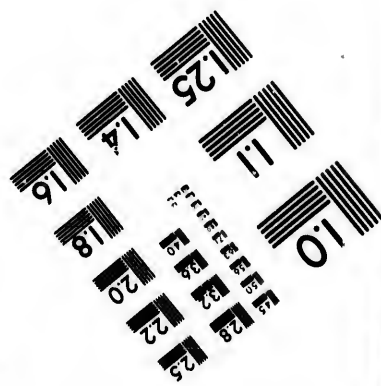
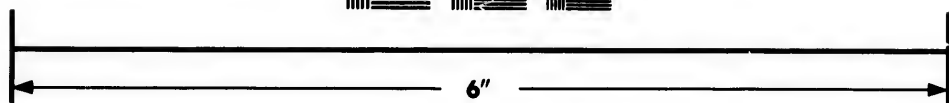
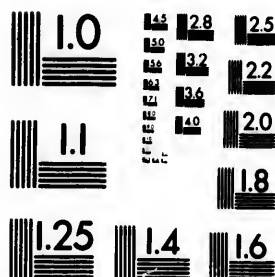

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

0
16
18
20
22
25
28
32
36
40

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

10
12
15
18
20
22
25
28
32
36
40

© 1984

Technical and Bibliographic Notes/Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured covers/
Couverture de couleur
- Covers damaged/
Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated/
Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing/
Le titre de couverture manque
- Coloured maps/
Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black)/
Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations/
Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material/
Relié avec d'autres documents
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin/
La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distortion le long de la marge intérieure
- Blank leaves added during restoration may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming/
Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments:/
Commentaires supplémentaires:

- Coloured pages/
Pages de couleur
- Pages damaged/
Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated/
Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed/
Pages décolorées, tachetées ou piquées
- Pages detached/
Pages détachées
- Showthrough/
Transparence
- Quality of print varies/
Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material/
Comprend du matériel supplémentaire
- Only edition available/
Seule édition disponible
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image/
Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below/
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X	14X	18X	22X	26X	30X
☐	☐	☐	☒	☐	☐
12X	16X	20X	24X	28X	32X

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

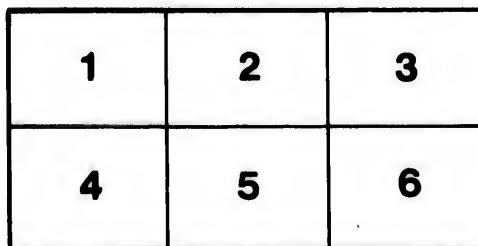
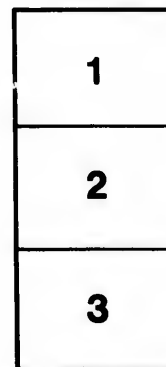
Douglas Library
Queen's University

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol \rightarrow (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

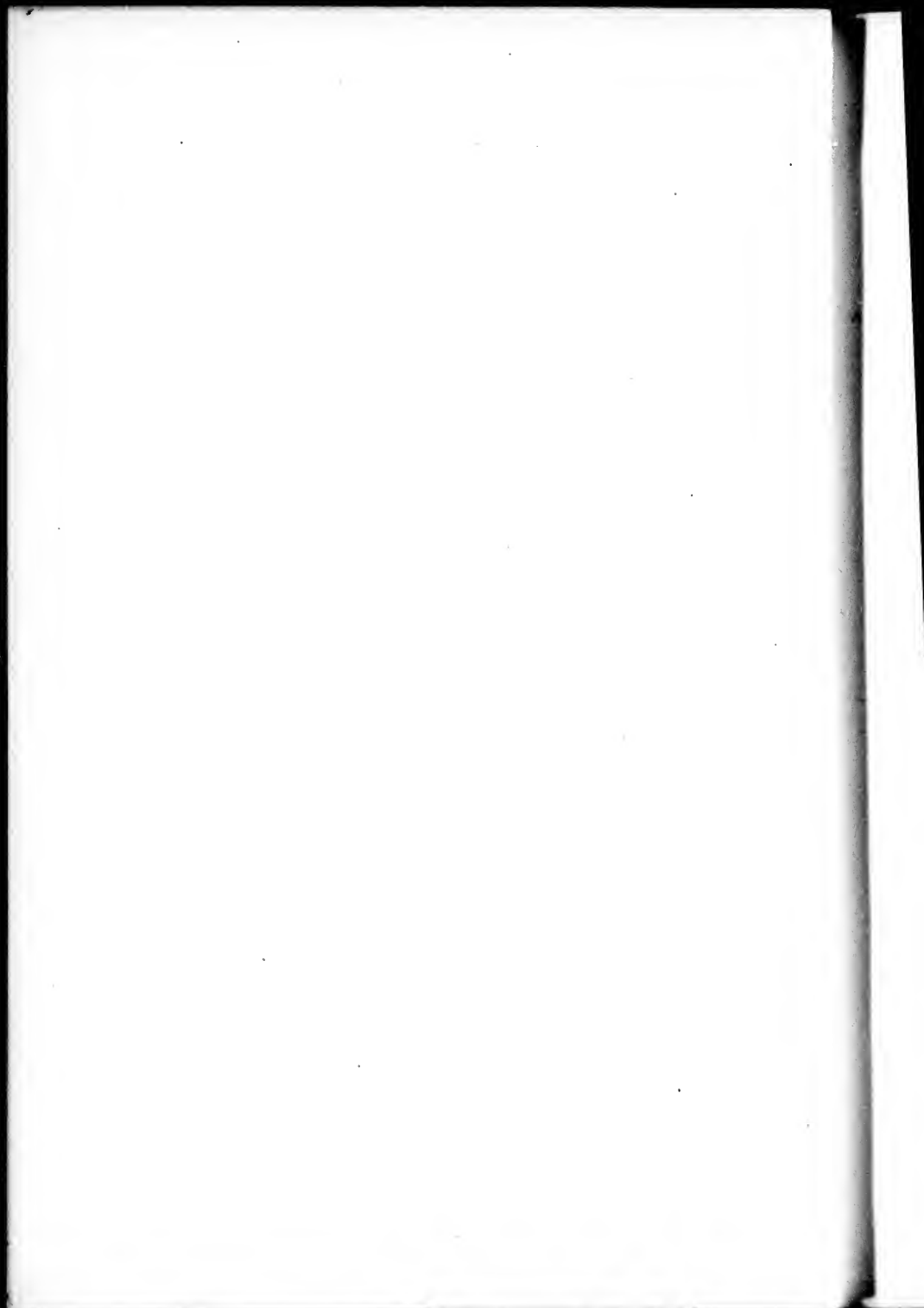
Douglas Library
Queen's University

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

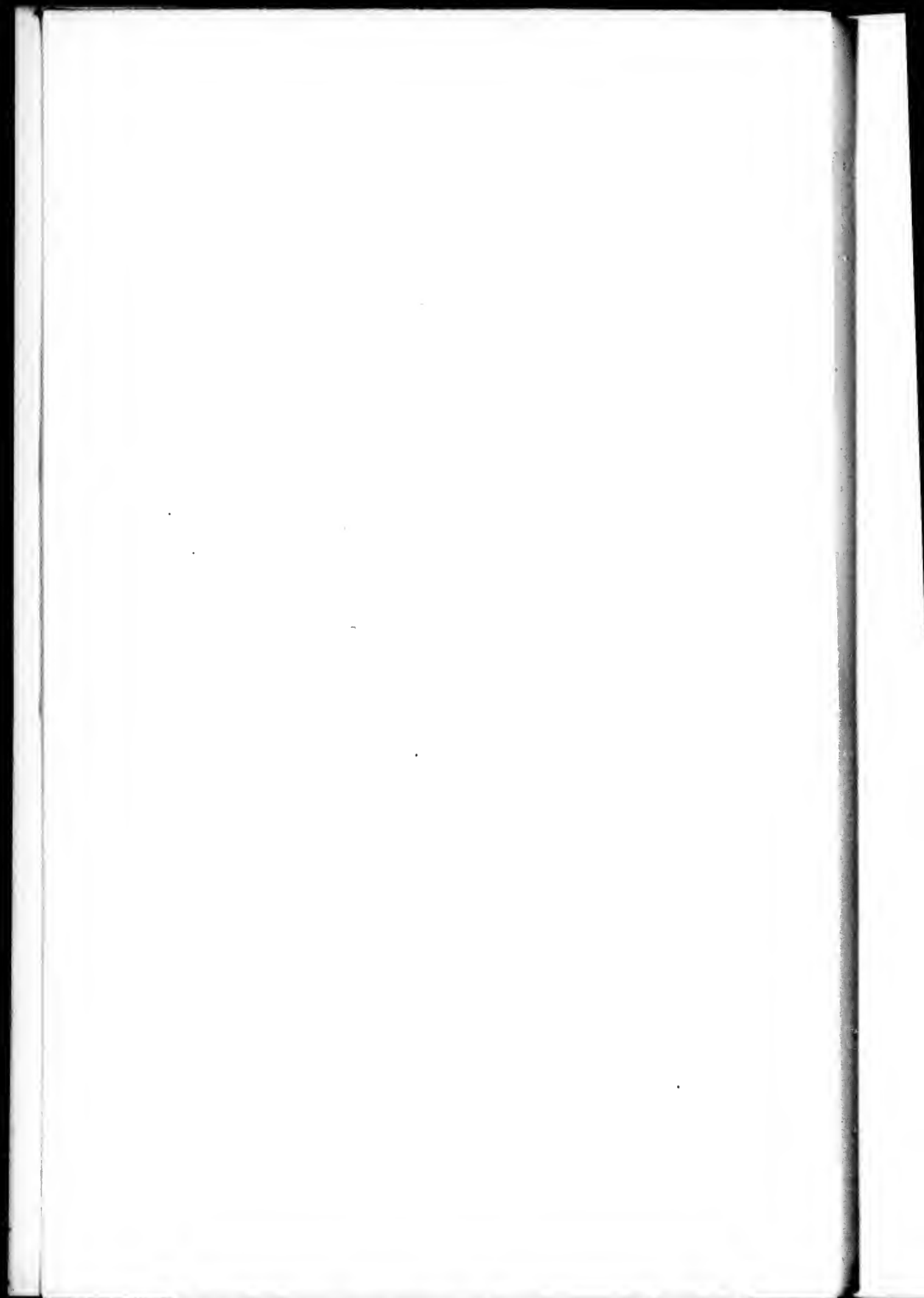
Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

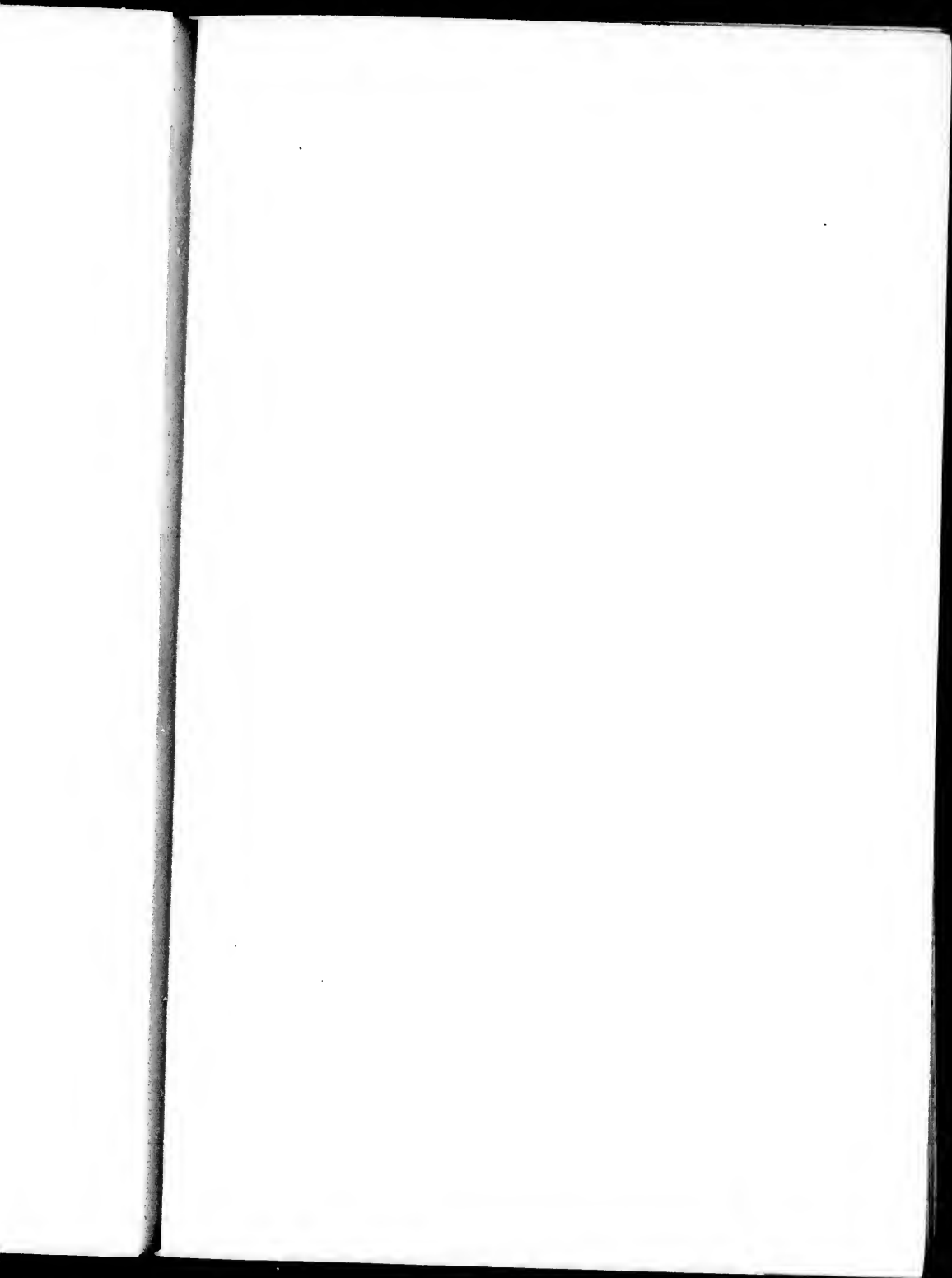
Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole \rightarrow signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

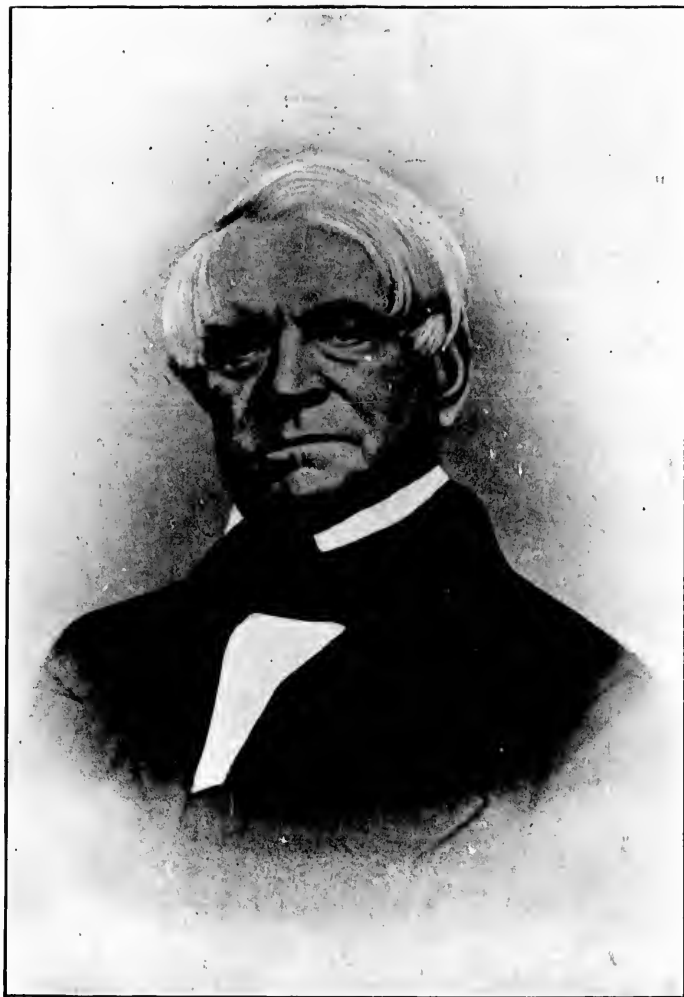
Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA.

WIJLEN ADVOKAAT JOHANNES DE WET, LL.D.,

die een groot deel van zijn leven wijdde aan het bijeenstellen van materialen voor
eene geschiedenis van Zuid-Afrika, en die op gevorderden leeftijd stierf
voordat hij het werk kon voltooien, tot groot verlies van
een land dat hij hartelijk liefhad en waarvan hij
een der waardigste zonen was.

GESCHIEDENIS
VAN
ZUID-AFRIKA

DOOR

GEORGE M^CCALL THEAL, LL.D.

van de Koningins Universiteit, Kingston, Canada.

Buitenlandsch Lid van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam;
van het Koninklijk Historisch Genootschap, Londen; van het Provinciaal
Utrechtsch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen; van de
Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden;
van het Historisch Genootschap, Utrecht;
enz.

Vroeger Archivaris van de Kaap Kolonie.

~~~~~  
**MET KAARTEN EN PLATEN.**  
~~~~~

's- GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.

—
KAAPSTAD, PORT ELIZABETH, EN JOHANNESBURG,
J. C. JUTA & Co.

1897.

IT 766

.T378

V O O R B E R I C H T.

Eenige jaren geleden besloten mijn hooggeachte vriend de heer F. W. Reitz, die toen President van den Oranje Vrij Staat was, en ik samen eene geschiedenis van Zuid-Afrika in het Hollandsch te schrijven ten gebruike van de bevolking der Kaap Kolonie en der Republieken. Destijds beteekende het woord Zuid-Afrika Afrika ten zuiden van de Limpopo. Wij voltooiden één deel, waarvan de tweede uitgaaf in 1891 uitgegeven werd, waarin de geschiedenis der Kaap Kolonie tot het jaar 1835 werd beschreven. Verschillende omstandigheden beletten ons toen het tweede deel onmiddellijk gereed te maken, en in 1895, tot groot leedwezen van elk waar burger van dit land, bezweek de gezondheid van den President, zoodat hij niet in staat was eenig werk onder handen te nemen.

Intusschen wenschte de Regeering der Kaap Kolonie dat onze jeugd in staat zou gesteld worden eenige kennis op te doen van het verleden van het land waarin zij woont, en verzocht mij het noodige te doen om dat doel te verwezenlijken. De eerste minister, Sir Gordon Sprigg, bood aan mij van mijn gewoon dienstwerk te ontslaan zoolang ik met deze taak bezig was, en gaf mij verlof naar Europa te gaan om daar toezicht te houden op het drukken van dit boek. Ik heb dus de stof, in 1891 gepubliceerd, tot op de helft gecondenseerd, en heb hoofdstukken er bij gevoegd die eene korte geschiedenis bevatten van ge-

heel Afrika ten zuiden van de Zambesi tot op 1897, ten einde het geheel binnen den omvang van een boekdeel van matige grootte te brengen.

Het is natuurlijk onmogelijk in dit bestek in nauwkeurige bijzonderheden te treden over gebeurtenissen, zooals die vermeld zijn in mijne Engelsche werken, maar ik vertrouw dat ik geen zaak van groot belang onvermeld gelaten heb, en dat de lezers van deze hoofdstukken een goed algemeen denkbeeld der Zuid-Afrikaansche geschiedenis zullen kunnen krijgen.

Het is mij eene behoefte mijne erkentelijkheid te betuigen aan mijne zeer geachte vrienden Dr. J. W. G. van Oordt en Ds. D. P. Faure, van de Kaapstad, aan den Hoogleraar C. B. Spruyt, te Amsterdam, en Dr. A. Kluyver, te Leiden, voor de hulp mij op de bereidwilligste en vriendschappelijkste wijze gegeven in het ten uitvoer brengen van dit werk.

GEO. M. THEAL.

's GRAVENHAGE, Februari, 1897.

ende het
grootte te

e bijzon-
d zijn in
zaak van
ze hoofd-
geschie-

an mijne
Faure,
terdam,
willigste
en van

EAL.

I N H O U D.

	Bladz.
HOOFDSTUK I.	
Inwoners, van Zuid-Afrika vóór de ontdekking van het land door de Portugeezen	1—15
HOOFDSTUK II.	
Ontdekking van Zuid-Afrika door de Portugeezen	16—27
HOOFDSTUK III.	
Vestiging van Portugeesche handelsplaatsen in Zuid-Afrika	28—41
HOOFDSTUK IV.	
Lotgevallen der Portugeezen in Zuid-Afrika voor het midden der zeventiende eeuw.	42—55
HOOFDSTUK V.	
Het aanleggen van een ververschings station in Tafel vallei door de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie	56—67
HOOFDSTUK VI.	
Stichting der Kaap Kolonie	68—78
HOOFDSTUK VII.	
De tweede Hottentot oorlog en zijne gevolgen.	79—91
HOOFDSTUK VIII.	
De Kaap Kolonie gedurende de laatste twaalf jaren van de zeventiende eeuw	92—104
HOOFDSTUK IX.	
Verzet tegen tirannie en verliezen door rampen.	105—117

	Bladz.
HOOFDSTUK X.	
Het tweede kwartaal van de achttiende eeuw	118—129
HOOFDSTUK XI.	
Loop der gebeurtenissen in de Kaap Kolonie van 1750 tot 1785 . .	130—142
HOOFDSTUK XII.	
Het einde van de regeering der Oost-Indische Compagnie in Zuid- Afrika	143—156
HOOFDSTUK XIII.	
De eerste Engelscho occupatie	157—169
HOOFDSTUK XIV.	
De Kaap Kolonie onder de Bataafsche Republiek	170—182
HOOFDSTUK XV.	
Eerste jaren der Engelsche regeering in de Kaap Kolonie	183—194
HOOFDSTUK XVI.	
De administratie van Lord Charles Somerset	195—206
HOOFDSTUK XVII.	
De oorlogen en verwoestingen van Tshaka	209—220
HOOFDSTUK XVIII.	
Gebeurtenissen in de Kaap Kolonie tot de vrijverklaring der slaven .	221—233
HOOFDSTUK XIX.	
Gebeurtenissen in de Kaap Kolonie onmiddellijk vóór de groote emigratie	234—246
HOOFDSTUK XX.	
Het begin van de groote emigratie	247—259
HOOFDSTUK XXI.	
Vernietiging van de Zulu macht en grondlegging van de republiek van Natal	260—272

Bladz.	HOOFDSTUK XXII.	Bladz.
118—129	Verovering van Natal door Britsche troepen. Stichting van verdrag staten langs de grenzen der Kaap Kolonie	273—284
130—142	HOOFDSTUK XXIII.	
	Gebeurtenissen tot het einde van den zevenden Kaffer oorlog	285—298
143—156	HOOFDSTUK XXIV.	
	Gebeurtenissen gedurende het bestuur van Sir Harry Smith	299—310
157—169	HOOFDSTUK XXV.	
	De erkenning door Groot-Brittanje van de onafhankelijkheid der Zuid-Afrikaansche Republiek, en de intrekking van de Oranje Rivier Souvereiniteit	311—322
170—182	HOOFDSTUK XXVI.	
	De constitutie der Kaap Kolonie	323—335
83—194	HOOFDSTUK XXVII.	
	De provincie Britsch-Kafferland	336—348
95—206	HOOFDSTUK XXVIII.	
	De kolonie Natal	349—361
09—220	HOOFDSTUK XXIX.	
	Zululand.	362—374
21—233	HOOFDSTUK XXX.	
	De Oranje Vrij Staat	375—391
4—246	HOOFDSTUK XXXI.	
	De Zuid-Afrikaansche Republiek	392—403
7—259	HOOFDSTUK XXXII.	
	De Zuid-Afrikaansche Republiek (<i>vervolg</i>)	404—418
0—272	HOOFDSTUK XXXIII.	
	Rhodesia.	419—432
	HOOFDSTUK XXXIV.	
	De Portugeesche bezittingen	433—445

HOOFDSTUK XXXV.

Basutoland. Het Britsch protectoraat. Het Duitsch protectoraat. Walvisch Baai en de Guano eilanden	446—458
---	---------

HOOFDSTUK XXXVI.

Het land tusschen de Kei rivier en Natal	459—472
--	---------

HOOFDSTUK XXXVII.

De tegenwoordige toestand der Kaap Kolonie	473—486
Chronologische tafel van gebeurtenissen.	489—492

REGISTER DER AFBEELDINGEN.

1	Portret van wijlen Advokaat Johannes de Wet, LL.D. <i>Over den titel.</i>	
2	Schilderij door Boesmans gemaakt. (Verkleinde kopie van een schilderij op een rots te Piketberg, op doorschijnend papier <small>Bladz. gemaakt door den schrijver van dit boek</small>).	2
3	Portret van een man van het Bantu ras	8
4	Ethnographische kaart van Zuid-Afrika in het jaar 1500 . .	11
5	Oude muren in Mashonaland. (Teekening door den heer A. A. Anderson)	13
6	De Kaap de Goede Hoop	18
7	Tafelberg van Robben Eiland gezien	24
8	Gezicht aan de kust van Kafferland. (Teekening door Kapitein W. Owen)	32
9	Portret van een Toeverdokter	39
10	Xosa Vrouw en Kind	44
11	Gezicht aan de kust van Kafferland. (Teekening door Kapitein W. Owen)	51
12	Rots zooals men dikwijls ziet in de bergen van Zuid-Afrika .	62
13	Spitskop zooals men dikwijls ziet in Zuid-Afrika. (Teekening door Dr. Lichtenstein)	65
14	Een Malcier	70
15	Poort van het Kasteel de Goede Hoop	75
16	Ossen vóór een wagen in Zuid-Afrika	85
17	De Paarlrots van de Berg rivier gezien	88
18	Gezicht te Fransche Hoek	95
19	De Laan, Kaapstad	101
20	Huis door W. A. van der Stel gebouwd. (Teekening in het boek uitgegeven door W. A. van der Stel)	108
21	Inboorling van het Land rondom Delagoa Baai. (Teekening door Kapitein Owen)	116

	Blz.
22 Gezicht in Pondoland. (Teekening door Kapitein A. Gardiner).	122
23 Zegel van de Drostdij van Swellendam. (Kopie van zegel in was)	127
24 Giraffes voor Jachters vluchtende. (Teekening door den heer G. Cumming)	133
25 Het Burger Wachthuis, Kaapstad	134
26 Simonsstad in 1795. (Teekening door Kapitein C. de Jong) .	151
27 Bakken van de Oost-Indische Compagnie	155
28 Huis te Dal Josaphat gebouwd vóór 1800	163
29 Kerk in de Kaapstad in 1800. (Teekening door den heer G. Thompson)	168
30 De oude Kerk te Paarl	174
31 Oude Wijngaard te Paarl	176
32 De Oranje rivier nabij Norval's Pont	187
33 Oud Huis te Constantia	192
34 Hintsa. (Teekening door Kolonel Michell)	199
35 Dam Water	207
36 Zulu Soldaat. (Teekening door Kapitein A. Gardiner) . . .	210
37 Dingan. (Teekening door Kapitein A. Gardiner)	214
38 Gezicht op den Kloofweg, Kaapstad	225
39 Hut van vrijgesteld slaaf	232
40 Vrouw van den Hlubi stam	242
41 Hut van een Hlubi	243
42 Gezicht aan de Vaal rivier, nabij Barklij West	251
43 Griqua Man en Vrouwen. (Teekening door den heer T. Baines). 257	
44 Umkungunhlovu. (Teekening door Kapitein A. Gardiner) . .	261
45 Andries W. J. Pretorius. (Teekening door)	268
46 Gezicht aan de Tugela rivier	280
47 Nachتماال Zondag in een Zuid-Afrikaansche dorp	291
48 Sir Harry Smith. (Teekening door)	297
49 Gezicht in den Drakensberg. (Teekening door Kapitein A. Gardiner)	302
50 Portret van Veldkornet S. J. Paul Kruger	321
51 Portret van Sir Christoffel Brand	325
52 Parlements Gebouw, Kaapstad	331
53 Het Taal Monument, Burgersdorp	334
54 Het Grey Hospitaal, King-Williamstown	337
55 Portret van Sir George Grey in 1896	346
56 Bluff en Vuurtoren, Port Natal	357

Bldz.		Bldz.
122	57 Het Stadhuis, Durban	359
127	58 Gezicht in Zululand. (Teekening door)	365
133	59 Portret van Sir Bartle Frere	367
134	60 President J. N. Boshof	377
151	61 Portret van President M. W. Pretorius	380
155	62 Portret van President J. H. Brand	381
163	63 Nederduitsch Gereformeerde Kerk, Bloemfontein	385
168	64 De Raadzaal, Bloemfontein	389
174	65 Portret van President F. W. Reitz	390
176	66 Portret van President T. F. Burgers	401
187	67 Portret van Generaal G. J. Joubert	406
192	68 Charlestown en Majubaberg van Volksrust gezien	408
199	69 Portret van Kommandant Nicolaas Smit	410
207	70 Beursgebouw te Johannesburg	412
210	71 Nederduitsch Hervormde Kerkgebouw te Pretoria	416
214	72 Gouvernements gebouw te Pretoria	417
225	73 Portret van den Stichter van Rhodesia	419
232	74 Portret van President S. J. Paul Kruger in 1896	423
242	75 Fort te Inhambane. (Photographie door Dr. Hendrik P. N. Muller, van 's-Gravenhage, die het Portugeesch gebied in Zuid-Afrika doorreisde, en op de meest vriendschappelijke wijze zijne collectie van photographiën te mijner beschik- king stelde)	434
243	76 Lourenco Marques. (Als boven)	439
251	77 Kerk te Lourenço Marques. (Als boven)	444
257	78 Thaba Bosio. (Teekening door den Weleerw. heer E. Casalis).	447
261	79 Waterval in de Umgeni rivier, Natal	461
268	80 Portret van den Wel Edelen heer J. H. Hofmeijr	477
280	81 Deel van het Dok, Kaapstad	483
291	82 Gezicht te Witpoortje, nabij Krugersdorp	487
297	83 Portret van President M. T. Steijn	492
302	84 Kaart van Zuid-Afrika	

De afbeeldingen, waarbij geen herkomst is gemeld, zijn allen vervaardigd naar photographiën.

l
h
g
v
c
a
c
e
d
i

i
h
o
w
p
li

GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA.

HOOFDSTUK I.

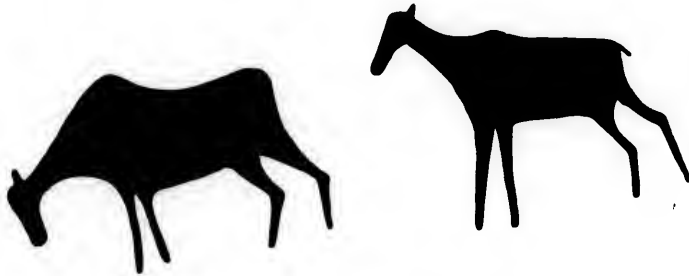
INWONERS VAN ZUID-AFRIKA VÓÓR DE ONTDEKKING VAN HET LAND DOOR DE PORTUGEEZEN.

HET is onzeker of Zuid-Afrika even lang als Europa de woonplaats is geweest van menschen, maar ongetwijfeld hebben barbaren in zeer ouden tijd over de oppervlakte ervan rondgezworven. Werktuigen van steen, door menschenhanden gevormd, zijn gevonden op plekken waar zij vele eeuwen lang onaangeroerd moeten hebben gelegen. In 1486, toen Europeanen dit land voor het eerst zagen, woonde een ras van wilden erin — die wij thans Boesmans noemen — die wapenen en werktuigen gebruikten van hoorn en steen gelijk de oudste die ontdekt zijn, en daarom gelooft men dat Boesmans de eerste inwoners waren van dit gedeelte van het Vasteland.

Deze wilden waren van een zeer laag ras. Zij waren dwergen in grootte, geelbruin van kleur, hunne ruggen waren hol en hun huid zoo los dat in dagen van hongersnood hunne lichamen overdekt waren met rimpels en plooiën. Op hunne hoofden waren rijen kleine vlokken kroes haar, weinig grooter dan peperkorrels, die een groot gedeelte van de oppervlakte kaal lieten. Hunne aangezichten waren breed op de hoogte van

de oogen, hunne wangen waren hol, en zij hadden platte neuzen, dikke lippen, en terugwijkende kinnen. Zij besmeerden hunne lichamen met vet als zij dit konden krijgen, en beschilderden zich dan met roet of gekleurde klei. De kleeding van de mannen was het vel van een dier, dat los op de schouders gehangen en dikwijls afgelegd werd; die der vrouwen was weinig meer dan een klein lederen voorschoot. In de oogen van een Europeaan was er nergens in de wereld een volk dat minder aantrekkelijk was.

De Boesmans hadden geen ander huisdier dan den hond, en zij wendden geene poging aan om den grond te bewerken. Zij

Schilderij door Boesmans gemaakt op den muur van een spelonk.

leefden van de jacht en van wilde planten, honig, sprinkhanen en aas. Zij hadden geen andere regeering dan de ouderlijke, en zelfs deze werd niet langer geëerbiedigd zoodra zij voor zichzelf hadden leeren zorgen. Zoo zwak van lichaam dat zij niet in staat waren te werken, was hun gezicht zeer scherp, zoodat zij voorwerpen op verren afstand konden zien, en hunne snelvoetigheid en hun vermogen om ongemakken op de jacht te verdragen waren verwonderlijk. Hun aanvalswapen was een zwakke boog, maar de punt van den pijl was bestreken met zulk krachtig vergif dat de geringste wond doodelijk was.

Een grot, waarvan de opening beschermd was door eenige boomtakken, of het midden van een kleinen kring van boschjes

rondom welke matten of vellen van wilde dieren uitgespreid werden, was de beste woonplaats die zij begeerden te bezitten. Zij konden langen tijd zonder voedsel blijven, en konden daarna een verbazende hoeveelheid vleesch inzwelgen, zonder eenige slechte gevolgen. Zij zorgden niet voor de toekomst, en waren tevreden als er voorzien was in de behoeften van het oogenblik. Als, bij voorbeeld, een groot dier gedood was, werd er geene moeite gedaan om een gedeelte van het vleesch te bewaren, maar de tijd werd doorgebracht met beurtelings zich vol te stoppen en te slapen totdat er geen enkel stukje aas overbleef.

Deze wilde menschen leefden in kleine vereenigingen, die dikwijls uit slechts een paar huisgezinnen bestonden. Zij waren wraakzuchtig, opvliegend, en uiterst wreed. Het leven van een mensch, zelfs dat van hunne naaste bloedverwanten, werd om onbeduidende redenen opgeofferd. Zij verstonden niet wat genade in een gevecht beteekende, en daar zij nooit het leven spaarden van een vijand die in hunne macht was, vochten zij tot dat hun laatste man viel, als zij zelven omringd waren en er geen kans op ontsnapping was.

Hun redeneervermogen was zeer gebrekkig. Zij begrepen de gewoonten van wilde dieren beter dan iets anders; toch geloofden zij dat de verschillende soorten van wild met elkander konden spreken, en dat er dieren en menschen waren die van gedaante konden verwisselen wanneer zij wilden; zij geloofden, bij voorbeeld, dat er meisjes waren die zich konden veranderen in leeuwen, en bavianen die de gedaante van mannen konden aannemen. Sommigen hunner dachten dat de sterren vroeger menschelijke wezens waren geweest, anderen geloofden dat zij brokken voedsel waren die door tovenaars in de lucht waren geworpen. Men zou even goed kunnen trachten Europeesche kinderen van vijf of zes jaren verklaringen te doen geven van hunne inbeeldingen, want de denkvermogens van dezulke zijn evenzeer ontwikkeld als die van de Boesmans.

Dit volk was waarschijnlijk zeer langen tijd in Zuid-

Afrika geweest toen een ander menschenras — door ons Hottentotten genoemd — op het tooneel verscheen. Waar zij vandaan kwamen weet niemand, maar er bestaan vele gronden om te gelooven dat een aantal mannen van gele of lichtbruine kleur in het land kwam als indringers, en dat door hunne vereeniging met Boesmanvrouwen de Hottentotten ontstonden. Alleen op deze wijze kunnen de vele punten van overeenkomst, zoowel als de vele verschillen tusschen de twee volken, verklaard worden. De Hottentot was grooter van lichaam dan de Boesman, maar vreemdelingen zouden bijna geen ander verschil opmerken in kleur en in algemeen voorkomen. De taal van beiden scheen niets anders te zijn dan een klappen met de tong. Na een weinig verkeer, echter, konden de Europeanen gemakkelijk den een van den ander onderscheiden, en het bleek toen dat de woorden volstrekt niet dezelfde waren.

De Hottentotten waren verdeeld in een aantal stammen, elk waarvan gewoonlijk bestond uit verscheidene afdeelingen los met elkander vereenigd. De stammen voerden dikwijls oorlog tegen elkander. Elke afdeeling had een eigen hoofd of kapitein, wiens gezag echter zeer beperkt was, daar zijne onderdanen ongeneigd waren zich aan overheersching te onderwerpen. De verschillende kapiteins van afdeelingen erkenden den hoogereren rang van één hunner, die beschouwd werd als het opperhoofd van den stam, maar tenzij hij een man was van meer geestkracht dan de anderen oefende hij geen wezenlijke macht op hen uit. De kleine kapiteins waren gewoonlijk jaloersch op elkander, zoodat zij zich alleen konden vereenigen wanneer het uiterste gevaar allen bedreigde. De regeering was dus zeer zwak, en de stammen werden gemakkelijk verbroken.

Het voornaamste eigendom der Hottentotten bestond in hoornvee en schapen, buiten welke het eenig huisdier de hond was. Zij waren zeer knap in het africhten van ossen om zekere bevelen te gehoorzamen en lasten te dragen, en zij reden ook op deze dieren. De melk hunner koeien was hun voornaamste voedsel, maar kinderen leerden aan ooiën te zuigen, en kregen

dikwijls al hun voedsel uit die bron. Behalve melk en het vleesch van ossen en schapen, bestond hun voedsel uit wild op de jacht gedood, sprinkhanen, en verschillende soorten van wilde planten en vruchten. Landbouw, zelfs in zijn eenvoudigsten vorm, werd door hen niet beoefend.

De Hottentotten waren bekend met de kunst van ijzer te smelten, maar zij waren te lui om veel gebruik te maken van hunne kennis. Slechts eenige assagai- en pijl-punten werden van dat metaal gemaakt. Hoorn en been waren gemakkelijk te krijgen en te bewerken, en werden gewoonlijk gebruikt voor de punten van wapenen. Stukken bijna zuiver koper werden in Namaqualand verkregen, en dit metaal werd in het omliggend land verspreid door middel van ruilhandel en oorlog, maar werd nooit voor een ander doel gebruikt dan voor het maken van versierselen voor het lichaam.

Hunne vrouwen waren beter gekleed dan die der Boesmans, maar de mannen stelden zich gewoonlijk tevreden met zeer weinig bedekking, en zij schaamden zich niet zich geheel naakt te vertoonen. In koud weer wikkelden zij zich in karossen of mantels van vellen met pezen aan elkaar genaaid. Beide seksen versierden hunne hoofden met koperen sieraden, en hingen om hunne halzen snoeren van schelpen, tiggertanden, of andere glanzende voorwerpen die zij konden krijgen. Ivoren armringen werden door de mannen gedragen. Van hunne vroegste kindsheid werden hunne lichamen besmeerd met vet en ingewreven met klei, roet, of gepoederde buchu-bladeren, en hieraan kan de stank van hunne lichamen gedeeltelijk toegeschreven worden. De laag vet en klei diende niet alleen als een sieraad, maar als een beschutting tegen het weer en het ongedierte waarvan hunne hutten en kleederen vol waren.

De wapenen door de Hottentotten in den oorlog en op de jacht gebruikt waren boog en pijlen, knopkieries, of stokken met een knop aan het uiteinde, en assagaien. De knopkierie was eenigszins dikker dan een gewone wandelstok, en had een ronden knop twee of drie duim breed. Jongens leerden ze

zoo goed werpen dat zij een vogel in de vlucht er mede konden raken op een afstand van twintig of dertig passen. Hij werd zóó geworpen dat de zware knop in aanraking kwam met het voorwerp, en antelopen zoo groot als bokken werden er mee gedood. De boog was een zwak wapen, en de pijlen zouden schadeloos geweest zijn voor groot wild als zij niet vergiftigd waren geweest.

De mannen leidden een lui leven, met hun vee en schapen van de ééne plek naar de andere trekkende naarmate het veld slecht werd, en als de voorraad melk te klein werd was het de taak der vrouwen bollen en wortels bijeen te zamelen waarvan zij bestaan konden. De hutten waarin zij sliepen waren dunne geraamten van hout met matten overdekt, en zij konden uit elkander genomen en weer opgezet worden even snel als tenten.

Dit volk maakte aarden potten waarin zij hun voedsel kookten, en ofschoon deze gewoonlijk een lomp en ruw voorkomen hadden, konden zij de grootste warmte verdragen. Melk werd in vellen zakken bewaard of in groote kommen gemaakt door blokken hout uit te hollen. De doppen van struisvogeleieren en ossenhoorns werden gebruikt voor het dragen van water en voor andere huiselijke doeleinden.

Eenige kleine en zwakke benden Hottentotten, die hun vee in den oorlog of door ziekte verloren hadden, woonden langs het strand, en leefden van de opbrengst der zee. Zij hadden noch schuiten noch hoeken, maar zij vingen visch door assagaien te werpen van rotsen in diep water en door steenen muren te maken over openingen zoodat zij ruimten insloten die bij laag water bijna droog waren. Schelpdieren maakten ook deel van hun voedsel uit, en nu en dan spoelde een doode walvisch op strand en verschaftte hun een feest.

Schelp- en asch-hoopen, door dit volk gemaakt, worden op vele plekken langs de kust gevonden van Kaap Cross, ten noorden van Walvisch Baai, tot aan den mond van de Kei rivier. Sommigen zijn zeer groot: te Oost-Londen, bij voorbeeld, is er een die honderd en vijftig voet lang en veertig voet

diep was. Toen er een weg naar een steengroef gemaakt werd, werd deze vuilnishoop opengelgd, die overdekt was met achtien duim grond waarin groote boomen groeiden. De schelphoopen bevatten asch, stukken aardewerk, ruwe werktuigen, in zeldzame gevallen menselijke geraamten, en gewoonlijk beenderen van dieren op jacht gedood, altijd gebroken met het doel om het merg er uit te halen.

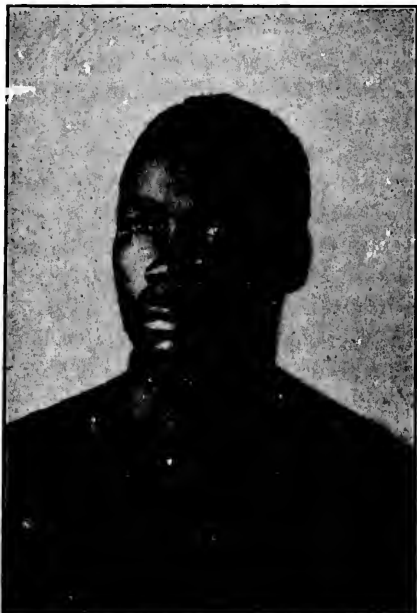
Hottentotten woonden hier op dezo wijze toen Europeanen het eerst naar dit land kwamen, en op de kust van Namaqualand waren er sommigen in dergelijken toestand nog na het midden van de negentiende eeuw. Wat voedsel, kleeding, en hutten betreft, waren zij in geen beteren toestand dan Boesmans, maar zij hadden altijd het uitzicht van vee te verkrijgen door een gelukkigen aanval, in welk geval zij torstond de gewone levenswijze van hun ras weer zouden volgen.

Al de schelphoopen, echter, op de Zuid-Afrikaansche kust zijn niet door verarmde Hottentotten gemaakt. Eenigen — misschien velen — zijn het werk van Boesmans. Er moeten ook gemengde rassen op die plekken in den ouden tijd geweest zijn, gelijk er nog heden zijn in het land langs de beneden Vaal rivier, en sommige overblijfselen kunnen misschien aan hen hunnen oorsprong te danken hebben. Deze gemengde rassen ontstonden uit de vereeniging van mannelijke Hottentotten met gevangen Boesmanvrouwen, want ofschoon de rassen gedurig oorlog voerden, werden jonge vrouwen gewoonlijk gespaard door het minder barbaarsche ras.

Een meer zorgeloos, onstandvastig, onnadenkend volk dan de Hottentotten heeft er nooit bestaan. Diegenen onder hen die vee hadden waren zonder zorg of verdriet, en brachten gewoonlijk het grootste gedeelte van den dag met slapen door. Zij hielden echter veel van dansen naar muziek die zij met instrumenten van riet maakten. Vlug in dezo oefening en op de jacht, waren zij in alle andere opzichten uiterst traag. De onzindelijkheid van hun lichaam, kleeding, en woning was walgelijk. Zij aten met genot voedsel dat de maag van den minst keurigen European zou hebben doen omdraaien, want hun

reukorgaan, gelijk dat van alle volken van laag ras, was uiterst zwak.

Nog een ander ras — door ons Bantu genoemd — bewoonde een groot gedeelte van Zuid-Afrika lang vóórdat Europeanen het land hadden gezien, ofschoon het niet mogelijk is te zeggen wanneer zij er gekomen zijn. Zij kwamen uit het noorden,

Portret van een man van het Bantu ras.

en moeten de Zambesi overgetrokken zijn vóór het begin der Christelijke tijdrekening, maar zij kwamen eerst eenige eeuwen geleden naar het zuiden van de Limpopo. Zij stonden veel hooger in beschaving dan de Hottentotten, en oneindig hooger dan de Boesmans, want zij werkten met metalen, hadden verschillende tamme dieren, en bewerkten den grond.

De Bantu verschilden in kleur van chocolaadbruin tot pikzwart, zij waren sterk gebouwd, en waarschijnlijk het vruchtbaarste volk in de

wereld. Zij waren in stammen verdeeld, en leefden onder gestrengte regeering, want zij gehoorzaamden hunne hoofden blindelings, en hadden een erkend stelsel van wet. Hunne woningen, ofschoon klein, waren sterk gebouwd, en waren bestand tegen wind en regen.

De metalen waarmede zij werkten waren koper en ijzer overal, en goud in het land tusschen de Zambesi en Sabi

rivieren. Zij verstonden de kunst niet van twee stukken ijzer samen te smeden, maar zij konden ruwe bijlen, pikken, messen, assagaipunten, en andere dingen maken, elk uit een enkel stuk.

Hunne tamme dieren waren de os, de bok, het schaap, de hond, en de hen. De produkten hunner tuinen waren kafferkoorn, suikerriet, verschillende soorten van pompoenen, en aardnoten. Zij zaaiden groote hoeveelheden kafferkoorn, want het leverde hun bier zoowel als brood op. Zij maakten aarden potten en kruiken van de grootte van koppen tot de grootte van vaten, rieten matten, manden zoo dicht dat zij water konden bevatten, sierlijke karossen, en de stammen tusschen de Zambesi en de Sabi konden zelfs vierkante stukken laken maken van de vezels van een bijzondere soort van bast.

De stammen verschilden zeer in voorkomen, in verstandelijke ontwikkeling, in gewoonten, en in taal. De oorzaak van deze verschillen was dat de meeste Bantu van gemengd bloed waren, één tak hunner eerste voorouders was uit Azië afkomstig, de andere tak uit Afrika. Diegenen onder hen die geen Aziatisch bloed in hunne aderen hadden, of, met andere woorden, die zuivere negers waren, zooals, bij voorbeeld, de Herero en Ovampo stammen, waren veel zwarter van kleur en minder verstandelijk ontwikkeld dan die, zooals de Makalanga, welke gedeeltelijk afgestamd waren van een hooger ras. De taal door hen allen gesproken had een gemeenschappelijken oorsprong, maar de dialekten verschilden zoo zeer, dat iemand die Afrika doorreisde de taal van de bevolking in de binnenlanden of aan de andere zijde niet verstaan kon.

De Boesmans, hoe laag zij ook stonden, vreesden iets machtigs buiten hen, zonder zich een bepaald denkbeeld gevormd te hebben van wat dat iets was. Zij waren volkomen slaven van hunne gewoonten, want zij vreesden dat als zij niet bijna elke daad op een bijzondere wijze verrichtten, iets kwaads hun zou overkomen. De Hottentotten, die hooger stonden, hadden een onbestemd geloof in beschermende geesten, en sommigen hunner beschouwden zelfs de maan als een voorwerp dat moest worden

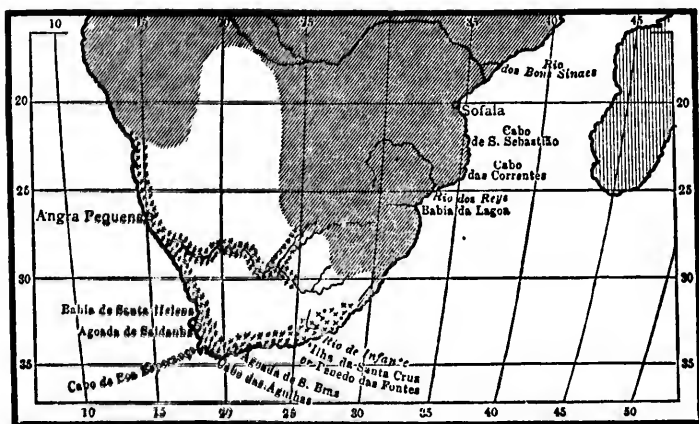
aangeboden. Zij stelden veel vertrouwen in toovermiddelen en ceremoniën, zooals het werpen van een klein boomtakje of een steen op een steenhoop nabij de oevers eener rivier. De Bantu, die nog hooger stonden, geloofden vast in het bestaan van onzichtbare wezens die ingrijpen konden in wereldsche zaken. Deze wezens waren de geesten hunner voorouders en ontslapen opperhoofden die, wanneer zij hongerig werden, een plaag of ramp zonden totdat hun een offer gebracht werd. Bij deze gelegenheden doodde het hoofd van een huisgezin een dier, en allen aten van het vleesch, daar de hongerige geest verondersteld werd tevreden te zijn met den reuk. Als het echter het opperhoofd of de geheele bevolking aanging, werd het offer met groote plechtigheid gebracht door den priester van den stam, een persoon van grooten invloed, wiens taak het ook was toovermiddelen te bereiden of medicijnen toe te dienen die de krijgslieden die zich in het gevecht behoorlijk gedroegen onkwetsbaar zouden maken.

Het godsdienstig geloof dus van de hoogst ontwikkelde Zuid-Afrikaansche inboorlingen was onmetelijk ver van eene kennis van één almachtigen en alwetenden God. Er waren geene plaatsen van Godsvereering en geene dagen vastgesteld voor gebeden en dankzeggingen. Onder deze omstandigheden waren onzedelijke gewoonten algemeen. Veelwijverij werd door al de Bantu beoefend, mannen en jongens liepen naakt, de vrouwen werden belast met het zwaarste werk, vreeselijke wreedheid werd gepleegd onder voorwendsel van toovenaars en heksen te straffen, diefstal werd niet beschouwd als een ernstige misdaad, en aan waarheid spreken werd niet veel waarde gehecht. Vergeliken bij de Boesmans stonden de Bantu hoog, vergeleken bij Europeesche Christenen stonden zij inderdaad zeer laag.

Toch hadden al deze menschen of rassen groot genoeg in hun leven. Er kon geen vroolijker schepsel zijn dan een Boesman vrij van ziekte en in bezit van een gedood stuk wild. Hij had volstrekt geene zorgen. Een Hottentot kraal in het helder maanlicht van Afrika, waar mannen, vrouwen, en kin-

deren dansten naar riet-muziek, was een tooneel van de grootste vroolijkheid. Een Bantu vrouw, bij dag in haar tuin werkende en in den avond voedsel bereidende waarvan zij zelve niets durfde gebruiken vóórdat haar echtgenoot en zijne vrienden gegeten hadden, was zoo gelukkig als iemand begeeren kan te zijn.

De voornaamste zaak die hun leven verstoorde was oorlog. De hand van den Boesman was altijd tegen ieder opgeheven,

Kaart wijzende de verschillende rassen.

Boesmans waren de eenige inwoners van de wit gelaten deelen, en zij leefden ook in al de ruwe en bergachtige streken van de deelen door Hottentotten en Bantu bewoond. Het land waarin de Hottentotten omzwierden met hun vee is gemerkt |||| , en het land door de Bantu bewoond |||| .

en de hand van ieder tegen hem. De Hottentot stammen be-rooifden elkander gedurig van vee en vrouwen, en op hunne oostelijke grenzen streden zij te vergeefs tegen de voorwaarts-trekkende Bantu. Elk deel van een Bantu stam was in den regel in strijd met zijn naaste bureu, wie die ook zijn mochten. Maar het leven zonder eenige opgewondenheid is vervelend voor den wilde, en deze oorlogen en geschillen, ofschoon zij somtijds veel lijden en bloedvergieten veroorzaakten, leverden

hun gewoonlijk juist die opgewondenheid waaraan zij behoefte hadden.

In een onbekend tijdperk in het verleden verscheen een volk meer beschaafd dan de Bantu, maar verre beneden de hoogte van Europeanen, in het centrale tafelland van Afrika ten zuiden van de Zambesi. Zij waren Aziaten, en moeten in schepen gekomen zijn naar het eene of andere gedeelte der kust en toen landwaarts in getrokken zijn, want geene sporen van hen zijn in het noorden gevonden. Zij richtten gebouwen op van gehouwen steen zonder cement of kalk, sommigen zeer groot, waarvan de bouwvallen tot heden toe te zien zijn, en zij waren goudgravers op zeer groote schaal. Zij sneden ruwe figuren van vogels en andere dieren in zeepsteen, die toen pas uitgegraven bijna zoo zacht was als vochtige klei, maar die hard werd na aan de lucht te zijn blootgesteld. Hunne verlaten mijnen worden over een groote uitgestrektheid gevonden, zoodat zij niet alleen talrijk moeten geweest zijn, maar het land een zeer langen tijd moeten hebben bewoond. Hunne beschaving was echter niet van een hoogen graad, daar hunne gebouwen, hoewel rond, niet volkomen rond waren, en geene van de muren waren volkomen loodrecht. Zij konden steenen bewerken, diepe putten graven, onderaardsche gangen maken, en goudkwarts vervoeren, maar zij waren niet beschaafd genoeg om mathematische juistheid van vorm te waardeeren.

Het kan niet met zekerheid worden beweerd, maar zeer waarschijnlijk was het dit volk dat zijn bloed vermengde met dat der Afrikaansche negers, en oorzaak was dat de stammen in het oosten van Afrika ten zuiden van de Zambesi verstandelijk beter ontwikkeld zijn dan die in het westen. Dit kan gemakkelijk gebeurd zijn indien de indringers mannen zijn geweest die van de havens langs de Roode zee, in groote booten zuidwaarts gestevend, zich in het land ten zuiden van de Zambesi met inlandsche vrouwen hebben vereenigd door deze in hunne harems op te nemen. Is dit de gang van zaken geweest dan zullen zij na verloop van tijd, nadat de vereeniging

volkomen was geworden, niet langer een afzonderlijke klasse hebben uitgemaakt. Maar men kan slechts veronderstellingen maken omtrent het verdwijnen van de goudgravers en steenbouwers, want zoowel geschreven berichten als de overlevering bewaren er over het stilzwijgen.

Omtrent het midden van de achtste eeuw van onze tijdrekening vluchtte een Arabische stam, die in een oorlog in zijn eigen land verslagen was, naar het zuiden, en vestigde

Oude muren in Mashonaland.

zich aan de kust beneden de golf van Aden. Dit ras was in dien tijd in zijn grootste kracht, en de vluchtelingen waren vol ijver en ondernemingsgeest. Hun aanvoerder maakte er aanspraak op een directe afstammeling te zijn van Mohamed. Zij openden een handel met al de landen grenzende aan de Arabische zee en de Perzische golf, en binnen een paar honderd jaren breidden zij hunne volkplantingen uit langs de Afrikaansche kust tot Sofala. Elk dezer volkplantingen werd

geregeerd door haar eigen sheikh of opperhoofd, maar de inboorlingen stammen op het vasteland werden in den regel niet ten onder gebracht. De vreemdelingen verschenen als handelaars, en hadden slechts genoeg grond noodig voor hunne woningen, en de Bantu lieten hun toe daarvan bezit te nemen. Vervolgens was elke partij onderdanig aan haar eigen hoofden en hare eigene wetten, evenals twee inboorlingen stammen wier kralen dooreengemengd waren. Op de eilanden echter werden de Arabieren oppermachtig.

Zij bouwden moskeën en steenen huizen met platte daken, plantten palmboombossen, en legden groote en prachtige tuinen aan. Zij voerden de cultuur in van rijst en verschillende andere vruchten vroeger in Afrika onbekend. Omdat de Bantu geen Mohamedanen waren, noemden zij dat volk Kaffers — dat wil zeggen ongeloovigen, — een naam die in latere jaren overgenomen werd door Europeanen, en die nog in gebruik is.

Kort na hunne vestiging op de Afrikaansche kust begon hun ras te ontaarden, omdat zij inboorlingen vrouwen in hunne harems opnamen, en ofschoon zij gedurig versterkt werden uit de landen langs de Roode zee, gingen zij in den loop des tijds steeds sneller achteruit. In het begin van de zestiende eeuw konden velen die zich Arabieren noemden niet onderscheiden worden in kleur en in gelaatstrekken van de gewone Bantu, en een zuiver Aziaat, die niet een pas aangekomen immigrant was, werd zelden gezien, uitgenomen op de eilanden. Alle tinten tusschen zwart en lichtbruin kwamen bij de halfbloeden voor. Een ander gevolg was dat terwijl zij in wie het Arabisch bloed de overhand had, rechtzinnige Mohamedanen waren, de anderen bijna onverschillig waren in zaken den godsdienst betreffende.

Zij leefden echter nog altijd hoofdzakelijk van den handel. Gebruik makende van de passaatwinden, zielden zij heen en weer tusschen Afrika en Indië in hunne lompe vaartuigen, en zij bezochten al de havens op de Perzische kust. Hun handel was wel niet zeer groot, maar werd geregeld voortgezet, en

was niet onderhevig aan veel ongestadigheid. Ten zuiden van de Zambesi was hun hoofdstation Sofala, en uit die haven verzonden zij ivoor en goud die zij ruilden van de Bantu zuidwaarts tot aan Inhambane, westwaarts tot bij het gebied dat thans Mashonaland heet. Zij hadden ook een klein station bij den mond van de Pungwe rivier, waar de stad Beira nu staat, maar dit werd niet van veel belang geacht.

HOOFDSTUK II.

ONTDEKKING VAN ZUID-AFRIKA DOOR DE PORTUGEEZEN.

IN de eerste jaren der vijftiende eeuw waren de volkeren van Europa weinig bekend met verafgelegen landen, Amerika en Australië waren geheel onbekend, van oostelijk Azië had men zeer onvolkomen kaarten, en het grootste gedeelte van Afrika was nog niet doorreisd. De Portugeezen waren toen de meest ondernemende zeelieden in de wereld, en zij waren de eersten die een poging aanwendden om een weg over zee naar het Oosten om Afrika te ontdekken. Op last van een terecht beroemden prins uit hun koninklijk huis, Henrique genaamd — bekend als Hendrik de Zeevaarder — werden vloten uitgerust die langzamerhand zuidwaarts zeilden langs de westkust, en de stoot dien hij aan ontdekkingsreizen gaf was zoo krachtig dat die tochten voortgezet werden na zijnen dood in 1460.

In 1486 verlieten twee kleine vaartuigen, onder bevel van Bartholomeu Dias, Portugal om een weg over zee naar Indië te zoeken. Langs de west kust afzakkende, zeilde hij het verste tot hiertoe bekende punt voorbij, en verder varende, met het land altijd in gezicht, bereikte hij een kleinen inham met een groep eilandjes aan den ingang. Daar wierp hij anker, en voor de eerste maal betraden Europeanen den grond van Afrika ten zuiden van den keerkring.

De inham draagt sedert dien tijd den naam van Angra Pequena, of Kleine Baai, dien zijn ontdekker er aan gaf. Het omliggend land was een eenzame zandwoestijn; geene sporen van menschelijk leven waren er te zien, en geen ander voedsel dan zee-

vogelseieren was er verkrijgbaar. Na een kruis opgericht te hebben als een teeken dat dit land in bezit genomen was voor zijnen koning, zette de Portugeesche bevelhebber zijn reis voort. Hij trachtte land in 't zicht te houden, maar in de nabijheid van den mond van de Oranje rivier stak er een storm uit het noorden op, en dertien dagen lang werd hij hulpeloos voortgedreven. Zoodra de storm bedaarde werden de schepen oostwaarts gewend, met het doel om weer de kust te naderen, maar na lang gezeild te hebben zonder land te bereiken, begon Dias te denken dat hij òf het uiteinde van het vasteland moest hebben voorbijgezeild, òf in een groote golf, gelijk die van Guinea, moest zijn.

Hij zette dus koers naar het noorden, en kwam na eenigen tijd in 't zicht van land, dat zich oostwaarts bleek uit te strekken. De plek waar hij het land bereikte kan niet precies bepaald worden, maar zij was een der bochten in de kust tusschen Kaap Agulhas en de Knysna. Groote troepen vee werden gezien, die de inboorlingen haastig landwaarts in jaagden, daar zij de schepen vreesden. Het bleek onmogelijk onderhandelingen aan te knooien met het wilde volk.

Weder oostwaarts zeilende, bereikte Dias een eilandje waar hij versch water vond en waar hij ook een kruis oprichtte. Het was het eilandje in Algoa Baai dat nog thans om die reden Santa Cruz heet, of in den meer gewonen Franschen vorm, Ste. Croix. Hier weigerden de matrozen verder te gaan, en met moeite werden zij overgehaald nog een paar dagen de reis voort te zetten. Bij den mond van eene rivier—de Kowie of de Visch—keerden de schepen huiswaarts, en op de terugreis werd een hoog voorgebergte ontdekt, dat Dias de Stormkaap noemde, maar dat door Koning Jan de Tweede de Kaap de Goede Hoop verdoopt werd. Van de zee gezien is deze kaap veel meer in het oog vallend dan de ware zuidpunt van het vasteland, Kaap Agulhas.

Kort na den terugkeer van deze expeditie naar Portugal werd een hoveling, Covilham genaamd, door den koning gelast over Egypte naar Indië te reizen en te trachten iets te weten

te komen omtrent de landen grenzende aan de Arabische zee. Hij kende de Arabische taal en kon over eene groote uitgestrektheid lands reizen dat vroeger aan zijne landgenooten onbekend was. Covilham bezocht verscheidene huyens op de kust van Malabar; van Goa stak hij over naar Sofala en deed Mozambique, Kilwa, Mombasa, en Melinda aan, op weg naar Aden. Daarop, na bericht van zijne ontdekkingen naar Portugal gezonden te hebben, ging hij naar Abyssinië en stierf daar

De Kaap de Goede Hoop.

vele jaren later. Er bleven nu ondoorreisd weinig meer dan duizend mijlen over tusschen het verste punt van Dias en het meest zuidelijke punt door Covilham bereikt, dat is tusschen den mond van de Visch rivier en de haven van Sofala, en het was bijna zeker dat er een onafgebroken oceaangeweg tusschen de twee was.

In Juli 1497 zeilde eene vloot van vier kleine schepen, onder bevel van een man van erkende bekwaamheid, genaamd

Vasco da Gama, uit de Taag om deze ontdekkingen voort te zetten en een weg naar Indië te openen. In November van hetzelfde jaar bereikte Da Gama een bocht in de Afrikaansche kust omtrent honderdtwintig mijlen ten noorden van de Kaap de Goede Hoop, waaraan hij den naam St. Helena Baai gaf. Hier landde hij, en door een kleine krijgslist slaagde hij erin in gesprek te komen met een aantal inboorlingen, wier vriendschap hij trachtte te verkrijgen door hun sieraden ten geschenke te geven. Alles ging een tijdlang goed, maar eindelijk ontstond er een misverstand, dat ten gevolge had dat de Portugeezen de inboorlingen aanvielen, en in een gevecht werden Da Gama zelf en drie anderen met assagaien gewond. Zoo kwamen de blanken en de Hottentotten voor het eerst in aanraking.

Na de Kaap de Goede Hoop voorbijgezeild te zijn, zetten zij oostwaarts koers, en Da Gama ankerde vervolgens in den inham die thans Mosselbaai heet. Daar vond hij een groot aantal inboorlingen gelijkende op hen die hij eerst gezien had, maar die zoo weinig teekenen van vrees vertoonden dat zij zich verdrongen op het strand en grabbelden naar alles dat hun toegeworpen werd. Van dit volk werden eenige schapen door ruil verkregen, en de handel werd gedreven door middel van teekenen, maar zij wilden geen hoornvee afstaan. Hier bleven de reizigers drie dagen, en nadat zij het versch vleesch aan boord genomen hadden, gingen zij weer onder zeil.

In het gezicht van het strand blijvende, zeilde Da Gama op 25 December een prachtig land voorbij, waaraan hij den naam Natal gaf, ter gedachtenis aan den dag waarop Christenen het voor de eerste maal zagen.

Op 6 Januari 1498 bereikte de vloot den mond van eene rivier die aan de noordzijde van Delagoa Baai in de zee vloeit, waarschijnlijk de Limpopo. Hier landden de Portugeezen en vonden een vriendschappelijk volk, zwart van kleur, die koper, ivoor, en eetwaren te koop brachten. De vloot bleef hier vier dagen, en gedurende dien tijd gebeurde er niets dat het vriendschappelijk verkeer tusschen de Portugeezen en de Bantu inwoners verstoorde.

Verder voortzeilende ankerde Da Gama vervolgens in de rivier Kilimane of Quilimane. Beide oevers van deze rivier waren dicht bevolkt, en onder de inwoners waren er velen die van Arabisch bloed schenen te zijn. Kleedingstukken van Indisch maaksel en vaartuigen met matten zeilen werden gezien, en een man werd aangetroffen die gebroken Arabisch kon spreken. Het volk behandelde de Portugeezen vriendschappelijk, maar ziekte brak uit, en vele gevallen liepen doodelijk af. Da Gama had tien mannen aan boord die in Portugal ter dood veroordeeld waren, maar wier leven gespaard was op voorwaarde dat de bevelhebber hen aan wal kon zetten waar hij goedvond, en toen de vloot zeilde werden twee hunner achtergelaten om iets van het land en van de bevolking ervan te weten te komen.

Mozambique was de volgende plaats die aangedaan werd, en daar vonden zij handelsvaartuigen en een stad door Arabieren en zwarten bewoond, geregeerd door een Arabier, Zakoeja genaamd. In den aanvang werden de Portugeezen goed ontvangen, en een hunner, die Arabisch kon spreken, won zeer veel informatie in omtrent den Indischen handel, omtrent Sofala in het zuiden, en omtrent het goud dat daar door handel kon worden verkregen. Zonder eenige moeite nam Da Gama twee loodsen in dienst, die hem naar Calicut moesten brengen. Maar toen de Arabieren hoorden dat de vreemdelingen Christenen en de erfelijke vijanden van hun ras waren, verdween alle vriendschappelijkheid. De loodsen, die aan boord waren, ontsnapten, twisten ontstonden, gevechten hadden plaats, en ofschoon er een nominale vrede met Zakoeja gesloten werd, bleef een gevoel van verbittering voortbestaan. Na een weinig langer dan een maand hier vertoefd te hebben, vertrok de vloot.

Het is onnoodig Da Gama verder op zijn reis te volgen, daar het genoeg is te zeggen dat hij veilig in Indië aankwam en dat hij op zijn terugreis geen nieuwe ontdekkingen deed op de kust van Afrika ten zuiden van de Zambesi.

De weg naar het Oosten nu geopend zijnde, zeilden er elk jaar vloten uit en naar Portugal. In het jaar 1500 verlieten dertien schepen Lissabon onder bevel van Pedro Alvares

Cabral, die op zijne terugreis de kust loven Sofala liet onderzoeken. In 1501 zeilde Joam da Nova met vier schepen, en toen hij terugkeerde ontdekte hij het eiland St. Helena.

Vasco da Gama verliet Portugal in Januari 1502 op zijne tweede reis, met twintig schepen. Op de hoogte van Kaap Correntes geraakte een van dezen, onder bevel van Antonio do Campo, gescheiden van de anderen, en dreef in ontredderden toestand zuidwestwaarts, totdat het een diepe en ruime baai binnenloopen kon. Drie groote rivieren, uit verschillende richtingen vloeierende, thans bekend als de Maputa, de Espirito Santo, en de Manisa, ontlasten zich in deze baai, en daar men op grond van een misverstand meende dat de middelste van deze haren oorsprong had in een groot meer ver in de binnenlanden, kreeg de baai den naam Da Lagoa, dat is "van het meer," thans Delagou geschreven.

Toen Da Gama de Oost-Afrikaansche kust bereikte op de hoogte van Sofala, zond hij het grootste gedeelte der vloot naar Mozambique om te kalfateren, en met vier der kleinste schepen ging hij zelf de goudhaven bezoeken. De ingang van den mond bleek meer dan anderhalve mijl breed te zijn, maar een verraderlijke zandbank lag er vóór, en aan de binnenzijde waren er zoovele ondiepten, dat een vaartuig onder zeil altijd in gevaar was. Het land was, zoover men zien kon, laag en moerassig, en de oevers waren begroeid met boomen.

Verder landwaarts in was de stroom niet groot, maar hij voerde gedurig materiaal aan waardoor het zand en de modder boven de bank vermeerderd werden. Zoodanig was de haven van Sofala, beroemd in de geheele wereld van het Oosten, wegens het goud dat van daar kwam, maar een broeinest van koorts en buikloop.

De Arabieren die de stad op den noordelijken oever der rivier bewoonden, ontvingen de vreemdelingen vriendschappelijk, want zij werden door geen volk in gastvrijheid overtroffen, nits hunne rechten en gewoonten geëerbiedigd werden. De inlichting die men begeerde omtrent den handel werd verkregen, en alles ging goed, uitgenomen dat bij hun vertrek een der

schepen op de zandbank strandde en zoo beschadigd werd dat het noodzakelijk geoordeeld werd het te verlaten.

De toestand van zaken op de oostkust van Afrika was in dien tijd hoogst gunstig voor de Portugeezen. Hunne macht was blijkbaar geheel onvoldoende om die der Arabieren ten onder te brengen, maar de manschappen waren aan oorlog gewoon, hunne wapenen waren beter dan die hunner tegenstanders, en zij waren met godsdienstijver beziel. Ook waren de Arabieren in kleine partijen verdeeld die altijd met elkander twistten, de meesten hunner waren van gemengd bloed en zonder veel ondernemingszucht, en hunne schepen waren niet gewapend voor een gevecht. Een Portugeesch vaartuig kon kanonnen er op lossen, en was zelf volkomen veilig als het hunne booten beletten kon te enteren. Zij verlieten de Indische kust rijk geladen, en met geen ander instrument dan een kompas kwamen zij met den passaatwind over en boden prijzen aan die de ondernemende Portugeezen als belooningen beschouwden hun door God gegeven.

Zoo kwam het dat overal waar zij niet vriendschappelijk ontvangen werden en waar hun geene schatting betaald werd, de Portugeezen de Arabische kolonien beoorloogden en zonder genade verwoestten. Hunne heerschappij op de oostkust van Afrika ten noorden van de Zambesi begon in 1502, toen de vorst van Kilwa cijnsbaar gemaakt werd door Vasco da Gama. In 1506 leden de Arabieren eenige verpletterende nederlagen, en toen op 2 Februari 1509 een groote oorlogsvloot, die de sultan van Egypte hun te hulp zond, geheel vernield werd door Francisco d'Almeida in een slag op de hoogte van Diu, was hunne macht volkomen verbroken. Daarna was de opperheerschappij der Portugeezen in den Indischen oceaan en op de kusten er van verzekerd, want zoolang geene andere Europeanen in die wateren verschenen, hadden zij geen vijand even sterk als zij te bestrijden.

In 1510 werd Goa de hoofdstad van Portugeesch Indië, waaronder de Afrikaansche kust begrepen was. En nu was bijna een eeuw lang de handel van het Oosten evenzeer een mono-

polie van de koningen van Portugal als hij vroeger die der Arabieren geweest was. Die handel werd door den Staat gedreven, en noch private personen noch maatschappijen werden toegelaten deel er aan te nemen. Lissabon werd het middelpunt vanwaar speerijen en zijde, katoenen lijnwaad en ivoor, en vele andere kostbare artikelen over Europa verspreid werden, en in de schatkist aldaar stroomde al het goud in Zuid-Oostelijk Afrika bijeengezameld.

In 1503 werden drie vloeten, elk uit drie schepen bestaande, uit Portugal gezonden. Een er van was onder bevel van Antonio de Saldanha, die door den koning gelast werd eenigen tijd lang bij den ingang van de Roode zee te kruisen en zooveel mogelijk al den Arabischen handel te verwoesten, voordat hij naar Indië zeilde. Nabij de Kaap de Goede Hoop geraakte Saldanha's schip gescheiden van de twee anderen, en daar de bevelhebber niet wist waar hij was, liep hij een diepe baai binnen en ankerde aldaar. Vóór hem verhief zich een groote rots, bijna drie duizend zes honderd voet hoog, waarvan de rug een gelijke lijn meer dan anderhalve mijl lang was. Aan beide zijden van dezen grootschen berg waren er minder hooge pieken, gesteund door rotshoogten die zich naar het strand uitstrekten. Tusschen die bergen was een ruime vallei, in het midden waarvan een stroom helder versch water vloeide.

De vallei scheen onbewoond te zijn, maar na een korten tijd maakten eenige Hottentotten hunne verschijning, van wie eene koe en twee schapen gekocht werden. De inboorlingen beschouwden de vreemdelingen echter met achterdocht, want bij een andere gelegenheid vielen omtrent twee honderd van hen een aantal Portugeezen aan die aan wal gegaan waren, en Saldanha zelf werd licht gewond. Vóór dit gevecht had hij, die in de volle kracht des levens en beziel was met de begeerte naar avonturen, die zijne landgenooten in de dagen hunner glorie onderscheidde, den top van de groote platte rots beklommen, waaraan hij den naam Tafelberg gaf. De kloof in het front duidde, evenals nog heden, den weg naar boven aan. Van den top kon hij de Kaap de Goede Hoop zien, en zoo, ont-

dekt hebbende waar hij was, zette hij zijn reis voort met den eersten gunstigen wind. De baai waarin hij ankerde werd sedert dien tijd naar hem Agoada de Saldanha genoemd — de plaats waar Saldanha water innam — totdat zij een eeuw later haren tegenwoordigen naam Tafelbaai ontving.

Tafelberg van Robben Eiland gezien.

Eene vloot bestaande uit dertien schepen werd in 1504 uit Portugal gezonden, onder bevel van Lopo Soares d'Albergaria. De eenige gebeurtenis van belang die deze vloot in verband brengt met Zuid-Afrika was dat één der schepen, onder bevel van Pedro de Mendoza, op de terugreis bij nacht op strand liep op eenigen afstand ten westen van Mosselbaai, en verloren ging. Het wrak werd den volgenden dag gezien door de bemanning van een ander schip, maar geene hulp kon worden verleend, en allen aan boord moest men een prooi der golven laten.

Naar huis terugkerende met de vloot die Indië tegen het einde van het jaar 1509 verlaten had, liep de eerste onderkoning van Portugeesch Indië, Francisco d'Almeida, de Tafelbaai binnen om zijn volk ververschingen te verschaffen. Toen de schepen ten anker kwamen, verschenen eenige inboorlingen op het strand, en een aantal Portugeezen werd naar den wal gezonden om te trachten vee van hen te ruilen. De handel gelukte, en werd gedreven met stukjes ijzer en stukken linnen, en hij had op zulke vriendschappelijke wijze plaats dat verscheidene Por-

tugeezen niet vreesden de inboorlingen te vergezellen naar een kraal op korten afstand. Maar ongelukkig ontstond er twist tusschen de partijen, en twee blanken werden duchtig geslagen. Zoodra dit bekend werd onder de officieren der vloot was er een groep om wraak, en ten einde Europeanen later te doen respectceeren, liet D'Almeida zich overhalen eene poging te doen om de wilden te straffen.

Bij het aanbreeken van den dag, den volgenden morgen, 1 Maart 1510, landde hij met honderd en vijftig van zijne manschappen, gewapend met zwaarden en lansen. Zij marcheerden naar de kraal en namen bezit van het vee, dat zij bezig waren weg te voeren toen de Hottentotten, omtrent honderd en zeventig in aantal, hen aanvielen. De wapenen van de Portugeezen bleken nutteloos tegen de snelvoetige inboorlingen, die de aanvallers met een stortvloed van steenen begroetten. Een paniek volgde. De meesten vluchtten naar de booten als de eenige veiligheids maatregel; eenigen, die te trotsch waren op de vlucht te gaan voor wilden, poogden te vergeefs zich te verdedigen. D'Almeida werd neergeslagen met knopkieries en in de keel met een assagai gestoken. Naast hem viel Antonio do Campo, de eerste Europeaan die Delagoa Baai binnengezeild was. Vijf en zestig van de dapperste mannen op de vloot, waaronder twaalf kapiteins en verscheidene van adellijk bloed, kwamen op dien rampspoedigen dag om, en bijna geen enkele van hen die de booten bereikten ontsnapte zonder wonden. Jorge de Mello volgde D'Almeida op als bevelhebber der vloot. Toen de inboorlingen verdwenen waren, landde hij en begroef de gesneuvelden, die hij beroofd vond van hunne kleederen, en zoodra deze plicht vervuld was ging hij onder zeil.

In 1512 liep Christovam de Brito, op zijn terugreis, de Tafelbaai binnen, om het graf te bezoeken van zijn broeder, die met D'Almeida gesneuveld was. Een officier die de ramp bijgewoond had vergezeld hem en wees de plek aan waar de lijken begraven waren. De Brito bedekte het graf met een hoop steenen, en plaatste een houten kruis er op, het eenig gedenkteeken dat hij oprichten kon. Het zou interessant zijn

de juiste plek te weten, maar de beschrijving der plaats door de Portugeesche zeelieden gegeven is zoo gebrekkig dat zij niet herkend kan worden. Waarschijnlijk was het ergens tusschen de helling aan den voet van den Duivelsberg en het zandige strand nabij den mond van de Zout rivier.

In dien tijd waren aan al de in het oog vallende kapen en aan vele baaien op de kust namen gegeven door Portugeesche kaptiteins, maar dezen kunnen thans niet allen herkend worden. Er waren toen nog geen middelen bekend om de lengte te bepalen, en het instrument gewoonlijk gebruikt voor het meten van vertikale hoeken, moest onbeweeglijk zijn aan wal, zoodat de breedten, vermeld door zeelieden die niet landden om waarnemingen te doen, gewoonlijk zeer onnauwkeurig waren. Toch kan een vrij groot aantal plaatsen met nauwkeurigheid bepaald worden, en de namen blijven tot heden toe in gebruik. Hiertoe behooren de volgende: Kaap Cross, Angra Pequena, St. Helena Baai, Kaap St. Martin, Tafelberg, Kaap de Goede Hoop, Valsch Baai, Kaap Agulhas, St. Sebastiaan's Baai, Kaap St. Francis, Kaap Recife, Natal, St. Lucia Baai, Kaap Correntes, en Kaap St. Sebastiaan. Behalve dezen, worden er vele verbasterde Portugeesche woorden aangetroffen op de meeste hedendaagsche kaarten van Zuid-Afrika, maar zij zijn niet altijd namen door de Portugeezen aan die plaatsen gegeven.

Geene poging werd aangewend om de binnenlanden te onderzoeken, en al wordt het gevaar van den kant der inboorlingen niet in aanmerking genomen, zou het onmogelijk geweest zijn voor iemand om in dien tijd ver van de kust te gaan. Het land verheft zich in eene reeks van trappen van het zeestrand naar een groote inlandsche vlakte, en totdat die vlakte bereikt was, zou de reiziger overal een ruwe en schijnbaar onoverkomelijke bergreeks vóór zich gehad hebben. Als hij met groote krachtsinspanning den top van de ééne had bereikt, zou hij zich bevonden hebben op den rand van een hobbelige vlakte, met een andere reeks, — het front van een ander terras, — zijn uitzicht belemmerende. Het gevolg van deze formatie van het land is dat er geene bevaarbare stroomen zijn. De rivieren — zelfs

de grootste — zijn allen bergstroomen, belemmerd door water-
vallen, en de hoeveelheid water afwisselende naarmate van
regenval en droogte. Veilige natuurlijke havens op de kust zijn
volkomen afwezig, uitgenomen op plaatsen waar zij van weinig
dienst konden zijn in de eerste dagen van ontdekkings tochten.
En hierbij komt nog dat een zeer groot gedeelte van het land
langs de westkust, zoowel als van de binnenlandsche vlakten,
zoo dor is dat het slechts langzamerhand kon doorreisd worden,
toen de geringe hulpbronnen er van bekend werden.

Na de slachting van D'Almeida en zijn volk in de Tafel-
vallei, vermeden de Portugeezen de zuidkust zooveel mogelijk.
Onder hen had het land dat nu de Kaap Kolonie is, den naam
van bewoond te zijn door de wreedaardigste wilden en van
niets op te leveren dat in den handel waarde had. Hunne vlo-
ten omzeilden Afrika jaar op jaar, maar het gebeurde zeer
zelden dat een hunner schepen een haven bezocht ten zuiden
van Sofala. Zij waren gewoon het eiland St. Helena aan te
doen om ververschingen, en dan zonder oponthoud naar Mozam-
bique te stevenen. Zij hebben nooit eene poging aangewend
om zelfs een tijdelijk handelsstation ten zuiden van Delagoa
Baai te vestigen.

HOOFDSTUK III.

VESTIGING VAN PORTUGEESCHE HANDELSPLAATSEN IN ZUID-AFRIKA.

GERUCHTEN omtrent het goud van Sofala bekoorden in dien tijd de gemoederen in Portugal. Deze geruchten gaven een zeer overdreven voorstelling van de hoeveelheid van het kostbaar metaal die werkelijk bekomen kon worden, en al de moeilijkheden van de verkrijging er van werden uit het oog verloren. Men geloofde dat er niets anders behoefde gedaan te worden dan de Arabieren te vervangen door christelijke handelaars, en dat dan verbazende rijkdom in de nationale schatkist zou vloeien.

Er werd dus eene vloot, bestaande uit zes schepen, uitgerust om Sofala in bezit te nemen en een fort en een factorij daar te bouwen. Deze vloot, waarin de eerste Europeesche bewoners van eenig deel van Afrika ten zuiden van de Zambesi zich inscheepten, was onder bevel van Pedro da Nhaya, en zeilde uit Lissabon op 18 Mei 1505. Op de uitreis geraakten de schepen verstrooid, en twee er van, onder bevel van Francisco da Nhaya en Manuel Fernandes, bereikten hunne bestemming eenigen tijd vóór de anderen; zij ankerden dus vóór de haven, en wachtten op de achterblijvers.

Een der ontbrekende schepen, waarover Joam de Queiros bevel voerde, liep in nood Delagoa Baai binnen. De Queiros landde met twintig zijner manschappen op een eiland en trachtte eenige levensmiddelen te bekomen, en daar de inboorlingen onmiddellijk vluchtten, achtervolgden de blanken hen, teekenen

van vrede makende. Maar voordat zij ver gevorderd waren, keerden de inboorlingen terug en vielen hen aan, en slechts vier of vijf ernstig gewonde mannen ontsnapten. Het schip was zonder officieren in staat om het te besturen, maar gelukkig liep een ander schip tot de vloot behoorende de baai binnen en voorzag in die behoefte.

Voordat zij Sofala bereikten, namen deze schepen vijf half-uitgehongerde mannen uit eene schuit aan boord, die een verhaal van vreeselijk lijden gaven. Zij maakten deel uit van de bemanning van een schip dat verongelukt was nabij Kaap St. Sebastiaan, en hunne schuit was gebouwd van hout uit het wrak gered. Zooveel mannen als zij kon bevatten waren aan boord er van gegaan, hopende Kilwa te zullen bereiken, en de overigen — zestig in aantal — hadden tegelijkertijd het tooneel van de ramp verlaten, met het doel om over land naar een haven in het noorden te reizen. De bemanning der schuit, uitgenomen de vijf, waren omgekomen.

Eindelijk kwamen de vier achterblijvers van de vloot te Sofala aan, en Da Nhaya maakte zijn finale schikkingen. De twee grootste schepen buiten latende, zeilde hij op 4 September 1505 met de anderen over de zandbank naar de binnenhaven, en met een sterke macht landde hij op eenigen afstand van de Arabische stad. Deze bestond uit een groot gebouw, vele ruime vertrekken bevattende, bewoond door den kommandant der plaats, verscheidene kleine huizen met platte daken, en omtrent een duizend ronde hutten dicht er achter. De sheikh was een Arabier met een eerwaardig voorkomen, bruin van kleur, meer dan zeventig jaren oud, en geheel blind. Zijn naam was Yusuf.

De bevolking van Sofala verschilde in meening omtrent de houding die moest worden aangenomen. Mengo Musaf, een schoonzoon van Yusuf, stond aan het hoofd van de partij die de Portugeezen gewapend wilde weerstaan, maar de andere partij was met vrees bezielde, en het oude opperhoofd achtte het verstandiger op het klimaat dan op wapenen te vertrouwen.

De Portugeezen werden dus op schijnbaar vriendschappelijke

wijze ontvangen door Yusuf, die op een rustbed nederlag in een kamer met zijden tapijtwerk behangen. De meeste zoogenaamde Arabieren die rondom hem stonden waren mannen van donkere kleur, naakt tot den middel, met linnen gordels en zijden of linnen tulbanden, en zij waren gewapend met sabels met ivoren handvatsels, maar eenigen van hooger rang waren lichter van kleur en beter gekleed. Da Nhaya sprak met het opperhoofd omtrent de voordeelen van een Portugeesche handelsfactorij, en van zich te plaatsen onder bescherming van den koning van Portugal, zorg dragende zijne aandacht te vestigen op het feit dat zijne stad dikwijls geplunderd was door Bantu stammen in den omtrek. Yusuf gaf voor in te stemmen met deze opmerkingen, en gaf verlof tot het bouwen van eene factorij. Hij zeide dat hij een vriend van Europeanen was, en ten bewijze hiervan werden twintig Portugeezen, die hij van den hongerdood gered had, op zijn bevel te voorschijn gebracht en aan hunne landgenooten teruggegeven. Zij waren mannen die overgebleven waren van de zestig die het gestrande schip te Kaap St. Sebastiaan verlaten hadden, en die bijna ongelooflijk lijden ondergaan hadden op hunne reis over land.

Da Nhaya huurde onmiddellijk een aantal Bantu die te Sofala waren, en op den 21sten begon hij een fort te bouwen op een zandvlakte op den noordelijken oever van de rivier, nabij den mond. Een gracht werd gegraven, en van den grond er uit genomen werd een wal gemaakt, die ondersteund werd door grof bewerkte palen en balken. Een toren bij elken hoek voltooidde de verdedigings werken. Binnen het fort werden een pakhuis en woonhuizen gebouwd, en de koopwaren, krijgsbehoefden, en noodige levensmiddelen werden toen geland. Toen alles binnen drie maanden na zijn aankomst voltooid was, zond Da Nhaya de drie grootste schepen naar Indië, en hield de drie kleinste daar om langs de kust te kruisen en het garnizoen te steunen.

Er woonde in dien tijd te Sofala een man genaamd Yakoti, van geboorte een Abyssiniër, die gevangen genomen werd toen hij slechts tien jaren oud was, en die het Mohamedaansche

geloof uit noodzakelijkheid en niet uit vrije keuze aangenomen had. Hij had nu veel invloed, en Mengo Musaf, Yusuf's schoonzoon, was jaloersch op hem. In het begin van Januari 1506 deelde hij aan Da Nhaya mede dat de Arabieren besloten hadden niet langer op de koorts te wachten, maar de Christenen terstond te verjagen, en daar zij bevreesd waren zelf oorlog te voeren, hadden zij een Bantu stam overgehaald het fort aan te vallen.

Dit bericht bleek juist te zijn, want kort daarna verscheen er een troep wilde krijgslieden, die het fort stormenderhand trachtten in te nemen. Zij vulden de gracht aan den eenen kant op, en poogden toen den wal te beklimmen onder een stortvloed van pijlen en assagaien. De meeste Portugeezen waren bedlegerig aan koorts, en er waren toen slechts vijf en dertig mannen die wapenen konden dragen, maar Yakoti kwam hun te hulp met honderd zijner manschappen, en de aanvallers werden met zwaar verlies afgeslagen. Drie dagen lang echter hervatten de zwarten bij tusschenpoozen hun aanval, maar toen kwam plotseling het denkbeeld bij hen op dat de Arabieren hen tot dezen strijd hadden aangespoord opzettelijk om hunnen ondergang te bewerken; zij vielen daarop Sofala aan, plunderden de stad, en trokken huiswaarts met hunnen buit.

Da Nhaya deed toen een uitval met eenige manschappen, en ging naar de woning van Yusuf, waar hij in een gevecht licht gewond werd in de keel. Onmiddellijk daarop werd het hoofd van den blinden bevelhebber door een soldaat afgeslagen, en de Arabieren vluchtten verschrikt. Den volgenden morgen vielen zij het fort aan, maar werden afgeweerd, en daar zij onder elkander begonnen te twisten omtrent een aanvoerder, was er niets meer van hen te vreezen. Een van Yusuf's zonen, Soleiman genaamd, bood aan een Portugeesch leenman te worden, en daar hij een vriend was van Yakoti, die hem sterk aanbeval, stelde Da Nhaya hem aan als hoofd der Arabische bevolking. Hij was getrouw aan zijne verplichtingen, en bewees den Europeanen later goeden dienst.

In November 1505 zeilden twee schepen uit Lissabon, onder

bevel van Cyde Barbudo en Pedro Quaresma, die door den koning bevolen waren te trachten het lot te weten te komen van Pedro de Mendoza en zijne bemanning, en levensmiddelen naar Sofala te brengen. Zij liepen de Tafelbaai binnen, waar zij ververschingen kregen, en zetten toen hun koers voort totdat zij op de hoogte kwamen van dat gedeelte der kust waar Mendoza's schip gestrand was. Het weer was gunstig;

Gezicht aan de Kust van Kafferland.

zij wierpen dus anker, en zonden twee veroordeelde misdadigers aan wal om onderzoek te doen. Dezen bleven zeven dagen uit. Zij keerden toen terug, en rapporteerden dat zij sporen gezien hadden van het wrak, dat door de inboorlingen aan brand gestoken was om het ijzer er uit te krijgen, maar zij hadden niets vernomen van de bemanning. Zij hadden een bende Hottentotten ontmoet, die hen van hunne kleederen beroofd, maar geen ander leed gedaan hadden.

Bij hunne aankomst te Sofala, vonden Barbudo en Quaresma het overblijfsel van het garnizoen in den hoogsten nood. Pedro da Nhaya en de meesten van zijn volk waren aan koorts gestorven, en Manuel Fernandes, die het bevel op zich genomen had van de weinige zieken die overgebleven waren, was geheel afhankelijk van de vriendschap van Yakoti en de goede trouw van Soleiman. Zooveel mannen als gemist konden worden werden dus geland, voorraad van voedsel en krijgsbehoeften werd naar het fort vervoerd, en Pedro Quaresma bleef daar met zijn schip om hen verder te beveiligen.

Van dien tijd was Sofala het hoofdstation der Portugeezen in Afrika ten zuiden van de Zambesi. Daar dreven zij handel met de Bantu, die ivoor en goud brachten in ruil voor linnen, kralen, en andere koopwaren. Een weinig later werd het eiland Mozambique, dat in 1507 in bezit genomen werd, het middelpunt van den Oost-Afrikaanschen handel en de ververschingplaats voor de vloten naar en uit Indië. Daar dit eiland ver ten noorden van de Zambesi ligt, behoeft zijne geschiedenis hier niet behandeld te worden, behalve wanneer zij in verband staat met gebeurtenissen ten zuiden van die rivier, maar het moet worden gezegd dat het zeer versterkt was, en dat magazijnen voor de veilige bewaring van koopwaren en scheepsuitrusting hier gebouwd werden. Van hier voeren kleine vaartuigen, pangaios genoemd, onder bevel van Portugeezen maar met zwarten bemand, de kust op en af, en zij bezochten onder anderen Sofala, om goederen daarheen te brengen en aan boord te nemen wat daar in ruil verkregen was.

Sofala was een zeer ongezonde haven, en koorts sleepte een groot aantal van het garnizoen elk jaar weg, maar de handelswinsten waren groot. De Arabieren gingen naar de binnenlanden om goederen aan de Bantu te verkoopen, en brachten alles dat zij er voor ontvingen naar het koninklijk magazijn, want de factor aldaar was de eenige groothandelaar in het land. Hij was het die den prijs van alles bepaalde, volgens voorschriften van zijn gouvernement, en die prijs werd zóó bepaald dat er een enorme winst aan zijnen kant was. Soms

vertoonde het Aziatisch bloed zijn trots en gaf een tijdlang last, maar dat bloed was zoo verdund dat het zeer zwak was, en de Portugeesche macht, er mee vergeleken, was zeer sterk.

Het fort werd geregeerd door een beambte door den koning aangesteld, maar die zijne bevelen gewoonlijk van den onderkoning van Indië ontving. Zijn direct gezag echter strekte zich alleen over de Christenen uit. De Mohamedanen, die in de huizen en hutten dicht bij woonden, betaalden schatting en mochten alleen een ondergeschikt deel nemen in den handel, maar in de meeste zaken werden zij volgens hunne eigene wetten geregeerd door een persoon wiens aanstelling bekrachtigd werd door de blanken. Als zij echter iets deden dat den Europeanen aanstoot gaf, werden zij verhoord en gestraft door den kapitein van het fort. De Bantu waren volkomen onafhankelijk, en om op vriendschappelijken voet met hen te blijven, vonden de Portugeezen het noodig jaarlijkse geschenken aan de opperhoofden te geven, daar met hunne welwillendheid ook die hunner volgelingen verzekerd was. Deze geschenken bestonden gewoonlijk uit kralen, ringen, vierkante stukken grof linnen, en andere goedkoope artikelen, zoodat de waarde van alles te zamen onbeduidend was. Op hunne beurt zonden de opperhoofden een paar olifantstanden, die dikwijls evenveel waard waren als dat wat zij kregen.

De voornaamste Bantu stam die toen tusschen de Zambesi en Sabi rivieren woonde was die der Makalanga. Zij bewoonden een groot deel van het land van de kust tot op einigen afstand verder dan de plek waar Salisbury thans gelegen is, maar in dien tijd begon de stam te verbrokkelen, en de deelen er van voerden daarna bijna altijd oorlog met elkander. Het opperhoofd werd de monomotapa genoemd, een naam die door een misverstand door de Europeanen gegeven werd aan het geheel gebied van Zuid-Oostelijk Afrika. De Makalanga waren een weinig verder in kennis gevorderd dan de Basuto in onze dagen. Zij verkregen goud door den grond op zekere plekken te wasschen, maar zelfs als zij wisten hoe het uit kwarts te verkrijgen, werd dit door hen niet gedaan. De

hoeveelheid jaarlijks bijeenverzameld was slechts eenige duizenden ponden Engelsch geld waard.

Behalve de Makalanga waren er verscheidene kleine maar oorlogzuchtige stammen langs de kust en in de vallei van de Zambesi verspreid, en ten zuiden van de Sabi rivier woonden de Batonga, die veel minder gevorderd waren.

Meer dan een kwart eeuw bleef Sofala de eenige post door Europeanen in dat land geoccupeerd. Later werden twee kleine forten gebouwd op den zuidelijken oever van de Zambesi, één, Sena genaamd, omtrent honderd en veertig mijlen van den mond der rivier, het andere, Tete genaamd, meer dan drie honderd mijlen van de zee. Beiden waren handelsplaatsen, waarheen en vanwaar koopwaren den stroom op en af vervoerd werden in schuiten.

In 1544 werd een man, Lourenço Marques genaamd, uit Mozambique gezonden op een ontdekkingstocht naar het zuiden. Hij onderzocht den mond van de Limpopo, en ging toen naar Delagoa Baai, die hij zorgvuldig inspekteerde. Langs de oevers van de rivieren die er in vloeien zag hij een groot aantal olifanten, en hij kocht van de inboorlingen vele olifantstanden, voor elk waarvan hij eenige kralen betaalde. Dit gaf aanleiding tot het zenden van een klein vaartuig uit Mozambique elk jaar om ivoor op te zamelen. De handelaars die aan boord er van gingen richtten een tijdelijke statie op een der eilanden op en nog eene op den oever van de Manisa rivier, en zij vertrokken weer zoodra al het ivoor, door de inboorlingen bijeenverzameld, verkregen was. Geen fort werd gebouwd, en geen poging werd aangewend om er een vasten post te vestigen. De grootsche inham werd daarna door de Portugeezen Lourenço Marques genoemd, en haar oude naam werd, om een onbekende reden, overgebracht op de baai die thans Algoa heet. Alle andere Europeanen echter behielden den naam Delagoa Baai om de watervlakte aan te duiden die het eerst zoo genoemd werd.

Omtrent dienzelfden tijd bezocht een expeditie Inhambane, een goede haven twee honderd en dertig mijlen ten noorden van Delagoa Baai, om te weten te komen of daar eenige handel

kon gedreven worden, en groote hoeveelheden ivoor werden van de inboorlingen verkregen. Tengevolge hiervan werd daarna elk jaar een klein vaartuig uit Mozambique daarheen gezonden, en gedurende een paar maanden werd er ruilhandel gedreven.

De Portugeezen, zoowel krijgslieden als handelaars, waren in Zuid-Afrika in zulke omstandigheden geplaatst dat zij snel ontaardden. Een Europeesche vrouw werd zeer zelden gezien, en bijna elke blanke man verbond zich met inboorlingen vrouwen. Als koorts hen niet doodde, beroofde zij hen van energie, en er was niets dat hen tot krachtsinspanning aanspoorde. Afgesneden van allen omgang uitgenomen met barbaren, dikwijls tot aan het einde der zestiende eeuw zonder eenig godsdienstig toezicht, verzonken in luiheid, en lijdende door bovenmatige hitte en dodelijke malaria, kon geen leven door Europeanen ergens geleid meer ellendig zijn dan het hunne.

De Bantu noemden hen Bazunga, en waren in den regel jegens hen goedgezind. Blanke mannen wonnen dikwijls het vertrouwen van opperhoofden en oefenden grooten invloed op hen uit. Voorbeelden ontbreken niet van zulke personen die hunne vroegere kameraden verlieten en vast gingen wonen op stukken grond hun geschonken, waarover zij kleine hoofden werden, of in inboorlingen kralen, waar zij een soort van gezag uitoefenden onder de opperhoofden. Later werden zij als afvalligen beschouwd, ofschoon hunne levenswijze weinig slechter was dan die van velen hunner landgenooten bij de forten en handelsposten.

Zoo duurde het voort tot 1569, toen Koning Sebastiaan besloot het gebied waarin het goud gevonden werd in bezit te nemen. Men geloofde algemeen in Portugal dat de Zuid-Afrikaansche mijnen zeer rijk waren, en de oorzaak waarom er zoo weinig van het kostbaar metaal verkregen werd in den ruilhandel werd toegeschreven aan de luiheid en onbedrevenheid der Bantu. Iedereen was er van overtuigd dat als de mijnen in bezit waren van blanken, rijkdom stroomen zou in de schatkist te Lissabon, gelijkstaande met dien door den koning van Spanje uit Mexico en Peru verkregen.

De jonge koning, vol geestdrift, droeg op een ervaren officier, Francisco Barreto, duizend vrijwilligers op de been te brengen, met het doel om het land te veroveren. Hij werd voorzien van geld, schepen, en krijgsbehoefden in overvloed, de onderkoning te Goa werd gelast levensmiddelen, kameelen, paarden, en ezels voor zijn gebruik naar Mozambique te zenden, en ten einde hem volkomen vrijheid te geven werd de Oost-Afrikaansche kust tijdelijk gescheiden van het gouvernement van Indië en hij werd tot gouverneur er van en kapitein-generaal aangesteld.

Geheel Lissabon verkeerde in een toestand van opgewondenheid toen dit bekend werd; en zoo groot was de geestdrift door het plan opgewekt dat van alle kanten cadetten uit de beste families voorwaarts kwamen en hunne diensten aanboden. In de rekrut-kantoren verdrong men zich zoo, dat slechts de beste mannen uitgekozen werden.

Na eenig oponthoud en eenige ongelukken bereikte de expeditie Mozambique, en in November 1569 vertrok zij naar Sena. Barreto's plan was de Zambesi op te gaan tot waar de Mazoe er in vloeit, en vandaar opwaarts in de vallei van de Mazoe naar den berg Fura, dicht bij welken de woonplaats was van den monomotapa, en, naar men veronderstelde, de rijkste der goudmijnen. Lager af langs de Mazoe woonde een kleine, maar zeer oorlogzuchtige stam, onder een opperhoofd, Mongasi genaamd, die een vijand was van de Makalanga. De Portugeesche generaal zond dus een bode vooruit naar den monomotapa om een verbond voor te stellen tegen Mongasi, en zoo alle achterdocht omtrent zijn wezenlijk doel uit den weg te ruimen.

Zoodra de bode vertrokken was, werd er een kamp opgeslagen nabij Sena. Daar werden duizend Europeesche vrijwilligers gemonsterd, met vele slaven, en een kontingent van verbasterde Arabieren die bekend waren met het land en als tolken konden dienen. Hun voorraad levensmiddelen was groot. Zij hadden paarden om de kanonnen te trekken en voor een vrij groot aantal kavalerie, een aantal ezels om vellen waterzakken te dragen, en eenige kameelen voor zware goederen. Wat krijgsbehoefden aangaat, was de expeditie zoo goed moge-

lijk uitgerust. Maar deze eerste veldtocht van Europeanen tegen Bantu in Zuidelijk Afrika begon onder buitengewone moeilijkheden, want de plaats was de ongezonde Zambesi vallei, en de tijd was de warmste in het jaar.

Binnen kort begonnen mannen en paarden te sterven, en spoedig werd de sterfte onrustbarend. Barreto geloofde dat de basterd-Arabieren in een nabijgelegen dorp het water vergiftigd hadden, en ofschoon hij geen ander bewijs had dan de bekenissen van eenige mannen die hij op de pijnbank liet leggen, leverde hij het dorp aan verwoesting over en doodde de mannen die er in waren.

Eindelijk keerde zijn bode terug met een belofte van hulp van den monomotapa, en hij ging toen de rivier op van Sena. Van de mannen die met hem waren, konden sommigen nauwelijks loopen. Toen hij de plek bereikte waar de Mazoe in de Zambesi vloeit, zag hij zich genoodzaakt een kamp op te slaan op een eiland in de rivier, en de zieken en al de overtollige bagage en voorraad daar achter te laten, want het was onmogelijk verder te gaan met een zwaar overladen strijdmacht.

Met zijne manschappen, nu verminderd tot vijf honderd en zestig infanterie, drie en twintig ruiters, en eenige artilleristen met vijf of zes kanonnen, verliet Barreto de Zambesi. Zijn bagage werd door kameelen en ezels gedragen. Zij marcheerden voorwaarts tien dagen lang, terwijl de mannen en de dieren soms veel leden door gebrek aan water. Maar op den elfden dag herleefde hun moed, toen zij Mongasi's leger in gezicht kregen.

Den volgenden morgen, bij het aanbreken van den dag, stormden de Bantu in een dichte massa op de Portugeezen aan. Zij werden aangevoerd door een oude tooverdokteres met een kalabas vol toovermiddelen die zij in de lucht wierp, geloovende dat zij de blanken zouden blind maken, maar zij viel dood neer bij de eerste losbranding, en binnen weinige minuten vluchtte Mongasi's volk, verschrikt door de gevolgen van het afvuren van vuurwapenen. Barreto nam toen een groote nabijgelegen kraal in bezit, waar hij weer aangevallen werd, maar den vijand

met vreeselijk verlies teruggdreef. Van de blanken waren meer dan zestig gewond en twee gedood.

Het werd nu noodig een hospitaal op te richten, en een lager werd gemaakt van palen en kreupelhout. Zes dagen later werden de Europeanen weer aangevallen, en bijna al de ammunitie was verschoten voordat Mongasi's leger genoodzaakt was terug te wijken. Daarna bleef hun niets over dan de aftocht. Barreto keerde terug naar zijn kamp op het eiland in de Zee van Mozambique, en zijne manse leden vreeselijk op den weg. Vervolgens zond hij zijn leger in eene andere richting, en ging zelf naar Mozambique, maar keerde spoedig met versterkingen terug. Te Sena vernam hij dat twee honderd van zijne manschappen nu zijn vertrek waren gedood, en de tijding was oorzaak dat hij van verdriet stierf. Als gouverneur en kapitein-generaal van de Oost-Afrikaansche kust werd hij opgevolgd door Vasco Fernandes Homem.

In het volgende jaar zeilde Homem van Mozambique naar Sofala met een nieuw uitgerust leger van vijf honderd man uit Portugal gezonden, met het voornemen om zich meester te maken van de mijnen van Maniku. Twee onafhankelijke afdee-

Een tooverdokter.

In het volgende jaar zeilde Homem van Mozambique naar Sofala met een nieuw uitgerust leger van vijf honderd man uit Portugal gezonden, met het voornemen om zich meester te maken van de mijnen van Maniku. Twee onafhankelijke afdee-

lingen van de Makalanga, de Kiteve en de Tshikanga, waarvan de eene het gebied rondom Sofala en de andere dat van Manika bewoonde, waren toen aan het oorlogvoeren tegen elkander. Het opperhoofd van eerstgenoemden, verzocht zijnde de Portugeezen toe te laten door zijn land te trekken, weigerde dit.

Homem aarzelde niet voorwaarts te marcheeren zonder verlof, en toen de Kiteves poogden hem gewapend te weerstaan, verstrooide eene losbranding van zijne kanonnen en geweren hen terstond. Zonder te trachten nogmaals zich te verzetten vluchtte de geheele stam naar een ruwe landstreek, hun vee met zich voerende, en geen graan achterlatende dat de aanvallers vinden konden. Homem marcheerde naar hunne voornaamste kraal, die uit hutten met rieten daken bestond, die hij in brand stak. Twee dagen later bereikte hij het Tshikanga gebied. Daar kwamen hem twee mannen te gemoet, die hem een geschenk van het opperhoofd brachten, die verheugd was over de nederlaag van zijn vijand, en die hem hartelijk verwelkomde.

De Portugeesche macht trok naar de woning van het opperhoofd, waar een kamp opgeslagen werd, en de grootste vriendschappelijkheid werd door beide partijen aan den dag gelegd. Na een korte rust bezochten Homem en eenige van zijne voornaamste mannen de mijnen, maar waren zeer teleurgesteld. Zij verwachtten het kostbaar metaal in zulken overvloed te vinden dat zij vrachten er van zouden kunnen wegvoeren, maar in plaats hiervan zagen zij een aantal naakte zwarten manden aarde dragende uit een diepe holte, en eenige anderen die de aarde in houten troggen waschten en na langen en geduldigen arbeid eenige greinen goud er uit haalden. Zij kwamen terstond tot het besluit dat het hun geen voordeel zijn kon het land in bezit te nemen. Een overeenkomst werd dus gemaakt met het Tshikanga opperhoofd dat hij handel met de Portugeezen moest aanmoedigen, en wederkeerig zou de kapitein van het fort te Sofala hem jaarlijks twee honderd vierkante stukken linnen ten geschenke geven.

De expeditie ging niet verder, en zoodra zijne manschappen uitgerust waren vertrok Homem weer naar de kust. Op weg kwamen boden van het Kiteve opperhoofd hem te gemoet en smeekten om vrede, en eene overeenkomst werd met hen getroffen van dergelijken inhoud als die gesloten met den eigenaar van Manika. De waarde van de twee honderd vierkante stukken linnen 'ie elk der opperhoofden jaarlijks zou ontvangen werd geschat op minder dan zes ponden Engelsch geld.

De groote uitgaven die gedaan waren werden op geene andere wijze vergoed. Homem keerde terug naar Mozambique met zijn krijgsmacht, zeer verminderd door koorts en de overgeblevenen in een toestand van wanhoop. Niets meer rampspoedigs was de Portugeezen in het Oosten nog overkomen, dan deze vergeefsche pogingen om de goudvelden van Zuid-Afrika in hun bezit te krijgen.

HOOFDSTUK IV.

LOTGEVALLEN DER PORTUGEEZEN IN ZUID-AFRIKA VOOR HET MIDDEN DER ZEVENTIENDE EEUW.

IN de eerste jaren der zestiende eeuw werden er geene pogingen door de Portugeezen aangewend om de Bantu tot den Roomsch-Katholieken godsdienst te bekeeren; hun hoofddoel was handelsposten op te richten en handel te drijven. Maar het Jezuiten Genootschap was nu opgericht en had alle klassen der bevolking met brandenden ijver bezielde, zoodat er nu zendingswerk ondernomen werd op plaatsen die vroeger veronachtzaamd waren.

De eerste zendelingen in Zuid-Afrika waren twee Jezuiten priesters, genaamd Gonçalvo da Silveira en André Fernandes, die met een leeken-assistent, genaamd Costa, uit Indië aankwamen in 1560. Zij gingen naar Inhambane, en werden goed ontvangen door het voornaamste Tonga opperhoofd, dat omtrent negentig mijlen van die haven woonde. Na zeven weken daar gebleven te zijn, liet Silveira zijne twee metgezellen daar om het werk voort te zetten, en hij vertrok aan boord van het jaarlijksche handelsvaartuig naar Mozambique, waar hij zich van een tolk voorzag, en toen over Sena en Tete naar de kraal reisde van den monomotapa, dicht bij den berg Fura. Hij kwam hier met een groote eskorte en met een kostbaar geschenk van den onderkoning van Indië aan het opperhoofd van de Makalanga, en werd dus zeer vriendschappelijk ontvangen.

De zendelingen meenden dat hun werk hoogst voorspoedig was, want in een merkwaardig korten tijd doopten zij velen,

onder anderen opperhoofden van den hoogsten rang, zoowel van den Tonga als van den Kalanga stam. Maar werkelijk verkeerden zij in eene dwaling. De opperhoofden behandelden hen in den aanvang met den hoogsten eerbied en vriendelijkheid, omdat zij verondersteld werden afgezanten te zijn van een machtigen overzeeschen vorst, maar zoodra het bleek dat het hun toeleg was de gebuiken van het land te veranderen, werden zij uit een geheel ander oogpunt beschouwd. Het Tonga opperhoofd verbood zijn volk Fernandes en Costa van eenig voedsel te voorzien, of zelfs met hen te spreken, zoodat zij verplicht waren met het volgende handelsvaartuig te vertrekken, en zij meenden toen dat het best was naar Indië terug te keeren. Het Kalanga opperhoofd gelastte Silveira te vertrekken, en toen hij weigende te gehoorzamen liet hij hem ter dood brengen en zijn lijk in een rivier werpen. Zóó eindigde de eerste zending naar de Bantu van Zuid-Afrika.

De Jezuiten waren echter de mannen niet om zich te laten ontmoedigen door één enkele mislukking. In latere jaren zonden zij vele zendelingen het land in, sommigen van welke zuidwaarts trokken tot aan St. Lucia Baai en anderen verder westwaarts dan waar Salisbury thans gebouwd is.

Sommige monniken van de orde der Dominikanen kwamen het land in ten zuiden van de Zambesi met Barreto's expeditie, maar de mislukking van dien veroveringstocht dwong hen terug te keeren. In 1577 bouwden zij een klooster te Mozambique, vanwaar zij later zendelingen uitzonden naar verschillende deelen van Oost-Afrika. Ten zuiden van de Zambesi woonden zij te Sofala, Sena, en Tete, waar zij hunne aandacht wijdde aan de Europeanen en gemengde rassen, zoowel als aan de Bantu. Verscheidene jaren lang gingen zij niet verder dan deze plekken, maar het volgende geslacht zag hunne zendelingen verspreid over het Kalangaland.

Gedurende de laatste helft van de zestiende eeuw werd er veel informatie verkregen omtrent de bevolking langs de zuid-oostelijke kust door de bemanningen van gestrande schepen, die over land reisden en het land opnamen van de Umtata

rivier tot Inhambane. De gebruiken van de Bantu, zooals zij toen beschreven werden, waren precies wat zij heden zijn, maar er waren geene belangrijke stammen ten zuiden van Natal en geene volbloed Bantu ten zuiden van de Umzimvubu. De Xosa, Tembu, en Pondo stammen van onze dagen bestonden nog niet, of waren kleine benden zoo zwak en onbeduidend dat zij niet

Xosa vrouw en kind.

de aandacht trokken. De bevolking ten zuiden van de Umzimvubu rivier werd beschreven als lichter van kleur dan die ten noorden van dien stroom, en als wonende in hutten van matten gemaakt, maar zij bewerkten den grond en spraken de Bantu taal. Hieruit blijkt dat zij van gemengd Hottentot en Bantu bloed waren, en dat de toestand van zaken langs de Umzimvubu in 1600 een dergelijke was als die langs de Visch rivier twee eeuwen later.

In 1590 bevatte Sofala, de voornaamste militaire en handelspost der Portugeezen in Zuid-Afrika, geen andere Europeanen dan de officieren en sommige soldaten van het garnizoen, de koopman die den handel dreef, en twee Dominikaner monnikken. In de nabijheid woonden twee of drie private personen, die gunstelingen waren van het Kiteve opperhoofd. Er was een vrij groot aantal personen van gemengd bloed, de afstammelingen van Portugeesche vaders en

inlandsche moeders, sommigen van welke bijna blank waren. Ook waren er eenige Indiërs te zien, die uit Goa naar Afrika waren gezonden, en eenige Bantu bekeerlingen. Deze nationaliteiten waren te zamen drie tot vier duizend zielen in aantal, en de directe jurisdictie der Portugeezen strekte zich niet verder uit dan over dezen. Indirect, echter, werden de Mohamedanen in een nabijgelegen dorp geregeerd door den officier die bevel voerde over het fort.

Tete was de post die de tweede plaats innam. Zij had slechts veertig Europeanen, maar er waren omtrent zes honderd andere inwooners, gemengde rassen, Indiërs, en Bantu bekeerlingen. De officier die bevel voerde over het fort oefende ook gezag uit over elf kleine Bantu kralen in den omtrek. Tete was de post van waar de binnenlandsche handel gedreven werd. Op drie plekken, genaamd Masapa, Luanze, en Bukoto, respectievelijk honderd en vijftig, honderd en vijf, en honderd en twintig mijlen van het fort gelegen, woonde er een Europeaan onder de inboorlingen, die goud en ivoor ruilde, en goederen werden heen en weer vervoerd door karavanen. Voor het voorrecht van handel op deze wijze te drijven en voor de bescherming aan huune agenten verleend, zonden de Portugeezen jaarlijks een geschenk aan den monomotapa, met wien zij zorgden op goeden voet te blijven.

Sena had, het garnizoen medegerekend, vijftig Europeesche en omtrent zeven honderd en vijftig andere inwoners van dezelfde rassen als die te Sofala en Tete.

Deze waren de eenige plaatsen in Zuid-Afrika in bezit van de Portugeezen, tenzij de tijdelijke handelsposten eenige weken in het jaar bewoond te Inhambane en Delagoa Baai meegeteeld worden.

In dien tijd was het land ten noorden van de Zambesi een tooneel van algemeene verwoesting. Grootte troepen barbaren waren ergens uit de binnenlanden gekomen, niemand wist van waar, en zij verspreidden zich gelijk sprinkhanen over het gebied langs de kust. Een klein aantal hunner trok over de Zambesi nabij Tete, maar de kapitein van dat fort

dreef ze gemakkelijk terug, daar zij zoo verbaasd waren over de gevolgen van het losbranden van eenige geweren dat zij op de vlucht gingen zonder weerstand te bieden.

In 1592 trok een andere, maar veel grootere, hende over de rivier nabij Sena, en viel een nabijgelegen kraal van Makalanga aan, die vriendschappelijk gezind waren jegens de blanken. De Portugeesche kommandant van het fort trachtte de aanvallers te dwingen terug te trekken, maar slaagde er niet in, en hij was verplicht zich te verschansen totdat hulp hem bereiken kon. De geheele strijdmacht die te Tete op de been gebracht kon worden, Europeanen, gemengde rassen, en bevriende Bantu, trok toen uit om hem te gaan helpen, maar zij werd op weg overrompeld, en ieder European en ieder persoon van gemengd ras werd gedood. De kommandant van Sena, die trachtte uit zijne verschansing te ontkomen, werd ook met de meeste zijner volgelingen afgesneden. De twee kommandanten, een Dominikaner monnik, en honderd en dertig man van blank en gemengd ras kwamen om, en de Portugeesche macht aan de Zambesi was een tijdlang vernietigd.

In het volgend jaar, 1593, kwam Pedro de Sousa, kapitein-generaal van de Oostkust, te Sena aan uit Mozambique met eene macht van twee honderd Europeanen, vijf honderd zwarten, en eenige kanonnen, en trachtte zijn gezag te herstellen. Maar gedurende een veldtocht van twee maanden verloor hij een groot aantal zijner manschappen, al zijne kanonnen, en veel van zijn bagage. Hij was in den uitersten nood toen hij verblijd werd door de ontvangst van een hoodschap van het opperhoofd van de barbaren, die vrede aanbood op voorwaarde dat de Portugeezen zich niet weer zouden bemoeien met zaken die alleen de Bantu stammen aangingen. De kapitein-generaal nam het aanbod gretig aan. Hij keerde naar Mozambique terug, en de posten te Sena en Tete werden weer geoccupeerd evenals vóór de rustverstoringen.

Gedurende de zestiende eeuw hadden de Portugeezen den alleenhandel in alle landen ten oosten van de Kaap de Goede Hoop, maar kwam er een einde aan hunne heerschappij. Het

koninkrijk was uitgeput. Zoovele mannen werden vereischt in de buitenlandsche koloniën, op de vloot, en in het leger, dat het beste deel der bevolking verdwenen was. De zuidelijke provinciën waren reddeloos geruïneerd door den invoer van groote getallen van negerslaven van de west kust van Afrika. In eene expeditie tegen de Mooren in 1578, kwam Koning Sebastiaan en zijn leger om, de geheele macht die bijeengezameld kon worden. Overal in het beheer, binnen- en buitenlandsch, was bederf ingeslopen, zoodat de politieke toestand van het rijk en zijne onderhoorige landen zoo slecht mogelijk was. Dit was de toestand van zaken in 1580, toen Philips II van Spanje Portugal aan zijn gebied hechtte, nominaal als een onafhankelijk koninkrijk met zijn eigene regeering, werkelijk als een ondergeschikt land, van welks kleine nog overgebleven hulpbronnen hij gebruik maakte voor zijne oorlogen in de Nederlanden. Oogenshijnlijk had Portugal een meer onaantastbare positie ingenomen door zulk een nauwe vereeniging met zijn machtigen nabuur, maar in werkelijkheid was het zoo niet. De vijanden van Spanje werden nu ook zijne vijanden, zijne kolonien en vloten stonden aan aanvallen bloot, en het kreeg geene hulp bij de verdediging er van.

De Franschen waren de eersten die de Portugeezen naar Indië volgden, maar vóór 1617 hadden zij daar volstrekt geen succes. De Engelschen volgden, maar zij droegen ook niets bij tot de vernietiging van het gezag der Portugeezen. Dit was weggelegd voor de dappere kleine republiek die pas in de broederschap der volkeren getreden was, en die toen heldhaftig voor hare vrijheid streed tegen het machtige Spanje.

De Nederlandsche kooplieden waren gewoon geweest te Lisabon hun voorraad Indische producten te verkrijgen, dien zij noodig hadden voor eigen gebruik en voor den grooten Europeeschen handel dien zij dreven; maar na 1580 was die markt voor hen gesloten. In 1595 rustten eenige kooplieden in Amsterdam eene vloot uit, bestaande uit vier schepen, die naar Indië zeilden onder bevel van Cornelis Houtman. De reis was een gelukkige, en na Houtman's terugkeer werden er verschei-

dene maatschappijen opgericht in verschillende steden in de Nederlanden, met het doel om handel te drijven in het Oosten, en den Portugeezen dien rijkdom te ontrukken dien zij toen te zwak waren te bewaken.

De schepen door deze maatschappijen uitgezonden deden gewoonlijk een haven aan op de kust van Afrika, zoowel op de uit- als thuis-reis, en Tafelbaai en Mosselbaai kregen hunne tegenwoordige namen van de bevelhebbers van sommigen dezer schepen. Zij hielden een koers verschillend van dien der Portugeezen, en in plaats van langs de Oost-Afrikaansche kust op te zeilen, stuurden zij recht over den oceaan ten zuiden van Madagascar. Het Kaapsche schiereiland verkreeg dus veel grooter waarde dan het vroeger had, daar het juist bij het keerpunt der reis gelegen was, en in de beste positie langs de geheele route voor een verversching station.

De vloten van de verschillende kleine maatschappijen behaalden vele overwinningen op de Portugeezen in Indië, maar daar zij niet gezamenlijk handelden, konden er geene permanente veroveringen gemaakt worden. Om deze reden, zoowel als om concurrentie te beletten en den handel te drijven op de meest voordeelige wijze voor de bevolking der geheele republiek, besloten de Staten-Generaal al de kleine maatschappijen te vereenigen in één groote Compagnie met vele voorrechten en met groote macht. Het charter werd uitgevaardigd in den Haag op 20 Maart 1602, en het gaf de Compagnie macht verdragen te sluiten met Indische gouvernementen, forten te bouwen, burgerlijke en militaire ambtenaren aan te stellen, en troepen in dienst te nemen. De transacties der Compagnie waren onderworpen aan de beoordeeling der Staten-Generaal, overigens had zij bijna souvereine macht. Het kapitaal was iets meer dan een half millioen ponden sterling. Kantoren, of kamers zooals zij genoemd werden, werden opgericht in Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn, en Enkhuizen.

Het algemeen beheer was toevertrouwd aan eene vergadering van zeventien directeuren, die gedurende zes achtereenvolgende jaren in Amsterdam zitting hielden, gedurende twee jaren in

Middelburg, dan weer zes jaren in Amsterdam, en zoo voort.

De Compagnie ontrukte den Portugeezen spoedig hunne beste bezittingen in het Oosten, en verkreeg bovendien ander kostbaar gebied van de inlandsche bezitters. De uitgedeelde winsten waren verbazend, hoofdzakelijk ten gevolge van den door hare vloten gemaakten buit. In één jaar stegen zij tot vijf-en-zeventig per cent van het ingelegd kapitaal, en meer dan eene eeuw lang waren zij gemiddeld meer dan twintig per cent.

Maar de Nederlanders, ofschoon zij spoedig in bijna onbetwist bezit waren van de kostbare Specerij eilanden, hebben de Portugeezen nooit kunnen verdrijven van de betrekkelijk waardelooze kust van Zuid-Oostelijk Afrika. Die kust zou hun slechts tot last zijn geweest als zij haar veroverd hadden, want de handel aldaar was nooit de kosten waard van hem aan den gang te houden, vóórdat het hooge binnenland door Europeanen werd bewoond, en de vreeselijke sterfte door de malaria veroorzaakt zou voor hen een ernstige ramp geweest zijn. Maar zij werden aangetrokken door de geruchten van het goud dat te Sofala en elders te krijgen was, en daarom trachtten zij zich meester te maken van Mozambique en met dat eiland van al de daaraan ondergeschikte Portugeesche bezittingen.

In December 1603 vertrok Steven van der Hagen uit Holland naar Indië, met een sterk gewapende vloot van twaalf schepen, en op 17 Juni 1604 kwam hij te Mozambique aan. Hij vond het slot te sterk om het aan te vallen, maar hoopte het garnizoen uit te hongeren, en het eiland werd dus geblokkeerd. Acht weken lang liet men niets in- of uitgaan, en gedurende dien tijd werden zeven schepen genomen, die hoofdzakelijk met levensmiddelen geladen waren. Daarna, toen er geene teekenen van hongersnood te zien waren onder de inwoners buiten het fort, en daar het vooruitzicht op overgave onzeker was, zag Van der Hagen van de blokkade af en zette zijne reis voort.

De volgende poging werd in 1607 aangewend. Op 29 Maart

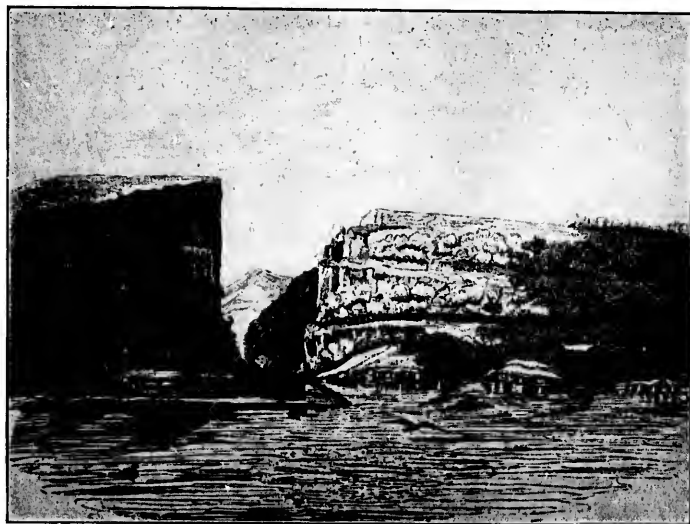
van dat jaar verscheen een Hollandsche vloot, bestaande uit acht groote schepen, onder bevel van Paulus van Caerden, voor het eiland. Er waren twee schepen en de Sofala pakketboot voor anker in de haven, onder de kanonnen van het fort, en dezen werden buitgemaakt, niettegenstaande een zeer hevig vuur. Van Caerden nam daarop de stad in bezit, en belegerde het fort. Langer dan een maand werd het beleg voortgezet, en een bijna aanhoudend vuur werd aan beide kanten aan den gang gehouden uit de lompe kanonnen toen in gebruik, maar koorts en buikloop waren noodlottiger voor de Hollanders dan de Portugeesche kanonnen. Van Caerden was verplicht de onderneming te laten varen, maar vóór hij dat deed, verbrandde hij de stad en verwoestte hij de kokosnoot bosschen. Op 16 Mei vertrok hij met zijne schepen die op hospitalen geleken.

Er is weinig twijfel aan dat die nederlaag voordeeliger voor de Hollanders was dan eene overwinning zou geweest zijn, want als hun plan gelukt was zou het gevolg geweest zijn dat er later zeer veel zou zijn gevorderd van hunne hulpbronnen en hunne energie. Dit begrepen zij echter niet, en vijf en vijftig jaren later werd er nog eene vergeefsche poging aangewend om de begeerde Oost-Afrikaansche bezittingen te verkrijgen. Hunne schepen bleven de handelsposten op de kust verontrusten en Portugeesche schepen nemen die trachten handel te drijven.

In de oostelijke zee waren zij toen reeds de heerschende macht, en zij vestigden spoedig een handel veel grooter dan de Portugeezen ooit gedreven hadden. Zij brachten hunne specerijen en zijde naar elk land in Europa, terwijl hunne voorgangers zich tevreden gesteld hadden met te Lissabon eene markt te openen waar buitenlandsche koopers konden komen opdoen wat zij noodig hadden.

Somtijds, maar niet altijd, deden hunne schepen de Tafelbaai aan, en somtijds het eiland St. Helena, en in beide gevallen was het gewoonlijk hun doel een voorraad versch water in te nemen. In een paar gevallen bleef een aantal mannen aan wal gedurende vrij langen tijd. Zoo liep bij voorbeeld de Hol-

landsche schipper Izaak le Maire, naar wien de straat van Le Maire genoemd is, de Tafelbaai binnen in Mei 1611, en toen hij vertrok liet hij zijn zoon Jakob en een aantal matrozen achter, die verscheidene maanden in de Tafelvallei woonden. Hun doel was robben te dooden op Robben Eiland, en walvisschen te vangen, die toen zeer talrijk waren in de Zuid-Afrikaansche wateren in de wintermaanden. Zij trachtten ook met de Hottentotten vellen van dieren te verhandelen.

Gezicht aan de Kust van Kafferland.

In 1613 besloot de vergadering van zeventien dat al hare vloten die naar Indië zeilden de Tafelbaai moesten aandoen om de bemanning te ververschen, en sedert dien tijd ankerden hare schepen aldaar bijna in elk seizoen. Een soort van postkantoor werd opgericht door de datums van aankomst en vertrek aan te teekenen op steenen, en brieven te begraven op aangewezen plekken. Maar er werd geene poging aangewend om ontdekkingsreizen in het land te doen, en geen haven ten

zuiden van de Zambesi, uitgenomen Tafelbaai, werd door Nederlanders bezocht, zoodat in het midden der eeuw niets meer er van bekend was dan de Portugeezen geboekt hadden.

Wat er in die dagen voorviel in het gebied tusschen de Zambesi en de Sabi is niet van belang ontbloot, want eenige opmerkelijke gebeurtenissen vonden daar plaats. De gouverneur van Mozambique kwam in het bezit van verscheidene zeer rijke monsters zilvererts, die verondersteld werden van den noordelijken oever van de Zambesi boven Tete gekomen te zijn, en te Lissabon zag men in deze gebeurtenis een middel om den verloren voorspoed van het rijk te herstellen. De ligging der mijnen was onzeker, en de rampen die Barreto's expeditie getroffen hadden waren nog niet geheel vergeten; toch, gelijk een dobbelaar die slechts één geldstuk heeft overgehouden ook dat ééne waagt in de dolle hoop van zijn fortuin terug te winnen, besloot de Portugeesche regeering te trachten den schut te bemachtigen. Juist in dien tijd schenen de zaken bijzonder gunstig te staan. De Kalanga stam was in een burgeroorlog gewikkeld, en één van de twee personen die er aanspraak op maakten de wettige monomotapa te zijn, verslagen zijnde, vluchtte naar Tete en smeekte om een bondgenootschap met de Portugeezen.

Zoodra dit in Europa bekend werd, gelastte de koning den onderkoning te Goa een sterke macht te zenden om liet gevluchte opperhoofd te helpen. In 1609 kwamen er honderd mannen aan, en toen deze hulp opdaagde veranderde de oorlogskans. In Portugal werden er krachtige pogingen aangewend om soldaten in dienst te nemen, en in het begin van 1610 werden er twee honderd uitgezonden. Er scheen nu een goed vooruitzicht op succes te zijn, want de monomotapa was zeer begeerig zijn ondersteuners genoeg te doen. Maar de bevelvoerende officier zorgde alleen voor zijne eigene belangen en ondernam vele handels speculaties, zonder eene poging aan te wenden om mijnen te vinden. In 1612 werd hij teruggeroepen, maar zijn opvolger voldeed niet beter. Een derde kommandant liet naar een zilvermijn zoeken, zonder er

zelfs een spoor van te vinden, en toen werd het plan in 1622 opgegeven.

Van dien datum af tot op onzen tijd was de Portugeesche macht in Zuid-Afrika even onwezenlijk als een schaduw, en dat zij zelfs als zoodanig bleef voortbestaan moet toegeschreven worden aan de gedurige twisten onder de verschillende Bantu stammen, waarbij de hulp van eenige Europeanen gewoonlijk genoegzaam was om dat opperhoofd te doen zegepralen voor wiens zaak zij partij trokken.

In het begin van 1629 vielen de handelaars en zendelingen in het land der Kalanga in ongenade bij den monomotapa die toen regeerde, maar zij werden bijtijds gewaarschuwd dat hij voornemens was hen te dooden, en zij zochten eene toevlucht in twee haastig gebouwde verschansingen. De monomotapa was nijdig op een zijner naaste bloedverwanten, die door een Dominikaner monnik gedoopt was, en deze man sloot zich met een aantal volgelingen bij de Europeanen aan. Hunne vrienden te Tete en Sena brachten een krijgsmacht van Batonga op de been en trokken op om hen te ontzetten; en toen werd op raad der monniken het gedoopte opperhoofd, Philippe genaamd, als monomotapa geproklameerd, en een aanvallende beweging werd tegen den vijand ondernomen. De Europeanen, de monniken meegerekend, waren slechts negentien in aantal, maar onder hen waren lekwame aanvoerders voor zulk een oorlog.

Op 24 Mei 1629 plaatste het pas geproklameerde opperhoofd zijn merk op een document, waarin hij zich tot leenman van Portugal verklaarde en aan de blanken recht gaf in het land te doen wat zij goed vonden. Gedurende den oorlog werden verscheidene Portugeezen gedood, en bij zekere gelegenheid werden twee monniken gevangen genomen en doodgepijngd, maar eindelijk behaalde hunne partij de overwinning.

Daarna werd het aantal Dominikaner zendelingen zeer vergroot, en posten werden in verschillende deelen van het land geoccupeerd. Hunne bekeerlingen werden bij duizenden geteld, en sommige jonge opperhoofden werden zelfs leden van de

Dominikaner orde en namen deel aan het zendingswerk. Een hunner, die bij zijn doop den naam van Miguel ontving, was de zoon van een monomotapa wiens bekeering in 1652 groote blijdschap veroorzaakte in Lissabon en Rome. Het jonge opperhoofd ging later naar Goa, werd priester, en stierf daar in een klooster.

Na verloop van tijd werden de Europeanen als zendelingen grootendeels vervangen door Aziaten en negers, waarna de geestdrift begon af te nemen. De blanken onder hen verloren ook den ijver en de vlijt van hunne voorgangers, zoodat het verval algemeen was. In 1759 waren de Jezuiten verplicht Oost-Afrika te verlaten, en in 1775 volgden de Dominikanen.

Twee geslachten later was de uitwerking van hun onderwijs, — onafgebroken onderwijs op sommige plaatsen gedurende twee honderd jaren, — geheel verdwenen. De Bantu, aan zichzelf overgelaten, zonder Europeesche leiding, konden niet behouden wat zij geleerd hadden, en keerden spoedig terug tot het geloof en de gebruiken hunner voorvaderen.

Uit al het bovenstaande zal men zien dat de Portugeezen niet gepoogd hebben Zuid-Afrika te koloniseeren. Zij waren handelaars en zendelingen, niets meer. Hunne jurisdictie was in het bloeiendst tijdperk uiterst beperkt, en in het midden van de zeventiende eeuw, honderd en vijftig jaren nadat zij Sofala in bezit genomen hadden, behielden zij hunne vervalten en zwakke posten in onzeker bezit als een gunst hun door hunne Bantu naburen bewezen.

Zij hadden de kust aan de wereld bekend gemaakt, maar zij hadden zeer weinig licht verspreid over den toestand van de binnenlanden ten zuiden van de Zambesi. Zij lieten aardrijkskundigen van andere natiën toe kaarten te publiceeren die geheel en al bedriegelijk waren, zonder te trachten ze te veranderen, ofschoon zij sommige van de grofste fouten gemakkelijk hadden kunnen verbeteren door hunne eigene gepubliceerd boeken te raadplegen. Men kon van hen geen juiste opgaaft van de lengten van plaatsen verwachten, want geene middelen om ze te bepalen waren er toen bekend, maar

een vluchtige blik in hunne geschiedenissen van Oost-Afrika behoorde het onmogelijk gemaakt te hebben dat de kaarten bezaaid werden met steden, en dat een rijk van Monomotapa er op aangeteekend werd. Waarschijnlijk echter meenden zij dat het hun niet aanging als vreemdelingen zulke fouten verkozen te maken, en misschien deed het hun zelfs genoeg te zien dat de eerste misslagen van een slecht ingelichten aardrijkskundige later zonder onderzoek of aarzeling door alle anderen werden gekopieerd.

Wij nemen nu afscheid van hen, en letten op een ander gedeelte van het land en op een ander en zeer verschillend volk.

HOOFDSTUK V.

HET AANLEGGEN VAN EEN VERVERSCHINGSSTATION IN TAFELVALLEI DOOR DE NEDERLANDSCHE OOST-INDISCHE COMPAGNIE.

IN het begin van 1648 liep de *Haarlem*, een schip van de Vereenigde Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, de Tafelbaai binnen om ververschingen in te nemen, en een storm dreef het op het Blauwberg strand. De bemanning kwam veilig aan wal, en het gelukte hun hunne eigene goederen en de lading te redden. Toen alles verzekerd was, gingen de opvarenden naar de Tafelvallei, die een betere plaats was om te kampeeren, na alleen een wacht bij de goederen gelaten te hebben. Langs een stroomend zoet water, nabij het midden van de tegenwoordige Kaapstad, bouwden zij zich hutten, en zij omringden ze met een aarden wal als beschutting.

De regentijd begon, en daar zij verschillende zaden bij zich hadden maakten zij een tuin, en spoedig hadden zij overvloed van groenten. Gelukkig konden zij ook van de inboorlingen meer vee in ruil krijgen dan zij als voedsel noodig hadden. zoodat hunne ondervinding in Zuid-Afrika hen deed denken dat het een aangenaam en vruchtbaar land was. Nadat zij hier bijna zes maanden geweest waren, kwam er een uit Indië terugkeerende vloot aan, die hen naar Europa bracht.

Na hunne aankomst in de Nederlanden stelden Leendert Janssen en Nicolaas Proot, twee der officieren van de *Haarlem*, een document op, dat zij aan de Kamer van Amsterdam voorlegder, waarin zij de voordeelen beschreven die de Compagnie naar hunne meening trekken kon van een station

in Tafelvallei. Dit document werd door de Kamer van Amsterdam naar de directeuren gezonden, die, nadat zij het gevoelen van de andere Kamers gevraagd en gunstig bevonden had, in Augustus 1650 besloten zulk een station op te richten. Een comité werd aangesteld om een plan te ontwerpen, en nadat dit overwogen en goedgekeurd was, werden er drie schepen uitgerust om de mannen en de materialen naar Zuid-Afrika te vervoeren.

De betrekking van kommandant van het station dat aangelegd zou worden werd aangeboden aan Nicolaas Proot, en nadat hij haar van de hand gewezen had, werd voor die betrekking gekozen een scheepsdokter genaamd Jan van Riebeeck, die reeds eenigen tijd lang in dienst van de Compagnie was geweest, en vele landen bezocht had. Een betere keus had nauwelijks gedaan kunnen worden. Van Riebeeck was niet een man van hooge opvoeding, maar hij was werkzaam en van natuurlijke begaafdheid. Hij was in de Tafelbaai geweest met de vloot waarin de bemanning van de *Haarlem* naar huis teruggekeerd was, en toen het document door Janssen en Proot opgesteld hem ter beoordeeling werd voorgelegd, bevestigde hij al dat het bevatte omtrent de geschiktheid van het land.

Zaken werden in die dagen niet zoo haastig verricht als thans, en het jaar 1651 was bijna ten einde gelooopen voordat de drie schepen uit Texel zeilden. Men moet niet meenen dat zij mannen naar Zuid-Afrika brachten met het doel om een kolonie te stichten, want niets lag minder in de bedoeling van de directeuren der Oost-Indische Compagnie. Hun doel was alleen een ververschings station aan te leggen voor de vloten die naar Oost-Indie zeilden en van daar terugkeerden. Daarom moest er een groote tuin aangelegd worden, waarin groenten en na verloop van tijd vruchten konden voortgebracht worden, garst en koorn moest worden gezaaid, en een ruilhandel in vee moest met de Hottentotten gedreven worden, zoodat een voorraad versch vleesch kon worden verkregen. Ook moest er een groot hospitaal worden gebouwd, waarin zieken achtergelaten konden worden en waaruit de herstelden aan

boord konden gaan van de volgende vloten die aankwamen.

Zes maanden werd beschouwd als een snelle overtocht van de Nederlanden naar Batavia, de hoofdstad van de bezittingen der Compagnie in het Oosten, waar hunne bestemming bekend gemaakt werd aan de kapiteins door den gouverneur-generaal en raad van Indië, en het was niets ongewoons dat een derde der bemanning gestorven en een derde hulpeloos was door scheurbuik als de schepen daar aankwamen. De sterfte was vreeselijk, daar de Indievaarders zoowel oorlogsschepen als koopvaardijschepen waren, en Europa gewoonlijk met twee of drie honderd man verlieten. De bemanningen — en vooral de soldaten die altijd meegenomen werden om de schepen te beschermen — bestonden grootendeels uit rekruten uit Duitschland en uit de landen der zeemogendheden van Noordelijk Europa, want de bevolking der Nederlanden zou zulk een ontzaggelijke bijdrage van manschappen niet lang hebben kunnen volhouden. Tafelbaai werd beschouwd als twee derde van den afstand van Amsterdam naar Batavia, en de directeuren meenden dat door de vestiging van een ververschingstation aldaar menig leven gespaard en veel lijden verhoed kon worden.

Iedereen op het station moest een dienaar zijn van de Oost-Indische Compagnie. De heer Van Riebeeck, die den titel van kommandeur had, moest een ambt bekleeden als dat van een sergeant die toezicht had op een kleinen militairen buitenpost op eenigen afstand van het hoofdkwartier van een regiment. Elk admiraal van eene vloot die aankwam moest zijne plaats innemen zoolang de schepen voor anker bleven, en hij had bijna geene macht om naar zijn eigen oordeel te handelen zelfs wanneer er geen hooger ambtenaar aanwezig was.

Op 6 April 1652 kwamen Van Riebeeck en de zijnen in de Tafelbaai aan, en twee dagen later begonnen zij een fort te bouwen door aarden wallen op te werpen om een hol vierkant, binnen hetwelk zij eenige houten huizen opsloegen die zij uit Holland gebracht hadden. De ligging van het fort was ten noorden van de tegenwoordige parade, dicht achter het algemeen postkantoor. De regentijd aan de Kaap de Goede

Hoop begint gewoonlijk in de maand April, inaar dit jaar duurde de zomerdroogte tot het einde van Mei, en het volk leed dus zeer veel. Scheurbuik begon te heerschen, en geen zuring of andere wilde planten konden gevonden worden en geen tuin kon worden aangelegd.

De eenige permanente inwoners van het Kaapsche schiereiland, toen de Hollanders landden, waren omtrent zestig Hottentotten, die geen vee hadden en hoofdzakelijk van schelpdieren leefden. Waar thans zoo vele duizenden een gemakkelijk bestaan vinden, waren deze ellendige strandloopers — zooals Van Riebeeck ze noemde — nauwelijks in staat in hun levensonderhoud te voorzien. De voornaamste persoon onder hen werd door de blanken Harry genoemd. Hij was vroeger naar Bantam geweest in een Engelsch schip, en hij sprak een weinig gebroken Engelsch, zoodat Van Riebeeck hem als tolk gebruikte. De anderen maakten zich nuttig door water te dragen en brandhout te verzamelen, waarvoor zij van voedsel werden voorzien. Twee groote Hottentot stammen, bestaande uit omtrent vijf duizend zielen, zwierven het land rond binnen vijftig Engelsche mijlen van de Tafelbaai, maar zij waren toen ver van het schiereiland, en men kon zeer weinig omtrent hen te weten komen.

Toen eindelijk de winterregens begonnen te vallen, was veel ongemak het onmiddellijk gevolg er van. De tenten en houten gebouwen bleken allen lek te zijn. Op de verandering van weer volgde buikloop, dien de bevolking wegens zwakheid niet kon weerstaan, en er was nu bijna dagelijks een sterfgeval aan die ziekte of aan scheurbuik. In het begin van Juni was hun aantal verminderd tot honderd en zestien mannen en vijf vrouwen, en slechts zestien mannen konden werk doen. Versch vleesch, groenten, en behoorlijke beschutting zouden hen gered hebben, maar deze waren niet te krijgen. Zij waren bijna even eenzaam alsof zij ingevroren waren in de Poolzee. De twee grootste schepen waren naar Batavia vertrokken, en het andere — dat ter Van Riebeeck's beschikking achtergelaten was — was slechts een overdekte schuit. Vele weken lang werden

er geene inboorlingen gezien, uitgenomen Harry's ellendige volgelingen, van wie geenerlei hulp kon worden verkregen.

Maar de regen, die den buikloop veroorzaakt had, bracht ook spoedig uitkomst. Gras begon te groeien, en tegelijkertijd vertoonden zich verschillende eetbare planten. Zij waren allen geneesmiddelen voor scheurbuik, en dat was wat vooral noodig was. Allen, sterken en zwakken, gingen wilde kruiden en wortels bijeenzamelen, en zij verklaarden dat er niets in de wereld half zoo smakelijk was. Zoodra de eerste regens vielen werd er een stuk grond omgespit, waarin zaden geplant werden, en binnenkort genoten de zieken lekkernijen als radijzen, salade, en kers. Daarna vonden zij goed riet voor daken, en toen de gebouwen hiermee, in plaats van met planken en gescheurde zeilen overdekt waren, konden zij den regen bijna tarten.

De Oost-Indische Compagnie voorzag in de godsdienstige behoeften van hare dienaars op edelmoedige wijze. Hare grootste schepen en meest belangrijke bezittingen werden van predikers voorzien die uit hare fondsen betaald werden. Hare kleinere schepen en zulke stations als de Kaap werden voorzien van mannen van lageren rang, die ziekentroosters of krankenbezoekers genoemd werden. Zij gaven onderwijs aan de kinderen en hielden godsdienstoefeningen, maar deelden de sacramenten niet uit. Een ziekentrooster, Willem Wylant genaamd, was uit de Nederlanden met Van Riebeeck gekomen. Zijn huisgezin woonde binnen het fort, waar zijne vrouw op 6 Juni een zoon ter wereld bracht, het eerste kind van Europeesch bloed in de Kaap-Kolonie geboren.

Het aangenaam weer dat in Zuid-Afrika winter genoemd wordt ging voorbij, en in October verscheen een groote Hottentot stam — door de Hollanders de Kaapmans genoemd — in het Kaapsche schiereiland, met groote troepen vee en kudden schapen, die daarheen gebracht werden voor verandering van weiveld. Dezen en de Europeanen waren schijnbaar op een vriendschappelijken voet, ofschoon de eene partij de andere zóó wantrouwde dat er aan beide kanten voortdurend wacht

gehouden werd. Een voorraad stukken koper, koperdraad, en tabak was uit de Nederlanden gebracht, en een handel in vee werd nu geopend. Van de Europeesche zijde werd die handel door den kommandeur zelven gedreven, geholpen alleen door een klerk en den tolk Harry. Alle verkeer tusschen andere blanken en deze Hottentotten was verboden, met het tweeledig doel van allen handel van bijzondere personen en elke daad die gemakkelijk aanleiding geven kon tot twist te beletten.

Benden van Kaapmans bleven bijna drie maanden in het Kaapsche schiereiland, gedurende welken tijd Van Riebeeck meer dan twee honderd stuks hoornvee en bijna zes honderd schapen door ruilhandel verkreeg. Vóór zij vertrokken stelden zij den kommandeur voor hen te helpen tegen een stam met welken zij oorlog voerden, en zij boden hem al den buit aan die gemaakt zou worden. Van Riebeeck antwoordde dat hij gekomen was om met allen vriendschappelijk handel te drijven, en hij weigerde partij te kiezen in hunne geschillen.

Na verloop van het eerste jaar van het verblijf der Europeanen in Tafelvallei was het station zeer voldoende vooruitgegaan. Een groote tuin was aangeplant, en de stroom die van den berg kwam was opgedamd, zoodat al de bewerkte grond — verscheidene morgen groot — besproeid kon worden. Een eenvoudig hospitaal was gebouwd van kleimuren en rieten dak, groot genoeg om twee of drie honderd patiënten te kunnen opnemen. En een andere stam had het schiereiland bezocht, met welken een veehandel geopend was, zoodat er overvloed van versch vleesch was voor de bemanningen van al de schepen die de baai inkwamen.

In den tweeden winter gebeurde er niets van belang. Er werd gebouwd, ossen werden gelcerd hout te sleepen uit de bosschen achter den Duivelsberg, en veel nieuwe grond werd bewerkt. Niets gaf hun meer last dan de wilde dieren. De leeuwen waren zoo stoutmoedig dat zij 's nachts de veekralen aanvielen, ofschoon gewapende mannen altijd de wacht hielden, en luipaarden (tijgers) kwamen bij klaarlichten dag van den berg en sleepten schapen weg onder de oogen van den wachter.

Eens was er vóór het aanbreken van den dag een groot geraas in de hoenderhokken, en toen de wachters gingen zien wat er gaande was, bleek het dat al de eenden en ganzen door wilde katten gedood waren. Het land scheen te krielen van roofdieren van allerlei soort.

Er werd een wakend oog gehouden op de zee, want er was oorlog tusschen Holland en Engeland, en men moest op zijn hoede zijn om niet overvallen te worden door een Engelsch schip.

Rots zooals men dikwijls ziet in de bergen van Zuid-Afrika.

Zoodra dit bekend werd, werden er mannen uitgezonden om hen na te zetten, maar ofschoon de roovers achtervolgd werden tot aan Valsch Baai werd slechts ééne koe, die achterbleef, teruggekregen. Deze gebeurtenis deed natuurlijk bij de Europeesche soldaten en werklieden een vijandig gevoel ontstaan tegen de Hottentotten. Een hunner kameraden was

De Europeanen hadden omtrent achttien maanden in de Tafelvallei gewoond toen de eerste moeilijkheid met de inboorlingen ontstond. Op een Zondag toen zij naar eene preek luisterden die de ziekentrooster Wyland bezig was voor te lezen, vermoordden Harry en zijn volk een blanken jongen die het vee oppaste, en liepen weg met bijna de geheele kudde.

vermoord, en zij door wie zijn bloed vergoten was waren niet gestraft. Het verlies van hunne trekossen legde hun zwaren arbeid op. Het fort werd versterkt met een heining van palen, gekapt in de bosschen achter den Duivelsberg, en deze palen moesten nu de mannen op hunne schouders aandragen. Eenigen tijd lang na den diefstal hielden de stammen die vee hadden zich op een afstand, zoodat niets kon geruild worden, en het gebrek aan versch vleesch veroorzaakte veel gemor.

De directeuren hadden de nadrukkelijkste bevelen gegeven dat de inboorlingen zoo vriendelijk mogelijk moesten behandeld worden; derhalve toen na eenige maanden de wegloupers naar Tafelvallei begonnen terug te keeren, elk zijn eigen onschuld betuigende, werd hun geen straf opgelegd wegens hun slecht gedrag, maar zij mochten hunne oude levenswijze hervatten, door brandhout te verzamelen en dergelijke kleine diensten te doen.

De volgende moeielijkheid werd door de Kaapmans veroorzaakt. Dezen waren gewoon het Kaapsche schiereiland elk jaar te bezoeken, en er twee of drie maanden te blijven, totdat de zomerhitte het welige gras verschroeid had dat van Juli tot October te vinden was langs den voet der bergen. Hun houding, toen zij in Tafelvallei voor de derde maal verschenen na Van Riebeeck's aankomst, was bepaald vijandig. De Europeanen waren bezig hunne houten huizen te vervangen door stevige bakstenen gebouwen, zij hadden omtrent twaalf morgen grond in tuinen veranderd, en de Hottentotten begrepen dat al deze werkzaamheid voortdurende occupatie beteekende. Dit stond hun niet aan. Zij vonden het goed dat Europeanen hier kwamen, handel met hen dreven, en zelfs maanden lang hier bleven, zooals de bemanning van de *Haarlem* gedaan had, maar voor altijd uitgesloten te worden uit een gedeelte van hun weiveld was hun niet naar den zin.

Zij sloegen hunne hutten op dicht bij de diepe en breede gracht die rondom het fort gegraven was, en toen zij verzocht werden zich een weinig verder te verwijderen, antwoordden zij dat het hun grond was en dat zij elk gedeelte er van dat zij

verkozen zouden bewonen. Alles dat onbewaakt gelaten werd werd gestolen, en de werklieden moesten naar hun werk gaan in troepen en met wapenen in de handen. De moeielijkheid werd echter tijdelijk uit den weg geruimd door den terugkeer van Harry naar het fort. Hij was langer weggebleven dan de andere strandloopers, waarschijnlijk vreezende dat hij aansprakelijk gesteld zou worden voor den moord van den Europeeschen jongen. De behoefte aan een tolk werd zóó gevoeld dat de kommandeur verblijd was hem weer te zien, en het onraadzaam oordeelende met hem over teedere onderwerpen te spreken, ontving hij hem met alle teekenen van gunst. Harry, op zijne beurt, deed zijn best om eene vriendschappelijke gezindheid bij zijne landgenooten op te wekken, en hierin slaagde hij zoo goed dat er een groote veehandel ontstond, tot vreugde der Europeanen.

Toen de Kaapmans vertrokken, werd het schiereiland bezocht door een aantal Hottentotten uit den omtrek van Saldanha Baai. Zij waren eene afdeeling van den stam die Cochoqua heette, en zij stonden onder een opperhoofd, Gonnema genaamd, die omdat hij zich met roet beschilderde bij de Hollanders gewoonlijk bekend stond als de zwarte kapitein. Hij was zeer rijk in vee, en verruilde drie of vier honderd ossen en even zoovele schapen voor stukken koper en tabak.

De hoeveelheid vleesch die noodig was was groot, en deze voorraad kwam dus zeer van pas. Slechts omtrent vijf en twintig schepen van de Compagnie kwamen elk jaar in de Tafelbaai aan, maar elk had meer dan twee honderd man aan boord. Zij bleven hier tien of twaalf dagen, en namen zooveel versche levensmiddelen in als goed blijven konden totdat zij verbruikt werden. Ook moest het hospitaal voorzien worden, en de werklieden en soldaten moesten gevoed worden, zoodat een kudde ossen spoedig verdween.

Daar alles nu in goede orde was op het station, begon Van Riebeeck kleine troepjes uit te zenden op ontdekkings-tochten, niet zoozeer echter om bekend te worden met den natuurlijken toestand van het land, als wel om zich te verstaan

met Hottentot stammen die overgehaald konden worden om vee naar het fort te brengen en te verkoopen. Dit doel werd bereikt zonder de naaste bergreeks over te trekken, en daarom trachtte niemand verder dan die geduchte slagboom te gaan. Gedurende eenige volgende jaren werden er namen gegeven aan de verschillende heuvels verspreid over de strook lands langs de westkust noordwaarts tot aan den mond van de Olifants rivier, de Berg rivier werd onderzocht van haren oorsprong tot haren mond, en met verscheidene Hottentot

Spitskop, zooals men dikwijls ziet in Zuid-Afrika.

stammen werd kennis gemaakt; maar in de aardrijkskunde van Zuid-Afrika was er weinig of geene vordering.

In dien tijd werd bijna elke tuinplant van Europa en Indië aan de Kaap gekweekt, ofschoon aardappelen en mielies nog niet ingevoerd waren. Eiken en dennen, vruchtboomen van velerlei soort, verscheidene soorten van wijnstokken uit Zuid-Duitschland en Frankrijk, en aardbeien en bramen groeiden welig. De ingevoerde buitenlandsche dieren waren paarden uit Java, en varkens, wolschape, henden, konijnen, en pluimvee

uit Europa. Konijnen werden op Robben Eiland geplaatst om voort te telen, maar men droeg zorg hen niet los te laten op het vasteland, uit vrees dat zij de gewassen zouden vernielen. Wolschappen werden ingevoerd als eene proefneming, ten einde te ontdekken of zij niet beter zouden aarden dan het grootstaartig ras waaruit de kudden der Hottentotten bestonden.

Elk seizoen was er koorn en garst gezaaid, maar de oogst was altijd mislukt. Juist op den tijd waarop zij rijp werden stormde de zuid-oostelijke wind over de Tafel vallei en vernielde ze. Maar men merkte op dat zelfs wanneer er een stormwind bij het fort waaide, er slechts een aangename koelte gevoeld werd achter den Duivelsberg. De kommandeur probeerde dus of graan dáár niet gekweekt kon worden. Op een plek waar een rond bosch van doornboomen stond, en die daarom Rondebosch genoemd werd, werd een stuk grond omgeploegd, en koorn, haver, en garst werden er gezaaid. De proefneming gelukte, want het graan aardde verwonderlijk goed en leverde een groote opbrengst op.

Het Kaapsche station beantwoordde dus uitstekend aan zijn doel, maar de uitgaven bleken grooter dan de directeuren der Oost-Indische Compagnie verwacht hadden, en daarom trachtten zij middelen te vinden om de kosten te verminderen. Na veel discussie besloten zij in 1655 eenige burger huisgezinnen op stukken grond te plaatsen in de nabijheid van het fort, en zij gelastten den heer Van Riebeeck dit plan ten uitvoer te leggen. Zij meenden dat de mannen, ofschoon niet in hunnen dienst, behulpzaam zouden zijn bij de verdediging van het station, zoodat het garnizoen verminderd kon worden, en dat van zoodanige personen groenten, graan, vruchten, varkens, hoenders, enz. even goedkoop konden worden gekocht als de Compagnie ze produceeren kon met gehuurd werkvolk. Het plan was eenige fatsoenlijke getrouwde mannen uit de werklieden te kiezen, hunne vrouwen en kinderen over te zenden, en hen aan den gang te helpen als tuiniers of kleine boeren.

Met het doel om later sommige zijner mannen over te halen in Zuid-Afrika te blijven wonen, gaf Van Riebeeck hún nu

verlof kleine tuinen voor zich aan te leggen, en het recht om hunne producten te verkoopen wanneer er schepen in de haven waren. Ten einde private ondernemingszucht verder aan te moedigen, verhuurde hij een aantal koeien aan de vrouw van den oppertuinier. In het volgende jaar hield de uitdeeling van rantsoenen aan de vrouwen en kinderen op, en in plaats er van werd er een geldelijke toelaag aan de hoofden van huisgezinnen gegeven. Op deze wijze werd er een kleine markt geopend voor groenten, pluimvee, boter, enz.

HOOFDSTUK VI.

STICHTING DER KAAP KOLONIE.

Op 21 Februari 1657 namen negen dienaren der Compagnie hun ontslag, en kleine stukken grond werden hun toegekend langs de Liesbeek rivier te Rondebosch. Zij waren de eerste Zuid-Afrikaansche kolonisten in den waren zin des woords. Het gouvernement verschafte hun op krediet alles dat noodig was om hen op de been te helpen als landbouwers; zij daarentegen namen op zich de produkten van hun grond bij het fort af te leveren tegen billijken prijs, totdat de schuld afbetaald zou zijn.

Binnen weinige maanden namen nog acht en dertig hun ontslag op dezelfde voorwaarden. Maar het bleek spoedig dat vele van deze mannen niet geschikt waren voor het leven van onafhankelijke boeren. Het was noodig ze weer in dienst te nemen van de Compagnie, en de grond dien zij bewoond hadden werd aan anderen gegeven als eene proefneming. Zoo werden zij steeds uitgekozen, zoodat alleen de standvastigen en werkzamen overbleven als permanente kolonisten. Er was een regel vastgesteld dat slechts aan getrouwde Hollanders of Duitschers land toegekend zou worden, maar hieraan hield men zich niet gestreng, en ongetrouwde ambachtsmannen, of zij die in dienst wenschten te gaan bij tuiniers, werden dikwijls door de Compagnie ontslagen. Zoodra een man zich in staat toonde om behoorlijk in zijn levensonderhoud te voorzien, behoefde hij slechts te verzoeken dat zijne vrouw en kinderen uit Europa mochten worden overgebracht, en met de volgende

vloot werden zij hem toegezonden. De afstammelingen van verscheidene mannen die in dien tijd kolonisten werden zijn nu over Zuid-Afrika verspreid van de Kaap de Goede Hoop tot aan de Zambesi.

Op deze wijze begon de kolonisatie van Zuid-Afrika, maar er bestond nog geen voornemen om een uitgebreide Europeesche volkplanting te stichten. Eenige koorboeren, tuiniers, vruchtenkweekers, en varkens- en hoender-boeren, binnen een paar uren van het fort, was alles wat de Oost-Indische Compagnie op het oog had. Deze personen moesten tienden betalen van alle graan dat zij wonnen na twaalf jaren occupatie, maar overigens moesten zij onbelast blijven. Men geloofde nog dat al het benodigde vee van de Hottentotten verkregen kon worden.

In 1658 werden er negerslaven ingevoerd. De eersten die naar de Kaap gebracht werden waren afkomstig uit een Portugeesch vaartuig dat op zee genomen was, en kort daarna kwam er een aantal aan van de kust van Guinea in een van de schepen der Compagnie. Sommigen hunner werden op krediet aan de burgers verkocht, maar de meesten werden door het gouvernement gebruikt om al het ruwe werk te doen.

De Hollandsche wetten van dien tijd maakten emancipatie uiterst gemakkelijk, en vrijgelaten slaven hadden al de rechten van kolonisten, ofschoon zij de erfelijke opleiding niet hadden om hen in staat te stellen behoorlijk gebruik van hunne voorrechten te maken. Zoodra het echter door de ondervinding bewezen werd dat zij te lui en te zorgeloos waren om iets te besparen voor ziekte of ouderdom, en zij dus een last werden voor de bevolking, werd er eene wet gemaakt dat ieder die een slaaf vrijliet onder gewone omstandigheden, niet alleen zekerheid moest geven dat hij of zij niet door het armenfonds ondersteund zou moeten worden binnen een zeker aantal jaren, maar ook een som gelds aan het armenfonds moest betalen als een premie op het gevaar dat hij of zij ondersteuning zou noodig hebben na dien tijd. Dit droeg veel er toe bij om emancipatie tegen te gaan, maar daar vele slaven in vrijheid gesteld wer-

den door de testamenten van hunne eigenaars, en anderen dat recht verkregen onder bijzondere omstandigheden, zou het aantal vrije negers in den loop des tijds groot zijn geworden als zij niet weggesleept waren door ingevoerde ziekten, waarvan hunne levenswijze hen een gemakkelijke prooi maakte.

Behalve negers begon de Oost-Indische Compagnie nu Aziaten in de kolonie in te voeren — hoofdzakelijk inboorlingen van Malacca, Java, en de Specerij eilanden. Deze personen waren misdadigers die door het hoog gerechtshof te Batavia

Een Maleier.

veroordeeld waren tot slavernij, hetzij levenslang of voor een aantal jaren, en die daarop naar Zuid-Afrika gezonden werden om hunne straf te ondergaan. Verstandelijk stonden zij veel hooger dan de inboorlingen van Guinea of Mozambique, en velen hunner konden het werk doen van metselaars, tui-genmakers, kuipers, en kleermakers. Zij waren allen Mohamedanen. Daar zij geene vrouwen hadden van hunne eigene natie, knoopten zij betrekkingen aan met zwarte

slavinnen, en zoo ontstond een der vele klassen van gemengd bloed in het land.

Een weinig later maakte de Compagnie Zuid-Afrika tot een verbanningsplaats voor Indische politieke gevangenen van

hoogen rang, die dikwijls vergezeld waren van hunne huisgezinnen en talrijke mannelijke en vrouwelijke volgelingen. Deze personen hadden vaste toelagen van het gouvernement voor hun levensonderhoud. Somtjids werden hunne dienstboden gehecht aan het land, en zij bleven bij voorkeur hier als de tijd aanbrak voor hun terugkeer naar Java. Zoo ontstond er een ras van zuivere Aziaten, nooit zeer talrijk, ofschoon langer dan eene eeuw politieke misdadigers van Batavia naar Kaapstad gezonden werden. De laatsten waren eenige mannen van hoogen rang van de eilanden Tidor en Ternate, die in 1781 uit dit land ontvluchtten.

Een dezer bannelingen was een Javaansch edelman, Joseph genaamd, die een hoofdrol had gespeeld in den burgeroorlog te Bantam in 1682, en die een krachtige tegenstander was der Hollanders. Hij was een man die bekend stond als een heilige, en zijne Mohamedaansche volgelingen geloofden dat hij buitengewone wonderwerken had verricht. Hij stierf op eene boerenplaats nabij Valsch Baai, en naar zijn graf aldaar, Kramat genoemd, worden nog pelgrimstochten door de Mohamedanen in Zuid-Afrika gedaan.

Zoo vroeg in de geschiedenis der Kaap Kolonie werden er drie soorten van menschen ingevoerd: Europeanen, negers, en Javanen. De inlandsche Hottentotten waren een vierde soort. In den loop des tijds waren er naast de zuivere rassen personen te zien van elke kleur tusschen deze vier uitersten, zoodat er nergens elders zulk een verscheidenheid van kleur en gelaatstrekken gevonden kon worden als in het Kaapsche schiereiland.

In 1658 werd de eerste wijngaard in Zuid-Afrika geplant. De wijnstokken uit Europa gebracht waren zoo goed aangekweekt in den tuin in de Tafelvallei dat er overvloed van stekken was, en in dit jaar plantte Van Riebeeck er twaalf honderd op eene boerenplaats die hij voor zijn eigen voordeel mocht bewerken. Deze plaats was die welke thans bewoond wordt door den bisschop der Engelsche kerk, en ligt omtrent een uur te voet hooger op langs de Liesbeek rivier dan Rondebosch.

De herderlijke Hottentot stammen zagen de Europeesche vestiging langs de Liesbeek met grooten naijver aan. Zij hadden niet alleen den grond verloren die bewerkt werd, want het gouvernement had aan de burgers het recht op weiveld toegekend, en zoo waren zij uitgesloten uit de beste grasvelden langs den voet van den berg. De twee benden die altijd gewoon waren geweest het Kaapsche schiereiland met hun vee te bezoeken in den vroegen zomer verschenen daar als gewoonlijk in het begin van 1659, en het werd hun aangekondigd dat zij zich op een afstand moesten houden van het gras dat de Compagnie en de burgers noodig hadden. Deze aankondiging stond hun volstrekt niet aan. Ruim weiveld was hun gelaten in het schiereiland voor tienmaal zooveel vee als zij bezaten, en over al het land aan den anderen kant van de landengte, zoover men zien kon, konden zij vrij rondzwerfen, maar zij waren gelijk andere menschen, het was hun niet aangenaam met geweld beroofd te worden van iets dat zij als hun eigendom beschouwden.

Zij begonnen dus de koeien der burgers weg te voeren, en zij vermoordden een blanken wachter. De strandloopers in de Tafelvallei, ofschoon zij ongetwijfeld bevoordeeld waren door de aanwezigheid der Europeanen, en ofschoon zij een ouden twist hadden met de herderstammen, sloten zich nu bij hunne landgenooten aan. En zoo begon wat de kolonisten den eersten Hottentot oorlog noemden.

Het verdiende echter nauwelijks een oorlog te heeten, want de inboorlingen vermeden zorgvuldig een geregelden veldslag, en de Europeanen waren niet in staat een groot aantal hunner te overrompelen. Slechts bij twee gelegenheden geraakten zij slaags met kleine benden, en toen werden er zes of zeven gedood en nog eenigen gewond. De herderstammen verlieten daarop het schiereiland, en aan de strandloopers die nu om vrede smeekten werd verlof gegeven naar de Tafelvallei terug te keeren.

Een sterke heining, waardoor geen vee zou kunnen dringen, werd nu gemaakt langs de buitenste grenzen van de kolonie,

drie wachthuizen werden gebouwd om haar te verdedigen, en daarin werden kompagnieën ruiters gestationneerd, wier taak het was langs de grenzen te patrouilleeren. Eenige sterke honden werden uit Java ingevoerd, en de Europeanen achtten toen hun veiligheid verzekerd.

De Hottentotten waren de eersten die voorstellen deden om de vriendschap te herstellen. Omtrent een jaar na de eerste vredebreuk zonden zij boden naar het fort om eene verzoening voor te stellen, en daar dezen vriendelijk ontvangen werden, volgden ook de opperhoofden, en men kwam overeen omtrent de voorwaarden. Deze waren dat geen der beide partijen voortaan de andere zou lastig vallen, dat de stammen die onlangs vijandelijk waren geweest moesten trachten die welke verder landwaarts in woonden over te halen om vee naar het fort te koop te brengen, dat de Europeanen in het bezit zouden blijven van het land door hen bewoond, dat er wegen aangewezen zouden worden langs welke de Hottentotten naar het fort konden komen, en dat ieder Europeaan die een Hottentot lastig viel zwaar gestraft zou worden.

Na het sluiten van den vrede werd de veehandel druk voortgezet. Nu en dan werden blanken uitgezonden om ruilhandel te drijven, maar Hottentotten reisden dikwijls twaalf of vijftien dagen ver om troepen ossen en kudden schapen te verkoopen. Zij waren zeer begeerig blinkende gekleurde kralen en andere kleinigheden te verkrijgen. De voor een os betaalde kralen kostten slechts acht of tien pence, maar er waren andere en grootere uitgaven met den handel verbonden.

Geschenken, bestaande uit platte stukken koper, koperdraad, ijzeren roeden, bijlen, tabak, pijpen, en andere voorwerpen, werden dikwijls aan de opperhoofden gegeven om hunne vriendschap te verzekeren, en allen die naar het fort kwamen werden gastvrij onthaald. Den burgers was het strikt verboden verkeer van eenigen aard te hebben met andere Hottentotten dan de strandloopers, maar in weerwil van de wet vonden zij middelen om een kleinen veehandel te drijven.

Na tienjarigen dienst in Zuid-Afrika werd Van Riebeeck

naar Indië gezonden, waar hij bevorderd werd, en de heer Zacharias Wagenaar nam zijne plaats in als kommandeur aan de Knap.

De kolonie was toen in vrij bloeienden toestand. De Javaansche paarden waren tot meer dan veertig vermeerderd, zoodat achttien ruiters voortdurend langs de grenzen konden patrouilleeren. Er was weinig of geen reden om iets te vreezen van den kant der Hottentotten. Er was een goede voorraad voorhanden van hoornvee, schapen, en varkens. Elke boer bezat minstens twaalf trekossen en zes koeien, ieder wiens vrouw uit Holland overgekomen was had minstens twaalf koeien, en daar zij slechte dieren mochten verruilen voor de beste die de Compagnie van de inboorlingen kocht, was hun vee het beste in het land. De kleine boerderij van ieder was afgebakend, en buiten den bewerkten grond was het geheele land gemeente weiveld.

Gedurende dertien jaren na de aankomst van den heer Van Riebeeck hield een ziekentrooster, die ook een schoolmeester was, godsdienstoefeningen op Zondag, en de predikanten aan boord van schepen die aankwamen waren gewoon de sacramenten toe te dienen. Maar nu de kolonie aanmerkelijk aangegroeid was, besloten de directeuren haar een plaatselijken predikant te verschaffen. De weleerwaarde Johan van Arckel, die als zoodanig aangesteld werd, kwam in Augustus 1665 aan.

Eerige dagen later werd er een kerkeraad opgericht, die bestond uit een ambtenaar door het gouvernement aangesteld, en die den titel had van commissaris politieken, den predikant, een ouderling, en een diaken. Kort daarna werden er twee ouderlingen en twee diakenen aangesteld. De ouderlingen werden gekozen door de afgetreden en dienstdoende kerkelijke ambtenaren, maar zij konden hun ambtswerk niet doen voordat de verkiezingen door het gouvernement bekrachtigd waren, en de diakenen werden jaarlijks door het gouvernement gekozen uit een dubbele lijst van namen door de afgetreden en dienstdoende kerkeraden opgesteld. De kerkeraad had in de eerste plaats beheer over zaken die in verband stonden met den

publieken eeredienst en met het onderwijs van kinderen, maar zijne besluiten waren onderworpen aan de goedkeuring van den politieken raad, die uit den kommandeur en de voornaamste officieren in het fort bestond.

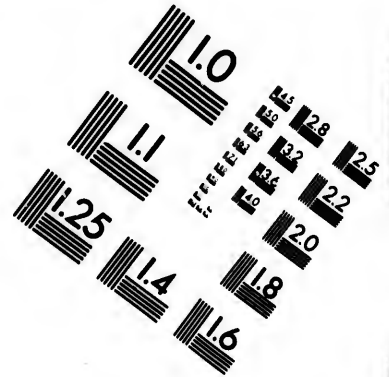
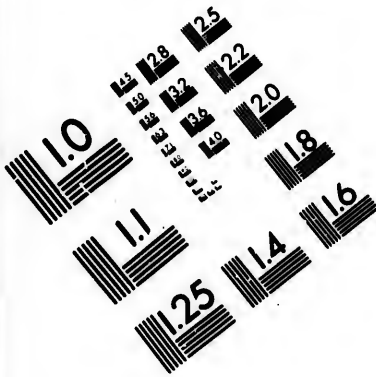
Er werd school gehouden waarin de kinderen leerden lezen en schrijven, rekeningen optellen in guldens en stuivers, psalmen zingen, en den catechismus opzeggen. Maar zelfs in de eerste dagen, toen de grenzen geen half uur te voet aan den anderen kant van de Liesbeek rivier waren, moet het zeer moeilijk geweest zijn voor de boeren om hunne kinderen te doen onderwijzen. De school was in de Tafel vallei: hoe kon zij bijgewoond worden, bij voorbeeld, door leerlingen te Rondebosch? De eenige uitweg was dat de kinderen moesten inwonen bij iemand dichtbij, en er waren niet vele ouders die rijk genoeg waren om hiervoor te kunnen betalen, al was de prijs voor het onderhoud van een schoolkind slechts een schepel meel en een hamel per maand.

Ten gevolge van de dreigende houding van Engeland besloten de directeuren een sterk kasteel in de Tafel vallei te bouwen, daar de aarden wallen, die beschouwd werden als voldoende bescherming tegen de Hottentotten, een armzalig verdedigings middel zouden zijn als er een Britsche krijgsmacht landde. Het kasteel de

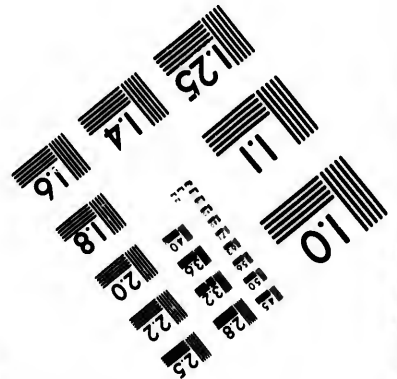
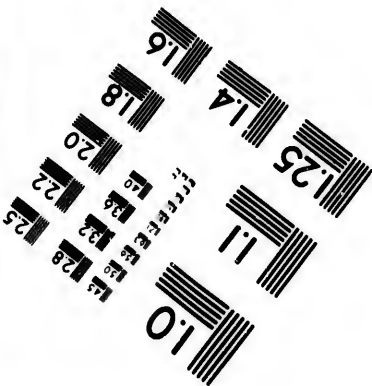
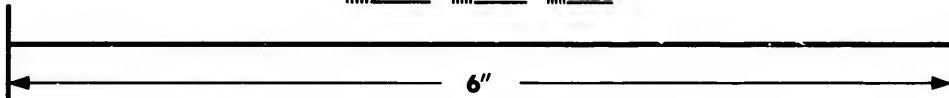
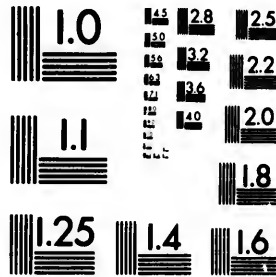

Poort van het Kasteel de Goede Hoop.

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

10
18 20 22 25
16 18 20 22 25
18 20 22 25
16 18 20 22 25

10
18 20 22 25
16 18 20 22 25
18 20 22 25
16 18 20 22 25

Goede Hoop, dat nog bestaat, werd begonnen in 1666, en was in 1674 voltooid. Het is nu nutteloos voor militaire doeleinden, maar een tijdlang nadat het gebouwd was werd het bijna als onneembaar beschouwd. De directeuren, die begonnen in te zien dat de Franschen en de Engelschen geduchte mededingers konden worden in het Oosten, beschouwden hun station op het Kaapsche schiereiland nu als een strategisch punt van groot belang. "Het kasteel de Goede Hoop," zoo schreven zij, "is de grensvesting van Indië," en als zoodanig voorzagen zij het van een sterk garnizoen.

In September 1666 werd Kommandeur Wagenaar opgevolgd door Cornelis van Quaelberg, maar hij en zijne opvolgers waren mannen van zeer weinig beteekenis, en er gebeurde niets van belang dat den stillen levensloop in de kolonie verstoorde. Er was veel drukte en beweging wanneer de Indische vloeten, die van Holland kwamen of daarheen terugkeerden, in de baai waren, maar nadat zij hunne ankers gelicht hadden was er niets dat opgewondenheid veroorzaakte. De werklieden die het kasteel bouwden, en het garnizoen toen het voltooid was, vermeerderden de vraag naar voedsel, zoodat meer dienaren der Compagnie hun ontslag namen en boeren en tuiniers werden. Spoedig werden al de beste stukken grond binnen de heining in bezit genomen, en daarna werd op de heining niet meer acht gegeven en de kolonie breidde zich uit tot waar het dorp Wijnberg thans gelegen is. Het aantal mannen echter die hun ontslag namen en die er in slaagden hun eigen levensonderhoud te verdienen was altijd zeer klein. Het gelukte misschien niet één uit de tien. De anderen moesten, na op de proef gesteld te zijn, weer in dienst genomen worden door de Compagnie, de meesten met schulden die zij nooit geheel konden afbetalen. Het was dus een zeer onbevredigend stelsel.

De directeuren meenden het te kunnen verbeteren door huisgezinnen met den landbouw bekend van Nederland uit te zenden, die als voorbeelden voor de anderen zouden kunnen dienen; maar ofschoon zij vrije passage aanboden, land zonder betaling, vrijstelling van tienden gedurende twaalf jaren, en

levens benooidgheden op lang krediet, konden zeer weinigen van de klasse die men begeerde overgehaald worden naar Zuid-Afrika te verhuizen. De Kaap was te ver af en men wist te weinig er van dan dat mannen en vrouwen in verzoeking kwamen een land te verlaten gelijk het voorspoedige Holland van die dagen, waar het niet moeielijk was een bestaan te vinden. In 1671 echter kwamen er eenige huisgezinnen aan, en daarna somtijds een of twee.

Twintig jaren nadat Van Riebeeck geland was en zooveel grond als hij noodig had in bezit had genomen, zonder er aan te denken iemands toestemming te vragen, kwam er een lid van het hoog gerechtshof te Batavia hier aan op zijn terugreis naar Europa, en daar hij van hooger rang was dan iemand hier, voerde hij bevel gedurende zijn verblijf. Deze ambtenaar — Arnout van Overbeke genaamd — achtte het raadzaam formeel grond te koopen van de naaste Hottentot opperhoofden, en deze kleine vorsten gaven gewillig hunne toestemming toen men bij hen aanzoek deed. Indien zij al over de zaak redeneerden, beschouwden zij den aangeboden prijs waarschijnlijk als zuivere winst, want de blanken zouden voorzeker zooveel grond nemen als zij noodig hadden, hetzij die grond aan hen verkocht was of niet.

In elk geval plaatste het voornaamste opperhoofd van één stam en de regenten van een anderen hunne merken op documenten die nog bestaan, waarin zij aan de Oost-Indische Compagnie afstonden al het land van Saldanha Baai tot aan Valsch Baai, voor zich en hun volk echter voorbehoudende het recht van vrij rond te trekken en gebruik te maken van elk gedeelte er van dat niet door Europeanen bewoond werd. Hiervoor ontvingen zij nominaal goederen ter waarde van £1,600; volgens de rekeningen aan de directeuren verschaft kostten de goederen hun afgeleverd werkelijk £9 12s. 9d.

Eenige maanden na deze transactie werd er een buitenpost opgericht te Hottentots-Holland, nabij het uiteinde van Valsch Baai, aan de oostzijde van de landengte. Een der beoogde doeleinden was een groote hoeveelheid koorn aan te kweeken,

waarvoor de grond aldaar bijzonder geschikt scheen te zijn, maar het hoofdoel was een wijkplaats voor het garnizoen te verschaffen ingeval het mocht blijken noodig te zijn. De Vrije Nederlanden voerden toen den meest ongelijken strijd dien het hedendaagsch Europa heeft beleefd, want Lodewijk XIV van Frankrijk, Karel II van Engeland, en de kerkvorsten van Keulen en Munster waren tegen hen vereenigd. Twee malen, kort vóór de oorlog uitbrak, hadden de admiralen van Fransche vloten Saldanha Baai in bezit genomen, maar zij hadden geene mannen daar gelaten om haar te bewaken, en men geloofde dat de koning van Frankrijk eene poging zou aanwenden om het Kaapsche schiereiland te nemen. Het bleek later dat de Hollanders hun vijanden in Europa te machtig waren, en de Kaap Kolonie werd niet aangevallen, zoodat de buitenpost te Hottentots-Holland een boerderij werd waar het koorn door de Compagnie benooodigd gewonnen werd.

In dien tijd was de strook lands langs de zee kust oostwaarts tot aan de Mossel baai degelijk onderzocht door gezelschappen uitgezonden om vee te verkrijgen. In 1658 beklommen eenige mannen die een handelstocht ondernomen hadden den top van de bergreeks nabij de kloof waardoor de Kleine Berg rivier vloeit; maar zoover zij konden zien scheen het land onbewoond, zoodat er niets was dat tot verder onderzoek in die richting aanspoorde. Negen jaren later werd er een andere weg over de bergreeks gevonden nabij de plek die thans Sir Lowry's Pas heet, zestig mijlen ten zuiden van de kloof van de Kleine Berg rivier. De Hottentot stammen, Hessequa, Gouriqua, Attaqua, en Outeniqua genaamd, werden toen achtereenvolgens bereikt, en handel werd met hen gedreven.

Boesmans waren bij verschillende gelegenheden ontmoet, en hunne levenswijze was vrij goed bekend. Sommigen van deze wilden hadden eens getracht de koopwaren van een Europeesch handelsgezelschap te rooven, maar een aantal hunner werd doodgeschoten, tot groote blijdschap van de Hessequa en andere Hottentotten die in de nabijheid woonden van de plaats waar dit gebeurde.

HOOFDSTUK VII.

DE TWEDE HOTTENTOT OORLOG EN ZIJNE GEVOLGEN.

EEN der machtigste Hottentot stammen nabij het Kaapsche schiereiland heette de Cochoqua, of wel hun naam, die waarschijnlijk met het klappen van de tong werd uitgesproken, werd door de Europeanen in dien vorm geschreven. Deze stam bestond uit twee groote benden, de grootste waarvan onder het opperhoofd Gonnema — de zwarte kapitein genaamd — stond. Gonnema had een slechten naam onder al de andere Hottentotten met welke de Hollanders bekend waren, want hij had de gewoonte hen onverhoeds te overvallen en zich hunne dochters en vee toe te eigenen, en zij waren te zwak om hem weerstand te bieden. Hij had vele ossen aan de blanken verkocht, maar ook zij hielden niet van hem, want zijne houding was nooit zeer vriendschappelijk.

In 1673 brak er oorlog uit tusschen Gonnema en de Europeanen, de eenige oorlog die ooit gevoerd is tusschen blanken en inboorlingen in Zuid-Afrika waarvan wij niet het verhaal van beide partijen hebben om er een oordeel over te vormen. De Cochoqua hebben geen verhaal nagelaten, en geene verontschuldiging van hen staat er geboekt. Maar de Hollandsche berichten vermelden volledige bijzonderheden, en daaruit ontdekt men gemakkelijk hoe het kwam dat Gonnema zich verongelikt gevoelde.

Wild was volop in het land, antilopen van velerlei soort, olifanten, rhinocerossen (rhenosters), en rivierpaarden (zee-koeien). Jagers werden uit het fort gezonden, en brachten wa-

genvrachten gedroogd vleesch terug, dat onder het garnizoen uitgedeeld werd in plaats van ossenvleesch. Vooral op zee-koeien werd jacht gemaakt, want dit vleesch werd geacht met varkensvleesch gelijk te staan, en voor zweepen van de huid gemaakt werd overal een zeer hooge prijs betaald. Burgers kregen dikwijls verlof van het gouvernement om elanden en zee-koeien te gaan schieten, en somtijds bleven zij drie of vier weken van huis. Het schijnt bij de blanken nooit opgekomen te zijn dat de Hottentotten bezwaren konden hebben tegen het dooden van zooveel wild, maar zeer waarschijnlijk was dit een der oorzaken van de vijandigheid van Gonnema.

Ook bestond er een oude twist tusschen de Cochoqua en de Chainouqua stammen, en een van de Chainouqua opperhoofden was op zeer vriendschappelijken voet met de Hollanders, die hem wederkeurig vele gunsten bewezen, waardoor Gonnema's hevige jaloezie opgewekt werd. Hierbij kwam dat eenige Cochoquas eens betrappt werden terwijl zij schapen van de Compagnie stalen en den wachter aanrandden, waarna zij door het gerechtshof gevonnist werden om gegeeseld en voor een aantal jaren naar Robben Eiland verbannen te worden. Onder hen bevond zich een bloedverwant van het opperhoofd. Het gelukte hun in eene schuit van het eiland te ontsnappen, en zeer waarschijnlijk spoorden zij hun volk aan om wraak te nemen, want kort daarop brak de oorlog uit.

Eenige jagers — onder welke de twee broeders Olivier waren, wier afstammelingen nu wijd verspreid zijn over Zuid-Afrika — achtervolgden wild nabij Riebeek's Kasteel, toen Gonnema op hen afkwam en hen van hunne wagens en al wat zij bij zich hadden beroofde, maar hij doodde hen niet. Daarna nam hij acht burgers en een slaaf gevangen, die op de jacht waren nabij dezelfde plek, en na hen eenige dagen gevangen gehouden te hebben, vermoordde hij ze allen. Tegelijkertijd overviel een zijner onderkapiteins een kleinen handelspost der Compagnie te Saldanha Baai, plunderde het gebouw, en vermoordde vier Europeanen.

Een gemengde krijgsmacht van soldaten en burgers werd

toen tegen de Cochoquas uitgezonden, en daar zij gedeeltelijk uit ruitery bestond, had zij het geluk Gonnema's volk af te snijden van een sterke positie waarheen zij trachtten te retireeren en acht honderd stuks van hun hoornvee en negen honderd schapen te nemen. De Hottentotten achtervolgden de expeditie toen zij naar het fort terugkeerde, maar het gelukte hun niet hun vee terug te nemen. Tien of twaalf hunner werden doodgeschoten, en aan den anderen kant werd er één burger gewond.

Verschillende stammen boden nu hunne hulp aan tegen Gonnema, en zij werden als bondgenooten door de Europeanen aangenomen. Verscheidene maanden lang hielden de Cochoquas zich op een afstand, maar eindelijk werden zij bijna zoo volkomen omsingeld dat het hun nauwelijks gelukte te ontsnappen, al hun vee achterlatende. De buit was veel grooter dan de vorige maal, en hij werd verdeeld tusschen de Europeanen en de Hottentot bondgenooten.

Na dit verlies bleef Gonnema bijna twee jaren lang op de bergen, zijne vijanden vermijdende, maar alle verkeer tusschen hen met de stammen verder af belettende. Toen overviel hij plotseling sommige van de Hottentotsche bondgenooten der Europeanen, en met verlies van slechts vijftien van zijne mannen doodde hij velen hunner en voerde het grootste gedeelte van hun vee mede. Hij werd achtervolgd door al de soldaten en burgers die men bijeen kon brengen, maar zijn schuilplaats in de bergen werd door hem veilig bereikt. Geene macht na dien tijd tegen hem uitgezonden kon hem overrompelen, want zijne spionnen waren altijd op den uitkijk. De Europeanen begrepen dat zij zich onnoodig vermoeiden in de pogingen om hem te vinden, zoodat zij van de vruchteloze taak afzagen.

Vier jaren lang werd de kolonie in een stant van beleg gehouden van de landzijde, waarna Gonnema om vrede liet verzoeken, daar hij het moe was gelijk een Boesman op de bergen te wonen. Zijne boden werden goed ontvangen, en werden gevolgd door drie van zijne voornaamste mannen, die in zijnen

naam in de voorgestelde voorwaarden toestemden. Deze waren dat er vrede en vriendschap zou zijn tusschen al de partijen die deel genomen hadden aan den oorlog, en dat Gonnema aan de Compagnie een jaarlijksche schatting van dertig stuks vee moest betalen. Geschenken werden daarop gewisseld, en het land was weer rustig.

Misschien was het nooit bedoeld dat de schatting werkelijk moest worden betaald, althans men oordeelde het voorzichtig niet weer op dit onderwerp terug te komen, en de Cochoquas werden er niet om lastig gevallen.

Dit was de laatste oorlog met Hottentotten gedurende het beheer van de Hollandsche Oost-Indische Compagnie in Zuid-Afrika. Het was eene onbeduidende zaak, als men het aantal strijders of de hoeveelheid van den buit in aanmerking neemt, en in geen enkel gevecht was men handgemeen geraakt, maar zij had zeer belangrijke gevolgen. Gedurende vier jaren had Gonnema den veehandel afgesneden, zoodat er geen versch vleesch was voor de bemanningen der vloten die aankwamen, en zelfs het hospitaal kon niet voorzien worden, omdat de ossen en schapen die genomen waren en die de stammen in bondgenootschap met de Europeanen konden verschaffen spoedig verbruikt waren. De Compagnie was niet geneigd nogmaals gevaar te loopen van een dergelijke ervaring. De kosten van het station waren de oorspronkelijke verwachting verreweg te boven gegaan, er was nu een groot kasteel dat onderhouden en een talrijk garnizoen dat gevoed moest worden, behalve de uitgaven voor de levensmiddelen waarmee de vloten moesten worden voorzien, en zulk een uitgaaf kon alleen gerechtvaardigd worden door de volkomen doeltreffendheid van het station. Als men niet zeker was van een voorraad versch vleesch, werd een hoofddoel van de vestiging niet bereikt. En daar de handel met de Hottentotten te eenigertijd weer kon worden afgesneden, moesten er Europeesche veefokkers zijn.

De groote moeilijkheid was dat er zoo weinig Europeanen waren die de noodige geschiktheid hiervoor hadden. Zij

zouden verplicht zijn ver van elkander te wonen, en zouden blootstaan om door de inboorlingen geplunderd te worden en verliezen te lijden door de aanvallen van wilde dieren. Het land krioelde van leeuwen, luipaarden (tijgers), wolven, en jakhalzen, en met de lompe geweren van die dagen was het een gevaarlijke zaak alleen in de wildernis te gaan. Om een begin te maken, richtte de Compagnie voor eigen rekening verscheidene veeposten op aan de oostzijde van de landengte, waarheen koeien en oeien gezonden werden naarmate zij door ruilhandel verkregen konden worden, en op elken werd er een korporaal met eenige soldaten gestationneerd om het vee te bewaken.

Daarna werden er aanbiedingen gedaan aan de inwoners te Rondebosch en Wijnberg om hunne vooruitzichten te verbeteren door veeboeren te worden. Zij konden grond uitzoeken nabij de posten der Compagnie, zoodat zij niet geheel en al zonder gezelschap zouden zijn, en geen belastingen zouden van hen gevorderd worden voordat zij in goeden doen waren. Aanteelvee zou hun geleend worden dat zij moesten oppassen, en de helft der kalveren zou hun eigendom zijn. Het gouvernement was van oordeel dat als tuiniers en boeren niet als emigranten uit Europa verkregen konden worden, zij op de oude manier van uitkiezing opgeleid moesten worden om de plaats in te nemen van hen die veeboeren werden.

Het vooruitzicht echter scheen niet zeer aantrekkelijk, want vóór October 1679 hadden slechts zeven burgers het aanbod der Compagnie aangenomen, en waren aan de andere zijde der landengte gaan wonen.

In dien tijd kwam Simon van der Stel, een man van groote energie, uit Amsterdam aan, als kommandeur der kolonie. Niemand zou beter in staat geweest zijn het nieuwe plan ten uitvoer te leggen, en hij legde er zich met hart en ziel op toe. Hij was er echter bijzonder op gesteld dat alleen Nederlanders zich in dit land zouden vestigen, want hij geloofde dat al wat Hollandsch was goed was, en dat al wat niet Hollandsch was beneden peil was. Maar de directeuren

waren niet van dit gevoelen. Zij waren bereid van de diensten van bekwame mannen van allerlei nationaliteit gebruik te maken, en mits de meerderheid der kolonisten Hollanders waren, waren zij volkomen gereed gelijke voorrechten aan anderen te geven.

Uitgenomen in dit opzicht, liet men Simon van der Stel toe het plan op zijn eigen manier ten uitvoer te leggen. Eenige weken na zijne aankomst bezocht hij een prachtige vallei aan de andere zijde van de landengte, omringd door heuvelen van verschillende gedaante, allen bekleed met welig gras, en waarvan de kloven begroeid waren met donkere altijd groene woudboomen. Door de vallei vloede een heldere stroom versch water, die zich in twee kanalen verdeelde die lager af zich weer vereenigden en een groot eiland omsloten. Er waren toen geene Hottentotten in de vallei, ofschoon zwerende benden dikwijls hun vee hier moeten gebracht hebben om op hare weilanden te grazen. Het eiland was dicht begroeid met prachtige boomen, die den kommandeur een naam aan de hand gaf dat zijn eigen nagedachtenis moest vereeuwigen in verband met het bosch. Hij noemde het Stellenbosch.

Daar besloot hij een kolonie te stichten waar allerlei soort van boerderijwerk kon worden gedaan, waar wijngaarden geplant zouden worden en wijn zou worden gemaakt, waar koorn gezaaid, en vee zou worden aangeteeld. Met dit doel werd door hem op gunstige voorwaarden grond en hulp aangeboden aan de inwoners van het Kaapsche schiereiland als zij wilden verhuizen, en binnen kort smaakte hij de voldoening van een groot aantal huisgezinnen in de Stellenbosch vallei te zien. Als de vloten uit Indië in de Tafelbaai ankerden op reis naar huis, wonnen zijne agenten de vriendschap van de personen aan boord, en wanneer zij iemand vonden die waarschijnlijk een goed kolonist zou blijken te zijn, trachtte men hem over te halen in het land te blijven, iets waartoe ook zeker de kennismaking met de Kaapsche jonge dames veel bijdroeg, want gedurig ziet men aanvragen van personen in dienst der Compagnie om hier een tijd te mogen wonen, als

van plan zijnde een huwelijk aan te gaan. Op deze wijze werden de vacaturen te Rondebosch en Wijnberg aangevuld even snel als zij ontstonden, en velen van de nieuw aangekomenen kregen ook te Stellenbosch grond naast mannen van ondervinding.

Op het eiland in het midden der kolonie werd, zoodra alles in orde was, eene school voor de kinderen geopend, en de

Ossen vóór een wagen in Zuid-Afrika.

onderwijzer, die ook de betrekking van ziekentrooster waarnam, hield elken Zondag godsdienstoefening. Als er kinderen gedoopt moesten worden, of als men het avondmaal wilde gebruiken, of als een jong paar wilde trouwen, moest men naar het kasteel gaan. Dit bleef zoo voortduren tot October 1686, toen de predikant van de Kaap voor het eerst te Stellenbosch preekte. In Januari van het volgend jaar werd

er een kerkeraad aangesteld, en kort daarna werd er eene kerk gebouwd. Daarna bezocht de predikant van de Kaap de plaats elke drie maanden als consulent, en op alle andere Zondagen hield de ziekentrooster godsdienst.

Het onderwijs in de school ging, wat wereldsche vakken aangaat, niet verder dan lezen, schrijven, en de beginselen der rekenkunde, terwijl een groot gedeelte van den tijd besteed werd aan godsdienstonderwijs. Als zij dertien jaren oud waren werden de kinderen verondersteld volleerd te zijn. De standaard dien men zocht te bereiken was de bekwaamheid om een examen voor den kerkeraad af te leggen dat de leerlingen zou toelaten als leden der kerk, voor welk doel men in staat moest zijn den bijbel te lezen en den Heidelbergschen catechismus te kennen.

Binnen zeer weinige jaren was al de beste grond in de Stellenbosch vallei door boeren bewoond, en toen werd de plaats van een gerechtshof voorzien. Van dit hof was een ambtenaar, landdrost genoemd, voorzitter, die ook voor de algemeene belangen der Compagnie zorgde. Vier burgers, die heemraden genoemd werden, hadden zitting en stemrecht in het hof. Elk jaar werd eene lijst van vier namen naar den politieken raad gezonden, waaruit opvolgers gekozen werden van twee der heemraden die dan aftraden. Behalve dat dit hof kleine rechtszaken besliste, was het ook een districts raad, en als zoodanig hield het toezicht op de reparatie van wegen, de verdeeling van loopend water, de uitroeijing van schadelijke dieren, en op verschillende andere zaken. Het bracht geld bijeen door het verhuren van een molen om koorn te malen aan den hoogsten bieder, door eene jaarlijksche belasting te heffen van één shilling en vier pence voor elke honderd schapen of twintig stuks hoornvee in het bezit van de boeren, en door verscheidene andere kleine belastingen. Het had ook de macht de inwoners te verplichten wagens, vee, slaven, en hun eigen arbeid te verschaffen voor publieke doeleinden.

Nog eene instelling die bestemd was Stellenbosch eene aantrekkelijke plaats te maken was een jaarmarkt, die gedu-

rende de volgende twintig jaren in het begin van October verscheidene dagen lang gehouden werd. Op deze jaarmarkt had ieder de vrijheid de produkten van het land ongehinderd te koopen en te verkoopen. Zoolang de markt duurde was het een tijd van algemeene uitspanning; de burgers werden dan geoefend in het gebruik van wapenen en in het schijfschieten.

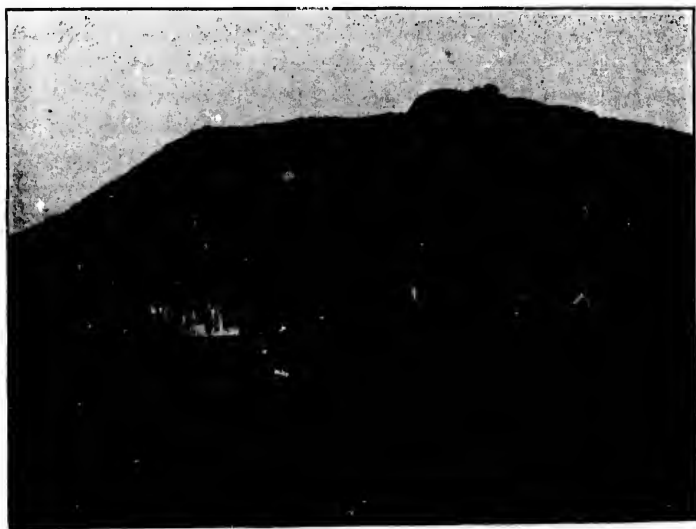
De wijze van schijfschieten in die dagen verdient beschreven te worden. Een voorwerp, papegaai genoemd, werd op een paal geplaatst in het midden van een cirkel met een straal van zestig voet. De schutters kozen hunne standplaats op een gedeelte van dien cirkel in de volgorde waarin zij hun inleggelden hadden betaald, en schoten in dezelfde volgorde, staande en zonder hunne geweren op iets te laten rusten. Kleine prijzen werden gegeven voor het afschieten van den kop, de vleugels, en den staart, en een groote prijs aan hem die het geheele voorwerp aan stukken schoot. Hij had ook de eer van naar huis geleid te worden door al de schutters, en hij droeg den titel van koning der schutters totdat iemand anders hem dien ontnemen kon.

Naar de schijf werd ook geschoten met pistolen. Bij deze oefening werd er een klein voorwerp opgezet op tien passen afstand van eene in een rechte lijn gegraven sloot. De schutters zaten te paard, reden in vollen galop langs de sloot, en schoten wanneer zij voorbij reden. Het gouvernement moedigde deze oefeningen aan als een middel om de burgers bedreven te doen blijven in het gebruik hunner wapenen. Tegen het einde van September in elk jaar verscheen de drilmeester in het kasteel en ontving van den pakhuismeester, als bijdrage van de achtbare Compagnie, honderd en vijftig pond kruit, honderd pond lood, drie honderd vuursteen, en een paar vaten bier of wijn.

Bij gelegenheid van de jaarmarkt gingen de kolonisten in het Kaapsche district gewoonlijk in hunne wagens naar Stellenbosch, en gaven zich over aan de genoegens van dien tijd. Als er schepen in de haven waren, gingen zooveel als

konden gewoonlijk mede. Het was de tijd waarin men zich vermaakte, waarin het werk voor eenige dagen ter zijde gelegd werd, en vrienden de oude banden weer aanknoopten.

In 1687 werd er nog een stap voorwaarts genomen door de bezitneming van Drakenstein, in de vallei van de Berg rivier, een der bekoorlijkste plekken in Zuid-Afrika. Drie en twintig

De Paarl Rots van de Berg Rivier gezien (1826).

boerenplaatsen, elk zestig morgen groot, werden langs de rivier afgebakend en aan applikanten toegekend.

De directeuren deden wat zij konden om geschikte personen uit de Nederlanden herwaarts te doen verhuizen. Onder anderen zonden zij eenige jonge vrouwen uit de weeshuizen in Amsterdam en Rotterdam, die zorgvuldig beschermd en verzorgd werden totdat zij echtgenooten in de kolonie vonden.

En nu, vóór dat de aankomst van de Hugonoten en andere immigranten in 1688 en in de daarop volgende jaren beschreven wordt, zal het goed zijn hier eene lijst te laten volgen

van de kolonisten in dien tijd wier afstammelingen nog in Zuid-Afrika zijn, met de jaren waarin hunne namen voor het eerst verschijnen in de officieele registers of kerkboeken. Hieruit valt er meer te leeren dan de namen van de oudste Europeesche familiën in ons land, ofschoon het van belang behoort te zijn die te kennen. Dertig jaren waren er verloopen sedert de vóórtrekkers onder hen begonnen waren den grond te bewerken langs de Liesbeek rivier te Rondebosch, en dezen hadden reeds gehuwde kinderen en talrijke kleinkinderen, zoodat de kolonie veel meer familiën bevatte dan de namen op de lijst. Er was ook een aantal mannen, gehuwd en ongehuwd, die of geene kinderen nagelaten hebben, of wier afstammelingen spoedig uitstierven.

Stephen Botma 1657.

Cornelis Claasen 1657.

Jacob Cloete 1657.

Pieter Visagie 1657.

Jurriaan Appel 1658.

Jan Louw 1658.

Jan Coenraad Visser 1658.

Hans Ras 1659.

Willem van der Merwe 1660.

Pieter van der Westhuyzen 1662.

Dirk Bosch 1663.

Jan Pretorius 1666.

Gerrit Victor 1667.

Arnoldus Basson 1668.

Wijnand Beznidenhout 1668.

Gerrit van der Bijl 1668.

Theennis van Schalkwijk 1668.

Douw Gerbrand Steijn 1668.

Gijsbert Verweij 1668.

Matthijs Michiels 1670.

Jan van As 1671.

Jan van Eeden 1671.

Cornelis van Niekerk 1671.

Hendrik Olivier 1671.

Ockert Olivier 1671.

Hendrik Verschuur 1671.

François Villion (Viljoen) 1671.

Jacobus van den Berg 1672.

Olof Bergh 1672.

Albertus Gildenhuijzen 1672.

Jan Mostert 1672.

Jan Lambert Mijburgh 1672.

Hermanus Potgieter 1672.

Gerrit Visser 1675.

Jan Hendrik de Lange 1677.

Willem van Wijk 1677.

Adriaan van Wijk 1677.

Nicolaas Loubser 1678.

Dirk Coetsee 1679.

Paul Heijns 1679.

Diederik Putter 1679.

Jan Wessels 1680.

Willem Meijer 1682.

Hendrik Christoffel Möller 1682.

Andries Beijers 1683.

Adriaan Princloo 1683.

Matthijs Greef 1684.

Jan Vermeulen 1684.

Jan Mulder 1685.

Frederik Russouw 1685.

Martin van Staden 1686.	Gerrit van Deventer 1687.
Joost Strijdom 1686.	Jan van den Bosch 1687.
Jacobus van der Heijden 1687.	Izaak Scheepers 1687.
Abraham de Klerk 1687.	Jan Smit 1687.

Deze lijst bevat acht en vijftig namen van mannen, en de geboorteplaatsen van drie en vijftig zijn bekend. Het is dus gemakkelijk de verhouding te ontdekken van het Hollandsch bloed tot het geheel, of, met andere woorden, te ontdekken hoeveel buitenlandsch bloed in de kolonie toegelaten was. Het is van eenig belang dit te weten, want die kleine bevolking die zich toen vastgezet had in het Kaapsche schiereiland, te Stellenbosch, en te Drakenstein, besliste wat de taal, gewoonten, en denkbeelden der Kaap Kolonie later zouden zijn. Immigranten van andere nationaliteit mochten in latere jaren aankomen en den toestand van zaken wijzigen, maar deze bevolking zou de bron en hoofdstroom van beschaving in Zuid-Afrika blijven.

Uit de acht en vijftig, waren er zeven en dertig Nederlanders van geboorte, tien waren Duitschers, twee waren Zweden, één was een Deen, één was een Franschman, één Zwitser, en één was een Belg. Van de overige vijf wordt de nationaliteit niet vermeld in een officieel register of kerkboek. Van hunne vrouwen, was er één uit Hamburg en dus Duitsch, maar al de anderen waren uit Holland. Derhalve waren vier uit elke vijf kolonisten uit de Nederlanden afkomstig, en daar van den kant die den grootsten invloed in deze opzichten uitoefent — de kant der moeder — met ééne uitzondering allen uit dat land waren, zouden de taal en gewoonten van dat land de taal en gewoonten van Zuid-Afrika worden.

De taal die in de zeventiende eeuw gewoonlijk in Holland gesproken werd was niet zoo volkomen grammatisch als zij nu is, nadat een stelsel van onderwijs langen tijd gewerkt heeft en ieder gedurende verscheidene geslachten geleerd heeft zich aan vaste regelen te houden. En in Zuid-Afrika moest men slaven en Hottentotten in zeer eenvoudige woorden toespreken, zulke woorden als men gebruiken zou als men met

kinderen spreekt, en daarmee had er hier eene verandering plaats in eene richting tegenovergesteld aan die welke in het moederland aan den gang was. Eindelijk ontstond er een nieuw dialect voor gewone gesprekken, maar het bleef in zijn wezen Hollandsch, en niemand in de kolonie die had leeren lezen heeft het ooit moeielijk gevonden den bijbel die in de Nederlanden gebruikt wordt te verstaan.

HOOFDSTUK VIII.

DE KAAP KOLONIE GELURENDE DE LAATSTE TWAALF JAREN VAN DE ZEVENTIENDE EEUW.

In dezen tijd had er in Europa een gebeurtenis plaats die de bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie in staat stelde naar Zuid-Afrika bijna honderd huisgezinnen over te zenden van de beste soort om er goede kolonisten van te maken. Het was de herroeping door Lodewijk XIV, in October 1685, van het Edict van Nantes, de wet die aan de Fransche Protestanten vrijheid gaf om God te vereeren in overeenstemming met hun geweten. Er bleef voor de Huguenoten nu niets over dan óf hun godsdienst óf hun land te verlaten, en zij verkozen getrouw te zijn aan hun geloof. De grenzen van Frankrijk werden bewaakt door sterke afdeelingen soldaten om te voorkomen dat zij zouden ontvluchten, dus konden zij niets met zich nemen, en achtten zichzelve gelukkig zoo zij hun leven konden redden. In grooten getale gingen zij ten onder, maar aan velen gelukte het Engeland, de Nederlanden, Duitschland, en Zwitserland te bereiken.

Het verblijf van zoo vele vreemdelingen in de kleine Nederlandsche republiek verminderde zeer de vraag naar arbeid, en de bewindhebbers konden daardoor nijvere familiën thans gemakkelijker dan vroeger aan zich verbinden. Zij hadden geen plan om van de Kaap een Fransche kolonie te maken, maar zij konden een groot getal Fransche huisgezinnen uitzenden zoo een gelijk of een grooter aantal Hollandsche huisgezinnen hen vergezelden. In dat geval zouden zij spoedig

zich vermengen, en daar er reeds zoovele Hollanders in Zuid-Afrika waren, was er geen gevaar dat hun overwicht verloren zou gaan.

De bewindhebbers hoopten dat de Hugenoten kennis zouden aanbrengen die den vroegeren kolonisten ontbrak in sommige takken van nijverheid waartoe, naar zij meenden het land geschikt was, zooals wijnbouw, het stoken van brandewijn, en olijventeelt. De wijnstok droeg hier druiven even geurig als in eenig ander land ter wereld, en toch was de wijn en de brandewijn die men maakte van veel minder kwaliteit dan die in Europa. De olijfboom groeide in het wild, en de verschillende soorten bloeiden schijnbaar even goed als in Frankrijk en Spanje, maar het wilde niet gelukken met het voortbrengen van vruchten. Eenige der door de Compagnie uitgezonden Hugenoten waren opgegroeid tusschen de wijngaarden en olijvenbosschen van Frankrijk, en waren bekend niet alleen met de beste methoden om de wijnstokken en boomen voort te kweken, maar ook met het maken van wijn, brandewijn, en olie. Deze producten waren noodig op de vloten en in Indië, en men hoopte dat er ook genoeg afgeleverd zou worden voor den handel.

De hoofden der Hugenoten huisgezinnen die naar Zuid-Afrika kwamen, en wier afstammelingen — eenigen alleen in de vrouwelijke linie — nog in het land zijn, droegen de volgende namen :

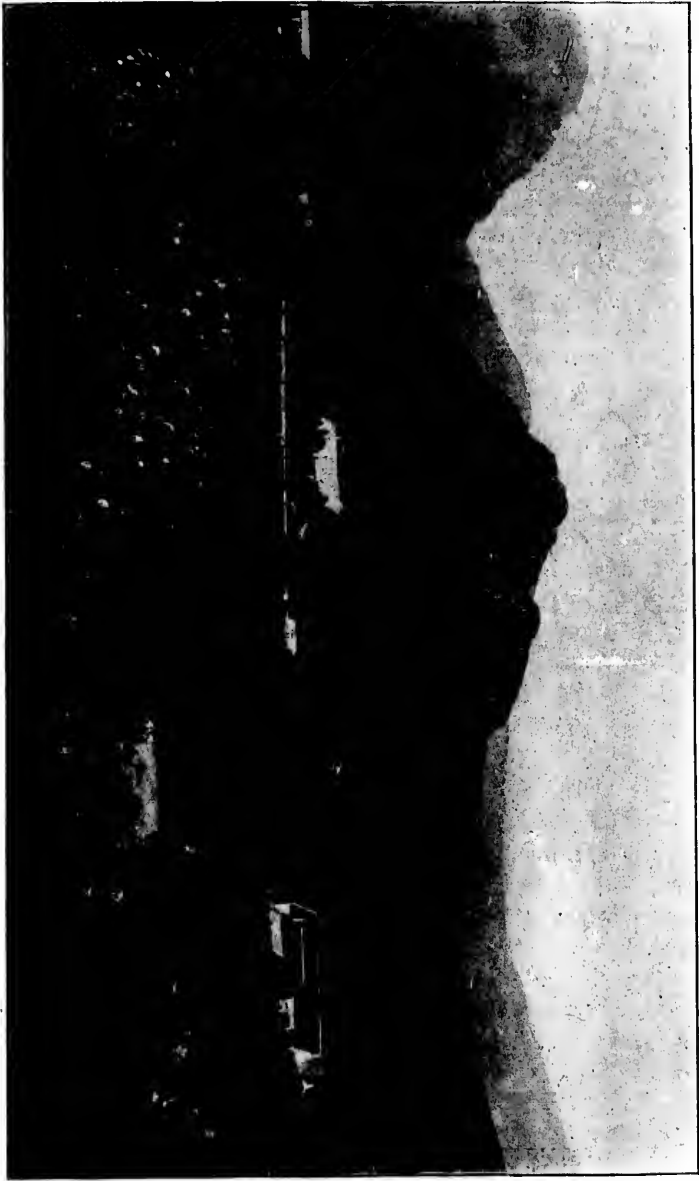
Etienne Bruère (thans Bruwer en Bruwel) 1688.	Jean Mesnard (th. Minnaar) 1688.
Jean du Buis 1688.	Daniel Nortier (th. Nortje) 1688.
Louis Cordier (th. Cortjé) 1688.	Jacques Pinard (th. Pienaar) 1688.
Philippe Fouche 1688.	Jean Prieur du Plessis 1688.
Jean Jourdan (th. Jordaen) 1688.	Paul Roux 1688.
Pierre Jourdan (th. Jordaen) 1688.	Jean Roux (th. le Roex) 1688.
Pierre Joubert 1688.	Jean le Roux 1688.
Pierre la Grange 1688.	Gabriel le Roux 1688.
Gideon Malherbe 1688.	Isaac Taillefer 1688.
Charles Marais 1688.	Hercule Verdeau 1688.
	Abraham de Villiers 1689.

Pierre de Villiers 1689.	David Sénéchal (th. Senekal) 1690.
Jacob de Villiers 1689.	Jacques Therond (th. Theron) 1690.
Louis Fourie 1690.	François du Toit 1690.
André Gaucher (th. Gous) 1690.	Guillaume du Toit 1690.
Daniel Hugod (th. Hugo) 1690.	Etienne Viret 1690.
Pierre Jacob (th. Jacobs) 1690.	Abraham Vivier 1690.
Pierre Lombard 1690.	Paul le Febre 1694.
Jacques Malan 1690.	Pierre Crognet of Crosnier
Pierre Meyer 1690.	(thans Cronjé) 1698.
Guillaume Nel 1690.	Louis le Riche 1698.
Hercule du Pré (th. du Preez) 1690.	Jacques Mouton 1699.
François Retif (th. Retief) 1690.	Etienne Terreblanche (th. Terblans)
Jean Roi 1690.	1699.
Pierre Rousseau (th. Rossouw) 1690.	

De Hugenoten kwamen in Zuid-Afrika aan zonder eenig eigendom in geld of goed. De Compagnie gaf hun eenige maanden lang rantsoenen van vleesch, beschuit, en erwten, en voorzag hen op krediet van alles dat zij noodig hadden. Een fonds ten hunnen behoeve werd in de kolonie bijeengebracht, waartoe ieder, naar zijn vermogen, bijdroeg in vee, graan, of geld. Het bedrag wordt in de archieven niet vermeld. Het collegie diakenen te Batavia zond ook een som gelds ten bedrage van £1,250 om naar hunne behoeften onder hen verdeeld te worden.

Aan sommige Hugenoten werd eene woonplaats te Stellenbosch aangevezen, maar aan de meesten te Drakenstein en Fransche Hoek. De kommandeur zorgde er voor dat zij niet gezamenlijk, als het ware in een uitsluitend Fransche kolonie zouden wonen, maar verdeelde hen tusschen de Hollandsche kolonisten die reeds hier waren of die terzelfder tijd aankwamen. Bijna van den dag af waarop zij landden veroorzaakte dit een vijandig gevoel tusschen hen en het gouvernement, want zij gaven een sterke begeerte te kennen om niet te worden gescheiden. Velen weigerden zelfs den grond aan te nemen die hun aangeboden werd, en verhuurden zich liever als dienstboden bij de anderen.

Een predikant — de weleerwaarde Pierre Simond — werd

Gezicht te Fransche Hoek (1896).

90.
90.

8.

is)
9.

ig
ge
n,
n.
-r-
e,
et
m
er

t-
n
et
e
e
-
-
t
n
r
d

m
s
n
e
z
le
p
d
v
st
w
H
im
he
na
ke
F
h
in
af
aa
St
de
ee

de
hu
m
we
ge
ec
bl
Dr
we
Sp
en

met de Hugenoten uitgezonden, en het gouvernement maakte schikkingen dat hij om den anderen Zondag in het Fransch moest preeken in de kerk te Stellenbosch en in het huis van een burger te Drakenstein. Op elk dezer plaatsen moest de ziekentrooster van Stellenbosch eene preek en gebeden voorlezen in het Hollandsch, wanneer de predikant op de andere plaats was. Deze schikking bevredigde de Hugenoten niet, daar zij begeerden eene geheel afzonderlijke gemeente te vormen, en zij beriepen zich dus op de directeuren, die toestemden in de stichting van eene nieuwe kerk te Drakenstein, waarin de diensten in hunne taal gehouden zouden worden. Hun verzoek om samen te mogen wonen werd geweigerd, en instructies werden aan [het gouvernement gezonden dat er bij het uitgeven van grond gezorgd moest worden de verschillende nationaliteiten te doorenmengen, zoodat zij spoedig één konden worden. Ook moest er zorg worden gedragen dat Fransche kinderen op school de Hollandsche taal zoowel als hunne eigene moesten leeren. Deze bevelen bereikten de Kaap in Juni 1691, en in December van datzelfde jaar werd er een afzonderlijke gemeente opgericht te Drakenstein door de aanstelling van een kerkeraad van Fransche inwoners. Te Stellenbosch werd er op bepaalde tijden dienst gehouden door den predikant van de Kaap tot April 1700, toen die kerk een plaatselijken leeraar kreeg.

De meeste Hugenoten kwamen de eerste moeielijkheden aan de vestiging in een nieuw land verbonden spoedig te boven; huizen werden gebouwd, wel is waar zeer kleine en ruwe, maar toch beschutting gevende tegen zon en storm; tuinen werden aangelegd, en daar de oogsten in de eerste jaren zeer goed waren, was er geen gebrek aan voedsel. Sommigen echter, die geene plaatsen te Stellenbosch wilden aannemen, bleven arm. Er werd eene school voor hunne kinderen te Drakenstein geopend, waarin de kinderen in dezelfde vakken werden onderwezen als te Stellenbosch en aan de Kaap. Spoedig begonnen er huwelijken plaats te vinden tusschen hen en hunne Hollandsche bureu, het werk van allen was hetzelfde,

de Fransche taal ging verloren, en na verloop van een paar geslachten was er geen onderscheid tusschen hen merkbaar.

In denzelfden tijd waarin de Hugenoten naar Zuid-Afrika kwamen, namelijk gedurende de laatste twaalf jaren van de zeventiende eeuw, werd er grond toegekend aan de volgende hoofden van huisgezinnen van Hollandsche en andere nationaliteiten:

Lourens Campher 1690.	Hans Jacob Brits 1692.
Godfried Meijhuijzen 1690.	Barend Burger 1692.
Andries Oelofse 1690.	Jan Cruijwagen 1692.
Christoffel Snijman 1690.	Christoffel Esterhuijs 1692.
Hendrik Venter 1690.	Christoffel Groenewald 1692.
Pieter Bekker 1691.	Cornelis Knoetzen 1692.
Booij Booijesen 1691.	Gerrit Meijer 1693.
Frederik Botha 1691.	Bartholomeus Koopman 1694.
Theunis de Bruijn 1691.	Pieter Barend Blom 1695.
Bastiaan Colijn 1691	Jacobus de Wet 1695.
Jan Pieterse van Dijk 1691.	Jan van Helsdingen 1696.
Pieter Erasmus 1691.	Pieter Robberts 1696.
Hans Hendrik Hattingh 1691	Jan Swart 1697.
Adriaan van Eck 1691.	Hendrik Oostwald Eksteen 1698.
Jan Kotzé 1691.	Jan Harmse 1698.
Matthijs Krugel 1691.	Frans Joosten 1699.
Barend Lubbe 1691.	Jan Bockelenberg 1699.
Philip Morkel 1691	Christiaan Bok 1699.
Jan Oosthuijzen 1691.	Frederik Conradie 1699.
Michiel Cornelis Smuts 1691.	Jan Jacob Conterman 1699.
Jan Vosloo 1691.	Abraham Everts 1699.
Gerrit van Vuuren 1691.	Pieter Swanepoel 1699.
Gerrit Willemse 1691.	Floris Slabbert 1699.
Willem van Zijl 1691.	

Van deze zeven en veertig hoofden van huisgezinnen is de nationaliteit van acht onbekend, twee en twintig waren Nederlanders, zestien waren Duitschers, en een was een Deen. Al de vrouwen waren in Holland geboren.

Zwervers begonnen nu te trekken in ééne richting langs de oevers der Berg rivier en in een andere voorbij Koeberg. Toch woonde er tegen het einde der zeventiende eeuw geen blanke

meer dan vijf en veertig Engelsche mijlen van het kasteel, en al het land door Europeanen bewoond was binnen de bergreeks zichtbaar van schepen in de Tafelbaai geankerd. De kolonisten met hunne vrouwen en kinderen waren toen omtrent veertien honderd in aantal.

Het hoofd der kolonie werd nu de gouverneur genoemd. Publieke zaken van allerlei aard werden geregeld door een raad bestaande uit acht personen, die de hoogste ambtenaren in rang in het land waren. In dezen raad had de gouverneur zitting als voorzitter. In de Kaapstad was er een gerechtshof voor het verhoor van kleine zaken, en een hoog gerechtshof, van welks uitspraken er een appèl was op het hoog gerechtshof te Batavia. Drie burgers hadden zitting in het hoog gerechtshof wanneer er zaken die kolonisten aangingen behandeld werden. Zij waren ook de woordvoerders tusschen de kolonisten en het gouvernement, en werden gewoonlijk door de regeering geraadpleegd over zaken die de kolonie aangingen. Zij werden burgerraden genoemd.

Het hof van landdrost en heemraden te Stellenbosch besliste alle kleine rechtszaken buiten het Kaapsche schiereiland. Vier heemraden hadden zitting er in als vertegenwoordigers van de bevolking van Stellenbosch, en vier als vertegenwoordigende de bevolking van Drakenstein. Dit hof kwam zelden meer dan een of twee malen in de maand bijeen, daar er niet veel werk af te doen was. De heemraden ontvingen geen salaris voor hunne diensten, maar de betrekking was gezocht, omdat zij eene eer was voor hem die haar bekleedde.

In de Kaapstad was er een weeskamer, die als curator ageerde van eigendom aan kinderen toebehoorende bij den dood van vader of moeder. Er was ook een huwelijkschhof, waarvoor ieder persoon in de kolonie — man en vrouw — die wilde trouwen moest verschijnen, en moest aantoonen dat er geen wettige verhindering bestond tegen zoodanig huwelijk.

Al deze lichamen — burgerraden, klein gerechtshof, weeskamer, en huwelijkschhof, zoowel als de heemraden van Stellenbosch en Drakenstein en de kerkeraden van de drie

kerken — waren lichamen die zichzelf aanvulden. Elk jaar traden eenigen hunner leden af, maar vóór dat geschiedde werden dubbele lijsten van namen door de besturen gezonden naar den politieken raad, en uit deze lijsten werden hunne opvolgers aangesteld. Verkiezing door de geheele massa der bevolking was iets onbekends. Het stelsel werkte in het algemeen goed, en de bevolking was er mee tevreden.

De burgers moesten op bepaalde tijden bijeenkomen om te exerceeren en zich te oefenen in het gebruik van wapenen, en allen waren verplicht dienst te doen in geval er een vijand verscheen. Zij werden ingedeeld in korpsen van kavallerie en infanterie, elk met een vlag van een bijzondere kleur. De meesten hunner waren uitstekende schutters, omdat zij gewoon waren dikwijls op de jacht te gaan, maar hunne vuurwapenen waren zeer lomp vergeleken met die van onze dagen. Ten einde de kosten van het garnizoen te verminderen, werd aan vele soldaten vergunning gegeven zich als dienstdoden bij de burgers te verhuren, op voorwaarde dat zij altijd teruggeroepen konden worden om te dienen.

De Kaapstad bevatte tegen het einde der eeuw omtrent tachtig private woonhuizen. De groote tuin der Compagnie, dien Simon van der Stel gedeeltelijk veranderd had in een kweektuin voor Europeesche, Indische, en inlandsche planten, werd als iets wonderbaars beschouwd door bezoekers van alle nationaliteiten, wegens de verscheidenheid van plantengroei die daar te zien en te bewonderen was. Deze gouverneur ging, bij zijn aftreden in 1699, op een prachtig landgoed wonen, dat de Compagnie hem geschonken had, een weinig verder dan Wijnberg, waar hij de wijngaarden aanplante die in latere jaren de beroemde Constantia wijnen opleverden. Hij was een groot voorstander van het kweken van eikeboomen, en gedurende zijn twintigjarig bestuur werden er op zijn bevel vele tienduizenden over de geheele kolonie geplant.

Het belastingstelsel was ongetwijfeld zeer slecht. Het uitsluitend recht om verschillende artikelen te mogen verkoopen — sterke dranken onder anderen — werd geveild als een

monopolie, en aan den meestbiedende verkocht. Van alles dat het gouvernement noodig had — ossen- en schapenvleesch bij voorbeeld — werd een prijs per pond bepaald voor de inwoners van de Kaapstad en een veel hooger prijs voor vreemdelingen; het monopolie werd dan te koop aangeboden, en hij die minnaar de Compagnie het goedkoopst te voorzien werd de koper. Zoo kon ossenvleesch een ambachtsman in

De Laan, Kaapstad. (Oude Tuin van de O.-I. Compagnie).

de Kaapstad één penny per pond kosten, den kapitein van een Engelsch schip twee pence per pond, en het hospitaal van de Compagnie een half penny per pond. De tienden van graan en de districts belasting op vee werden betaald volgens de opgaven door de hoeren zelve gedaan, zoodat er een prijs uitgelooft werd voor oneerlijkheid. Men ontdekte spoedig dat dit stelsel slecht was, maar het werd onveranderd behouden tot tegen het einde der volgende eeuw.

Het gouvernement oefende het recht uit den prijs te

bepalen van alles dat het noodig had, en den verkoop van elk artikel aan iemand anders te beletten totdat in zijn eigen behoeften was voorzien. Als, bij voorbeeld, een half dozijn Hollandsche schepen en twee of drie Engelsche Indievaarders voor anker lagen in de Tafelbaai, terwijl de voorraad meel in de pakhuizen der Compagnie uitgeput was, zouden de Engelschen stellig geen brood krijgen voordat de tafels der Hollanders er mee beladen waren. Maar in het algemeen werden vreemdelingen hier beter behandeld dan de Hollanders behandeld werden in vreemde havens, en alleen in schaarsche tijden hadden zij reden van klagen over iets anders dan hooge prijzen.

De Compagnie werd verondersteld de eenige groothandelaar in het land te zijn. Uit hare pakhuizen in de Kaapstad werden winkeliers voorzien van ingevoerde goederen, en alles dat in massa uitgevoerd werd ging door hare handen. Maar in werkelijkheid werd een groot deel van den handel van het land gedreven door schepelingen, Hollanders en vreemdelingen. Van den kapitein van een Oost-Indievaarder van elke nationaliteit tot den jongsten kadet, had ieder zijn eigene waren, met welke hij altijd gereed was handel te drijven. Soms was het een baal linnen, soms een slaaf, want vele slaven werden op die wijze naar Zuid-Afrika gebracht. Zelfs onder de matrozen was de handelsgeest levendig. Een matroos op reis naar huis had gewoonlijk apen, papegaaien, kakatoes, en verschillende soorten van dieren en vogels, zoodat het dek dikwijls op een dierentuin geleek; in zijne kist had hij ornamenten uit Japan, zijden zakdoeken uit China, of misschien eenige curiositeiten op een eiland in Indie opgeraapt. Deze soort van handel was zeer klein, maar alles te zamen gerekend moet hij een groote som bedragen hebben, want gedurende meer dan honderd jaren leefden de inwoners van de Kaapstad er van, en zij voeren er wél bij. Wij lezen herhaaldelijk in de berichten van reizigers van allerlei nationaliteit dat men nergens in de wereld eene grootere verscheidenheid van goederen kon koopen en verkoopen. De handel

werd openlijk gedreven, want ofschoon er eene wet bestond die bepaalde dat goederen niet mochten worden ingevoerd door vreemdelingen, werd zij niet toegepast op private transacties van schepelingen, Engelschen, Franschen, of Denen.

De Hottentotten leefden in dien tijd op zeer vriendschappelijke voet met de Europeanen. De boeren zouden gaarne eenige honderden van hen in dienst hebben genomen, als men ze had kunnen overhalen om zich te verhuren, maar de mannen hadden hun wild, vrij, lui leven te lief om het te willen verruilen voor een leven van arbeid. Zij weigerden echter niet somtijds licht werk te doen om daardoor tabak en brandewijn te verdienen, en bij het oogsten bleken zij vooral zeer nuttig. Zij waren altijd gewillig hunne dochters te verhuren, en zoo werden huisbedienden verkregen en de kennis der Hollandsche taal werd verspreid. Geen hunner had nog de levenswijze der blanken nagevolgd door tuinen voor zichzelf aan te leggen of op eenigerlei wijze den grond te bewerken. De stammen waren nog bijna altijd aan het vechten met elkander. Nu en dan gebeurde het dat er misdaden gepleegd werden door Hottentotten tegen Europeanen, en als in zulke gevallen de overtreders gegrepen konden worden, werden zij in verhoor genomen door de koloniale gerechtshoven en volgens de Hollandsche wet gestraft. Hottentotten die misdaden pleegden tegen hun eigen volk werden niet vervolgd, daar het gouvernement zich niet meer met hen bemoeide dan noodzakelijk was voor de veiligheid en het welzijn der Europeanen.

De Boesmans waren teruggetrokken uit den omtrek van het Kaapsche schiereiland, maar somtijds kwamen benden van hen de Drakenstein bergen af en pleegden rooverijen in de valleien aan den voet er van. Zij werden als vogelvrij beschouwd, en als eenigen hunner gevangen waren zou hun zeer weinig genade zijn betoond. Maar zij waren te voorzichtig en te vlug ter been om door blanken gevangen genomen te worden. De Hottentotten achtervolgden hen met meer succes.

De geographische kennis van Zuid-Afrika was nu zeer vermeerderd. Simon van der Stel had met een groot gezel-

schap den Koperberg van Klein Namaqualand bezocht, en had van de inboorlingen aldaar bericht gekregen van de groote rivier nu bekend als de Oranje. Eenige Hollandsche en Engelsche matrozen die schipbreuk geleden hadden op de oostkust waren, voordat ze gered werden, in ééne richting naar Delagoa Baai gereisd en in de andere naar de Buffels rivier. Van hen werd eene beschrijving verkregen van de zuidelijke Bantu stammen even nauwkeurig als wij er thans een hebben. Veehandelaars hadden berichten gebracht omtrent elken Hottentot stam die er bestond, uitgenomen de Korana. Maar geen blanke had nog de Karoo gezien, en niets was dus bekend omtrent de verre binnenlanden.

HOOFDSTUK IX.

VERZET TEGEN TIRANNIE EN VERLIEZEN DOOR RAMPEN.

IN het eerste jaar van de achttiende eeuw begon het tweede terras landwaarts in door de Europeanen bewoond te worden. Willem Adriaan van der Stel, oudste zoon van Simon van der Stel, was toen gouverneur. Hij deed een inspectie reis door de kolonie, en trok daarna de bergreeks over dicht bij de kloof van de Kleine Berg rivier, met het doel om het land aan den anderen kant te onderzoeken. Het was de prachtige landstreek die nu de kom van Tulbagh heet die de gouverneur en zijn gezelschap introkken, en zij scheen hun aanlokkelijk toe om door menschen bewoond te worden.

De kolonie op de strook langs de kust was een succes geweest, maar zij was niet in staat veel vee op te leveren. Het land was geschikt voor bebouwing, er was eene markt die gemakkelijk te bereiken was, en de bevolking voelde zich aangetrokken tot het landbouw bedrijf. Tot op dezen dag leven de inwoners van dat gedeelte van het land van hunne koornoogsten, hunne vruchten, en hunnen wijn, en zij houden niet meer ossen en schapen dan zij noodig hebben voor eigen gebruik.

Aan den anderen kant van de bergreeks was landbouw toen niet mogelijk. De kom van Tulbagh is vruchtbaar; hare uitgestrekte koornvelden, hare wijngaarden, en de tuinen en boomgaarden rondom de woningen zijn nu in den vroegen zomer een bekoorlijk tooneel; maar in die dagen, toen er geen andere toegang tot die streken was dan over een berg waarover men

slechts met de grootste moeite komen kon, zou niemand er aan denken van den landbouw te leven. Daar kon men zich alleen aan de veeteelt wijden.

Een kleine militaire buitenpost werd in de kom gebouwd om de kolonisten te beschermen tegen de Boesmans die zich in de omliggende bergen ophielden, en daarna lieten verscheidene families zich overhalen hun geluk te beproeven in de eenzame vallei. Enkele personen werden nog jaarlijks uit Europa gezonden, en het oude stelsel van dienaren der Compagnie te ontslaan bleef voortduren, zoodat er kolonisten verkrijgbaar waren. Maar in den regel kregen nieuwe aankomelingen grond nabij het Kaapsche schiereiland, en jongelingen in het land geboren begonnen hun eigen boerderij aan de overzijde van de bergreeks.

Langzamerhand verspreidden zij zich verder dan de kom van Tulbagh, de Breede rivier vallei af, en over den Witsenberg naar de hooge vlakke, Warm Bokkeveld genaamd. Anderen trokken de bergreeks over te Hottentots-Holland, baanden zich een weg langs de oevers van de Zonderend rivier, en naar de zee bij Kaap Agulhas af. Anderen wederom gingen voorwaarts in de strook langs de westkust, trokken Piquetberg voorbij, en bereikten na verloop van tijd den mond van de Olifants rivier.

Het leven door deze baanbrekers der beschaving geleid was ruw en wild, maar het had zijn eigenaardige aantrekkelijkheid. De veefokkerij bleek vrij winstgevend te zijn. Soms tijds maakten Boesmans zich van hunne ossen of schapen meester, en gaf de vervolging dezer roovers eenige opgewondenheid, maar overigens ging de tijd rustig voorbij. De beste gezondheid werd gewoonlijk genoten, en men had de meest volkomen vrijheid. Voor de algemeene inkomsten was de eenige directe belasting £5 per jaar, die elk veeboer moest betalen, en waarvoor hij wettig recht had op het gebruik van drie duizend morgen grond, met het voorrecht van een paar maanden elk jaar in de Karoo te mogen trekken om zijn vee verandering van weiveld te geven. Gedurende dit rondtrekken sliep hij en zijn gezin in een grooten tentwagen, en bracht den dag in de

open lucht door, gewoonlijk een met boomen begroeide plek langs den oever van eene rivier als kampplaats kiezende. Een afkeer van het stadsleven met zijne beperkingen en de tallooze kwellingen waaraan eenvoudige personen blootstaan als zij in aanraking komen met mannen van scherper verstand, werd spoedig een karaktertrek van den veeboer, en werd sterker in elk volgend geslacht. De kinderen en kleinkinderen van Hollandsche tuiniers, Duitsche handwerkers, en Hugenoten ambachtslieden vielen door den drang der omstandigheden terug in de gewoonten en denkbeelden van halve nomaden. In de taal van Zuid-Afrika heetten deze personen trekboeren. Velen hunner werden bedreven olifantjagers, en bereisden uitgestrekte landstreken om ivoor te zoeken.

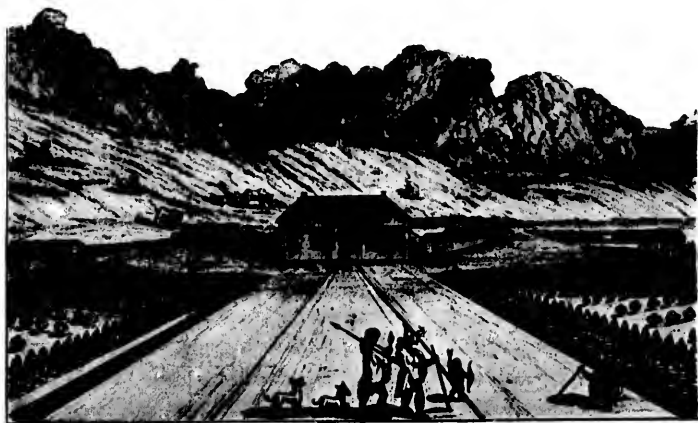
Naarmate zij voorwaarts trokken, werd achter hen het land geoccupeerd door een meer gevestigde ofschoon dun gezaaide bevolking. Dezen bouwden betere huizen dan de anderen. Zoodra er ruwe wegen gemaakt waren, vereenigden zij landbouw met veeteelt, en in het algemeen hadden zij meer gemakken. Op deze wijze ging er bijna geen jaar voorbij zonder dat de kolonie zich uitbreidde.

Willem Adriaan van der Stel, die gouverneur was toen de kolonisten de eerste bergreeks overtrokken, was een man van beschaving en bekwaamheid, maar hij had een buitengewonen hartstocht voor geldmaken, een gebrek dat vele dienaren van de Compagnie kenmerkte. Een fortuin bijeen te verzamelen om er mee naar de Nederlanden terug te keeren was een doel dat deze mannen steeds voor oogen hadden, en het stelsel waaronder zij dienden begunstigde de verwezenlijking van hunne plannen. De Compagnie betaalde haar dienaren zeer kleine salarissen, maar stond hun bijverdiensten toe van allerlei aard.

In het vorige hoofdstuk is melding gemaakt van den handel die met hare goedkeuring gedreven werd door de schepelingen op hare vloten. Hare ambtenaren aan wal hadden zelfs grootere voorrechten. Sommigen hunner kregen commissie op koop en verkoop van goederen, anderen hadden het monopolie

van winstgevende bedrijven, aan nog anderen werd vergund in bepaalde artikelen voor eigen rekening te handelen. Specerijen alleen werden met den uitersten najver beschermd, en als iemand het gewaagd had een pond peper of een dozijn notenmuskaten te koopen of te verkoopen ergens anders dan in de pakhuizen der Compagnie zou ontslag uit den dienst zijn lichtste straf geweest zijn.

Het gevolg van dit stelsel was dat in de eerste jaren der

Oude Prent van het Huis door W. A. van der Stel gebouwd.

kolonie de ambtenaren in Zuid-Afrika gewoonlijk uiterst begerig waren naar Indië te gaan, omdat er hier weinig of niets te maken was. Aan sommigen hunner was vergunning gegeven voor eigen rekening te boeren, de landdrost van Stellenbosch had een monopolie om afslager, de secretaris van den raad had een monopolie om zekere rechtsgeldige documenten op te stellen, en verscheidene anderen hadden uitsluitende voorrechten; maar wat waren deze kleine winsten, vroegen zij, vergeleken bij den rijkdom door anderen in de Indische eilanden bijeenvergaderd?

Willem Adriaan van der Stel zag om naar middelen om zijn beurs te vullen, maar kon niets anders uitdenken dan eene boerderij. Hij kon natuurlijk geen grond voor zich nemen, maar een ambtenaar van hooger rang die de Kaap bezocht was zoo vriendelijk hem een stuk grond te Hottentots-Holland te geven, dat hij later vergrootte door een stuk van den aangrenzenden grond aan een zijner onderhoorigen te schenken en het daarna tegen een uiterst geringen prijs te koopen van den persoon aan wien hij het geschonken had. Op deze plaats richtte hij groote gebouwen op, plantte bijna een half miljoen wijnstokken, en legde bosschen, boomgaarden, en korenvelden aan op een dergelijke schaal. In het veld aan de overzijde van den berg had hij van zes tot acht honderd stuks aanteelvie en acht of tien duizend schapen. Van het bestaan dezer uitgebreide inrichting werden de directeuren geheel onkundig gehouden, en zij wordt volstrekt niet vermeld in eenig officieel document totdat klachten tegen den gouverneur Holland bereikten.

De burgers beschouwden de groote boerderij met zeer levendige verontwaardiging. Hunne voornaamste winsten werden gemaakt uit den verkoop van produkten aan vreemdelingen, en deze markt zagen zij voor zich zoo goed als gesloten. Zij meenden dat de gouverneur het grootste gedeelte van een winstgevend handel voor zich zou weten te verkrijgen, en al wat hem ontsnapte zou in de handen vallen van zijn vader die te Constantia boerde, of van zijn jongeren broeder, die dicht bij Stellenbosch een boerderij had.

Er is nooit een volk geweest minder genegen om grieven, wezenlijke of denkbeeldige, stilzwijgend te verdragen dan de kolonisten van Zuid-Afrika.

In 1705 zonden sommigen hunner een klacht over hetgeen er gebeurde aan den gouverneur-generaal en raad van Indië, maar te Batavia werd er niets aan de zaak gedaan. Waarschijnlijk verwachtten zij geen herstel van die zijde, want voordat de tijd verloopen was binnen welken zij antwoord konden krijgen werd er een verzoekschrift aan de directeuren

opgesteld en door drie en zestig van de voornaamste burgers in de kolonie onderteekend. In dit document werd Willem Adriaan van der Stel beschuldigd van wangedrag en bedriegelijke praktijken die de strekking hadden den kolonisten ernstig verlies te veroorzaken en hen te onderdrukken. Dergelijke beschuldigingen, maar van minder ernstigen aard, werden ingebracht tegen den ambtenaar die op den gouverneur in rang volgde en tegen den predikant van de Kaapstad. Deze personen hadden ook hun publiek werk veronachtzaamd en zich op de boerderij toegelegd.

Bij de aankomst van de vloot uit Indië in het begin van 1706 hoorde de gouverneur van de klacht die naar Batavia gezonden was, en hij vermoedde terstond dat een dergelijke klacht naar Holland zou gezonden zijn. Het gevaar waarin hij zich bevond dreef hem nu aan tot daden van de uiterste dwaasheid zoowel als van tirannie. Hij liet een certificaat opstellen waarin hij voorgesteld werd als een toonbeeld van de verhevenste deugd, en waarin de volste ingenomenheid uitgesproken werd met de wijze waarop hij de kolonie bestuurde. De inwoners van het Kaapsche schiereiland werden uitgenoodigd naar het kasteel te komen, en werden daar verzocht dit certificaat te onderteekenen. De landdrost van Stellenbosch werd gelast met een gewapende macht van huis tot huis te gaan in het district, en de inwoners aldaar het ook te laten onderteekenen. Op deze wijze werden er twee honderd en veertig namen verkroegen, onder anderen die van eenige Aziaten en vrije zwarten. Velen echter weigerden het te onderteekenen, zelfs nadat de landdrost hen bedreigd had dat zij door die weigering bij het gouvernement met een zwarte kool geteekend zouden zijn.

De gouverneur vermoedde dat een boer te Stellenbosch. Adam Tas genaamd, de secretaris was van de ontevredenen, en de landdrost werd gelast hem te doen gevangennemen. Vroeg in den morgen werd zijn huis door een gewapende macht omsingeld, hij werd gegrepen en naar het kasteel gezonden, zijne woning werd onderzocht, en zijn schrijfflessenaar werd wegge-

nomen. Na dezen stap kon er geen vrede zijn tusschen den gouverneur en zijne bestrijders, want als een burger op deze wijze behandeld kon worden, alleen omdat hij verdacht gehouden werd van een verzoekschrift te hebben opgesteld aan de hooge autoriteiten, zou niemands vrijheid veilig zijn. Borgtocht werd terstond aangeboden voor de verschijning van Tas voor een gerechtshof, maar werd geweigerd. Hij werd naar de gevangenis gezonden, waar hij bijna veertien maanden gehouden werd.

In zijn lessenaar werd het ontwerp gevonden waarvan het verzoekschrift aan de directeuren een afschrift was. Het was niet onderteekend, maar documenten er aan gehecht wezen verscheidenen aan die deel aan de zaak hadden genomen. Binnen weinige dagen werden zeven van dezen gevangen genomen. Twee hunner werden naar de gevangenis, een naar Batavia gezonden, en vier werden geplaatst aan boord van een schip welks bestemming Amsterdam was. De gouverneur hoopte hun zulk een schrik aan te jagen dat zij het certificaat onderteekenen en de waarheid ontkennen zouden van de beschuldigingen tegen hem ingebracht, maar niet één hunner aarzelde één oogenblik. Hunne vrouwen zonden een verzoek in, smeevende dat de gevangenen terstond in verhoor genomen zouden worden door een bevoegd gerechtshof, en toen haar een wenk gegeven werd dat als zij hunne echtgenooten wilden overhalen te doen wat verlangd werd hun ontslag er op zou volgen, weigerden deze brave vrouwen het met verontwaardiging. Intusschen was het verzoekschrift aan de zorg toevertrouwd van een dokter aan boord van een der schepen van de vloot, en nadat de schepen onder zeil waren gaf hij het aan een der burgers die verbannen waren.

De gouverneur bleef handelen alsof zijn wil boven de wet van het land verheven was. Nog andere burgers werden op zijn bevel gevangen genomen, de wettig aangestelde gerechts-hoven werden afgeschaft, en in hunne plaats werden zijne handlangers aangesteld. De bevolking van Stellenbosch, mannen zoowel als vrouwen, kondigden aan dat zij besloten

waren hunne rechten te handhaven, waarop er een krijgsmacht gezonden werd om den landdrost te ondersteunen.

Intusschen kwamen drie der burgers die naar Europa gezonden waren te Amsterdam aan, en zonder uitstel legden zij het verzoekschrift aan de directeuren voor en brachten hunne eigene klacht in. In zulk eene zaak moest men snel zoowel als rechtvaardig handelen. De Compagnie had talrijke en machtige vijanden, die altijd op de gelegenheid loerden om haar in de staten-generaal aan te vallen, en eene beschuldiging van onderdrukking van vrije Nederlanders in eene harer koloniën zou een wapen zijn waarvan deze vijanden niet zouden verzuimen goed gebruik te maken. Eene commissie werd dus aangesteld om de zaak te onderzoeken, en spoedig werd er een rapport door haar ingezonden waarin gezegd werd dat de beschuldigingen zeer ernstig waren. Ten gevolge hiervan werden de gouverneur, de ambtenaar op hem in rang volgende, de predikant van de Kaapstad, en de landdrost van Stellenbosch geschorst in hunne ambten en gelast naar Europa terug te keeren om een verhoor te ondergaan. De kolonisten zonden afgevaardigden naar Holland om hunne beschuldigingen te bewijzen, en de uitslag was dat de aangeklaagde ambtenaren allen uit den dienst ontslagen werden en Willem Adriaan van der Stel's boerderij werd verbeurd verklaard.

Uit de documenten in verband met deze zaak kunnen de denkbeelden der directeuren en der kolonisten omtrent de regeering van het land en de rechten van zijn bevolking, zeer nauwkeurig opgemaakt worden. De directeuren wilden een groot aantal vrije mannen hebben, die een genoegelijk leven leidden, trouw aan het vaderland, bereid en gewillig om behulpzaam te zijn bij de verdediging der kolonie als zij aangevallen werd, dezelfde rechten genietende als hunne landgenooten in Europa, en niet veel van elkander verschillende in rang of stand. Zij gaven bevelen dat geen ambtenaar, van den hoogsten tot den laagsten, een stuk grond grooter dan een tuin mocht bezitten of huren, of handel mocht drijven op eenigerlei wijze in koorn, wijn, of vee. De burgers moesten volgens de wet en rechtvaardig geregeerd worden.

De kolonisten van hunne zijde maakten aanspraak op dezelfde rechten alsof zij nog in de Nederlanden woonden. Zij gaven de begeerte niet te kennen dat de regeerings vorm veranderd moest worden, zij verlangden slechts dat het bestuur van zaken aan eerlijke mannen moest worden toevertrouwd. Naar hun oordeel hadden zij niets verbeurd door naar Zuid-Afrika te verhuizen, en het door den gouverneur tegenover Adam Tas en zijne vrienden gepleegd geweld was even buitensporig als het zou geweest zijn indien het in Amsterdam had plaats gehad. Zij maakten aanspraak op hun onbetwist recht op persoonlijke vrijheid, op vrijwaring tegen gevangenneming tenzij onder geground vermoeden van misdaad, op vrijlating onder borgtocht, op een spoedig verhoor door een wettig gerechtshof, op vrijheid om behalve onder bijzondere omstandigheden, wanneer beperking noodig mocht zijn voor het welzijn der bevolking, aan iedereen, burger of vreemdeling, te verkoopen wat hun grond opleverde nadat de tienden betaald waren en in de behoeften der Compagnie voorzien was. En deze eischen werden niet betwist door de directeuren of zelfs door de aanhangers van den vorigen gouverneur, maar werden door ieder als ontwijfelbaar erkend.

In 1702 reisden vijf en veertig blanken oostwaarts tot dicht bij de Visch rivier, waar zij op zekeren morgen bij het aanbreken van den dag aangevallen werden door een aantal Bantu die uit hun eigen land waren gevlucht en in vriendschap met de Hottentotten leefden. De Bantu werden afgeslagen, achtervolgd, en toen zij omkeerden en nogmaals weerstand boden, werden zij weer verslagen en verloren vele mannen. Eén Europeaan werd gedood. De reizigers begonnen toen een loopbaan van rooverij, hunne daden verontschuldigende onder het voorwendsel dat zij eerst aangevallen waren. Zij vielen de Gonaqua en andere Hottentot benden aan, schoten velen hunner dood, en roofden hun vee.

Deze roovers werden nooit gestraft. De gouverneur schreef aan de directeuren dat zij in bondgenootschap waren met de kolonisten, en te talrijk waren om gestraft te worden zonder

de halve kolonie te ruïneeren. Dit werd echter met verontwaardiging ontkend door de burgers, die beweerden dat de plundersaars booswichten waren zonder huisgezinnen of woonplaats, hoofdzakelijk vluchtelingen uit den dienst der Compagnie. De burgers waren van gevoelen dat zij hadden moeten gestraft worden. De namen der vijf en veertig blanken uit wie de rooverbende bestond worden vermeld. Veertig er van zijn thans in Zuid-Afrika onbekend, en de vijf overigen zijn twijfelachtig, zoodat de beweringen der burgers sterk bevestigd worden.

In 1713 overkwam de kolonie een vreeselijke ramp. In Maart van dat jaar vertoonden de kinderpokken zich voor het eerst in Zuid-Afrika. Zij werden overgebracht door middel van kleederen van schepelingen die ziek geweest waren op de reis van Indië, maar die hersteld waren voordat zij de Tafelbaai bereikten. Deze kleederen werden naar de slaven kazerne der Compagnie gezonden om gewasschen te worden, en de vrouwen in wier handen zij kwamen waren de eersten die aangetast werden. De Compagnie had destijds omtrent vijf honderd en zeventig slaven van beide seksen en allerlei leeftijd, en bijna twee honderd van dezen werden binnen de volgende zes maanden weggesleept.

De ziekte verspreidde zich van de slaven onder de Europeanen en de Hottentotten. In Mei en Juni was er bijna geen huisgezin in de stad dat niet een zieke of doode had. Het verkeer in de straten hield op, en zelfs de kinderen speelden niet meer zooals gewoonlijk op de pleinen en open plaatsen. Eindelijk was het onmogelijk oppassters te vinden, ofschoon aan slavinnen vier of vijf shillings per dag betaald werden. Al de planken in de pakhuizen waren verbruikt, en in Juli werd het noodig de lijken zonder kisten te begraven. Gedurende dien vreeselijken winter stierf bijna een vierde van de Europeesche inwoners der stad, en eerst toen de zomer begon hield de plaag op.

De ziekte verspreidde zich naar de buitendistricten, maar daar was het aantal blanken dat stierf niet zoo groot als in

de stad. Het was gemakkelijker buiten aanraking met zieken te blijven. Sommige huisgezinnen die op afgelegen plaatsen woonden waren geheel afgesloten van de andere deelen der kolonie, en de boeren in het algemeen onthielden zich van rond te reizen.

De sterfte onder de vrije zwarten was zeer groot, maar onder de Hottentotten bereikte zij haar toppunt. Geheele kralen in den omtrek van het Kaapsche schiereiland verdwenen zonder één enkelen vertegenwoordiger achter te laten. De ongelukkigen die aangetast werden, meenende dat zij betooverd waren, werden wanhopig, en wendden geene poging aan om zich te redden. De strandloopers in de Tafel vallei verwijderden niet eens de lijken uit hunne hutten, maar zaten neer en wachtten hunne eigene beurt af zonder een straal van hoop.

Toen de ziekte ophield waren er slechts moedeloze overblijfselen van de oude stammen der Hessequa, Chainouqua, Goringhaiqua, Cochoqua, en Grigriqua. Verder dan deze had de ziekte zich niet verspreid. Na dezen tijd komen deze stamtitels niet voor in officieele documenten of in berichten van reizigers, en de Hottentot stammen die binnen honderd Engelsche mijlen van het kasteel bleven werden niet langer van eenig belang geacht. Zij werden nog gelijk vroeger door hunne eigen opperhoofden geregeerd, zonder bemoeiing van de Europeesche autoriteiten, uitgenomen wanneer zij misdaden pleegden tegen blanken of slaven, er werden reserves aangewezen voor hun bijzonder gebruik, en zij hadden de vrijheid rond te zwerven over grond die niet door kolonisten bewoond werd; maar zij waren zonder invloed of macht, en hunne vriendschap werd niet langer gezocht noch hunne vijandschap gevreesd.

Het blijkt niet dat de Boesmans door de kinderpokken geleden hebben, want door een toeval kwamen zij niet in aanraking met anderen terwijl de ziekte heerschte. In het algemeen was er oorlog tusschen hen en de kolonisten. Naarmate het wild uitgeroeid werd of wegtrok, gebruikten zij de ossen en schapen der veeboeren als voedsel, en het werd toen

noodzakelijk hen uit hunne nesten te verdrijven. Zij wilden of konden zich niet schikken in den nieuwen stand van zaken die zich rondom hen ontwikkelde, en derhalve waren zij ten doode gedoemd. Maar het was een hevige strijd, en er waren tijden waarin het bijna scheen alsof het wilde volk den stroom van kolonisatie die zich over het land verspreidde zou kunnen keeren. Zij brachten de Europeanen zware verliezen toe door

Inboorling van het land rondom Delagoa Baai.

huizen af te branden en vee te rooven, en nu en dan stierf er een man of eene vrouw aan het vergif hunner pijlen; maar op den duur werd de zaak tegen hen beslist door de vereenigde pogingen der boeren en door de meerderheid van het vuursteen geweer boven den boog.

Er heerschte in dien tijd vrede tusschen de Portugeezen en de Hollanders, maar daar eerstgenoemden reeds sedert eenige jaren opgehouden hadden handelsvaartuigen zuidwaarts van Kaap Correntes

te zenden, werd Delagoa Baai beschouwd door hen verlaten te zijn. In 1721 richtte de Oost-Indische Compagnie daar een station op, onderhoorig aan het Kaapsche gouvernement, met het doel om een handel te openen langs de oostkust. Maar de plaats bleek uiterst ongezond te zijn, en de handel in goud, ivoor, koper, en slaven was van veel minder beteekenis dan

men verwacht had. Eens werd de faktorij ook overrompeld en uitgeplunderd door zeeroovers. Pogingen werden herhaaldelijk aangewend om het land te onderzoeken en de plaats te vinden van waar somtijds een weinig alluviaal goud door zwarte bezoekers gebracht werd, maar het gelukte aan de uitgezonden personen nooit verder dan de Lebombo bergen door te dringen, daar zij òf door koorts aangetast werden òf vijandelijke inboorlingen den weg versperden. In elk opzicht was het station eene mislukking, en derhalve werd het door de Compagnie verlaten, nadat zij het bijna tien jaren lang in stand gehouden had met groote opoffering van menschenlevens en geld.

HOOFDSTUK X.

HET TWEDE KWARTAAL VAN DE ACHTTIENDE EEUW.

Na de bestraffing van Willem Adriaan van der Stel en zijne medeplichtigen werd de Kaap Kolonie gedurende bijna drie vierde van eene eeuw op vrij eerlijke wijze geregeerd, en er werd door de bevolking niet geklaagd over tirannie of onderdrukking. Het stelsel van administratie opende wel de deur voor misbruiken die in dienzelfden vorm thans niet geduld zouden worden, en die voorzeker van ernstigen aard waren. Zoo was het, bij voorbeeld, een bron van inkomsten voor den pakhuishouder tegen één koers van geld koorn en wijn te koop en tegen een anderen koers Europeesche en Indische waren te verkoopen, waardoor hij een kommissie verdiende van bijna acht pence in het pond. De magazijnmeester mocht eenige ponden overwicht eischen op elken zak graan dien de Compagnie van een boer kocht, en het overschot op zijn eigen krediet plaatsen. De fiskaal behield voor zich de helft der boeten die hij oplegde wegens overtreding van eenvoudige regulaties, zoowel als wegens misdaden. De gouverneur zelf en de secunde eigenden zich een vaste som toe, afgetrokken van den koop prijs van elk vat wijn dat naar de pakhuizen der Compagnie gebracht werd.

Maar daar dit de gevestigde orde van zaken was, onderwierpen de kolonisten zich er aan zonder klagen. Over slechte seizoenen, of over de verwoesting hunner gewassen door sprinkhanen, of over de lage prijzen die voor boerderij producten betaald werden, klaagden zij somtijds; en veeziekten van de

eene of andere soort veroorzaakten hun dikwijls groot verlies. Wanneer er vreemde schepen in de Tafelbaai waren, heerschte er ook dikwijls groote ontevredenheid als de Compagnie van hen vorderde al wat met groote winst aan de vreemdelingen verkoopbaar was naar de pakhuizen te brengen. Er werd echter nooit gebrek geleden wegens schaarschheid van levensbehoeften, en er was geene bemoeiing van den kant van het gouvernement met de erkende rechten der bevolking.

Proefnemingen met het cultiveeren van verschillende planten werden dikwijls gedaan op last van 'e directeuren, in de hoop van iets te vinden buiten koorn en wijn dat de boeren met winst konden aankweken en de Compagnie met voordeel kon uitvoeren. Olijven werden herhaaldelijk geprobeerd, maar altijd zonder succes. Met tabak, indigo, en vlas, werden ook te vergeefs proeven genomen. Groote verwachtingen werden opgewekt door de produktie van acht ponden ruwe zijde, maar dit bleek ook eene mislukking te zijn, daar de opbrengst zoo onbeduidend was dat men er niets mee te doen wilde hebben.

Het aantal kolonisten vermeerderde steeds, en sommige van de namen die thans in Zuid-Afrika het meest bekend zijn beginnen te verschijnen in de documenten van het eerste kwartaal der achttiende eeuw. Het zou te veel ruimte vereischen ze allen te noemen, maar de voornaamsten worden hier vermeld, zoowel als het eerste jaar waarin zij voorkomen.

Josué Cellier, 1700.	Jan Lourens, 1705.
Jacques Delpont, 1701.	Jacob Potje, 1705.
Jean Durand, 1701.	Jan Blankenberg, 1706.
Coenraad Helm, 1701.	Nicolaas Meijboom, 1706.
Christiaan Maasdorp, 1701.	Jan Oberholster, 1706.
Anthonie Vlotman, 1701.	Hendrik Scheffer, 1706.
Jan Niemand, 1702.	Hermanus Lambertus Bosman, 1707.
Michiel Leij, 1703.	Pieter Christiaan de Jager, 1707.
Andries van Tonderen, 1703.	Paul Keijser, 1707.
Albert van Eumenes, 1704.	Servnaas de Koek, 1707.
Cornelis Uijs, 1704.	David du Buisson, 1708.
Matthijs Andries de Beer, 1705.	Pieter Willem van Heerden, 1708.
Jan Beukes, 1705.	

- Ignace Maré, 1708.
 Nicolaas van Rensburg, 1708.
 Jan Hendrik Meintjes, 1709.
 Hendrik de Vries, 1709.
 Pieter Zaaiman, 1709.
 Jurgen Kervel, 1710.
 Jan Hermanus Carstens, 1711.
 Anthonie Fiek, 1711.
 Jan Human, 1711.
 Adriaan van Jaarsveld, 1711.
 Daniel Krijnauw, 1711.
 Willem Odendaal, 1711.
 Dirk Smith, 1711.
 Arnoldus Vlok, 1711.
 Andries Bester, 1712.
 Willem Dempers, 1712.
 Godfried Stols, 1712.
 Marthinus Ackerman, 1713.
 Casper Hendrik Badenhorst, 1713.
 Jan Barnard, 1713.
 Jan Franke, 1713.
 Willem Hoffman, 1713.
 Pieter Kemp, 1713.
 Jacob Kruger, 1713.
 Jan Nieuwenhuis, 1713.
 Anthonie van Rooijen, 1713.
 Cornelis van Rooijen, 1713.
 Gerrit Vermaak, 1713.
 Jan de Wit, 1713.
 Gerrit van Aarde, 1714.
 Andries Bruijns, 1714.
 Antonie Alexander Faure, 1714.
 Jurgen Hanekom, 1714.
 Hendrik Frederik Klopper, 1714.
 Gerrit van der Linde, 1714.
 Jan Hendrik Munnik, 1714.
 Michiel Otto, 1714.
 Hendrik du Plooi, 1714.
 Jan Roos, 1714.
 Hercules Sandenbergh, 1714.
 Harmen Barend van der Schijff,
 1714.
 Jan Steenkamp, 1714.
 Willem van der Vijver, 1714.
 Barend Buijs, 1715.
 Jan Grobbelaar, 1715.
 Jan Hoppe, 1715.
 Hans Kunn, 1715.
 Christiaan Liebenberg, 1715.
 Marthinus Prins, 1715.
 Jan Verbeek, 1715.
 Jan de Waal, 1715.
 Jacob Coetzer, 1716.
 Melt van der Spuij, 1716.
 Jan Engelbrecht, 1717.
 Jan Andries Holtshausen, 1717.
 Erasmus Smit, 1717.
 Jan Vorster, 1717.
 Wouter de Vos, 1717.
 Jan Bronkhorst, 1718.
 Jan van Ellewee, 1718.
 Wyer Hendriks, 1718.
 Jan Andries Horak, 1718.
 Jochem Koekemoer, 1718.
 Jan Maritz, 1718.
 Hendrik Neef, 1718.
 Frans van der Nest, 1718.
 Abraham Peltzer, 1718.
 Robert Brand, 1719.
 Pieter van Breda, 1719.
 Frans Haarhof, 1719.
 Hermanus Kriel, 1719.
 Arnold Hendrik Scholtz, 1719.
 Jan van Schoor, 1719.
 Hermanus Combrink, 1720.
 Jacob Naude, 1720.
 Daniel Godfried Karnspek, 1721.
 Willem Adolph Krige, 1721.

Dirk Marx, 1721.	Adam Albertijn, 1723.
Jacob van Reenen, 1721.	Jan Blijnaut, 1723.
Jan Zacharias Beck, 1722.	Christiaan Rabe, 1723.
Carel Diederik Buitendag, 1722.	Carel Christiaan Bekker, 1724.
Ignatius Ferreira, 1722.	Bernardus van Billion, 1724.
Christiaan Gobrecht, 1722.	Daniel Dauring, 1724.
Elias Goosen, 1722.	Barend Lindeque, 1724.
Jan Andries Truter, 1722.	Pieter Wiunn, 1724.

In 1736 reisde een gezelschap olifantjagers, aangevoerd door een man genaamd Hermanus Hubner, oostwaarts naar Pondoland, waar zij drie Engelschen vonden die vele jaren te voren schipbreuk geleden hadden, en die in alle opzichten gelijk de Kaffers leefden, met talrijke vrouwen en kinderen. Van deze maanen kochten zij eene hoeveelheid ivoor, en daar zij toen genoeg hadden om tien wagens te beladen, begonnen zij de terugreis, met het voornemen om langs den weg te jagen. Toen zij de kraal bereikten van Palo, het opperhoofd van den Xosa stam, besloten zij een paar weken daar te blijven om hun vee te laten uitrusten. Tot nu toe waren zij op vriendschappelijke wijze behandeld door de Bantu met welke zij in aanraking gekomen waren, en zij hadden geen grond om te verwachten dat hun gedrag te Palo's kraal verschillend zou zijn.

Na een korten tijd te hebben gerust, gingen negen hunner met zeven wagens vooruit, en na een dag gereisd te hebben kwamen zij bij een rivier die zeer gezwollen was. Terwijl zij op den oever wachtten, kwamen twee Hottentotten, die zij bij hunne metgezellen gelaten hadden, hun mededeelen dat al de anderen vermoord waren.

De Hottentotten zeiden dat Hubner voor zijn tent zat, waarin vijf andere Europeanen neerlagen, toen een der dienstboden rapporteerde dat hij teekenen opgemerkt had van een vijandig voornemen onder Palo's volk. Hubner sloeg geen acht op de waarschuwing, en antwoordde dat het volk vriendschappelijk gezind was en dat er geen reden bestond om ongerust te zijn. Kort daarna brachten eenige Kaffers acht ossen en boden ze

hem ten geschenke aan in naam van het opperhoofd. Terwijl de voorgewende boden van Palo aan het praten waren, doorstak een hunner Hubner plotseling met een assagai. De gekwetste trok het wapen uit zijn lichaam, en trachtte zijn geweer te bereiken, maar voordat hij dat doen kon werd hij door een steek in den rug gedood. Tegelijkertijd liepen de Kaffers van alle kanten op de tent toe, en doodden de vijf blanke mannen.

Gezicht in Pondoland.

De moordenaars ontladden daarop de wagens en verbrandden ze, waarschijnlijk om het ijzer te verkrijgen. Onder de goederen waren er drie vaatjes kruit, elk vijftig ponden bevattende. De Kaffers braken deze open en wierpen het kruit op een hoop, waarop er plotseling een vreeselijke ontploffing volgde, en een groot aantal van hen die er dicht bij stonden werden gedood of gewond.

Toen zij het lot van hunne kameraden vernamen, trokken de jagers de rivier haastig over met hunne wagens. Zij werden spoedig ingehaald door een bende Kaffers, op wie zij vuurden, en acht of tien doodden. Het gevolg hiervan was dat de vervolgers terugtrokken, maar daar de Europeanen zeer weinig

kruit over hadden, besloten zij de wagens achter te laten en hunne vlucht te voet voort te zetten. Op deze wijze ontsnapten zij, en zij hadden het geluk bij de Zondag rivier personen te ontmoeten die hun te hulp kwamen.

In den zomer van 1738-39 was er een kleine opstand in de kolonie.

Tien Europeanen, die ten noorden van Piketberg woonden, de wet tegen het handeldrijven met de Hottentotten trotseerende, gingen naar een kraal van Namaquas op den zuidelijken oever van de Oranje rivier, en kochten eene groote hoeveelheid vee. Zij bleven een volle maand bij de kraal, en waren op den meest vriendschappelijken voet met de inwoners er van. Maar nadat zij de terugreis ondernomen hadden, gingen de kleurlingen in hunnen dienst steelsgewijze terug, vielen de Namaquas aan, doodden verscheidene hunner, en beroofden de kraal van al het vee.

Twee van het beroofde volk gingen daarop naar de Kaapstad en beklagden zich bij het gouvernement over de behandeling hun aangedaan. De Europeanen werden toen gedagvaard om voor het landdrostshof te Stellenbosch te verschijnen, en al hun eigen vee, zoowel als het onlangs gekochte, werd terstond in beslag genomen ten einde te beletten dat het verborgen werd. Sommige personen, die niet met de handelaars waren meegegaan, maar die verdacht werden van hunne bondgenooten te zijn, werden op dezelfde wijze behandeld.

Deze handelwijze verwekte groote opgewondenheid onder de bevolking van Drakenstein, zoowel als onder die in de meer noordelijke streken. De heer Van den Henghel, die toen als gouverneur ageerde, werd beschouwd als een gestreng onsympathetisch man, die geneigd was tiranniek te regeeren, en men gevoelde algemeen dat de wet die den kolonisten verbood met de Hottentotten handel te drijven drukkend was, en ontdoken kon worden zonder de zedewet te overtreden. De gedagvaarde personen weigerden voor het hof te verschijnen, en klaagden luid dat de bode van den landdrost buiten de perken der wet gegaan was toen hij hun vee in beslag nam voordat het

bewezen was dat zij den verboden handel gedreven hadden. De zaak werd door den landdrost naar den fisikaal verwezen, die haar onderzocht en bevond dat de klacht der Hottentotten volkomen gerechtvaardigd was. Al hun vee dat teruggekregen kon worden, zoowel als dat door de handelaars in ruil verkregen, werd hun dus teruggegeven, en zij werden door de Compagnie onder hare bescherming genomen. Tegelijkertijd werd de bode van den landdrost, die met onnoodige gestrengheid bleek gehandeld te hebben, vervangen door een meer voorzichtig beambte.

De Europeanen werden daarop gedagvaard om voor het hooge hof van justitie te verschijnen en rekenschap te geven van hunne minachting van de gevestigde autoriteit. Maar evenals vroeger gehoorzaamden zij niet. Een wanordelijk persoon, Estienne Barbier genaamd, een Franschman van geboorte, die in den militairen dienst der Compagnie was geweest en opgeklimmen was tot den rang van sergeant, maar die omtrent een jaar te voren gedeserteerd was en sedert te Drakenstein gewoond had, zeide aan deze personen dat hij grooten invloed in Europa had, en haalde hen over zich onder zijne leiding te plaatsen. Zijn doel was zulk een positie in te nemen dat hij voorwaarden aan het gouvernement kon stellen.

Op Zondag, 1 Maart 1739, verscheen Barbier, door negen anderen vergezeld, allen gewapend, voor de kerkdeur aan de Paarl toen de gemeente het gebouw verliet, en las een document voor waarin de ageerende gouverneur en de landdrost beschuldigd werden van tirannie, oneerlijkheid, en ander wangedrag, en de boeren werden aangespoord niet langer belastingen te betalen. Er heerschte zulk een sterk gevoel van sympathie met den inhoud van dit stuk dat niemand tegenwerpingen maakte, en de opstandelingen reden dien namiddag ongehinderd van plaats tot plaats.

Nog andere oproerige documenten werden door Barbier geschreven en in omloop gebracht, en de ontevredenen hielden zich zoo vast verzekerd van hunne macht om hunne onafhankelijkheid te handhaven, dat een hunner aan de poort van het

kasteel een circulaire afleverde waarin de autoriteit van den ageerenden gouverneur en den landdrost geloochend werd, ofschoon twee van de veehandelaars, die zich openlijk in de Kaapstad vertoond hadden, in hechtenis genomen, en toen in de gevangenis waren. Barbier werd nu vogelvrij verklaard, en instructies werden aan den landdrost gegeven om hem te doen gevangen nemen en voor het hooge hof van justitie te brengen, of, als weerstand geboden werd, hem dood te schieten.

In dienzelfden tijd deed een bende Boesmans een inval onder de verstrooide boeren in Piketberg en Bokkeveld, vermoordde twee Europeanen en verscheidene slaven, stak eenige huizen in brand, en voerde groote troepen vee weg. De overige boeren verlieten daarop hunne woningen, en trokken terug in de richting van de Kaap. Het gouvernement gaf een burger, Jan Kruywagen genaamd, last een kommando op de been te brengen en de roovers te achtervolgen, en aan allen die zich bij Barbier aangesloten hadden werd pardon aangeboden als zij deel wilden nemen aan de expeditie. Vijftien hunner namen het aanbod terstond aan, en de overigen kort daarna. Barbier wist zich eenige maanden lang verborgen te houden, maar werd eindelijk gevangen genomen, en daarna terechtgesteld en ter dood gebracht wegens hoogverraad. Volgens de gewoonte van dien tijd, in Europa zoowel als in Zuid-Afrika, werd zijn rechterhand eerst afgehouden en toen zijn hoofd, en na zijn dood werd zijn lichaam in stukken verdeeld, die aan palen gehangen werden in verschillende deelen van het land.

Deze poging tot opstand, hoe onbeduidend zij ook was, werd lang daarna als een argument gebruikt door een sterke partij in Holland, zoowel als door vele ambtenaren van de Oost-Indische Compagnie, tegen het vergrooten der kolonie door emigranten uit Europa er heen te zenden. Een sterke kolonie zou, naar hun oordeel, zich binnenkort onttrekken aan het beheer van het moederland, en zich onafhankelijk verklaren.

In den winter was de Tafelbaai zeer onveilig als haven, omdat zij blootstond aan de woede van noordwestelijke

stormen, en de Compagnie had dikwijls zware verliezen geleden door schipbreuk aldaar. Zoo werden, bij voorbeeld, in een vreeselijken storm gedurende den nacht van den 16den Juni 1722 zeven Hollandsche en drie Engelsche schepen op het strand geworpen en zes honderd en zestig man verdronken. Bij deze gelegenheid ging een eigendom gewaardeerd op bijna £250,000 verloren. En op den 21sten Mei 1737 strandden negen schepen aan de Compagnie toebehoorende, en twee honderd en acht man kwamen om. De kostprijs van de lading die op het strand verstrooid lag was £160,000.

Deze en vele andere rampen brachten de directeuren er toe last te geven dat er een zeebreker in de Tafelbaai gebouwd moest worden, ten einde een veilige haven te maken, en intusschen moesten de schepen der Compagnie ververschingen innemen in de Simonsbaai van den 15den Mei tot den 15den Augustus, het seizoen waarin noord-westelijke stormen gewoon zijn. Simonsbaai bood een veilige schuilplaats aan in den winter, maar er was een nadeel verbonden aan het gebruik dier baai, namelijk de moeielijkheid van haar over land te bereiken, hetgeen het verschaffen van versche levensmiddelen aan een schip zeer duur maakte. In 1742 werd zij voor het eerst als haven gebruikt. Een dorp verrees toen op haar zuidelijk strand, dat den naam Simonsstad kreeg.

De zeebreker in de Tafelbaai werd in 1743 begonnen. Daar het beschouwd werd als een werk van belang voor de kolonie zoowel als voor de Compagnie, werd er ter wille daarvan eene belasting gelegd op al de blanken in de volkplanting. De inwoners van het Kaapsche schiereiland werden belast met den arbeid van honderd drie en vijftig sterke slaven gedurende twee maanden in het jaar, en zij die buiten af woonden met £293 aan geld of levensmiddelen. Al de slaven der Compagnie en al de wagens en vee die bij ander werk gemist konden worden werden aan den zeebreker bezig gehouden. Een groot aantal veroordeelde misdadigers werd van Batavia gezonden om dit werk te helpen voortzetten. Tegen het einde van 1746 was het drie honderd een en vijftig voet lang, maar toen

werd het werk gestaakt. De misdadigers die van Java gekomen waren waren bijna allen gestorven ten gevolge van verandering van klimaat en overmatige vermoeienis, en de burgers verklaarden dat zij hun aandeel niet langer konden betalen. De kosten bleken de middelen der Compagnie te boven te gaan, ofschoon men geloofde dat als het werk voltooid kon worden Tafelbaai een volkomen veilige haven zou zijn. De grondslag van den zeebreker is nog te zien gelijk een rif uitlopende van het strand, en de plek heet tot heden toe Mouille Punt.

Er bleven dus maar al te dikwijls ongelukken met schepen in Tafelbaai voorvallen, een waarvan ook in Holland algemeen bekend werd door het heldhaftig gedrag van den Kaapschen burger Woltemade, die in 1773 om scheeping van een wrak te redden te paard de zee inreed en een aantal banner aan wal bracht, totdat hij ten slotte het offer van zijne edelmoedigheid werd, en verdronk.

De kolonie strekte zich nu zoóver uit dat het noodig geacht werd nog twee kerken te bouwen in de dichtst bevolkte streken, en tevens een gerechtshof voor de kolonisten op een afstand van Stellenbosch. In 1743 werd er een predikant aangesteld te Roodezand, thans het dorp Tulbagh, en een kerk werd daar opgericht. Tegelijkertijd werd een ziekenstrooster naar Grootvadersbosch gezonden. Twee jaren later werden een predikant en een schoolmeester aangesteld te Zwartland, en zij gingen bij de warme bron wonen, waar het dorp Malmesbury thans gelegen is. Elk der nieuwe kerken

Zegel van de Drostdij van Swellendam.

had een kerkeraad gelijk dien van de Kaap, Stellenbosch, en Drakenstein.

In 1745 werd er een landdrost geplaatst op eene plek later bekend als het dorp Swellendam, en heemraden werden aange-
steld evenals te Stellenbosch. Eene scheidingslijn werd bepaald
tusschen de districten Stellenbosch en Swellendam, en ook
tusschen de Kaap en Stellenbosch, maar aan de noord- en
oost-zijde werd de grens verklaard te zijn "waar de macht der
achtbare Compagnie eindigt."

De volgende namen van kolonisten worden voor de eerste
maal aangetroffen in de registers en kerkboeken tusschen 1725
en 1750:

Jan Andries Bam, 1725.	Hendrik van Aswegen, 1736.
Johan Michiel Kromhout, 1725.	Jan George Hauptfleisch, 1736.
Pieter van den Heever, 1726.	Jan Martin Coertze, 1736.
Jan Loots, 1726.	Helmoet Luttig, 1736.
Diederik Aucamp, 1727.	Hendrik Schoeman, 1736.
Jan Grejling, 1727.	Johan Jacob Breitenbach, 1738.
Geele van der Walt, 1727.	Andries Brink, 1738.
Pieter Wannenburg, 1727.	Dirk de Jongh, 1738.
Jan Augustus Dreijer, 1729.	Albrecht Herholdt, 1739.
Godlieb Christiaan Opperman, 1729.	Carel Gustaav Triegard, 1739.
Franciscus le Suenr, 1729.	Jan Christiaan Vogel, 1739.
Burgert Brand, 1730.	Frans Jurgens, 1740.
Dirk Willem Crafford, 1730.	Joachim Kannemeijer, 1740.
Matthijs Zondag, 1730.	Adam Reijneke, 1740.
Jan Labuschagne, 1731.	Willem Hendrik Boshof, 1741.
Johan Jacob Crause, 1733.	Adriaan Deneijs, 1741.
Godfried Heijdenreich, 1733.	Dirk Minnie, 1741.
Hendrik Storm, 1734.	Christiaan Ludolf Neethling, 1741.
Matthijs Taute, 1734.	Pieter van Reede van Oudtshoorn, 1741.
Nicolaas van Blerk, 1735.	Matthijs Calitz, 1742.
Jan Christoffel Fleck, 1735.	Hermanus Keeve, 1742.
Willem Landman, 1735.	Christiaan Ernst Schutte, 1742.
Jan Harmen Lategaan, 1735.	Abraham Matthee, 1743.
Ernst Wepener, 1735.	Arnoldus Maurits Meiring, 1743.
Sebastiaan Wolfaart, 1735.	Willem Boonzaaier, 1743.
Godfried Zeele, 1735.	

- Georg Frederik Hujsamer, 1743. Jeremias Auret, 1748.
Pieter Moolman, 1743. Johan Marthinus Dippenaar, 1748.
Carel Frederik Pitzer, 1743. Jan Adam Hartman, 1748.
Wietse Botes, 1744. Jan van Sittert, 1748.
Honoratus Majjuier, 1744. Jan Hendrik Vos, 1748.
Abraham Schietekat, 1744. Adolf van Coller, 1749.
Jan Spies, 1745. Johan Frederik Kirsten, 1749.
Martin Melk, 1746. Jochim Frederik Mentz, 1749.
Joseph Wolmarans, 1746. Jacob Taljard, 1749.
Theodorus Kleijnhans, 1747. Carel David Wentzel, 1749.
Johan Jacobus Kock, 1747. Matthijs Wicht, 1749.
Philip Matthiessen, 1747. Jan de Winnaar, 1749.
Jan Serrurier, 1747.
-

HOOFDSTUK XI.

OOP DER GEBEURTENISSEN IN DE KAAP KOLONIE VAN 1750
TOT 1785.

VAN 1751 tot 1771 werd de kolonie geregeerd door Rijk Tulbagh, een man van zeer hoog zedelijk karakter en aanmerkelijke bekwaamheid, die alleen door zijne verdiensten van de nederigste betrekking in den dienst der Compagnie tot den hoogsten rang was opgeklimmen. Ofschoon binnen dit tijdperk twee groote rampen het land teisterden, werd het altijd door de oude kolonisten beschouwd als het schitterendst tijdvak gedurende de regeering van de Oost-Indische Compagnie in Zuid-Afrika. De gouverneur was streng, maar rechtvaardig en welwillend, en was zóó bemind dat hij gewoonlijk Vader Tulbagh genoemd werd.

Een der bedoelde rampen was het uitbreken van de kinderpokken, welke vreeselijke plaag in het begin van den winter van 1755 aangebracht werd door eene vloot op de terugreis van Ceylon. Eerst meende men dat de ziekte eene soort van koorts was, maar na eenige dagen waren er gevallen die geen twijfel toelieten. Zij kwam echter in verschillende vormen voor, en onder sommige van de afgelegen Hottentot stammen verschilde zij in voorkomen zóózeer van wat gewoonlijk als ware kinderpokken beschouwd werd dat de Europeanen haar galziekte noemden.

In de Kaapstad herstelde nauwelijks één enkele volwassene die aangetast werd. In Juli was het weer kouder dan gewoonlijk, en gedurende die maand stierven er meer dan elf honderd

personen. Als die sterfte was blijven voortduren, zou er vóór het einde van het jaar niemand overgebleven zijn, maar zoodra het warme weer begon, werd de ziekte zachtvaardiger. Twee groote hospitalen werden geopend: één voor arme Europeanen, ondersteund door kerkfondsen, het andere voor zwarten. Naar laatstgenoemde werden al de aangetaste slaven gezonden, en de kosten werden door hunne eigenaars gedragen. Zij die herstelden werden als oppassers gebruikt. In de Kaapstad stierven er van het begin van Mei tot het einde van October negen honderd drie en zestig Europeanen en elf honderd en negen zwarten.

In de buitendistricten leden de blanken niet zeer veel, daar zij zich zoo afgezonderd hielden op hunne plaatsen dat gedurende verscheidene maanden nauwelijks één wagenvracht producten naar de stad gebracht werd. Het gouvernement gaf de burgers verlot zich van de exercitie te absenteeeren, en zelfs de kerken werden niet bezocht door personen die op een afstand woonden.

Onder de Hottentot stammen die den vorigen keer de ziekte ontkomen waren richtte zij nu eene vreeselijke slachting aan. Niet één van hen bleef ongedeerd, uitgenomen de Koranas langs de Oranje rivier en hare takken. Langs de kust noordwaarts tot aan Walvisch Baai en oostwaarts totdat de Bantu bereikt werden, werden de stammen als zoodanig, met uitzondering alleen van de Gonaqua, volkomen uitgeroeid. De individuen die overbleven smolten later samen onder den algemeenen naam van Hottentotten, en hunne oude onderscheidene benamingen gingen zelfs onder hen zelven verloren.

Hoever de ziekte zich onder de Bantu verspreidde kan men niet met zekerheid zeggen. Dit volk had zijne meest westelijke buitenposten bij de Keiskama, en minstens één Hottentot stam — de Damaqua — was met hen ineengesmolten, terwijl een andere — de Gonaqua — met hen begon vereenigd te worden. Volgens Tembu overleveringen werd het land tusschen de Kei en de Bashee bijna ontvolkt door de kinderpokken, en de bevolking tusschen de Kei en de Keiskama moet zwaar geleden

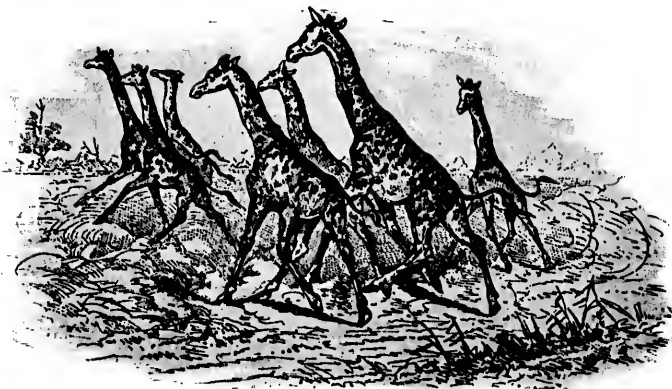
hebben, maar in welke mate die over de Bashee aangetast werden is niet bekend.

De andere ramp was eene daling in den prijs van landbouw producten, vooral van wijn, die de kolonisten op den rand van het bankroet bracht. De Compagnie was gewoon geweest eene aanmerkelijke hoeveelheid wijn te koopen voor verkoop en verbruik in Indië, waar hij uitgedeeld werd onder de soldaten en matrozen in plaats van brandewijn, maar zoovele klachten werden ingebracht omtrent de kwaliteit er van, dat het gebruik in 1755 bijna ophield. Toevallig werd de Tafelbaai juist in dien tijd door zeer weinig vreemde schepen bezocht, zoodat de markt overladen was met producten waarnaar geen vraag was. De prijzen daalden lager dan men ooit vroeger gehoord had, en de boeren zagen hun ondergang te gemoet.

Maar Zuid-Afrika is altijd een land geweest van plotselinge overgangen van tegenspoed en voorspoed. In dit geval stonden de zaken zoo slecht mogelijk. toen er in December 1758 een groote Fransche oorlogsvloot en troepen-schepen aankwamen van Mauritius, opzettelijk om ververschingen en een voorraad levensmiddelen in te nemen. Terstond verdubbelde of verdriedubbelde de prijs van produkten, en de geheele overtollige voorraad werd van de hand gezet. Er was toen oorlog tusschen Groot-Brittanje en Frankrijk, en de vertegenwoordigers van beide natiën in Indië begonnen spoedig de Kaap Kolonie te beschouwen als een geriefelijke bron van voorraad. De officieren van Fransche pakketbooten van Mauritius en van Engelsche pakketbooten van St. Helena boden tegen elkander in de Kaapstad op vee, meel, en wijn, zoodat tot Maart 1763, toen de tijding van het sluiten van vrede ontvangen werd, de boeren buitengewonen voorspoed genoten.

Gedurende de administratie van den heer Tulbagh werden sommige vroeger onbereisde deelen van het land zorgvuldig onderzocht. Eene expeditie reisde langs de kust oostwaarts naar de Koi, en bij haar terugkeer bleef zij zoo dicht mogelijk bij den voet van de Amatola bergen en den Winterberg. Ten westen van de Tyumie rivier vonden zij geene inwoners uitge-

nomen Boesmans. Een botanist die de expeditie vergezelde bracht vele exemplaren van planten mede die destijds aan Europeanen onbekend waren, en die hij later in den tuin in de Kaapstad aankweekte. Een andere ontdekkingsstocht werd ondernomen naar Groot Namaqualand, en de reizigers drongen ver in dat land door. Zij maakten de huid van een giraffe (kameelpaard) buit, een dier dat zich nooit ten zuiden van de Oranje rivier vertoonde, en dus aan de kolonisten onbekend was. De huid werd door Gouverneur Tulbagh naar het

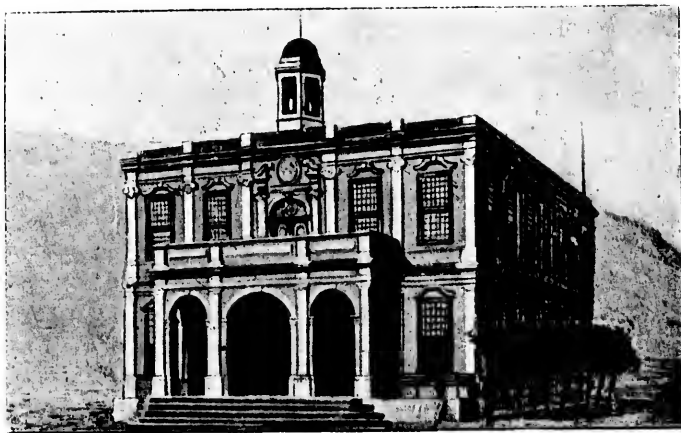
Giraffes voor jagers vluchtende.

museum te Leiden gezonden, met vele andere exemplaren van Zuid-Afrikaansche planten en dieren, laatstgenoemde gedeeltelijk levend voor de menagerie van den Prins van Oranje.

De Kaapstad bevatte toen zes of zeven duizend inwoners, van welke meer dan de helft slaven waren. Zij had slechts één kerkgebouw, maar er waren drie predikanten. De huizen waren geriefelijk, ofschoon zij gewoonlijk slechts ééne verdieping hoog waren. Vóór elk huis was er een stoep, waarop de inwoners 's avonds uitrustten. In de voornaamste straten waren er kleine kanalen, die dienden om water af te voeren, en langs welke rijen boomen geplant waren, evenals in de

Nederlanden. In de stad werd bij nacht gepatrouilleerd door een burgerwacht. Het wachthuis, gebouwd toen de heer Tulbagh gouverneur was, staat nog, en dient nu als municipale kantoren.

Het dorp Stellenbosch was een zeer mooie plek geworden, en was geheel overschaduwd door eikeboomen en rozenheiningen. Oude menschen waren gewoon zich daar neer te zetten, om nabij de kerk te zijn en om kleinkinderen die school gingen gelegenheid te geven bij hen in te wonen,

Het Burger Wachthuis, Kaapstad.

terwijl mannen en vrouwen die in den bloei des levens waren in hunne wijngaarden of op hunne boerderij werkzaam waren.

Simonsstad bevatte verscheidene groote gebouwen, het eigendom der Compagnie, maar niet vele private woningen van veel belang. De meeste huisgezinnen verhuisden naar de Kaapstad in den zomer, en de plek was dan bijna verlaten.

Swellendam en de Paarl waren slechts gehuchten, bestaande uit groote tuinen, boomgaarden, en wijngaarden langs een enkele straat. Beiden waren bekoorlijk gelegen wat natuur betreft, en hunne schoonheid werd vermeerderd door een rij

eikeboomen aan beide kanten van den weg. Swellendam had geen preükant, maar was van eene school voorzien, en de onderwijzer hield godsdienstoefeningen. Het meest in het oog vallend gebouw was de drostdij, welke naam gegeven werd aan het gerechtshof en de woning van den landdrost. De preükant van de Drakensteinsche gemeente woonde aan de Paarl, en het kerkgebouw stond daar. Het gehucht had eene school, maar geen gerechtshof, daar het binnen de magistratuur van Stellenbosch gelegen was.

Terwijl de heer Tulbagh gouverneur was verspreidden de kolonisten zich oostwaarts naar de Kleine Visch rivier en noordwaarts naar de bronnen van vele stroomen die in de Oranje rivier vloeien. Zij bewoonden wel niet een tiende gedeelte van al het land tusschen deze grenzen, maar zij namen bezit van de uitgezochtste plekken voor veeweiden, en groote streken die minder geschikt waren voor hunne behoeften trokken zij voorbij.

Gouverneur Tulbagh stierf in 1771. Zijn opvolger, de baron Joachim van Plettenberg, was een man van een geheel ander karakter. Hij was niet verslaafd aan geldmaken gelijk Willem Adriaan van der Stel, maar hij liet zijne ondergeschikte ambtenaren naar goedvinden handelen, en velen hunner schaamden zich niet de toevlucht te nemen tot verfoeilijke praktijken om hunne bezittingen te vermeerderen. Ten gevolge hiervan waren de inwoners van de Kaapstad en de burgers die van landbouw leefden spoedig in een onrustigen toestand. De veeboeren, die zelden in aanraking kwamen met een ambtenaar, stonden veel minder bloot aan tirannieke behandeling, en bekommerden zich in het algemeen niet veel over hetgeen er aan den zetel van het gouvernement plaats had.

In 1778 deed de gouverneur eene reis door de kolonie. Aan de Zeekoe rivier, nabij het tegenwoordige dorp Colesberg, richtte hij een baken op om het verste punt zijner reis en de noordoostelijke grens der kolonie aan te wijzen. Op zijne terugreis naar de Kaapstad langs een anderen weg inspekterde hij de baai die nog zijn naam draagt, en liet daar ook

een bakken oprichten. Op de plaats van Willem Prinsloo langs de Kleine Visch rivier, waar het dorp Somerset Oost thans gelegen is, bleef de gouverneur twee dagen. Daar kwamen de grensboeren en jagers bijeen om hem te ontmoeten en hem bekend te maken met hunnen toestand en hunne behoeften. Hunne voornaamste verzoeken waren zeer lofwaardig, want wat zij vooral begeerden was dat er een magistraat en een predikant voor hen aangesteld moesten worden. De gouverneur zond een rapport van dit onderhoud aan de directeuren, met eene aanbeveling dat aan de begeerten dezer grensboeren zou worden gehoor gegeven. Het gevolg was dat in 1786 een landdrost geplaatst werd op eene plek die den naam Graaff-Reinet kreeg, heemraden werden aangesteld evenals te Stellenbosch en Swellendam, en een nieuw district werd opgericht, dat het geheele oostelijke gedeelte der kolonie insloot; ook werd er in Maart 1792 een kerkeraad aangesteld, en eenige maanden later werd de nieuwe gemeente van een predikant voorzien.

In dien tijd drong de Xosa stam, die de meest onstuimig was van al de Bantu, snel westwaarts. Zij hadden groote kralen aan de Tyumie, Kat, en Koonap rivieren, en eenige hunner zwervelingen waren zelfs over de Visch rivier getrokken. Op korten afstand van Willem Prinsloo's plaats, waar de gouverneur vertoefde, waren vele honderden Xosas te vinden. Zij waren ook zeer doorengemengd met den Gonaqua Hottentot stam, die dikwijls rondzwierf tot aan de Gamtoos rivier, en die zich begon te beschouwen als ineengesmolten met de Bantu. Zij waren allen volleerde veedieven, en de kolonisten op de grenzen leden veel door hunne rooverijen. De gouverneur ontmoette verscheidene hunner kapiteins — onder welke er echter geen voornaam opperhoofd was, — en hij maakte met hen de schikking dat het onderste gedeelte van de Visch rivier de scheidingslijn zou zijn tusschen de Bantu en de Europeanen. In November 1780 besloot de politieke raad dat deze rivier de oostelijke grens der kolonie zou zijn, en vele jaren lang werd zij als zoodanig beschouwd.

Op de noordelijke grens was er onafgebroken strijd tusschen de kolonisten en de Boesmans. Het wilde volk had moeten wijken voor de voortrollende golf van kolonisatie, en zij schenen zich nu verzameld te hebben in de bergen die de groote vlakte begrenzen ten zuiden van de Oranje rivier, terwijl de veeboeren verstrooid waren over de uitgezochtste weivelden langs dezelfde bergreeks. Hoornvee, schapen, en bokken werden bij honderden weggevoerd, en uit verscheidene plaatsen waren de Europeanen verplicht zich terug te trekken. In Mei 1774 werd er een kommandant aangesteld voor de noordelijke grenzen, en een plan werd ontworpen om de Boesmans uit hunne sterkten te verdrijven en aan de boeren de plaatsen terug te geven waaruit zij gedreven waren.

In het begin van den zomer trok er een vereenigde macht uit van burgers, basterds, en Hottentotten, in drie afdeelingen die volgens onderlinge afspraak handelden. Meer dan drie honderd mijlen van het land langs de groote bergreeks werd schoongeveegd, en al de Boesmans die men vond en die zich niet wilden overgeven werden doodgeschoten. Volgens de rapporten aan het gouvernement verschaft, werden er vijf honderd en drie gedood en twee honderd negen en dertig gevangen genomen. Eenigen van dezen werden later losgelaten, en anderen werden als dienstboden besteed bij de boeren gedurende een aantal jaren.

Men hoopte dat deze straf de Boesmans afschrikken zou van rooverij, maar zij had die uitwerking niet. Zij werden zelfs lastiger dan te voren, en de veeboeren hadden moeite het veld te behouden.

De Bantu kunnen bijna beschaafd genoemd worden vergeleken met de Boesmans, maar zij deden den boeren op de oostelijke grenzen nu evenveel kwaad als het meer wilde volk langs de Roggeveld, Nieuwveld, en Stormberg reeksen. In 1779 trokken verscheidene benden Xosas over de Visch rivier, en verspreidden zich over de tegenwoordige districten Albany en Bathurst. Zij zeiden dat zij geen twist wilden zoeken met de Europeanen, en om de waarheid van hunne beweringen te

bewijzen vermoordden zij een aantal Hottentotten en namen hun vee, zonder de kolonisten lastig te vallen. Maar kort daarna begonnen zij het vee van de blanken ook weg te voeren, en in September 1779 waren de boeren van het aangevallen gebied zoowel als die langs den rechter oever van de Boesmans rivier genoodznakt naar een veilige plaats de wijk te nemen.

Twee kommandos trokken uit tegen de indringers. De Xosas werden bij verschillende gelegenheden aangevallen en verslagen, maar zij werden niet geheel verdreven naar hunnen kant van de Visch rivier. In den winter trokken zij die verondersteld werden overwonnen te zijn weer de kolonie binnen, met vele anderen, en het werd duidelijk dat er een krachtige poging gedaan moest worden om hen te verdrijven.

Het gouvernement stelde toen een boer, Adriaan van Jaarsveld genaamd, aan als kommandant van de oostelijke grenzen. Hij gaf de Xosas kennis dat zij terstond moesten vertrekken, anders zouden zij doodgeschoten worden. Een der benden achtte het voorzichtig te vertrekken, en werd dus niet lastig gevallen, maar de anderen bleven waar zij waren.

De kommandant verzamelde daarop al de Europeesche en Hottentot huisgezinnen op de grenzen in een paar lagers, gevormd door de wagens in een kring te plaatsen en de ruimten tusschen de wielen met doornboomen op te vullen. Eenige mannen achtergelaten hebbende om deze kampen te verdedigen, viel hij met twee en negentig burgers en veertig Hottentotten, allen te paard en goed gewapend, de Xosas aan, en versloeg hen volkomen. De veldtocht duurde minder dan twee maanden, en toen hij zijne krijgsmacht afdankte was er geen enkele Xosa aan de westzijde van de Visch rivier en de eerste Kaffer oorlog was geëindigd.

Terwijl de kolonie in een toestand van ontevredenheid en verwarring was, ten gevolge van wanbestuur en strijd tegen barbaren, kwam de tijding — Maart 1781 — dat Groot-Brittanje den oorlog verklaard had aan de Nederlanden, en dat de republiek in bondgenootschap was met Frankrijk. De bloei

van de Oost-Indische Compagnie was toen aan het afnemen, en zij was niet in staat een groot garnizoen in dit land te onderhouden, waar hare jaarlijksche uitgaven omtrent £25,000 grooter waren dan haar inkomen. De Kaapstad was dus eigenlijk bijna weerloos, en Groot-Brittanje had een begeerig oog er op geslagen als een station halverwege de vaart naar het groote rijk dat het in Hindostan opbouwde.

Zoodra de oorlog verklaard was, werd er eene Engelsche vloot met een groot aantal troepen, onder Kommandeur George Johnstone, uitgezonden om de kolonie te nemen, maar het doel der expeditie werd aan het Fransche gouvernement door een verspieder bekend gemaakt, en eene vloot werd haastig uitgerust om het te verjeden. Pierre André de Suffren, later vice-admiraal van Frankrijk, voerde bevel over de Fransche schepen.

Kommandeur Johnstone zeilde naar Porto Praya om een voorraad versch water in te nemen, en ankerde zonder maatregelen tot verdediging te nemen, daar hij geloofde dat zijne bestemming alleen aan het Britsch gouvernement en aan hem zelve bekend was. Een van Suffren's schepen had ook gebrek aan water. Daarom zette hij ook koers naar Porto Praya, en niet verwachtende de Engelsche vloot daar aan te treffen had hij zich niet voorbereid voor een gevecht. Toen hij een landpunt omzeilde kreeg hij zijn vijand in 't zicht, en in zijn ijver zeilde hij voorwaarts met slechts de helft zijner schepen, ten einde het voordeel te hebben van hem te verrassen.

Een scherp gevecht volgde, waarin de Franschen afgeslagen werden, maar sommige Engelsche schepen werden erg beschadigd. Suffren haastte zich nu zuidwaarts onder volle zeilen, en bij zijne aankomst aan de Kaap deed hij een sterke Fransche krijgsmacht landen, die het schiereiland spoedig tegen aanval beveiligde.

Zoodra zijn vloot hersteld was volgde Johnstone, maar nadat hij van de bemanning van een veroverd schip vernomen had hoe de zaken stonden, deed hij geen aanval op de kolonie.

Hij berokkende aan de Oost-Indische Compagnie echter groote schade, door verscheidene rijkgeladen Indievaarders te nemen, die in de Saldanha Baai wachtten op oorlogsschepen om hen naar huis te geleiden.

Aan de groote verliezen gedurende dezen oorlog geleden wordt gewoonlijk het bankroet der Compagnie toegeschreven, maar het is de vraag of de verdorvenheid harer ambtenaren op de Indische eilanden niet evenveel te maken heeft gehad met haren ondergang. Voor de geschiedenis van Zuid-Afrika is de oorzaak van geen belang; het feit blijft bestaan dat het gouvernement van de Kaap Kolonie zich nu niet in staat zag zijne schulden te betalen. Het trachtte geld op rente te leenen, maar slaagde er niet in zooveel te krijgen als het noodig had, en daarop gaf het papiergeld uit zonder andere zekerheid dan eene belofte om te betalen, en tegelijkertijd verklaarde het dit papier een wettig middel ter afbetaling van schulden. Een gedeelte er van werd eenige jaren later afgelost, maar daarna werd er meer uitgegeven, en goud en zilver verdwenen toen uit de circulatie en ongedekt papier nam de plaats er van in.

De ontevredenheid der kolonisten in den omtrek van de Kaapstad over het gouvernement van den heer Van Plettenberg werd openlijk en onbevreesd aan den dag gelegd. In 1779 zonden zij vier afgevaardigden naar Holland om hunne grieven voor te leggen en te trachten ze hersteld te krijgen. En nu vroegen de burgers voor het eerst om in het gouvernement vertegenwoordigd te worden. Zij vroegen ook om vrijen handel met het moederland en met zijne onderhoorige landen in Oost-Indië, en om vrijheid hunne produkten aan vreemdelingen te mogen verkoopen, zonder eene licentie van den fiscaal, zooals de hoofd rechtsambtenaar van de kolonie genoemd werd. De gewoonte van eene licentie te vorderen was uit eene eenvoudige quarantaine regulatie vergroeid tot een middel van groote onderdrukking, daar de fiscaal niets wilde doen tenzij hij met een groote som gelds omgekocht werd. Vele ambtenaren hielden openlijk winkels, en de burgers vroegen dat hun dit verboden zou worden. Zij hadden bovendien verscheidene

andere grieven, waarvan de meeste echter hierop neerkwamen dat zij nauwere betrekking met Holland en mindere afhankelijkheid van Batavia begeerden.

Maar de zaken in de Nederlanden stonden niet zooals zij gestaan hadden in de dagen van Willem Adriaan van der Stei. Toen was de Oost-Indische Compagnie welvarend, en had zij vele vijanden, die haar steeds aanvielen en hare daden aan het licht brachten, zoodat er een waarborg bestond voor het goed beheer harer bezittingen. Thans neigde de Compagnie ten val, en mannen tot alle partijen behoorende deden hun best haar te steunen, omdat haar val de ondergang van den staat zou kunnen zijn. De directeuren waren dus niet zeer geneigd om de hun voorgelegde onaangename zaak af te doen, maar stelden eene commissie aan om naar de klachten onderzoek te doen. Deze commissie zond afschriften van al de documenten die zij van de afgevaardigden ontvangen had aan de ambtenaren in de kolonie om er over te rapporteeren, en wachtte de antwoorden af zonder iets verder te doen. De ambtenaren trachtten natuurlijk hunne zaak in het meest gunstige daglicht te plaatsen, en de oorlog gaf hun ruim tijd voor overweging.

Zoo verliepen er vier volle jaren voordat de commissie haar rapport inzond, en het kwam hierop neer dat de beschuldigingen niet bewezen waren. Bijna het eenige aanbevolen redres was dat het hooge gerechtshof uit een gelijk getal ambtenaren en burgers zou bestaan. De directeuren namen dit rapport aan, en zoo waren de pogingen der burgers om hunne grieven hersteld te krijgen tot nu toe mislukt.

In dien tijd waren de kolonisten welvarend, en de directeuren veronderstelden dat zij niet bijzonder veel moeite zouden doen om een toestand van zaken tegen te gaan waarin gemakkelijk geld gemaakt werd. Nooit te voren was er zulk eene vraag geweest naar produkten als nu ontstaan was door het groote garnizoen en de Fransche krijgsmacht in het Oosten. De behoeften der Compagnie waren zeer klein gedurende den oorlog en eenigen tijd daarna, zoodat er weinig tegen lage

prijzen gekocht werd. Vele nieuwe handelshuizen waren door burgers geopend. In de Kaapstad was er een vertoon van voorspoed dat vreemdelingen verbaasde. Europeesche en Indische goederen werden in de grootste verscheidenheid en in groote hoeveelheid aangebracht door Deensche schepen, en ofschoon de prijzen die er voor gevraagd werden zeer hoog waren, werden zij gemakkelijk verkocht.

Maar de burgers van Zuid-Afrika, ofschoon zij groot behagen vonden in geld maken, hebben zich ten allen tijde sterker gehecht betoond aan de politieke rechten en vrijheden die, naar hun oordeel, hun toekwamen. En als somtijds eenige mannen bleken te weifelen tusschen geld en vrijdom van wanbestuur, hebben de vrouwen nooit gearzeld rijkdom te verwerpen verkregen tegen den prijs van onderwerping aan onrecht. Ditmaal waren noch mannen noch vrouwen geneigd de zaak te laten rusten. Het gouvernement nam de toevlucht tot verscheidene kleingeestige tirannieke daden, maar de tegenpartij won in kracht, en besloot nu een beroep te doen op de staten-generaal.

De afgevaardigden waren nog in Holland, en nu werden hun documenten uit de kolonie toegezonden, die zij voor het hoogste gezag in de republiek moesten leggen. Maar daar de directeuren nu aankondigden dat zij voornemens waren de voornaamste ambtenaren door andere mannen te vervangen, en eenige kleine veranderingen te maken in het regeerings stelsel en in de wijze van handel te drijven, weigerden de staten-generaal de zaak der burgers op te nemen totdat de uitwerking van die maatregelen bekend zou zijn. De kolonisten zonden andere afgevaardigden naar Holland om op hunne zaak aan te dringen, maar dezen geraakten in twist met elkander, en konden dus niets uitrichten. De agitatie in Zuid-Afrika echter hield niet op totdat de regeering der Oost-Indische Compagnie ten einde liep.

HOOFDSTUK XII.

HET EINDE VAN DE REGERING DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE IN ZUID-AFRIKA.

OFschoon de Oost-Indische Compagnie hopeloos bankvoet was, gelijk later bleek, wisten de directeuren groote sommen gelds te leen te verkrijgen, en onder andere dure plannen besloten zij het Kaapsche schiereiland te versterken zoodat het niet weer een aanvuller in verzoeking zou brengen. Met toestemming van de staten-generaal zonden zij als gouverneur een officier bij de genie, genaamd Cornelis Jacob van de Graaff, om het werk te besturen, en zij stationeerden hier een groot aantal gehuurde troepen, hoofdzakelijk Duitsche en Zwitsersche regimenten in hunnen dienst.

Kolonel Van de Graaff deed even weinig moeite als zijn voorgangers om de ambtenaren te weerhouden van onrechtvaardige handelingen, en de nieuwe mannen waren spoedig even verdorven als de oude. Zij wisten allen dat het einde der Compagnie nabij was. De meesten hunner trachtten vóór den vul zooveel geld te maken als zij konden, door welke middelen ook, en de gouverneur, ofschoon vrij van die ondeugd, zag er geen bezwaar in het aan zijn zorg toevertrouwde eigendom te verkwisten. Niemand had ooit vroeger aan de Kaap op zulk een voet geleefd. De paarden, rijtuigen, en dienstboden in zijne woningen in de stad en buiten zouden toereikend zijn geweest voor den gouverneur-generaal van Indië. Alles dat hij ondernam ging met roekelooze geldverspilling gepaard. De publieke uitgaven gingen de inkomsten

bijna £92,000 per jaar te boven, en ofschoon een groot gedeelte hiervan aan militaire werken besteed werd, werd er nog meer geheel en al weggeworpen.

In 1790 was het door de Compagnie geleend geld uitgeput, en daar het onmogelijk was nog eene leening te sluiten, was eene onmiddellijke en groote vermindering van uitgaven onvermijdelijk. De verkwistende gouverneur werd teruggeroepen, militaire werken van allerlei aard werden gestaakt, en bijna al de troepen werden naar Indië gezonden.

De staten-generaal stelden nu eene commissie aan om onderzoek te doen naar de zaken der Compagnie en er over te rapporteeren, met den uitslag dat er eene laatste poging aangewend werd om den val te verhoeden. Twee bekwame mannen -- de heeren Nederburgh en Frykenius -- werden naar Zuid-Afrika en naar Indië gezonden met volmacht om misbruiken weg te nemen, de inkomsten te vermeerderen, en de uitgaven te verminderen. In Juni 1792 kwamen zij aan de Kaap aan, en namen het bestier van zaken in handen.

Door eenige der oude belastingen te verhoogen, en door nieuwe op te leggen, vermeerderden de commissarissen de inkomsten tot iets meer dan £30,000 per jaar. De blanken in Zuid-Afrika, de kinderen medegerekend, waren in dien tijd omtrent vijftien duizend in aantal, zoodat ieder aan het gouvernement gemiddeld £2 per jaar betaalde. Met deze vermeerdering van inkomsten, en door de uitgaven op alle mogelijke wijze te verminderen, werd het saldo van het verlies der Compagnie op £27,000 per jaar gebracht.

Armoede, als het gevolg van de vermindering van het garnizoen en den bijna volkomen stilstand van den handel, was nu algemeen. Om haar te verlichten, gelijk men beweerde, en om tegelijkertijd de inkomsten te vermeerderen, richtten de commissarissen een gouvernements bank van leening op. Gezegeld papier, dat verschillende sommen tot een gezamenlijk bedrag van £135,000 zou vertegenwoordigen, werd tot wettig betaalmiddel verklaard, en door de bank uitgegeven aan applikanten tegen zes per cent rente op goed onderpand. Hierdoor

werd de schuldenlast van vele landeigenaars verlicht, maar het gevolg van zulk een maatregel, die het bedrag van het reeds in omloop zijnde papier geld zoozeer vermeederde, terwijl er geen goud was om het af te lossen, was hoogst rampspoedig.

De commissarissen kwamen te gemeet aan eenige der grieven waarover de burgers klaagden, maar zij brachten geene verandering in het regeerings stelsel. Zij bepaalden den prijs waartegen de Compagnie zooveel koorn als zij noodig had kon eischen, op omtrent vijf shillings per honderd ponden, en zij gaven den kolonisten verlof het overschot naar Indië of naar Nederland uit te voeren, mits het in Hollandsche schepen verzonden werd. Zij verklaarden ook den slavenhandel open met Madagascar en met de oostkust van Afrika. Tegelijkertijd verboden zij het landen van eenige goederen hoegenaamd uit vreemde schepen. Handel met vreemdelingen was beperkt tot den verkoop van levensmiddelen voor geld, tenzij speciaal verlof vooraf van het gouvernement verkregen was.

Tegen dit bevel protesteerden de inwoners van de Kaapstad in de sterkste bewoordingen. "Wij leven van God en de vreemdelingen," zeiden zij, "als de handel verboden wordt moeten wij omkomen." De commissarissen weigerden de regulatie te herroepen, maar eindelijk lieten zij zich overhalen haar drie jaren lang te schorsen, hetgeen, als uitviel, op hetzelfde neerkwam.

De veeboeren op de oostelijke grenzen waren in een even groote moeielijkheid als de inwoners van de Kaapstad. Een machtig Xosa opperhoofd was onlangs gestorven, als zijn erfgenaam nalatende een jongen, Gaika genaamd. De raadslieden van den stam kozen Ndlambe, een oom van den knaap, als regent, maar sommige benden weigerden zich aan hem te onderwerpen, en in Maart 1789 trokken zij plotseling over de Visch rivier in de kolonie. De boeren vluchtten voor hen, maar waren niet in staat al hun vee te redden. De landdrost van Graaff-Reinet riep daarop de burgers van het district te wapen, en zond een ijlbode naar de Kaapstad met het verzoek

dat het gouvernement hem te hulp zou komen met honderd soldaten.

Het gouvernement besliste dat oorlog met de Xosas tot elken prijs moest vermeden worden. Eene commissie werd aangesteld om hen over te halen vrede te maken, en kreeg duidelijke instructies om hunne welwillendheid te koopen. Intusschen waren de burgers uitgetrokken, en de Xosas, zonder den aanval af te wachten, weken terug naar de Visch rivier. Zij waren gekampeerd op den westelijken oever, en de burgers waren aan het naderen toen de instructies van het gouvernement door den landdrost ontvangen werden. Het kommando werd terstond ontslagen. Geen schot werd gelost, noch één enkele os teruggenomen; de boeren waren dus verontwaardigd en bijna oproerig toen zij gelast werden uiteen te gaan.

De commissie had daarop een onderhoud met de Xosa opperhoofden, en trachtte hen door middel van groote geschenken en goede woorden over te halen naar hun eigen land terug te keeren; maar daar dit niet gelukte kwam men tot eene schikking dat zij het land mochten bewonen tusschen de Visch rivier en de Kowie zoolang zij zich goed gedroegen. Zij schreven zulk eene concessie natuurlijk toe aan de zwakheid der blanken, en binnen kort zonden zij benden uit om overal vee te stelen. Deze toestand van zaken bleef vier jaren voortduren, tot Mei 1793, toen wraak genomen werd op eene kraal door een aantal boeren. De Xosas in de kolonie werden toen versterkt door velen van hun stam over de Visch rivier, allen belust op plunderen, en zij verspreidden zich terstond over al het kustland tot aan de Zwartkops rivier, huizen afbrandende, vee wegvoerende, en alle boeren die hun in den weg kwamen vermoordende.

Er waren meer dan zes duizend krijgslieden ten westen van de Visch rivier, en meer dan vijf en zestig duizend stuks van de kolonisten genomen vee waren over de rivier gejaagd. Het gouvernement had dus geene keus, maar was verplicht de burgers van Swellendam op te roepen, en te trachten de

indringers terug te drijven en den buit terug te nemen. Het beheer van zaken was echter toevertrouwd aan den heer Honoratus Maynier, een man die voorgaf te gelooven in de onschuld van natuurkinderen, die meer met de Xosas dan met de Europeanen sympathiseerde, en die dus in den Hollandschen tijd de voorlooper was van veel kwaad dat onder het Britsch bestuur zou aanschouwd worden. Zoo liep dan ook de veldtocht op een volslagen mislukking uit. De kommandant wist toen de opperhoofden te doen beloven dat zij in vrede zouden leven met de blanken, en daarop verklaarde het gouvernement dat de tweede Kaffer oorlog geëindigd was.

De burgers waren natuurlijk ontevreden, maar het gouvernement sloeg geen acht op hun verzoek dat een man wien zij vertrouwen konden als bevelhebber moest aangesteld worden, en dat de oorlog moest voortgezet worden totdat de indringers uit de kolonie waren verdreven. Zij waren verplicht uiteen te gaan, en zij deden dat in eene stemming die niet veel aansporing behoefde om een opstand tegen de Oost-Indische Compagnie in het leven te roepen.

De Nederduitsch hervormde bleef nog altijd de staatskerk, maar zij was nu niet langer de eenige in de kolonie. In 1780 werd het den Lutherschen veroorloofd een predikant in de Kaapstad te hebben, en in 1792 stichtten de Moravische broeders de zendingstatie Genadendal ten behoeve van de Hottentotten. Dit genootschap had vele jaren te voren een evangelist naar Zuid-Afrika gezonden, en hij was altijd vriendelijk behandeld totdat hij eenige bekeerlingen doopte, waarop het gouvernement tusschenbeide kwam, omdat het meende dat godsdiensttwist het gevolg zou zijn van de oprichting eener wedijverende kerk. Nu echter had men meer vrijzinnige denkbeelden, en de Moravische predikers werden hartelijk aangemoedigd.

In de Nederduitsch hervormde kerk zelve had er eene verandering plaats door het invoeren van de leer die gewoonlijk evangelisch genoemd wordt. De weleerwaarde Heiperus Ritze-
ma van Lier veroorzaakte bijna eene revolutie in de Kaapstad.

In plaats van de twee of drie uren lang godsdienstoefeningen, die het hoofdwerk waren van de vroegere predikanten, stelde hij kortere preeken en gebeden, meer huisbezoek bij gemeenteleden, veelvuldige godsdienstige vergaderingen, en aansporing tot welwillendheid en liefdadigheid. In dien tijd werd het zendingwerk onder de heidenen door de koloniale kerk begonnen, en sedert is het steeds in omvang uitgebreid. Toen begon ook de menschlievende arbeid van een aantal dames in de Kaapstad, die eenige jaren later ten gevolge had de oprichting van een weeshuis, een zendingkapel en school, en een fonds waaruit tot heden toe oude vrouwen in armoedige omstandigheden wekelijksche toelagen ontvangen. De weleerwaarde heer Vos, van Tulbagh, behoorde tot dezelfde richting als de heer Van Tier, en zijne gemeente gaf een voorbeeld in zendingwerk dat kort daarna door anderen in het land gevolgd werd.

Westelijk Europa doorleefde toen de barensweeën van den nieuwen tijd. Frankrijk was een republiek geworden. De bevolking der Nederlanden was verdeeld in twee partijen, waarvan de eene aansluiting aan Frankrijk en afschaffing van het stadhouderschap wenschte, de andere handhaving van het in 1788 gesloten verbond met Engeland en uitbreiding der macht van den stadhouder. De eerste werd de patriotsche, de andere de Oranje partij genoemd. Een beroep op de wapenen was onvermijdelijk, en op 1 Februari 1793 werd te Parijs de oorlog verklaard aan Groot-Brittanje en het gouvernement van den stadhouder.

Toen de tijding van het uitbreken der vijandelijkheden Zuid-Afrika bereikte, vormden de commissarissen eene militaire macht van al de klerken en jongere ambtenaren in den civielen dienst, die zij het pennisten corps noemden, en zij brachten een compagnie van basterds en Hottentotten op de been, kleedden hen in uniform, en lieten hen het soldatenwerk leeren. Dit korps heette de pandours. Men kon geene andere middelen uitdenken om de kolonie te versterken.

De heeren Nederburgh en Frykenius stelden toen een oud

Indisch ambtenaar, Abraham Josias Sluysken, aan als hoofd van het Kaapsche gouvernement, en zoodra hij zijn ambt aanvaard had vertrokken zij naar Java.

In 1794 klaagden de burgers van Graaff-Reinet onophoudelijk over het papiergeld, den stilstand van den handel, de nieuwe belastingen, en vooral over de schikking met de Xosas die de regeering vrede noemde. De landdrost sloeg geen acht op hunne klachten, waarop zij het gouvernement verzochten hem te herroepen, maar de heer Sluysken wilde hen zelfs niet aanhooren. Door deze behandeling geraakte hun geduld eindelijk uitgeput.

In Februari 1795 joegen zij den landdrost weg, en richtten hun eigen republiek op. Geen ruwer regeeringsvorm dan de hunne heeft er ooit bestaan, maar hij beantwoordde aan hun doel. Adriaan van Jaarsveld werd aangesteld als militaire kommandant van den nieuwen staat. De burgers verklaarden dat zij niet in opstand waren tegen de Nederlanden, maar dat zij niet langer door de Oost-Indische Compagnie wilden geregeerd worden. De heer Sluysken had geene krijgsmacht die hij tegen hen uitzenden kon, zoodat zij alles konden doen wat zij goedgevonden.

In Juni volgde de bevolking van Swellendam het voorbeeld van die van Graaff-Reinet. Zij joegen ook hun landdrost weg, verklaarden zich tot eene vrije republiek, en verkozen een regeerend lichaam dat zij eene nationale vergadering noemden. Te Stellenbosch en in de Kaapstad waren er vele personen die met deze bewegingen sympathiseerden, ofschoon zij niet zelf zoover gingen om openlijk te rebelleeren. Het is hoogst onwaarschijnlijk dat de onbeduidende staten alzoo in het aanzijn geroepen zich langen tijd zouden hebben kunnen handhaven, daar hun handel gemakkelijk afgesneden kon worden; daarentegen kon de Oost-Indische Compagnie haar gezag niet meer laten gelden over de veraf wonende kolonisten. Het land was werkelijk in een toestand van regeeringloosheid.

De troepen in het Kaapsche schiereiland bestonden uit zes honderd acht en twintig man infanterie, vier honderd en

dertig soldaten bij de genie, en twee honderd en tien pandours. Aan het hoofd van de geheele macht stond Kolonel Robert Jacob Gordon. Het infanterie regiment heette het nationale bataljon, ofschoon het uit mannen bestond van verschillende nationaliteit. Het stond onder bevel van Luitenant-Kolonel De Lille.

Terwijl de zaken in Zuid-Afrika in dezen toestand waren, hadden de Franschen verbazend succes in Europa. De winter van 1794/5 was zoo gestreng dat tegen het einde van Januari de rivieren hard bevroren waren, en hunne legers trokken Utrecht en Gelderland binnen, de Engelsche troepen verplichtende naar Duitschland terug te trekken. De patriotsche partij in de Nederlanden verwelkomde hen met geestdrift. De regeeringsvorm werd veranderd, de stadhouder ontsnapte naar Engeland in een visschersschuit, en de Bataafsche Republiek, zooals het land nu heette, sloot een nauw verbond met Frankrijk.

Het Britsch gouvernement rustte onmiddellijk eene vloot uit om de Kaap Kolonie te nemen, en in de hoop van de verovering gemakkelijker te maken werd er een lastbrief van den voortvluchtigen stadhouder verkregen, vorderende dat de autoriteiten in de Kaapstad de Engelsche troepen moesten toelaten in het kasteel en in de forten. In Juni 1795 kwam de vloot in de Simonsbaai aan. Admiraal Elphinstone en Majoor-Generaal Craig, die bevel voerden, de een over de zee-, de ander over de landmacht, overhandigden den lastbrief aan den heer Sluysken en den raad, die volkomen onkundig waren van de jongste gebeurtenissen in Europa.

Met nauwelijks ééne uitzondering sympathiseerden de ambtenaren in Zuid-Afrika met de Oranje partij, maar zij konden niet gevoeglijk een bevel gehoorzamen in een vreemd land uitgevaardigd door een voortvluchtigen prins: zij antwoordden dus met te wijzen op hun plicht tegenover hun land en op hun vast besluit om een aanvallende macht tot het uiterste weerstand te bieden, maar hunne daden kwamen met hunne woorden niet overeen. Slechts op ééne wijze konden zij de Britsche troepen met eenige hoop op succes bestrijden.

namelijk door gehoorzaamheid aan de Oost-Indische Compagnie op te zeggen en zich voor de patriotsche partij te verklaren. De kolonisten waren bijna eenparig ten gunste van die partij, en de soldaten bij de genie en de weinige Hollandsche soldaten in het nationale bataljon waren evenzoo gezind. De buitenlandsche soldaten in dat bataljon waren ontevreden, omdat zij in papiergeld betaald werden, en zij wilden onder

Oude Prent van Simonsstad in 1795.

geene omstandigheden vechten. Maar bij de genie waren er van vijf tot zes honderd geoefende mannen, en minstens twee duizend burgers zouden gehoor gegeven hebben als er een beroep op hen gedaan was om de patriotsche partij te hulp te komen. Maar liever dan dit waren Sluysken, Gordon, en De Lille bereid de Engelschen het land te laten in bezit nemen.

Eene lange briefwisseling met de Britsche officieren volgde, maar zij liep op niets uit. Achttien dagen na de aankomst

der vloot in de Simonsbaai verlieten de Hollanders Simonsstad, en brachten hunne krijgsmacht bijeen te Muizenburg, een zeer sterke natuurlijke positie op den weg naar de Kaapstad. Veertien dagen later werden acht honderd Engelsche soldaten geland en in de verlaten gebouwen ingekwartierd.

Op 7 Augustus trok Generaal Craig aan het hoofd van zestien honderd man uit Simonsstad, om het Hollandsche kamp te Muizenburg aan te vallen. Die positie had gemakkelijk onneembaar gemaakt kunnen zijn, maar weinig of niets was er gedaan om haar te versterken. De Lille, die het bevel voerde, wendde zelfs geene poging aan haar te verdedigen, maar week naar de Kaapstad naarmate de Engelschen naderden. Hij wilde de vrienden van den Prins van Oranje geen weerstand bieden, en kort daarna ging hij in Engelschen dienst. Eenige artilleristen onder Luitenant Marnitz en eenige burgers boden korten weerstand, maar in den steek gelaten zijnde door hun bevelhebber en het nationale bataljon, werden zij uit hunne positie verdreven. Behalve dat hij den eenigen hinderpaal die zijn optrekken tegen de Kaapstad in den weg stond had uit den weg geruimd, kwam Generaal Craig alzoo in bezit van het grootste gedeelte van de krijgsbehoefden der Hollanders en van eene hoeveelheid levensmiddelen, waaraan hij groote behoefte had. Twee dagen later kwamen er drie honderd en vijftig soldaten van St. Helena aan om de krijgsmacht onder zijn bevel te versterken.

Tot nu toe hadden de burgers gemeend dat het gouvernement in ernst was in zijne bestrijding der Engelschen, en ofschoon zij weinig vertrouwen hadden in de militaire aanvoerders en volstrekt geen in het nationale bataljon, kwamen er bijna vijftien honderd onder de wapenen en waren bereid het land te verdedigen. Zelfs Swellendam zond een kontingent, want men wist daar zeer goed dat als de Engelschen in bezit waren van de Kaapstad hunne republiek niet lang zou duren. Maar nu begonnen zij te gelooven dat zij verraden waren, en het gevolg was dat sommigen van hen die onder wapenen waren hun vaandel verlieten en naar huis terugkeerden.

Op 4 September zeilde een Engelsche vloot de Simonsbaai binnen met drie duizend soldaten aan boord, onder bevel van Generaal Sir Alured Clarke. De bestemming van sommigen was Indië, maar in de gegeven omstandigheden werden zij allen aan land gezet en naar Muizenburg gezonden. Op den 14den trokken zij in twee kolonnen, te zamen tusschen de vier en vijf duizend sterk, naar de Kaapstad, een afstand van zestien mijlen langs den weg dien zij moesten nemen.

De Hollandsche strijdmacht, militairen en burgers, onder Kapitein Van Baalen, was te Wijnberg gestationneerd, halfweg tusschen Muizenburg en de Kaapstad. Eenige burger ruiters trachtten de Engelsche troepen den tocht moeielijk te maken, en slaagden er in één man te dooden en zeventien te wonden, maar de macht waarmee zij te kampen hadden was te sterk om te worden gestuit door pogingen die zij in staat waren aan te wenden.

Van Baalen stelde zijne troepen in slagorde, alsof hij voc nemens was zich duchtig te verzetten, maar zoodra de Britsche troepen binnen het bereik zijner kannonnen waren, trok hij af met het grootste gedeelte van het nationale bataljon. De burgers riepen uit dat zij verraden en verkocht waren. Het was een tooneel van verwarring. Eén kompagnie infanterie en de meeste van de genie boden eenige minuten weerstand, en vluchtten toen naar de Kaapstad, het kamp en alles wat er in was verlatende. De burgers, geheel onder den indruk verkeerende dat de heer Sluysken en Kolonel Gordon zoowel als de officieren van het nationale bataljon in hunne harten verraders waren, en meenende dat als zij achteruit weken naar de Kaapstad zij in een val zouden loopen en krijgsgevangen zouden gemaakt worden, gingen uiteen, en keerden naar hunne woningen terug.

De raad zond toen een bode naar de Britsche officieren, een wapenstilstand verzoekende ten einde de voorwaarden van overgave te regelen, en te middernacht stemde Generaal Clarke in een van vier en twintig uren toe. Den volgenden morgen had Generaal Craig een onderhoud met de Hollandsche

commissarissen, — de heeren Van Rijnveld en Le Sueur, — te Rondebosch, en na eenige discussie kwam men overeen omtrent artikelen van overgave. Volgens deze moesten de Hollandsche troepen zich overgeven, maar de officieren hadden de vrijheid in de Knapstad te blijven of naar Europa terug te keeren, na hun woord van eer verpand te hebben dat zij niet dienst zouden nemen tegen Engeland zoolang de oorlog duurde. De kolonisten zouden al hunne rechten behouden, onder anderen ook hun bestaanden godsdienstvorm. Geene nieuwe belastingen zouden opgelegd, maar de oude zouden zooveel mogelijk verminderd worden. Al het eigendom van 'de Oost-Indische Compagnie moest overhandigd worden aan de Engelsche officieren, maar alle under eigendom zou geëerbiedigd worden. Het land en de gebouwen van de Oost-Indische Compagnie zouden beschouwd worden als onderpand voor het papiergeld dat in omloop was.

Om drie uur in den namiddag van Woensdag, 16 September 1795, kwamen veertien honderd Britsche soldaten onder Generaal Cruig aan het kasteel aan, en schaarden zich op het open veld er voor. De Hollandsche troepen marcheerden uit met vliegende vaandels en slaande trommen, trokken de Engelschen voorbij, en legden hunne wapenen neder, zich overgeevende als krijgsgevangenen. In den avond kwam Generaal Clarke aan met twee duizend man infanterie en een artillerie park. Engelsch bestuur nam dus de plaats in van het Hollandsche, want het bleek weldra dat er geen sprake was van handhaving der rechten van den Prins van Oranje, en weinige dagen later beroofde Kolonel Gordon zich hierom van het leven.

Dit was het einde van het gouvernement der Hollandsche Oost-Indische Compagnie in Zuid-Afrika, na een bestaan van meer dan honderd drie en veertig jaren. De Compagnie zelve was overleden voordat het symbool van haar gezag van het kasteel De Goede Hoop verdween. Tot een kwart eeuw vóór haren val was haar bestier, ofschoon volstrekt niet bewonderenswaardig, even rechtvaardig en eerlijk als dat van één

andere Europeesche buitenlandsche bezitting in dienzelfden tijd, want zij had machtige vijanden die een waakzaam oog hielden op hare daden; maar toen die heilzame teugel verwijderd werd, werd hare regeering verdorven en tiranniek. Toch waren geene harer daden zelfs toen zoo onrechtvaardig als het vooroordeel ze afschilderde. Zoo, bij voorbeeld, stelde een uitstekend schrijver — Sir John Barrow — het voor alsof eene regulatie omtrent het leerling-schap van kinderen van slaven en Hottentotsche vrouwen die op boeren-plaatsen woonden van toepassing was op het geheele Hottentotsche ras, en velen die na hem kwamen schreven zijne bewering af zonder haar in twijfel te trekken. Nog erger, twee Engelsche leden van eene commissie van onderzoek rapporteerden, zonder de moeite te doen van de zaak te onderzoeken, omtrent eene wet die betrekking had op verdorven Hottentotsche vrouwen en landloopers in de Kaapstad, alsof de Hottentotten overal aan hare bepalingen onderworpen waren, en hun rapport is herhaaldelijk aangehaald als bewijs van het wreed wanbestuur van de Oost-Indische Compagnie.

Baken van de Oost-Indische Compagnie.

Thans, nu hare documenten geïnspekteerd kunnen worden, weet men dat zulke beschuldigingen ongegrond zijn. Zij

regeerde de kolonie met het oog op hare eigene belangen, hare methode van hare ambtenaren te betalen was slecht, haar belastingstelsel was nog slechter, toen haar bloei afnam liet zij vele grove misbruiken toe, maar het is onbillijk haar te beschuldigen van onverdragelijke tirannie of wreedheid, hetzij tegenover Europeanen of tegenover Hottentotten.

C
I
E
z
I
J
S
J
A
J
S
J
E
J
V
J
J
C
E
E
J
A
G
J
J

HOOFDSTUK XIII.

DE EERSTE ENGELSCH E OCCUPATIE.

GEDURENDE het tijdperk van 1750 tot 1795 werd de Europeesche bevolking der Kaap Kolonie met bijna acht honderd hoofden van huisgezinnen vermeerderd, maar velen van dezen zijn sedert uitgestorven. Onder hen wier namen thans welbekend zijn in het land waren de volgende:

Johan Coenraad (Gie) 1751.	Erik Gustavus Aspeling 1758.
Jacobus Rademeijer 1751.	Christiaan Godlieb Lessing 1758.
Joh. Hermanus Redelinghuijs 1751.	Johan Fischer 1759.
Anthonie Berrangé 1752.	Carel Augustus Freislich 1759.
Johannes van der Riet 1752.	Zacharias Arend Eloff 1759.
Johan Michiel Stigling 1752.	Hendrik Geijser 1759.
Sievert Jacob Wiid 1752.	Frans Lottering 1759.
Johan Andries Heijneko 1753.	Daniel van Rijnveld 1759.
Hans Jurgen Linde 1753.	Johannes Petrus Serrurier 1760.
Johan Christoffel Rog 1753.	Jacobus Verster 1760.
Jan Gerrit Bantjes 1755.	Jan Bresler 1761.
Willem van Eijk 1755.	Coenraad Nelson 1761.
Justus Ludolph Immelman 1755.	Kenne Nicolaas Volsteedt 1761.
Johan Rijnhard Koet 1755.	Frederik Arnold Heijneman 1762.
Carel Frederik Brink 1756.	Carel Frederik Kolbe 1762.
Hendrik Fehrson 1756.	Johan Christoffel Bredenkamp 1763.
Ernst Hendrik Kljnsmit 1756.	Johan Godfried Mocke 1763.
Jan Hendrik Hofmeijer 1757.	Wilhelm Buisinne 1764.
August Christoffel Koch 1757.	Johan Martin Els 1764.
Georg Frederik Rautenbach 1757.	Hendrik Stroebel 1764.
Jan Hendrik Veldman 1757.	Abraham Duvenage 1765.
Johan Carel Wintorbach 1757.	Johan George Lochner 1765.

Johan George Stejtler 1766.	Johan Daniel Stephan 1785.
Jan Marthinus Theunissen 1769.	Jacobus Vercueil 1785.
Jan Hendrik de Boer 1770.	Jan Carel de la Harpe 1786.
Gerrit Schierhout 1770.	Johan Godlieb Stegmann 1786.
Jan Jurgen Faber 1771.	Michiel Joseph Adendorff 1787.
Johan Froneman 1771.	George Frederik Richter 1788.
Evert Heugh 1771.	Philip Willem Marnitz 1789.
Willem Ferdinand Versfeld 1771.	Louis Almero Pisani 1789.
Gerrit Aggenbach 1773.	Johan Daniel Disandt 1790.
Rutger van Huijsteen 1773.	Christiaan Godlob Höhne 1790.
Jan Deetlefs 1773.	Jan Nefdt 1791.
Andreas Christoffel Lind 1773.	Godlieb Wilhelm Wehmeijer 1791.
Constantijn v. Nuld Onkruidt 1773.	Dirk van Rhijn 1792.
Bernard Wilhelm Oppel 1773.	Caspar Bodenstein 1793.
Johan Frederik Schikkerling 1773.	Tieleman van de Sande 1793.
Johan Sebastiaan Leibbrandt 1774.	Johan Christiaan Wrensch 1793.
Sebastiaan Rothman 1774.	Kassien Dekenah 1794.
Jan Bonthuijs 1776.	Jan Christoffel Krog 1794.
Georg Frederik Langejaan 1776.	Godfried Andries Watermeijer 1794.
François Duminij 1777.	Gerrit van Coppenhagen 1795.
Johannes Abraham Kuijs 1777.	Andries Erwee 1795.
Philippus Kuijs 1777.	Frederik Lodewijk Liesching 1795.
Johannes Jacobus Graaff 1779.	Jan Mechau 1795.
Johan Willem Herold 1779.	Augustus Neeser 1795.
Abraham de Smidt 1780.	Ludolph Niepoth 1795.
Carel Ewald Ziervogel 1780.	Manuel Johan d'Oliveira 1795.
Johan Hendrik Meeding 1781.	Gerhard Ewoud Overbeek 1795.
Samuel Russau 1781.	Diederik Pallas 1795.
Jan Jurgen Regter 1782.	Carel Frederik Pohl 1795.
Andries Stockenstrom 1782.	Jan Frederik Reitz 1795.
Robert Nicolaas Aling 1784.	Pieter de la Rey 1795.
Meent Borchers 1785.	Pierre de Roubaix 1795.
Johan Christoffel Hitzerotii 1785.	Andries Spolander 1795.
Carel Christiaan Bernhadi 1785.	Johannes Jacobus Thijs 1795.
Frederik Langerman 1785.	Samuel Frederik Ungerer 1795.
Jan Frederik Stemmet 1785.	Roelof Abraham Zeederberg 1795.

De overgave van de Kaap Kolonie aan de Engelschen bracht twee takken van hetzelfde ras samen, want overwinnaars en overwonnenen waren van één stam. Van al de Europeesche

natiën zijn de inwoners van de Nederlanden de naaste bloedverwanten van de bevolking van Engeland en Schotland. Gedurende de eeuwen echter waarin zij van elkander gescheiden waren, was hunne opleiding verschillend geweest, zoodat er vele kleine afwijkingen ontstaan waren. Ofschoon in de meest belangrijke opzichten hunne karakters dezelfde waren, beschouwde elk de afwijkingen in den ander als gebreken, en maakte er dikwijls meer van dan billijk of eerlijk was. Toch in weerwil van hun wederzijdsche harde oordeelvellingen, begonnen zij huwelijks verbindtenissen aan te knooien zoodra zij bij elkander kwamen. De aantrekkingskracht van het bloed was machtiger dan al de vooroordeelen die uit onbekendheid met elkander ontstonden.

Ofschoon de Britsche troepen in het bezit van de Kaapstad waren, was de bevolking in de buitendistricten niet geneigd de nieuwe autoriteiten te erkennen. De meeste boeren gingen naar huis, verklarende dat zij zich niet gebonden achtten door de daden van het vorig gouvernement. Onder deze omstandigheden werden door de Engelsche kommandanten alle mogelijke pogingen aangewend om de kolonisten te bevredigen. De bevolking van de Kaapstad werd op zoodanige wijze behandeld dat de onrust verdween, en men verzekerde haar dat zij spoedig zulk eene vrijheid en geluk zou genieten als zij nooit te voren had gekend. Vele oude dienaren der Oost-Indische Compagnie die gewillig waren een eed van getrouwheid aan den koning van Engeland af te leggen, zoolang hij de kolonie in bezit had, werden in dienst gehouden, en de meeste klerken in de verschillende kantoren mochten hunne betrekkingen behouden.

Het papiergeld in omloop bedroeg iets meer dan een kwart millioen ponden sterling, en was een bron van groote onrust voor de eigenaars. De Britsche kommandanten kondigden aan dat het in de publieke kantoren aangenomen zou worden tegen de volle nominale waarde. Zij schaften ook een zeer gehate zegelbelasting af op vendu-rekeningen, en stelden in de plaats van de oude burgerraden een populair bestuur dat de burger

senaat heette. Twee dagen na de overgave zonden zij een document in het land rond, waarin beloofd werd dat ieder koopen kon van wien hij wilde, en verkoopen kon aan wien hij wilde, dat ieder in zijn dienst nemen kon wien hij wilde, en komen en gaan kon wanneer en waar hij verkoos, over land en over zee. De boeren werden verzocht hun vee en produkten naar de Kaapstad te zenden, waar zij konden verkoopen wat zij wilden op de meest voordeelige wijze, en de Engelschen zouden voor alles dat zij kochten in baar geld betalen. Zij werden ook uitgenoodigd personen te zenden om met de Britsche kommandanten te raadplegen als er iets was waaromtrent zij opheldering begeerden te hebben.

Deze maatregelen hadden de gewenschte uitwerking in de Kaapsche en Stellenbosche districten, en geen weerstand werd daar aan de nieuwe autoriteiten geboden. Ook in Swellendam besloot de bevolking kort daarna de republiek op te heffen en zich aan de Engelschen te onderwerpen. De burgers van Graaff-Reinet echter probeerden vol te houden, onder de leiding van een man Jan Pieter Woijer genaamd. Toevoer van ammunitie en goederen van allerlei soort werd dus afgesneden, met het gevolg dat vóór het einde van 1796 zij ook verplicht waren hunne nominale onderwerping aan te bieden, ofschoon zij hoopten dat hulp van buitenaf hen spoedig in staat zou stellen hunne onafhankelijkheid te herwinnen.

Woijer had het land verlaten in een Deensch schip naar Java bestemd, dat binnengeloopen was in de Algoa Baai, waar schepen toen zeer zelden werden gezien. Zes Fransche fregatten waren op de reede te Batavia geankerd toen hij daar aankwam. De admiraal zond één daarvan met een voorraad kruit en lood voor de Graaff-Reinetsche boeren, maar toen het Algoa Baai bereikte was daar toevallig een Engelsch oorlogsschip, en na een kort gevecht werd het fregat gedwongen terug te wijken. Het gouvernement van Java zond ook een schip met een lading krigsbehoeften, kleederen, suiker, en koffie, voor het gebruik der boeren. Het voor-

nemen was die lading in de Algoa Baai te landen, maar in een storm werd het schip zóó beschadigd dat het Delagoa Baai binnen liep om gerepareerd te worden, en in die haven werd het genomen door de bemanning van een Engelschen walvischvanger geholpen door eenige Portugeezen.

Een vloot bestaande uit negen schepen uit Holland gezonden onder bevel van Admiraal Lucas kon er ook niet in slagen de kolonisten tegen de Engelschen te hulp te komen. De admiraal ankerde in Saldanha Baai, en werd daar als in een val gevangen tusschen een veel sterkere Britsche vloot aan den éénen kant en een groot Britsch leger aan den anderen. Op 17 Augustus 1796 was hij verplicht zich met zijne schepen en bijna twee duizend soldaten en matrozen over te geven, zonder zelfs eene poging te hebben aangewend om weerstand te bieden.

Admiraal Elphinstone en Generaal Clarke bleven slechts weinige weken na de overgave in Zuid-Afrika. Zij gingen toen naar Indië, Generaal Craig aan het hoofd van het Kaapsche gouvernement achterlatende. Deze officier deed zijn best om de Engelsche regeering in het gunstigste daglicht bij de kolonisten te plaatsen, en ofschoon hij als veroveraar niet bemind kon worden, werd hij als een man hooggeacht.

Toen de tijding der verovering Engeland bereikte, besloot het gouvernement dat de Kaap Kolonie geregeerd zou worden door een man van rang, die al de macht zou bezitten die de gouverneur en de raad onder de Hollandsche Oost-Indische Compagnie gehad hadden. Een zeer sterk garnizoen zou in de Kaapstad worden gehouden, en de bevelhebber moest als administrateur optreden in geval van het overlijden of de afwezigheid van den gouverneur.

Graaf Macartney, een oud Iersch edelman die goede diensten in Indië bewezen had, werd dus als gouverneur hierheen gezonden, en aanvaardde het ambt in Mei 1797. Zijne administratie was niet in het minst geschandvlekt door oneerlijkheid, maar werd volgens zeer strenge beginselen gevoerd. Die kolonisten welke voorgaven aanhangers te zijn van Groot-

Brittanje werden begunstigd, terwijl die welke aan een republiek de voorkeur gaven boven een koninkrijk verplicht waren hunne gevoelens te verbergen, anders werden zij terstond behandeld alsof zij schuldig waren aan oproer. In geen tijdperk van de geschiedenis der kolonie was er minder vrijheid van spreken dan onder zijn bestuur. Alle belangrijke betrekkingen werden aan mannen gegeven die de Hollandsche taal niet konden spreken, en die zulke groote salarissen uit de koloniale schatkist trokken dat er weinig overschoot voor andere doeleinden. Een eed van getrouwheid aan den koning van Engeland werd van alle burgers geëischt. Velen weigerden hem af te leggen, en eenigen verweigerden niet toen zij daartoe opgeroepen werden. De gouverneur bleef bij zijn eisch, dragonders werden ingekwartierd bij velen die ongeneigd waren den eed af te leggen, en anderen werden uit het land verbannen.

De vrije handel, in 1795 beloofd, hield ook op. Handel met plaatsen ten oosten van de Kaap de Goede Hoop gelegen was beperkt tot de Engelsche Oost-Indische Compagnie, en zware invoerrechten werden gelegd op goederen van het westen gebracht in andere dan Engelsche schepen. Britsche goederen uit Britsche havens aangebracht in Britsche schepen werden vrij van invoerrechten toegelaten. Het gouvernement hernam de macht om zelf de prijzen vast te stellen van boerderij producten, en aflevering tegen dien prijs te dwingen van al wat noodig was voor het garnizoen en de oorlogsschepen die de Simonsbaai bezochten. De vastgestelde prijzen waren echter billijk en redelijk, en de burgers maakten geen bezwaar om tegen die prijzen te verkoopen, ofschoon zij onder elkander op zeer bitteren toon spraken van den willekeurigen regel waaraan zij gebonden werden.

In Mei 1798 werd er een predikant te Swellendam aange-
steld, waar vroeger slechts een ziekentrooster geweest was,
en een kerkeraad werd daar opgericht evenals voor de zes
andere gemeenten van de hervormde kerk in de kolonie.

In November van dit jaar keerde Graaf Macartney naar

Europa terug om redenen van gezondheid. Majoor-Generaal Francis Dundas ageerde toen als administrateur tot December 1799, toen Sir George Yonge als gouverneur uit Engeland aankwam.

Intusschen was er een aantal boeren in Graaff-Reinet in opstand gekomen. De gevangenneming van Adriaan van Jaarsveld, op eene beschuldiging van valsche handteekening en van minachting van een dagvaarding van het hooge hof,

Huis te Dal Josaphat gebouwd vóór 1800.

was de onmiddellijke oorzaak van die onlusten. De oude kommandant, die naar de Kaapstad vervoerd werd om daar in verhoor te worden genomen, werd op weg ontzet door een aantal grensboeren, — dezelfde die onder de laatsten geweest waren om zich aan Britsch gezag te onderwerpen. Een sterke militaire macht, bestaande uit een eskadron dragonders, een regiment infanterie, en een Hottentot corps, werd terstond afgezonden om de rustverstoring te onder-

drukken. Dit was een gemakkelijke taak, daar de groote meerderheid van de bevolking van het district Graaff-Reinet weigerde de oproerlingen te hulp te komen, die daarop een verzoekschrift inzonden om vergiffenis. De bevelhebber der troepen antwoordde in geschrifte dat zij hunne wapenen moesten nederleggen voordat hij met hen zou onderhandelen, en hij noemde eene plaats waar zij dat konden doen.

Honderd en dertien mannen verschenen op de aangewezen plaats, en leverden hunne wapenen aan de troepen uit. Er was geen belofte hoegenaamd in het document hun toegezonden, maar zij waren onder den indruk dat in de bewoordingen er van een pardon opgesloten lag, en zij protesteerden dus toen zij gevangen genomen werden. Drie en negentig werden losgelaten na betaling van boeten, en de overige twintig werden naar de Kaapstad gezonden, waar zij gevangen gehouden werden. Nog twee en veertig gaven zich later over, en kregen genade, maar zeven van de oproerigsten vluchtten naar Kafferland, waar een bende deserteurs van het Britsche leger zich bij hen aansloot, en verscheidene jaren lang leefden zij onder bescherming van een machtig opperhoofd. Die welke naar de Kaapstad gezonden waren werden in verhoor genomen door het hooge hof, waarna twee hunner werden ter dood veroordeeld, en de anderen tot verschillende straffen, maar met uitzondering van één die gegeeseld en verbannen werd en van twee die in de gevangenis stierven, werden zij allen in vrijheid gesteld door den hoogen commissaris De Mist in 1803.

De verschijning van de pandours op de grenzen gaf aanleiding tot een rustverstoring van anderen aard. Sommige Hottentotten in dat deel van het land, ziende dat mannen van hun eigen ras onder de wapenen waren tegen kolonisten, gevoelden zich natuurlijk geneigd hen te helpen, en begonnen de boerenhuizen van geweren, kruit, en kleederen te berooven. Zij vergoten echter geen bloed, en toen zij naar hun oordeel genoeg buit verkregen hadden, gingen zij naar het Britsche kamp met hunne vrouwen en kinderen, meenende dat hun

gedrag prijzenswaardig zou geacht worden. Generaal Vandeleur, de kommandant, wist niet wat met hen te doen. Hij gaf aan honderd jonge mannen verlof dienst te nemen in het Hottentotsche regiment, en de overigen — omtrent zes honderd van beide seksen en alle leeftijden — zond hij naar Algoa Baai met een escorte, om daar te wachten totdat hij instructies omtrent hen krijgen kon van het gouvernement in de Kaapstad.

Eene zaak van veel grooter belang dan een dezer kleine oproeren was onverwachts opgekomen, en eischte al zijne aandacht. Gaika, die een jongen was toen de tweede Kaffer oorlog plaats had, had onlangs den mannelijken leeftijd bereikt, en had toen het opperhoofdschap geëischt waarvan hij de geboren erfgenaam was. Zijn oom, de regent Ndlambe, weigerde af te treden, en een groote partij onder zijne stamgenooten verklaarde zich bereid hem te ondersteunen. Gaika deed een beroep op de wapenen, en een gevecht had plaats waarin hij niet alleen overwinnaar bleef, maar het geluk had zijn oom gevangen te nemen. Ndlambe werd echter zorgeloos bewaakt, en in Februari 1799 wist hij te ontsnappen, waarop hij met een groot aantal volgelingen over de Visch rivier in de kolonie trok. Al de benden die tusschen de Visch rivier en de Kowie sedert den vorigen oorlog gewoond hadden, uitgenomen één, sloten zich bij den machtigen vluchteling aan. De blanken die op of nabij zijn weg waren namen de vlucht, sommigen alles verliezende wat zij bezaten, anderen die bijtijds hun vee konden bijeenzamelen het wegvoerende en al hun ander eigendom achterlatende. Binnen weinige dagen waren de overweldigers in het onbetwist bezit van het geheele land langs de kust tot aan de Zondags rivier.

Generaal Vandeleur was niet van plan Engelsche soldaten tegen de Xosas te gebruiken, maar op zijn marsch naar Algoa Baai, op zijn terugreis naar de Kaapstad, werd hij door hen aangevallen in een bosch op den oever van de Zondags rivier. Hij dreef hen terug, trok toen een weinig achterwaarts,

en sloeg een kamp op om een patrouille van twintig man gelegenheid te geven zich bij hem aan te sluiten. Maar deze patrouille was reeds omsingeld, en na zich dapper verdedigd te hebben werden allen gedood, uitgenomen vier mannen die wisten te ontsnappen. Het kamp was nauwelijks opgeslagen toen het aangevallen werd door de Xosas, die in massas storm liepen met de schachten hunner assagaien kort afgebroken zoodat zij als steekwapenen gebruikt konden worden. Deze aanvallen werden afgewacht met een regen van kogels en schroot die den grond met lijken bedekte, totdat de Xosas eindelijk op de vlucht gingen.

De generaal marcheerde toen naar Algoa Baai. Na een kamp versterkt te hebben aan de Zwartkops rivier, zond hij een gedeelte zijner soldaten over zee naar de Kaapstad, en riep een burger kommando op om de overweldigers uit het land te verjagen. De hierboven vermelde Hottentotten die de huizen der grensboeren uitgeplunderd hadden waren nog aan de baai en kregen nog rantsoenen, en hij oordeelde het voorzigtig hen te ontwapenen, maar toen eene poging daartoe aangewend werd vluchtten zij allen en sloten zich bij de Xosas aan.

In het begin van Juni kwam een burger kommando bij de Boesmans rivier bijeen, maar in plaats van de indringers aan te vallen, trachtte Generaal Vandeleur hen over te halen om terug te trekken. Zoo verloren de boeren den moed, omdat men ze liet wachten, en velen gingen uiteen, terwijl de Xosas begonnen te gelooven dat de blanken hen vreesden. Zij en de opgestane Hottentotten liepen toen het land af, en plunderden het heinde en ver. Tegen het einde van Juli hadden negen en twintig blanken het leven verloren, er stond bijna geen enkel huis meer ten oosten van de Gamtoos rivier, en bijna al het vee was in handen van de roovers.

In Augustus werd er een groote burgermacht bijeengebracht, en vijf honderd soldaten werden naar Algoa Baai gezonden. Generaal Dundas was echter vast besloten nog eene poging te doen om tot eene vriendschappelijke schikking

te geraken. Hij ging dus zelf naar het verontrust district, maar zond als vertrouwd persoon, om met de vijandelijke opperhoofden te onderhandelen, niemand anders dan den vroeger genoemden Maynier. Zes of zeven honderd soldaten en drie sterke afdeelingen burgers waren in het veld. Er was niets te plunderen binnen het bereik der Xosas overgebleven, zoodat toen Maynier aanbood hen niet aan te vallen in de kuststreek ten oosten van de Boesmans rivier als zij wilden beloven dat land niet te overschrijden, zij gewillig hun woord verpandden, en als bewijs van vriendschap de geschenken aannamen die hij hun aanbood. De moed ontzong den boeren toen vrede geproklameerd werd, maar zij waren verplicht zich te onderwerpen aan de beslissing hunner overheden, en zoo was er gedurende korten tijd eene soort van wapenstilstand, die slecht in acht genomen werd.

De zaken bleven in dezen toestand bijna drie jaren lang, gedurende welken tijd de boeren van Graaff-Reinet in groote armoede en gebrek verkeerden. De rooverijen van de Xosas en Hottentotten gingen toen zóóver dat het noodig werd uit schaamte den oorlog te hervatten. Een burgermacht werd opgeroepen, en werd onder een zeer dapperen en gerespecteerden boer, Tjaart van der Walt genaamd, geplaatst. De eerste ondernemingen van deze macht hadden eenig succes, maar in Augustus 1802 werd de kommandant in een gevecht gedood, en de burgers gingen daarop uiteen. Vijf maanden later werden zij weer bijeengebracht, maar daar de Xosas nu om vrede verzochten en beloofden zoo spoedig mogelijk naar hun eigen land terug te keeren, werd er vrede met hen gesloten. Zij en de Hottentotten verbonden zich niet langer rond te zwerven en te plunderen, en het gouvernement verbond zich hun tijd te geven om te verhuizen zonder hen lastig te vallen.

Het gouvernement van Sir George Yonge was volkomen verdorven. Het kon wel niet bewezen worden dat hij zelf zich liet omkopen, maar men kon hem slechts naderen door zijne gunstelingen, en deze waren in de hoogste mate

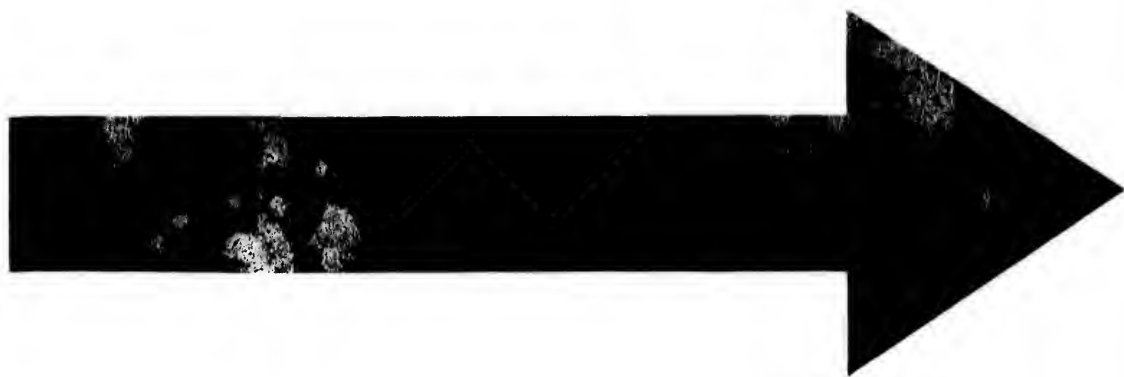
gewetenloos. Binnen korten tijd werden er zoovele klachten in Engeland ingebracht door personen van de Kaap, dat hij herroepen werd. Hij verliet de kolonie in April 1801. Eene commissie die later in de Kaapstad onderzoek deed naar de beschuldigingen tegen hem, zond een rapport in, waarin grove misbruiken aan het licht gebracht werden. Majoor-Generaal Dundas ageerde voor de tweede maal als administrateur, en bleef in die betrekking totdat de kolonie aan Holland werd teruggegeven.

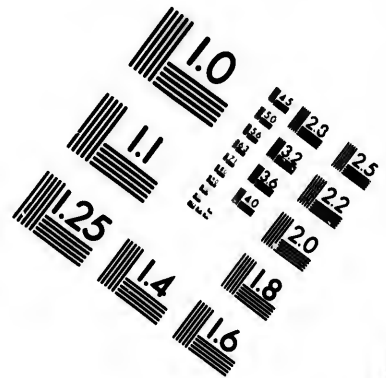
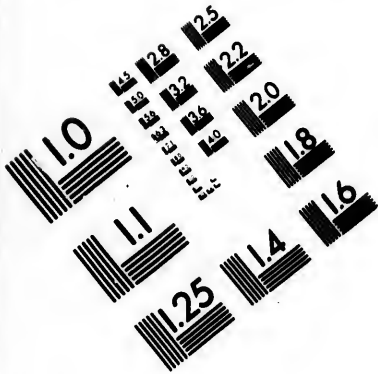

Kerk in de Kaapstad in 1800.

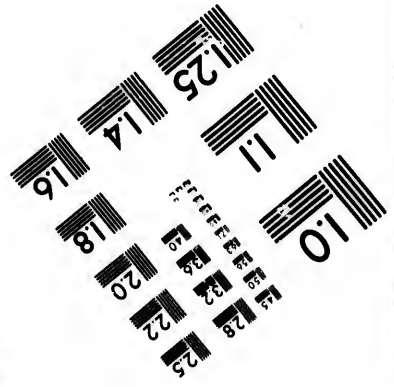
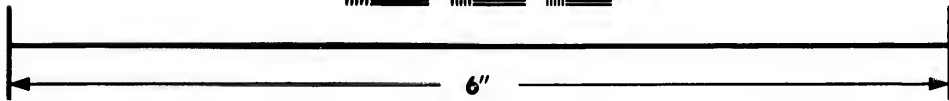
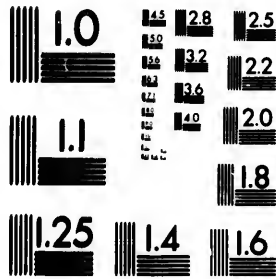
In 1799 kwamen de eerste zendingen van het Londensche zending-genootschap in Zuid-Afrika aan. Ongelukkig namen sommigen hunner bijna van den dag hunner aankomst af een grooter aandeel in politieke zaken dan in het opleiden der heidenen, en daar zij maatschappelijke gelijkheid van barbaren en beschaafden bepleitten, waren zij spoedig in oneenigheid met de kolonisten.

Vredesvoorwaarden tusschen Groot-Brittanje, Frankrijk, en de Nederlanden — toen de Bataafsche Republiek — werden te Amiens onderteeekend op 27 Maart 1802, en een dezer voorwaarden was dat de Kaap Kolonie teruggegeven zou worden aan hare vroegere bezitters. In Februari 1803 verving dus een Hollandsch garnizoen van meer dan drie duizend man de Britsche troepen, en Generaal Dundas droeg het gouvernement over aan den Bataafschen commissaris De Mist.

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

23 29 25
22 20
18

10
01

H O O F D S T U K X I V .

DE KAAP KOLONIE ONDER DE BATAAFSCHE REPUBLIEK.

DE Kaap Kolonie was nu in een geheel andere positie dan waarin zij vóór 1795 verkeerde. Toen werd zij geregeerd door een gecharterde compagnie welker doel natuurlijk was zoo weinig mogelijk uit te geven, en zoo veel mogelijk winst te maken. Thans kwam zij onder het direct bestuur van de staten-generaal, het regeerend lichaam van de Bataafsche Republiek. Ofschoon de ondervinding tijdens de Fransche Revolutie deze overheid afkeerig maakte van een gekozen volksvertegenwoordiging, nam zij in de Kaap Kolonie liberaler maatregelen dan eenige vroegere gedaan had. De uitvoerende macht was toevertrouwd aan een gouverneur, die tevens opperbevelhebber was van het garnizoen. Luitenant-Generaal Jan Willem Janssens — een bekwaam militair officier en een man van hoog zedelijk karakter, werd gekozen om dit ambt te bekleeden. Een wetgevende en uitvoerende raad werd aangesteld, bestaande uit vier leden en den gouverneur als voorzitter. Het hoog gerechtshof werd onafhankelijk gemaakt van de andere deelen van het gouvernement, en bestond uit een voorzitter en zes leden, of, zooals men ze thans noemen zou, een hoofd en zes andere rechters, allen geleerde mannen. Handel mocht met alle bezittingen der republiek gedreven worden, als men een klein invoerrecht betaalde aan de koloniale schatkist. Een advocaat die gunstig bekend stond — de heer Jacob Abraham de Mist — werd als hooge commissaris uitgezonden om de kolonie van de Engelschen

over te nemen, de nieuwe ambtenaren te installeeren, en zoodanige regulaties op te stellen als hij noodig oordeelde, die, nu door de staten-generaal te zijn goedgekeurd, opgenomen moesten worden in eene constitutie.

De eerste Maart 1803 werd gevierd als een dankdag aan den Almachtigen God voor de teruggave van de kolonie aan hare oude bezitters. In den voormiddag werd godsdienstoefening gehouden in al de kerken, en ten 12 ure werd Luitenant-Generaal Janssens door den commissaris De Mist als gouverneur geïnstalleerd; ook de andere ambtenaren die uit Europa gekomen waren werden formeel met hunne ambten bekleed. De landdrosten en de meeste klerken onder de Engelsche regeering behielden hunne betrekkingen.

Vergiffenis werd geschonken aan alle personen die door het vorige gouvernement gevangen gezet of verbannen waren wegens politieke misdaden, zoodat verscheidene kolonisten uit Europa naar Zuid-Afrika konden terugkeeren, en de Graaff-Reinetsche boeren die zoolang in het kasteel opgesloten waren geweest werden in vrijheid gesteld. Adriaan van Jaarsveld, de voornaamste hunner, was in de gevangenis gestorven voordat zijne kameraden ontslagen werden.

In April verliet de gouverneur de Kaapstad om het oostelijk gedeelte der kolonie door te reizen en te onderzoeken hoe de zaken met de blanken, de Bantu, en de Hottentotten stonden. Te Algoa Baai vond hij een aantal Hottentotten onder de leiding van Dr. Van der Kemp, een zendeling van het Londensch genootschap, en voor hun gebruik gaf hij een stuk grond in de nabijheid, die sedert Bethelsdorp genoemd werd. Groote locaties werden toegekend aan de Hottentot kapiteins die onlangs de wapenen opgenomen hadden tegen de kolonisten, maar de meesten hunner trokken spoedig met hun volk naar andere deelen van het land, en de grond die voor hen opengehouden was werd door latere gouverneurs als vacant beschouwd. Tijdelijk echter werden de zaken bevredigend geregeld met het volk van dit ras dat in den laatsten tijd vijandig was geweest.

De gouverneur reisde toen naar de Zondag rivier, waar hij een onderhoud had met Ndlambe en de andere Xosa opperhoofden die binnen de kolonie woonden. De opperhoofden, die natuurlijk niets wisten van de betrekkelijke macht van Engeland en Holland, waren onder den indruk dat het Hollandsche gouvernement veel machtiger moest zijn dan het andere, omdat het hun duidelijk was dat het zijn vijand verdrongen had, en zij wisten dat de kolonisten het met geestdrift ondersteunden. De boeren waren zeer hoopvol, en hadden hun doen weten dat zij zich niet moesten verbeelden dat de oude tijd weer aangebroken was, want de groote heer, de Bataafsche Republiek genaamd, stond onmetelijk hooger dan het arme schepsel Jan Compagnie, die langen tijd ziek was geweest en thans dood was. De Kosas gaven dus hunne begeerte te kennen om in vrede en vriendschap met de blanken te leven, en het was niet moeielijk ten opzichte van kleinere zaken met hen tot eene schikking te komen. Maar de allerbekijkste zaak, hun terugkeer naar hun eigen land, kon niet zoo gemakkelijk geregeld worden, want ofschoon zij erkenden dat de Visch rivier de grensscheiding was, verklaarden zij dat zij haar niet konden overtrekken uit vrees voor Gaika.

Geschenken werden aan de opperhoofden gegeven, die wederkeerig een paar ossen aan den gouverneur zonden, en met wederzijdsche betuigingen van vriendschap scheidden de partijen van elkander. Generaal Janssens vaardigde daarop eene proklamatie uit waarbij aan de kolonisten verboden werd Kaffers als werkvolk in dienst te nemen, en bevelen dat allen van dat ras die in dienst waren terstond ontslagen moesten worden, tenzij zij langer dan een jaar onder hunne meesters geweest waren en den wensch te kennen gaven van onder hen te willen blijven. De beweegreden die hem hiertoe aandreef was de vrees dat als de Kosas doorengemengd werden met de blanken, zij de kolonie nooit weer zouden verlaten.

Voortrekkende naar de Kat rivier, had de gouverneur een onderhoud met Gaika, welk opperhoofd zijn woord gaf dat

geen zijner volgelingen over de grens zou gaan, en beloofde dat als de Xosas die tusschen de Visch en Boesmans rivieren woonden naar hun land wilden terugkeeren hij hen niet zou lastig vallen. Hij stemde er ook in toe eenige weggelooopen Europeanen te verbannen die onder zijn volk woonden, en wier gedrag van zoodanigen aard was dat hunne aanwezigheid een bron van gevaar was. Maar niets anders dan bloote beloften, gedaan zonder eenig voornemen om ze na te komen, was het gevolg van het onderhoud.

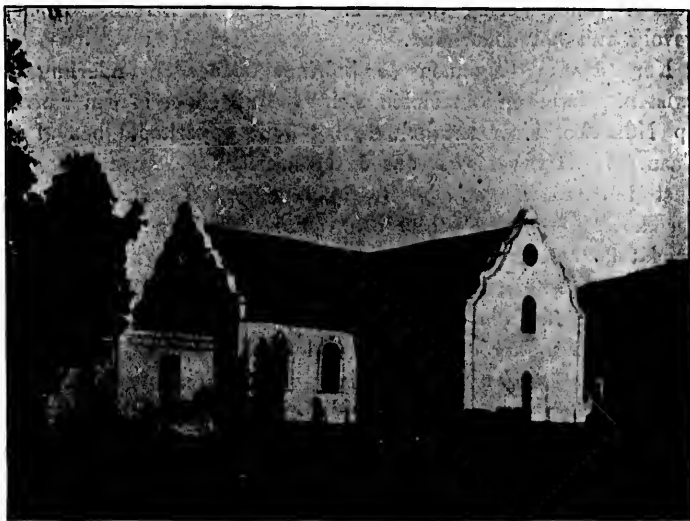
Kort daarna begonnen de indringende benden onderling te twisten. Twee er van sloten zich bij Gaika aan in een aanval op Ndlambe, maar het gelukte het oude opperhoofd hen af te slaan. De Xosas bleven dus de strook land bewonen langs de kust ten oosten van de Boesmans rivier. De andere deelen der kolonie genoten echter een tijdlang een vrij rustig leven, zoodat de boeren in staat waren hun gewoon werk te doen.

Evenals de gouverneur, ondernam de heer De Mist ook een lange reis, ten einde bekend te worden met den toestand en de behoeften der bevolking. Al het land tusschen den Atlantischen oceaan en de Visch rivier, en noordwaarts van den Indischen oceaan zoover als er blanken woonden, was vroeger verdeeld in vier districten: de Kaap, Stellenbosch, Swellendam, en Graaff-Reinet.

De meeste boeren waren dus verplicht een enormen afstand te reizen wanneer zij hunne belastingen kwamen betalen of met een gerechtshof te doen hadden. Er is dikwijls door reizigers en door oppervlakkige waarnemers geklaagd over de wetteloosheid der grensboeren, maar als men den toestand van het land in aanmerking neemt, schijnt het bijna een wonder dat wanorde en misdaad niet veel meer algemeen waren. Het valt te betwijfelen of de bevolking van Zeeland in de Nederlanden zich even goed zou gedragen indien het naaste gerechtshof in Berlijn was, of de bevolking van Sussex in Engeland indien geen magistraat of politiebeambte nader bij hen woonde dan Edinburg. Daarom is het onbillijk de boeren langs de Visch rivier als meer wetteloos te beschouwen dan

gewone Europeanen, omdat zij somtijds oproerig waren tegen het gouvernement.

De heer De Mist verhielp dit voor zoover de geldmiddelen van het land dit toelieten, door de kolonie in zes magistraats districten te verdeelen in plaats van in vier. Een der plekken uitgekozen voor een nieuwe drostdij was een boerenplaats van de weduwe Elizabeth Scheepers, die verwoest was door de

De Oude Kerk te Paarl.

Xosas en sedert niet weer bewoond was. Deze plaats werd gekocht, en zoodra geschikte gebouwen opgericht konden worden werd een landdrost daar gestationeerd. Aan dit district en aan den magistraatszetel er in gaf Generaal Janssens den naam Uitenhage, naar een titel in de familie van den heer De Mist. Zes heemraden werden aangesteld om den landdrost bij zijn werk behulpzaam te zijn.

Men had eerst plan de andere nieuwe drostdij te Jan Dissels Vlei te bouwen, waar het dorp Clanwilliam eenige jaren later

aangelegd werd, maar eindelijk werd de boerderij van een man genaamd Hercules du Preez, grenzende aan Roodezand's kerk, hiervoor gekozen. Aan deze plaats en aan het district waarvan zij de magistraatzetel was, werd de naam Tulbagh gegeven, ter eere van den hooggeachten gouverneur van vroegere dagen. Evenals te Uitenhage, werden ook hier zes heemraden aangesteld.

Onder de vele regulaties door den heer De Mist gemaakt was er eene die volle politieke rechten gaf aan personen van alle geloofsbelijdenissen die een opperwezen erkenden en aanbaden. Tot nu toe hield zich de geheele buitenbevolking van Europeesche afkomst aan de Nederduitsch hervormde kerk, maar in de Kaapstad waren er personen van bijna alle godsdienstig gezindten, en in het kasteel zelf was er een vertrek ingericht als kapel, waarin een Roomsch katholiek priester godsdienstoefening hield voor de soldaten die tot die kerk behoorden. De Nederlandsch hervormde bleef echter de staatskerk van de kolonie in zóóverre dat hare predikanten door het gouvernement werden aangesteld, en dat hunne salarissen uit de publieke schatkist betaald werden.

Eene andere regulatie voorzag in de oprichting van staatscholen, waarvoor de tijd in Zuid-Afrika nog niet rijp was, want de groote meerderheid der kolonisten had bezwaar tegen scholen die niet in verband stonden met de kerk. Het land bleef niet lang genoeg onder de Bataafsche vlag om deze vraag te doen beslissen, maar het is waarschijnlijk dat staatscholen niet zouden geslaagd zijn, omdat de afkeer er van te sterk was.

Nog eene andere regulatie stelde orde op het sluiten van huwelijken voor burgerlijke hoven. Vóór dien tijd waren allen die wilden huwen verplicht voor het huwelijks-hof in de Kaapstad te verschijnen, om aan te toonen dat er geene wettige verhindering bestond. Van dit hof werd een licentie verkregen, en dan kon hun huwelijk bevestigd worden door een predikant in de Kaapstad, of zij konden naar hun eigen district terugkeeren, en hun huwelijk kon worden ingezegend door den

predikant van de gemeente waarvan zij leden waren. De regulatie van den heer De Mist bepaalde dat huwelijken moesten plaats vinden voor den landdros en twee heemraden van het district waarin de bruid gedurende de laatste drie maanden gewoond had. De noodzakelijkheid van eene reis naar de Kaapstad uit afgelegen deelen der kolonie verviel dus.

Proefnemingen met het doel om het gebruikelijk stelsel van landbouw te verbeteren werden op last van het gouvernement

Oude Wijngaard te Paarl.

gedaan te Groote Post in het tegenwoordig district Malmesbury, maar zij hadden geen goeden uitslag. Pogingen om het voorttelen van woldragende schapen door de boeren te bevorderen, en om de qualiteit van Kaapsche wijnen te verbeteren, werden ook aangewend, maar te vergeefs. Een plan van een Hollander, — Gijsbert Karel van Hogendorp, vooral later bekend om zijn politieken invloed in zijn vaderland, — om personen uit Holland te zenden die zich op land te Plettenberg's Baai zouden

neerzetten, naar aanleiding waarvan eenige immigranten aankwamen, werd door het uitbreken van oorlog verijdeld.

De eerste post in Zuid-Afrika werd in dien tijd ingesteld, maar het begin was zeer onbeduidend. Een zak bevattende brieven en de *Gouvernement's Gazette* — die sedert het jaar 1800 uitgegeven werd — werd eens in de week te paard vervoerd van de Kaapstad naar Stellenbosch en Tulbagh, en naar de andere drostdijken wanneer het gouvernement brieven wilde verzenden. In dat geval namen boeren langs den weg op zich den zak voor een zeer kleine som van den een naar den ander te vervoeren. De landdrosten, die als postmeesters aageerden, zonden de brieven en couranten met de eerste gelegenheid naar hunne adressen.

Het fraaie dorp Stellenbosch had dikwijls door vernielende branden geleden, maar nooit in zulk eene mate als in December 1803, toen de vlammen uitbarstten uit het rieten dak van een huis aan het einde van de hoofdstraat, en voor dat zij gestuit konden worden waren veertig van de beste gebouwen met al wat er in was verbrand.

In 1805 bestond de Europeesche bevolking der kolonie uit tusschen de vijf en twintig en zes en twintig duizend personen, de soldaten niet meegerekend. Zij bezaten bijna dertig duizend slaven, en hadden in hunnen dienst omtrent twintig duizend vrije kleurlingen. Het is onmogelijk te zeggen hoeveel Hottentotten in kralen woonden, of hoeveel Boesmans rondwieren op de grenzen, want deze personen betaalden geene belastingen, en daarom werd er geen acht op hen geslagen door de ambtenaren die de jaarlijksche opgaven opstelden. De Kaapstad had eene bevolking van iets meer dan zes duizend Europeanen en bijna elf duizend kleurlingen.

In Mei 1803, binnen drie maanden na de teruggave der kolonie, brak er weer oorlog uit tusschen Groot-Brittanje en de Bataafsche Republiek. Bij ontvangst van dit bericht wijdde Generaal Janssens al zijne aandacht aan de verdedigingswerken in het Kaapsche schiereiland. Maar spoedig werd hem uit Holland bevolen zijn beste regiment naar Batavia te zenden,

daar het moederland niet in staat was meer manschappen te verschaffen, en er dringende behoefte aan troepen was op Java. Het eenige wat de gouverneur doen kon om dit verlies goed te maken was het Hottentot korps door Generaal Dundas aan hem overgemaakt tot zes honderd man te vermeerderen, en de Aziaten in en rondom de Kaapstad in een vrijwilliger korps te vereenigen, dat de Maleier artillerie genoemd werd.

Hij was van plan een voorraad graan achter de bergen van Hottentots Holland te bewaren, zoodat als de Kaapstad aangevallen en ingenomen werd, zijne macht retireeren en toevoer van levensmiddelen afsnijden kon van den aanvaller, maar de oogsten waren jaren achtereen zóó slecht dat niets gemist kon worden. Bij het einde van 1805 was de schaarschte in de Kaapstad zóó groot dat er nooit meer voorhanden was dan meel voor twee dagen, en de koornoogst dien men nu spoedig verwachten kon was kleiner dan gewoonlijk. De geregelde Europeesche troepen van alle wapenen waren tusschen de vijftien en zestien honderd in aantal. Zij waren verdeeld over het Kaapsche schiereiland, uitgenomen tachtig man te Algoa Baai gestationeerd om den landdrost van Uitenhage te steunen.

Niemand twijfelde er aan dat de Engelschen zouden trachten de kolonie nogmaals te nemen, maar de toestand van onzekerheid duurde voort tot in de laatste week van 1805, toen de tijding ontvangen werd dat er eene groote vloot aan het naderen was. Terstond werd aan de verschillende drostdijen geseind de burgers te wapen te roepen, en, ofschoon de hitte zoo groot was dat zij alleen 's nachts konden rijden, kwamen er honderden naar de Kaapstad. Maar het was zeer moeielijk hen van voedsel te voorzien nadat zij aangekomen waren, zoodat een groote macht, hoe ijverig ook voor de zaak die zij verdedigde, niet lang bijeen kon worden gehouden.

Op den avond van den 4den Januari 1806 kwam de vloot — die uit drie en zestig schepen bestond — ten anker aan de oostzijde van Robben Eiland, in den ingang van de Tafel baai. Er waren aan boord bijna zeven duizend soldaten, onder bevel van Majoor-Generaal David Baird, een officier die goed bekend

was met de Kaap en hare forten, daar hij hier in 1798 gediend had.

Het voornemen van Generaal Baird was zijn leger den volgenden morgen op de kust te doen landen, en dan over de vlakte naar de Kaapstad te marcheeren, maar gedurende den nacht stak er een storm op, die zulk een zware branding op de kust veroorzaakte dat het landen onmogelijk was. Hij besloot toen zijne troepen in de Saldanha baai te ontschepen, en gedurende den nacht van den 5den werd een gedeelte der macht — met al de cavalerie — daarheen gezonden. De anderen zouden hen den volgenden morgen gevolgd zijn, maar bij het aanbrenken van den dag zag men dat de branding zoozeer bedaarde was dat het mogelijk was te landen in een kleinen inham omtrent achttien Engelsche mijlen overland van de Kaapstad. Dien namiddag werden drie Schotsche regimenten aan wal gebracht, met verlies echter van vijf en dertig man die verdronken. Op den 7den werden er nog drie regimenten geland, met eenige kanonnen en levensmiddelen.

Zoodra het bekend werd dat de Engelschen aan het landen waren op het Blauwberg strand, marcheerde Generaal Janssens hun te gemoet, in de Kaapstad een groot aantal burgers en eenige soldaten onder Luitenant-Kolonel Von Propalow achterlatende om de forten te bewaken. Hij was verplicht zijne macht op deze wijze te verdeelen, omdat als de Kaapstad weerloos gelaten werd, zij zonder moeite genomen zou kunnen worden hetzij door booten van de Engelsche vloot of door de afdeeling Engelsche troepen die van Saldanha Baai er tegen op trokken. Hij had een leger van iets meer dan twee duizend man, maar samengesteld op vreemdsoortige wijze. Er waren twee honderd vier en twintig burgers te paard, onder de kommandanten Linde, Human, en Wium. Er waren twee honderd acht en negentig Hollandsche soldaten, negen honderd en zestig soldaten van nagenoeg alle Europeesche natiën, twee honderd en veertig Franschen uit gestrande schepen, drie honderd negen en dertig Maleiers, Hottentotten, en slaven. Hij had zestien veldstukken.

Om drie uur in den morgen van den 8sten was deze gemengde krijgsmacht onder de wapenen, toen de tijding gebracht werd dat de Engelschen aan het naderen waren. Twee uren later kwamen de Britsche troepen in 't zicht langs den Blauwberg. Generaal Baird had omtrent vier duizend man infanterie, behalve artilleristen en vijf of zes honderd matrozen gewapend met pieken, die acht veldstukken voorttrokken.

Toen de legers binnen schot kwamen begon de artillerie aan beide kanten te vuren, en eenige kogels uit de Engelsche kanonnen vielen in de Waldecker huurtroepen, die dadelijk begonnen te wijken. De burgers, het Fransche korps, de rest der troepen, en de kleurlingen gedroegen zich goed, een hevig artillerie en geweervuur afwachtede en beantwoordende. Maar de vlucht van het hoofdkorps geregelde troepen maakte het onmogelijk voor de in het veld overgebleven gemengde macht een aanval te weerstaan die gedaan werd door drie Schotsche regimenten, en op bevel van Generaal Janssens trok het overblijfsel van het leger terug.

Het verlies aan den kant der Engelschen in den slag van Blauwberg was vijftien doden, honderd negen en tachtig gewonden en acht vermisten. Het appèl der Hollandsche macht toen de vluchtelingen hereenigd waren gaf alleen het aantal der gesneuvelden, gewonden, en vermisten te zamen aan. Toen de namen dien middag afgelezen werden, waren er drie honderd zeven en dertig die niet antwoordden. Na zijne nederlaag zond Generaal Janssens de meeste vreemdelingen in zijn leger naar de Kaapstad, en met de burgers en de overige troepen trok hij naar de bergen van Hottentots Holland.

In den morgen van den 9den hervatte Generaal Baird zijn tocht naar de Kaapstad. Kolonel Von Prophalow was niet in staat weerstand te bieden met eenig vooruitzicht of succes, hij zond dus een vredesvlag om een wapenstilstand te verzoeken ten einde voorwaarden van overgave te regelen. Generaal Baird stond zes en dertig uren toe, maar eischte onmiddellijk bezit van de buitenste verdedigings linie, insluitende Fort Knokke bij haar uiteinde langs het strand. Zijn eisch

kon niet worden geweigerd, en dien avond' werd een Engelsch regiment in Fort Knokke ingekwartierd.

In den namiddag van den 10den werden de voorwaarden van overgave onderteevend. De geregelde troepen en de Franschen uit de gestrande schepen moesten krijgsgevangenen worden. Kolonisten onder de wapenen moesten naar hun werk terugkeeren. Privaat eigendom van allerlei soort zou geëerbiedigd worden, maar alles dat aan het Bataafsche gouvernement toebehoorde moest overgegeven worden. De inwoners zouden al hunne rechten en voorrechten behouden, en de bestaande publieke eeredienst zou gehandhaafd worden. Het papiergeld zou in omloop blijven totdat de wil des konings zou zijn vernomen, en de publieke grond en gebouwen zouden beschouwd worden als onderpand voor de aflossing er van. De inwoners van de Kaapstad zouden vrijgesteld zijn van inkwartiering van troepen.

De macht tegenover Generaal Janssens was zoo groot dat hij niet hopen kon een langdurigen weerstand te bieden, maar zijne positie in de bergen van Hottentots-Holland was beter voor het verkrijgen van gunstige voorwaarden dan zij zou geweest zijn wanneer hij teruggetrokken was naar de Kaapstad na de nederlaag te Blauwberg. Generaal Baird stelde voor dat hij zich op eervolle voorwaarden moest overgeven, en op den 18den werden schikkingen van dezen aard getroffen. Zij bepaalden dat de troepen niet als krijgsgevangenen zouden beschouwd worden, maar naar Holland zouden worden gezonden op kosten van het Britsche gouvernement, en dat de inwoners der kolonie dezelfde rechten en voorrechten zouden genieten die verleend waren aan die van de Kaapstad, uitgenomen dat het recht van troepen bij hen in te kwartieren voorbehouden werd, omdat men buiten zich niet zoo goed redden kon als in de stad.

Zeven transportschepen werden uitgerust, en de troepen — vier en negentig officieren en vijf honderd drie en zeventig soldaten — gingen aan boord er van. Een der beste schepen werd ter beschikking gesteld van Generaal Janssens, die vrijheid had de personen te kiezen door wie hij wenschte vergezeld te

worden. Een en dertig civiele ambtenaren onder het Batnafsch gouvernement verkozen naar Europa terug te keeren, en passage werd hun gegeven. Drie en vijftig vrouwen en hetzelfde aantal kinderen scheepten zich ook in. Toen alles gereed was, op 6 Maart 1806 zeilde het eskader dat den laatsten vertegenwoordiger van de heerschappij der Nederlanden over de Kaap Kolonie aan boord had, naar Holland.

HOOFDSTUK XV.

EERSTE JAREN DER ENGELSCHER REGERING IN DE KAAPKOLONIE.

VEROVERD te worden is een droevige zaak voor elk volk, hoe licht de last ook zij door den veroveraar opgelegd. Het was dus natuurlijk dat de kolonisten zich neerslachtig gevoelden toen de Engelsche vlag weer het symbool van gezag in Zuid-Afrika was geworden. Zij waren verknocht geweest aan de Bataafsche Republiek, en zij hadden gedurende drie jaren een goed gouvernement gehad met ruime vrijheid: nu was al wat zij gewaardeerd hadden verdwenen. Generaal Baird sprak wel de meest troostrijke woorden, maar zij herinnerden zich dat Generaal Craig hetzelfde gedaan had, en toch was er een hard onsympathiek bestuur gevolgd. Zij zagen dat alle gezag wederom in handen was van één man, want de raad was afgeschaft, en de onafhankelijkheid van het hooge gerechtshof was vernietigd. De leden van dat hof — de voorzitter alléén uitgezonderd — waren nu gewone civiele ambtenaren, die door den gouverneur werden aangesteld en die hunne betrekking behielden zoolang het hem behaagde.

Eéne hoop was er overgebleven, en die rustte op de kansen van oorlog. Als Napoleon overwinnaar bleef in zijn strijd met Engeland, — hetgeen in 1806 zeer waarschijnlijk scheen, — zouden zij weer verbonden worden met hun vaderland. En zoo onderwierpen zij zich aan de macht waartegen zij geen weerstand konden bieden in eene stemming van ontmoediging, maar niet van volslagen wanhoop.

Er heerschte toen groote ongerustheid over de schaarschheid

van graan. Het nieuwe gouvernement bood vijf en dertig shillings voor een mud koren, maar kon niet zooveel krijgen als noodig was, en daarop werd aan de bakkers verboden aan huisgezinnen meer dan één pond brood per dag te verkoopen voor elken man en een half pond per dag voor elke vrouw en elk kind. Na eenige maanden keerden schepen die naar Indië gezonden waren terug met koren en rijst, en proviandschepen kwamen uit Engeland aan met beschuit en meel voor de troepen, zoodat een eigenlijke hongersnood afgewend werd. De volgende oogst was zeer goed, en het was mogelijk in alle bestaande behoeften te voorzien en ook twintig duizend mud koren in een korenschuur in de Kaapstad te bewaren.

Een der eerste daden van Generaal Baird was de wet door den heer De Mist gemaakt ten opzichte van huwelijken te herroepen. Hij stelde den lauddrost en heemraden van elk district als een huwelijks-hof aan, dat onderzoeken moest of er geene wettige bezwaren tegen het huwelijk bestonden en certificaten van dien inhoud afgaven moest, maar hij bepaalde dat huwelijken gesloten konden worden alleen door een geordenden predikant.

Zoo spoedig mogelijk werd de kolonie weer onder denzelfden regeeringsvorm geplaatst als gedurende de eerste Britsche occupatie, en onder dezelfde handels regulaties. Graaf Caledon, een Iersch edelman slechts negen en twintig jaren oud, werd uitgezonden als gouverneur met zeer uitgebreid gezag, ofschoon hij in zaken van het hoogste belang handelen moest volgens instructies van den staats secretaris in Londen. Hij kon prijzen vaststellen voor producten voor het leger benoodigd, en de hoeveelheid bepalen die elke boer verplicht was af te leveren. Hij bestuurde en beheerde de verschillende departementen. Zijne proklamaties en kennisgevingen hadden kracht van wet. Hij en de luitenant-gouverneur waren een hof van appel in civiele zaken waarmee een grootere som dan £200 gemoeid was, en met twee assessoren besliste hij krimineele appel zaken. Hij had ook de macht vonnissen door lagere hoven geveld te verzachten of te schorsen.

Sommige bevelen van Graaf Caledon, bij voorbeeld het verbod aan boeren in zekere districten om Afrikaansche schapen te houden, uitgevaardigd met het doel om hen te dwingen wolboeren te worden, klinken ons nu vreemd in de ooren; maar ofschoon zeer gestreng, was hij een beminnelijk en oprecht man, die zich in al zijne daden liet leiden door den wensch om den toestand van het land te verbeteren. Zijne liefdadigheid was bijna onbegrensd, en zijne laatste daad toen hij Zuid-Afrika verliet was uit zijne private middelen eene groote som gelds te geven aan het weeshuis.

In Maart 1807 verklaarde het Britsche parlement slavenhandel naar of van eenig gedeelte van de kust van Afrika voor onwettig, maar tegen het einde van dat jaar kwam er een schip in de Tafelbaai aan uit Mozambique met eenige slaven aan boord, voor welker invoer eene licentie gegeven was door Generaal Baird, en de gouverneur stond dus toe dat zij geland werden. Zij waren de laatsten die openlijk in de Kaap Kolonie ingevoerd werden, maar in de volgende jaren werden er nog enkele slaven ingesmokkeld.

In het volgende jaar begon een aantal slaven in het Kaapsche district, door twee blanken aangemoedigd, een opstand. Zij plunderden vier en dertig boeren woningen, en namen de eigenaars gevangen, maar onthielden zich van bloedvergieten. Drie dagen na het uitbreken werden de oproerlingen gevangen genomen door een sterke patrouille soldaten, en na een verhoor te hebben ondergaan, werden de twee en twintig meest schuldigen zwaar gestraft en vijf hunner werden opgehangen.

Toen de slavenhandel op den oceaan afgeschafft was, werden de in den zuidelijken oceaan bevrijde negers naar de Kaap Kolonie gebracht. Britsche schepen met slaven aan boord en slavenschepen toebehoorende aan natiën die oorlog voerden tegen Engeland, door Britsche oorlogsschepen genomen, werden naar de Tafelbaai gezonden om te recht te staan voor een admiraliteitshof. De negers werden geplaatst onder de zorg van den ontvanger van invoerrechten, en met toestem-

ming van den gouverneur werden zij door hem ingeboekt voor een tijdperk van veertien jaren bij zoodanige personen als hij goedkeurde. Op deze wijze werd een groot aantal personen ingevoerd, van wie de tegenwoordige kleurlingen bevolking der kolonie ten deele afkomstig is.

In 1808 werd er eene expeditie uitgerust op bevel van Graaf Caledon, met het doel om het land te onderzoeken tusschen Zuidelijk Bechuanaland en Mozambique. Zij bestond uit Dr. Cowan, Luitenant Donovan, een kolonist Kruger genaamd, twintig pandours, en een basterd die lang gewoond had op den noordelijken oever van de Oranje rivier en die de Sechuana taal spreken kon. De zendeling Anderson vergezelde de expeditie naar Kanye, de voornaamste kraal der Bangwaketse, die in een brief van Dr. Cowan beschreven worden als "in zoover beschaafd dat de rijke inwoners slaven en bedienden bezitten." Van hier keerde de heer Anderson terug, en bracht de laatste tijding omtrent de expeditie naar de Kaap. Niets zekers is er bekend omtrent het lot der reizigers. Volgens rapporten ontvangen van zuidelijke Bechuanas in de volgende jaren, werden zij allen door een meer noordelijk volk vermoord, maar deze berichten loopten zeer uiteen en zijn niet betrouwbaar. Men gelooft nu algemeen dat zij aan koorts gestorven zijn niet ver van Mozambique.

In 1809 werd Luitenant-Kolonel Richard Collins uitgezonden om het land ten noordoosten van de kolonie te doorreizen, en van het dorp Graaff-Reinet ging hij noordwaarts naar de Oranje rivier. Hij trok langs den rechter oever van dien stroom, en zag een vrij groote rivier in de Oranje vloeien van den tegenovergestelden kant. Hij noemde haar de Caledon, ter eere van den gouverneur. Voortrekkende kwam hij bij een stroom, die van het zuiden vloeide, dien hij de Grey rivier noemde, maar die thans de Kraai heet. Hij keerde toen op zijn weg terug en ging naar de Tarka. In het land tusschen de Oranje rivier en de groote bergreeks waren er geene andere inwoners dan eenige Boesmans en een kleine bende Xosas die weggezworven was van de rest van hun volk.

De meest belangrijke gebeurtenis onder de administratie van Graaf Caledon had betrekking op de Hottentotten. Dit volk had men in theorie altijd onafhankelijk beschouwd van het Europeesch gouvernement, en als onderworpen aan opperhoofden van hun eigen ras. Slechts in gevallen waarin blanken of slaven betrokken waren, konden zij door gerechtshoven worden gestraft, en zij hadden geen belasting te betalen en

De Oranje Rivier nabij Norval's Pont.

werden ook niet opgeroepen om dienst te doen, uitgenomen wanneer zij zich vrijwillig als pandours lieten inschrijven. Werkelijk leefden zij in een toestand van regeeringloosheid. Wie ook geloofden dat menschen van alle kleur en bloed gelijk stonden, de Hottentotten geloofden dat voorzeker niet. Zij respecteerden den armsten en zwaksten blanke veel meer dan hunne eigene nominale opperhoofden, om wiens gezag, uitgenomen in zeldzame gevallen, zij zich volstrekt niet bekommerden. Vele hunner vrouwen knoopen betrekkingen

aan met slaven, en de boeren waren verplicht haar te onderhouden, omdat de slaven anders zouden wegloopen. Kinderen uit zulke vereenigingen geboren mochten als leerlingen ingeboekt worden bij de boeren voor een zeker aantal jaren, en dan waren zij, krachtens de rechten hunner moeders, vrij en konden gaan waarheen zij wilden. Met deze uitzondering, konden allen die niet in de Kaapstad of in een der dorpen of op zendingstaties woonden, elkander aanranden of berooven zonder vrees voor straf.

Wat het land betreft, zoo waren er reserves voor hen opengehouden in de oudere deelen der kolonie, en zij konden overal grond gebruiken die niet in bezit was van boeren. Maar velen hunner wilden liever afhankelijk zijn van blanken, ofschoon zij zelden lang in dienst van denzelfden persoon bleven. Voor brandewijn en tabak deden zij gewillig nu en dan licht werk, maar het was onmogelijk hen een geregeld werkzaam leven te doen leiden. In één woord, zij waren zwervers en landloopers geworden. Graaf Caledon vaardigde eene proklamatie uit die de Hottentotten in de kolonie van hun slechts in naam bestaand zelfbestuur beroofde, hen onder de Europeesche wet stelde, en aan hun rondzwerfing door het land hinderpalen in den weg legde. Elk huisgezin moest een vaste woonplaats kiezen, en ieder die elders aangetroffen werd zonder een pas van den landdrost of een baas, moest als landlooper beschouwd worden.

Eenige zendelingen van het Londensch genootschap deden een krachtig verzet in Engeland ontstaan tegen deze proklamatie en tegen een andere uitgevaardigd door den volgende gouverneur, die de landdrosten macht gaf kinderen van verarmde Hottentotten in te boeken, maar nu ziet men in dat geene maatregelen hadden kunnen worden uitgedacht meer ten voordeele van dat volk. Eenige kleine benden trokken wel over de Oranje rivier naar Groot Namaqualand, liever dan zich aan beheer te onderwerpen, maar de groote meerderheid der Hottentotten werden door deze schijnbaar gestrenge maatregelen van volkomen ondergang, zoo niet van uitsterfing, gered.

In 1811 volgde Sir John Cradock Graaf Caledon als gouverneur op. Ook hij was een man van zeer edele beginselen, zoodat de alleenheerschappij in dien tijd zich aan de kolonisten in haar besten vorm voordeed.

Sedert den terugkeer der Engelschen waren de Xosas binnen de kolonie onrustig geweest, waarschijnlijk omdat zij zagen dat de burgers niet van het nieuwe gouvernement hielden en daarom minder goed in staat waren hun weerstand te bieden. Zij zonden niet alleen roofbenden uit om vee weg te voeren, maar zij namen steeds meer grond in bezit, en dreven den spot met de tegenwerpingen der blanken. Toen Sir John Cradock in Zuid-Afrika aankwam, vond hij rapporten op hem wachtende van den landdrost van Uitenhage, waarin hem bericht werd dat er nog slechts één bewoonde boerenplaats was ten oosten van de drostdij, en dat er eene keus gedaan moest worden tusschen het verjagen der Xosas of het verlaten van de rest van het district.

Eene sterke burgermacht werd derhalve opgeroepen, en eenige Europeesche soldaten werden met het Hottentotten regiment voorwaarts gezonden. De geheele macht werd onder bevel geplaatst van Luitenant-Kolonel John Graham. Hij had instructies om te trachten de Xosas over te halen in vrede te vertrekken, maar als zij dat niet wilden doen, moest hij de doeltreffendste maatregelen nemen om hen te dwingen naar hun eigen land terug te keeren. Majoor Cuyler werd dus met een eskorte van vijf en twintig boeren en een tolk naar de naaste kraal gezonden om een mondgesprek te hebben met de opperhoofden. Dicht bij de kraal zag men eenige mannen, en de majoor trachtte met hen te spreken, maar het oude opperhoofd Ndlambe kwam eenige passen voorwaarts en met zijn voet op den grond stampende schreeuwde hij: "Dit is mijn land, ik heb het in den oorlog veroverd en ben van plan het te behouden." Daarop dreigde hij met een assagai in de eene hand, en met de andere bracht hij een hoorn aan zijn mond. Nadat hij eerst geblazen had, snelden twee of drie honderd mannen uit een bosch op het gezelschap van Majoor Cuyler

toe, en dezen hadden hunne ontkoming alleen aan de snelheid hunner paarden te danken.

Er was dus geene andere keus dan geweld te gebruiken. Alles was in orde gebracht voor een aanval op de Xosas, maar voordat die aanval gedaan werd verliet Landdrost Stockenstrom van Graaff-Reinet Bruintjes Hoogte met vier en twintig burgers om Kolonel Graham te ontmoeten. Omtrent halfweg zagen zij een aantal Xosas over het open veld naderen, en in strijd met het advies der burgers hield de heer Stockenstrom stil om met hen te spreken. Hij wilde hen overhalen naar hun land terug te keeren zonder bloed vergieten, en misschien vertrouwde hij op zijn goeden naam als vriend der Kaffers. De heer Stockenstrom sprak omtrent een half uur met hen, en de Xosas schenen vriendschappelijk gezind, terwijl zij intusschen langzamerhand de blanken omsingelden. Toen snelden zij van alle kanten toe, en de landdrost, acht boeren — Jan Christiaan Greyling, Jacobus Potgieter, Philip Botha, Izaak van Heerden, Jacobus du Plessis, Willem Pretorius, Pieter Botha, en Michiel Hattingh, — benevens de tolk Philip Buys, een basterd, werden doodgestoken. Nog vier boeren werden gewond, maar zij en de anderen ontsnapten, en doodden daarbij vijf of zes hunner aanvallers. Deze moord had plaats op 29 December 1811.

In Januari 1812 trokken de burgers en Hottentotten voortwaarts in zes afdelingen, die het land schoonveegden, terwijl de Europeesche soldaten sterke posities achter hen innamen. Dit plan slaagde uitstekend goed, want de Xosas, omtrent twintig duizend in aantal, vluchtten na een korten weerstand geboden te hebben naar hun eigen land, en het grootste gedeelte van hun vee werd buit gemaakt. Eenige vrouwen die gevangen genomen waren werden toen gezonden om hun te berichten dat zij aan hunnen kant van de grenslijn niet lastig gevallen zouden worden, maar dat zij doodgeschoten zouden worden als zij naar de kolonie terugkeerden. Eene hoeveellheid mielies en Kafferkoorn werd hun toegezonden, en een gedeelte van hun vee werd teruggegeven.

In het begin van Maart was de vierde Kaffer oorlog geëindigd, en hij was — anders dan de tweede en de derde — gunstig voor de Europeanen afgelopen.

Eene linie van militaire posten, het garnizoen waarvan gedeeltelijk uit Europeesche soldaten, gedeeltelijk uit het Hottentotsche regiment — welk regiment kort daarna tot acht honderd man vermeerderd werd, — en gedeeltelijk uit burgers bestond, werd nu gevormd van de zee tot aan de tweede bergreeks, om den terugkeer van het verjaagde volk te beletten. De voornaamste post in de linie, die het hoofdkwartier was van de troepen op de grenzen, werd Grahamstad genoemd, ter eere van den bevelhebber. Vóór dien tijd was hier eene boerenplaats geweest, waarvan zekere Lucas Meyer de eigenaar was. Zij lag dicht bij den oorsprong van de Kowie rivier, bijna twee duizend voet boven de zee. Zij was gunstig gelegen voor een militaire positie, omdat zij het middelpunt was van een halven cirkel beschreven door de Visch rivier, en bijna elk gedeelte van de kromte kon in één dagreis worden bereikt.

In April 1811 werden de grenzen van sommige van de oude districten veranderd, en er werd een nieuw gevormd, waaraan de naam George gegeven werd. Het aantal districten was nu zeven, elk met zijn eigen landdrost en zes heemraden. Ten einde het inzamelen van belastingen gemakkelijker en de gerechtshoven meer toegankelijk te maken voor de kolonisten, werden er ook tusschen 1808 en 1814 assistent landdrosten aangesteld te Jan Dissels Vlei, dat den naam Clanwilliam kreeg, te Zwartberg Bad, dat Caledon herdoopt werd, te Grahamstad, op de plaats van Willem Jacob van Heerden aan de Visch rivier, die Cradock genoemd werd, en te Simonsstad.

Twee nieuwe Nederduitsch hervormde gemeenten werden ook in dit tijdperk opgericht, een te Caledon in Februari 1811, en een te George in December 1812, zoodat het aantal gemeenten in de kolonie tot negen was gestegen.

In de laatste jaren hadden verscheidene gouverneurs er over gedacht een omgaand gerechtshof op te richten, maar

de verschillende veranderingen die er hadden plaats gehad hadden de volvoering van dit plan belet tot 1811. Drie leden van het hooge gerechtshof verlieten toen de Kaapstad als het eerste omgaand hof, met instructies om belangrijke zaken te verhooren, te onderzoeken of de landdrosten hun plicht behoort en onpartijdig deden, de districts kassen en gebouwen te inspecteeren, en te rapporteeren omtrent den toestand der bevolking en alle zaken van publiek belang. De verrichtingen waren publiek, en geen onderscheid werd gemaakt tusschen

Oud Huis te Constantia.

personen van verschillende rassen of kleur, hetzij als klagers, beschuldigten, of getuigen. Over de geheele kolonie sprak men met ingenomenheid over de instelling van een omgaand hof van dezen aard, en overal werden de rechters met den grootsten eerbied behandeld.

Ongelukkig echter hadden de weleerwaarde heeren Van der Kemp en Read geloof gehecht aan een aantal verhalen van moord van Hottentotten en andere wreedheden die beweerd werden door kolonisten te zijn gepleegd, en hunne rapporten — waarin deze verhalen als feiten werden vermeld — werden in Engeland gepubliceerd. Op last van het Engelsche gouverne-

ment werden deze beschuldigingen voor het tweede omgaand hof gebracht, dat er in de laatste maanden van 1812 zitting hield.

In dezen zwarten ommegang, zooals men hem sedert heeft genoemd, werden er niet minder dan acht en vijftig blanke mannen en vrouwen terechtgesteld wegens misdaden die naar beweerd werd door hen gepleegd waren tegen Hottentotten of slaven, en meer dan duizend getuigen — Europeanen, Zwarten, en Hottentotten — werden gedagvaard om getuigenis af te leggen. Het geheele land was in een toestand van beroering. De ernstige beschuldigingen bleken bijna allen ongegrond te zijn, maar verscheidene personen werden schuldig bevonden aan aanranding, en werden gestraft. De verbittering van de bloedverwanten en vrienden van hen die ongegrond beschuldigd waren was hevig, en deze gebeurtenis veroorzaakte, meer dan iets anders dat voorafgegaan was, een voortdurend vijandig gevoel tusschen de kolonisten en de meeste zendelingen van het Londensche genootschap, van welke er nu twintig waren in verschillende deelen van het land.

In 1813 leden de Franschen groote nederlagen in Europa, en een der eerste gevolgen was dat de prins van Oranje, die sedert 1795 in ballingschap geweest was in Engeland, naar de Nederlanden terugkeerde, en door de bevolking als vorst ontvangen werd. Tot nu toe had het Britsche gouvernement de Kaap Kolonie moeten beschouwen niet als eene nationale bezitting, maar als een veroverd land dat teruggegeven kon worden aan den oorspronkelijken bezitter bij het sluiten van vrede, alhoewel er geen de minste intentie was ze af te staan indien het mogelijk zou zijn ze te behouden. In de omstandigheden waarin de nieuwe koning van de Nederlanden zich bevond had hij bijna geene keus, en dus werd er eene overeenkomst met hem gesloten waarbij hij voor de som van zes millioen ponden sterling de Kaap Kolonie en eenige Hollandsche provinciën in Zuid-Amerika afstond aan Groot-Brittanje. Er werd echter bepaald dat Hollandsche kolonisten in de afgestane landen vrijheid zouden hebben om handel te

drijven met de Nederlanden, en dat het aan Hollandsche schepen van allerlei soort veroorloofd zou zijn vrij gebruik te maken van al de havens aan de Kaap de Goede Hoop voor het innemen van ververschingen en reparaties, zonder onderworpen te zijn aan andere belastingen dan die welke Britsche onderdanen moesten betalen.

Deze overeenkomst werd opgenomen in eene conventie onderteekend in Londen in Augustus 1814. Van dezen datum hield de aanspraak van Nederland op de Kaap Kolonie op, en Groot-Brittanje verkreeg een heerschappij over het land die sedert dien tijd nooit door één mogendheid is betwist.

En zoo verdween de hoop door de kolonisten gekoesterd van weer onder de vlag van Holland te komen, maar de tijd had veel er toe bijgedragen om hun leedgevoel te verzachten. Het zou onjuist zijn te zeggen dat zij verzoend waren met de Engelsche heerschappij. Zij werden echter langzamerhand er aan gewoon, en tot hiertoe was er niets gebeurd dat onaangenaamheid veroorzaakt had, met uitzondering van de beweringen der Londensche zendelingen. Hunne taal was nog in gebruik in de gerechtshoven en in de publieke kantoren. De geldelijke toestand van het gouvernement, hoe slecht hij ook later bleek te zijn, veroorzaakte nog niet veel onrust. In het Kaapsche schiereiland, de eenige plaats waar Engelschen in aanmerkelijk aantal aangetroffen werden, waren huwelijken tusschen Engelschen en Hollanders reeds zoo gewoon dat de rassenhaat snel aan het uitsterven was. Na de inlijving van Holland bij Frankrijk koelde de warme gehechtheid der kolonisten aan de Bataafsche Republiek ook af, zoodat er een goed vooruitzicht bestond dat de Europeanen in Zuid-Afrika na verloop van tijd hun ouden afkeer van Britsche heerschappij zouden vergeten, tenzij er iets gebeurde dat hem kon doen herleven.

HOOFDSTUK XVI.

DE ADMINISTRATIE VAN LORD CHARLES SOMERSET.

OFschoon de kolonie nu een blijvende Britsche bezitting geworden was, werd er geene verandering in haren regeeringsvorm gemaakt, en de buitensporig hooge salarissen, betaald aan ambtenaren uit Engeland gezonden, werden ook niet verminderd. Lord Charles Somerset, die Sir John Cradock opvolgde als gouverneur in 1814, trok een salaris van £10,000 per jaar, en op staats kosten werd hem een woning in de stad, een buitenverblijf te Nieuwland, een strandhuis te Camp's Baai, en een jachthuis te Groenekloof, verschaft. Hij en de hoofden der departementen ontvingen meer dan een vierde van al de inkomsten der kolonie als salaris. Gebouwen benoodigd als landdrostkantoren in de buitendistricten en om verschillende doeleinden in de Kaapstad waren in de laatste jaren opgericht, maar de kosten waren goedge maakt door papiergeld in omloop te brengen, niet door een overschot in de schatkist. Zulk een stelsel moest noodwendig rampzalige gevolgen hebben, maar het schijnt alsof niemand de ramp zag naderen, en de secretaris van staat nam geene stappen om dezen toestand van zaken te verhelpen.

Iets langer dan een jaar na de aankomst van Lord Charles Somerset in de kolonie, had er eene gebeurtenis plaats die het smeulend vuur van ontevredenheid met de Britsche heerschappij opstookte.

Een boer, Frederik Bezuidenhout genaamd, woonde op de oostelijke grenzen, in een afgelegen dal in de vallei die thans

Glen Lynden heet. Deze man werd gedagvaard om voor een gerechtshof te komen op eene beschuldiging van mishandeling van een dienstbode, maar hij verscheen niet, en de misslag werd toen begaan van een aantal pandours in plaats van Europeanen te zenden om hem gevangen te nemen. Toen hij hen zag naderen, vuurde hij op hen; daarop verschuilde hij zich in een nabij gelegen grot, en daar hij weigerde zich over te geven, werd hij doodgeschoten.

Op den volgenden dag kwamen zijne bloedverwanten en vrienden bij de begrafenis bijeen, toen een zijner broeders verklaarde dat hij niet rusten zou voordat het Hottentotsche regiment van de grenzen gejaagd was. De anderen die aanwezig waren spraken in denzelfden geest, en zij besloten oproer te maken. Eene poging om anderen over te halen om zich bij hen aan te sluiten mislukte echter, en zij waren nooit in staat meer dan vijftig man bij elkaar te krijgen.

Binnen zeer korten tijd werd het aan het gouvernement bekend wat er aan den gang was, en daar de troepen die gezonden waren om de orde te herstellen geholpen werden door eene sterke burgermacht die geen neiging had tot wetteloosheid, werd de opstand zonder moeite onderdrukt. De meesten die deel er aan genomen hadden gaven zich over, maar eenigen trachtten naar Kafferland te ontsnappen. Dezen werden achtereenvolgd door een aantal pandours, en allen werden gevangen gemaakt, uitgenomen Jan Bezuidenhout, die, gelijk zijn broeder, liever wilde sterven dan zich overgeven. Door zijne vrouw en zijn kleinen zoon geholpen, verdedigde hij zich totdat hij doodgeschoten werd. De geest die deze twee mannen tot deze handelwijze aandreef, welken naam men er ook aan geeft, was de geest die de Zuid-Afrikaansche boeren in staat stelde hunne beschaving te behouden in de afgelegen binnenlanden, en die hen voor de vernedering bewaarde waarin de Portugeezen verzonken door kleurlingen als hunne gelijken te erkennen. Zij konden sterven, maar zij wilden zich niet onderwerpen aan de schande van zich aan Hottentotten over te geven: zoodanig was hunne wet van eer.

De gevangenen — negen en dertig in aantal — werden terechtgesteld voor een speciale commissie van het hoog gerechtshof, en zes werden ter dood veroordeeld, de anderen tot verschillende straffen. Lord Charles Somerset wilde slechts één der doodvonnissen verzachten, en vijf der opstandelingen werden opgehangen in tegenwoordigheid hunner metgezellen. De burgers die het gouvernement geholpen hadden waren zeer geschokt door deze gestrengte straf, want zij hadden niet kunnen denken dat hunne hulp was ingeroepen om hunne dwalende landgenooten ter dood te brengen. Door hen, zoowel als door de familiebetrekkingen van hen die deelgenomen hadden aan de rustverstoring, werd deze gebeurtenis lang onthouden met zeer groote verbittering tegen de Britsche autoriteiten.

Wij moeten nu een blik werpen op de Xosas ten oosten van de Visch rivier, want onder hen was er eene beweging aan den gang, die weer oorlog veroorzaakte met de blanken, schijnbaar een hoogst onvergeeflijke oorlog van den kant van het Europeesch gouvernement, maar werkelijk een waarvoor een goede grond niet ontbrak.

Nadat Ndlambe uit de kolonie verdreven was, wisten benden van zijne volgelingen door de linie van militaire posten te komen en tegen de boeren aan de andere zijde er van roof te plegen. Zijne jonge kampvechters, goedaardig zoolang zij niet opgewonden waren, vlug ter been, vermetel, en in staat lang zonder voedsel te blijven, trokken van bosch tot bosch door het land waarin zij bijna dertien jaren gewoond hadden, en de eerste kennisgeving van hunne aanwezigheid in de buurt was een ledige kraal waaruit het vee gedurende den nacht gedreven was. Hoe knapper de dief was, des te grooter held was hij onder zijne kameraden, en des te trotscher waren zijne bloedverwanten op hem. Dit was hunne manier van roem en winst tegelijkertijd te behalen.

Nu en dan verscheen er een bende soldaten in een hunner kralen en nam vergoeding voor de verliezen der boeren, en daarna werd er op dezelfde wijze een nieuwe rekening ge-

maakt. Er was dus een vijandig gevoel aan beide kanten, en geen vooruitzicht op een verandering ten goede.

Ndlambe en Gaika hadden al dien tijd twist met elkander, en in 1818 werd het oudere opperhoofd plotseling het machtigste. Een groote en belangrijke bende, vroeger neutraal, ging naar zijnen kant over, en een beroemd profet, Makana genaamd, verklaarde zich te zijnen gunste. Deze Makana was een man van wonderlijke bekwaamheid onder zijne landgenooten. Als hij van opperhoofdenbloed ware geweest, zou hij ongetwijfeld een hooge positie voor zich verworven hebben, maar zijne ouders waren gewone menschen, en daarom kon hij in Kafferland nooit het hoofd van een stam zijn. Hij sloeg den eenigen weg in die er voor hem open stond om macht te verkrijgen, door een beroep te doen op het bijgeloof van het volk. Velen hunner geloofden dat hij omgang had met de geesten van de machtige afgestorvenen, en dat zijne visioenen en droomen geïnspireerd waren. Zijne leer was van hoog zedelijken aard, want hij had vele christelijke beginselen geleerd, en had ze toegepast op zijne eigene denkbeelden.

Na verloop van tijd verkreeg Makana enormen invloed, dien hij gebruikte in eene poging om het westelijk gedeelte van den Xosa stam tot één volk te maken, door de half onafhankelijke benden waaruit het bestond tot volkomen onderwerping te brengen aan één hoofd. Gaika, verzonken in dronkenschap en zinnelijkheid was niet in staat zulk een doel zelfs te begrijpen, en daarom verklaarde Makana zich voor den mannelijken Ndlambe, die nog een helder hoofd had, ofschoon hij toen reeds bijna tachtig jaren oud moet geweest zijn. Het nominaal hoofd van den stam, Hintsu genaamd, woonde ver aan de overzijde der Kei, en bekommerde zich gewoonlijk zeer weinig om de westelijke Xosas, over wie hij bijna geen gezag had. Maar bij deze gelegenheid verklaarde hij zich ook voor het oude opperhoofd, en zond een bende krijgslieden om hem te helpen.

Door eene krijgslist van Makana, werden de meesten van Gaika's volgelingen in eene hinderlaag gelokt op de Debe

vlakke, waar zij na een wanhopig gevecht van het veld gedreven werden met vreeselijke slachting. Het verslagen opperhoofd vluchtte naar den Winterberg, en zond boden naar de kolonie die om hulp moesten smeeken.

Nu ontstaat de vraag: Had Lord Charles Somerset recht hem hulp te verleenen? De twist was tusschen twee mededingers in een stam waarover hij geen beheer had; welk recht had hij om er zich mede te bemoeien? Het antwoord is dat de gouverneur niet toelaten kon dat er een geduchte vijandelijke macht op de grenzen der kolonie ontstond. Zij die meenen dat dit geen voldoende reden is moeten zijne handelwijze onverdedigbaar achten.

Ndlambe beschouwende als een onverzoenlijken en gevaarlijken vijand, vaardigde hij instructies uit aan Luitenant-Kolonel Brereton om Gaika te gaan helpen met een vereenigde macht van burgers en soldaten. In December 1818 trok Kolonel Brereton over de Visch rivier, en nadat Gaika's aanhangers zich bij hem aangesloten hadden, viel hij Ndlambe aan, die, naar men geloofde, aan het hoofd stond van achttien duizend man.

Hintsä.

Ndlambe en zijne volgelingen waagden het echter niet in het open veld weerstand te bieden, maar trokken zich in dichte bosschen terug, die hun schuilplaats verschafften. Hunne

kralen werden vernield, en drie en twintig duizend stuks vee werden gencmen. De Britsche kommandant bevond het onmogelijk de woeste hartstochten van Gaika's volgelingen te beteugelen, die krankzinnig waren van opgewondenheid en vreugde omdat zij wraak konden nemen, en ongeneigd waren genade te betoonen als een hunner vijanden in hunne handen viel. Hij verwijderde zich daarom voordat Ndlambe geheel en al vernederd was, en bij zijne aankomst te Grahamstown werden de burgers ontslagen en kregen zij verlof naar huis te gaan.

Ndlambe maakte terstond van de gelegenheid gebruik. Hij viel Gaika aan, joeg hem op de vlucht, en toen zond hij zijn krijgslieden in de kolonie. De inwoners van het land tusschen de Visch en Zondag rivieren, tenzij zij in de nabijheid van militaire posten waren, waren verplicht haastig in lagers te gaan, en verloren bijna al hun eigendom. Zeventien blanken en dertien Hottentotten werden vermoord.

Een burgermacht werd opgeroepen, maar voordat de boeren in het veld konden zijn, werd Grahamstown aangevallen. In den vroegen morgen van den 22sten April 1819 deden tusschen de negen en tien duizend krijgslieden, aangevoerd door Makana, een plotselingen aanval op dien post, die toen een garnizoen van slechts drie honderd drie en dertig man had. Zij werden ontvangen met een doodelijk geweer- en kanon-vuur, en na een korten strijd werden zij met zwaar verlies afgeslagen.

Drie maanden later trok een sterk leger van kolonisten en soldaten over de Visch rivier, dreef Ndlambe's aanhangers oostwaarts naar den oever der Kei, doodde velen hunner, nam al hun vee, en verbrandde hunne kralen. De macht van het oude opperhoofd was geheel verbroken. De vijfde Kaffer oorlog eindigde met de overgave van Makana, die naar het Britsche leger ging met slechts een paar bedienden in de hoop dat zijne vrienden gespaard zouden worden. Hij werd als een gevangene naar Robben Eiland gezonden, en drie jaren later verdronk hij bij zijne poging om te ontsnappen.

Ofschoon er niet meer gevochten werd, werd de strijdmacht

verscheidene maanden lang in het veld gehouden. De gouverneur besloot toen te trachten de Xosas te beletten weer binnen de kolonie te komen, door een strook lands over de grenzen onbewoond te houden, uitgenomen door soldaten die haar gedurig op en af patrouilleeren moesten. De militaire officieren bevelen aan dat de Keiskama en Tyumie, als zijnde een betere verdedigings linie dan de Visch rivier, de grenzen moesten verklaard worden van Kafferland, en de gouverneur volgde hunnen raad. In October had hij een onderhoud met Gaika, die zoo geheel afhankelijk was van zijne goede gezindheid dat toen hij het voorstelde het opperhoofd dadelijk er in toestemde.

Op den rechter oever van de Keiskama werd er toen een verdedigbare kazerne gebouwd, die Fort Willshire genaamd werd, en daar werd een aantal Europeesche soldaten gestationneerd. Een weinig later werd er nog eene kazerne gebouwd aan de Kat rivier, en werd Fort Beaufort genaamd. Het land tusschen de Visch rivier en de nieuwe linie werd zonder inwoners gehouden, maar het werd gemakkelijk doorkruist door de Xosas, die met elk bosch er in bekend waren. In 1820 werd het door Gaika aan de kolonie afgestaan.

Gedurende verscheidene jaren na den algemeenen vrede die op den val van Napoleon volgde, heerschte er groote armoede onder den werkenden stand in Groot Brittanje, en emigratie werd gewoonlijk als het eenige middel beschouwd om haar te verhelpen. In de Kaap Kolonie waren er in 1819, volgens den census, slechts twee en veertig duizend blanken, de rijksregeering meende dus dat het land behoefte had aan volkplanters, en het parlement gaf zonder tegenspraak £50,000 om de kosten goed te maken van het uitzenden van een groot aantal landverhuizers. Hoofden van huisgezinnen, die bijna negentig duizend personen vertegenwoordigden, deden aanzoek om passage, en uit dezen werd het vereischte getal gekozen. De schepen waarin zij Engeland en Ierland verlieten bereikten Zuid-Afrika veilig, één uitgezonderd, en in April 1820 begonnen de immigranten te landen op het zandige strand van Algoa Baai. Eenige honderden die een weinig later aankwa-

men werden eerst te Clanwilliam geplaatst, maar binnen kort verlieten de meesten hunner dat gedeelte der kolonie en volgden de anderen naar de oostelijke grenzen. Verscheidene hunner waren bemiddelde personen die een aantal dienstboden en leerjongens meebrachten, de anderen waren van allerlei beroep. Een groot aantal waren ambachtslieden, mannen die in fabrieken gewerkt hadden in Engeland, klerken, en winkelbedienden. Er waren bijna tweemaal zooveel mannelijke als vrouwelijke volwassenen.

De rijksregeering betaalde de kosten van de zeereis, en aan elk hoofd van een huisgezin werd er een stuk grond beloofd vijftig morgen groot op voorwaarde dat het drie jaren lang moest worden bewoond. Zij die dienstboden meebrachten moesten nog vijftig morgen voor elk krijgen. Niets meer dan dit werd beloofd, maar het gouvernement verschaftte middelen van vervoer naar het land waarop zij geplaatst werden, en gedurende meer dan achttien maanden werden allen die het noodig hadden van voedsel voorzien. Met weinige uitzonderingen werden de immigranten geplaatst tusschen de Boesman's en Visch rivieren, den Zuurberg en de zee, een land bekoorlijk voor het oog, met zijn golvend gras en vele riviertjes, met hier en daar donkere altijd groene bosschen in de bergkloven. Het was een gedeelte van het land dat Ndlambe dertien jaren lang had bewoond, en dat hij in 1812 te vergeefs getracht had te behouden.

In denzelfden tijd waarin deze personen uit Groot-Brittanje op kosten van het gouvernement gezonden werden, kwamen er eenigen naar Zuid-Afrika zonder hulp, op de verzekering van den secretaris van staat dat zij grootere stukken grond zouden krijgen als zij voor hunne passage betaalden. Bijna vijf duizend geboren Britten vestigden zich in de kolonie tusschen Maart 1820 en Mei 1822.

Verscheidene jaren lang hadden de immigranten veel te lijden. De meesten hunner wisten niets van landbouw, maar zij trachtten op hunne kleine boerderijen te wonen totdat zij grondbrieven konden krijgen, zoodat zij ze konden verkoopen.

Jaar op jaar werden hunne koornoogsten door roest vernield. Toen kwam er een groote vloed die vele huizen en tuinen wegspoelde. Behalve andere moeielijkheden, kwamen er rondzwerfende Xosas in het district, en beroofden de arme menschen van veel vee dat zij gekocht hadden.

Tegen het einde van 1821 begonnen de ambachtslieden zich te verspreiden. In verschillende dorpen over de geheele kolonie kregen zij veel werk, tegen prijzen die hen spoedig in eene goede positie plaatsten. Zij werden door vele anderen gevolgd, die niet geschikt waren voor boerenwerk, maar die gemakkelijker ander werk konden krijgen. Het gouvernement vergrootte toen de plaatsen van hen die wisten hoe er van gebruik te maken, en betere tijden braken voor allen aan. Eerst omtrent vijf jaren na hunne aankomst bevond ieder zich in de sfeer waarvoor hij het best berekend was, en nog vijf jaren later begon men er aan te twifelen of een dergelijk aantal immigranten ooit in een ander land zóó goed geslaagd was.

Grahamstown en Port Elizabeth hebben hunne beteekenis te danken aan deze Britsche immigranten. In 1820 was geene dezer plaatsen meer dan een gehucht bij een militairen post, maar eenige jaren later waren beide bloeiende steden.

Omtrent een achtste van de blanke inwoners der kolonie spraken nu Engelsch, maar vele van de meest belangrijke districten waren nog uitsluitend Hollandsch, en hunne taal had men behooren te eerbiedigen. In plaats hiervan echter werd het diepste gevoel der oude kolonisten gekwetst door een bevel van de rijksregeering dat na den 1sten Januari 1825 alle officieele documenten in het Engelsch gesteld, en na den 1sten Januari 1828 alle zaken in de gerechtshoven in die taal behandeld moesten worden. Te Simonsstad, Grahamstown, en Port Elizabeth werd geen bezwaar gemaakt tegen het uitsluitend gebruik van de Engelsche taal in gerechtshoven, maar op andere plaatsen, waar Hollandsch gesproken werd door bijna de geheele bevolking, werd het bevel als een zeer ernstige grievende beschouwd. Herhaaldelijk werd het gouvernement verzocht het te herroepen, maar te vergeefs, en op de ge-

noemde datums werd het Engelsch de officieele taal van het land. Het zou moeielijk geweest zijn een maatregel uit te denken meer berekend om de Hollandsche inwoners te verbitteren.

In dienzelfden tijd werden velen ook in grooten nood gebracht door een bevel ontrent het papiergeld. Er waren noten in omloop tot een nominaal bedrag van £700,000. Omtrent een derde gedeelte daarvan was in omloop gebracht door het Engelsche gouvernement, een zevende gedeelte was valsch, maar zoo goed nagemaakt dat zij niet van de echte te onderscheiden waren, en de rest dateerde nog uit den Hollandschen tijd. Het bestaan van dit papier was voorzeker een zeer groote hinderpaal in den handel, en in het belang van het land was het noodig er van ontslagen te geraken. Maar toen er een bevel uit Engeland kwam het tot drie achtste van zijn nominale waarde verminderende, en Britsch zilvergeld tot wettig betaalmiddel makende tegen dien koers, was het voor velen een verpletterende slag. Niet weinigen waren geheel geruïneerd. Maar de handel werd op veiligen voet geplaatst, want de oude rijksdaalder noten werden ingewisseld voor anderen tegen den verminderden koers, waarop de waarde vermeld stond in ponden sterling, en de schatkist der rijksregeering had zich verbonden ze te allen tijde in goud af te lossen.

Niettegenstaande de overal heerschende ontevredenheid en de hinderpalen die genoemd zijn, vertoonde de kolonie vele teekenen van vooruitgang gedurende de administratie van Lord Charles Somerset. De noordelijke en oostelijke grenzen waren eenigszins uitgebreid, en de kolonie was in tien districten verdeeld. De drie nieuwe droegen de namen van Albany, Somerset, en Beaufort. De dorpen Beaufort West, Bathurst, Worcester, Somerset Oost, en Somerset West werden aangelegd, de eerste vuurtoren op de kust werd gebouwd, een goede wagenweg werd geopend door een kloof in de bergreeks achter Fransche Hoek, en de Zuid-Afrikaansche publieke bibliotheek werd opgericht door het gouvernement. Het vee en vooral het paarden-ras werd zeer verbeterd, voornamelijk door

den invoer van goedgeeelde dieren door den gouverneur zelveu. Wijn was het voornaamste artikel van uitvoer, maar muilezels werden in groote getallen naar Mauritius gezonden, en paarden naar Indië.

De Nederduitsch hervormde gemeenten werden tot zestien vermeerderd. De nieuwe waren Uitenhage, opgericht in Juni 1816, Cradock, opgericht in Juni 1818, Somerset West, opgericht in Augustus 1819, Beaufort West, opgericht in Mei 1820, Worcester, opgericht in Januari 1821, Colesberg, opgericht in Juli 1825, en Somerset Oost, opgericht in October 1825. Er waren in 1825 vijf predikanten van de Engelsche kerk in de kolonie. Een Wesleyaansch predikant, die in 1814 uit Engeland gezonden werd, kon van den gouverneur geen verlof krijgen in het openbaar godsdienstoefeningen te houden; zijn genootschap beriep zich dus op den secretaris van staat, met het gevolg dat godsdienstvrijheid voor de kolonie verkregen werd. Een Rooms-katholiek priester woonde nu in de Kaapstad, en predikanten van verschillende Protestantse kerken waren over het land verspreid en verriichten zendingwerk over de grenzen. Bij elke drostdij was een eerste klasse gouvernements school geopend, waarheen ouders uitgenoodigd werden hunne kinderen kosteloos te zenden. In het oostelijk gedeelte der kolonie waren deze scholen van het grootste nut, maar daar het onderwijs er in gegeven werd alleen door het medium der Engelsche taal, was men er in de westelijke districten niet zeer mee ingenomen, en zij waren daar niet zoo nuttig als zij anders zouden geweest zijn.

In 1825 werd er een raad aangesteld om den gouverneur advies te geven in alle zaken van belang die hij verkoos hem ter discussie voor te leggen. Die raad bestond uit zes ambtenaren aangesteld door den secretaris van staat, en was bestemd om de despotieke macht van den gouverneur te beperken, maar in de praktijk bleek hij het gezag zeer weinig te beteugelen van een man met een krachtigen wil zooals Lord Charles Somerset, die allen die democratische beginselen beleden, of die het waagden hem op eenigerlei wijze te bestrijden, op

de meest willekeurige wijze behandelde. Onder de daden die tot veel opspraak aanleiding gaven, was het opheffen op zijn bevel van een nieuwsblad, de *Commercial Advertiser* genaamd, en het verbeurd verklaren van de pers waarmee het gedrukt werd.

De latere jaren van zijn bestuur waren gekenmerkt door armoede onder de boeren — ten gevolge van slechte seizoenen, — door vermindering van de inkomsten van het land, door veel murmureeren over de drukkende belastingen en de buitensporige kosten van het gouvernement, en door talrijke klachten over zijne tirannie, ingebracht bij den secretaris van staat en bij het Britsche parlement. Maar hij had invloerijke vrienden, want hij was de broeder van den hertog van Beaufort en van dien Lord Fitzroy Somerset die later den titel van Lord Raglan kreeg, en zijne partij had toen de macht in handen. In 1826 echter was hij verplicht naar Engeland terug te keeren om zijn gedrag te verdedigen tegen beschuldigingen door de liberale aanvoorders in het lagerhuis, die van zijne mislagen gebruik maakten bij hunne aanvallen op de ministers, en daar er kort daarna eene verandering van ministerie plaats had, achtte hij het voorzichtig als gouverneur van de Kaap Kolonie af te treden, waardoor hij voorkwam dat zijne zaak onderzocht werd.

Dam Water.

t
-
d,
or
i-
ke
an
ke
u-
an
an-
ug
gen
jne
ni-
erie
de
ijne

I
d
g

v
k
g
h
v
r
ti
g
E

v
g
j
k
b
k

g
H
de
to
hij

HOOFDSTUK XVII.

DE OORLOGEN EN VERWOESTINGEN VAN TSHAKA.

IN dit tijdperk was bijna geheel Zuid-Afrika buiten de grenzen der Kaap Kolonie in een toestand van geweldige beroering, ten gevolge van oorlogen onder verschillende Bantu stammen.

Ongeveer in het jaar 1783, of misschien een weinig later, werd er uit een der vrouwen van het opperhoofd van een kleinen stam langs de oevers der rivier Umvolosi, een zoon geboren, aan wien den naam Tshaka gegeven werd. Voordat hij volwassen was wekte de jongen de jaloezie op van zijn vader, en hij was verplicht zijn leven door de vlucht te redden. Hij ging naar Dingiswayo, het hoofd van een machtigen stam, die in zijne jeugd vele vreemde avonturen had gehad, en op de een of andere wijze iets gehoord had van het Europeesch militair stelsel. Toen Tshaka naar hem vluchtte, voerde Dingiswayo oorlog met zijne naburen, en liet zijne volgelingen geregeld exerceeren en in regimenten verdeelen. De jonge vluchteling werd soldaat in een dezer regimenten, en klom spoedig tot eene hooge positie door zijne dapperheid en behendigheid. De tijd verliep, Dingiswayo stierf, en het leger koos zijn knapsten generaal, Tshaka, als opperbevelhebber.

Tshaka was een man van groote sterkte en van buiten gewone geestkracht, maar hij was zonder eenig mededoogen. Hij stelde zich ten doel niet alleen de onderwerping maar ook de uitroeijing van alle stammen die hij bereiken kon, en de toeëigening van hunne bezittingen. Met dit doel verbeterde hij de tucht van het leger zeer, en stelde in de plaats van de

lichte assagai die vroeger gebruikt werd, een korte speer met een lange kling, waarmee men zoowel snijden als steken kon. Met dit wapen in de hand, was de degelijk afgerichte Zulu soldaat trotsch op zijn roem en zijne versierselen, en wetende dat de dood de straf was van lafhartigheid of ongehoorzaamheid, inderdaad door de andere Bantu onoverwinnelijk.

Zulu Soldaat.

Wanneer een Zulu leger een vijand aanviel, was het in twee afdeelingen geschaard. De voorste was in den vorm van een halve maan, de uiteinden waarvan de hoornen genoemd werden, en het midden heette de borst. De achterhoede was de reserve. Zij was in een vierkant of parallelogram geschaard, en hare plaats was achter de borst, als de beste positie van waar een zwak punt kon versterkt worden.

Met een leger van veertig of vijftig duizend man onder zulk een strenge krijgstucht, begon Tshaka eene reeks

van de meest vreeselijke oorlogen die ooit op de oppervlakte der aarde zijn beleefd. De eene stam na den anderen verdween van de aarde onder de Zulu speren, geen lid ervan bleef over, uitgenomen eenige van de schoonste meisjes en eenige jongens die gespaard werden om lasten te dragen. Deze jongens, die geene andere keus hadden dan ellendige slavernij of soldaten te worden, smeekten altijd om in het leger opgenomen te

worden, en stonden spoedig bekend als de wreedsten onder de krijgslieden.

Het land dat nu de kolonie van Natal is was vóór Tshaka's tijd dicht bevolkt. Maar kort nadat hij zijn loopbaan begon, vielen verschillende stammen die zijne legers trachtten te ontsnappen de inwoners van dat prachtig land aan, en verjaagden allen die zij niet konden dooden. Tot aan de Umzimvubu rivier was de geheele bevolking in beweging, slachtende en geslacht wordende.

Een groote bende vluchtelingen trok zuidwaarts tot aan de Umgwali rivier, en werd daar aangevallen en verslagen door eene vereenigde macht van Tembus en Xosas. Na het gevecht ging de benle uiteen, en hare overblijfselen vestigden zich als leenplichtigen onder de stammen tusschen de Kei en de Umtata. Een weinig later deden andere overblijfselen van verschillende stammen uit het noorden hetzelfde, en al de vluchtelingen noemden zich Fingos of zwervelingen. In het begin van 1824 waren er tusschen de rivieren Tugela en Umzimvubu niet meer dan vijf of zes duizend ellendige verhongerde inboorlingen overgebleven, die zich in bosschen verborgen, en waarvan sommigen menscheneters werden als het eenige middel om in het leven te kunnen blijven.

Aan den anderen kant van de groote bergreeks bekend als de Kathlamba of Drakensberg, werd er een nog grooter aantal menschen gedood. Vóór de opkomst van de Zulu heerschappij was liet noordelijk gedeelte van het land dat thans Basutoland heet dicht bevolkt met Bantu stammen, evenals het noordoostelijk gedeelte van den tegenwoordigen Oranje Vrij Staat, de geheele oppervlakte van de Zuid-Afrikaansche Republiek van onze dagen, en de geheele kuststreek en binnenlandsche vlakte noordwaarts tot aan de Zambesi.

In den winter van het jaar 1822 trok een stam die voor de Zulus vluchtte den Drakensberg over, en viel een volk aan dat nabij den oorsprong van de Caledon rivier woonde. Dezen vielen, op hunne beurt, anderen aan die vóór hen waren, totdat al de inwoners van het land tot aan de Vaal rivier

in ééne groote massa de rivier overtrokken en de landstreek aan de overzijde begon te verwoesten. Onder hunne aanvoerders was er eene vrouw, Ma Ntatisi genaamd, naar wie de bende Mantatis genoemd werd, een naam waarvan men later Makatees heeft gemaakt.

Na over de Vaal getrokken te zijn, wendden de Mantatis zich naar het noordwesten, en richtten eene vreeselijke slachting aan onder de stammen op hunnen weg. Zoodra een dier stammen overwonnen was, werd zijn vee en graan verslonden, en dan trok het moorddadige heirleger tegen den volgenden op. Hunne macht werd steeds versterkt door de inlijving van gevangenen, maar een groot aantal der aanvallers, vooral vrouwen en kinderen, hadden hetzelfde lot als de volkeren die zij uitroelden. Men meent dat acht en twintig onderscheiden stammen verdwenen vóórdát de Mantatis gestuit werden. Makaba, het opperhoofd der Bangwaketsi, viel hen toen onverwachts aan, versloeg hen, en dwong hen zuidwaarts te gaan. In Juni 1823 werden zij nogmaals verslagen door een aantal Griqua ruiters, waarop de groote bende uiteenging.

Een gedeelte — de Makololo — onder het opperhoofd Sebetuane, ging noordwaarts, de stammen op zijn weg uitroeiende, en vele jaren later werd het door Dr. Livingstone gevonden langs een tak van de Zambesi. Een ander gedeelte, onder Ma Ntatisi, keerde naar zijn oude woonplaats terug, en nam deel aan de verwoesting van het land langs de Caledon rivier. En verschillende kleine benden zwierven rond zonder ophouden moordende totdat zij zelf omgebracht werden. Vele duizenden vluchtelingen uit het verwoeste land kwamen binnen de Kaap Kolonie, waar zij door het gouvernement ingeboekt werden bij personen die geene slaven hadden.

In den winter van 1828 drong een Zulu leger in het land door zuidwaarts tot aan de Bashee. Tshaka zelf bleef met een lijfwacht aan de Umzinkulu, en zond een zijner regimenten om de Pondos uit te roeien, terwijl eene andere afdeling zijner macht de Tembus en de Xosas op dezelfde wijze ging behandelen. De Pondos werden van al hunne bezittingen be-

roofd, maar het opperhoofd en de meesten van zijn volk wisten zich te verbergen in het ruwe land langs de westzijde van de Umzimvubu rivier, totdat de Zulus vertrokken waren. De Tembus en Xosas kwamen er beter af. Er was een Engelschman, Henry Fynn genaamd, bij Tshaka, en hij slaagde er in het opperhoofd over te halen het leger terug te roepen vóórdat er veel leven of eigendom verloren gegaan was.

De Tembus en Xosas waren echter zeer bevreesd. Zij lieten de Europeanen om hulp verzoeken, en om te beletten dat zij in de kolonie gedreven zouden worden, ging een kommando van duizend man, onder Luitenant-Kolonel Somerset, hun te hulp. In den morgen van den 27sten Augustus 1828 zond Kolonel Somerset een tolk met een eskorte om een mondgesprek te houden met een aantal mannen, door hem geschat op meer dan twintig duizend, en die verondersteld werden Zulus te zijn. Zij waren echter een stam Amangwane genaamd, onder een wreedaardig opperhoofd, Matiwane geheeten, die over den Drakensberg uit Zululand gevlucht was, en na vreeselijke verwoestingen aangericht te hebben langs de Caledon rivier, afgekomen was naar Tembuland, alles langs zijn weg vernielende. Zij lieten den tolk niet dicht bij komen, en zijn eskorte werd aangevallen en teruggedreven. Dit veroorzaakte een algemeen gevecht, dat verscheidene uren duurde, en waarvan de uitslag was dat de Amangwane volkomen op de vlucht geslagen werden, zonder eenig verlies aan de Europeesche zijde. Na hunne nederlaag, vielen de Tembus en Xosas hen aan, en delgden dien vroeger machtigen stam bijna geheel uit. De slag werd hoofdzakelijk geleverd door geregelde troepen. Slechts honderd en twintig burgers, onder Kommandant Durand, nam er deel aan, daar een sterke afdeling boeren, onder Kommandant Van Wijk, vooraf in eene andere richting gezonden was.

Tshaka regeerde zijn volk met een wreedheid waarvan Europeanen zich nauwelijks een begrip kunnen vormen. Ieder die hem op eenigerlei wijze mishagde werd ter dood gebracht. Allen die hem naderden moesten dat ongewapend en

in kruipende houding doen. Hij kende nooit aan eenige vrouwen rang van echtgenoot toe, ofschoon op zijne verschillende woonplaatsen meer dan twaalf honderd vrouwen onderhouden werden. Het was zijne gewoonte onder zijne gunstelingen de vrouwen, die hij niet langer begeerde, uit te deelen, en dan werden hun plaatsen door gevangenen aangevuld. Ten einde wedijver onder leden van zijn eigen huisgezin te beletten, liet hij geen zijner zonen in het leven blijven. Toch was zijn volk aan hem verkleefd, omdat zij trotsch waren op den militairen roem dien zijn genie hen in staat gesteld had te verwerven.

Dingana.

In September 1828 werd Tshaka vermoord in eene kraal aan de zuidzijde van de Tugela door twee zijner broeders, een van welken — Dingana genaamd — hem als opperhoofd der Zulus opvolgde. Deze was even wreed, maar niet zoo bekwaam als zijn voorganger. Onder zijne regeering werd het militaire stelsel bestendig, ofschoon het eenige volk binnen zijn bereik overgebleven en waartegen hij zijne wapenen kon gebruiken, de Swazis waren. Er was bijna onafgebroken oorlog tusschen hen, maar er waren natuurlijke sterkten

in hun land die hen in staat stelden Dingana te trotseeren, gelijk zij Tshaka getrotseerd hadden. Verschillende legers

echter, die vroeger in beweging gezet waren, gingen nog voorwaarts, sommigen op grooten afstand van hunne uitgangsplekken.

Een dezer was een stam thans wonende op de oevers van het meer Nyassa, waar zij bekend staan als de Angoni. Deze stam vertrok uit het noorden van Zululand, en baande zich een weg door het land naar de Sabi rivier, op welke oevers hij zich vestigde. Hij werd gevolgd door eene bende onder den beroemden Manikusa, die ook Sotshangana genoemd werd, en die al het land verwoestte dat thans Portugeesch gebied is ten zuiden van de Zambesi, zoowel als het noord-oostelijk gedeelte van de hedendaagsche Zuid-Afrikaansche Republiek. Manikusa vestigde zich ook langs de Sabi rivier, en na een doodelijken oorlog met de Angoni dwong hij ze noordwaarts te gaan om de geesel van de stammen aldaar te worden, die zij sedert dien tijd geweest zijn. Zijne krijgslieden roeiden de Portugeesche staties van Sena tot Delagoa Baai bijna uit; zij stonden slechts eenigen handelaars toe daar te blijven, van wie zij jaarlijks groote geschenken eischten. Zijn stam, de Abagaza genaamd, bleef in bezit van een groot stuk land ten noorden van Delagoa Baai, en de ellendige overblijfselen van de vroegere inwoners er van werd naar goedvinden uitgeplunderd door zijn onmeedoogende benden.

Een andere verwoestende horde door het Zulu opperhoofd in beweging gezet was die onder Moselekatse, wiens beruchtheid als een vergieter van menschenbloed overtroffen wordt alleen door die van Tshaka zelven. Moselekatse's vader was in zijne eerste jaren een onafhankelijk opperhoofd geweest, maar ten einde zich zelven en zijn volk voor vernietiging te redden, had hij vrijwillig om opname in den Zulu stam verzocht. Na zijn dood werd zijn zoon een gunsteling van Tshaka, en werd na verloop van tijd aangesteld als bevelhebber van een groote en belangrijke afdeeling van het leger. Hij had de innige verkleefdheid zijner soldaten gewonnen, toen er ongeveer in het jaar 1817 een voorval plaats had dat hem geen andere keus dan de vlucht overliet. Na een geslangden aanval op een

stam, verzuimde hij al den buit aan zijn meester te zenden, en Tshaka, vertoornd over zulk een gedrag, zond een groot leger uit met bevel om hem en al zijne volgelingen ter dood te brengen. Dezen, tijdig bericht ontvangende van het gevaar waarin zij verkeerden, trokken dadelijk over de bergen, en begonnen het middelste gedeelte van het land dat thans de Zuid-Afrikaansche Republiek uitmaakt te verwoesten.

De talrijke stammen, welker overblijfselen de Bapedi van onze dagen zijn, zagen met schrik de gespieerde gedaanten naderen der overweldigers, die zij Matabele noemden. Nooit te voren hadden zij zulk een volkomen krijgstuicht gezien als die van deze naakte helden, noch zulk een doodelijk wapen als de Zulu steekspeer. Allen die niet konden ontvluchten werden uitgerooid, met uitzondering van de aanvalligste meisjes en sommige jonge mannen die als lastdragers werden gebruikt. Dezen laatsten gaf men de hoop dat zij na getrouwen dienst verheven zouden worden tot den rang van soldaten, en uit hun getal vulde Moselekatse de ledige plaatsen in zijne gelederen aan. Het land waardcor hij trok was overdekt met geraamten, en letterlijk geene menschelijke wezens werden er in overgelaten, want zijn doel was een woestijn tusschen zich en Tshaka te hebben. Toen hij meende dat hij op veiligen afstand van zijn oude woonplaats was, hield hij stil, bouwde militaire kralen volgens het Zulu model, en uit dit middelpunt doorkruisten zijne regimenten het land noord-, zuid- en westwaarts, buit zoekende.

Het is onmogelijk te zeggen hoe groot het aantal was van Moselekatse's krijgslieden, maar toen hij Zululand verliet was het waarschijnlijk niet meer dan tien duizend, ofschoon het na eenige jaren door de inlijving van jongelingen zooals boven beschreven, tot vijftien of twintig duizend steeg. Vijftig hunner waren opgewassen tegen meer dan vijf honderd ongeoeffende Betshuana. Zij vervolgden deze arme schepsels zelfs wanneer er geen buit te behalen was, en zij doodden vele duizenden uit louter moedwil, in precies dezelfde stemming en met even weinig gewetens bezwaar als een jager die snippen schiet.

Daar er zoovele onbarmhartige benden met het verwoestingswerk bezig waren, was er in 1828 geen enkele Betshuana stam ongedeerd gebleven tusschen den Magalisberg en de Limpopo, maar langs de grens van de Kalahari woestijn waren er verscheidene die nog bestonden, ofschoon zij zeer geleden hadden. In 1830 trok Moselekatse tegen deze stammen uit — de Bakwena, Bangwaketsi, Bahurutsi, en Barolong, — en verwoestte ze. Zij werden niet uitgeroeid, omdat zij de vlucht namen naar de groote landstreek in het westen die, ofschoon begroeid met boomen en boschjes, geen water op de oppervlakte heeft, hoewel er plekken zijn waar zij genoeg wisten te krijgen voor hun levensonderhoud door het met hulp van riet op te zuigen. Daar konden de Matabele, die met de waterplekken onbekend waren, hen niet achtervolgen, maar zij werden in zeer ellendigen toestand gebracht.

Daarna bouwde Moselekatse zijne militaire kralen op de oevers van de Marikwa, en was meester van het land heinde en ver.

Slechts één stam ontsnapte, en die was de zwakste en de diepst gezonkene van al de zuidelijke Betshuana. De voornaamste Batlapin kraal was toen bij den oorsprong van de Kuruman rivier, waar zendelingen korten tijd gewoond hadden in het begin der eeuw. De statie werd spoedig verlaten, maar werd in 1817 weer bewoond door zendelingen van het Londensch genootschap, en vier jaren later ging de weleerwaarde Robert Moffat daar wonen.

Tegen het einde van 1829 bezocht Dr. Moffat Moselekatse, wiens kralen toen omtrent honderd mijlen ten oosten van de Marikwa waren. Het opperhoofd kon zich geen begrip vormen van het karakter of van het werk van den zending, maar hij gevoelde zich geleid door de vriendschap van zulk een man, en hij vatte grooten eerbied op voor een persoon die twee dikke stukken ijzer samensmeden kon. Hij meende dat Dr. Moffat de overste was van de bevolking te Kuruman, en als een bewijs van zijne hoogachting onthield hij zich van zijne krijgslieden daarheen te zenden. Zoo werden de Batlapin, die ge-

vlucht zouden zijn voor de kleinste afdeeling van het Matabele leger, gered door de aanwezigheid van een dapper en bekwaam Europeaan.

Intusschen was het herstellings proces aan den gang in één hoek van de uitgebreide woestijn die in het aanzijn geroepen was. In het land dat thans Basutoland heet woonde toen een jongeling Moshesh genaamd, een der bekwaamste mannen van het Bantu ras die ooit in Zuid-Afrika opgetreden zijn. Zijne familie was van zoo weinig beteekenis dat in een land waarin de geslacht registers van mannen van rang zorgvuldig overgeleverd zijn gedurende twaalf of vijftien geslachten, oudheidkundigen zijn afkomst niet met volkomen zekerheid kunnen nasporen verder dan zijn overgrootvader. Hij was de zoon van een kleinen kapitein, en zijn vader leefde nog, zoodat hij onder gewone omstandigheden weinig kans zou gehad hebben om de macht in handen te krijgen.

Moshesh werd te Lintshuaneng, aan de Tlotsi, geboren. In zijne jeugd was hij een hartstochtelijk jager van elanden en ander groot wild, die toen te vinden waren op kleinen afstand van zijne woonplaats, en deze oefening ontwikkelde zijne kracht en vlugheid. Als een dappere jonge man, acht of negen en twintig jaren oud, verzamelde hij een aantal krijgslieden, de meesten waarvan zijne vroegere kameraden op de jacht waren, toen zijn land aangevallen werd, en hij verdedigde zich in de sterke positie van Butabute. Daar bood hij langen tijd weerstand, maar in den winter van 1824 werd hij door Ma Ntatisi aangetast en verdreven, en zijne volgelingen werden zeer in het nauw gebracht. Hij ging toen naar het zuidwesten, en nam bezit van Thaba Bosio, een berg die van nature een zeer sterk kasteel was en die nog nooit door een vijand genomen is.

Moshesh deed toen verscheidene veldtochten tegen de overweldigers, en daar zijne plannen verstandig uitgedacht waren, slaagde hij altijd. Zijn roem als krijgskundige werd spoedig verbreid, en uit alle deelen van het bergland kwamen mannen naar Thaba Bosio, om zich bij hem aan te sluiten. Met een onneembare sterkte in zijn bezit, waarin de huisgezinnen en

het eigendom van zijne volgelingen veilig waren, was het voor een zooveel opgang makend opperhoofd gemakkelijk onverwachte uitvallen te doen en zijne vijanden op onbewaakte punten aan te tasten. Elke welgelukte expeditie bracht hem nieuwe volgelingen, totdat de Basuto van Moshesh tot eene sterke partij aangroeiden, verkleefd aan hunnen aanvoerder.

Hij voorkwam aanvallen van de Zulus door zich uit te geven voor den nederigsten leenman van Tshaka en Dingan, en door dikwijls schatting van huiden en vederen te zenden. Allen die zich aan hem onderwierpen werden op dezelfde wijze behandeld, tot welken stam zij ook oorspronkelijk hadden behoord, en zooveel hulp mogelijk werd hun gegeven die haar noodig hadden. Zelfs benden menscheneters werden van graan en tuinen voorzien, zoodat zij weder landbouwers konden worden, en mamen uit stammen die onlangs elkander beoorloogden werden er toe gebracht naast elkander in vriendschap en vrede te leven.

Moselekatse zond roofbenden tegen hem uit, maar zijne verspieters waarschuwden hem bijtijds, zoodat de aanvallers niet veel kwaad konden doen. In 1831 werd Thaba Bosio door een Mutabele bende belegerd, maar zij konden de sterkte niet nemen. Toen de belegeraars door gebrek aan voedsel verplicht waren af te trekken, voorzag Moshesh hen van genoeg levensmiddelen voor hunne terugreis, en een vriendschappelijke boodschap vergezelde het geschenk. Hij werd nooit weer door hen aangevallen.

In 1833 gingen zendelingen van het Parijsche evangelische genootschap bij Moshesh wonen, die hen hartelijk verwelkomde, daar hij inzag dat hunne hulp in wereldsche zaken van grooten dienst zou zijn. In hetzelfde jaar werd een aantal zwervende benden — Bantu, Hottentotten, en Basterds — door Wesleyaansche zendelingen overgehaald zich op den rechter oever van de Caledon te vestigen, niet zeer ver van Thaba Bosio.

In 1836 lag een groot deel van het land ten oosten en ten noorden van de Kaap Kolonie onbewoond. Tusschen de Keiskama en Umzimvubu rivieren waren de Xosa, Tembu, Pondo-

misi, en Pondo stammen, met de Fingos en verschillende uit het noorden verjaagde benden. Zendelingen van de Londensche, Glasgowsche, en Wesleyaansche genootschappen trachtten hen tot Christenen te maken en te beschaven. Tusschen de Umzinvubu en Tugela rivieren waren er slechts vijf of zes duizend inwoners. Ten noorden van de Tugela waren de Zulus onder het opperhoofd Dingan, die vijf en twintig of dertig duizend degelijk geoefende krijgslieden ter zijner beschikking had, en verder op, maar op eenigen afstand, waren de Abagaza onder Manikusa.

Binnen de westelijke grenzen van de tegenwoordige Zuid-Afrikaansche Republiek, langs de Marikwa rivier, waren de militaire kralen der Matabele, maar het grootste gedeelte van dat uitgestrekte land was onbewoond, uitgenomen op de ruwste plekken, waar de overblijfselen van vroegere stammen zich verschoolen. De tegenwoordige Oranje Vrij Staat bevatte eenige honderden Griquas, of personen van gemengd Hottentot, neger, en Europeesch bloed, die uit de Kaap Kolonie geëmigreerd waren, eenige honderden Hottentotten van den Korana stam, het overblijfsel van de horde onder Ma Ntatisi rondom Lishuane, en eenige Bantu benden te Mekwatling, Thaba Ntshu, en Bethulie. Verder westwaarts dan de twee republieken van onzen tijd bestond de bevolking uit den Batlapin stam, eenige rondlopende Koranas, en eenige zwervelingen op de grenzen der woestijn. En in Basutoland was het volk door Moshesh bijeenverzameld. Amerikaansche zendelingen trachtten zich in Natal en onder de Matabele aan de Marikwa te vestigen, een predikant van de kerk van Engeland was pas bij Dingan gaan wonen, en de zendelingen van de Parijsche Londensche, Berlijnsche en Wesleyaansche genootschappen waren werkzaam overal waar er inwoners waren tusschen de Kathlamba bergen en de woestijn.

HOOFDSTUK XVIII.

GEBEURTENISSEN IN DE KAAP KOLONIE TOT DE VRIJVERKLARING DER SLAVEN.

HET zou moeielijk zijn ergens ter wereld een volk te vinden dat zoovele redenen van ontevredenheid had als de oude inwoners van de Kaap Kolonie in het tweede kwartaal der negentiende eeuw. Er werd hun volstrekt geen sympathie betoond door de autoriteiten in Engeland, er bestond zelfs een bepaalde antipathie, die aangewakkerd werd door de zoogenaamde philanthropische vereenigingen, die toen het toppunt hunner macht oereikt hadden. De buitensporigste verhalen omtrent de kolonisten werden in omloop gebracht door mannen die den naam droegen van Christelijke leeraars — en niets was te grof om in Engeland te worden geloofd — totdat dit zoo ver kwam dat het woord Boer beschouwd werd als slechts een andere naam voor een onkundigen en wreeden onderdrukker van kleurlingen. Het baatte niet dat de gouverneurs hierover anders rapporteerden, of dat de gerechtshoven die verhalen voor laster verklaarden; de machtige genootschappen veroordeelden de Boeren, en de machtige genootschappen tegenwoordigden en leidden de publieke opinie in Engeland.

Men geloofde dat de zwarte inwoners van het land behoefte hadden aan bijzondere bescherming tegen hunne tirannen, en dat de groote meerderheid der bevolking uit zwarten bestond. Het geheele aantal Hollandsche kolonisten stond, volgens de in Engeland gangbare meening, slechts gelijk met de bevolking van een derde klasse Engelsche stad, en hunne gevoelens

werden van weinig belang geacht door hen die het lot van een machtig rijk bestierden. Het scheen niet alleen gemakkelijk, maar ook een goede staatkunde de Boeren te dwingen hunne handelingen in overeenstemming te brengen met de gevoelens van den dag in Groot-Brittanje. Niemand dacht er aan dat zij in staat waren krachtigen weerstand te bieden.

In 1828 werden alle gerechtshoven in de Kaap Kolonie hervormd volgens het Engelsch model. In de buitendistricten werden de landdrosten en heemraden afgedankt, en civiele commissarissen, resident magistraten, en vrederechters werden in hunne plaats aangesteld. Een hoog gerechtshof werd opgericht, met rechters door de kroon aangesteld en onafhankelijk van den gouverneur, en ofschoon de Hollandsche wet behouden werd, werden de vormen van rechtspleging overgebracht met die in Engeland in gebruik. Sedert dien tijd zijn de krimineele zaken beslist door één enkelen rechter en een jury uit negen leden bestaande, wier uitspraak eenparig moet zijn voordat een gevangene schuldig verklaard kan worden.

Tegelijkertijd werd de burgersenaat afgeschaft, en het gouvernement nam op zich het municipale en ander werk vroeger door dat lichaam verricht. Alsof deze ingrijpende veranderingen niet genoeg verbittering veroorzaakten onder de oude kolonisten, werd er bekend gemaakt dat alle documenten aan het gouvernement geadresseerd in het Engelsch moesten geschreven zijn of vergezeld moesten gaan van eene vertaling, anders zouden zij aan de schrijvers teruggezonden worden.

Kort daarna liet een rechter de krimineele zaken voor het omgaand hof te Worcester naar de Kaapstad overbrengen, omdat er geen genoegzaam Engelsch sprekende mannen te Worcester waren om een jury te vormen, ofschoon de gevangenen en de getuigen uitsluitend Hollandsch spraken en elk woord dat zij zeiden aan den rechter moest vertolkt worden. De rechters verschilden van gevoelen over de vraag of het noodig was dat juryleden in elk geval Engelsch moesten verstaan, en deze vraag bleef onbeslist tot 1831, toen er eene

ordonnantie uitgevaardigd werd waarbij hunne qualificaties bepaald werden zonder dat de kennis van het Engelsch daarbij opgenomen werd. Intusschen echter waren de burgers, die zich beleedigd achtten door hunne onbevoegd verklaring als juryleden, hoogst vertoerd. Maar zij zonden geen verzoekschriften in, omdat zij zich niet wilden laten dwingen ze in het Engelsch te laten schrijven, en er bestond weinig hoop van slagen zelfs al hadden zij dat gedaan.

En nu werden de eerste fluisteringen vernomen van een kreet die eenige jaren later door de kolonie weerklonk, en mannen en vrouwen begonnen te spreken van de streken woest gelaten door de Zulu oorlogen, of het niet mogelijk zou zijn daar een toevluchtsoord te vinden tegen Britsche heerschappij.

Eén maatregel die algemeene voldoening gaf werd er echter in dien tijd ten uitvoer gelegd. De salarissen der uit Engeland gezonden ambtenaren gingen de middelen der kolonie ver te boven, en zij werden nu zeer verminderd.

De toestand der Hottentotten en andere vrije kleurlingen was lang een onderwerp van discussie in Engeland geweest, waar, gelijk reeds gezegd is, men algemeen geloofde dat zij zeer onrechtvaardig behandeld werden. Werkelijk was dit niet het geval, ofschoon er voorzeker voorbeelden waren van mishandeling, evenals er wreedheden gepleegd werden in alle landen der wereld.

Na November 1809 was het Hottentotten niet geoorloofd het land rond te zwerven zonder passen, en na April 1812 werden kinderen van Hottentotten geboren terwijl hunne ouders in dienst waren, en acht jaren lang onderhouden door de meesters hunner ouders, nog tien jaren ingeboekt. Naar het oordeel van den gouverneur die deze wet maakte, was het beter voor de kinderen de gewoonte van werkzaam te zijn aan te leeren, zelfs met toepassing van dwang, dan landloopers te worden. De weleerwaarde Dr. Philip echter, die superintendent was van de zendingen van het Londensch genootschap in Zuid-Afrika, eischte dat personen van allerlei kleur en

stand op dezelfde wijze moesten worden behandeld, en daar de groote philanthropische genootschappen in Engeland hem steunden, was hij eigenlijk meester van de positie.

In Juli 1828 werd er eene ordonnantie uitgevaardigd die de Hottentotten en andere vrije kleurlingen vrijstelde van de paswetten en het inboeken van kinderen, en die hen in alle opzichten op gelijken politieken voet met Europeanen plaatste. Sedert dien tijd werd de kolonie zóó overstroombd door luie zwervelingen dat men nauwelijks met winst het boerderijbedrijf kon voortzetten, en de kleurlingen gingen in beschaving achteruit; maar toen er eenige jaren later eene poging aangevend werd om een landloopers wet te doen proclameeren, bestreden Dr. Philip en zijne partij den maatregel zóó krachtig dat men hem moest laten varen.

Sir Lowry Coe, die in 1828 gouverneur werd, liet aan een getal van tusschen de twee en drie duizend Hottentotten en personen van gemengd ras een woonplaats aanwijzen aan de Kat rivier, in het land door Gaika aan de kolonie afgestaan. Verscheidene kleine stroomen vereenigen zich om deze rivier te vormen, en in hunne valleien kan de grond gemakkelijk besproeid worden en is zeer vruchtbaar. Op de beste plekken werden volkplantingen gesticht, elk in stukken grond van twee tot drie morgen groot verdeeld, waarop een huisgezin geplaatst werd. De grond tusschen de volkplantingen moest een gemeene weide blijven, waarop elk huisgezin het recht had vee te houden. De volkplanters moesten het vijf jaar lang probeeren, na verloop van welk tijdperk zij die huizen gebouwd en den grond bewerkt hadden bezitters daarvan zouden worden, maar elk stuk waarop binnen dien tijd geene verbeteringen aangebracht waren zou door het gouvernement teruggenomen worden. Het gouvernement verschaftte zaadkoorn, slooten werden gegraven, en veel grond werd gecultiveerd.

In het eerst lag de grootste moeielijkheid waarmee de Hottentotten te Kat rivier te kampen hadden in de rooverijen der Xosas, want dezen kwamen 's nachts en voerden al het vee weg dat niet gestreng bewaakt werd. Ten einde hen in

staat te stellen zich te verdedigen, voorzag het gouvernement hen van geweren en ammunitie, zeer tot schrik van de grensboeren, die vreesden dat deze wapenen gebruikt zouden worden evenals gedurende de rustverstoringen in het begin der eeuw. Deze vrees nam toe toen het bekend werd dat Xosas behoorende tot de benden die vijandig waren tegen Gaika zich verbroederden met de Hottentotten, en onder hen gingen wonen. Maar de vrede werd vele jaren lang niet verstoord.

Een volkstelling tegen het einde van 1833 toonde aan dat de bewoners te Kat rivier uit twee duizend een honderd vijf en tachtig basterds en Hottentotten en zeven honderd een en

Gezicht op den Kloofweg, Kaapstad.

dertig Xosas bestond. Gedurende twee of drie jaren na hare stichting scheen de volkplanting te bloeien, maar daarna bleek het dat de volbloed Hottentotten niet in staat waren voortdurend aan het werk te blijven. De basterds aan wie stukken grond toegekend werden waren echter een meer volhardende klasse.

In het begin van 1834 kwam Sir Benjamin D'Urban als gouverneur aan, met instructies van den secretaris van staat om verscheidene belangrijke mantregelen ten uitvoer te leggen. De eerste was vermindering van uitgaven op zeer uitgebreide schaal, daar de inkomsten der kolonie kleiner waren dan de uitgaven en de publieke schuld aan het toenemen was. Verschillende ambten werden nu vereenigd, zoodat één man het werk moest doen dat vroeger door twee was gedaan, en alle salarissen werden zeer besnoeid. De uitgaven voor wegen, gebouwen, en voor alles wat door het gouvernement onderhouden werd, werden zooveel mogelijk verminderd.

De tweede maatregel was een verandering in den regeeringsvorm, veroorzaakt door de aanstelling van afzonderlijke wetgevende en uitvoerende raden. De kolonisten hadden dikwijls verzoekschriften naar Engeland gezonden om eene volksvertegenwoordiging te mogen hebben, maar deze waren altijd te vergeefs geweest. Eindelijk echter besloot de rijksregeering het gouvernement van de Kaap een weinig minder despotiek te doen schijnen, en met dat doel werd er een wetgevende raad aangesteld. Deze raad bestond uit den gouverneur, als voorzitter, vijf van de hoogste ambtenaren, en vijf kolonisten door den gouverneur uitgekozen. Welke macht die raad had kan men afleiden uit een antwoord door Sir George Napier gegeven aan een der onofficieele leden die het gevoelen van het gouvernement omtrent een zeker punt bestreed: "Bespaar uw adem, elke zaak van belang is beslist voordat zij u voorgelegd wordt." Toch was het een stap — al was hij een zeer kleine — in de goede richting.

De heeren Pieter Laurens Cloete, John Bardwell Ebdon, Michiel van Breda, Charles Stuart Pillans, en Jacobus Johannes du Toit waren de eerste niet officieele leden van den wetgeven-den raad. Op 2 April 1834 werd de eerste zitting geopend. De debatten werden met gesloten deuren gevoerd, maar later mochten rapporteurs van nieuwsbladen tegenwoordig zijn, en de zittingen werden toen publiek, uitgenomen bij buitengewone gelegenheden. Zulk een raad bevredigde de kolonisten vol-

strekt niet, en verzoekschriften werden voortdurend naar Engeland gezonden vragende om een volksvertegenwoordiging. Maar de rijksregeering was niet geneigd aan dit verzoek gehoor te geven, en het duurde vele jaren voordat er een meer liberale regeeringsvorm kon worden verkregen.

De vroegere raad van advies werd nu een uitvoerende raad, en bestond uit vier hooge ambtenaren.

De derde speciale maatregel dien Sir Benjamin D'Urban gelast was ten uitvoer te leggen was de vrijverklaring der slaven.

Het wordt nu algemeen toegestemd dat de invoer van negers in Zuid-Afrika als werkvolk een der grootste zedelijke en staatkundige misslagen was die ooit begaan zijn. Het klimaat is zoodanig dat Europeanen er eene krachtige gezondheid genieten, en er is geen tak van industrie waarvoor zij zich niet kunnen bekwamen. Een tuinier die zijn grond beplant met slechte gewassen, zou men een dwaas noemen: wat moet men dan zeggen van den opzettelijken invoer van personen van het vruchtbaarste en voor beschaving minst vatbaar ras, in een van de meest verkieselijke deelen der wereld? Planten kunnen uitgeroeid worden, maar de neger eenmaal in een land gebracht waarin hij aarden kan, is daar voor eeuwig. Het is nu echter nutteloos hierover een zedenpreek te houden, want het is onmogelijk een middel uit te denken om dit euvel te verhelpen.

Zoolang de Hollandsche Oost-Indische Compagnie de kolonie in bezit had, werden er slaven in gebracht, maar niet in zeer groote getallen, want hunne diensten waren slechts in beperkte mate noodig. Gedurende de eerste Britsche occupatie werden er zeer velen ingevoerd, omdat de handel toen winstgevend was, en de Engelschen dreven dien met grooten ijver. Het Bataafsch gouvernement, dat tegen het stelsel was, liet het landen van zeer weinigen toe, en als het een paar jaren langer geduurd had, zou elk daarna geboren kind vrij verklaard zijn geworden.

De onderdrukking van den buitenlandschen slavenhandel door

het Britsch gouvernement volgde zoo spoedig op de tweede verovering der kolonie, dat er in den tusschentijd slechts vijf honderd negers konden ingevoerd worden. De vermeerdering van het aantal slaven sedert dien datum moet toegeschreven worden aan het feit dat het aantal geboorten veel grooter was dan dat der sterfgevallen.

Er is in Zuid-Afrika nooit eene poging aangewend om de theorie van het stelsel te verdedigen. Men zeide zelfs algemeen dat het meer drukkend was voor den blanke, die al de zorg en onrust had, dan voor den neger, die slechts handenarbeid te verrichten had. Maar het is niet gemakkelijk een stelsel, goed of slecht, af te schaffen, onder welks invloed een volk zekere gewoonten heeft aangenomen, en in de Kaap Kolonie was een bedrag van meer dan drie millioen ponden sterling in slaven belegd.

Het getuigenis van ieder die bevoegd is een juist oordeel uit te spreken is eenstemmig, dat in geen ander land ter wereld de slavernij zoo licht was. In den ploeg- en oogst-tijd op koorn boerderijen kon men hun werk zwaar noemen, maar zelfs dan was het niet zwaarder dan dat door een Engelsch arbeider verricht, en met deze uitzondering was hun taak licht. Dat er nu en dan gevallen voorkwamen waarin slaven buitensporig gestreng behandeld werden, en waarin daden van geweld tegen hen gepleegd werden, is waar; maar hiertegen verleende de wet hun bescherming. Zij gevoelden zich niet vernederd door dwangarbeid en ook niet omdat zij blootstonden gekocht en verkocht te worden. Zij waren de meest opgeruimde van alle schepselen. De Engelsche gouverneurs waren van oordeel dat zij meer gemakken hadden dan arbeiders in Groot-Brittanje, en dat de Hollandsche wetten hun genoeg bescherming verleenden tegen mishandeling. Hun toestand te beoordeelen door zich te gaan verbeelden wat een Europeaan onder dergelijke omstandigheden zou gevoelen leidt tot verkeerde gevolgtrekkingen, want hunne erfelijke opleiding en denkbeelden waren geheel en al verschillend.

In 1816 begon men wetten te maken om de macht der

meesters te verminderen en rechten aan slaven toe te kennen, en bijna elk jaar werden zij gestrenger. Eenigen tijd lang maakten de kolonisten hiertegen geen bezwaar, daar zij den slaven zeer weinige voorrechten toekenden die zij die zich goed droegen niet reeds genoten, maar eindelijk werd het beheer over de onderhoorigen zóó beperkt dat vele negers weerspannig werden, en de vrees voor een algemeenen opstand won overal veld. Er werden openbare vergaderingen gehouden, waarin werd volgehouden dat het gezag der meesters over de slaven reeds nu te beperkt was om nog verdere vermindering te gedoogen. Eene resolutie werd met algemeene stemmen aangenomen op eene vergadering van slavenhouders te Graaff-Reinet, en de andere districten stemden er algemeen mee in, dat als het Engelsche gouvernement het maken van aanstootelijke wetten wilde staken, zij er in zouden toestemmen dat van den datum van die schikking af alle meisjes bij hunne geboorte vrijverklaard zouden worden, zoodat de slavernij langzamerhand kon uitsterven.

Een ander plan werd gevolgd door eenige goedgezinde personen in de Kaapstad, die een genootschap oprichtten om verdienstelijke slaven en slavenkinderen te helpen zich vrij te koopen. Het genootschap zamelde geld in, en wijdde zijn aandacht vooral aan de bevrijding van jonge meisjes. Het hoopte geldelijke hulp te krijgen uit de Britsche schatkist en van menschlievende personen in Engeland, maar werd in beide verwachtingen teleurgesteld. Met middelen uitsluitend uit koloniale bijdragen verkregen, was het echter in staat omtrent vijf en twintig meisjes jaarlijks vrij te koopen.

In Engeland vond geen van deze plannen een gunstig onthaal.

Nu had er een wanordelijk voorval plaats, en men vreesde dat zulke daden algemeen zouden worden. Op 1 Februari 1825 stonden zeven slaven in het district Worcester, door eenige Hottentotten geholpen, tegen hunne meesters op, genaamd W. N. van der Merwe, J. H. van Rensburg, en J. M. Verlee, vermoordden hen, randden twee anderen aan en verwondden

hen, en beroofden daarop de huizen. Daar zij zich gewapend hadden, boden zij weerstand aan een kommando haastig door den veldkornet Du Toit bijeenverzameld, maar eindelijk werden zij gedwongen zich over te geven. De slaven en vijf Hottentotten werden voor het hoog gerechtshof terechtgesteld, toen het duidelijk bleek dat zij geloofden dat zij in slavernij gehouden waren door hunne meesters in strijd met de bedoelingen van het gouvernement. Twee der Hottentotten werden vrijgesproken, de anderen werden schuldig bevonden en gestraft.

In 1830 werd een bevel in rade uitgevaardigd de hoeveelheid en den aard van het voedsel voorschrijvende dat aan slaven moest worden gegeven, de kleederen die hun moesten verschaft worden, de uren gedurende welke zij niet verplicht zouden zijn te werken, en vele andere zaken. In 1831 volgde nog een bevel in rade, de uren van slavenarbeid tot negen per dag beperkende, en het gezag van den eigenaar bijna opheffende. De opgewondenheid was nu zoo groot dat de gouverneur het noodig oordeelde publieke vergaderingen te verbieden en te dreigen ieder te verbannen die den vrede trachtte te verstoren.

Zoodra de beweging bedaarde gaf hij echter zijne toestemming tot het houden van eene publieke vergadering, en omtrent twee duizend slavenhouders kwamen in de Kaapstad bijeen. De volkomenste orde heerschte, ofschoon resoluties aangenomen werden dat de onlangs gemaakte wetten hoogst onrechtvaardig waren. De geheele vergadering marcheerde daarop naar de opene ruimte voor het gouvernements huis, en twee leden werden afgevaardigd om den gouverneur te berichten dat de slaveneigenaars bereid waren de straffen door de bevelen in rade opgelegd te ondergaan, maar ze niet konden gehoorzamen.

De spanning onder de kolonisten was zoo sterk dat het als eene verlichting beschouwd werd toen in Augustus 1833 eene emancipatie wet, die van kracht zou zijn in al de Britsche bezittingen, door het rijksparlement aangenomen werd. Wat de

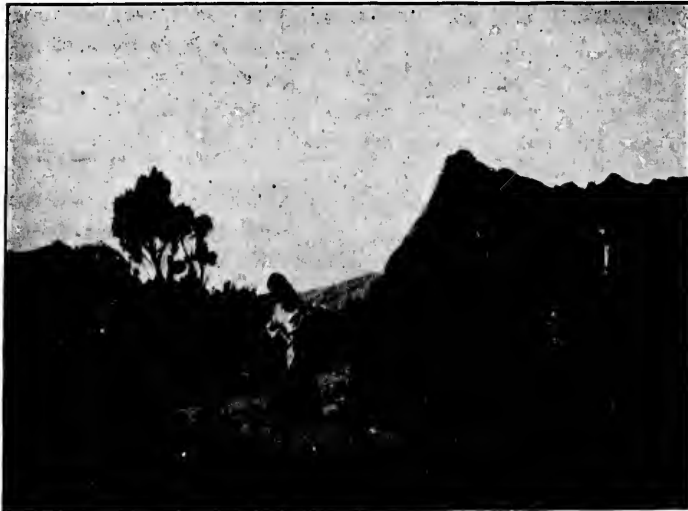
Kaap Kolonie aanging werd bepaald dat de slavernij ophouden moest op 1 December 1834, en na een korten tijd ingeboekt te zijn geweest, moesten de negers precies dezelfde burgerlijke rechten hebben als de blanken. De som van twintig millioen ponden sterling werd door het parlement toegestaan om de eigenaars in de negentien slavenkolonien van Groot-Britanje schadeloos te stellen, en het aandeel van elke kolonie moest berekend worden volgens de getaxeerde waarde harer slaven.

Men verkeerde algemeen onder den indruk dat deze som groot genoeg zou zijn om vergoeding te geven voor de volle, of bijna de volle, waarde der slaven, en daar de meesten geloofden dat er een landlooperswet gemaakt zou worden vóór den dag der emancipatie, waren zij geneigd zich te onderwerpen aan den nieuwen toestand van zaken zonder tegenspraak of verbittering.

Er waren toen in de kolonie negen en dertig duizend slaven, drie of vier duizend van welke oud of zwak waren, en de overigen werden getaxeerd op iets meer dan drie millioen ponden sterling.

Het jaar 1835 was ver gevorderd toen er bericht uit Engeland kwam dat de opgaven voor al de koloniën compleet waren, en dat van de twintig millioen ponden sterling het aandeel aan de Kaap toegekend een weinig minder was dan een en een kwart millioen. De tijding deed een paniek ontstaan grooter dan men ooit in Zuid-Afrika had beleefd. Vele van de slaven waren in pand gegeven voor geleende gelden, en de contracten hielden altijd de bepaling in dat eenige schade door de ongenoegzaamheid van het pand veroorzaakt vergoed kon worden door den verkoop van al de eigendommen van den schuldenaar. Terstond na de emancipatie werd de betaling van zulke schulden geëischt, en ten gevolge daarvan werden goederen en eigendom verkocht tegen elken prijs dien men er voor krijgen kon. In sommige gevallen waren slaven het eenig eigendom geweest van weduwen, minderjarigen, of bejaarde personen, en de vroegere eigenaars waren terstond in armoede gedompeld.

Maar het geheele verlies was zelfs nu nog niet bekend. Latere berichten werden ontvangen dat de rijksregeering het geld niet naar Zuid-Afrika zou zenden, maar dat elke vordering zou moeten bewezen worden voor commissarissen in Londen, en Jan zou het toegekend bedrag betaald worden in fondsen, nadat zekere kosten afgetrokken waren. Dit besluit bracht een toevloed van agenten in het land, die vorderingen opkochten voor misschien de helft der wezenlijke waarde,

Hut van een Vrijgestelden Slaaf.

zoodat een kolonist, in plaats van twee-vijfde van de getaxeerde waarde zijner slaven te ontvangen, dikwijls slechts een vijfde of een zesde ontving.

Het is moeielijk de ellende te zwart af te schilderen veroorzaakt door deze verbeurdverklaring van twee millioen ponden waarde van het eigendom van eene kleine en niet zeer welgestelde bevolking. Sommige familiën zijn den slag nooit te boven gekomen. Oude mannen en vrouwen die vroeger geen

gebrek hadden gekend daalden geldeloos ten grave, en in honderden van de beste huisgezinnen in het land werd het nijpen der armoede diep gevoeld. De vrijverklaring zelve was voorzeker een daad van gerechtigheid, want er kan niets meer afschuwelijk zijn dan dat één mensch den ander als eigendom bezit; maar veel lijden had voorkomen kunnen zijn als zij tot stand gebracht was op de wijze door de kolonisten voorgesteld.

Behulve het direct verlies, had de emancipatie ten gevolge dat de koorn- en wijn-boeren vele jaren lang niet in staat waren zoovele producten naar de markt te brengen als vroeger, wegens gebrek aan arbeiders. Slechts ééne industrie — maar die later een zeer belangrijke werd, — het aantelen van merino-schapeu ter wille van hun wol, kreeg een krachtigen stoot vooruit door de vrijverklaring der slaven, want daarvoor was minder werkvolk noodig dan voor den landbouw vereischt werd.

De meeste in vrijheid gestelde slaven stroomden naar de steden en dorpen, waar de arbeid van zendelingen en philanthropen sedert op allerlei wijze aan hen en aan hunne afstammelingen besteed is. Zij kunnen nu meestal bestaan door misschien de helft van het aantal uren te werken waarin zij vóór de vrijverklaring moesten arbeiden, want een groot gedeelte van hun tijd wordt werkeloos doorgebracht; maar zij zijn noch beter gekleed noch beter gevoed of gehuisvest, noch zijn zij — met weinige uitzonderingen — zichtbaar vooruitgegaan in verstandelijke ontwikkeling.

Daarentegen is hun zedelijk gedrag waarschijnlijk verbeterd, voorzeker is dit het geval met zeer velen hunner die de zendingkerken bezoeken. Nu zij vrij zijn, staan zij wat hunne vermaken betreft nog laag. Geef hun een luidruchtig muziek instrument, heldere zonschijn, een veelkleurig kleedingstuk, en hunne vroolijkheid is onbereikbaar voor Europeanen. Zonder geestkracht of eerzucht, zonder een begrip van de verantwoordelijkheid die het leven oplegt, leiden zij een gemakkelijk en lustig leven.

HOOFDSTUK XIX.

GEBEURTENISSEN IN DE KAAP KOLONIE ONMIDDELLIJK VÓÓR DE GROOTE EMIGRATIE.

TOEN de eerste tijding van de emancipatie wet Zuid-Afrika bereikte, waren er weinige kolonisten die geloofden dat zij ten uitvoer gelegd zou worden zonder dat er een wet tegen landlooperij werd gemaakt. Nu reeds, ofschoon er groote vraag was naar arbeidsvolk waarin niet voorzien kon worden, kricelde de kolonie van sterkgebouwde mannen in een behoeftigen toestand, die den grondeigenaars tot overlast waren. Betschuana vluchtelingen, Xosas, en Hottentotten zwierden rond, de boeren overal beroovende.

In Mei 1834 werd er een ordonnantie aan den wetgevenden raad voorgelegd en voor de eerste maal gelezen. Zij gaf aan kommandanten, veldkornetten, en provisioneele veldkornetten macht allen gevangen te nemen die verdacht werden van geen eerlijke middelen van bestaan te hebben of die niet rekenschap van zich zelve konden geven, en ze voor een magistraat of vrederechter te brengen. Als de beschuldiging na verhoor bewezen werd, kon de magistraat of vrederechter zulke personen dwingen wegen te maken of ander publiek werk voor hun levensonderhoud te doen, totdat zij zekerheid konden geven voor goed gedrag, of in dienst gingen, of redelijke geneigdheid aan den dag legden om werk aan te nemen.

De weleerwaarde Dr. Philip, superintendent van de staties van het Londensch zending genootschap in Zuid-Afrika, verklaarde zich terstond tegen deze ordonnantie. Hij zond een

verzoekschrift er tegen in bij den raad, en kondigde zijn voornemen aan om een beroep te doen op het Engelsche volk en parlement als zij goedgekeurd werd. De tweede lezing werd dus uitgesteld totdat zijn verzoekschrift voor rapport verwezen kon worden naar de civiele commissarissen. Met één enkele uitzondering, spraken de civiele commissarissen hunne overtuiging uit dat eene landlooperswet noodzakelijk was voor het welzijn der kleurlingen zelve, daar zij die geneigd waren te werken verarmd werden door luie kennissen, en zij verklaarden te gelooven dat zulk eene wet dringend vereischt werd ter bescherming der boeren.

Intusschen waren Dr. Philip en verscheidene zendelingen van het Londensch genootschap ijverig werkzaam. Verzoekschriften tegen de ordonnantie werden opgesteld en werden door elken Hottentot, jong en oud, die onder hunnen invloed was, onderteekend. De basterds te Kat rivier echter, die eenig eigendom bezaten, weigerden hunne namen te leenen, en zonden een verzoekschrift in ten gunste van de ordonnantie. De kleurlingen in het algemeen werden onrustig, en gingen in grooten getale naar de zendingstaties als toevluchtsoorden. Daarop werd, volgens instructies van Dr. Philip, de 18de Augustus bepaald als een dag van verootmoediging en gebed tot den Almachtigen God dat het Hem mocht behagen het dreigend gevaar van een landlooperswet af te wenden.

De ordonnantie werd bij de derde lezing door een meerderheid in den raad goedgekeurd, maar in Engeland werd de bekrachtiging geweigerd, en zoo bleven de boeren blootgesteld aan de rooverijen van zwermen van dieven.

Er waren nog andere gronden van onrust in de kolonie in 1834. De wijnhandel — toen de meest belangrijke industrie in het land — was snel aan het vervallen, en er bestond geen vooruitzicht op herstel. Bovendien was er de gedruktheid die overal ondervonden wordt als de inkomsten kleiner zijn dan de uitgaven, als de belasting zwaar gevoeld wordt, als de schuld aan het toenemen is, en als zelfs de meest noodzakelijke publieke werken niet ondernomen kunnen worden.

Onder deze omstandigheden waren er weinige teekenen van vooruitgang, en dezen waren bijna uitsluitend beperkt tot de districten bewoond door de Britsche volkplanters van 1820, omdat de maatregelen omtrent de slaven daar niet gevoeld werden. Albany was nu overdekt met geriefelijke boerenwoningen. De volkplanters waren hunne eerste moeielijkheden te boven gekomen, en meenden dat zij goede vooruitzichten hadden. Zij leefden op den meest vriendschappelijken voet met hunne naburen van Hollandschen oorsprong, en onderlinge huwelijken waren niet ongewoon. Grahamstown bevatte zes honderd huizen en drie duizend zeven honderd inwoners, de soldaten niet meegerekend. De stad had vier kerken, goede scholen, en vele nuttige inrichtingen. In andere deelen van het district Albany waren er zeven kerken, acht of negen korenmolens, en verscheidene fabrieken van wagens, leder, en dakpannen.

Port Elizabeth bevatte twaalf honderd inwoners en twee kerken.

De voornaamste dorpen in de kolonie waren nu door geregelde wekelijksche posten verbonden, en de brieven werden vervoerd in karren op veeren, die van statie tot statie zes of zeven mijlen per uur dag en nacht aflegden. In deze rijtuigen konden de passagiers veel gemakkelijker reizen dan in vroegere tijden.

De gemeenten der Nederduitsche hervormde kerk waren nu drie en twintig in aantal. De laatst opgerichte waren te Durbanville in Juli 1826, te Clanwilliam in Augustus 1826, te Glen Lynden in Juli 1829, te Wijnberg in September 1829, te Stockenstrom in 1829, te Riebeek Oost in Januari 1831, en te Piketberg in October 1833. Het was de gewoonte van het gouvernement een predikant aan te stellen en zijn salaris uit te betalen wanneer zij die de nieuwe gemeente zouden uitmaken er een pastorie bouwden. Verscheidene jonge kolonisten, die in Europa in de theologie gestudeerd hadden, kwamen in dien tijd terug, en het was niet langer moeielijk de gemeenten van leeraars te voorzien. Gewoon-

lijk kocht eene commissie een boerenplaats die goed gelegen was, legde er een dorp op aan, terwijl zij met vrijwillige bijdragen en de opbrengst van de verkochte bouwerven de plaats afbetaalden en de kerk en pastorie bouwden.

Drie speciale plichten aan Sir Benjamin D'Urban opgelegd, toen hij aangesteld werd als gouverneur van de Kaap Kolonie, zijn in het vorige hoofdstuk vermeld: een vierde was verdragen van vriendschap te sluiten met de inboorlingen opperhoofden over de grenzen.

Reeds eenigen tijd waren de noordelijke grenzen blootgesteld geweest aan de verwoestingen aangericht door een bende booswichten, die hun schuilplaats hadden op de eilanden in de Oranje rivier tusschen Olivenhoutsdrift en de groote water-vallen. Omtrent zeventig Engelsche mijlen ver verspreidde zich de rivier over eene vlakte van één tot zeven of acht mijlen breed, en overdekt met dichte bosschen. De hoofdstroom, door de boomen verborgen, kronkelt er door heen, en er zijn ook kleinere takken die later weer er in vloeien. Gedurende het grootste gedeelte van het jaar stroomt de rivier over, en dan zijn deze takken bijna ontelbaar, en dikwijls veranderen zij hun loop. De vlakte wordt dus in een menigte eilanden verdeeld, velen vrij groot, waarvan sommigen alleen bereikt kunnen worden door over vier of vijf snelvloeïende ondoorwaadbare stroomen te trekken. Deze eilanden bevatten zooveel weiveld dat vee er volkomen in verborgen kan worden, er is ook overvloed van honig en visch in tamelijke hoeveelheid.

De aanvoerder der rooverbende die de eilanden bewoonde was een Hottentot, Stuurman genaamd, die in vroegere jaren in een der Griqua volkplantingen geweest was. Zijne volgelingen waren hoofdzakelijk Koranas en Griquas, maar er waren onder hen vele gevluichte slaven en misdadigers van gemengd ras. Het was hem volkomen onverschillig wien hij beroofde, want zonder onderscheid deed hij aanvallen op de Batlapin in het noorden, op de boeren in de kolonie in het zuiden, en op de Griquas onder Kapitein Andries Waterboer in het

oosten, waar hij ook maar dacht dat hij buit kon verkrijgen.

Hij was gewoon van vijftig tot zeventig man uit te zenden, op goede paarden en gewapend, die plotseling verschenen waar men ze niet verwachtte en allen vermoordden die hen poogden te beletten vee weg te voeren. In één jaar waren er meer dan dertig rapporten aan het gouvernement van den civielen commissaris die het naast bij de rivier woonde, de wreedheden van deze vagebonden beschrijvende, onder anderen den moord van verscheidene vrouwen en van boeren genaamd Faber, Van der Merwe, Steenkamp, Swart en Louw.

Het koloniale gouvernement kon geen soldaten tegen de roovers uitzenden, en het was een burger kommando bijna onmogelijk hen uit de eilanden te verdrijven. Maar verder op langs de rivier, waar het tegenwoordig district Hay gelegen is, woonde de reeds gemelde Griqua kapitein, Andries Waterboer genaamd, en men besloot van hem in deze zaak gebruik te maken, daar hij ook blootstond aan de rooverijen van Stuurman. Door bemiddeling van zijn zendeling werd er met Waterboer een verdrag gesloten, waarin bepaald werd dat hij £100 jaarlijks zou ontvangen als een persoonlijke toelaag en £50 jaarlijks voor eene zendingsschool, twee honderd geweren en eene hoeveelheid ammunitie werden hem verschaft, en hij nam wederkeerig op zich een getrouwe vriend en bondgenoot der kolonie te zijn en vrede langs de grenzen te bewaren van Kheis tot Ramah. Dit was het eerste verdrag van dezen aard ooit in Zuid-Afrika gesloten, en het was het eenige dat aan zijn doel beantwoordde. Waterboer hield zijn woord, en Stuurman's vrijbuiters werden uitgeroeid.

Sir Benjamin D'Urban was voornemens de oostelijke grenzen te bezoeken ten einde dergelijke verdragen te sluiten met de Xosa opperhoofden, maar hij werd in de Kaapstad opgehouden door drukke bezigheden, en voordat hij één jaar in de kolonie was geweest begon de zesde Kaffer oorlog.

Het plan van Lord Charles Somerset om de landstreek tusschen de Visch en Keiskama rivieren onbewoond te houden bleek spoedig op eene mislukking uit te loopen, daar het voor

de soldaten te Fort Willshire en Fort Beaufort onmogelijk was een zoo scherp toezicht te houden dat er geen roovers door konden trekken. Aan takken van den Xosa stam, verondersteld bevriend te zijn — onder anderen aan die onder twee zonen van Gaika, Makoma en Tyali genaamd — werd vergunning gegeven het land te bewonen, in de hoop dat zij de veedieven zouden beletten er door te trekken. Maar zij bleken even volleerde en gewetenlooze roovers te zijn als de volgelingen van Ndlambe ooit geweest waren, en het werd noodzakelijk wraak op hen te nemen evenals op de anderen. Kortom tijd daarna werden Ndlambe en een zijner zonen, Dushane genaamd, door het gouvernement erkend als opperhoofden van het volk dat onder al hunne moeielijkheden aan hen getrouw gebleven was, en van dat oogenblik af aan beschouwden de zonen van Gaika de Europeanen als hunne vijanden.

Hun gedrag werd nu zóó slecht en de diefstallen van vee van koloniale boeren werden nu door hunne volgelingen op zoo uitgebreide schaal gepleegd dat de gouverneur verplicht was eerst den een en daarna den anderen uit het afgestane land te verwijderen, en dit wekte natuurlijk een sterk gevoel van wrok bij hen op. In 1829 stierf Gaika, een jongen knaap, Sandile genaamd, als zijn hoofderfgenaam nalatende, en Makoma's macht werd zeer vermeerderd, daar hij regent voor zijn stiefbroeder werd. Ndlambe was in het vorige jaar gestorven, en er ontstond twist onder zijne zonen en kleinzonen, sommigen van welke zich met Makoma verbonden om steun te winnen. Zoo kwam het dat de familie, voor de versterking van wier positie men zooveel gedaan had, nu zoowel machtig als vijandig was.

De kolonie was reeds lang met een vredebreuk bedreigd, toen eindelijk eenige Xosas, door een diefstal van de paarden der officieren te Fort Beaufort, een aantal soldaten in een twist trokken waarin een onderkapitein licht gewond en vee van Tyali genomen werd. De opperhoofden beschouwden dit als eene oorlogsverklaring, en eenige dagen later — 21

December 1834 — stormden tusschen de twaalf en twintig duizend krijgslieden plotseling de kolonie binnen, voerden bijna al het vee weg ten oosten van de Zondag rivier, verbrandden de huizen, en vermoordden elken blanke die niet ontsnappen kon. Onder anderen werden de meeste Britsche volkplanters die op boerenplaatsen woonden tot armoede gebracht. Deze ongelukkigen hadden nauwelijks den tijd om naar Grahamstown, Bathurst, of een andere veilige plaats, te vluchten, en waren verplicht alles achter te laten.

Twee en twintig blanken kwamen om, namelijk Bujs, Shaw, Cramer, Mahony, Henderson, Forbes, Kirkman, Ferreira, De Jager, Van der Meulen, Silverhoorn, Turner, Newman, Blake-way, Liebergeld, C. Matthijs, W. Matthijs, Engelbrecht, Brown, Whittaker, Webber, en Dougal. Sommigen van dezen werden overrompeld en ter dood gebracht zonder gelegenheid te hebben van weerstand te bieden, anderen werden verraderlijk gedood terwijl zij op beloften van veiligheid vertrouwden, en anderen vielen na een wanhopigen strijd.

Op dezen grooten strooptocht en in andere minder verwoestende invallen gedurende de volgende maanden, brandden de overweldigers vier honderd zes en vijftig huizen af en voerden vijf duizend zeven honderd en vijftien paarden weg, honderd en veertien duizend negen honderd en dertig stuks hoornvee, en honderd een en zestig duizend negen honderd en dertig schapen en bokken. Alles te zamen genomen, werd er eigendom waarvan de waarde officieel geschat werd op £300,401 10s. vernield of weggevoerd.

Toen het bericht van den inval de Kaapstad bereikte, spoedde Kolonel — later Sir Harry — Smith zich naar de grenzen en begon eene macht bijeen te brengen om de Xosas aan te vallen. De gouverneur volgde zoo spoedig mogelijk. De burgers der geheele kolonie werden opgeroepen, en zoodra zij bijeen konden komen trok men Kafferland binnen, terwijl de aanvallers intusschen teruggeweken waren naar de sterkten in hun eigen land, na het vee over de Kei gezonden te hebben om door Hintsä te worden bewaakt.

Volgens hunne gewoonte weigerde de Xosas de Europeanen in het open veld te ontmoeten, en het was geen gemakkelijke zaak hen uit hunne sterkten te verdrijven. Zij trokken eenvoudig uit het ééne bosch in het andere, na zolang mogelijk weerstand te hebben geboden, en zij namen elke plek opnieuw in bezit die na genomen te zijn niet goed bewaakt werd.

Om deze moeielijkheid te boven te komen, sloeg Sir Benjamin D'Urban verscheidene kampen in sterke positie op, van waar patrouilles herhaaldelijk konden uitgezonden worden om de bosschen in de nabijheid schoon te vegeu. Dit was al wat hij doen kon, maar het land was te groot om op deze wijze in onderwerping gehouden te kunnen worden met de macht die hij te zijner beschikking had.

Zoodra dit geregeld was, trok de gouverneur met een vrij groot leger over de Kei om het vee terug te nemen. Boodschappen werden aan Hintsä gezonden vrede aanbiedende op voorwaarde dat hij het vee zou uitleveren, maar het duurde eenigen tijd eer hij antwoordde. Kolonel Smith werd daarop gelast zijn land schoon te vegeu, en hij slaagde hierin zóó goed dat het opperhoofd zelf naar het Britsche kamp kwam en toestemde in de gestelde voorwaarden. Hij liet zijn zoon Kreli en een zijner broeders als gijzelaars bij Sir Benjamin D'Urban, en bood aan eene afdeeling troepen en burgers onder Kolonel Smith naar de plek te brengen waar het vee was; maar op weg poogde hij te ontvluchten, en hij werd door een kolonist die hem achtervolgde doodgeschoten.

Kreli volgde zijn vader op als opperhoofd van den Xosa stam, en vrede werd met hem gesloten nadat hij zich verbonden had het vee bij gedeelten terug te geven. De benden ten westen van de Kei bleven nog in verzet, maar in September 1835 boden zij aan zich te onderwerpen, en de vijandelijkheden eindigden.

De hoofdgebeurtenissen in den oorlog zijn vermeld, maar de ellende waarin de kolonisten er door gedompeld werden kan slechts gedeeltelijk worden beschreven. Zij die vermoord werden of in gevechten sneuvelden waren geenszins de eenigen die

hun leven verloren. Zorg, onrust, en gebrek sleepten vele mannen en vrouwen ten grave, en het aantal zou enorm zijn vermeerderd als het militaire commissariaat geen voeding verschaft had aan hen die anders van gebrek hadden moeten omkomen. Omtrent zestig duizend stuks vee was teruggenomen van de Xosas, maar viervijfde hiervan werd weer verloren, stierf van vermoeienis en magerheid, of werd geslacht om door de troepen te worden verbruikt. Het was één der rampen

Vrouw van den Hlubi (Fingo) stam.

van den oorlog dat een boer dikwijls zijn eigen beesten hielp terugnemen, en ze later door het leger zag gebruiken. Een andere ramp was dat graan, wagens, enz. geëischt werden van hen die ze hadden, en beloften van betaling konden niet nagekomen worden wegens gebrek aan geld.

De schikkingen door Sir Benjamin D'Urban gemaakt voor de bewaring van den vrede werden thans door iedereen goedgekeurd. Hij bracht omtrent achttien duizend Fingos van over de Kei, en gaf hun grond tusschen de Keiskama en Visch

rivieren, waar zij als stootkussen voor de kolonisten zouden dienen. Zij en de Xosas haatten elkander bitter, en deze haat werd versterkt toen zij twee en twintig duizend stuks vee aan Krelis volk toebehoorende zich toeëigenden en met zich namen. Het was dus hun belang zich eerlijk te gedragen tegenover de Europeanen, wier ondersteuning alleen hen van den ondergang kon redden. Tusschen de Keiskama en de Kei woonden de westelijke Xosa benden als Britsche onderdanen,

Hut van een Hlubi.

maar veel macht werd aan de opperhoofden gelaten. Het land werd de Provincie van Koningin Adelaide genoemd, en Kolonel Smith werd op eene plek er in gestationeerd die King-Williamstown genoemd werd, om bevel te voeren over de troepen en de opperhoofden in bedwang te houden. Dit plan werd goedgekeurd door de meeste kolonisten en zendelingen, die hoopten dat de Xosas snel toenemen zouden in beschaving, en dat eigendom op de grenzen nu veilig zou zijn.

Er was echter in de Kaapstad — vijf honderd mijlen van de Kaffer grenzen — eene partij, aangevoerd door den weleerwaar-

den Dr. Philip, die de plannen van den gouverneur geheel en al afkeurde. Zij bestond uit slechts weinige personen, maar zij werd krachtig gesteund van buiten af. Deze partij begeerde dat er staten moesten gevormd worden, geregeerd door Bantu opperhoofden voorgelicht door zendelingen, en waaruit Europeanen die door zendelingen niet begunstigd werden uitgesloten zouden zijn. Zij hield vol dat de Xosas een bij uitnemendheid onderdanig en vredelievend volk waren, die gemakkelijk geleerd konden worden te doen wat recht was, en die dus door groot onrecht en wreedheid aangedreven moesten geweest zijn de wapenen op te vatten. De leden van die partij gaven de grootste vrees te kennen dat de Bantu stammen uitgeroeid zouden worden als zij blootgesteld werden aan vrij verkeer met blanken.

Om zijn gevoelen ingang te doen vinden bezocht Dr. Philip Engeland met een Xosa, Jan Tshatshu genaamd, die langen tijd op de zendingstatie Bethelsdorp gewoond had, en een basterd Hottentot, Andries Stoffels genaamd, die ook door zendelingen opgeleid was. Een comité van het lagerhuis was toen bezig informatie op te zamelen omtrent de inboorlingen in Britsche koloniën, en Dr. Philip en zijne twee metgezellen verschenen er voor. Dezen zeiden de les op die zij geleerd hadden, maar Dr. Philip legde een zeer uitvoerig getuigenis af, en ofschoon het grootendeels niets meer was dan zijn eigen gevoelen, hechtte men meer gewicht er aan dan aan dat van ambtenaren van de grootste ondervinding in Zuid-Afrikaansche zaken.

Voor het comité van het lagerhuis verscheen ook een teleurgesteld afgetreden ambtenaar uit de kolonie, Kapitein Andries Stockenstrom, die de handelwijze van het gouvernement op de oostelijke grenzen als onrechtvaardig en tiranniek veroordeelde. Hij beweerde dat er beschaafde volkeren waren waaronder er naar evenredigheid meer dieven waren dan onder de Xosas, en hij was van oordeel dat men verdragen met de opperhoofden zou kunnen sluiten waardoor de veedieverij onderdrukt werd.

Geen getuigenis kon aangener geweest zijn voor Graaf Glenelg, die in April 1835 secretaris van staat voor de

koloniën werd. Hij was van hetzelfde gevoelen als Dr. Philip, en nu was Kapitein Stockenstrom, een geboren Zuid-Afrikaan, het ten volle met hem eens. De secretaris besloot terstond alles ongedaan te maken wat Sir Benjamin D'Urban gedaan had. In een dépêche, gedateerd 26 December 1835, kondigde hij aan dat de souvereiniteit over het land tusschen de Keiskama en de Kei ingetrokken moest worden, omdat zij "gegrond was op een oorlog waarin het oorspronkelijk recht aan de zijde was van de overwonnen, niet van de overwinvende partij." Hij beweerde dat "de Xosas volkomen gerechtvaardigd waren den oorlog te beginnen, door het gedrag van de kolonisten en de publieke autoriteiten tegenover hen gedurende eene lange reeks van jaren; zij waren aangespoord tot wraak en wanhoop door het stelselmatig onrecht waarvan zij de slachtoffers geweest waren, en zij hadden het volle recht te trachten door geweld de genoegdoening af te persen die zij niet verwachten konden op andere wijze te verkrijgen." Hij voegde er bij dat terstond een luitenant-gouverneur aangesteld zou worden voor de oostelijke districten, aan wien macht gegeven zou worden de zaken op de grenzen naar zijne eigene inzichten te regelen.

De inhoud van deze dépêche verspreidde verslagenheid over geheel Zuid-Afrika. Met uitzondering van Dr. Philip's kleine partij in de Kaapstad was men het algemeen er over eens dat zij alle hoop om de orde te bewaren vernietigde, en leven en alle eigendom dat er in de oostelijke districten nog overgebleven was aan de genade van de Xosas overleverde. De volgende mail bracht de tijding dat Kapitein Stockenstrom als luitenant-gouverneur aangesteld was, en spoedig verwacht kon worden. De Britsche volkplanters zonden dadelijk een ernstig protest naar Engeland, met een verzoek om een nauwkeurig onderzoek naar al de gebeurtenissen op de grenzen, maar zij konden geen redres krijgen. Sir Benjamin D'Urban schreef, aantoonende dat de kolonisten in elk geval geen schuld hadden, daar zij geen aandeel gehad hadden in de verschillende maatregelen tegenover de Xosas genomen.

maar het eenig gevolg was zijn ontslag uit zijn betrekking.

De Hollandsche kolonisten in de grensdistricten die nog de middelen bezaten om te kunnen verhuizen meenden nu dat hun slechts één weg open stond: de Britsche heerschappij te ontvluchten en een nieuwe woonplaats te zoeken ergens in de groote wildernis ontvolkt door de oorlogen van Tshaka.

ng.
de
lat
te
in

HOOFDSTUK XX.

HET BEGIN VAN DE GROOTE EMIGRATIE.

EEN der gebeurtenissen in de tegenwoordige eeuw die aan personen in Engeland het vreemdst voorkomt is het verlaten hunner woningen door duizenden Kaapsche kolonisten in 1836, en hun trotseeren van al de ongemakken van een leven in de wildernis, om geen andere reden dan de begeerte om vrij te zijn van Britsche heerschappij. Toch is er geen reden om zich hierover te verwonderen, als men het karakter van het Zuid-Afrikaansche volk in aanmerking neemt. Deze kolonisten waren van hetzelfde bloed als de mannen die de groote macht van Filips II van Spanje weerstaan hadden en wier kleinkinderen het rijkste gedeelte van hun land onder water hadden gezet liever dan het over te geven aan Lodewijk XIV van Frankrijk. Zij waren de mannen en vrouwen niet om zich te onderwerpen aan wat naar hun oordeel wanbestuur was, als er eene mogelijkheid bestond van met succes weerstand te bieden, of als er kans was te ontsnappen.

Velen hunner waren gewoon in wagens te wonen en grootendeels van wild te leven, zoodat verder het land in te trekken op zich zelf geen groote moeielijkheid was. Vóór hen lag een uitgestrekt onbewoond land dat van wilde dieren krioelde, geen wonder dus dat zij er introkken, nu zij door zulke krachtige beweegredenen aangedreven werden.

Laat ons nogmaals in het kort de grieven opnoemen die hen tot die handelwijze deden besluiten. Vooreerst, hunne onder-

werping door een vreemd en onsympathetisch gouvernement. Ten tweede, de verbanning hunner taal uit de publieke karrentoren en gerechtshoven. Ten derde, de handelingen van den superintendent van het Londensch zending genootschap, hun bekwaamste en onmeedoogendste bestrijder, die grenzenloozen invloed had op de Britsche autoriteiten. Ten vierde, de lasterlijke beweringen der philanthropische genootschappen in Engeland omtrent hen. Ten vijfde, de plotselinge vrijverklaring hunner slaven zonder genoegzame vergoeding. Ten zesde, de plaatsing van de geheele massa kleurlingen op denzelfden politieken voet met hen, en dat nog wel zonder dat er een landlooperswet in werking gesteld was. Ten zevende, de onveiligheid van leven en eigendom in de oostelijke districten, die blootstonden aan invallen door de Xosas, daar de secretaris van staat partij gekozen had voor de barbaren. Dezen waren de hoofdoorzaken van de groote emigratie, en er waren vele anderen van minder belang.

En nu werden overal in de grensdistricten de wagens beladen met huisraad, levensmiddelen, en ammunitie, en groote getallen gingen een nieuwe woonplaats in het noorden zoeken. Elk gezelschap bestond gewoonlijk uit familie betrekkingen, en de man die den meesten invloed had werd als aanvoerder gekozen, met den titel van kommandant. Het hoornvee, en de paarden, schapen, en bokken werden langzaam voortgedreven, en dikwijls als het weiveld goed was rustten de karavane weken achtereen uit. Zij reisden van de met gras bedekte heuvelen langs de kust en de kale Karoo verder landwaarts in, totdat zij aan een of anderen steilen bergpas kwamen ingang gevende tot de hooggelegen kom die het stroomgebied van de Oranje rivier en hare talrijke takken uitmaakt. Met twintig of dertig ossen voor elken wagen klommen zij naar boven, en daalden daarna zonder moeite de lange helling af naar de rivier en trokken over de breede vlakten van den tegenwoordigen Oranje Vrij Staat.

Aan de noordzijde van de Oranje rivier beschouwden de emigranten zich buiten Britsch gebied, want herhaaldelijk was

het officieel aangekondigd dat Groot-Brittanje hare bezittingen in Zuid-Afrika niet wilde uitbreiden.

Het eerste gezelschap dat de kolonie verliet was een klein aantal familiën uit het district Albany, bestaande uit Louis Triecharde met zijne vrouw en vier kinderen, Carel Triecharde met zijne vrouw en twee kinderen, Hendrik Botha met zijne vrouw en vijf kinderen, J. Pretorius met zijne vrouw en vier kinderen, G. Scheepers met zijne vrouw en negen kinderen, H. Strijdom met zijne vrouw en vijf kinderen, J. Albrecht met zijne vrouw en vijf kinderen, en Daniël Pfeffer. Bij dit gezelschap sloot zich, voordat het over de koloniale grenzen trok, een even groot aan, bestaande uit Jan van Rensburg met zijne vrouw en vier kinderen, S. Bronkhorst met zijne vrouw en zes kinderen, G. Bronkhorst de oudere met zijne vrouw en een kind, G. Bronkhorst de jongere met zijne vrouw, Jacobus de Wet met zijne vrouw, F. van Wijk met zijne vrouw en twee kinderen, P. Viljoen met zijne vrouw en zes kinderen, H. Aucamp met zijne vrouw en drie kinderen, N. Prins met zijne vrouw en acht kinderen, en M. Prins.

Langzaam noordwaarts reizende, bereikten zij in Mei 1836 den Zoutpansberg, waar zij een tijdlang stilhiel. Na een kort oponthoud, ging Rensburg's gezelschap verder, en ontmoette kort daarna een Bantu stam, door welken allen vermoord werden, uitgenomen twee kinderen die gespaard bleven en die onder de zwarten opgroeiden.

Eenige maanden later verliet Triecharde's gezelschap ook den Zoutpansberg, maar met het voornemen om terug te keeren en zich daar voor goed te vestigen. De kooorts echter tastte hen aan en sleepte velen hunner weg, en de tsetsevlieg doodde bijna al hun vee. In April 1838 bereikten zij Delagoa Baai, waar zij meer dan een jaar bleven, terwijl hun getal steeds afnam door ziekte. Eindelijk zonden hunne vrienden een klein vaartuig dat hen die in het leven gebleven waren naar Natal bracht. Zoodat uit de acht en negentig personen die het eerste gezelschap emigranten uitmaakten, allen omkwamen uitgenomen zes en twintig die Natal geheel en al verarmd

bereikten, en de twee die, nog ongelukkiger, onder de zwarten woonden.

Het tweede gezelschap was veel grooter. Het verliet de Tarka onder Kommandant Andries Hendrik Potgieter, een man van aanmerkelijke bekwaamheid, en op weg sloot zich bij het aan een aantal burgers uit den omtrek van het dorp Colesberg, bestaande uit Carel Cilliers met zijne vrouw en zes kinderen, Jan du Toit met zijn huisgezin, Jan Botha met zijn huisgezin, drie huisgezinnen Kruger, acht huisgezinnen Liebenberg, vier huisgezinnen Broekhuizen, vier huisgezinnen Brits, en drie huisgezinnen Van Rensburg.

Zij reisden langzaam voort totdat zij bereikten de oevers van de Vet rivier, een tak van de Vaal, waar zij stilhielden. Potgieter vond hier een kapitein, Makwana genaamd, van den Bataung stam, die toen in zeer ellendigen toestand verkeerde, maar die er aanspraak op maakte de afstammeling te zijn van opperhoofden die vroeger over talrijke volgelingen geregeerd hadden over een groote uitgestrektheid lands. Daar hij lang gevreesd had iets te doen dat de aandacht van Moselekatse tot hem zou trekken, was hij verheugd over de komst der blanken, vooral toen zij hem een zeer aannemelijk aanbod deden. Potgieter stelde voor dat hij het land waarop hij aanspraak maakte zou verkoopen, met uitzondering van een groot stuk grond voor hem en zijne volgelingen, en dat hij in ruil daarvan bescherming en een kleinen troep vee zou krijgen. Makwana stemde terstond er in toe, en daarop namen de emigranten bezit van het land tusschen de Vet en Vaal rivieren, en sommige hunner trokken zelfs over de Vaal.

Na eenigen tijd gingen Kommandant Potgieter en elf anderen het land noordwaarts beziën. Zij reisden te paard tot aan den Zoutpansberg, en waren zeer ingenomen met de vruchtbaarheid van den grond aldaar en met het prachtig weiveld. Zij meenden ook dat verkeer met de buitenwereld door Delagoa Baai geopend kon worden, zoodat het land alle voordeelen aanbod die voor eene volkplanting wenschelijk waren.

Opgeruimd namen zij de terugreis naar hunne huisgezinnen aan, maar bij hunne aankomst op de plek waar zij de laatste wagens gelaten hadden zagen zij met ontzetting dat er eene vreeselijke slachting pas had plaats gehad.

Deze moord was op de volgende wijze gepleegd. De heer Stephanus P. Erasmus, die nabij de Krnai rivier woonde in het tegenwoordig district Aliwal Noord, had een gezelschap

Gezicht aan de Vaal Rivier, nabij Barkly West.

bijeengebracht om op de olifantjacht te gaan, en was met dat doel ten noorden van de Vaal rivier gereisd. De jachtpartij bestond uit Erasmus zelf en zijn drie zonen, Pieter Bekker en zijn zoon, Jan Claasen, en Carel Kruger. Zij hadden een aantal kleurlingen bij zich als dienstboden, vijf wagens, tachtig ossen, en omtrent vijftig paarden. Op zekeren morgen lieten zij de wagens en het vee zooals gewoonlijk onder toezicht der dienstboden, en zij reden in drie kleine gezelschappen in verschillende richtingen. Tegen den avond keerde Erasmus en

een zijner zonen, die gedurende den dag bij elkander gebleven waren, naar de wagens terug, en vonden ze omringd door vijf of zes honderd Matabele krijgslieden, die door Moselekatse uitgezonden waren om het land schoon te vegeu. Lang daarna bleek het dat de twee andere zonen van Erasmus en Carel Kruger, die een afzonderlijk jachtgezelschap uitmaakten, door de Matabele overrompeld en vermoord waren. De Bekkers en Claasen waren in eene andere richting gegaan, en toen de Matabele op hen afkwamen waren zij op eenigen afstand van elkander. De eerste twee ontsnapten, van de laatste is nooit iets vernomen.

Erasmus en de zoon die bij hem was reden zoo hard zij konden naar de naaste emigranten, want zij wisten dat zij niet verder af waren dan vijf uren te paard. Zij verkregen de hulp van elf mannen, en stonden op het punt te gaan vernemen naar het lot der anderen, toen zij een afdeeling van het Matabele leger ontmoetten, waarop zij terugkeerden om aan de achtergeblevenen kennis te geven van het naderend gevaar. De voorste huisgezinnen hadden nauwelijks tijd hunne wagens in een kring te trekken en aan de binnenzijde bijeen te komen, voordat de Matabele op hen afkwamen. Van tien uur in den voormiddag tot vier uur in den namiddag trachtten de aanvallers te vergeefs in het lager door te dringen, en zij gaven de poging niet op voordat minstens een derde hunner dood op den grond lagen. Van de vijf en dertig mannen in het lager werd slechts één, Adolf Bronkhorst, gedood, maar een jongeling Christiaan Harmse genaamd en verscheidene kleurlingen, die op een afstand vee hoedden en brandhout hielden, werden vermoord.

Intasschen was eene andere Matabele bende verder op langs de rivier gegaan, en had het kamp van de Liebenbergs onverwachts aangevallen. Daar vermoordden zij den ouden Barend Liebenberg, den patriarch der familie, zijne zonen Stephanus, Barend, en Hendrik, zijn schoonzoon Jan du Toit, een schoolmeester Macdonald genaamd, twee vrouwen, vier kinderen, en twaalf kleurlingen, en zij voerden drie kinderen weg. De twee

afdeelingen der Matabele vereenigden zich toen, en keerden naar Mosega terug, met zich voerende groote troepen van het vee der emigranten.

Zoodra zij vertrokken waren, haastten de boeren zich over de Vaal rivier, en vormden een lager op de plek die nu Vechtkop heet, tusschen de Rhenoster en Wilge rivieren. Het lager bestond uit vijftig in een kring getrokken wagens, stevig aan elkander gebonden, en elke opening, uitgenomen een kleinen ingang, met doornboomen gesloten.

Tegen het einde van October zagen zij een groot Matabele leger naderen. Dadelijk werden de paarden gezadeld, en na een kort gebed door Carel Cilliers, reden de boeren uit met Kommandant Potgieter aan hun hoofd en ontmoetten eene afdeeling van Moselekatse's strijdmacht, omtrent vijf duizend in aantal, onder den induna Kalipi. Dicht op hen toerijgende, brandden zij op de massa barbaren los, en weken toen terug om hunne geweren weer te laden. Zij herhaalden deze manoeuvre, steeds achteruit wijkende, totdat zij het lager bereikten.

Er waren allen te zamen slechts veertig mannen aan de binnenzijde, maar gelukkig hadden zij meer geweren dan er mannen waren, en de vrouwen konden ze laden. De Matabele stormden op het lager aan, en trachtten er in door te dringen, maar zij werden met een doodelijk vuur ontvangen, en vielen terug, om opnieuw aan te stormen. De wagens waren zoo stevig aan elkander gebonden dat zij niet bewogen konden worden, en het onmogelijk vindende nabij te komen, gaven de voorste Matabele krijgslieden hunne gewone wijze van vechten op, en wierpen hunne zware assagaaien in het lager. Een duizend een honderd en dertien van deze wapenen werden later in het kamp opgeraapt. Op deze wijze doodden zij twee der verdedigers, Nicolaas Potgieter en Pieter Botha, en wonden twaalf anderen min of meer ernstig. Toch werd er zoo hevig door de overgeblevenen gevuurd dat Kalipi het raadzaam oordeelde af te trekken, en de Matabele weken terug. Zij verzamelden echter al het vee der emigranten, en voerden het weg. Honderd vijf en vijftig lijken lagen buiten het lager.

Potgieter's gezelschap verkeerde nu in grooten nood. Dienstboden meegerekend waren zes en veertig zijner leden vermoord, en de overblijvenden waren in een eenzame wildernis zonder de middelen om te kunnen reizen en met zeer weinig voedsel. Gelukkig echter had een derde gezelschap emigranten, onder Kommandant Gerrit Maritz, juist zijn kamp opgeslagen te Thaba Ntshu, en vernemende wat er gebeurd was, zonden zij ossen om de ongelukkigen en hunne goederen te halen.

En nu bleek het van welk kaliber de emigranten waren. Men zou meenen dat zij na zulke ervaringen terstond zouden zijn teruggereisd, maar het denkbeeld om hun plan op te geven kwam bij geen enkel hunner op. In plaats van Moselekatse te ontvluchten, besloten zij hem in zijn eigen kraal aan te vallen, en hem duchtig te straffen voor de door hem gepleegde daad.

Voordat dit plan ten uitvoer gelegd werd, kwam eene algemeene vergadering der emigranten bijeen op 2 December 1836, om tot een besluit te komen omtrent hun toekomstigen regeringsvorm. Zij besloten een lichaam uit zeven leden bestaande te kiezen, dat de hoogste wetgevende macht zou hebben. De keus der vergadering viel op de heeren Gerrit Marthius Maritz, Andries Hendrik Potgieter, Jan Gerrit Bronkhorst, Christiaan Jacobus Liebenberg, Pieter Greyling, Daniel Kruger, en Stephanus van Vuuren, die den eersten volksraad uitmaakten. Het werd tevens besloten dat dezelfde personen een gerechtshof zouden vormen, waarin Maritz zitting zou hebben als landdrost en de anderen als heemraden.

De kommandanten Maritz en Potgieter verzamelden toen een zoo groot mogelijk leger om tegen Moselekatse op te trekken. Honderd en zeven boeren kwamen bijeen, en met hen gingen er veertig basterds en eenige zwarten om voor de paarden te zorgen. Een deserteur uit het Matabele leger bood zich aan als gids.

Zoo ontvolkt was het land dat zij niemand tegenkwamen tusschen Thaba Ntshu en Mosega, en het kommando onder Potgieter en Maritz kon de zuidelijkste militaire kraal der Matabele op zekeren morgen bij het aanbreken van den dag

overrompelen. Moselekatse zelf was toen niet daar, en de induna die het bevel over de krijgslieden voerde was ook toevallig afwezig. Dat was een geluk voor de boeren. De krijgslieden grepen hunne speren en schilden en snelden voorwaarts, maar een levendig geweervuur dreef hen in verwarring terug, en er was niemand die genoeg gezag had om de orde te herstellen. Zij gingen op de vlucht, en werden door de boeren gejuagd totdat de zon hoog aan den hemel was; men berekende dat er toen omtrent vier honderd gesneuveld waren. Het kommando stak daarop de kraal in brand, en keerde met bijna zeven duizend stuks vee naar Thaba Ntshu terug.

Potgieter verhuisde daarop naar de Vet rivier, en sloeg zijn kamp op eene plek op die hij Winburg noemde, naar de laatste overwinning. Daar werd hij versterkt door de aankomst van talrijke huisgezinnen uit de kolonie. Binnen korten tijd bouwden sommigen hunner ruwe huizen, en zoo werd de grond gelegd van een dorp. Ongelukkig begon jaloezie, eene kwaal die zich later veel heviger onder de emigranten vertoonde, nu reeds hare verschijning te maken. Potgieter en Maritz kregen twist, en het partijgevoel was bitter en sterk.

In April 1837 kwam er nog een gezelschap aan in den omtrek van Thaba Ntshu. Het kwam van den Winterberg, en een bekwaam man, Pieter Retief genaamd, stond aan zijn hoofd. Op 6 Juni was er eene algemeene vergadering van emigranten te Winburg, toen er een nieuwe volksraad gekozen werd, en de uitvoerende macht werd toevertrouwd aan den heer Retief, met den titel van Gouverneur en Kommandant-Generaal. De volksraad was met de wetgevende macht bekleed, en de heer Maritz werd tot voorzitter er van gekozen en de heeren J. G. L. Bronkhorst, E. F. Liebenberg, P. J. Greyling, L. S. van Vuuren, en M. Oosthuizen waren de leden. Men besloot dat de heer Maritz landdrost zou blijven, met zes heemraden om hem in moeilijke gevallen behulpzaam te zijn. Men kwam overeen omtrent negen artikelen als een soort van voorloopige constitutie. Daarin verbonden de emigranten zich eerbied en gehoorzaamheid te betoonen aan de ambtenaren die zij gekozen

hadden, en zich te houden aan de oude Hollandsche wetten der kolonie in alle zaken waarin niet voorzien was door speciale wetten door den volksraad gemaakt.

Het sterk vijandig gevoel dat Dr. Philip opgewekt had blijkt uit een der artikelen van de constitutie, dat bepaalde dat elk lid der bevolking en allen die zich later bij hen zouden aansluiten een eed afleggen moesten dat zij niets te doen zouden hebben met het Londensch zending genootschap. Dat lichaam werd door hen beschouwd als een zuiver politieke inrichting, beginselen van regeeringloosheid bepleitende en verspreidende, en zij beschouwden het bijna als godslastering om van den superintendent in de Kaapstad te spreken als van een evangeliedienaar.

De eerste taak van den heer Retief was den twist bij te leggen tusschen Potgieter en Maritz, en schijnbaar gelukte het hem de vriendschap tusschen hen te herstellen, ofschoon zij slechts van korten duur was. Vervolgens zorgde hij er voor dat de publieke eeredienst in acht genomen werd. Er was geen geoefend predikant onder de emigranten, maar er was een oude zendeling onderwijzer, Erasmus Smit genaamd, en het werd hem opgedragen godsdienstoefeningen te houden. De heer Retief bezocht daarop Moshesh en eenige andere Bantu opperhoofden, en sloot verdragen van onderlinge vriendschap met hen.

Terwijl deze schikkingen gemaakt werden, nam het aantal emigranten gedurig toe. Enkele huisgezinnen zoowel als gezelschappen kwamen aan. Een groot gezelschap, onder den heer Pieter Jacobs, kwam uit het district Beaufort. Een ander, onder den heer Jacobus Uijs, kwam uit Uitenhage. Het telde meer dan honderd zielen, en bestond uitsluitend uit de zonen en dochters van den heer Uijs, met hunne echtgenooten, kinderen, en kleinkinderen, want de aanvoerder was bijna zeventig jaren oud. Hij was een der meest algemeen gerespecteerde mannen in Zuid-Afrika. Zijn zoon Pieter Lavras Uijs had de bewondering opgewekt van de Britsche volkplanters door zijn dapper gedrag in den Kaffer oorlog, en

toen het gezelschap Grahamstown bereikte op zijn weg naar de grenzen, betuigden de inwoners van die stad hunne sympathie door eene publieke deputatie, die in naam der bevolking den ouden man een grooten en zeer prachtigen bijbel ten geschenke gaf.

Er waren nu meer dan duizend wagens tusschen de Caledon en Vaal rivieren, en vier of vijf honderd gewapende mannen konden bjeengebracht worden. De heer Retief liet Moselekatse weten dat als alles wat den emigranten ontnomen was teruggegeven werd, hij in vrede met hem leven zou, maar daar hem geen antwoord gezonden werd, maakte hij toebereidselen om nog een expeditie tegen de Matabele uit te zenden. Het vertrek van het kommando werd echter aanvankelijk verhinderd door geruechten dat de Griquas van Waterboer en Kok zich gereedmaakten om de emigranten aan te vallen.

Griqua man en vrouwen.

Omstreeks dien tijd, misschien eene maand vroeger of eene maand later, zond Dingan, Tshaka's opvolger, een leger uit tegen Moselekatse. De Matabele werden door de Zulus verslagen in een grooten veldslag, waarin een hunner regimenten bijna tot den laatsten man toe omkwam. Zij zagen hun vee weggevoerd door de overwinnaars, maar zij hadden moed en

krijgstucht genoeg om zich te hereenigen, en in een tweede gevecht namen zij een gedeelte van hun vee terug. De Zulus trokken daarop weder naar hun eigen land, en zij namen onder het genomen vee eenige ossen en schapen met zich die vroeger aan de boeren hadden toebehoord.

In de lente van 1837 herleefde de twist tusschen Potgieter en Maritz, en al de emigranten werden er meer of min in gemengd. Retief vond het onmogelijk de eendracht te herstellen, en sedert dien tijd heerschte er zóóveel jaloezie en woedde de partijhaat zoo hevig, dat een groot aantal emigranten zich van de anderen afscheidden. De partijen van Potgieter en Uijs besloten ieder hun eigen gouvernement aan te stellen, de eerste op den grond van Makwana gekocht, de laatste ergens in het land dat nu de kolonie Natal uitmaakt. Retief besloot ook naar Natal te gaan, en in October bracht hij dat distrikt een voorloopig bezoek. Gedurende zijne afwezigheid, trok de tweede expeditie tegen de Matabele uit.

Het kommando bestond uit twee afdeelingen, en telde honderd vijf en dertig boeren; eene afdeeling was onder Hendrik Potgieter, de andere onder Pieter Uijs. In November 1837 vond deze expeditie Moselekatse aan de Marikwa, omtrent vijftig mijlen ten noorden van Mosega, en in een gevecht dat negen dagen duurde brachten zij hem zulk een zwaar verlies toe dat hij ver over de Limpopo vluchtte, om nooit terug te komen. In het nieuwe land dat hij in bezit nam, paste hij op het volk dat thans de Makalaka en de Mashona heet dezelfde wijze van behandeling toe als vroeger op de Betschuana, en hij breidde zijne vernielingstochten oostwaarts uit tot bij de grenzen van Manikusa's verwoestingen, zoodat hij spoedig de onbetwiste meester en bezitter werd van de uitgestrekte bergvlakte ten zuiden van de Zambesi.

Na de vlucht van Moselekatse vaardigde Kommandant Potgieter eene proklamatie uit waarin hij verklaarde dat het geheele gebied, door dat opperhoofd overmeesterd en nu verlaten, aan de emigranten vervallen was. Het sloot het groot-

ste gedeelte in van de tegenwoordige Zuid Afrikaansche Republiek, meer dan de helft van den tegenwoordigen Oranje Vrij Staat, en geheel Zuidelijk Betsuanaland tot aan de Kalahari woestijn, met uitzondering van het door de Batlapin bewoond district. Deze onmetelijke landstreek was toen bijna onbewoond, en zou aldus gebleven zijn als de Matabele niet waren verjaagd.

HOOFDSTUK XXI.

VERNIETIGING VAN DE ZULUMACHT EN GRONDLEGGING VAN DE REPUBLIEK VAN NATAL.

In de geheele wereld is er geen schooner en aangener land dan Natal, dat zich in trappen uitstrekt van den Drakensberg af, die het als een machtige muur begrenst, tot aan het strand van de Indische zee. De streek langs de kust is bedekt met subtropischen plantengroei, want zij wordt verwarmd door den heeten Mozambique stroom die er zuidwaarts langs vloeit en haar een hoogere temperatuur geeft dan men naar haren afstand van de evenachtslijn zou verwachten. Elk terras is naarmate de reiziger hooger stijgt koeler dan het lagere, ofschoon het nergens koud is. Het is een goed bewaterd land. Talrijke stroomen ontspringende in den Drakensberg en aan de vóorzijde van de lagere terrassen, storten zich uit diepe kloven in de zee, en voeren het overtollig water af, zoodat het ook goed gedraineerd is. De grond is vruchtbaar, de bosschen leveren uitnemend timmerhout op, en het gras in de valleien gelijkt op een weiland. Het klimaat is overal gezond voor Europeanen.

Toen Pieter Retief en zijne reisgenooten er in afdaalden door een bergpas dien zij ontdekt hadden, waren er tusschen de Tugela en de Umzimvubu rivieren slechts van vijf tot tien duizend inwoners. Dezen erkenden als hunne opperhoofden eenige Engelschen aan wie door Tshaka en Dingan vergund was bij de haven te wonen, en die handel dreven met den Zulu dwingeland. De kolonie Natal heeft haar zuidgrens

thans ver behoorden de Umzimvubu, maar in het noorden bevat zij de landstreek tusschen de Tugela en Buffalo rivieren, die toen gedeeltelijk bewoond werd door Zulu onderdanen, wier getal het onmogelijk is te schatten.

Het voorkomen van het land beviel Retief, en de berichten die hij van de Engelschen bij de haven vernam versterkten zijn indruk. Deze Engelschen hadden de rijksregeering te vergeefs verzocht het land tot eene Britsche bezitting te verklaren, zoodat zij nu met groote blijdschap de emigranten boeren verwelkomden. Twee hunner, die dertien jaren in het

Umkungunklovu.

land geweest waren en die de Zulu taal evengoed als het Engelsch spraken, vergezelden Retief naar Dingen's woonplaats als gidsen en tolken.

De Zulu hoofdstad heette Umkungunhlovu. Zij had de gedaante van een grooten hollen cirkel gevormd door concentrieke rijen hutten, die als kazernen voor de krijgslieden dienden. De ruimte er binnen was de exercitie grond. Een Engelsche zendeling, Owen genaamd, woonde daar in dien tijd, maar het was hem niet gelukt één Zulu te vinden die naar zijn onderwijs wilde luisteren. Er was ook een Engel-

sche knaap, William Wood genaamd, — de zoon van een der inwoners van Port Natal — die een gunsteling was van Dingan en zijn confidentieele tolk.

De dwingeland ontving Retief met alle vertoon van vriendschap. Er was een groote parade, om hem genoegen te doen, en een groote dans waaraan uitnemend afgerichte ossen met de krijgslieden deel namen. Groote stukken ossenvleesch werden aan de bezoekers gezonden van de etensmat van het opperhoofd zelf, die voor hetzelfde doel gebruikt werd als een schotel op een Europeesche tafel, en het beste kafferkoorn bier, zooals Dingan zelf gewoon was in groote hoeveelheden te drinken, werd hun in kalabassen verschaft.

Toen Retief over Natal sprak, zeide het opperhoofd dat hij het in bezit nemen kon als eene woonplaats voor zijne landgenooten, maar hij moest eerst een bewijs leveren van zijne vriendschap door omtrent zeven honderd stuks vee terug te nemen onlangs door Sikonyela, zoon van Ma Ntatesi, van een Zulu buitenpost gestolen. Retief nam de voorwaarde aan, en bij zijn terugkeer naar Winburg liet hij Sikonyela roepen, die te Imparani woonde, ten noorden van de Caledon, en gelastte hij hem Dingan's ossen en eenige paarden die hij van de emigranten gestolen had, uit te leveren. Zij werden zonder bloedvergieten uitgeleverd, en daarop daalden bijna duizend wagens met witte tenten in een lange rij den steilen Drakensberg pas af en hielden stil op de oevers van de Blauwkrans en Boesman's rivieren in de hooglanden van Natal.

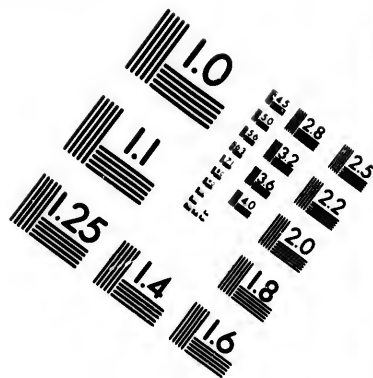
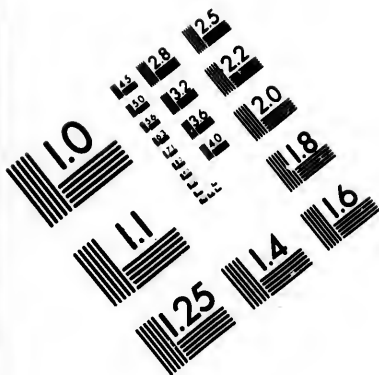
Retief maakte nu toebereidselen om met het vee naar Umkungunhlovu te gaan. Er waren onder de emigranten mannen die Dingan's goede trouw verdachten en die meenden dat hun aanvoerder een leven dat hun zooveel waard was niet aan gevaar moest blootstellen door weer zelf te gaan, maar hij had zulk een vertrouwen in de vriendschappelijke gezindheid van het opperhoofd dat hij naar hen niet wilde luisteren. Vijf en zestig Europeanen en omtrent dertig Hottentotten vergezelden hem.

Zij werden, evenals de eerste maal, met elk uitwendig teeken

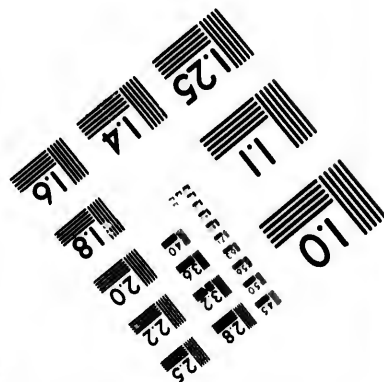
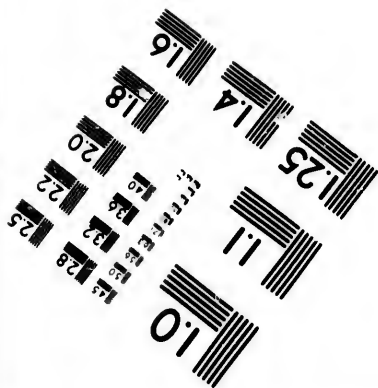
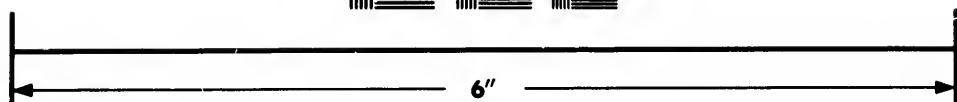
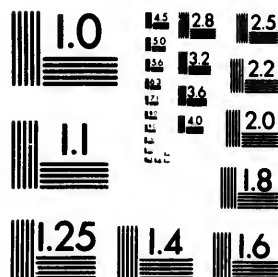
van eerbied en gastvrijheid ontvangen, en Dingan verklaarde zich zeer voldaan over de teruggave van zijn vee. Hij verzocht den weleerwaarden heer Owen een document op te stellen dat dienen zou als bewijs dat hij Natal aan Retief gegeven had, en toen dit in de Engelsche taal neergeschreven en aan hem vertolkt was, zeide hij dat het korrekst was en hij overhandigde het aan den aanvoerder der emigranten. De boeren gingen zoo argeloos te werk dat toen zij gereed waren te vertrekken en uitgenoodigd werden naar het midden van de kraal te gaan om bier te drinken en van het opperhoofd afscheid te nemen, zij hunne geweren buiten lieten. Zij zaten op den grond zonder het minste denkbeeld van gevaar, toen Dingan plotseling uitriep: "Grijpt hen!" en terstond stormde een regiment soldaten op hen toe, sleepten hen naar de gerechtsplaats, en sloegen hun de hersenen in met knopkieries. Geen enkel emigrant of Hottentot, zelfs niet hun Engelschen tolk uit Port Natal, lieten de Zulus ontsnappen.

De namen van hen die alzoo omkwamen waren: Dirk Aucamp, Willem Basson, Jan de Beer, Matthijs de Beer, Barend van den Berg, Pieter van den Berg de oude, Pieter van den Berg de jonge, Jan Beukes, Joachim Botha, Gerrit Botma de oude, Gerrit Botma de jonge, Christiaan Breidenbach, Jan Brits, Pieter Brits de oude, Pieter Brits de jonge, Pieter Celliers, Andries van Dijk, Marthinus Esterhuizen, Samuel Esterhuizen, Hermanus Fourie, Abraham Greijling, Rijnier Grobbelaar, Jacobus Hattingh, Thomas Holstead, Jacobus Hugo, Jacobus Jooste, Pieter Jordaen, Abraham de Klerk, Jacobus de Klerk, Jan de Klerk, Balthazar Klopper, Coenraad Klopper, Lukas Klopper, Pieter Klopper, Hendrik Labuschagne, Barend Liebenberg, Daniel Liebenberg, Hercules Malan, Carel Marais, Jan van der Merwe, Pieter Meijer, Barend Oosthuizen, Jacobus Oosthuizen, Jan Oosthuizen, Marthinus Oosthuizen, Jacobus Opperman de oude, Jacobus Opperman de jonge, Frederik Pretorius, Jan Pretorius, Marthinus Pretorius, Matthijs Pretorius de oude, Matthijs Pretorius de jonge, Pieter Retief, Izaak Robberts, Jan Robberts, Christiaan van Schalkwijk, Gerrit Scheepers, Jan Scheepers,

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

0
15 28 25
12 13 22
16 20
18
6

11
10
14 13 12

Marthinus Scheepers, Stephanus Scheepers, Stephanus Smit, Pieter Taute, Gerrit Visagie, Stephanus van Vuuren, Hendrik de Wet, en Jan de Wet.

Eenige uren na deze slachting verlieten omtrent tien duizend krijgslieden Umkungunhlovu, en na een marsch van elf dagen vielen zij bij het aanbreken van den dag het voorste emigranten kamp aan, dat nabij de plek stond waar het dorp Weenen nu ligt. Wie kan in gepaste taal de akeligheden beschrijven die er volgden? Toen de zon dien morgen opging zag men overal op den grond zuigelingen liggen wier hoofdjes verpletterd waren tegen de wagenwielen, meisjes en jongens met gebroken nek, vrouwen door de speren der Zulus opengereten. Het aantal blanke mannen alzoo onverhoeds vermoord was een en veertig, namelijk: Christiaan de Beer, Stephanus de Beer, Zacharias de Beer, Josua van den Berg, Andries Bester, Wijnand Bezuidenhout, George Biggar, Jan Botha de oude, Jan Botha de jonge, Roelof Botha, Abraham Botma, Louw Botma de oude, Louw Botma de jonge, Jacobus Coetsee, Gerrit Engelbrecht de oude, Gerrit Engelbrecht de jonge, Willem Engelbrecht, Laurens Erasmus, Michiel Grobbelaar, Stephanus Grobbelaar, Willem Jacobs, Jan Joubert, Josua Joubert de oude, Josua Joubert de jonge, Laurens Klopper, Frederik Kromhout, Christiaan Lochenberg, Hendrik Lochenberg de oude, Hendrik Lochenberg de jonge, Marthinus van der Merwe, Willem van der Merwe, Joachim Prinsloo, Carel Roos, Jan Roos de oude, Jan Roos de jonge, Adriaan Russouw, David Viljoen, Willem Wagenaar, Pieter de Wet, Frans van Wijk, en Cornelis van Zijl. Zes en vijftig blanke vrouwen, honderd vijf en tachtig blanke kinderen, en omtrent twee honderd en vijftig kleurlingen dienstboden kwamen ook om. Het is onnoodig hierbij te voegen dat de wagens en de inhoud er van geheel en al vernield werden.

Elk emigrant in Natal zou een dergelijk lot ondergaan hebben, indien de Voorzienigheid het niet zoo geschikt had dat één jongeling wakker en dicht bij eene veekraal was toen de aanval gedaan werd. Hij sprong op een ongezadeld paard en

reed zoo hard hij kon om de gezelschappen verder af te waarschuwen. Deze hadden nauwelijks den tijd hunne wagens rondom zich te trekken voordat de Zulus verschenen, en ofschoon de wanhopigste pogingen aangewend werden door de barbaarsche krijgslieden, bleken de eenvoudige lagers doeltreffend te zijn, want niet één er van werd genomen. De moed, bekwaamheid, en kalmte in gevaar dien morgen aan den dag gelegd door de emigranten, vrouwen zoowel als mannen, is onovertroffen in de wereld geschiedenis. Ook de Zulus waren dapper, en er lagen letterlijk hoopen lijken rondom de lagers eer zij terugweken. Tegen den avond vertrokken zij naar Umkungunhlovu met zooveel vee als zij konden bijeenverzamelen.

De nacht werd door de emigranten met waken en bidden doorgebracht, terwijl elk van de kleine gezelschappen nauwelijks durfde hopen dat een ander ontkomen was. Den volgenden morgen werd er communicatie tusschen de lagers geopend, en hun verlies werd in zijn volle uitgebreidheid bekend. Hun eerste werk was nu zich bijeen te verzamelen en een kamp te versterken, in geval de Zulus den aanval zouden hervatten, en daarna werd er eene algemeene vergadering gehouden om te beslissen wat er moest gedaan worden. Een paar mannen stelden voor Natal te verlaten, maar zij werden beschaamd door de vrouwen, die verklaarden dat zij het land nooit zouden verlaten voordat de Zulus gestraft waren voor het vergieten van zooveel onschuldig bloed. Dit was het algemeen gevoelen, want het werd als een plicht beschouwd met de moordenaars af te rekenen. Zij zonden toen een ernstig gebed op tot den God des hemels om zijn volk niet te verlaten noch de heidenen over hen te laten zegepralen. Aan den bijbel — het eenige boek waarmee zij goed bekend waren — ontleenden zij troost en hoop, die hen in staat stelden hun leed te dragen en moed te vatten tot het volbrengen van de taak die hen wachtte.

Toen deze gebeurtenissen plaats hadden was Pieter Uijs op den top van den Drakensberg gereed om af te dalen, en

Hendrik Potgieter was te Winburg, daar zijn gezelschap liever op het binnenlandsche hooge veld wilde blijven. Beiden verzamelden nu zoovele strijdbare mannen als zij konden, en snelden den ongelukkigen menschen in Natal te hulp. De Engelschen bij de haven, die twee hunner metgezellen in de slachting verloren hadden, boden ook hulp aan met al hunne volgelingen, van welke velen geoefende uit het Zulu leger gedeserteerde soldaten waren.

Toen echter de vraag ontstond wie de aanvoerder zou zijn, vertoonde de jaloezie — de vloek der emigranten — zich terstond. Zelfs Pieter Retief had de eendracht onder de verschillende hoofden der partijen niet geheel kunnen handhaven, en na zijn dood was er niemand wien al de anderen als een meerdere wilden erkennen. Eindelijk kwam men overeen dat de Engelschen met hun volk Dingan aan de ééne zijde zouden aanvallen, terwijl Potgieter en Uijs hem aan de andere zijde zouden aantasten, en Maritz zou bij het kamp blijven om het te beschermen.

De twee kommandanten, met drie honderd zeven en veertig man, reden direct naar de Zulu hoofdstad. Na een tocht van vijf dagen door een onbewoond land, kwamen zij in het gezicht van eene afdeeling van het Zulu leger, die zij onbesuisd aanvielen, en werden zij in een slim overlegde hinderlaag gelokt. Vóór hen waren twee evenwijdiglopende heuvelreeksen met een lange kloof tusschenbeiden, en hierin werden de boeren geleid doordat de Zulus schijnbaar voor hen terugweken. De afdeeling van Uijs was vooraan. Toen zij in het nauwste gedeelte van de kloof waren, vonden zij zich omsingeld door een verbazend groot leger dat in hinderlaag gelegen had, en waardoor zij zoo ingesloten waren dat zij niet snel achterwaarts konden wijken na gevuurd te hebben en weer konden laden en toestormen, zooals zij tegen Moselekatse gevochten hadden. Zij vuurden dus uitsluitend op de massa van den vijand achter hen, en na een weg gebaad te hebben door honderden neer te schieten, renden zij door en ontkwamen. Tien hunner werden gedood, en zij waren verplicht hunne

handpaarden, bagage, en overige ammunitie achter te laten. Onder de gesneuvelden was Kommandant Pieter Lavras Uijs, die bezig was een gewonden kameraad te helpen toen hij met een assagai doorstoken werd. Zijn zoon, Dirk Cornelis Uijs, een jongen van vijftien jaren, was op eenigen afstand, maar omkijkende zag hij zijn vader op den grond en een Zulu hem een steek toebrengen. De dappere jongeling reed terug om zijn vader te hulp te komen, maar kon slechts aan zijne zijde sterven.

Eenige dagen later verlieten zeventien Engelschen Port Natal, met omtrent vijftien honderd zwarten, van welken tusschen de drie en vier honderd met geweren gewapend waren. Eenige mijlen ten zuiden van de Tugela kwamen zij een Zulu regiment op het lijf, dat voorwendde te vluchten, vleesch op het vuur liet, en zelfs een aantal schilden en assagaien wegwierp. Het Natalsche leger achtervolgde hen zoo haastig mogelijk, trok de Tugela over, nam bezit van een kraal op den noorderlijken oever, en ontdekte toen dat het geleid was tusschen de hoornen van een Zulu leger bestaande uit minstens zeven duizend man.

De slag die geleverd werd op 17 April 1838 was een der wanhopigste gevechten die er ooit op dien met bloed bekleeten grond plaats hebben gehad. Driemaal achtereen dreef het Natalsche leger de regimenten terug die woedend er op aanstormden. Toen kwam er een talrijke Zulu versterking in het gezicht, die den moed van den vijand aanwakkerde. Nogmaals stormden zij toe, waardoor het Natalsch leger in tweeën verdeeld werd, en alle hoop van met succes weerstand te bieden was vervlogen. Een der afdeelingen trachtte te ontsnappen langs den eenigen weg die open was, door den steilen oever van de Tugela af te rennen en die rivier over te trekken. Een Zulu regiment snelde toe om den aftocht der vluchtelingen af te snijden, en velen werden in het water gedood, maar vier Engelschen en omtrent vijf honderd zwarten kwamen er over. De andere afdeeling was geheel omsingeld. Maar geen leeuw tot het uiterste gebracht heeft ooit zulk een slachting aange-

richt onder de honden die hem aanvielen als deze kleine bende aanrichtte onder de krijgslieden van Dingan vóór zij sneuvelde. De jonge regimenten werden uitgekozen om haar aan te vallen, terwijl de oude soldaten hunne dapperheid gadesloegen van een nabijgelegen heuvel. Gansche massas vielen voor

Kommandant-Generaal Andries
W. J. Pretorius.

het verdelgend vuur, de overblijvenden deinsden terug, maar zij werden gelast nogmaals toe te stormen. Eindelijk werd het troepje Engelschen met hunne zwarte bondgenooten geheel overstelpt door het stormloopen van een regiment, met een ander in reserve dicht er achter, en het hardnekkig gevecht was geëindigd. Dertien Engelschen lagen dood op het slagveld, met duizend Natalsche zwarten en waarschijnlijk driemaal zoo veel Zulus.

Na deze rampen waren de emigranten een tijdlang niet in staat aanvallerwijze te werk

te gaan. Ten gevolge van hevige jaloezie tusschen de aanvoerders, verlieten Potgieter en zijne volgelingen Natal, en gingen langs de Mooi rivier wonen, waar zij het dorp Potchefstroom aanlegden. Zij die achterbleven waagden zich niet ver van hun versterkt kamp, en leden veel door ziekte en gebrek aan voedsel. Terwijl zij in dezen nood verkeerden, werden zij echter versterkt door de aankomst van velen hunner

vrienden uit de kolonie, en de hoop op eindelijk succes ontzong hun nooit. Gedurende den winter zond Dingan een leger om hen aan te vallen, maar zij lieten zich niet door krijgslist verleiden het lager te verlaten, en alle pogingen om hen achter hunne verdedigings werken te bereiken mislukten.

In November kwam er een man van groote natuurlijke gaven, Andries Pretorius genaamd, in Natal aan, en werd tot kommandant-generaal gekozen. Hij bracht dadelijk eene macht bijeen van vier honderd vier en zestig man, allen die als bewakers van het kamp gemist konden worden, en trok naar Umkungunhlovu. Hij nam genoeg wagens met zich om een lager te maken, en telkens wanneer zij stilhielden werden deze in een kring getrokken en aan elkander vastgebonden. Zoolang zij voortreisden reden er spionnen in alle richtingen om tegen overrompeling te waken.

Overal waar zij halt hielden werden gebeden opgezonden en psalmen gezongen. Het leger deed een gelofte dat als God de overwinning zou geven op de wreede heidenen, het volk eene kerk zoude bouwen en elk jaar een dankdag ter gedachtenis er van zou vieren. De kerk te Pietermaritzburg en de jaarlijksche viering van Dingan's dag getuigen dat de boeren hun woord gehouden hebben. Zij wilden niet vechten alleen om wraak te nemen. Driemaal brachten de spionnen eenige gevangenen Zulus, en de heer Pretorius zond hen dadelijk naar Dingan om hem te berichten dat als hij het eigendom den emigranten ontnomen wilde teruggeven, zij bereid waren vredes onderhandelingen aan te knoopen.

Dingan's antwoord kwam in de gedaante van een leger tien of twaalf duizend man sterk, dat het kamp bij het aanbreken van den dag aanviel op Zondag 16 December 1838. Twee volle uren achtereen volhardden de krijgslieden in de poging om er in te dringen, niettegenstaande de vreeselijke slachting onder hen aangericht door het vuur der boerengeweren en van verscheidene kleine kanonnen. Toen zij eindelijk uiteengejaagd waren en vluchtten, lagen er meer dan drie duizend lijken op den grond, en een stroom die langs het slagveld

vloeside was door het bloed roodgekleurd. Hij draagt sedert dien tijd den naam van Bloed rivier. Pretorius trok zoo snel mogelijk naar Umkungunhlovu, maar voordat hij de Zulu hoofdstad kon bereiken stak Dingan haar in brand en vluchtte. Hij werd achtervolgd, maar ontsnapte naar een gedeelte van het land waar cavalerie onbruikbaar was. Het kommando keerde dus naar Natal terug met vier of vijf duizend stuks vee, al wat men gezien had. In den veldtocht werden zes blanken gedood en drie gewond.

Sedert het begin der vijandelijkheden had Dingan omtrent tien duizend krijgslieden verloren, maar zijn leger was nog zoo groot dat hij volstrekt niet overwonnen was. Nadat de boeren vertrokken waren, herbouwde hij zijn hoofdstad, en ofschoon hij voorwendde in te stemmen met de vredesvoorstellen, bleek het spoedig dat hij slechts eene gelegenheid afwachtte om de emigranten te doden. Het werd dus niet raadzaam geacht zich op boerenplaatsen te verspreiden, en daarom werd er eene stad, Pietermaritzburg genaamd, op zoodanige wijze aangelegd dat elk huisgezin een grooten tuin kon hebben en het vee voortdurend onder bewaring kon zijn.

In September 1839 had er een zeer belangrijke gebeurtenis in Zululand plaats. Panda, een stiefbroeder van Dingan, maakte een samenzwering om het opperhoofdschap te bemachtigen. Een groot aantal ingelijfde Zulus — de overblijfselen van stammen die zich onder Tshaka gevoegd hadden als het eenige middel om hun leven te redden — waren bereid zich bij elken aanvoerder aan te sluiten die hun de redelijke hoop voorhouden kon van verlost te worden van het onophoudelijk bloedvergieten, en toen de induna Nongalaza, die bevel voerde over het district langs den noordelijken oever van de Tugela, zich voor Panda verklaarde, sloten zij zich bij hem aan. Panda trok toen met talrijke volgelingen over de Tugela, en liet hulp vragen bij de Europeanen.

De emigranten beschouwden hem in den aanvang met achterdocht, daar het volstrekt niet zeker was dat zijne vlucht iets anders was dan een voorwendsel om hen ten verderve te

leiden. Maar hij overtuigde hen spoedig van zijne oprechtheid, en er werd toen eene schikking getroffen waardoor hij een leenplichtige werd van de emigranten op voorwaarde dat zij hem zouden steunen. Hij bleef onder hunne bescherming in Natal tot Januari 1840, toen een burgermacht van vier honderd man onder Kommandant-Generaal Pretorius met hem tegen Dingan uittrok. Zijn eigen leger bestond uit omtrent vijf of zes duizend man, en was onder bevel van Nongalaza. Het marcheerde evenwijdig aan het burger kommando, maar twaalf of vijftien mijlen er van verwijderd.

Dingan begreep hoe gevaarlijk zijne positie was, en trachtte nu tot een schikking te komen met de boeren. Er waren twee oversten onmiddellijk onder hem, met wie hij dikwijls raadpleegde en door wie hij zijn bestuur voerde. Hunne namen waren Tambusa en Umthlela. Eerstgenoemden zond hij naar het kamp der Europeanen om vredes onderhandelingen aan te knopen.

Bij Tambusa's aankomst werden hij zelf en zijn dienstbode Kombazana gevangengenomen, en in strijd met alle recht werden zij terechtgesteld voor een krijgsraad wegens het deel dat zij genomen hadden in de slachting te Umkungunhlovu, en ter dood gebracht.

Eenige uren nadat deze groote misdaad gepleegd was bracht een bode van Nongalaza bericht aan de burgers dat hij op den vorigen dag, 30 Januari 1840, een groot gevecht met Dingan's leger aangevoerd door Umthlela geleverd, en een volkomen overwinning behaald had.

Dit gevecht bleek beslissend geweest te zijn. Bij den aanvang er van was Dingan's leger sterker in aantal, maar gedurende den slag liep een deel zijner troepen over naar Panda en liet de schaal overhellen. De getrouw geblevenen hielden vol, en vielen zooals het Zulu krijgslieden betaamde. De slachting aan beide kanten was enorm. De twee beste regimenten van Dingan kwamen om, want de soldaten die hunne lijfornamenten verdiend hadden onder Tshaka wilden liever sterven dan vluchten voor verraders die hunne zaak

ontrouw waren geworden. Umthlela stelde zich aan het hoofd van de reserve, en ging in het heetste van het gevecht, waar zijn hart met een assagai doorstoken werd. Nog was de uitslag twijfelachtig, toen de kreet in Nongalaza's gelederen weerklonk: "De boeren komen!" Het was niet waar, maar het geloof dat het waar was beantwoordde aan het doel van Nongalaza. Het overblijfsel van Dingan's leger, de mannen die niet konden vluchten voor een vijand met speer en schild gewapend, weken uit vrees voor die geduchte ruiters die doodden konden zonder zelf gedood te worden. Een bosch vóór hen begunstigde hunne vlucht. Het gevecht was geëindigd, en de schrik dien de Zulu naam ingeboezemd had behoorde tot het verleden.

Dingan vluchtte noordwaarts naar de grenzen van Swaziland, waar hij kort daarna vermoord werd door een man die hem onverhoeds overviel. Zij die hem getrouw gebleven waren in zijn tegenspoed onderwierpen zich toen aan Panda, door wien zij met allerlei gunstbewijzen ontvangen werden.

Na den beslissenden slag viel een enorme buit aan vee in handen van de overwinnaars. Omtrent veertig duizend stuks werden aan den heer Pretorius overhandigd, en werden later onder de emigranten uitgedeeld naarmate van de verliezen die zij geleden hadden.

De heer Pretorius installeerde Panda toen formeel als opperhoofd der Zulus, maar als leenplichtige van den volksraad, waaraan hij trouw beloofde. De republiek van Natal werd verklaard zich uit te strekken van de Umzimvubu naar de Tugela, en het land tusschen de Tugela en de Zwarte Umvolosi werd geproklameerd als een deel van die republiek, bestemd ten gebruike van de Zulu natie.

HOOFDSTUK XXII.

VEROVERING VAN NATAL DOOR BRITSCHE TROEFEN. STICHTING VAN VERDRAG-STATEN LANGS DE GRENZEN DER KAAP KOLONIE.

De emigranten boeren hadden Zuid-Afrika nu bevrijd van de verwoestende Zulu macht, en hadden de wreedaardige Matabele verdreven naar landen aan Europeanen onbekend. Zelden zijn er zulke groote gebeurtenissen tot stand gebracht door middelen schijnbaar zoo onbeduidend. Toch gaven zij zich zelven niet de eer voor hetgeen zij gedaan hadden, want naar hunne overtuiging was het God die de groote verlossing had bewerkt, en zij waren slechts de nederige werktuigen in Zijne handen. In geen Israëliet van den ouden tijd was een dergelijk geloof vaster geworteld dan in deze zwervelingen, die zooveel geleden en zich zoo dapper gedragen hadden.

Het bleek echter zeer spoedig dat zij minder goed in staat waren zich zelven te regeeren dan oorlog te voeren, daar het gouvernement dat zij stichtten het zwakste en onverstandigste was dat ooit heeft bestaan. Het kon niet behoorlijk stand houden zonder genoegzame inkomsten, en zij weigerden iets meer te betalen dan de onbeduidendste belastingen. Elke belangrijke maatregel moest, nadat hij door den volksraad aangenomen was, verwezen worden naar eene vergadering der burgers, en niets dan verwarring was het gevolg daarvan. De staats ambten van het hoogste tot het laagste — met ééne enkele uitzondering — werden bekleed door mannen van weinig opvoeding, die niet veel meer konden doen dan een gewonen brief schrijven, en die natuurlijk onbekend waren

met gewoon kantoorwerk. Boven alles moest men uiterst voorzichtig zijn om het Britsch gouvernement geen aanstoot te geven, en zij handelden alsof zij onverschillig konden zijn omtrent de publieke meening in England.

De verheffing van de zwarte rassen was toen een heerschend, — en voorzeker een lofwaardig, — denkbeeld in Engeland, maar ongelukkig waren de groote philanthropische en zendinggenootschappen tot een vast besluit gekomen omtrent de rechte wijze waarop dit moest geschieden, en zij veroordeelden alle gevoelens die van de hunne verschilden als onchristelijk. Hunne beginselen op Zuid-Afrika toepassende, begeerden zij de stichting van groote Bantu Staten onder leiding van zendingen en Britsche bescherming, en de weleerwaarde Dr. Philip, hun woordvoerder, drong bij het Kaapsche gouvernement op dit stelsel aan. De tijd heeft geleerd hoe gebrekkig het was, maar niemand kon zelfs in dit land al het kwaad voorzien dat het voor de zwarte zoowel als voor de blanke bevolking zou na zich sleepen. De verwoestingen door de Zulus en Matabele aangericht waren in Europa onbekend, en toen dus de tijding Engeland bereikte dat vele duizenden tot die stammen behorende zwarten door de boeren waren doodgeschoten, werd de publieke opinie er door geschokt. Niemand dacht er aan dat de uitroeiing van die woeste krijgslieden het leven gered had van al de andere zwarten in het land. De machtige genootschappen lieten hun invloed op het gouvernement gelden, ten einde — naar hunne overtuiging — verder bloedvergieten te doen ophouden, door de emigranten te dwingen naar de Kaap Kolonie terug te keeren. Bijna niemand achtte het raadzaam het Britsch gebied in Zuid-Afrika uit te breiden door de aanhechting van het land dat de boeren bewoonden.

Terwijl dit het gevoelen in Engeland was, zond het gouvernement van de republiek een kommando uit tegen het roofzuchtig Baca opperhoofd Ncapayi, die tusschen Natal en de Kaap Kolonie woonde, en hij werd gestreng behandeld, zoodat sommigen van zijn volk weggevoerd werden als gevan-

genen. Als de emigranten zich er op toegelegd hadden het Britsch gouvernement te tergen, hadden zij nauwelijks een meer doeltreffend plan kunnen uitdenken. Zoodra de tijding Sir George Napier, die toen gouverneur der Kaap Kolonie was, bereikte, werden er troepen gezonden om de Bantu te beschermen, en een militair kamp werd opgeslagen op korten afstand van de zuidelijke grenzen der republiek.

Eenigen tijd lang na de aankomst der emigranten te Natal, waren er alle mogelijke pogingen aangewend door de autoriteiten in de Kaapstad om hun toevoer van ammunitie af te snijden, maar al deze pogingen waren mislukt. Zij hadden nu hun eigen haven, en vreemde schepen begonnen er van gebruik te maken. Het is dus niet te verwonderen dat de Engelsche kooplieden die belang hadden bij den Zuid-Afrikaanschen handel verstoord begonnen te worden, en het gouvernement verzochten Port Natal in bezit te nemen; want dit is de menschelijke natuur overal in de wereld, en zij meenden dat de onlangs geopende haven de hoofdtoegang zou worden naar de binnenlanden.

Nadat de boeren zich in het land gevestigd hadden, trokken vele duizenden Bantu vluchtelingen, tot verschillende stammen behorende, er in, en de weinige inboorlingen die de Zulu invallen overleefd hadden kwamen te voorschijn uit de bosschen waarin zij zich hadden verborgen. Er bestond alle kans dat deze personen last zouden geven, als hun vergund werd overal waar zij wilden grond in bezit te nemen. Daarom besloot de volksraad in Augustus 1841 dat met uitzondering van hen die verkozen naar Zululand terug te keeren of in dienst te gaan, zij bijeenverzameld moesten worden in het district tusschen de Umzimvubu en UmTamvuna rivieren, ten einde een scheiding te maken tusschen hen en de Europeanen. In dat district zouden de zwarten vrijwel aan hun zelven overgelaten worden, maar een beambte van het emigranten gouvernement zou onder hen gestationeerd worden om algemeen beheer uit te oefenen, want zij zouden beschouwd worden als onderdanen der republiek.

Dit besluit kon niet terstond in werking gesteld worden, daar er eenige maanden noodig waren om schikkingen te maken, en voordat dezen voltooid waren kwam Sir George Napier tusschenbeide. Naar zijn oordeel zou dit plan de strekking hebben om de inboorlingen naar de koloniale grenzen te dringen, en het kon dus niet worden toegestaan. Op 2 December vaardigde hij eene proklamatie uit, waarin hij verklaarde dat de koningin de emigranten niet wilde erkennen als een onafhankelijk volk, noch hun wilde toestaan een onafhankelijken staat te vormen, en dat hij terstond troepen zou zenden om bezit te nemen van Port Natal. De macht op de zuidelijke grenzen der republiek werd daarop versterkt, en werd door den gouverneur gelast voorwaarts te gaan.

Twee honderd drie en zestig soldaten van alle rangen en verschillende wapenen trokken toen onder Kapitein Thomas Smith zonder verandering naar Durban, waar zij een kamp opsloegen. De volksraad zond een protest in, maar geen acht werd er op geslagen. Kommandant-Generaal Pretorius verzamelde daarop een aantal boeren en sloeg een kamp op aan het boveinde van den inham die van de zeezijde toegang tot Durban geeft, en eischte dat de Engelsche troepen zonder uitstel moesten vertrekken. Hij beweerde dat de emigranten boeren volkomen onafhankelijk waren, maar Kapitein Smith verdedigde de Engelsche beschouwing dat zij niet opgehouden hadden Britsche onderdanen te zijn, en dat zij zich niet zelf konden ontslaan van de trouw die zij aan de kroon van Engeland verschuldigd waren.

Een strijd was nu onvermijdelijk. Kapitein Smith, die de waakzaamheid en de dapperheid van zijn vijand veel te gering schatte, wilde allen tegenstand in eens onderdrukken, en in den avond van 23 Mei 1842 verliet hij zijn kamp aan het hoofd van honderd zeven en dertig soldaten met het doel om Pretorius onverwachts aan te vallen, die toen twee honderd vier en zestig man bij zich had. Geen krijgstoet kon slechter zijn overlegd. Het was helder maanlicht, toch meende men dat de troepen niet gezien konden worden. De afstand was een uur te

voet, en de weg liep langs het strand van den inham, die op ééne plek begrensd was door dichte struiken.

De troepen marcheerden volkomen ongedekt voorbij het bosch, met twee veldstukken door ossen getrokken, toen er een hevig vuur op hen geopend werd. Zij beantwoordden het vuur, maar zonder den boeren de minste schade toe te brengen, daar dezen goed beschut en volkomen verborgen waren. Een tweede losbranding uit het bosch kwetste eenige ossen, die uit de jukken ontsnapten en woedend rondliepen, de verwarring vergrootende. Er stond niets anders op dan terug te trekken. Zestien gesneuvelden en een en dertig gewonden werden door de boeren den volgende dag gevonden, en bovendien waren er drie soldaten verdrinken. De twee kanonnen, de ossen, en alles wat achtergelaten kon worden viel in de handen der boeren.

Kapitein Smith werd naar zijn kamp achtervolgd, waar hij voorbereidselen maakte om zich te verdedigen. Geene poging werd er echter aangewend om de positie te bestormen, maar tot aan het aanbreken van den dag duurde het schieten ongeregeld voort, en een boer — Abraham Greijling genaamd — werd gedood. Bij zonsopgang keerden de boeren naar hun kamp terug. De gewonde soldaten werden zorgvuldig opgepast, en daar de burgers geen dokter bij zich hadden, werden zij allen in den loop van den dag naar het Engelsche kamp gezonden. De lijken der soldaten werden ook naar het kamp gezonden om door hunne vroegere kameraden te worden begraven.

De heer Pretorius eischte nogmaals dat de troepen Natal moesten verlaten, en om tijd te winnen om zijn kamp te versterken stemde Kapitein Smith in een wapenstilstand van eenige dagen toe, onder voorwendsel van de zaak te overwegen. Een bode — Richard King genaamd, — voorzien van twee goede paarden, kreeg bevel om met allen spoed door Kafferland naar Grahamstown te rijden met een verzoek om hulp, en het gelukte hem veilig weg te komen.

Toen de wapenstilstand geëindigd was, werd het Engelsche

kamp belegerd, en het werd beschoten uit de batterijen der boeren, waarop drie kleine kanonnen geplaatst waren. Kapitein Smith liet diepe grachten graven, waarin de soldaten veilig konden blijven, en vermeerderde zijn voorraad levensmiddelen door zijne paarden te slachten en hun vleesch te drogen. De manschappen werden op een rantsoen gesteld, dat naarmate het beleg langer duurde, steeds kleiner werd, totdat zij niets meer dan eenige onsen beschuikruimels en gedroogd paardenvleesch dagelijks kregen. Zij waren echter goed van water voorzien, dat verkregen werd uit in het kamp gegraven putten.

De burgermacht onder Pretorius werd door nieuwe aankomelingen versterkt, en bestond nu uit zes honderd man. Zij verschansten den ingang van de binnenhaven, en zetten het beleg krachtig voort. Maar de soldaten waren zóó goed beschut dat het vuur bijna onschadelijk was, en slechts acht man werden gedood en acht gewond aan den Britschen kant gedurende het beleg, dat zes en twintig dagen duurde, ofschoon zes honderd een en vijftig kanonkogels op het kamp gevuid werden. Aan den kant der burgers werden vier mannen gedood, en acht of tien — het juiste getal is onbekend — werden gewond.

De soldaten begonnen hongersnood te lijden, en zij konden slechts nog zeer korten tijd volgehouden hebben, toen op den avond van den 24sten Juni vuurpijlen opgezonden in de buitenhaven hun aankondigden dat hulp nabij was. Den geheelen nacht en den volgenden dag keken zij uit en wachtten zij te vergeefs. In den avond van den 25sten zagen zij weer vuurpijlen opgaan, en kort nadat het donker geworden was hoorde men zware kanonschoten ver over de zee.

De bode door Kapitein Smith overland gezonden, die bekend was met de taal en gewoonten der Bantu stammen langs den weg, bereikte Grahamstown veilig, en deelde aan de militaire autoriteiten mee wat er gebeurd was. Honderd soldaten werden daarop to Algoabaai in een schoener ingescheept, en zeilden naar Natal. Het was dit vaartuig dat de vuurpijlen opgezonden had op den avond van den 24sten Juni, om aan

de belegerde troepen zijne aankomst bekend te maken. Eene afdeeling van een regiment was ook aan boord van een fregat in de Simonsbaai ingescheept, en naar Natal gezonden.

Op Zondag, 25 Juni 1842, zeilde de schoener met gunstigen wind in de binnenhaven, met zoovele soldaten aan boord als er plaats in konden vinden, en met een aantal schuiten op sleeptouw die nog meer bevatten. Touwen waren gespannen een paar voet boven de verschansingen van het vaartuig, en soldaten dekens waren er over gehangen om de boeren te beletten op de mannen op dek te mikken. De schuiten werden beschut door ze aan de andere zijde van den schoener te houden. Tegelijkertijd beschoot het fregat met zijne zware kanonnen het hooge land bij den ingang van den binnenhaven, ten einde de boeren te verjagen. Drie soldaten werden gedood en vijf gewond toen zij de batterijen voorbij zeilden die Pretorius had laten bouwen, maar geen verdere weerstand werd geboden, want zoodra de versche troepen landden en Kapitein Smith ontzet was, ging de burgermacht uiteen. Het was hun onmogelijk het land te verdedigen waarin zooveel hunner dooden begraven lagen, tegen de overstelpende macht die Groot-Brittanje tegen hen kon uitzenden.

Natal werd dus eene Britsche bezitting. Sommige boeren bleven er in, en hunne afstammelingen vindt men er nog heden, maar de meesten paktten hunne goederen op hunne wagens en trokken over den Drakensberg naar de binnenlanden. Meer dan drie jaren verliepen er echter voordat er een gouvernement onder Engelsche ambtenaren gevestigd werd, en gedurende dien tijd trokken groote getallen van Bantu — hoofdzakelijk vluchtelingen uit Zululand — in het bijna onbewoonde land. Er werd eene overeenkomst met Panda gemaakt, waarbij hij aan het Britsche gouvernement den grond afstond tusschen de Buffalo en de boven Tugela rivier, zoodat de noordelijke grenzen uitgebreid werden verder dan de passen door de bergreeks. Daarna werd het Zulu opperhoofd als een onafhankelijk vorst behandeld, en dadelijk begon het opnieuw opbouwen van die groote militaire macht, welker vernietiging

in latere jaren zooveel Engelsch en koloniaal bloed gekost heeft. Ten zuiden werd al het land over de Umzimkulu rivier aan het Pondo opperhoofd Faku gegeven, en zoo werd Natal in die richting veel kleiner gemaakt.

De boeren die teruggingen over den Drakensberg vestigden zich in het land tusschen den Magalisberg en de Vaal rivier, dat vroeger bewoond was door de aanhangers van Kommandant Potgieter. Dezen trokken nu naar het noordoosten, in de hoop van communicatie met de buitenwereld te kunnen openen

Gezicht aan de Tugela Rivier.

door Delagoa Baai, die, een Portugeesche bezitting zijnde, door hen veilig beschouwd werd tegen een aanval door Groot-Brittanje. Zij hielden stil nabij de bronnen van eenige stroommen die in die baai vloeiden, en bouwden een dorp dat zij Ohrigstad noemden, ter eere van een Amsterdammer die warm belang stelde in hun welzijn, en die een der voornaamste leden was van eene maatschappij die opgericht was om

met hen handel te drijven. Daar leden zij echter veel door koorts, zoodat zij verplicht waren te verhuizen. Zij verdeelden zich toen in twee gezelschappen, een waarvan het dorp Lijdenburg stichtte, zoo genoemd wegens het lijden dat zij hadden verduurd, en het andere, onder Potgieter zelve, ging noordwaarts naar den Zoutpansberg en vestigde zich daar.

In Engeland werd het gedrag der emigranten, die zoo voortdurend het Britsch gezag ontweken, zeer laakbaar geacht. Men was algemeen van oordeel dat er iets gedaan moest worden niet alleen om de zwervelingen in de binnenlanden te dwingen naar hunne oude woonplaatsen terug te keeren, maar om anderen te beletten de kolonie te verlaten en zich bij hen aan te sluiten. Het plan om een scheidsmuur langs de koloniële grenzen te plaatsen, door de stichting van een reeks van groote inboorlingen staten, was reeds eenigen tijd lang voorgestaan door de groote genootschappen, en nu besloot het gouvernement het ten uitvoer te leggen. Men meende dat zulk een scheidsmuur het handelsverkeer met de emigranten zou afsnijden, en hun geene andere keus zou laten dan terug te keeren.

Bij het ten uitvoer leggen van dit plan, volgde Sir George Napier de methode aanbevolen door den weleerwaarden Dr. Philip, die de voorloopige schikkingen maakte. Zijn plan was in elk district het bekwaamste opperhoofd uit te kiezen, dat wil zeggen den man die verondersteld werd het meest geneigd te zijn zich aan de leiding van zendelingen te onderwerpen, om een verdrag met hem te sluiten als een vorst, en hem te steunen met al den invloed van het Britsch gouvernement.

Te Thuba Bosio werd er een zoodanig opperhoofd gevonden in den persoon van den verstandigen en bekwamen Moshesh, den vriend en beschermer der zendelingen. Hij had zich reeds een aanmerkelijke macht verworven, die het zijn levensdoel was te vermeerderen en te versterken. Er was dus niets dat meer met zijne wenschen overeenkwam dan het voorgesteld plan: bondgenootschap met het Britsch gouvernement, een geldelijke toelage, een groote uitbreiding van gebied, en opper-

heerschappij over al de andere opperhoofden binnen het aan hem toegekend district. In 1843 werd er een verdrag gesloten, waarin hij erkend werd als vorst van een groote onbewoonde landstreek ten noorden van de Oranje rivier, van de kom van de onder Caledon rivier waar Europeesche boeren gevestigd waren, van het land langs den westelijken oever van de Caledon hooger op, dat bewoond werd door de Barolong onder het opperhoofd Moroko en verschillende andere stammen daar door Wesleyaansche zendelingen gebracht, en van al het land waarop zijn eigen volk woonde. Hij zou een toelaag hebben van £75 per jaar, betaalbaar in geld of in wapenen en ammunitie, naar hij verkoos. Het zal uit volgende hoofdstukken blijken dat geen document ooit in Zuid-Afrika ondertekend zooveel bloed en geld gekost heeft als dit, of op allerlei wijze zooveel kwaad heeft gesticht.

Ten westen van het land aan Moshesh toegekend waren er geene Basuto, maar op en rondom eene zending statie van het Londensche genootschap, Philippolis genaamd, waren er omtrent vijftien honderd of twee duizend Griquas, onder een kapitein Adam Kok genaamd. Dezen waren van gemengd Europeesch, Hottentot, en negerbloed, en de meesten hunner waren onlangs uit de Kaap Kolonie verhuisd. Zij werden verondersteld onder zendelingen invloed en gedeeltelijk beschaafd te zijn, maar de mannen leefden hoofdzakelijk van de jacht, en zij waren geenszins van een betrouwbaar karakter. Het was toen nog niet bekend dat het een uitstervend ras was. Gedurende een of twee geslachten zijn de basterds uit Europeanen en kleurlingen geboren tamelijk vruchtbaar, maar dan moeten zij zich vermengen met een van de zuivere oorspronkelijke stammen, of zij moeten uitsterven. Ten gevolge van hunne poging om als een afzonderlijk volk te leven, zijn de Griquas binnen vijftig jaren tot weinig meer dan een vierde van hun oorspronkelijk aantal verminderd.

Er woonden meer blanken dan Griquas in het land tusschen de Modder en Oranje rivieren, maar toen het verdrag met Moshesh gesloten werd, werd er tegelijkertijd een dergelijke

gesloten met Adam Kok, en daarna werd deze kapitein door het Britsch gouvernement officieel beschouwd als de vorst van al het land van de nieuwe Basuto grenzen tot aan dat waarop Andries Waterboer aanspraak maakte onder het verdrag van 1834. Hij zou eene jaarlijksche toelaag van £100 krijgen in geld en het gebruik van honderd stel wapenen met een redelijke hoeveelheid ammunitie. Het Londensch genootschap zou £50 per jaar krijgen voor eene zendingschool.

Voor zoover papieren verdragen staten konden in het leven roepen, was er dus nu een scheidsmuur langs de geheele noordelijke grens der Kaap Kolonie van de Kalahari woestijn naar boven. Een weinig later werd, volgens een ander verdrag, het Pondo opperhoofd Faku de nominale vorst van al het land tusschen de Umtata en Umzimkulu rivieren, den Drakensberg en de zee, en zoo werd de gordel compleet gemaakt.

Maar het bleek spoedig dat voor het beoogde doel de verdragstaten nutteloos waren. De emigranten boeren dreven den spot met den eisch dat zij zouden vertrekken of zich moesten onderwerpen aan de zoogenaamde vorsten alzoo aangesteld, en de zaken bleven op ongeveer denzelfden voet als te voren, voor zoover zij belang er bij hadden. In het gebied aan Moshesh toegekend, ontstond er onmiddellijk een onverwachte moeielijkheid. De opperhoofden langs de Caledon weigerden met verontwaardiging hem als hun meerdere te erkennen, en de Wesleyaansche zendelingen kozen hunne partij. De Fransche zendelingen daarentegen deden hun best om de Basuto macht te steunen en te versterken. Zoo werd er jaloezie en twist aangestookt, en de rustverstoring onder de stammen duurde onafgebroken voort.

In het gebied aan Adam Kok toegekend waren vele blanken er toe gekomen te vreezen dat de regeeringloosheid die in Natal geheerscht had onafscheidelijk was van den republikeinschen regeeringsvorm, en zij konden er niet alleen in berusten, maar begeerden ook het land aangehecht te zien aan het Britsche rijk. Er waren eigenaardigheden in hunnen toestand en de wijze van hun verhuizen uit de kolonie die hen het

minst van al de Hollandsch-sprekende bewoners van Zuid-Afrika ontevreden maakten met Britsche heerschappij. Maar ook zij verwierpen de opperheerschappij van Adam Kok, en weigerden hem te erkennen als iets meer dan een Griqua kapitein. Behalve deze blanken waren er twee groote gezelschappen emigranten in het land bitter vijandig tegen Engeland, en zij verklaarden terstond dat als Kok op eenigerlei wijze trachtte zich met hen te bemoeien, zij gewapend weerstand zouden bieden.

De verdragstaten verhinderden dus het handelsverkeer met de emigranten in de binnenlanden niet, zij beletten verdere emigratie niet, noch deden zij een enkel persoon terugkeeren. Zij veroorzaakten geschillen en twisten onder een bevolking die vroeger vriendschappelijk gezind was, en zij stelden Moshesh in de gelegenheid eene macht in het leven te roepen wier bestaan strijdig was met de belangen en het welzijn van Zuid-Afrika.

HOOFDSTUK XXIII.

GEBEURTENISSEN TOT HET EINDE VAN DEN ZEVENDEN KAFFER OORLOG.

SIR PEREGRINE MAITLAND, die Sir George Napier als gouverneur der Kaap Kolonie opvolgde, besloot Adam Kok met troepen te steunen als hij aangevallen werd, en een belofte van dezen aard werd hem gedaan. Daarop nam hij een zeer trotsche houding aan tegenover de blanken, en kort daarna zond hij eene bende van zijne volgelingen om een boer gevangen te nemen die zijn gouvernement ignoreerde. De boer was niet te huis toen de Griquas aankwamen, en zij begroetten zijne vrouw met een storm van scheldwoorden en namen bezit van zijne geweren en ammunitie.

De boeren vormden toen een lager te Touwfontein, omtrent vijf uren te paard van Philippolis, en na hunne huisgezinnen in veiligheid er in geplaatst te hebben, lieten zij een wacht achter om het te verdedigen en trokken uit. Er was toen een aantal Britsche troepen te Colesberg gestationeerd, aan den kolonialen kant van de Oranje rivier, twee honderd van welke nu naar Philippolis marcheerden om de Griquas te helpen. Adam Kok werd ook voorzien van geweren en ammunitie uit de militaire magazijnen. Hij was dus in staat zich te verdedigen tot dat een regiment dragonders, met eenige artilleristen en een kompagnie van lichte cavalerie, hem uit Grahamstown kon te hulp komen. Zoodra deze macht Philippolis bereikte, vaardigde Kolonel Richardson, die het bevel voerde, eene proklamatie uit, waarin hij de boeren opriep om zich onvoorwaar-

delijk over te geven, maar zij namen er geen notitie van. Hij marcheerde toen naar hun lager, en door eenige Griquas vooruit te zenden om een schijnaanval te doen en dan terug te wijken, lokte hij twee honderd en vijftig man er uit, die bijna omsingeld waren te Zwart Kopjes voordat zij wisten dat Britsche troepen tegen hen in het veld waren. Verrast zijnde, wendden zij geene poging aan om weerstand te bieden, maar in hunne pogingen om te ontsnappen werden er drie gedood. Later op denzelfden dag namen de soldaten bezit van het lager zonder weerstand, en al de wapenen er in gevonden werden verbeurd verklaard.

Kolonel Richardson eischte vervolgens dat de boeren den eed van getrouwheid nan de koningin moesten afleggen, en al degenen — drie honderd en zestien in aantal. — die vermeld zijn als niet vijandig tegen het Britsche gouvernement, deden dat. De anderen werden niet gevangen genomen, omdat er geene middelen waren om in hun levensonderhoud te voorzien gedurende hun gevangenschap; zij trokken dus naar Winburg, buiten het gebied waarop Adam Kok aanspraak maakte.

Sir Peregrine Maitland was er nu van overtuigd dat de Griqua verdragstaat niet volgens het oorspronkelijk plan kon worden in stand gehouden, zonder de bestendige aanwezigheid van een groote militaire macht, en onder die omstandigheden zou het eene ongerijmdheid zijn Kok als een vorst te beschouwen. Maar hij wist niet welke verandering te maken, en daarom bezocht hij het land om met den toestand er van bekend te worden door persoonlijk met de verschillende inwoners aldaar in aanraking te komen, en om te verzinnen welke stappen er genomen moesten worden. Te Touwfontein, waar het lager der emigranten gestaan had, ontmoette hij een groot aantal boeren, al de opperhoofden, uitgenomen Sikonyela, tusschen de Orunje en Vaal rivieren, en de meeste zendelingen. Verscheidene dagen achtereen werd er over de zaak gesproken, en de gevoelens van de verschillende partijen werden den gouverneur voorgelegd.

Adam Kok stelde eischen die buitensporig geweest zouden

zijn zelfs als zij gesteld waren door zulk een vorst als Peter de Grootte van Rusland. Hij beweerde dat hij een vorst was in bondgenootschap met Groot-Brittanje, en dat ieder binnen zijn gebied die zijne bevelen niet onvoorwaardelijk gehoorzaamde een rebel was en daardoor al zijn eigendom verbeurde. Hij verklaarde dat alle schikkingen door personen in zijn land gemaakt zonder zijne goedkeuring nietig waren. En hij verzocht dat alle blanken die de wapenen tegen hem opgevat hadden door Britsche troepen verwijderd zouden worden.

De boeren daarentegen waren volstrekt niet van zins Adam Kok's aanspraken te laten gelden. Alle bewoners van het land, zeiden zij, waren onlangs aangekomen emigranten, er was niemand te vinden wiens ouders daar geboren waren. Een groot gedeelte van het land was onbewoond geweest toen zij er bezit van namen, en de rest was gekocht of gehuurd van Griquas die oudere aanspraken hadden omdat zij het vroeger hadden uitgezocht. Zij konden niet naar de kolonie terugkeeren, waar zij geen grond hadden, noch konden zij zich onderwerpen aan zulk een gouvernement als dat van Adam Kok en zijn zendeling.

Moshesh beweerde dat daar hij erkend was als de vorst van het land hem door verdrag toegekend, er geene onderhandeling moest plaats hebben met iemand er in, uitgenomen door hem.

De opperhoofden langs de Caledon beweerden dat hunne onafhankelijkheid van Moshesh erkend behoorde te worden, en verklaarden dat zij liever met de wapenen in de hand wilden sterven dan zich aan hem onderwerpen.

Elk der zendelingen steunde de aanspraken van het opperhoofd bij wien hij woonde, zoodat hunne gevoelens zeer uiteenliepen. Zij behoorden tot de Parijsche evangelische, Wesleyaansche, en Londensche genootschappen. Het was zeer jammer dat zij zich niet er bij bepaalden het volk te onderwijzen in de Christelijke leer, in industrie, en beschaafde gewoonten, want als zij dat hadden gedaan, zouden zij misschien veel nut hebben kunnen stichten. Toen zij zich met de politiek inlieten nam hun invloed wezenlijk af, en, zooals thans blijkt,

strekten hunne plannen niet alleen om de blanken, maar ook hen die zij meenden van dienst te zijn, te benadeelen.

Uit de verwarring rondom hem zag Sir Peregrine Maitland slechts één uitweg om orde te herstellen. Hij liet het denkbeeld geheel varen dat de emigranten naar de kolonie moesten terugkeeren, en trachtte schikkingen te maken voor het behoorlijk bestuur van hen die in de verdrag-staten woonden. Hij stelde aan Adam Kok voor dat het land tusschen de Modder en Riet rivieren aan Europeanen zou toegekend worden, en dat tusschen de Riet en Oranje rivieren voor Griquas zou worden bestemd. De Europeanen zouden geregeerd worden door een Engelsch ambtenaar dien hij zou aanstellen, en aan wien Kok een volmacht moest geven. Erfpacht moest betaald worden op hunne plaatsen, de helft waarvan besteed moest worden voor het salaris van den Engelschen ambtenaar en zijne assistenten, en de andere helft moest aan Kok overhandigd worden, wiens souvereiniteit over het geheele gebied op deze wijze erkend bleef. De Griqua kapitein liet zich terstond in meer gematigde taal uit dan vroeger, en nam het aanbod aan, want het redde hem uit eene groote moeielijkheid en bezorgde hem een grooter inkomen. De Europeanen namen ook het voorstel aan, ofschoon sommigen hunner er over klaagden dat zij schatting moesten betalen aan een man wiens recht op den grond niet beter was dan het hunne.

Majoor Henry Douglas Warden werd door den gouverneur gekozen om de Europeesche bevolking tusschen de Riet en Modder rivieren te regeeren, en koos zijne woonplaats op eene plek, Bloemfontein genaamd, tusschen Kaalspruit en de Modder rivier. Een emigrant, Brits genaamd, was vroeger in bezit van eene plaats aldaar geweest, maar de souvereiniteit van Adam Kok werd zoozeer geëerbiedigd door de Britsche ambtenaren dat er een formeele overdracht van den grond van hem verkregen werd, voordat Majoor Warden gebruik er van wilde maken. Eenige soldaten van het Hottentotsche regiment werden daar gestationeerd om het gezag van den majoor te steunen, en hij kreeg al zijne instructies uit de Kaapstad,

zoodat het land eigenlijk aan Groot-Brittanje onderhoorig was, ofschoon lastbrieven en andere publieke documenten in den naam van Adam Kok uitgevaardigd werden. Deze schikking werkte vrij goed, en een kort tijdperk van vrede en bloei volgde in dat gedeelte van Zuid-Afrika.

Een dergelijk voorstel werd door Sir Peregrine Maitland aan Moshesh gedaan, maar dat opperhoofd was toen in een geheel andere positie dan de Griqua kapitein, en was niet geneigd andere macht voor geld te verruilen. Hij wilde echter op goeden voet blijven met den gouverneur, en wendde dus voor in het plan toe te stemmen, terwijl hij het wezenlijk dwarsboomde. Voor het gebruik der Europeanen bood hij een klein driehoekig stuk grond aan tusschen de Caledon en Oranje rivieren, van de samenvloeiing van die rivieren naar eene lijn getrokken van Commissie Drift naar Buffelsvlei, thans Aliwal Noord. Uit de rest van het gebied hem door het Napier verdrag toegekend, verzocht hij den gouverneur de Europeanen, die toen uit vier honderd zeven en veertig huisgezinnen bestonden, met geweld te verwijderen.

De eischen van Moshesh waren waarlijk nauwelijks minder overdreven dan die van Adam Kok. De landstreek die hij den Europeanen ten gebruike aanbood lag zóóver af van de bezittingen van zijn eigen volk dat er geene waarschijnlijkheid bestond dat zij ooit van waarde voor hem zou zijn, en zij was zoo klein dat geene inkomsten er uit verkregen het salaris van een Britsch ambtenaar konden opleveren. Geen Basuto had ooit er in of nabij haar gewoond. Hij begeerde eene reserve groot genoeg voor een stam zes of acht malen talrijker dan die aan welks hoofd hij toen stond, en welke, volgens een opgaaf door zijne zendelingen opgesteld en aan den gouverneur toegezonden in zijnen naam, veertig of vijftig duizend zielen telde. Hij wilde zich niet laten overhalen meer aan te bieden, en ofschoon onderhandelingen met hem gevoerd werden na Sir Peregrine Maitland's terugkeer naar de Kaapstad, liepen zij op niets uit. Zoo bleven in den Basuto verdrag staat de zaken in een hoogst onbevredigenden toestand.

In dien tijd stond de oostelijke grens der Kaap Kolonie aan rooverijen bloot zooals nooit te voren, zelfs niet in de ergste tijden, het geval was geweest. De secretaris van staat, Lord Glenelg, had door zijn agent Luitenant-Gouverneur Stockenstrom het geheele land ten oosten van de Kat en Visch rivieren aan de Xosas afgestaan, en had verdragen gesloten met de opperhoofden als soevereine vorsten. Deze handelwijze beschouwden zij als een bewijs van zwakheid, en daarom verloren zij alle respect voor de Britsche autoriteiten.

Binnen de volgende tien jaren werden er meer dan honderd moorden gepleegd door hun volk op koloniaal gebied, en het land tot aan de Zondag rivier werd geplunderd en verwoest bijna evenals in oorlogstijd. De ongelukkige Britsche volkplanters van 1820, die het district bewoonden dat het meest aan rooverijen blootgesteld was, hadden het meest te lijden, maar aan hunne beden om hulp werd in Engeland volstrekt geen gehoor gegeven. De secretaris van staat en de groote genootschappen meenden dat zij veel beter wisten hoe met zulke rassen als de Bantu om te gaan dan Europeanen in de kolonie dat konden weten, en zij schreven al de moeielijkheden der kolonisten toe aan hunne wreede behandeling van hunne zwarte naburen. De verdragen werden gewijzigd door Sir George Napier en Sir Peregrine Maitland, in de hoop van den nood der blanken te verlichten, maar de stand van zaken verbeterde niet, want het was werkelijk het stelsel zelf dat oorzaak was van het kwaad.

In andere opzichten was dit tijdperk in de Kaap Kolonie gekenmerkt door vele nuttige veranderingen. De kosten van het gouvernement werden zeer verminderd, zoodat er elk jaar een overschot was waarmee een gedeelte der publieke schuld afbetaald kon worden. Door den verkoop van de oude drostdijen, door de verandering van een aantal erfpachtsplaatsen in eigendomsplaatsen, en door licentiën voor het vervoer van eene hoeveelheid guano van eenige kleine eilanden op de westkust, was de schuld in 1847 geheel en al afbetaald.

Nieuwe gemeenten van de Nederduitse hervormde of, zoo-

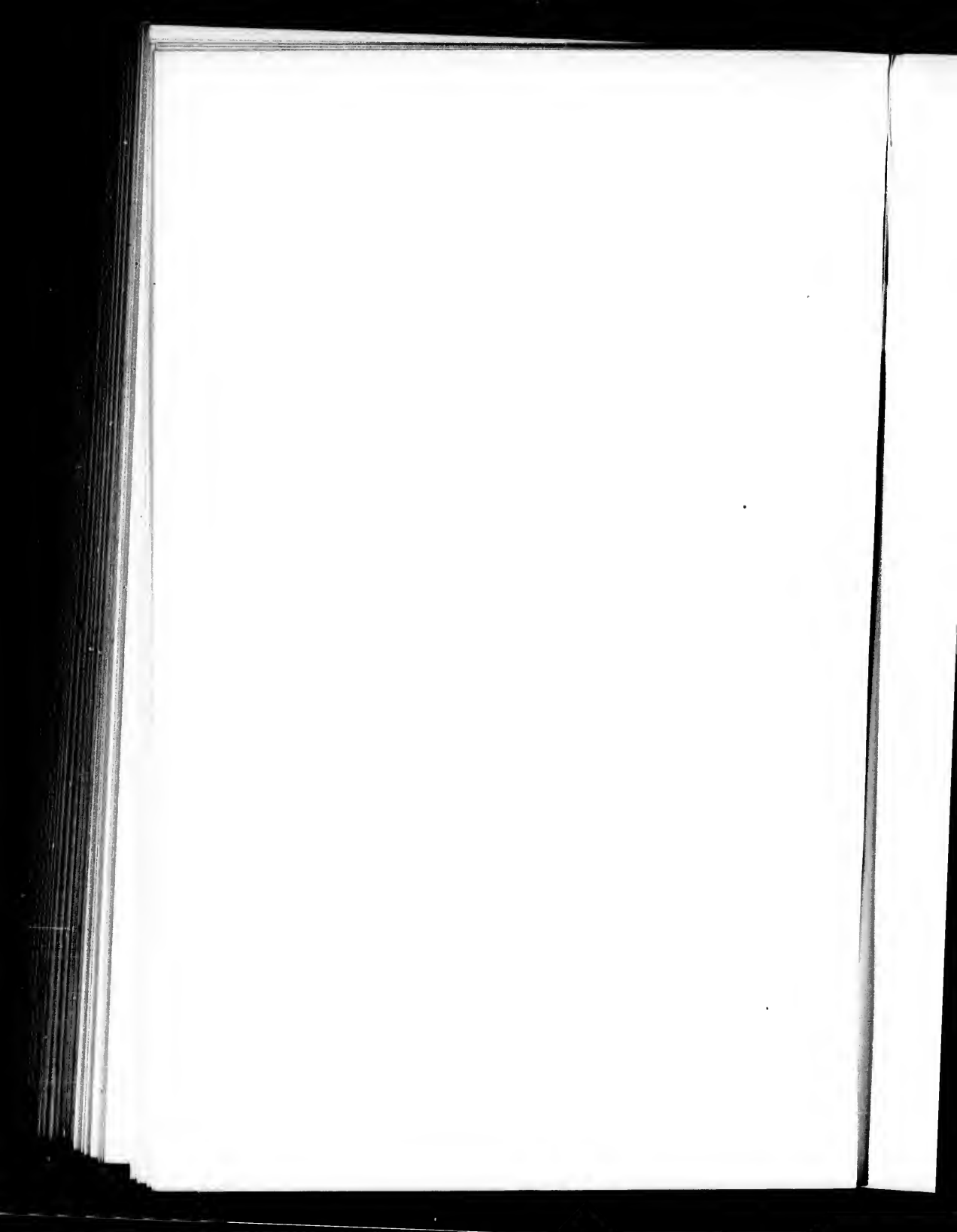
ie aan
ergste
, Lord
nstrom
en aan
opper-
ouwden
zij alle

monderd
en het
erwoest
e volk-
et meest
e lijden,
volstrekt
e groote
hoe met
anen in
noeielijk-
eling van
igdig door
hoop van
an zaken
zelf dat

p Kolonie
osten van
r elk jaar
ke schuld
nde drost-
blaatsen in
r van eene
westkust,
e of, zoo-

Nachtmaal Zondag in een Zuid-Afrikaansch Dorp.

als men ze toen bij voorkeur noemde, Nederduitsche gereformeerde kerk werden opgericht: te Riversdale in April 1839, te Bredasdorp in April 1839, te Wellington in Juni 1840, te Prince Albert in November 1842, te Kruisvallei in Augustus 1843, te Richmond in November 1843, te Victoria West in April 1844, te Fransche Hoek in Mei 1845, te Mosselbaai in Mei 1845, en te Burgersdorp in Januari 1847. Ook het aantal kerken van verschillende andere gezindten nam overal in de kolonie toe.

In November 1843 werd er eene ordonnantie uitgevaardigd, waardoor aan de algemeene vergadering of synode van de Nederduitsche hervormde kerk de macht gegeven werd hare eigene inwendige zaken te bestieren. De synode zou bestaan uit alle dienstdoende predikanten en uit een dienstdoenden of een oud-ouderling door elken kerkenraad gekozen, uitgenomen dien van de Kaapstad, die het recht had twee ouderlingen te kiezen. De synode moest om de vijf jaren in de Kaapstad vergaderen op den tweeden Dinsdag in October. Zij werd verder aangesteld als het hoogste hof van appèl in de kerk.

Daarop volgden in rangorde de ringen, die jaarlijks op den tweeden Dinsdag in October moesten bijeenkomen, uitgenomen wanneer de synode vergaderde. Zij waren toen vijf in aantal, namelijk de ring van de Kaapstad, bestaande uit den predikant en een ouderling van elk der gemeenten van de Kaapstad, Stellenbosch, Paarl, Somerset West, Durbanville, en Wijnberg; de ring van Tulbagh, op dezelfde wijze de gemeenten van Tulbagh, Malmesbury, Worcester, Clanwilliam, Piketberg, en Wellington vertegenwoordigende; de ring van Swellendam, de gemeenten vertegenwoordigende van Swellendam, Caledon, George, Bredasdorp, en Riversdale; de ring van Graaff-Reinet, vertegenwoordigende de gemeenten van Graaff-Reinet, Cradock, Beaufort West, Somerset Oost, Colesberg, en Prince Albert; en de ring van Albany, vertegenwoordigende de gemeenten van Uitenhage, Riebeek Oost, Glen Lynden, en Stockenstrom.

Het aantal gerechtshoven werd vermeerderd door de verdeling der kolonie in een grooter aantal districten dan vroeger,

en de aanstelling van een civielen commissaris en residerenden magistraat in elk. De nieuwe districten waren: Clanwilliam, opgericht in Januari 1837, Colesberg en Cradock, opgericht in Februari 1837, en Malmesbury, Paarl, en Caledon, opgericht in Januari 1839.

In dezen tijd gaf het gouvernement aan steden en dorpen plaatselijk bestuur. Dit heeft over het algemeen nuttig gewerkt, maar ook hier en daar minder goede gevolgen gehad. De regeering voerde verder een onderwijsstelsel in dat, wat den aard der vakken en de eischen aan de onderwijzers gesteld betreft, uitstekend was, maar weinig baatte aan de bewoners van boerenplaatsen. De scholen werden alleen in de steden gevestigd, en de Engelsche taal was het voertuig van het onderwijs. Goede wegen werden gemaakt — hoofdzakelijk door den arbeid van veroordeelden — over vele bergpassen, waarover de producten vroeger slechts met de grootste moeite konden vervoerd worden. De waarde van de uitgevoerde producten nam snel toe, door de vermeerdering van de opbrengst van de wol.

Vier of vijf duizend Engeische, Schotsche, en Iersche landbouwers en ambachtslieden werden naar de kolonie gebracht onder een stelsel van ondersteunde immigratie, en zij namen gedeeltelijk de plaats in van hen die naar de binnenlanden getrokken waren. Nergens ter wereld zijn landverhuizers beter vooruitgekomen dan deze. Omtrent zeven honderd arme kinderen, door een weldadigheids genootschap uit Londen gezonden, werden ingeboekt bij zorgvuldig uitgekozen personen, en ofschoon eenigen slecht aan de verwachting beantwoordden, werden de meesten hunner nuttige en welvarende leden der maatschappij. Dezen waren niet de eenige immigranten. De Kaap werd gekozen als de statie waar alle slavenvaartuigen door Britsche oorlogsschepen genomen ten zuiden van de linie gebracht werden, en de negers werden hier voor korte tijdperken ingeboekt, waarna zij ineensmolten met de algemeene kleurlingen bevolking. De boeren en stedelingen die gebrek hadden aan arbeiders namen hen gaarne in dienst, en zij

waren aan de zending-genootschappen welkom als materiaal ter bearbeiding, maar zij waren geen klasse die den bloei van het land op den duur zou bevorderen.

Nadat de kolonisten op de grenzen tien jaren lang blootgesteld waren geweest aan de rooverijen der Xosas, had er eene gebeurtenis plaats die tot oorlog aanleiding gaf. Een Kaffer die betrapt werd op een diefstal te Fort Beaufort werd gevangen genomen en naar den naasten magistratshof gezonden. Vele zijner stamgenooten kwamen daarop over de grenzen, en na de konstabels te hebben overmeesterd en een Hottentot te hebben vermoord, verlostten zij hun vriend. Sandile, de wettige afgeernaam van Gaika, was toen het voornaamste opperhoofd in Westelijk Kafferland. De gouverneur eischte van hem de uitlevering van de mannen die den inval gepleegd hadden tén einde hen terecht te stellen, daar zij de misdaden begaan hadden binnen de kolonie, en Sandile zich door een verdrag verbonden had misdadigers van deze soort te zullen uitleveren. Maar hij hechtte hieraan geen gewicht, en weigerde zijne verbintenis na te komen.

Een militaire macht werd toen gelast Kafferland binnen te trekken, en Sandile's kraal in bezit te nemen, ten einde hem tot eene schikking te brengen. Een zeer lange trein wagens vergezeld haar, beladen met levensmiddelen, tenten, bagage, en ammunitie, en alsof men een aanval wilde uitlokken, werd deze verleidelijke prijs bijna onbewaakt gelaten. De bewegingen der expeditie werden natuurlijk nauwkeurig gadegeslagen door de scherpe oogen der Xosa spionnen, en op een geschikte plaats, toen het Engelsch hoofdleger eenige mijlen ver was, stormde een groot aantal krijgslieden op de wagens toe en maakte zich zonder eenige moeite van een groot aantal daarvan meester.

Door deze ramp werd de Britsche macht verplicht haastig terug te keeren. Na aanmerkelijk verlies bereikte zij de Lovedale zendingstatie binnen de koloniale grenzen, en versterkte haastig een groot steenen gebouw dat als een kostschool gebruikt werd, zoodat zij daar veilig kon blijven.

Terstond stroomde een groot aantal Xosa krijgslieden de kolonie binnen. Zij voerden al het vee ten oosten van Uitenhage weg, staken vele woonhuizen in brand, en vermoordden verscheidene personen die geen tijd hadden naar dorpen of lagers hun toevlucht te nemen. Hun succes moedigde een groot gedeelte van den Tembu stam aan zich bij hen aan te sluiten, en dezen verwoestten het land ten noorden van den Winterberg, evenals de Xosas gedaan hadden met het land ten zuiden van die bergreeks. Zoo schoot er van de Europeesche volkplanting in de oostelijke districten niets over dan de steden en dorpen, die vol hulpeloze en beroofde personen waren. De boerenplaatsen — uitgenomen eenige waar er lagers waren — werden verlaten.

Nog een andere ramp volgde. Het garnizoen van het verste fort op de grenzen had dringende behoefte aan voedsel en ammunitie, en een trein wagens, onder militaire eskorte, verliet Grahamstown om hen daarvan te voorzien. In een bosch werd de trein aangevallen, de wacht werd gedwongen terug te wijken, en de voorraad viel in handen der Xosas.

De geheele burgermacht der kolonie werd opgeroepen, en elk soldaat die in de Kaapstad gemist kon worden werd naar het front gezonden. Hottentotten en andere kleurlingen werden in dienst genomen, wagens en ossen werden overal gecommandeerd, en binnenkort was er een massa strijders, groot genoeg om aanvullenderwijze te werk te gaan, op de grenzen bijeen verzameld. Het was echter moeilijker levensmiddelen te verzamelen dan mannen. Het gouvernement moest niet alleen het leger voeden, maar ook de ongelukkige Europeesche vrouwen en kinderen wier eigendom verwoest was, en de huisgezinnen van al de Hottentotten op de grenzen.

Eenige overwinningen werden behaald, maar de oorlog werd gestaakt door mislukking van den transportdienst, en eens was het leger, ten einde aan verhongering te ontkomen, verplicht op de kust te kampeeren, waar voedsel van overzee verkregen kon worden. Na eenigen tijd kwamen er verscheidene regimenten soldaten uit Engeland aan, de transportdienst werd

op beteren voet ingericht, en levensmiddelen werden uit de westelijke districten gezonden. Daarna was er eene soort van stilstand, ten gevolge van een voorgewende onderwerping van de meeste vijandelijke benden, wier doel het was hun mielie-oogst in te zamelen en dan den oorlog te hervatten.

Gedurende dezen stilstand werd Sir Peregrine Maitland teruggeroepen. Dit was sinds het bestuur van Lord Charles Somerset het lot van ieder gouverneur gedurende wiens diensttijd een oorlog uitbrak. Hij werd opgevolgd door Sir Henry Pottinger, die tevens aangesteld werd als hooge commissaris, zoodat hij ook handelen kon in zaken buiten de koloniale grenzen. Alle latere gouverneurs van de Kaap Kolonie zijn ook hooge commissarissen geweest.

De mielieogsten werden ingezameld, en de oorlog werd hervat, maar Sandile vond zich spoedig zeer in het nauw gebracht, en gaf zich over, waarop er weder een algemeene betuiging van

Sir Harry Smith.

onderwerping volgde. In latere jaren lachten de Xosas de blanken uit die zich zoo gemakkelijk hadden laten bedriegen. en zij dreven den spot met de bewering dat zij in dezen oorlog verslagen waren. Maar de gouverneur, die hen naar een Europeeschen of Indischen maatstaf beoordeelde, geloofde dat zij ten onder gebracht waren, en stond op het punt vrede

te proklameeren toen hij de tijding kreeg van zijne verplaatsing naar Madras.

De enorme onkosten van den oorlog hadden, beter dan de beden der kolonisten, de rijksregeering de dwaasheid doen inzien van het verdrag stelsel, waarvan die oorlog het gevolg was geweest. De geruïneerde oostelijke boeren eischten vergoeding uit de Britsche schatkist voor hunne verliezen, op grond dat zij geprotesteerd hadden tegen de maatregelen die aanleiding gegeven hadden tot den oorlog, en dat Lord Glenelg de verantwoordelijkheid op zich had genomen van ze ten uitvoer te leggen. Zij kregen niet wat zij eischten, maar alle militaire onkosten zoowel als de kosten voor de proviandeering der beroofde bevolking werden noodwendig door Engeland betaald. Zoowel Sir Peregrine Maitland als Sir Henry Pottinger waren tot het besluit gekomen dat Sir Benjamin D'Urban's stelsel van met de Xosas te handelen weer moest worden gevolgd, en zelfs Sir George Napier was van hetzelfde gevoelen.

De rijksregeering besloot toen eene volkomene verandering te maken, en om haar ten uitvoer te leggen stelde zij als gouverneur en hoogen commissaris aan Sir Harry Smith, die, als Kolonel Smith, de meest bekwame ondersteuner van Sir Benjamin D'Urban in Zuid-Afrika was geweest, en die onlangs hoogen militairen roem in Indië verworven had. Maar terwijl zij dit besluit nam, begon zij in te zien dat het onmogelijk was op een afstand van zes duizend mijlen de zaken van een land op veilige of bevredigende wijze te bestieren, vooral onder zoodanigen invloed als uitgeoefend kon worden op het gouvernement in Engeland door de groote genootschappen, en zij verkeerde toen reeds onder den indruk dat de beste weg dien zij kon inslaan was de zaken der Kaap Kolonie te laten regelen door haar eigene bevolking. Aan den Kaffer oorlog van 1846/47 is meer dan aan iets anders de vrijgeveige constitutie te danken die eenige jaren later verleend werd.

HOOFDSTUK XXIV.

GEBEURTENISSEN GEDURENDE HET BESTUUR VAN SIR HARRY SMITH.

GEEN gouverneur is ooit met meer hartelijkheid in Zuid-Afrika verwelkomd dan Sir Harry Smith. Elk deel der bevolking van de kolonie begroette hem als een oud en beproefd vriend, en men hoopte algemeen dat er nu betere tijden aangebroken waren. Hij maakte weldra de bijzonderheden van de veranderingen die hij kwam bewerkstelligen bekend. Hij haastte zich naar de oostelijke grenzen, en vaardigde eene proklamatie uit waarbij hij de Kaap Kolonie uitbreidde ten noorden naar de Oranje rivier van haren mond tot waar de Kraai rivier met haar samenvloeit, en ten oosten naar de Keiskama en de Tyumie.

Het land tusschen de Keiskama en de Tyumie aan den éénen kant en de Kei aan den anderen proklameerde hij toen tot eene Britsche bezitting, maar uitsluitend bestemd ten gebruike van de westelijke Xosas. Dit was de regeling die Sir Benjamin D'Urban bedoeld had toen hij het land aanhechte onder den naam van de provincie van Koningin Adelaide. Kolonel Mackinnon werd als commissaris aangesteld om algemeen gezag uit te oefenen op de bewoners, een ambt dat de gouverneur zelf vroeger bekleed had. De opperhoofden bleven hun volk regeeren in vele opzichten, maar hun onzedelijke gewoonten zouden niet langer geoorloofd zijn, en personen van tooverij beschuldigd mochten voortaan niet worden gestraft. Een sterke militaire macht zou gelegerd worden in de verschillende forten in het gebied als garni-

zoenen en om het gezag van den commissaris en zijne assistenten te steunen. De nieuwe provincie werd Britsch Kafferland genoemd.

Al de opperhoofden die de wapenen opgenomen hadden stemden in deze schikking toe, en zij die binnen de provincie woonden legden een eed af om haar te handhaven. De anderen, die ten oosten van de Kei woonden, werden volkomen onafhankelijk gelaten. De gouverneur, de kolonisten, en de zendelingen — wier denkbeelden zeer gewijzigd waren door den laatsten oorlog — waren eenparig van gevoelen dat dit een bevredigende schikking was. Schijnbaar waren ook de Xosas er mee ingenomen; maar binnen drie jaren verklaarden de opperhoofden dat zij haar slechts beschouwd hadden als een wapenstilstand, ten einde voorraad te verzamelen om nogmaals hunne krachten tegenover de Europeanen te beproeven.

Zoodra deze schikkingen gemaakt waren, ging Sir Harry Smith naar het gebied ten noorden van de Oranje rivier. Verdragen tusschen het Britsch gouvernement en zulke opperhoofden als Moshesh en Adam Kok beschouwde hij als overeenkomsten tusschen een volwassen man en kleine kinderen, en hij verklaarde herhaaldelijk en met nadruk dat er niet meer zouden aangegaan worden. De staten die toen in naam op de noordelijke grenzen bestonden beschouwde hij als scheppingen van de grootste dwaasheid, en hij was dus voornemens er een einde aan te maken. Maar daar noch Adam Kok noch Moshesh een der voorwaarden van de verdragen geschonden had, kon hij de documenten niet nietig verklaren, en daarom was het zijn doel om op de een of andere wijze hen over te halen zelf toe te stemmen in hunne verdwijning als soevereine vorsten.

De emigranten boeren tusschen de Riet en Modder rivieren ontvingen hem met geestdrift, want velen hunner hadden dertien jaren te voren onder hem gevochten, en zij hadden altijd van hem gehouden gelijk hij van hen hield. Zij hadden geene klacht in te brengen tegen Majoor Warden, maar hunne

grievē bestond hierin dat de helft van de grondbelasting die zij betaalden in den zak kwam van Adam Kok, en zij er niets voor kregen. Was het ook niet een schandaal — vroegen zij — dat zij officieel onderdanen genoemd werden van dien kapitein van een bende basterds.

Op verzoek van den gouverneur, ging Kok van Philippolis naar Bloemfontein om hem te ontmoeten. Bij het onderhoud zeide Sir Harry dat hij de blanken in het gebied onder de directe regeering van de koningin van Engeland zou plaatsē, maar zich niet inlaten zou met Kok's regeering over zijn Griquas. Al het land tusschen de Riet en Oranje rivieren — dat tienmaal grooter was dan de Griquas gebruiken konden — zou als hunne reserve beschouwd worden, de kapitein zou een vast pensioen hebben van £200 per jaar, en daar sommigen van zijn volk plaatsē gehuurd hadden ten noorden van de Riet rivier, die zij nu zouden verliezen, zouden zij te zamen £100 per jaar voor altijd ontfangen als vergoeding. De kapitein maakte bezwaar tegen deze voorwaarden, en sprak van zijn waardigheid op zulk een toon dat de gouverneur al zijn geduld verloor en hem dreigde dat hij spoedig gestraft kon worden. Hij onderwierp zich toen, en plaatste zijn naam onder een document dat een eind maakte aan den Griqua verdrag staat, maar hem veel meer overliet dan waarop hij billijke aanspraak kon maken. Het document werd ontfend op 25 Januari 1848.

Van Bloemfontein ging de gouverneur naar Winburg, waar hij een onderhoud had met Moshesh, wien hij eenige kostbare geschenken gaf, tegelijkertijd zijne vriendschap in de warmste bewoordingen betuigende. Hij kondigde toen aan dat hij voornemens was de soevereiniteit der koningin over het land te proklameeren, en magistraatszetels en kerken te vestigen overal waar de emigranten boeren zich neergezet hadden. Met het inwendig gouvernement van de kleurlingen stammen, of met hunne wetten' en gewoonten, was hij niet van plan zich in te laten, integendeel hij wilde de erfelijke rechten der opperhoofden bestendigen en schending van hun grond-

gebied beletten. Hij verzocht de medewerking van het opperhoofd. Waarschijnlijk gevoelde Moshesh zich eenigszins beangst in tegenwoordigheid van den driftigen gouverneur, en het is onwaarschijnlijk dat hij ten volle begreep waarop de hem voorgelegde voorstellen uitloopen zouden, maar hij plaatste zijn merk op een document dat den Basuto verdrag staat vernietigde.

Te Winburg boden zeven en twintig hoofden van emigranten huisgezinnen en twee en twintig anderen den gouverneur een adres aan, waarin zij hem verzochten het land onder Britsch

Gezicht in den Drakensberg.

bestuur te brengen. De groote meerderheid der inwoners van het district hadden geene gelegenheid hem te zien of hem met hunne gevoelens bekend te maken, daar hij zoo haastig doortrok. Hij had vernomen dat de geheele blanke bevolking van Natal, aangevoerd door den heer Andries Pretorius, uit die kolonie verhuisde, en hij wilde hen gaarne bereiken voordat zij hun plan konden volvoeren.

Op den linker oever van de Tugela, nabij den voet van den Drakensberg, ontmoette de gouverneur de emigranten uit Natal. Zij waren in zulk een ellendigen toestand dat hij aan

den secretaris van staat schreef dat het tooneel inderdaad hartverscheurend was. Zij betoonden hem persoonlijk den grootsten eerbied, maar toen hij hen trachtte over te halen terug te keeren, antwoordden de meesten dat het hun onmogelijk was langer in Natal te blijven, omdat aan zoovele duizenden zwarten veroorloofd was er in te trekken dat noch hun leven noch hun eigendom daar veilig zou zijn. Eenige huisgezinnen echter lieten zich overreden om terug te keeren.

De gouverneur bleef verscheidene dagen in het kamp der emigranten. Hij had in de Kaapstad een proklamatie opgesteld, waarbij hij de koningin tot soeverein verklaarde over al het door de emigranten bewoonde land. Toen hij dit stuk aan den heer Pretorius voorlegde, maakte deze groot bezwaar tegen de publicatie, en zeide dat als zij uitgevaardigd werd de boeren verplicht zouden zijn voor hunne vrijheid te vechten of ver in de binnenlanden te trekken, want onder Britsche heerschappij konden zij niet leven. De gouverneur antwoordde dat hij geloofde dat de meeste boeren hem gunstig gezind waren. De heer Pretorius zeide dat zijne Excellentie in dat opzicht zich vergiste. Men kwam toen overeen dat de heer Pretorius de bergen zou overtrekken, publieke vergaderingen zou bijwonen in elk volkrijk middelpunt, en de gevoelens van het volk zou trachten te weten te komen. Met dit doel vertrok hij zonder uitstel, den gouverneur in het kamp achterlatende.

De heer Pretorius ging naar Winburg en van daar naar Ohrigstad, waar hij vergaderingen hield en bevond dat de meerderheid tegen Britsche heerschappij was. Maar vóór zijn terugkeer vaardigde Sir Harry Smith — op 3 Februari 1848 — een proklamatie uit waarin de soevereiniteit van de koningin verklaard werd over het geheele land tusschen de Oranje en Vaal rivieren oostwaarts tot aan den Drakensberg. In deze proklamatie werd gezegd dat het doel was de bescherming van de rechten der inboorlingen en het welzijn der Europeesche volkplanters. Geschillen omtrent land tusschen de opperhoofden en alle zaken die den vrede en eendracht

van Zuid-Afrika aangingen moesten door den souverain worden beslist, maar er zou geene bemoeienis zijn met het inwendig bestuur der stammen. De Europeanen en de zwarten die verkozen bij hen te wonen zouden onder de jurisdictie van magistraten komen, evenals in de Kaap Kolonie. De gouverneur beperkte de souvereiniteit der koningin tot het land ten zuiden van de Vaal rivier, zoodat die emigranten die beslist er op tegen hadden Britsche onderdanen te worden ontkomen konden door over de rivier te trekken.

Het land tusschen de Oranje en Vaal rivieren kreeg nu den naam van de Oranje Rivier Souvereiniteit. Het werd in magistraats districten verdeeld, en ambtenaren werden aangesteld om recht te spreken en belastingen in te zamelen in naam der koningin. De grond die destijds inderdaad door kleurlingen bezet was werd voor hen gereserveerd en tegen inbreuk beveiligd. Majoor Warden werd als hoofd der regeering aangesteld, en een garnizoen van vijftig of zestig Kaapsche scherpschutters te paard werd te Bloemfontein gestationeerd.

Dit was een stelsel dat elk verstandig man in Zuid-Afrika zou goedgekeurd hebben, als het niet zoo laat gekomen was. Maar nu was de overgrootte meerderheid der blanken tusschen de Modder en Vaal rivieren ongenegen zich aan Britsche heerschappij in eenigen vorm te onderwerpen, en bereid te vechten voor het onafhankelijk gouvernement waaronder zij twaalf jaren lang hadden gestaan. Moshesh, die toen een veel grootere macht bijeenverzameld had dan waarvan Sir Harry wist, begon plannen te beramen om het Souvereiniteit gouvernement omver te werpen, zoodra hij ontdekte dat hij beperkt zou zijn tot eene reserve bestaande uit den grond waarop zijn volk werkelijk woonde, dat hij zijne gewoonten om leden van andere stammen bij den zijnen in te lijven waarschijnlijk zou moeten opgeven, en dat de stammen langs de Caledon behandeld werden als van hem onafhankelijk.

Sir Harry Smith was pas in de Kaapstad terug toen hij tijding kreeg dat de boeren in het noorden van de Souvereiniteit den heer Andries Pretorius als kommandant-generaal

gekozen hadden en de wapenen hadden opgevat, dat Majoor Warden met het kleine garnizoen van Bloemfontein verplicht was geweest zich over te geven, en dat al de Engelsche ambtenaren over de Oranje rivier gedreven en toen in een kamp nabij Colesberg waren. De krachtige gouverneur gelastte dadelijk een groot aantal troepen naar de Oranje rivier te marcheeren, en volgde zelf om persoonlijk bevel te voeren. Kommandant Pretorius wendde geene poging aan om den overtocht der rivier te verdedigen, maar nam eene sterke positie in te Boomplaats, waar op 29 Augustus 1848 een hevig gevecht plaats had, dat met de nederlaag der boeren eindigde.

Allen die een ingewortelden afkeer hadden van Britsche heerschappij trokken nu haastig over de Vaal rivier, en geene poging werd aangewend om hen te achtervolgen. Het Souvereiniteit gouvernement werd opnieuw opgericht, en een veel grooter garnizoen dan vroeger werd te Bloemfontein gelaten.

De plaatsen van de blanken die vertrokken waren werden ingenomen door nieuwe emigranten uit de Kaap Kolonie, velen van welke Engelschen waren, zoodat sedert dien tijd de Europeesche bevolking van het gebied uit personen bestond die of vriendschappelijk gezind waren jegens het Britsche gouvernement of althans daarop niet zeer verbitterd waren.

Wij laten nu de streken buiten de Kaap Kolonie een oogenblik rusten, en letten op eene gebeurtenis die levendige opgewondenheid in geheel Zuid-Afrika veroorzaakte. Dit was een plan van het toenmalige rijksministerie om van de Kaap eene straffkolonie te maken. De tijding veroorzaakte een gevoel eenigszins gelijkende op dat hetwelk in het leven zou zijn geroepen door een voorstel om een vreeselijke ziekte in te voeren. Fatsoenlijke mannen en vrouwen verhieven overal hunne stemmen er tegen, want als toch een soort van menschen die, 't zij nu uit vrije keuze of door harde noodzakelijkheid misdadigers geworden, door eene veroordeeling den eerbied voor zich zelf verloren had, de vrijheid kreeg om zich met de kleurlingen te vermengen, dan zou het land niet

langer bewoonbaar zijn. Verzoekschriften en protesten tegen den maatregel werden in groote getallen naar Engeland gezonden, en toen het schip de *Neptune* met veroordeelde misdadigers aan boord in de Simonsbaai aankwam, verbonden zich de inwoners van het Kaapsche schiereiland — met weinige uitzonderingen — personen die zich met dat schip inlieten van niets hoegenaamd te voorzien, en geen omgang met hen te hebben.

Aan dit verbond hield men zich zóó strikt dat er volstrekt geen voedsel voor de veroordeelden kon worden verkregen. Het kostte groote moeite levensmiddelen voor de troepen in garnizoen te verkrijgen. Ieder die zich in dit opzicht tegen den volkswil verzette liep gevaar van te worden aangerand en zijn eigendom vernield te zien. Sir Harry Smith was zeer tegen het plan om het land tot een kolonie van misdadigers te maken, maar hij was verplicht de instructies die hij uit Engeland kreeg ten uitvoer te leggen; hij kon dus het schip niet wegzenden, ofschoon de kolonisten dat zeer begeerden.

Vijf maanden lang lag de *Neptune* in de Simonsbaai geankerd. Haar scheepsvolk en de veroordeelden aan boord konden niets te eten krijgen, uitgenomen uit den voorraad der oorlogsschepen. Als zij de pest aan boord had gehad, kon men haar niet meer zorgvuldig hebben vermeden. Gedurende al dien tijd heerschte de grootste opgewondenheid in de kolonie, en het gouvernement moest zeer voorzichtig te werk gaan om eene botsing met de bevolking te voorkomen. Eindelijk werden er, tot ieders vreugde, instructies uit Engeland ontvangen dat de veroordeelden naar Tasmanie moesten gaan, daar de secretaris van staat van gevoelen veranderd was, ten gevolge van de talrijke verzoekschriften der kolonisten.

Deze agitatie was nauwelijks uitgestorven toen de kolonie weer in oorlog gewikkeld werd met de Xosa en Tembu stammen. De voornaamste opperhoofden van dat volk hadden, zooals gezegd is, de staking van vijandelijkheden tegen het einde van 1847 nooit als iets anders dan een wapenstil-

stand beschouwd, ofschoon zij slim genoeg waren om hunne gevoelens verborgen te houden, zelfs voor die Europeanen die het best met hen bekend waren, en eerst later kwam dit aan den dag. Het volk was bereid de opperhoofden met hun leven zoowel als met hun vermogen te steunen, en van hun standpunt hadden zij minstens ééne ernstige grievige tegen de Europeesche autoriteiten.

De Bantu gelooven vast dat ziekten en rampen van allerlei soort veroorzaakt worden door toovenaars en heksen, en in elken stam is er een erkende tooverdokter, die wanneer een ramp hen treft aar het "uitruiken" gaat en dan een persoon aanwijst dien hij schuldig verklaart aan de veroorzaking er van. De door den tooverdokter aangewezen persoon wordt, zonder verder onderzoek, op allerlei wijze gefolterd, hetgeen dikwijls den dood ten gevolge heeft, en hij kan zich gelukkig achten als hij met eenige litteekens en het verlies van al zijn eigendom er af komt. De Britsche autoriteiten maakten een einde aan de gewoonte van "uitruiken," en straffen de tooverdokters. Zij geloofden dat zij daardoor aan de Xosas een weldaad bewezen, en dat deze lieden dankbaar zouden zijn als zij beveiligd werden tegen het gevaar van beroofd en gepijnigd te worden zonder reden en zonder schuld. Maar het volk dat men wilde beveiligen beschouwde de zaak uit een ander oogpunt. De Engelschen, zeiden zij, leveren ons over aan toovenaars en heksen, die met ons kunnen doen wat zij willen. Hun gevoelen was wat het onze zou zijn als het gouvernement de straf op moord afschafte, en de politie gevangen zette die een moordenaar in hechtenis nam.

Er was dus slechts een klein voorwendsel noodig om den oorlog te hervatten, en elk toeval had hem kunnen verhaasten, maar de kolonisten op de grenzen kregen tijdige kennisgeving van hetgeen er op handen was. Het werd bekend dat een man genaamd Umlanjeni, aan wien groote tooverkunde door zijn volk toegeschreven werd, toovermidelen uitdeelde die, zooals hij beweerde, kogels geschoten op hen die ze droegen in water zouden veranderen, en dat Xosa

krijgslieden bij honderden naar hem toegingen om ze te halen.

Na ontvangst van een rapport van dezen inhoud ging Sir Harry Smith naar King-Williamstown, en riep eene vergadering bijeen van al de opperhoofden in Britsch Kafferland ten einde de zaken met hen te bepraten. Sandile, de machtigste onder hen, verscheen niet. Maar daar de anderen geenerlei klachten hadden, en welvarend en gelukkig schenen, meende de gouverneur dat zij niet aan oorlog konden denken. Hij keerde naar de Kaapstad terug, maar vernam daar weldra dat er stellig spoedig oorlog uitbreken zou.

Sir Harry was spoedig terug te King-Williamstown met al de soldaten die hij kon bijeenbrengen, en daar het bekend was dat Sandile in een der bosschen was bij den oorsprong der Keiskama, werd er een aantal troepen gezonden om hem gevangen te nemen. Op weg werden de troepen in den Boomah pas door duizenden Xosas aangevallen, en zij sloegen zich door hen heen met een verlies van drie en twintig man die gedood werden en een even groot aantal gewonden. Eenige uren later werd in een ander deel van het land een patrouille van vijftien soldaten door eenige van Sandile's volk aangevallen, en allen werden ter dood gebracht.

Den volgenden morgen — Kerstdag 1850 — werden drie dorpen, Auckland, Woburn, en Johannesburg, dicht aan den kolonialen kant der grenzen, door Xosas overrompeld, zes en veertig mannen in koelen bloede vermoord, en de huizen afgebrand.

Op deze wijze begon de achtste Kaffer oorlog, en hij was de langdurigste, bloedigste, en duurste dien de Kaap Kolonie ooit heeft gevoerd. De grensdistricten werden nogmaals verwoest, en de burgers uit alle deelen der kolonie waren verplicht hunne woonplaatsen te verlaten en de wapenen op te nemen. Een groot gedeelte van den Tembu stam en vele honderden Hottentotten uit de volkplanting te Kat rivier en andere plaatsen sloten zich bij de Xosas aan. Zelfs eenige soldaten van het Hottentot regiment deserteerden en liepen

naar den vijand over, zooals de kolonisten altijd gevreesd hadden dat vroeger of later gebeuren zou.

Een zeer droevige gebeurtenis was het vergaan van de transport stoomboot *Birkenhead*, die uit Engeland verzonden was met troepen voor den oorlog. Zij was op reis naar Algoabani toen zij in het midden van den nacht op een rif stootte dat zich van Danger Point uitstrekt. De vrouwen, kinderen, en zieken werden in schuiten geplaatst, terwijl de soldaten in gelid stonden op dek evenals op een paradeveld. De zee krioelde van haaien, het strand was op zulk een afstand dat de krachtigste zwemmer niet hopen kon het te bereiken, en het wrak liep weldra gevaar in stukken te breken. Toch stonden die dappere mannen kalm daar totdat de schuiten met de hulpeloozen vertrokken waren. Eerst toen het schip uiteenviel en zonk, sprongen zij in zee, en eenigen die zich aan drijvend wrakhout vastklemden bereikten het strand. Vier honderd kwamen om.

Nooit was er zulk een sterke militaire macht in Zuid-Afrika geweest als er destijds in Kafferland was. Meer dan twee jaren lang waren soldaten, burgers, en hulptroepen van verschillende soort bezig een vijand te bestrijden die niet verlokt kon worden een beslissenden slag te leveren, maar die uit het ééne bosch naar het andere zich even gemakkelijk als vogels verplaatste, en die oorlog voerde door zijn vervolgers tusschen twee vuren te brengen, achterblijvers af te snijden, en bezit te nemen van alles wat niet sterk bewaakt was. Eindelijk echter geraakte het voedsel der vijandelijke stammen geheel uitgeput, en de opperhoofden verzochten toen om vrede, die bereidwillig verleend werd.

Hot was niet de schuld van Sir Harry Smith, maar een ongelukkig toeval, dat de oorlog uitgebroken was. Het zou buiten iemands macht geweest zijn hem op den duur te verhoeden, want zelfs de schikking getroffen bij het einde er van werd, gelijk later blijken zal, door de Xosas slechts als een wapenstilstand beschouwd. Maar de vaste gewoonte in zulke gevallen volgende, hertiep de secretaris van staat te Londen

den gouverneur. Sir George Cathcart, die als zijn opvolger uitgezonden werd, aanvaardde het ambt op 31 Maart 1852, en bestierde zelf de krijgsbewegingen totdat er vrede gesloten werd.

Hij wees aan de Tembus--die werkelijk ten onder gebracht waren — eene woonplaats aan in het district dat nu Glen Grey heet, en gaf een groot gedeelte van de rest van het land dat zij gedurende de laatste kwarteeuw bewoond hadden aan kolonisten onder militaire eigendomsrechten. Een tijdlang heette het Victoria Noord, maar later werd het het district Queenstown genoemd, naar het net en bloeiend dorp dat nabij het middelpunt er van gebouwd was. De Fingos, die goed gevochten hadden aan den kant der Europeanen, kregen het beste gedeelte van het land langs den voet van de Amatola bergen en eenige groote stukken grond die door de Tembus verbeurd waren. Het onafhankelijke gedeelte van den Xosa stam, onder het opperhoofd Kreli, werd in het bezit gelaten van het land tusschen de Bashee en de Kei, en aan de westelijke benden, die sedert 1847 Britsche onderdanen waren geweest, werd al de open grond van de Kei tot aan de Keiskama toegekend.

Het gouvernement van Britsch-Kafferland werd opnieuw gevestigd met een sterke en vertrouwbare macht om het te steunen. Vóór den oorlog was er een sterke Kaffer politie macht geweest, maar bij het begin der vijandelijkheden waren de mannen waaruit zij bestond naar hun eigen volk overgelopen. Hunne plaats werd nu ingenomen door een korps hoofdzakelijk bestaande uit jonge kolonisten, waarbij eenige Fingos gevoegd werden als speurders. De mannen, van de beste wapenen voorzien, reden te paard, en bleken zeer nuttig te zijn als militairen en als politie. Verscheidene regimenten Britsche troepen waren ook in de provincie gestationeerd.

HOOFDSTUK XXV.

DE ERKENNING DOOR GROOT-BRITTANJE VAN DE ONAFHANKE- LIJKHEID DER ZUID-AFRIKAANSCH E REPUBLIEK, EN DE INTREKKING VAN DE ORANJE RIVIER SOUVEREINITEIT.

GEDURENDE eenigen tijd na de herstelling van de Britsche heerschappij in de Oranje Rivier Souvereiniteit ging daar alles goed, en de bevolking scheen welvarend te zijn. Maar deze bevredigende toestand van zaken duurde niet lang. Moshesh wilde niet dat zijn toenemende macht beperkt zou worden, en daar hij niet openlijk den vrede wenschte te verbreken met het Britsche gouvernement, trachtte hij in het geheim rustverstoringen aan te stoken, die berekend waren de toen bestaande schikkingen omver te werpen. Hij, die door eigen verdienste een Bantu vorst geworden was, verdient hiervoor geen blaam, maar welk oordeel moet er uitgesproken worden over het verdragstelsel dat hem in staat gesteld had macht genoeg te verkrijgen om dat te kunnen doen?

Het viel hem gemakkelijk eene botsing te veroorzaken tusschen een van zijne onder-kapiteins en het opperhoofd Sikonyela, terwijl hij intusschen voorwendde een voorstander van vrede te zijn, en schijnbaar opofferingen maakte om dien te bewaren. Spoedig geraakten andere benden in den twist gemengd, en Majoor Warden, die al het mogelijke gedaan had om de orde te herstellen door raad en vermaning, trachtte toen de rustverstoring met geweld van wapenen te onderdrukken.

Deze handelwijze werd door de Europeanen in de Souverei-

niteit als een misslag beschouwd. Zij beweerden dat het gouvernement zich niet moest inlaten met zaken die alleen Bantu aangingen, daar het geen overbodige macht te verspillen had, en zijne bemoeiing moest besparen voor gevallen waarin Europeanen met schade bedreigd werden. Maar Sir Harry Smith dacht er anders over. Hij wist niet dat de Basuto macht zoo sterk was als zij later bleek te zijn, en geen ander Europeaan in Zuid-Afrika had dat gedacht. Hij meende dat door de Engelsche soldaten te Bloemfontein en een even groot aantal boeren te voegen bij een der twistende partijen in de Souvereiniteit, hij de schaal naar den anderen kant kon laten overslaan. En het was dus volgens zijne instructies dat Majoor Warden de rustverstoorders trachtte te straffen.

Drie honderd en vijftig man werden opgeroepen, maar slechts honderd en twintig lieten zich overhalen uit te trekken, en eerst na veel moeite en overreding. Met hen, benevens honderd twee en zestig soldaten, en duizend tot vijftien honderd Fingos, Griquas, Moroko's Barolong, en Koranas, marcheerde de majoor tegen Molitsane, den onderkapitein van Moshesh, die beschouwd werd als de oorzaak der rustverstoring, en te Viervoet werd hij in een valstrik gelokt en leed een verpletterende nederlaag. Niemand was meer verwonderd over den uitslag van het gevecht dan Moshesh zelf, want hij had niet gedacht dat de troepen en boeren onder Majoor Warden's bevel zoo gemakkelijk uit het veld zouden kunnen geslagen worden. Hij wierp terstond het masker af dat hij tot hertoe gedragen had, en legde zijn voorgewenden eerbied voor het Britsch gezag ter zijde.

Het is reeds vroeger vermeld dat de meeste boeren in de Souvereiniteit vriendschappelijk gezind waren jegens Engeland, maar een sterke minderheid was in haar hart gekant tegen de Engelsche heerschappij, ofschoon zij tot hertoe niet geneigd was openlijken weerstand te bieden. Deze laatsten waren nauwelijks minder verwonderd dan Moshesh over het beslissend succes der Basuto in den slag te Viervoet. Zij wisten dat

geen hulp gezonden kon worden aan Majoor Warden uit de Kaap Kolonie, die toen zelve in een oorlog gewikkeld was, en tot zelfverdediging verzaakten zij hun plicht tegenover het Souvereiniteits gouvernement en sloten een verdrag met Moshesh. Zij beloofden geen deel te zullen nemen aan vijandelijkheden tegen hem, en hij verbond zich zijn volk niet te veroorloven hen lastig te vallen. Door beide partijen werd deze overeenkomst getrouw nagekomen.

De Europeanen daarentegen die loyaal waren aan het Britsche gouvernement werden door benden Basuto opgezocht en onmeedoogend uitgeplunderd. De Barolong van Moroko en andere volkeren langs de Caledon werden verstrooid en tot groote armoede gebracht. Majoor Warden was volkomen hulpeloos, want zonder een sterke militaire macht kon de orde niet worden hersteld, en hij had slechts manschappen genoeg om het fort te Bloemfontein te bewaken.

Eenige boeren zonden nu een verzoek aan Kommandant-Generaal Pretorius om over te komen en een plan te verzinnen om een einde te maken aan de heerschende regeringloosheid, en Moshesh, getrouw aan zijn beginsel om zich altijd uit te geven voor een aanhanger van de partij die de sterkste scheen, vereenigde zich met de uitnoodiging. Sedert het gevecht te Boomplaats had de heer Pretorius ten noorden van de Vaal gewoond, en nog altijd was er eene belooning van £2,000 op zijn hoofd gesteld. Toen men bij hem aandrong zich in te laten met zaken in de Souvereiniteit schreef hij aan Majoor Warden dat hij van plan was dat te doen, maar gaf te kennen dat hij liever een vredesverdrag wilde sluiten met het Britsche gouvernement, waarbij de onafhankelijkheid van zijne aanhangers zou worden erkend. Majoor Warden rapporteerde daarop aan Sir Harry Smith dat het lot der Souvereiniteit afhing van de handelwijze van een man die vogelvrij verklaard was. Hij had instructies om strikt verdedigenderwijze te werk te gaan, totdat er troepen uit den Kaffer oorlog gemist konden worden om hem te hulp te komen, maar als Pretorius en de emigranten ten noorden

van de Vaal zich met de Europeanen vereenigden die zijn gezag ignoreerden, en met Moshesh, zou hij geheel en al aan hunne genade overgeleverd zijn.

De majoor was in dien tijd zóó in het nauw gebracht dat hij verplicht was bij het gouvernement van Natal aanzoek te doen om hulp. Uit die kolonie werden honderd en negentig soldaten en vijf honderd en negentig zwarten gezonden om hem te steunen. Maar het gevaar van zwarte lichteningen te gebruiken, tenzij te zamen met een sterkere Europeesche macht, bleek spoedig. Zij waren niet te regeeren, en waren bijna even gevaarlijk voor hunne vrienden als voor hunne vijanden. Buit zoekende overal waar hij te krijgen was, scheen het hun hoofddoel te zijn naar hunne woningen terug te keeren zoodra zij een troep vee konden bijeenverzamen. Men geloofde dat het bijna even gevaarlijk was ze af te danken als het was ze onder wapenen te houden, maar gelukkig redden zij het gouvernement uit de moeilijkheid door algemeene desertie.

Onder deze omstandigheden, terwijl de Souvereiniteit in een toestand van volslagen regeeringloosheid verkeerde, besloot Sir Harry Smith de onafhankelijkheid der Transvaalsche emigranten te erkennen, daar op geene andere wijze de voordeelen die eene conventie met hen zou kunnen aanbrengen konden verkregen worden. De Engelsche regeering had hem te kennen gegeven dat zij geen duimsbreed gronds meer aan het gebied der koningin wilde hechten. Twee assistent commissarissen — Majoor Hogge en de heer Owen — werden dus gezonden om de noodige schikkingen te maken met Kommandant-Generaal Pretorius en vijftien andere afgevaardigden van het Transvaalsche volk. De conferentie werd gehouden op de plaats van den heer P. A. Venter, nabij de plek waar de Koolspruit in de Zand rivier vloeit. Omtrent honderd boeren uit de Souvereiniteit, die het meest vijandig tegen het Britsche gouvernement waren, waren aanwezig, en trachtten te beletten, dat er eene overeenkomst gesloten zou worden waarin zij niet ook opgenomen waren, maar hunne pogingen gelukten niet.

Op 17 Januari 1852 werd een document — sedert bekend als de Zandrivier-conventie — ondertekend door de assistent commissarissen en de Transvaalsche afgevaardigden, waarbij het Britsche gouvernement aan de emigranten ten noorden van de Vaal het recht waarborgde van hunne eigene zaken te bestieren. Ten gevolge van de bittere jaloezie tusschen de verschillende deelen der bevolking, waren Potgieter's volgelingen, die de oudste bewoners van het land waren, niet op de conferentie vertegenwoordigd, maar op de volgende vergadering van den volksraad had er eene verzoening plaats tusschen de heeren Pretorius en Potgieter; en de conventie werd toen eenstemmig bekrachtigd. Zij werd ook bekrachtigd door den Engelschen secretaris van staat voor de koloniën, zoodat daarna de Zuid-Afrikaansche Republiek — zooals het land later genoemd werd — een wettig zoowel als werkelijk bestaan had in de oogen van het Britsche gouvernement.

De Souvereiniteit werd dus tegen den heer Pretorius bevestigd, en haar gouvernement werd eenigszins krachtiger dan het vroeger geweest was, want velen die Majoor Warden geïgnoreerd hadden trokken over de Vaal. Maar het volk van Moshesh ging voort met de loyale boeren te plunderen en te plagen, en de Bantu en andere benden die hem weerstand geboden hadden bleven in groote armoede.

Zoodanig was de toestand van zaken totdat Sir George Cathcart in staat was uit Britsch Kafferland een sterke krijgsmacht te zenden, waarmee hij noordwaarts marcheerde om de orde te herstellen. Hij bereikte Platberg aan de Caledon met een uitnemend uitgeruste macht, bestaande uit bijna twee duizend man infanterie, vijf honderd man cavalerie, en eenige artilleristen met twee veldstukken, hopende dat de aanwezigheid van zulk een aantal troepen op zich zelf hem in staat zou stellen alles naar zijne voldoening te regelen, zonder de toevlucht te nemen tot vijandelijkheden. Van Platberg zond hij, na de zaken nauwkeurig onderzocht te hebben, een ultimatum aan Moshesh, de onderwerping van

dat opperhoofd aan zekere voorwaarden eischende, en de aflevering binnen drie dagen van tien duizend stuks hoornvee en een duizendtal paarden, als vergoeding voor de rooverijen door de Basuto gepleegd.

Moshesh zelf was bereid toe te stemmen in de voorwaarden door den hoogen commissaris gesteld, want hij vreesde een strijd met de Britsche macht nu de Tumbus ten onder gebracht waren, de Xosas ophielden te vechten, en de Transvaalsche boeren tevreden gesteld waren. Hij wist dat het leger te Platberg slechts een gedeelte was van de macht ter beschikking van Sir George Cathcart, en hij verkeerde in zulk een toestand dat een ernstige nederlaag zijn ondergang zijn kon. De groote stam die hem als meester erkende bestond uit de overblijfselen van vele anderen die nog niet geheel en al samengesmolten waren, en een nederlaag zou de ontbinding er van ten gevolge hebben. Er waren in dien stam vele mannen door geboorte van hooger rang dan hij, zoodat er elementen van tweedracht aanwezig waren, ofschoon zij zich in dagen van voorspoed niet vertoonden. In één woord, om zijn dynastie te redden was het noodig dat Moshesh een nederlaag moest vermijden.

De Basuto hadden binnen vier en twintig uren driemaal zooveel vee en paarden kunnen bijeenbrengen als de hooge commissaris eischte, als zij dat gewild hadden, maar zij wilden liever hunne krachten meten dan van zooveel rijkdom afstand te doen, en het groote opperhoofd was niet in eene positie om in strijd met hunne begeerte te handelen, zooals een erfelijk vorst had kunnen doen. De uitslag was een soort van compromis. Moshesh zond drie duizend vijf honderd stuks vee, met de flauwe hoop dat zij als voldoende aangenomen zouden worden, en daarop verzamelde hij zijne krijgslieden te Thaba Bosio om het Britsche leger weerstand te bieden als het voorwaarts trok.

Het is uiterst moeilijk door te dringen in het land dat de Basuto bewonen. Dat land is in Zuid-Afrika wat Zwitserland in Europa is. Rustende op het binnenlandsche hoogveld, vijf

duizend voet boven de zee, stijgt het als een reusachtige golf in achtereenvolgende bergen totdat de top van den Drakensberg bereikt wordt, waarvan de hoogste punten meer dan elf duizend voet boven de zee zijn. De lagere valleien zijn bijzonder vruchtbaar, zoodat het land een groote bevolking kan dragen, ofschoon van den hoogerren grond geen ander gebruik gemaakt wordt dan als zomerweiveld voor vee.

Er zijn vele heuvels plat van boven en met steile hellingen die gemakkelijk verdedigd kunnen worden tegen een vijand, en van al dezen is de sterkste Thaba Bosio, de regeeringszetel van Moshesh.

Op 20 December 1852 trok Sir George Cathcart over de Caledon van Platberg, en rukte Basutoland binnen, met het voornemen den berg van Moshesh in bezit te nemen. Hij beging den grooten misslag van de krijgskundige bekwaamheid, de macht, en de dapperheid van zijn vijand gering te schatten. Zijne officieren waren volstrekt niet bezorgd, maar beschouwden hun marsch als een pleiziertocht, en de verovering van Thaba Bosio als een kleinigheid. Het leger trok Basutoland binnen in drie afdeelingen.

Door een eenvoudige krijgslist — het blootgeven van een verbazend grooten troep vee op eene plek op den Bereaberg waar het gemakkelijk scheen ze buit te maken — werd een der Britsche afdeelingen in een hinderlaag gelokt, en na aanmerkelijk verlies geleden te hebben was zij verplicht naar het kamp te Platberg terug te wijken. Zij voerde echter omtrent vier duizend stuks hoornvee mede en eenige paarden en schapen, die de vijand niet kon terugnemen.

Een andere afdeeling onder Sir George Cathcart zelf vond zich plotseling tegenover zes duizend Basuto ruitery van Europeesche wapenen voorzien, en ofschoon de krijgstucht der soldaten hen in staat stelde de ongeoefende massa te beletten hunne gelederen te verbreken, dacht men niet langer aan verder voorwaarts gaan. Kort voor het vallen van den avond sloot de derde afdeeling zich bij den opperbevelhebber aan, en gedurende den nacht werd een verdedigbare positie tusschen

de rotsen ingenomen. Den volgenden morgen bij het aanbreken van den dag begon het leger zijn terugtocht naar het kamp te Platberg. Het had zeven en dertig man verloren die gedood waren, vijftien waren gewond, en een was gevangen genomen en vermoord.

Ofschoon hij zulk een voordeel behaald had, was het eerste waaraan het verstandige Basuto opperhoofd na den slag dacht, vrede te maken. Hij liet den weleerwaarden heer Casalis, een zijner zendelingen, roepen, en na dezen geraadpleegd te hebben, stelde hij het meest staatkundige document op dat ooit in Zuid-Afrika geschreven is. Het luidde aldus: —

“Thaba Bosio, Middernacht, 20 December, 1852.

“Excellentie, — Heden hebt gij tegen mijn volk gevochten en veel vee genomen. Daar het doel van uwe komst was vergoeding voor Boeren te krijgen, verzoek ik u tevreden te zijn met wat gij genomen hebt. Ik smeek u om vrede — gij hebt gekastijd — laat dat genoeg zijn, bid ik u, en laat mij niet langer beschouwd worden als een vijand van de koningin. Ik zal alles doen dat in mijn vermogen is om mijn volk voortaan in orde te houden.

“Uw onderdanige dienaar

“MOSHESH.”

Het duurde eenigen tijd eer er een bode gevonden kon worden die zich nabij de Engelsche schildwachten durfde wagen, en toen er eindelijk een met een vredesvlag Thaba Bosio verliet, was Sir George Cathcart aan het terugtrekken naar zijn kamp te Platberg. De bode volgde hem, en overhandigde den brief.

De Engelsche generaal, op zijne beurt, was niet minder begeerig naar vrede. Naar zijn oordeel was er alles te verliezen in een oorlog met een stam zoo sterk als hij ontdekt had dat de Basuto waren, en daarom maakte hij gretig

gebruik van den uitweg uit een ernstige moeilijkheid dien de brief van Moshesh aanbood. Hij zeide dat hij tevreden was met het genomen vee, dat hij vroegere verplichtingen nagekomen achtte, en dat hij terstond zou vertrekken. Er was veel gemor in het Engelsche kamp toen dit aangekondigd werd, maar de generaal sloot er zijne ooren voor, en vóór het einde der maand bereikte het leger op zijn terugreis de Oranje rivier.

De rijksregeering had reeds eenigen tijd gearzeld of zij de Souvereiniteit als een Britsche bezitting zou behouden of niet, maar zoodra de tijding van het gevecht met de Basuto Engeland bereikte, kwam zij tot een besluit. De volgende mail bracht een dépêche van den secretaris van staat voor de koloniën inhoudende dat het gebied verlaten moest worden.

Het zou onbillijk zijn den Engelschen minister van hardvochtigheid te beschuldigen, omdat hij een klein aantal blanken overliet aan de genade van een zoo machtig vijand als Moshesh. Men moet de zaak ook uit zijn oogpunt bezien. In Engeland geloofde men algemeen dat de oorlog met de Basuto ondernomen was ter wille van de Europeesche volkplanters, en men herinnerde zich dat er weinig meer dan vier jaren verlopen waren sedert er een sterke krijgsmacht naar de Souvereiniteit gezonden was om het gezag der koningin over de boeren te handhaven. Openlijk werd in Engeland verkondigd dat de emigranten zelf zich in een moeilijkheid gewikkeld hadden, en dat men het aan hen moest overlaten zich daaruit te redden zonder dat zulks den Britschen belastingbetaler iets kostte. Dat de oorlog ondernomen was door de vertegenwoordigers der rijksregeering in strijd met den wensch van bijna de geheele blanke bevolking van het gebied, was in Engeland onbekend. Het ten onder brengen der Basuto zou vele manschappen en veel geld vereischen, en de natie zou ongeneigd zijn de kosten te dragen. De boeren die zich niet konden verdedigen konden of naar de Kaap Kolonie terugkeeren of over de Vaal trekken. En derhalve, onkundig van den waren toestand van zaken, kwam

het Britsche ministerie tot het besluit dat het niets beters kon doen dan de Souvereiniteit te ontruimen.

Om dit besluit ten uitvoer te leggen werd Sir George Clerk uitgezonden als speciale commissaris. Hij verzocht de Europeesche inwoners een lichaam van vertegenwoordigers te kiezen dat het gouvernement moest overnemen: maar toen de vertegenwoordigers bijeenkwamen, protesteerden zij in de krachtigste bewoordingen er tegen door Groot-Brittanje verlaten te worden, want zelfs terwijl zij het debat voerden, was Moshesh bezig Sikonyela en nog een ander vijand te verpletteren en hun land aan het zijne te hechten. De vertegenwoordigende vergadering zeide aan Sir George Clerk dat de eer van Engeland eischte dat het de sterke barbaarsche macht, tot welker versterking het zooveel bijgedragen had, moest ten onder brengen. Als dat geschied was, zouden zij geen militaire hulp meer noodig hebben, en zouden zij bereid zijn het gouvernement van het land over te nemen, ofschoon zij voortdurend verbonden wenschten te blijven met het Britsche rijk. De instructies van den specialen commissaris maakten het hem echter onmogelijk op zulke taal acht te slaan, en hij was verplicht hen die haar gebruikten van obstructionisme te beschuldigen. De vergadering zond daarop twee afgevaardigden naar Engeland om harer Majesteits gouvernement en het parlement te smeeken hen niet te verlaten, maar dezen slaagden niet in hunne zending.

Sir George Clerk moedigde nu het overblijfsel van de partij die in haar hart tegen Engelsche heerschappij gekant was aan om zich openlijk uit te spreken. Met zijne goedkeuring, keerde Adriaan Stander, een van hare bekwaamste aanvoerdere, van over de Vaal terug, en reisde het land door, de bevolking toesprekende en betoogende dat hunne betrekking met Engeland niets dan onderwerping beteekende, want zij kregen geene bescherming hoegenaamd. Volgens de spreekwijze van den specialen commissaris, waren de heer Stander en zij die het met hem eens waren, die zich aldus uitlieten, vriendschappelijk gezind.

Deze partij koos een aantal afgevaardigden, die te Bloemfontein bijeenkwamen en onderhandelingen aanknoopten met Sir George Clerk. De vergadering die aan "obstructionisme" schuldig stond protesteerde, en werd toen door den specialen commissaris ontbonden, waarna de meeste leden en ondersteuners er van, het nutteloos vindende den wil van het Britsche gouvernement te weerstaan, overgingen tot de "vriendschappelijk gezinde" partij en de meest gunstige voorwaarden poogden te verkrijgen. Om de klachten te onderdrukken werd ruimschoots geld gegeven — het werd vergoeding voor verliezen genoemd, — en niets dat het mogelijk was te doen werd verzuimd om de ontruiming aan de bevolking in het algemeen aannemelijk te maken. Het gevolg was dat op 23 Februari 1854 eene conventie te Bloemfontein ondertekend werd door Sir George Clerk en de leden der "vriendschappelijk gezinde" vergadering, waardoor het gouvernement van het gebied dat vroeger de Oranje Rivier Souvereiniteit en daarna de Oranje Vrij Staat heette, overgedragen werd, en zijne toekomstige onafhankelijkheid werd gewaarborgd.

Er waren nu in Zuid-Afrika zes onderscheidene Europeesche gouvernementen, namelijk van :

Portret van Veldkornet S. J. Paul Kruger.

1. De Oostkust van de Zambesi tot
aan Delagoabaai	}	Portugeesche
Bezitting.
2. De Kaap Kolonie		}
3. Natal		
4. Britsch Kafferland		
5. De Zuid-Afrikaansche Republiek	}	
6. De Oranje Vrij Staat		

In 1854 bevatte de Kaap Kolonie al het land tusschen de Oranje rivier ten noorden, den Indischen oceaan ten zuiden, den Atlantischen oceaan ten westen, en Britsch Kafferland en de rivieren Indwe en Tees ten oosten.

Natal bevatte het land tusschen de Buffalo en Tugela rivieren ten noord-oosten, de Umzimkulu rivier ten zuid-westen, de Kathlamba bergen of Drakensberg ten westen, en den Indischen oceaan ten oosten.

Britsch Kafferland bevatte het gebied tusschen de rivieren Klipplaats, Tyumie, en Keiskama ten westen, de rivier Koi van waar de Klipplaats zich er mee vereenigt naar de zee ten noordoosten, en den Indischen oceaan ten zuidoosten.

De grenzen der Zuid-Afrikaansche Republiek waren niet nauwkeurig bepaald, maar ongeveer de volgende: de Limpopo rivier ten noorden, de Vaal rivier en eene lijn een weinig hooger op dan Kuruman ten zuiden, de Kalahari woestijn ten westen, en de bergachtige streek corresponderende met den Drakensberg ten oosten.

De Oranje Vrij Staat bevatte het land tusschen de Vaal rivier, de Oranje rivier, en den Drakensberg, uitgenomen Basutoland en de voor zwarten bestemde reserves.

Al het overige land in Afrika ten zuiden van de Zambesi was nog onder het gouvernement van inboorlingen opperhoofden.

HOOFDSTUK XXVI.

DE CONSTITUTIE DER KAAP KOLONIE.

De geschiedenis der Kaap Kolonie is van dezen tijd af aan zeer verschillend van die van het voorafgaande tijdperk. De lotsbestemming der bevolking wordt niet langer bepaald door personen die zes duizend mijlen ver wonen, onbekend met de toestanden van het land, en dikwijls geïnfluenceerd door politieke consideraties of beheerscht door machtige genootschappen met goede bedoelingen maar zonder ondervinding. De tijd der willekeurige heerschappij is nu voorbij, en eene liberale constitutie, door Groot-Brittanje verleend, wischt de herinnering uit van oude grieven en verwekt bij al de beschaafde inwoners eene loyale gezindheid jegens het rijk. Want voor eene kolonie met een lange zeekust die zij zelve te zwak is om te verdedigen, is het een groot voordeel verbonden te zijn met de eerste zeemogendheid der wereld. Dit voordeel springt zoo zeer in het oog dat de bevolking het ten hoogste moet waardeeren, zoolang haar de vrijheid gelaten wordt zich zelf te bestieren en haar eigen zaken te regelen.

Nadat de rijksregeering besloten had de bevolking der Kaap Kolonie te bevoorrechten met een parlement, werd de regeling der bijzonderheden verwezen naar den wetgevenden raad, die, zooals men zich herinneren zal, uit eenige ambtenaren en eenige door het gouvernement benoemde kolonisten bestond. Door dat lichaam werd eene constitutie opgesteld, en op 11 Maart 1853 werd zij afgekondigd door een order in rade. Daardoor werden twee kamers — de wet-

gevende raad en de wetgevende vergadering genaamd — ingesteld, voor beide waarvan de leden verkozen worden.

Voor de verkiezing der leden van den wetgevenden raad werd de kolonie in twee provinciën verdeeld, de westelijke en oostelijke genaamd, waarvan eerstgenoemde het recht had acht leden te kiezen en laatstgenoemde zeven. De leden behielden hunne zetels tien jaren. De hoofdrechter der kolonie was voorzitter van den raad, en mocht deel nemen aan elk debat, maar had slechts eene beslissende stem wanneer de stemmen der gekozen leden staaften. Vijf leden maakten een quorum uit. In geval van eene algemeene verkiezing, in elke provincie traden de vier die het kleinste aantal stemmen gekregen hadden, na verloop van vijf jaren, af. Het stond een kiezer vrij zijne acht of zijne zeven stemmen, naar het geval mocht zijn, naar goedvinden te verdeelen onder de kandidaten, en als hij verkoos kon hij al zijne stemmen op één kandidaat uitbrengen. In deze kiesmethode werd het recht van de minderheden op vertegenwoordiging ten volle erkend, en in de praktijk bleek het dat kiezers gewoonlijk al hunne stemmen op één kandidaat uitbrachten of ze tusschen twee verdeelden.

Een lid van den wetgevenden raad moest aan al de vereischten om kiezer te zijn voldoen, en daarenboven meer dan dertig jaren oud zijn en eigenaar zijn van onbelast vastgoed ter waarde van £2,000, of van algemeen eigendom buiten alle schuld ter waarde van £4,000.

Ter verkiezing van leden voor de wetgevende vergadering was de kolonie verdeeld in twee en twintig kiesdistricten, namelijk Kaapstad, het Kaapsch district buiten de stad, Stellenbosch, Paarl, Malmesbury, Caledon, Clanwilliam, Worcester, Beaufort, Swellendam, George, Uitenhage, Port Elizabeth, Grahamstown, Albany buiten Grahamstown, Somerset, Graaff-Reinet, Fort Beaufort, Victoria, Albert, Cradoek, en Colesberg. De Kaapstad was gerechtigd vier leden naar de wetgevende vergadering af te vaardigen, en elk der andere districten twee, zoodat de volle vergadering uit zes en veertig leden bestond. Het voorzittend lid, de Speaker genoemd, werd door de ver-

gadering gekozen, en had slechts een beslissende stem wanneer de stemmen der andere leden staakten. Twaalf leden, buiten den Speaker, maakten een quorum uit. De vertegenwoordiging van minderheden werd bij verkiezingen voor deze vergadering niet erkend, uitgenomen in het geval van de Kaapstad, waar een kiezer zijn stemmen verdeelen of allen aan één kandidaat geven kon, naar hij verkoos. De vereischten waaraan een lid van de wetgevende vergadering volendo moest waren dezelfde als die voor een kiezer.

De gouverneur had de macht de wetgevende vergadering alléén te ontbinden, of hij kon beide vergaderingen te gelijk ontbinden, naar zijn goedvinden. Het parlement moest eenmaal in elk jaar bijeenkomen, zoodat nimmer een tijdperk van twaalf maanden verlopen zou tusschen de laatste zitting in ééne sessie en de eerste in de volgende.

De leden van beide vergaderingen moesten door dezelfde personen gekozen worden. Elk mannelijk geboren of genaturaliseerd onderdaan der koningin was bevoegd en gerechtigd als kiezer geregistreerd te worden, die één en twintig jaren oud was, en die één jaar lang een huis of grond geoccupeerd had ter waarde van £25, of, in geval van geza-

Portret van Sir Christoffel Brand, eerste Speaker van de Wetgevende Vergadering.

menlijke occupatie, als het huis of de grond, onder de bewoners verdeeld, van de waarde van £25 was voor elk, of die twaalf maanden lang salaris getrokken had tegen niet minder dan £50 per jaar, of die twaalf maanden lang niet minder dan £25 per jaar verdiend had, kost en inwoning inbegrepen. Om het andere jaar moest er een nieuwe registratie van kiezers plaats vinden. Personen die genoeg eigendom in twee afdeelingen bezaten hadden het recht in elke te stemmen voor leden der wetgevende vergadering, maar niet voor leden van den wetgevenden raad. Er werd geen onderscheid gemaakt wat betreft ras of kleur, godsdienst of levenswijze.

De hoofden der verschillende gouvernements-departementen, namelijk de koloniale secretaris, de procureur-generaal, de thesaurier-generaal, en de auditeur-generaal werden nog in Engeland aangesteld, en bekleedden hunne ambten onafhankelijk van het parlement. Zij stelden wets-ontwerpen voor, en hadden recht van spreken in beide vergaderingen, maar hadden in geen van beiden recht van stemmen.

Het parlement der Kaap Kolonie kwam voor het eerst bijeen in Juni 1854. Sedert dien datum kon er geen wet gemaakt worden zonder de goedkeuring van beide vergaderingen en de bekrachtiging er van door den gouverneur. Aan de koningin is het recht voorbehouden elke wet, alzoo gemaakt, binnen twee jaren nadat zij Engeland bereikt te verwerpen, maar in de praktijk wordt van dit recht zeer zelden gebruik gemaakt. De gewone jaarlijksche zittingen duren thans gewoonlijk drie maanden, van het begin van Mei of Juni tot het begin of einde van Augustus.

Vóórdat wij de veranderingen vermelden die sedert in de constitutie gemaakt zijn, zullen wij op den toestand der kolonie in 1854 letten, omdat er zoo eene vergelijking kan worden ingesteld met haren tegenwoordigen toestand, en men zich een denkbeeld vormen kan van haren verbazenden vooruitgang onder het stelsel van zelf regeering.

Er had toen gedurende vele jaren geene volkstelling plaats

gehad, zoodat het onmogelijk is het aantal inwoners nauwkeurig te bepalen, maar het was zeker niet meer dan drie honderd en vijftig duizend zielen, van alle kleuren en leeftijden. Van dezen waren omtrent honderd en veertig duizend Europeanen.

De inkomsten in 1854 waren £295,802. De volgende waren de bronnen:

Invoerrechten	£129,402
Heerenrechten	" 44,124
Zegels en Licentiën	" 24,811
Vendurechten	" 24,604
Landinkomsten	" 23,032
Postzegels	" 13,893
Landverkoopingen	" 12,301
Alle andere bronnen	" 23,635

Totaal £295,802

De waarde van overzee ingevoerde goederen was £1,651,564, en de uitvoer van producten, die alles insloot uit de twee republieken zoowel als uit de kolonie zelve, werden gewaardeerd op £658,713. De uitgevoerde goederen waren:

Wol	£446,939
Huiden en vellen	" 51,160
Wijn	" 40,280
Kopererts	" 25,056
Graan	" 20,486
Paarden	" 15,474
Ivoor	" 7,731
Gedroogde visch	" 6,737
Aloe	" 6,204
Struisvederen	" 6,159
Gedroogde vruchten	" 5,259
Gezouten vleesch	" 4,782
Wijnsteen	" 2,908
Hoornen	" 2,182
Brandewijn	" 653
Alle andere goederen	" 16,703

Totale uitvoer £658,713

Men ziet dat deze cijfers verre ten achteren zijn bij die van onzen tijd.

In 1865 had er eene groote vermeerdering plaats in het aantal leden der wetgevende vergadering, omdat in dat jaar acht nieuwe kiesdistricten gevormd werden, namelijk Aliwal Noord, Namaqualand, Oudtshoorn, Piquetberg, Queenstown, Richmond, Riversdale, en Victoria West, en Britsch Kafferland werd aangehecht als twee kiesdistricten, King-Williamstown en Oost Londen genaamd. Elke van dezen zonden twee leden, zoodat het volle getal zes en zestig werd.

In 1872 werd Wodehouse een kiesdistrict, gerechtigd om twee leden naar de wetgevende vergadering te zenden, en zoo was het getal tot acht en zestig aangegroeid. Tegelijkertijd werd er eene verandering gemaakt bijna even belangrijk als de invoering der constitutie zelve. Gedurende de achttien jaren van 1854 tot 1872, werden de ambtenaren van den hoogsten rang die den uitvoerenden raad uitmaakten, en dus de raadsliden van den gouverneur waren, nog altijd uit Engeland gezonden, en zij bekleedden die ambten zoo lang het den secretaris van staat voor de koloniën behaagde, hetzij zij het parlement aanstonden of niet. Zij stelden alle gouvernements-wetsontwerpen op, en geen maatregel waarvan geldelijke uitgaven het gevolg zouden zijn kon voor de wetgevende vergadering gebracht worden tenzij door hen voorgesteld. Gelijk reeds vermeld is, hadden zij het recht van spreken maar niet van stemmen, in beide vergaderingen.

Zoolang dit stelsel voortduurde voelden de bekwaamste leden der regeering dat zij niet het rechte uitvoerend bewind vormden voor een volk dat vertegenwoordigende instellingen bezat, en voelden velen in het parlement dat, al had dit de bevoegdheid om ook wetten te maken niet door de regeering ingediend, en die macht over de koorden der beurs die de eigenlijke kracht eener volksvertegenwoordiging is, het ware karakter van parlementair bestuur in de kolonie niet tot zijn recht kwam.

De verandering in 1872 gemaakt, bekend als de invoering

van verantwoordelijk gouvernement, gaf hun volkomen beheer over publieke zaken. Er werd bepaald dat er vijf ministers zouden zijn, de koloniale secretaris, de procureur-generaal, de thesaurier-generaal, de commissaris van kroonlanden en publieke werken, en de secretaris voor inboorlingen zaken, die salarissen zouden trekken en die leden van het parlement zouden zijn. Deze ministers vormen het kabinet, en de gouverneur handelt op hun advies. Als hunne maatregelen niet goedgekeurd worden door eene meerderheid der parlementsleden, zijn zij verplicht af te treden, en aan den aanvoerder der oppositie wordt de taak toevertrouwd van een nieuw kabinet te vormen.

In de praktijk geeft dit stelsel aan de mannen door het volk gekozen de macht van wetten te maken en te veranderen, belastingen op te leggen en de wijze waarop het publiek geld gebruikt wordt te beheeren, en ambten in te stellen of af te schaffen. Maar het is een stelsel dat geschikt is alléén voor rassen van hooge zedelijkheid en beschaving. De meerderheid van den dag bezit de oppermacht, en in geval zij uit mannen bestaat wier kiezers niet met gematigdheid willen handelen, kan de minderheid erger onderdrukt worden dan onder den zuiversten aristokratischen regeeringsvorm. Voor laagontwikkelde rassen zou een parlement met verantwoordelijk gouvernement een der slechtste regeeringsvormen zijn die men kon bedenken.

In 1877 werd het gebied destijds gewoonlijk Griqualand West genaamd aan de Kaap Kolonie gehecht als twee kiesafdeelingen, Kimberley en Barkly, elk gerechtigd twee leden af te vaardigen naar de wetgevende vergadering, het getal alzo tot twee en zeventig vermeerderende. In 1882 werd er eene wet gemaakt Kimberley het recht gevende vier leden te kiezen, zoodat het getal vier en zeventig werd. In 1887 werden de kiesafdeelingen Tembuland en Griqualand Oost gevormd, elk het recht hebbende één lid naar de wetgevende vergadering af te vaardigen, waardoor het getal zes en zeventig werd. En cindelijk in 1895, na de aanhechting

van Britsch Bechuanaland, werden er twee nieuwe kiesafdeelingen gevormd, de éene Vrijburg, gerechtigd twee leden af te vaardigen, en de andere, Mafeking, gerechtigd één lid te kiezen. Het aantal leden der wetgevende vergadering thans is dus negen en zeventig.

De wetgevende raad heeft ook verandering en vergrooting ondergaan. In 1865, toen Britsch Kafferland aangehecht werd, werd het aantal gekozen leden tot een en twintig vermeerderd, namelijk elf voor de westelijke provincie, en tien voor de oostelijke waarin het nieuw gebied opgenomen werd.

In 1874 werden zeven kiesprovinciën in de plaats gesteld van de twee vroeger bestaande, elk waarvan drie leden moest kiezen, die hunne zetels zeven jaren lang zouden behouden. De nieuwe provinciën waren :

1. De Westelijke bestaande uit de kiesafdeelingen Kaapstad, het Kaapsch district, Stellenbosch, en de Paarl.

2. De Noord-Westelijke bestaande uit de kiesafdeelingen Worcester, Malmesbury, Piquetberg, Namaqualand, en Clanwilliam.

3. De Zuid-Westelijke bestaande uit de kiesafdeelingen Swellendam, Caledon, Riversdale, Oudtshoorn, en George.

4. De Midlandsche bestaande uit de kiesafdeelingen Graaff-Reinet, Richmond, Beaufort West, en Victoria West.

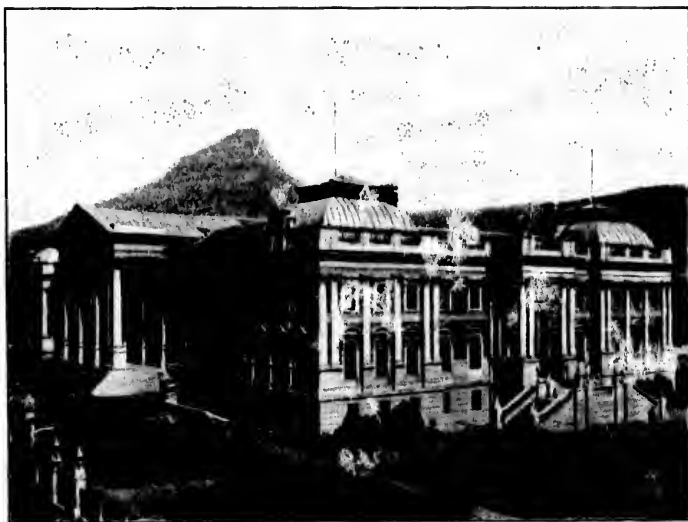
5. De Zuid-Oostelijke bestaande uit de kiesafdeelingen Port Elizabeth, Uitenhage, Grahamstown, Albany, en Victoria Oost.

6. De Noord-Oostelijke bestaande uit de kiesafdeelingen Somerset Oost, Fort Beaufort, Cradock, Colesberg, en Albert.

7. De Oostelijke bestaande uit de kiesafdeelingen King-Williamstown, Oost Londen, Queenstown, Aliwal Noord, Wodehouse, en sedert 1887 Tembuland en Griqualand Oost.

In 1887 werd Griqualand West als een kiesprovincie aangehecht, gerechtigd één lid af te vaardigen, en in 1895 werd Britsch Bechuanaland geannexeerd met hetzelfde voorrecht. De wetgevende raad van de Kaap Kolonie bestaat dus thans uit drie en twintig leden, buiten den hoofdrechtter als voorzitter, negen provinciën vertegenwoordigende.

Al de leden van beide huizen, uitgenomen de voorzitter van den raad, de speaker van de wetgevende vergadering, en de ministers, met welker ambten salarissen verbonden zijn, ontvangen betaling voor hunne diensten tegen een en twintig shillings per dag gedurende de zitting, die niet langer dan negentig dagen duren moet, en die leden wier gewone woonplaats op grooteren afstand dan vijftien mijlen is van

Parlementsgebouw te Kaapstad.

de plaats waar het parlement bijeenkomt krijgen een toelaag van vijftien shillings voor verblijfkosten voor elken dag waarop zij werkelijk de vergadering bijwonen.

Het gevaar van stemrecht te geven aan personen die den aard van den vertegenwoordigenden regeeringsvorm niet kunnen begrijpen, en die geene verantwoordelijkheid gevoelen ten opzichte van de wijze waarop zij van dat voorrecht gebruik maken, is duidelijk gebleken sedert den dag waarop de constitutie opgesteld werd, en na verloop van tijd werd het

gevaar steeds grooter. Jaar op jaar vermeerderde de waarde van grond en het loon van kleurlingen arbeiders werd hooger, totdat het eindelijk in sommige afdeelingen scheen alsof de macht om leden te kiezen spoedig in handen zou zijn van personen volkomen onbevoegd om behoorlijk gebruik er van te maken. De toestand dreigde niet alleen gevaarlijk, maar ongerijmd te worden. In plaats van ontwikkelde leden der maatschappij, werd het waarschijnlijk dat barbaren zonder zelfs een schijn van beschaving de grondslag van het politieke leven zouden worden in uitgebreide districten der kolonie.

Daarom werd er in 1892 eene wet gemaakt waardoor de ballotage ingevoerd werd en de eischen waaraan kiezers moeten voldoen veranderd werden, ofschoon allen die toen geregistreerd waren ongemoeid gelaten werden. Sedert dien datum moet een kiezer een mannelijk Britsch onderdaan zijn, meer dan een en twintig jaren oud, die een huis of grond occupeert £75 waard, of die £50 per jaar als salaris of loon ontvangt, en die zijn naam teekenen kan en zijn adres en beroep kan neerschrijven. Dit was voorzeker eene groote verbetering, maar er zijn vele nadenkende personen in de kolonie die meenen dat het stemrecht nog te laag gesteld is als men volkomen veilig zijn wil onder den bestaanden regeeringsvorm en bij de politieke gelijkheid der verschillende rasen waaruit de bevolking samengesteld is.

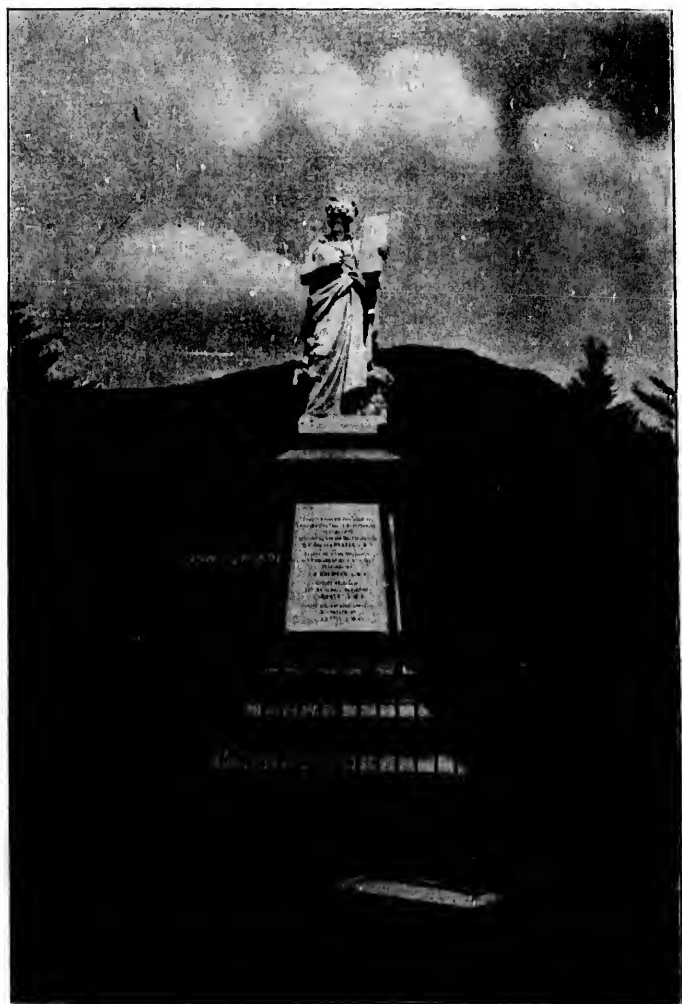
In het volgend jaar, 1893, werd eene wet aangenomen, waardoor de ministerieele ambten opnieuw geregeld werden. Thans zijn de ministers de koloniale secretaris, de thesaurier, de procureur-generaal, de commissaris voor publieke werken, en de secretaris voor landbouw. Er is ook een eerste minister, die een dezer ambten bekleeden kan of geene er van, maar die, in elk geval, te beslissen heeft over alle zaken welke vroeger behoorden bij het thans niet meer bestaande departement van den secretaris voor naturellen zaken.

Tegelijkertijd werd de wijze van stemmen voor leden van

de wetgevende vergadering eenvormig gemaakt in de Kaapstad met die in de andere klesafdeelingen, zoodat nu slechts ééne stem op één kandidaat uitgebracht kan worden, niet vier gelijk vroeger.

Eene verandering van nog grooter belang dan eene van de bovengenoemde moet nog worden vermeld. Tot 1882 mocht alléén de Engelsche taal in de parlementaire debatten gebruikt worden, evenals in de verrichtingen van gerechtshoven of in zaken in de publieke kantoren. Dit was bepaald onbillijk, want Hollandsch wordt gewoonlijk gesproken door minstens drie vijfde van de blanke bevolking in de kolonie, en door een nog grootere evenredigheid van de kleurlingen, de Bantu niet meegerekend. Dat het niet als officieele taal erkend werd was voor de oude kolonisten een der ernstigste grieven tegen de regeering. Het parlement kon niet werkelijk beschouwd worden het volk te vertegenwoordigen zoolang de taal der meerderheid verboden was, en inderdaad trachtten betrekkelijk weinigen van het oude geslacht leden er van, te worden. Het duurde eenigen tijd voordat zij de volle betekenis van verantwoordelijk gouvernement begrepen, namelijk dat het de bevolking van het land volkomen beheer gaf over hunne eigene zaken, maar zoodra zij dit inzagen was het een hunner eerste daden dezelfde rechten voor hunne eigene taal te verwerven als voor het Engelsch. Beide talen kunnen nu gebruikt worden in het parlement, in gerechtshoven, en in publieke kantoren, naar goedvinden van den spreker, en niemand wordt in de gewone takken van den civielen dienst opgenomen zonder voldoende kennis van beiden.

Het zou onjuist zijn te zeggen dat door dezen maatregel de toon der debatten verhoogd of de rechtsbedeeling verbeterd is, maar het parlement is daardoor voorzeker een betere volksvertegenwoordiging geworden, en een ernstige hinderpaal is er door uit den weg geruimd tegen de ineensmelting van de kolonisten van Hollandsche en Britsche afkomst tot één volk met dezelfde belangen en dezelfde begeerten. Want het

Het Taal Monument, Burgersdorp.

was eenvoudig eene daad van rechtvaardigheid. Een onrecht wer' den ouden kolonisten gedaan toen hunne taal onderdrukt werd, en zij konden zich niet bevredigd gevoelen zoolang dat onrecht niet opgeheven was. Nu kunnen zij in dit opzicht tevreden zijn.

De opschriften op het monument zijn: —

VRIJHEID VOOR DE HOLLANDSCHE TAAL!

Eerste Volksbesluit voor de Hollandsche Taal te Burgersdorp in Juni 1879, op voorstel van den WelEdelen heer D. P. van den Hever, L. W. R.

Eerste Acte van Hollandsch in 't Parlement, Acte N°. 1, 1882. Voorsteller J. H. Hofmeyr, L. W. V.

Eerste Kandidaat der Nationale Herleving, J. Joubert, L. W. V.

Eerste Hollandsche spreker in 't Parlement, J. Luttig, L. W. V.

HOOFDSTUK XXVII.

DE PROVINCIE BRITSCH-KAFFERLAND.

Vóór 1857 waren er bijna geen Bantu in de Kaap Kolonie, uitgenomen de Fingos die er in gebracht waren door Sir Benjamin D'Urban en de Tembus van Glen Grey, terwijl Britsch-Kafferland — het gebied tussehen de Keiskama en de Kei — zeer weinige blanke inwoners had, met uitzondering van soldaten, daar het land aldaar gereserveerd was voor de afdeeling van den Xosa stam die onder Engelsche heerschappij was. Na dien datum verspreidden zich vele duizenden Xosas over de kolonie tot aan Port Elizabeth, en eene bevolking van Europeesch bloed bewoonde een groot gedeelte van het land oostwaarts tot aan de Kei. Deze verandering in de positie der twee rassen werd veroorzaakt door eene gebeurtenis meer verbazend dan iets dat in den avontuurlijksten roman te lezen staat.

De opperhoofden hadden openlijk verklaard dat zij zich onderwierpen aan de voorwaarden hun bij het einde van den laatsten oorlog gesteld, maar heimelijk waren zij besloten den strijd met de blanken te hervatten zoodra de omstandigheden het toelieten. Kort na het sluiten van den vrede, werd Sir George Cathcart als gouverneur en hooge commissaris opgevolgd door Sir George Grey, een der bekwaamste gouverneurs die de kolonie ooit heeft gehad, en hij nam dadelijk stappen om, gelijk hij hoopte, het opnieuw uitbreken van vijandelijkheden te beletten.

Als hooge commissaris oefende hij het oppergezag uit in

Britsch-Kafferland. Voorzien van een groote som gelds uit de rijks schatkist, trachtte hij de opperhoofden te bevredigen door hun pensioenen te geven, die maandelijks uitbetaald werden als vergoeding voor de macht die zij schijnbaar verloren hadden, en hij trachtte het geloof in tooverij uit te roeien door een groot en prachtig hospitaal te King-Williamstown te bouwen, waarin zwarten die ziek waren door een bekwamen dokter behandeld werden. Ook begon hij wegen in de provincie aan te leggen, en een groote zeebreker te bouwen bij

Het Grey Hospitaal, King-Williamstown.

den mond van de Buffalo rivier — de haven van Oost-Londen genaamd, — met het bepaald doel het nut te doen inzien van geld door arbeid te verdienen. In dienzelfden geest moedigde hij zendelingen van de Vrije Kerk van Schotland en van het Wesleyaansch genootschap aan industriescholen op te richten, waarin pogingen konden aangewend worden om jonge Fingos en Xosas op te leiden als tuiniers, timmermans, smeden, en wagenmakers, en waar een aantal der knapste jon-

gens opgevoed konden worden als tolken, schoolmeesters, en evangelisten. Een der inrichtingen die hij zoo met geld ondersteunde bestaat nog. Deze is Lovedale, eene inrichting van de Vrije Kerk van Schotland, schoon gelegen op den westelijken oever van de Tyumie rivier, waar sedert dien tijd aan Bantu jongens en meisjes eene uitstekend goede opleiding in handen arbeid zoowel als in de vakken van het gewone schoolonderwijs gegeven is, en waar thans omtrent vijf of zes honderd leerlingen wonen.

Deze waarlijk philanthropische maatregelen echter konden eerst na vele jaren eene goede uitwerking hebben, en zelfs dan zou een zeer klein gedeelte der bevolking er door bevoordeeld worden. Zij waren pas genomen toen de tijding den hoogen commissaris in de Kaapstad bereikte dat buitengewone groote hoeveelheden vee in en buiten Britsch-Kafferland geslacht werden, en dat de Xosas een uittartende houding aannamen. Kolonel Maclean, die Kolonel Mackinnon opgevolgd was als hoofd van het plaatselijk gouvernement, ontdekte spoedig de oorzaak, en rapporteerde haar.

Op zekeren morgen in Mei 1856 ging een meisje, Nongkause genaamd, water halen bij een kleinen stroom die voorbij hare hut vloeide. Bij haar terugkeer zeide zij dat zij bij de rivier eenige mannen gezien had die er geheel anders uitzagen dan die welke zij gewoonlijk ontmoette. Haar oom, Umhlakaza genaamd, ging de vreemdelingen zien, en vond ze op de aangewezen plaats. Zij bevalen hem naar huis te gaan en zekere ceremoniën te verrichten, waarna hij een os moest offeren aan de geesten der afgestorvenen, en op den vierden dag naar hen terugkomen. Er was in hun voorkomen iets dat gehoorzaamheid vorderde, en daarom deed de man wat hem door hen bevolen was. Op den vierden dag ging hij weer naar de rivier. De vreemdelingen waren er evenals te voren, en tot zijne verbazing herkende hij onder hen zijn broeder die vele jaren geleden gestorven was. Toen vernam hij voor het eerst wie en wat zij waren. Als eeuwige vijanden van den blanke, kondigden zij hem aan dat zij van de overzeesche slagvelden

— (zij hadden iets gehoord van den Krim oorlog) — gekomen waren om de Xosas met hunne onoverwinnelijke macht te helpen den witman uit het land te jagen. Tusschen hen en de opperhoofden moest Umhlakaza de tusschenpersoon zijn, het kanaal waardoor bevelen zouden gegeven worden. Want vreemde dingen moesten er gedaan worden, vreemder dan ooit te voren gedaan waren, als de aangeboden hulp hun welkom was. In de eerste plaats, moest hij het volk zeggen dat het zich niet langer met toovermiddelen moest inlaten; en ten tweede, dat het zijn vet vee slachten en eten moest.

Dit is het wat de Xosas elkander vertelden van de wijze waarop Umhlakaza en Nongkause bekend geworden waren met de geheimen van de geestenwereld. Umhlakaza en Nongkause! Welke vreeselijke tooneelen van lijden en dood werden in later jaren voor den vast geroepen bij het noemen van die twee namen!

Kreli, het opperhoofd van den stam, die aan de oostzijde der Kei woonde, begroette de boodschap met blijdschap. De blanken geloofden algemeen — ofschoon het niet bewezen kon worden — dat hij de aanlegger van het plan was. Hij gaf order dat het bevel der geesten gehoorzaamd en dat al het beste vee geslacht en gegeten moest worden. Zijne boden haastten zich naar de opperhoofden in Britsch-Kafferland, om hun mede te deelen wat er gebeurd was, en hunne samenwerking te vorderen. De Engelsche autoriteiten meenden dat deze opperhoofden geen trouw aan iemand anders verschuldigd waren dan aan de Britsche koningin, maar zij waren nooit meer bereid geweest het hoofd van hun stam te gehoorzamen dan op dat oogenblik. De Xosas waren terstond in een toestand van beroering. De meeste opperhoofden begonnen te slachten, maar Sandile, de hoogste in rang onder hen, die vreesachtig en besluiteloos van karakter was, hield zich een tijdlang er buiten. De hooge commissaris liet Kreli weten dat ofschoon hij in zijn eigen gebied doen kon wat hij goed vond, hij niet langer Britsche onderdanen moest aanhitsen hun vee te dooden; anders zou het noodzakelijk worden hem te

straffen. Maar hij bekommerde zich weinig over deze bedreiging, daar de tijd nabij was wanneer het aan hem zou staan van straffen te spreken.

Kreli, anders dan zijn vader Hintsä, was een man van aanmerkelijk verstandelijk vermogen, maar het Bantu geloof was diep in hem geworteld, en, hetzij hij met het verhaal van Umhlakaza iets te doen had of niet, het was hem stellig volkomen ernst de beweerde bevelen der geesten degelijk ten uitvoer te leggen.

De openbaringen werden weldra talrijker. Het meisje, in de rivier staande in tegenwoordigheid van eene menigte misleide personen, hoorde een vreemd bovennatuurlijk geluid onder hare voeten, dat Umhlakaza voor stemmen verklaarde van geesten die over de aangelegenheden van menschen beraadslaagden. Het eerste bevel was vee te doden, maar de gulzige geesten schenen onverzadelijk in hunne eischen. Steeds meer werd er gedood, maar nooit was het genoeg. En zoo bleef de verblindende maand na maand voortduren, zich elken dag verder verspreidende en nieuwe slachtoffers aangrijpende. Na eenigen tijd gaf Sandile toe aan het dringend verzoek van zijn broeder Makoma, die beweerde dat hij zelf de geesten gezien had van twee overleden raadsmanen van zijn vader, die met hem had gesproken, en dat zij Sandile gelastten zijn vee te doden als hij niet met de blanken wilde omkomen.

Vóór dezen tijd was het laatste bevel van Umhlakaza reeds gegeven, dat bevel, welks gehoorzame uitvoering de volkomen voorbereiding der Xosas zou zijn, waarna zij de hulp waardig zouden zijn van een heirleger geesten. Geen enkel dier van al hun vee moest in het leven gelaten, elke graankorrel in hunne schuren moest vernield worden. Maar welk een toekomst van rijkdom en eer werd den geloovigen en gehoorzamen voorspeld! Op een bepaalden dag zouden millioenen ossen en koeien, schooner dan die welke zij bevolen werden te doden, uit den grond te voorschijn komen en het gansche veld bedekken. Groote velden kafferkoorn, rijp en eetbaar, zouden in één oogeblik te voorschijn komen. De oude helden van den

stam, de grooten en wijzen van vroegere dagen, uit de dooden opgewekt op dien blijden dag, zouden verschijnen en deel nemen in de vreugde der geloovigen. Rampen en ziekte zouden niet meer worden gekend, en de zwakheden des ouderdoms zouden op hen niet drukken, want jeugd en schoonheid zouden terugkeeren zoowel tot de herleeftedooden als tot de zwakke levenden.

Dit was de voorstelling van het Paradijs zooals zij door den Xosa profeet afgeschilderd en het bedwelmde volk voor oogen gehouden werd. En vreeselijk zou het lot zijn van hen die den wil der geesten weerstonden of verzuimden hunne bevelen te gehoorzamen. De dag, die den geloovigen zooveel vreugd brengen zou, zou hun niets dan verderf berokkenen. De hemel zelf zou instorten en hen met de Fingos en de blanken verpletteren.

Zendelingen en agenten van het gouvernement trachtten te vergeefs het krankzinnig werk te verhinderen. Een verblindende waanzinnigheid had de gemoederen der Xosas bevangen, en zij wilden naar geene redeneering luisteren en geen tegenspraak verdragen. Blanken die op eenigerlei wijze trachtten zich met de zaak te bemoeien werden met donkeren blik aangezien, en kregen den raad zich met hun eigen zaken bezig te houden. Maar die dwepers wier verbeelding zich bezig hield met grenzenloozen rijkdom, kochten toch gretig kleinigheden van Britsche handelaars, in ruil voor de huiden van twee honderd duizend stuks geslacht vee. Zij handelden bijna allen onder den invloed van bijgeloof, ofschoon er weinig twijfel bestaan kan dat eenige opperhoofden deze handelwijze alleen als een voorbereiding tot den oorlog opvatten. Den geheelen Xosa stam, ten volle gewapend en in verhongerenden toestand, op de kolonie te werpen, was het doel dat dezen steeds voor oogen hadden. Zij waren te blind om de vreeselijke kans op mislukking van zulk een waagstuk te kunnen zien, of te opgewonden om ze te kunnen berekenen.

Er waren er een paar die de voorspellingen van Umhlakaza niet geloofden, noch verwachtten dat de oorlog gelukkig voor

hen afloopen zou, maar die toch al hun voedsel vernielden. Bukhu, Kreli's oom, was een van dezen. "Het is het bevel van het opperhoofd," zeide hij, en toen er niets meer overgebleven was, zat de oude man met de vrouw die hij het liefst had in zijn ledige kraal neer en stierf. Kreli's hoofdtraadsman bestreed het plan totdat hij zag dat woorden nutteloos waren. Toen verklarende dat al wat hij had aan zijn opperhoofd toebehoorde, gaf hij bevel om te dooden en te verwoesten, en hij ontvluchtte de plek als een razende krankzinnige. Onder de Xosas, gelijk onder al de stammen langs de zuidoostelijke kust, wordt absolute en stilzwijgende gehoorzaamheid aan de bevelen van het opperhoofd als de eerste en hoogste plicht van een ieder beschouwd.

In de eerste maanden van 1857 heerschte er een buitengewone bedrijvigheid in het land van de Keiskama naar de Bashee. Groote kralen werden er gebouwd voor het vee dat zoo spoedig verschijnen zou in een hoeveelheid zoo groot als die der sterren aan den hemel. Groote vellen zakken werden er gemaakt om de melk te bevatten die spoedig overvloedig zijn zou als water. Maar zelfs terwijl zij werkten waren sommigen aan het verhongeren. Ten oosten van de Kei waren de bevelen van den profeet letterlijk gehoorzaamd, maar de opstendingsdag bleef nog uit. Het was om aan de Gaikas genade te betoonen, zeide Umhlakaza, want Sandile had nog niet alles geslacht. Nooit werd er iets meer dom overlegd, meer blindelings uitgevoerd dan deze krankzinnige daad der Xosas. Eén deel van den stam was letterlijk aan het verhongeren, terwijl een ander deel nog bezig was zijne levensmiddelen te vernietigen.

Het gouvernement deed al het mogelijke om de grenzen te beschermen. Elke post werd versterkt en elke soldaat die beschikbaar was werd er heen gezonden. De kolonisten waren ook op den verwachten schok voorbereid, wanneer hij ook komen zou. En nadat verdedigings voorzorgen genomen waren, werd er een voorraad voedsel bijeengebracht om levens te redden. Want geen hart kon er zoo koud zijn dat geen

medelijden gevoelde met deze misleide schepsels die zich zoo dolzinnig in een zeker verderf stortten.

Eindelijk brak de morgen aan van den zoo lang en zoo vurig verwachten dag. Den geheelen nacht hadden de Xosas in de uiterste spanning van opgewondenheid gewaakt, verwachtende twee bloedroode zonnen over de oostelijke heuvelen te zien opkomen, wanneer de hemelen zouden ineensstorten, en de rassen die zij haatten verpletteren. Uitgehongerd, en half bezwijkend, was het voor hen toch een nacht van woeste, wanziinnige blijdschap. De morgen, die dagen zou na eenige korte uren die langzamerhand minuten werden, zou het einde zien van al hun lijden, al hun ellende. En zij wachtten en waakten. Eindelijk naderde de zon den horizon, eerst een roosverwigen glans op de bergtoppen werpende, en toen heuvelen en valleien in een stroom van licht badende. De moed ontzong den wakers. "Wat" vroegen zij, "zal er van ons worden als Umhlakaza's voorspellingen onwaar blijken te zijn?" Maar misschien was de middag bedoeld, en toen de schaduwen zich verlengden naar het oosten, dachten zij misschien dat zonsondergang de bepaalde tijd was. De zon ging onder — zooals dikwijls in dat schoone land — achter wolken van karmozijn en goud, en de Xosas begrepen de werkelijkheid van hun vreeselijken toestand.

Een misslag, die een kind nauwelijks zou hebben begaan, was door de bestierders van dit akelig treurspel bedreven. Onder voorwendsel van de opstanding bij te wonen, hadden zij de krijgslieden van den geheelen stam behooren bijeen te vergaderen op een punt vanwaar zij zich in één massa op de kolonie hadden kunnen werpen. Dat was niet geschied, en nu was het te laat om ze bijeen te brengen. Er werd eene poging aangewend om den misslag te herstellen, en de opstandingsdag werd nogmaals uitgesteld, maar de woeste opgewondenheid was thans vervangen door de donkerste wanhoop. De eenige overgebleven kans om hun leven te redden was de kolonie te bereiken, maar als smeekelingen, niet als krijgslieden, moest het uitgehongerd volk nu gaan.

De akeligheden die volgden kunnen slechts gedeeltelijk worden vermeld. Er zijn nu nog mannen in leven, die toen als wilde en naakte vluchtelingen de gebeurtenissen van die dagen hebben bijgewoond, maar ze toch niet kunnen beschrijven. Het gausche tooneel is hun als een afgrijselijke nachtmerrie, of als de herinneringen van iemand in een toestand van ijlhoofdigheid. In vele gevallen werden al de banden verbroken die menschen in elken maatschappelijken toestand aan elkander hechten. De broeder vocht met den broeder, de vader met den zoon, om stukken en brokken van die groote melkzakken zoo zorgvuldig door hen gemaakt toen zij zoo hoopvol waren. De ouden, de zieken, de zwakken, werden door de jongen en sterken aan hun lot overgelaten. Alle soorten van wilde planten en zelfs boomwortels werden als voedsel bijeengezameld. Velen die nabij de zee kust waren trachtten zich te voeden met de schelpdieren die zij daar vonden. Ongewoon aan zulk voedsel, werden zij door buikloop aangetast, die het werk van den hongersnood voltooide. In andere gevallen zaten geheele huisgezinnen neer en stierven samen. Van vijftien tot twintig geraamten werden later dikwijls onder één enkelen boom gevonden, aanduidende waar ouders en kinderen den dood ondergingen toen de laatste straal van hoop verdwenen was.

Een onophoudelijke stroom van uitgeteerde schepsels stortte zich in de kolonie, de meesten jonge mannen en vrouwen, maar somtijds vaders en moeders op hun rug half stervende kinderen dragende. Zij zaten neer voor de boerenwoningen en vroegen op den erbarmelijksten toon om voedsel, en zij vroegen niet te vergeefs.

Onder hen die omkwamen was Umhlokaza zelf, hetgeen als bewijs gelden kan dat hij niet een bedrieger was, maar een krankzinnige. Nongkause ontkwam, en woonde vele jaren later in het district Alexandria, waar zij door het volk van haren stam zoowel gehaat als gevreesd werd. Omtrent de meest belangrijke gebeurtenis in haar leven bewaarde zij een hardnekkig stilzwijgen, beslist weigerende op vragen haar daaromtrent gedaan te antwoorden.

Tusschen de eerste en laatste dagen van 1857 toonen de officieele opgaven van Britsch Kafferland eene vermindering in de bevolking aan van honderd en vijf duizend tot acht en dertig duizend van beide seksen en elken leeftijd. Zeven en zestig duizend waren omgekomen of verstrooid. In het middelpunt van dit gebied lag King-Williamstown, en daar had het gouvernement eene hoeveelheid mielies verschaft, waardoor de levens van duizenden gered werden. Tusschen de Kei en de Bashee was er geen zoodanig magazijn, en daar was het bijna onmogelijk te vluchten, tenzij dan naar jaloersche en vijandige stammen. De sterfte daar was dus hooger dan in Britsch Kafferland. Volgens de laagste schatting was het aantal van hen die aan beide kanten van de Kei omkwamen vijf en twintig duizend, de gewone berekeningen verdubbelen dat getal. De macht van den stam was tijdelijk geheel en al verbroken.

Sedert deze gebeurtenis zijn Xosas dicht verspreid geworden over de oostelijke districten der Kaap Kolonie. Duizenden gingen in dienst bij de boeren, en schikten zich tot op zekere hoogte in hunne nieuwe omgeving. Anderen vonden een levensonderhoud als dienstdoden in de steden en dorpen. Daar werden hun hier en daar locaties gegeven, en Europeesche grondeigenaars vonden het voordeelig een aantal huisgezinnen op hunne plaatsen te laten wonen, waar zij huur betalen en werkvolk verschaffen moesten als het noodig was. Deze private locaties, zooals men ze noemt, worden in de oostelijke districten, waar de meeste Kaffers zijn, zeer ongewenscht geacht door iedereen, uitgenomen de eigenaars er van, en het gouvernement heeft het noodig geoordeeld ze onder toezicht van inspecteurs te plaatsen en de vermeerdering van hun aantal zooveel mogelijk tegen te gaan. Door deze locaties zijn in sommige districten ten westen van de Visch rivier groote stukken grond, vroeger bijna uitsluitend door blanken bewoond, practisch voor Europeanen verloren gegaan.

Nu een groot deel van Britsch Kafferland ontvolkt was door

de krankzinnige daad der Xosas, die al hun eigendom verwoest hadden en later weggevlucht waren, werden door Sir George Grey boerenplaatsen omtrent zeven of acht honderd morgen groot toegekend aan een aantal uitgekozen personen uit de Kaap Kolonie, op voorwaarde dat zij krijgsdienst moesten doen en een kleine erfpacht moesten betalen. Een aantal

Portret van Sir George Grey in 1896.

Europeesche volkplanters werd dus achter de meest geduchte Kaffersterkten gestationeerd. Eenige regimenten van het Duitsch legioen door Groot-Brittanje op de been gebracht gedurende den Krim oorlog werden uitgezonden, en in het land afgedankt, waar volgens het militaire dorps stelsel, aan de officieren en soldaten stukken grond toegekend werden. Vele van de manschappen kwamen vooruit, en zij waren ongetwijfeld van groot nut voor het land, maar in het algemeen kwam er van de dorpen niet veel terecht. Het aantal vrouwen was zoo klein dat men niet verwachten kon dat deze volkplantingen zouden blijven bestaan, en de mannen waren beter geschikt voor het leven in steden dan voor den landbouw. De meeste hunner gingen uiteen toen het uitgeven van rantsoenen ophield.

Een aantal boerenarbeiders, gekozen uit de geharde landbouwers van Noord-Duitschland, werd kort daarna ingebracht.

De mannen waren vergezeld van hunne vrouwen en kinderen, en waren gewoon aan arbeid en aan een hard leven. In 1858 en 1859 waren meer dan twee duizend hunner te Oost-Londen geland. Zij waren uitgezonden volgens een contract tusschen Sir George Grey en een koopman in Hamburg, en moesten binnen zekeren tijd de kosten van hun overtocht betalen en veertig shillings per morgen voor den hun toegekenden grond. Zij werden in verschillende deelen van de provincie geplaatst, maar hoofdzakelijk in de vallei van de Buffalo rivier.

Geen betere volkplanters had men kunnen invoeren. Door hunne werkzaamheid waren zij na weinige jaren in het bezit van een aanmerkelijke hoeveelheid vee, en hunne kleine boerderijen waren weldra modellen van zorgvuldige bewerking. Als groenteboeren waren zij ongeëvenaard in Zuid-Afrika. Spaarzaam, matig, werkzaam, en godsdienstig, droegen zij zeer veel bij tot den bloei der provincie.

King-Williamstown werd spoedig een plaats van niet weinig beteekenis. Zij had een garnizoen bestaande uit een groot aantal Britsche troepen, en was het middelpunt van een grooten handel en bovendien de zetel van het plaatselijk gouvernement.

In theorie had het Kaapsche parlement geen macht om wetten te maken voor Britsch Kafferland, maar in de practijk werd eene wet, zoodra zij in de Kaapstad aangenomen was, door den hoogen commissaris geproclameerd als van kracht in de provincie, en zoo werd eenvormigheid daarin verkregen. De inkomsten waren klein, en moesten aangevuld worden door toelagen uit de rijks schatkist.

Maar nu het gebied niet langer uitsluitend door Bantu bewoond werd, waren de rijks ministers van oordeel dat het ingelijfd kon worden bij de Kaap Kolonie en dat de Britsche belastingbetalers van dezen last konden ontslagen worden. Voorstellen in dien geest werden dus voor het Kaapsche parlement gelegd, maar waren niet aangenomen. Eindelijk passeerde het rijks parlement een akte van vereeniging, die echter eerst na verloop van een zeker tijdperk van kracht zou

worden, en mits het Kaapsche parlement niet intusschen de provincie annexeerde. Met dit document gewapend, legde Sir Philip Wodehouse, Sir George Grey's opvolger als gouverneur en hooge commissaris, het parlement een wetsontwerp voor waarin voorziening werd gemaakt voor de inlijving van Britsch Kafferland als twee kiesafdeelingen — King-Williamstown en Oost-Londen, — en na veel bestrijding werd het door eene meerderheid in beide huizen aangenomen, en in 1865 werd het in werking gebracht.

de
Sir
eur
oor
van
ms-
het
in

HOOFDSTUK XXVIII.

DE KOLONIE NATAL.

HET tijdstip waarop Natal een Britsche bezitting werd viel al zeer ongelukkig voor het welzijn van het land. Want de openbare meening was in 1842 in Engeland zoo welwillend gestemd jegens de zwarten dat dit schoon en vruchtbaar land, dat de woonplaats kon geworden zijn van vele duizenden werkzame Europeesche huisgezinnen, prijsgegeven werd aan elken man van het Bantu ras die er in verkoos te komen.

Men kan deze zaak natuurlijk uit verschillende oogpunten beschouwen. De Bantu zelven, die aan hunne levenswijze verreweg de voorkeur geven boven de onze, daar zij betrekkelijk vrij van zorg en arbeid is, zijn vast er van overtuigd dat het behoorlijk en wenschelijk is dat Natal in hun bezit is. De zendeling, die het ruw materiaal zoekt dat hij bewerken wil, is natuurlijk van hetzelfde gevoelen. Maar de man die gelooft dat het versterken van het Europeesch element een zegen zou zijn voor Afrika zelf, die er van overtuigd is dat de inboorlingen-stammen van het vasteland nooit beschaafd kunnen worden, uitgenomen onder Europeesch gouvernement en onder de leiding en beheer van een groot aantal Europeesche volkplanters, moet het weggeven van den grond van Natal aan de Bantu als een zeer grooten misslag beschouwen.

Zoodra Groot-Brittanje daar oppermachtig werd, trokken allen die Panda vreesden het land in, waar zij zeker wisten dat zij beschermd en hun veroorloofd zou worden te leven

zooals zij verkozen. Hunne geboorteplaats en die hunner vaderen mocht veraf gelegen zijn, maar zij werden allen inboorlingen genoemd door het gouvernement, en zoodra er schikkingen gemaakt konden worden, werden hun stukken grond gegeven waarop zij wonen konden. Zendingen vestigden zich onder hen, en na verloop van tijd werden er eenigen tot het Christendom bekeerd en maakten eenige vordering in beschaving. Er zijn inderdaad verscheidene voorbeelden van personen die tot een groote hoogte gestegen zijn, want nergens in het geheele vasteland van Afrika zijn er zwarten te vinden die van nature met zulk een goed verstand begaafd zijn als onder sommige van de stammen in Natal. Maar de groote meerderheid blijft wat hare voorvaderen waren, want het gebruik van eenige goederen van Europeesch fabrikaat kan niet beschouwd worden als een bewijs van werkelijke verandering.

Geen volk ter wereld is meer vruchtbaar dan de Bantu van Zuid-Afrika, want zij zijn merkwaardig gezond en krachtig, en elke volwassen vrouw onder hen is getrouwd. De sterfte onder hen in steden gedeeltelijk door Europeanen bewoond is groot, omdat hunne normale gewoonten daar veranderd worden en velen hunner doen vreemde ondeugden en ziekten op, maar in hunne eigene kralen, waar zij volgens voorvaderlijke gewoonte leven, is zij klein. Het gevolg van deze groote vruchtbaarheid en kleine sterfte is natuurlijk een snelle vermeerdering der bevolking. Zijn de Bantu aan zich zelf overgelaten, dan wordt die vermeerdering beteugeld door oorlogen onder de stammen en doodstraffen wegens tooverij, maar onder een beschaafde regeering komen deze invloeden niet voor. Er is thans minstens een half millioen van dat volk binnen de grenzen van Natal. Het is hun vergund volgens hunne eigene wetten en gewoonten te leven, want het zou nu onmogelijk zijn om deze op eenigerlei wijze te veranderen zonder hunne toestemming; maar zij betalen eene kleine hutbelasting, en het gouvernement oefent algemeen beheer over hen uit.

Ten gevolge van hunne aanwezigheid in zulk een groot aantal heeft het land geen Europeesche kolonisten aangetrokken, en slechts ééns is een groot aantal blanco immigranten er heen gegaan sedert de Britsche verovering. Tusschen 1848 en 1851 kwamen er omtrent vier of vijf duizend Engelschen aan, aan wie kleine stukken grond werden toegekend, maar velen hunner verhuisden later naar Australië en er bleven maar weinigen die zich op landbouw toelagden. Blanken van buiten vestigen zich elk jaar in het land, maar nooit in grooten getale. Er zijn daar thans niet meer dan vier en veertig duizend in het geheel, dat wil zeggen, op elke twaalf Afrikaansche zwarten is er slechts één blanco.

Ofschoon het verschil in aantal zoo groot is, hebben de Bantu den vrede van het land niet dikwijls verstoord, en slechts twee of drie malen was het noodig de militaire macht tegen overmoedige opperhoofden te gebruiken. Zij hebben tot nu toe ruimte genoeg om op hun gemak naar hunne eigene gewoonten te leven, en de belasting is zoo licht dat zij haar niet als een last gevoelen. Maar deze toestand van zaken kan niet altijd blijven voortduren, want zij vermenigvuldigen zoo snel dat er eenmaal om meer ruimte zal moeten gestreden worden. Welke gedaante die strijd aannemen zal, kan natuurlijk niet worden voorzien.

Slechts eenmaal sedert de Britsche occupatie van het land is er een ernstige rustverstoring geweest binnen zijne grenzen.

In 1848 vluchtte een deel van den Hlubi stam uit Zululand, en een locatie werd hun toegekend bij den oorsprong van de Boesman's rivier, onder den Drakensberg. De Hlubis waren vroeger de grootste stam in Zuidoostelijk Afrika geweest, maar in de oorlogen van Tshaka waren de meesten gedood, en zij die in het leven bleven werden overal verstrooid. "Er was een witte vlek van de Tugela tot aan Thaba Ntshu, en die vlek was onze beenderen," zeide een oude Hlubi eens tot den schrijver van dit boek, toen hij hem

zijne eigene lotgevallen verhaalde. Hij had er bij kunnen voegen dat er een dergelijke vlek was van de Tugela tot aan de Kei. Langs beide deze wegen waren er eenige verstrooide vluchtelingen, en dezen zijn zoozeer vermenigvuldigd dat als hunne afstammelingen heden allen bijeenverzameld konden worden, de Hlubi nogmaals boven al de anderen uitsteken zouden als de grootste stam in het land.

De grootste opperhoofden waren gesneuveld in Tshaka's oorlogen, en een van den hoogsten rang der overgeblevene was Langalibalele — in het Hollandsch: de zon brandt, — het hoofd van het deel van den stam dat zijn toevlucht nam naar Natal. Een vreemdeling die zijne locatie in 1873 bezocht zou hem aangezien hebben voor een man van weinig betekenissen, wiens volgelingen uit niet meer dan tien duizend zielen, allen te zamen, bestonden; maar zij die met zijne geschiedenis bekend waren wisten dat, ofschoon hij een man was van een niet zeer krachtig karakter, hij zeer bemind was door velen die zóó ver van hem verwijderd woonden als de Caledon in de ééne richting en de Visch rivier in de andere.

Er was eene wet in Natal, noodig voor de publieke veiligheid, dat geen Bantu geweren mocht bezitten die niet geregistreerd waren. In andere deelen van Zuid-Afrika waren geweren verkrijgbaar, en Langalibalele, de wet trotseerende, zond zijne jonge mannen uit om geld te verdienen en deze wapenen te koopen, die bij honderden naar zijne locatie gebracht werden, zonder dat de noodige formaliteiten in acht genomen waren. Toen dit bekend werd, werd het opperhoofd opgeroepen om rekenschap te geven van zijne geweren, maar hij verzuimde dat te doen. Hij was van nature vreesachtig en besluiteloos, en liet zich in deze zaak door anderen van sterkere wilskracht leiden, die niet bang waren voor eene vredebreuk met het gouvernement. Boodschap op boodschap werd gezonden, eischende dat hij te Maritzburg moest verschijnen, maar hij maakte verontschuldigungen, en ging niet. Eenmaal zelfs begon hij den tocht, maar na een korten afstand afgelegd te hebben, ontzonk hem den moed, en hij

keerde terug. Het werd later bewezen dat hij, of zijn hoofd-raadsman, een verraderlijke correspondentie voerde met andere opperhoofden, en zijne krijgslieden achtten zich sterk genoeg om hunne onafhankelijkheid te handhaven tegenover de Europeanen.

Daar het niet gelukt was hem door vreedzame middelen te doen gehoorzamen, werd er eene gewapende macht uitgezonden om hem te dwingen zich aan de eischen van het gouvernement te onderwerpen. Toen zij naderde, liet Langalibalele zijne vrouwen en kinderen achter, en trok naar de bergen met zijn vee en de meesten zijner krijgslieden. In den Boesman's pas haalden Majoor Durnford en een klein aantal vrijwilligers de achterhoede der rebellen in. Het opperhoofd was vooruit, en daar de vrijwilligers orders hadden niet het eerst te schieten, trachtten zij met hem een onderhoud te hebben. De induna die het bevel voerde beloofde om het opperhoofd te laten roepen, en terwijl de vrijwilligers op zijne aankomst wachtten werden zij omsingeld. Tegelijkertijd werden dreigende gebaren en uitdagingen tegenover hen gebruikt. Zij weken terug in een paniek toen het te laat was, en terwijl zij dat deden werden vijf hunner doodgeschoten.

De kolonisten zagen terstond hun gevaar in. Zij wisten niet hoever de neiging om te rebelleeren zich uitstreckte, maar van dit eene waren zij zeker: dat niets anders dan het onmiddellijk straffen der Hlubis al de ontevreden beletten zou de wapenen op te nemen. Vrijwilligers kwamen terstond voorwaarts. Overal in Zuid-Afrika waren de Europeanen bereid te helpen. Het gouvernement der Kaap Kolonie nam onmiddellijk stappen om krachtdadige hulp te verleen, en de twee republieken gaven hare bereidwilligheid te kennen om te hulp te komen als het noodig was. Men gevoelde dat niet alleen de vrede van Natal, maar van het geheele land, in gevaar was, want als al de afdeelingen van den Hlubi stam tijd kregen om zich met de oproerlingen te vereenigen, zou er een algemeene rassenoorlog ontstaan.

Langalibalele en zijne krijgslieden trokken over den Drakensberg naar Basutoland, in de hoop dat Molapo, een der zonen van Moshesh, zich bij hen aansluiten zou, maar zulke snelle maatregelen werden door de gouvernementen van de Kaap Kolonie en Natal genomen dat de opstandelingen omsingeld werden voordat zij hunne bestemming bereikten, en het opperhoofd en sommige van zijne voornaamste mannen, die vooruit waren, waren verplicht zich over te geven aan de Kaapsche grenspolitie. Het hoofdleger deed eene poging om weerstand te bieden, maar werd na een hevig gevecht verstrooid, en al het vee werd genomen.

Gedurende dien tijd was de opgewondenheid der Natalsche kolonisten natuurlijk zeer groot, en wat, onder gewone omstandigheden, beschouwd zou zijn als overmatige gestrengheid, werd toegepast op het volk dat Langalibalele achtergelaten had, zoowel als op den Amangwe stam, onder het opperhoofd Putili, die in eene locatie dicht bij woonde, en die met de Hlubis sympathiseerde. Maar zoodra het gevaar voorbij was, werden alle gewelddadige maatregelen gestaakt.

Langalibalele werd voor een speciaal gerechtshof verhoord, dat hem tot levenslange verbanning vonnisde, en daar Natal geen onderhoorig land had waarheen zij hem kon zenden, werd er eene wet door het Kaapsche parlement aangenomen, volgens welke hij op Robben Eiland gevangen gehouden werd. Zijn deel van den stam werd verstrooid, en de grond door hem bewoond werd door het gouvernement weer in bezit genomen.

Deze gebeurtenis trok in hooge mate de aandacht in Engeland, vooral ten gevolge van de stappen genomen door het Genootschap ter Bescherming van Inboorlingen en door Bisschop Colenso, die het gedrag der blanken en van het gouvernement als hoogst wreed en onrechtvaardig tegenover de Hlubis afschilderden. De Natalsche geestelijkheid, omtrent zestig predikanten en zendelingen van verschillende gezindten, deden hun best om aan te toonen dat dit niet het geval

was, maar hunne gevoelens werden in het algemeen in den wind geslagen, gelijk ook de beweringen van de Zuid-Afrikaansche drukpers. Het rijks ministerie liet zich leiden door de gevoelens van het Engelsche volk. Sir Benjamin Pine, de gouverneur van Natal, werd teruggedroeven. Bevelen werden gegeven dat de Amangwe, die verlies geleden hadden omdat zij met de opstandelingen gesympathiseerd hadden, vergoeding moesten krijgen uit de koloniale schatkist; de vonnissen van verscheidene Hlubis, die tot gevangenisstraf veroordeeld waren, werden verzacht, en Langa-libalele moest verplaatst worden van Robben Eiland naar het vasteland, waar hij het gezelschap hebben kon van zijne vrouwen en behandeld moest worden als een staatsgevangene. Deze bevelen werden natuurlijk terstond ten uitvoer gelegd. Langalibalele bleef twaalf jaren een banneling, gedurende welken tijd het hem zoo genoegelijk mogelijk gemaakt werd. Daarna werd het hem veroorloofd naar Natal terug te keeren, en daar stierf hij kort daarna.

De strook lands langs de kust ten noorden van de Umzimkulu heeft een tropischen plantengroei, ofschoon zij volkomen gezond is voor Europeanen. Zij scheen dus gunstig gelegen te zijn voor de productie van koffie, suiker, gember, arrowroot, katoen en thee, en het duurde niet lang voordat er proefnemingen gedaan werden. Geen enkele dezer planten die niet verwonderlijk goed groeide, zoodat men hoopte en verwachtte dat Natal een der meest kostbare der koloniën van Groot-Brittanje zou worden. Hier was een vruchtbare grond en een gunstig klimaat, en hier, dacht men op een afstand, in de volkrijke Bantu locaties was een groot aantal werklieden van wier arbeid gebruik gemaakt kon worden ten voordeele zoowel van meesters als arbeiders. Maar de Bantu weigerden zich hiervoor te laten gebruiken. Sommigen waren gewillig een tijdlang te werken als zij het in den zin kregen en zij een bepaald doel op het oog hadden, maar men kon zich nooit op hen verlaten, en zij waren geneigd uit den dienst te gaan juist wanneer zij het minst gemist konden worden.

Zij die besloten hadden planters te worden gingen toen naar Indië om arbeiders. Koelies werden daar gehuurd, en volgens contracten voor eenige jaren overgebracht. Met hunne hulp kon men aanmerkelijke hoeveelheden tropische producten opleveren, maar eindelijk werden sommige daarvan door ziekten gedood en andere bleken niet winstgevend te zijn. Suiker is het best gelukt, gelijk blijkt uit de volgende opgaven van uitvoer der kolonie in het jaar 1895 en gedurende de eerste helft van 1896.

	Uitvoer van produkten gedurende 1895.	Gedurende de eerste helft van 1896.
Schapenwol	£452,412	£414,392
Steenkool	72,315	41,246
Huiden en Vellen	59,737	23,385
Suiker.	58,725	18,067
Angorahaar	28,610	7,108
Looibast	21,345	8,446
Vruchten	9,448	2,114
Mielies.	9,314	785
Paarden	6,107	6,719
Ossen.	4,776	357
Hoornen	2,404	879
Arrowroot	1,634	35
Thee	1,553	626
Koffie.	1,352	471
Struisvederen	346	130
Andere Z.-Afrik. produkten	42,361	16,131
Totaal	£772,439	£540,891.

Van deze artikelen kwam een gedeelte — hoeveel weet men niet — van de wol, haar, huiden, en vellen uit de republieken, de rest werd in Natal geproduceerd. Verreweg het grootste gedeelte van de zuiver Natalsche producten werd naar andere deelen van Zuid-Afrika uitgevoerd, namelijk naar de Kaap Kolonie in 1895 £79,350 en in de eerste helft van 1896 £18,668, naar de Portugeesche havens ten

zuiden van de Zambesi in 1895 £86,322 en in de eerste helft van 1896 £45,655.

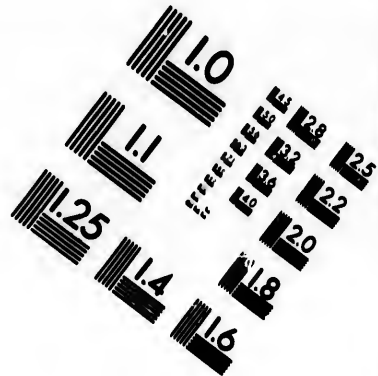
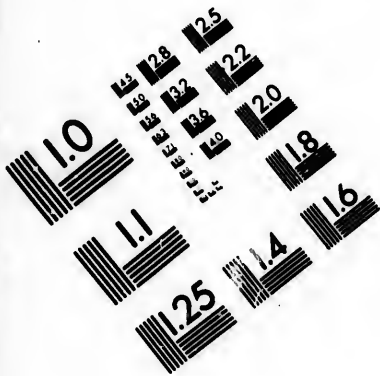
De Europeesche inwoners van Natal dachten dat de koelies naar Indië zouden terugkeeren als hun contracttijd verstreken was, daar zij recht hadden op vrije passage terug, maar zij hadden een goed land gevonden, en velen hunner waren niet van plan het te verlaten. Sommige hunner landgenooten van de handeldrijvende klasse werden later aangetrokken, door

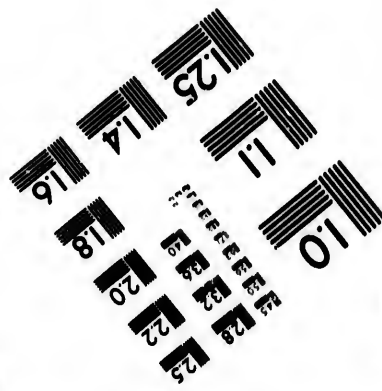
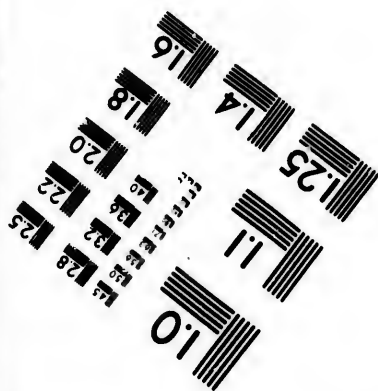
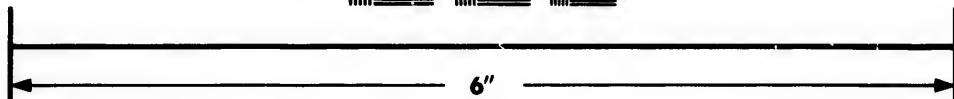
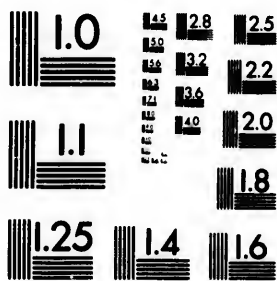
Bluff en Vuurtoren, Port Natal.

de berichten verspreid door hen die teruggekeerd waren, en spoedig begon er een kleine stroom van Indische immigranten op te dagen. Daar zij van bijna niets kunnen leven, konden de Europeesche mededingers den strijd met hen niet volhouden, en de kleinhandel, groenteboerderij, en allerlei soort van licht werk vielen spoedig in hunne handen. Zij dragen niets bij tot de militaire sterkte van het land en zeer weinig tot zijne inkomsten. Hunne aanwezigheid is een der

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

10
E 28
E 32
E 22
E 20
E 18
E 16

10
E 32
E 28

donkere wolken die de toekomst van Zuid-Afrika bedreigen.

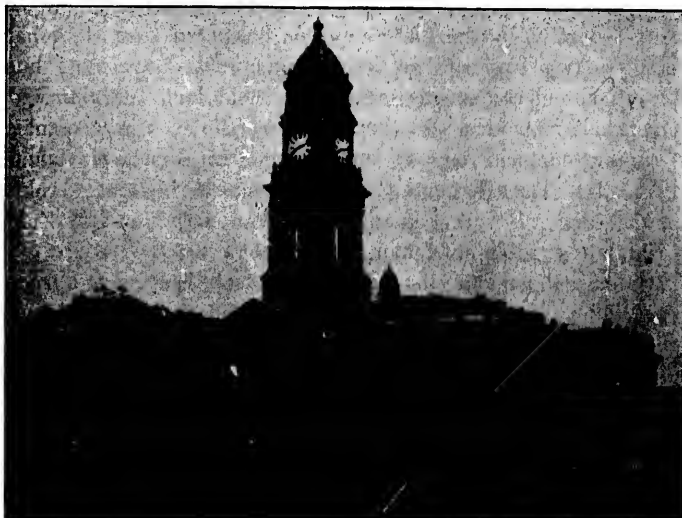
Zij trachten zich nu reeds een weg te banen uit Natal naar de republieken en de Kaap Kolonie, en waar zij eenmaal voet krijgen, daar blijven zij, gelijk de Bantu, voor altijd. Alleen de strengste maatregelen om ze buiten te sluiten voordat zij binnenkomen kunnen van eenig nut zijn, want ze later uit te drijven is onmogelijk. Het Natalsche gouvernement tracht nu hunne vermeerdering tegen te gaan, en sedert Augustus 1896 is er eene wet van kracht dat Indiërs voortaan in de kolonie gebracht eene overeenkomst moeten onderteekenen om òf naar hun land terug te keeren nadat hun contracttijd verstreken is òf een nieuw contract moeten aangaan bij het einde van elken diensttijd; maar dit kan niet veel bijdragen tot de vermindering van het kwaad.

Er zijn nu meer koelies dan blanken in het land, zoodat Natal niet beschouwd kan worden als eene Engelsche kolonie in den zelfden zin als Canada of Australië. Zij gelijkt meer op Indië in het klein, een land bewoond hoofdzakelijk door vreemde rassen, maar met een gouvernement en een hoogere klasse van Europeanen.

De omstandigheden waaronder zij verkeerden bepaalden de levenswijze van de blanken in Natal. Zij werden grootendeels handelaars en verzenders van goederen naar de binnenlandsche republieken. Er zijn onder hen planters en boeren, maar meer dan de helft van het geheele getal woont in de twee steden, Maritzburg en Durban, en een groot gedeelte van de rest wonen in dorpen langs de handelswegen. Hun geest en hunne denkbeelden worden hierdoor zeer geïncultueerd. Men heeft zich wel eens verwonderd over het bekende feit dat een Engelschman die lang op een boerenplaats in de Kaap Kolonie gewoond heeft zich wel volkomen te huis voelt in den Oranje Vrij Staat, maar als een vreemdeling in Natal. De reden hiervan kan gemakkelijk worden aangegeven: in het ééne geval is hij onder eene bevolking met welke hij sympathiseert, in het andere is hij dat niet.

Maritzburg en Durban zijn in de laatste jaren zeer vooruit-

gegaan. Durban is de havenplaats waardoor al de handel gaat, niet alleen van de kolonie zelve en van Zululand, maar ook van een gedeelte van den Oranje Vrij Staat en de Zuid-Afrikaansche Republiek. Wat bevolking aangaat is zij de derde stad in Zuid-Afrika, in dit opzicht volgende op Johannesburg en de Kaapstad, maar Indiërs en Bantu maken een groot deel der bevolking binnen hare grenzen uit. Goede

Het Stadhuis, Durban.

harde straten zijn gemaakt waar vroeger een zandwoestijn te zien was. Havenwerken zijn op groote schaal gebouwd om den ingang van de binnenhaven te verbeteren, en groote schepen kunnen nu over de zandbank aan den ingang komen en langs een zeehoofd liggen even veilig als in een dok. Talrijke prachtige gebouwen, waarvan het voornaamste het meest grootsche stadhuis in Zuid-Afrika is, versieren deze stad.

Van Durban is een spoorweg aangelegd naar het hart der

Zuid-Afrikaansche Republiek, waar hij de lijn ontmoet van de Kaapstad naar Lourenço Marques. De spoorweg loopt door Maritzburg en ook door de dorpen Estcourt, Ladysmith, Newcastle, en Charlestown verder landwaarts in. Van Ladysmith loopt er een zijtak door Van Reenen's pas in den Drakensberg naar Harrismith in den Oranje Vrij Staat, en is de handelsweg van het oostelijk gedeelte van de republiek. Hij gaat den Drakensberg op in eene reeks van krommingen, maar op sommige plaatsen zijn de hellingen zeer steil, hetgeen ook op de hoofdlijn het geval is. Dicht langs de kust is er een zijtak noordwaarts naar het dorp Verulam, en een zuidwaarts naar Isipingo. Andere lijnen zijn in aanleg, of is men voornemens te maken, maar uit het bovenstaande blijkt dat Durban en Maritzburg reeds in onafgebroken communicatie zijn met elke plaats van beteekenis in Zuid-Afrika. Het telegraafstelsel is even compleet.

De hoofdtek van het spoorwegstelsel heeft het groote voordeel van door een uitgebreid steenkolenveld van vrij goede qualiteit te loopen, van waar brandstof goedkoop kan verkregen worden. Het is op het hooge veld aan den voet van den Drakensberg, zoodat het centraal gelegen is, en de steenkool, die gemakkelijk uitgegraven kan worden, wordt bergaf naar de kust vervoerd. Zij is niet het minst belangrijke bestanddeel van den natuurlijken rijkdom van Natal.

De wetgeving der kolonie heeft vele veranderingen ondergaan. Eenige jaren lang was er een raad bestaande uitsluitend uit benoemde leden, maar in 1856 werd er een charter door de koningin verleend, en sinds dien tijd bestaat hij hoofdzakelijk uit gekozen leden. Van dien datum tot 1893 werd de verhouding van het aantal gekozen tot dat der benoemde leden dikwijls veranderd, en toen werd een verantwoordelijk gouvernement ingevoerd. Er zijn nu twee kamers: een wetgevende raad met elf benoemde leden, die hun zetel tien jaren behouden, en een wetgevende vergadering bestaande uit zeven en dertig gekozen leden, die vier jaren hun zetel behouden.

Het stemrecht verschilt in beginsel van dat van de Kaap Kolonie, anders zou vertegenwoordigend gouvernement van eenigerlei aard eene onmogelijkheid zijn. Mannelijke Britsche onderdanen, niet Bantu zijnde, die grond bezitten £50 waard, of die £10 per jaar huishuur betalen, of die drie jaren in het land gewoond hebben en salarissen trekken van £96 per jaar, zijn stemgerechtigden. Bantu zijn uitgesloten, uitgenomen die welke bovengenoemde qualificaties bezitten, en die bovendien op hun eigen verzoek zeven jaren lang vrijgesteld zijn geweest van stamwetten en onder de koloniale wet gestaan hebben. Deze bepaling verleent gelijke rechten met Europeanen aan de weinigen die Christenen geworden zijn en op beschaafde wijze leven, terwijl zij aan de groote barbaarsche massa een voorrecht onthoudt waarvan zij niet in staat zijn behoorlijk gebruik te maken.

De publieke schuld van Natal is meer dan acht millioen ponden sterling, schijnbaar een zeer groote som voor een kolonie van slechts vier en veertig duizend Europeanen, daar dit een schuld beteekent van £182 voor elk man, vrouw, en kind. Maar de Indiërs behooren medegeteld te worden bij de verdeling der publieke schuld, ofschoon het moeilijk te zeggen zou zijn hoeveel Indiërs bij deze berekening zouden opwegen tegen één Europeaan. Wat de groote massa Bantu betreft, zoo kan zij niet met Europeanen en Indiërs tegenover den schuldenlast, maar alleen als een tweede lastpost daarnaast gesteld worden. De spoorwegen zijn publiek eigendom, en een groot gedeelte van de schuld is aangegaan om ze aan te leggen.

HOOFDSTUK XXIX.

ZULULAND.

ZULULAND is in menig opzicht een duplikaat van Natal, maar daar het nader bij de linie ligt, is het klimaat warmer. De strook land langs de kust is uiterst vruchtbaar, en kan gemakkelijk worden bewerkt, maar de lucht is niet overal gezond voor Europeanen. In sommige deelen, in den omtrek van St. Lucia Baai bij voorbeeld, heerscht koorts gedurende de zomer maanden. Het land wordt door talrijke rivieren doorsneden, waarvan de grootste de Umvolosi is, die te St. Lucia Baai in de zee loopt.

Panda, die in 1843 onafhankelijk werd van buitenlandsche contrôle, zooals in een vroeger hoofdstuk verhaald is, had minder verstand dan zijn voorgangers, Tshaka en Dingan, en zoolang men hem in vrede liet regeeren, was hij volkomen bereid anderen met vrede te laten. Kort nadat hij de macht in handen kreeg werd hij zoo zwaarlijvig dat hij zich moeilijk bewegen kon, en hij heeft later nooit eenige bedrijvigheid aan den dag gelegd, hetzij lichamelijke of verstandelijke. Onder hem werd het militaire stelsel niet in zijn uiterste gestrengheid gehandhaafd. De stam verloor echter zijne wreedheid niet. Gevallen van gewelddadigen dood kwamen nog dikwijls voor, en vele slachtingen op uitgebreide schaal hadden plaats.

Twee van Panda's zonen, Umbulazi en Cetywayo genaamd, groeiden op als mannen van groote bekwaamheid. De krijgstucht van het leger had men laten verslappen, maar de mannen werden nog, gelijk vroeger, in regimenten ingedeeld,

en de vrouwen waren nog verplicht den grond te bewerken en het voedsel te verschaffen. De stam was verwonderlijk aangegroeid sedert Dingan door de emigranten boeren verslagen was, want elke Zulu vrouw begon op jongdigen leeftijd kinderen ter wereld te brengen. Sommige regimenten gaven de voorkeur aan Umbulazi, andere aan Cetywayo, en het geheele volk werd jarenlang in beroering gehouden, ten gevolge van den strijd over de vraag welke van de twee erkend zou worden als erfgenaam. "Twee jonge bullen kunnen niet samen leven in dezelfde kraal," zeide Panda, "de een moet den ander er uit jagen of doodgestooten worden." De broeders waren van hetzelfde gevoelen. Onder deze omstandigheden was burgeroorlog onvermijdelijk, en in December 1856 had er een gevecht plaats tusschen de aanhangers der mededingers op den noordelijken oever van de Tugela, waarin Cetywayo de overwinning behaalde. Na het gevecht trachtten de aanhangers van het verslagen opperhoofd naar Natal te ontsnappen, maar ofschoon het eenige duizenden gelukte over de Tugela te komen, kwam het grootste aantal, niet alleen der mannen, maar ook van hunne vrouwen en kinderen, om in een vreeselijke slachting.

Een Engelsch reiziger — de heer W. C. Baldwin — trok eenige dagen later door het land, en gaf eene beschrijving van hetgeen hij gezien had, die overeenstemt met alle andere getuigenissen hieromtrent. Volle twee uren lang reed hij hard te paard aan de andere zijde der Tugela in eene lucht besmet door den reuk van lijken. Mannen, vrouwen, en kinderen lagen langs de paden, de mannen in hun oorlogsgewaad, maar allen in een toestand van ontbinding. Er waren vrouwen met zuigelingen op den rug, beiden doorstoken met dezelfde assagai, en kinderen van allerlei leeftijd, tusschen de schouders doorstoken.

Vele van Umbulazi's aanhangers verdronken bij de poging om over de Tugela te komen, en daar Cetywayo's aanhangers ook zwaar geleden hadden in het gevecht, was omtrent een vierde van den Zulu stam gedood. De overwinnaar wendde

geene poging aan zijne vijanden te achtervolgen in Natal, omdat hij zich het koloniale gouvernement niet tot vijand wilde maken.

Van dien dag af was Cetywayo het wezenlijk opperhoofd van den stam, ofschoon zijn vader tot 1872 in het leven bleef. Het jonge opperhoofd was een man van een innemend voorkomen, waardig in zijne manieren, en in hooge mate met verstandelijke vermogens begaafd. Maar hij was meedoogenloos als een stuk staal, en menschenlevens werden onder zijn gouvernement opgeofferd met dezelfde onverschilligheid als die van ossen en koeien. Hoe gaarne men het ook anders zou wenschen, de ondervinding leert dat dit soort van regeering de beste zoowel als de slechtste Bantu karaktertrekken te voorschijn roept, en onder Cetywayo werden de Zulus door iedereen erkend als de meest ontwikkelden, de meest behendigen, en de meest onversaagden van alle zwarten in Zuid-Afrika. Ook zagen zij er het best uit, want voortdurende oefening in den wapenhandel en in militaire exercitie gaf hun een beter voorkomen dan de andere Bantu hebben. De krijgstucht in het leger werd door Cetywayo weer in denzelfden toestand gebracht waarin zij onder Tshaka geweest was.

In Februari 1861 vluchtte Umtonga, een zoon van Panda, uit Zululand, en zocht bescherming bij den landdrost van Utrecht in de Zuid-Afrikaansche Republiek, omdat Cetywayo pas twee leden van het vorstenhuis ter dood gebracht had, en hij voor zijn leven vreesde. Hij had bij zich nog een zoon van Panda en twee indunas. Cetywayo, die vreesde dat van Umtonga gebruik gemaakt kon worden tegen hem, gelijk van zijn vader Panda gebruik gemaakt was tegen Dingan, zond daarop een verzoek dat zijn broeder uitgeleverd zou worden, en hij bood voor de uitlevering een groot stuk grond aan. De boeren wilden hierin alleen toestemmen op voorwaarde dat aan Umtonga en aan hen die met hem waren geen leed zou gedaan worden. Cetywayo deed een belofte in dien geest, en de vluchtelingen werden aan hem uitgeleverd. Tot

eer van het Zulu opperhoofd moet worden gezegd dat hij zich strikt aan zijn woord hield, en geen hunner leed deed, ofschoon hunne bewegingen zorgvuldig werden gadeslagen. De grond werd overgemaakt, en Panda bekrachtigde later het verdrag.

De nieuwe grenslijn tusschen Zululand en de Zuid-Afrikaansche Republiek werd door eene commissie, door beide partijen aangesteld, afgebakend, maar in het begin van 1865

Gezicht in Zululand.

vluchtte Umtonga naar Natal, en Cetywayo, die dus toen niets had voor den grond dien hij afgestaan had, kreeg berouw over zijn overeenkomst en zond een leger om de bakens te verwijderen. Hij verzekerde aan de boeren echter dat hij hoogst vriendschappelijk jegens hen gezind was, en zij verzekerden hem op hunne beurt dat zij noch wenschten noch voornemens waren hem op eenigerlei wijze last te veroorzaken. Zij wisten echter zeer goed dat hij niet te

vertrouwen was, ofschoon zij eerst, nadat zijne mededeelingen met het Natalsche gouvernement in 1878 gepubliceerd waren, ontdekten hoe behendig hij de Zuid-Afrikaansche Republiek tegen die kolonie trachtte uit te spelen.

Zij wisten dat hij met groot verstand begaafd, en in zeer hooge mate listig en wreed was. Zij waren ook volkomen bekend met zijne macht. Zij wisten dat al de Basuto en Bechuana stammen in Zuid-Afrika vereenigd in een gevecht in het open veld niet opgewassen waren tegen de helft van zijne geoefende regimenten, toch waren zij minder bevreesd voor een strijd met de Zulus dan met de andere stammen, want de manier van vechten zou in die twee gevallen geheel verschillend zijn.

De Basuto en Bechuana stammen vechten niet anders dan achter steenen muren op bijna ontoegankelijke plaatsen, of plunderen op hunne rooftochten eenzame boerenplaatsen, wier weerlooze bevolking zij overvallen en vermoorden. Zij wagen zich niet als de Zulus in het open veld. Daarom kunnen de eersten het geduld en de krachten van een boeren kommando uitputten, en zijn de Zulus, hoewel veel krijgshaftiger, toch minder gevaarlijk, als de boeren slechts zorgen goed verschanst te zijn.

In Engeland heeft men zonder ophouden herhaald dat in de jaren vóór 1878 de Zuid-Afrikaansche Republiek bedreigd werd door een aanval van de Zulus waarbij alle Europeanen zouden gedood worden, en dat Cetywayo destijds alleen is tegengehouden door het gouvernement van Natal. Dit gaat dan ook thans nog in Engeland door voor een onwederlegbare waarheid. Maar de boeren van de Zuid-Afrikaansche Republiek hebben er altijd geheel anders over gedacht. Zij, ten minste, hebben nooit de gevolgen van een Zulu inval gevreesd, noch toegegeven dat de invloed van het Natalsche gouvernement op Cetywayo grooter was dan de hunne. Hij gaf voor dat hij met beide innig bevriend was, en in beide gevallen zonder de minste oprechtheid. Door vertegenwoordigers van beide werd hij formeel geïnstalleerd als groot-

opperhoofd der Zulus, maar noch hij noch zijn volk hechte de minste waarde aan een dezer plechtigheden.

In verband met de Zulus had er op 16 December 1866 eene belangrijke gebeurtenis plaats in het land aan de boeren afgestaan. Een groot aantal Europeanen kwamen bijeen op de plaats van Jan de Jager, aan de Bloed rivier, waar Dingan's leger verslagen werd door Kommandant-Generaal Andries Pretorius acht en twintig jaren te voren. Er werd eene godsdienstoefening gehouden, en daarna een hoop steenen opgericht in het midden van de plek waar het lager gestaan had in 1838, als een gedachtenis van de groote overwinning. Vele Zulus waren bij die gelegenheid tegenwoordig, en vriendschappelijke boodschappen werden gewisseld met Cetywayo, die zich "van hetzelfde huis als de Boeren" verklaarde.

In 1877 werd Sir Bartle Frere gouverneur van de Kaap Kolonie en hooge commissaris van Zuid-Afrika. Geen man was meer goedhartig of meer begeerig het wel-

zijn te bevorderen der bevolking, blanken en zwarten, Zulus zoowel als Britsche onderdanen. Maar oorlog met Cetywayo was noodzakelijk geworden, en hij kon hem niet vermijden zonder zijn plicht te verzaken. Het was zijn plicht de onderdanen der koningin te beschermen, en ongetwijfeld ver-

Portret van Sir Bartle Frere.

keerden velen hunner in gevaar en zij moesten er in blijven verkeeren totdat aan het militaire stelsel der Zulus een einde gemaakt werd. Ongelukkig wist hij niet hoe sterk het Zulu leger werkelijk geworden was, en niemand onder hen van wie hij inlichting moest krijgen was in staat het hem te zeggen. Cetywayo gaf hem meer dan eene aanleiding tot den oorlog. Een sterk Zulu leger trok langs de Britsche grenzen, en het opperhoofd sprak er van als van niets meer dan een jachtpartij. Engelsche ambtenaren, als afgezanten naar Zululand gezonden, werden door de indunas met minachting behandeld. Zulu onderdanen kwamen over de grenzen, grepen twee vrouwen op Natalsch gebied en voerden haar mee om te worden gedood, en toen van Cetywayo vergoeding geëischt werd, behandelde hij het als een zaak van onbeduidend belang. In verscheidene ernstige rustverstoringen door Bantu stammen in verafgelegen gedeelten van Zuid-Afrika werd de invloed van het Zulu opperhoofd duidelijk aan het licht gebracht, en in vele andere opzichten betoonde hij zich een vijand van de beschaafde gouvernementen in het land.

Nadat Sir Bartle Frere een krijgsmacht in Natal bijeengebracht had die hij sterk genoeg achtte voor het doel, zond hij in December 1878 een ultimatum aan Cetywayo, waarin hij vergoeding eischte voor de geleden verliezen en te verstaan gaf dat het opperhoofd zijn leger moest afdanken. Daar er geene notitie van de boodschap genomen werd, trok op 10 Januari 1879 een Engelsch leger in drie afdeelingen Zululand binnen, bestaande gedeeltelijk uit Britsche soldaten, gedeeltelijk uit kolonisten, en gedeeltelijk uit zwarten.

Tien dagen nadat zij de Buffalo rivier overgetrokken waren, sloeg de centrale kolom een kamp op aan den voet van den heuvel Isandlwana — hetgeen beteekent de kleine hand — in het gezicht van de Natalsche grenzen. Het land was zoo ruw dat al die tijd noodig was om een weg te maken langs welken levensmiddelen vervoerd konden worden. Den volgenden morgen verliet een gedeelte van de kolom,

met Lord Chelmsford, den opperbevelhebber, het kamp, en trok weg om een kraal eenige mijlen ver aan te vallen. Eenige boeren — onder anderen Pieter Uijs, een zoon van den kommandant die in hetzelfde land een en veertig jaren te voren gesneuveld was — rieden den Engelschen officieren aan de noodige voorzorgen te nemen tegen verrassing, en vertolden hun van de gevechten met Dingan, maar hunne waarschuwingen werden in den wind geslagen. Geen veiligheidsmaatregelen werden te Isandlwana genomen, ofschoon er wagons genoeg waren om een lager te vormen. Er werd geen gracht gegraven, geen wal opgeworpen. Niemand aldaar droomde van gevaar, tot kort vóór den middag op 22 Januari 1879, toen de hoornen van een Zulu leger van omtrent twintig duizend man zich rondom het kamp sloten.

Zij streden hardnekkig voor hun leven, maar de overmacht aan den kant van den vijand was te groot, en spoedig was alles voorbij. Eenigen, hoofdzakelijk ongeregelde ruitery, wisten uit den kring van Zulu assagaaien te komen voordat hij geheel gesloten was, maar de grond was vol rotsblokken en droge beddingen van rivieren, zoodat zelfs velen van dezen ingehaald en gedood werden. Met hen waren de luitenants Melvill en Coghill, die de vlag van het eerste bataillon van het 24ste regiment trachtten te redden, en die den Natal oever van de Buffalo bereikten voordat zij omgebracht werden. De vlag werd eenige dagen later in de rivier gevonden. Te Isandlwana werden bijna zeven honderd Britsche soldaten en meer dan honderd en dertig kolonisten gedood, want de Zulus spaarden niemand. De overwinnaars verloron omtrent drie duizend man.

De tijding van de vreeselijke ramp bereikte Lord Chelmsford in den namiddag. Een officier was naar het kamp gereden, en had gezien dat het in bezit der Zulus was. De troepen die bij den generaal waren, ofschoon vermoeid na hun marsch in de heete zon, begonnen dadelijk den terugtocht, want al huu krijgsvoorraad van allerlei soort was verloren. Isandlwana werd kort na het vallen van den avond bereikt,

en daar, tusschen de lijken van hunne gesneuvelde kameraden, lagen officieren en soldaten, allen uitgeput door zorg en vermoeidheid, zich neer en trachtten te rusten. De Zulus waren vertrokken, na het kamp uitgeplunderd te hebben. Bij het aanbreken van den dag hervatten de terugtrekkende troepen hun tocht, en bereikten Natal zonder aangevallen te worden.

Te Rorke's Drift, waar de kolom over de Buffalo getrokken was, was een klein depôt van levensmiddelen en een hospitaal, en daar waren honderd en dertig soldaten, onder Luitenants Bromhead en Chard, achtergelaten om de gemeenschap met Natal open te houden. Omtrent vijf uur in den namiddag van den dag waarop de aanval te Isandlwana gedaan werd, werd deze post aangevallen door tusschen de drie en vier duizend van de beste Zulu krijgslieden, onder bevel van Dabulamansi, een broeder van Cetywayo. Gelukkig was het garnizoen tijdig gewaarschuwd, zoodat zij een lager van mieliezakken en beschuikisten konden maken, waarachter zij zich tot vier uur in den morgen van den 23sten zoo dapper verdedigden dat Dabulamansi het toen voorzichtig oordeelde af te trekken. Meer dan drie honderd zijner manschappen lagen dood rondom het lager. Van het garnizoen waren er zeventien gedood en tien gewond. Deze schitterende verdediging redde Natal van een inval, want als de post gevallen was, zou de kolonie voor de Zulus hebben opengestaan.

De andere kolommen kwamen er beter af dan die welke lot beschreven is. Kolonel Pearson, met omtrent twee duizend Europeanen en hetzelfde aantal zwarten, trok over de Tugela nabij de zee, en marcheerde naar Ulundi, de Zulu hoofdstad, waar de geheele macht van plan was zich te vereenigen. Te Inyesane werd hij door een Zulu leger, bestaande uit tusschen de vier en vijf duizend man, aangevallen, maar hij sloeg ze af met zwaar verlies, en op 23 Januari bereikte hij de Noorweegsche zendingstatie Etshowe. Hier hoorde hij van de ramp te Isandlwana, waarop hij

zijne kavalerie en zwarten terugzond naar Natal, en de statie versterkte, waar hij bleef totdat er hulp uit Engeland aankwam.

De derde kolom bestond uit omtrent zeventien honderd Britsche soldaten, vijftig boeren onder Kommandant Pieter Uijs, en drie of vier honderd zwarten. Zij was onder bevel van Kolonel Evelyn Wood. Deze kolom werd niet aangevallen op haren marsch, en na Isandlwana versterkte zij een post te Kambula, waar zij bleef. Kolonel Wood bracht de Zulus in zijne buurt groote verliezen toe door herhaalde uitvallen, maar bij ééne gelegenheid, bij den berg Hlobane, werd zijne patrouille bijna omsingeld, en zes en negentig zijner manschappen werden gedood. Onder dezen waren Kommandant Uijs, Kolonel Weatherley, en de zoon van laatstgenoemde, een jongeling die aan zijn vaders zijde sneuvelde, evenals de broeder van Uijs aan de zijde van zijnen vader gesneuveld was in de dagen van Dingan. Den dag na deze gebeurtenis werd het lager te Kambula door een groot Zulu leger aangevallen, dat vreeselijk verlies leed eer het op de vlucht gejaagd werd.

In het begin van April marcheerde Lord Chelmsford uit Natal met een sterke macht, bestaande uit soldaten en matrozen, om Kolonel Pearson te Etshowe te ontzetten. Op weg werd hij te Ginginhlovu aangevallen, maar sloeg zijne vijanden af, en slaagde er in de statie te bereiken.

Zoodra de tijding van de ramp te Isandlwana Engeland bereikte, werd er een sterke krijgsmacht uitgezonden, en vóór Juni kwamen omtrent negen duizend soldaten, kavalerie en infanterie, in Natal aan, met een grooten voorraad krijgsbehoefden en levensmiddelen. Met hen kwam de jonge keizerlijke prins van Frankrijk, die eenige weken later in een eenzame vallei in Zululand zijn leven moest verliezen. Hij verliet het kamp met een kleinen troep die op verkenning uitgaande terwijl hij uitrustte overrompeld werd door een bende Zulus, en de prins, die niet in staat was te paard te stijgen, werd doodgestoken, terwijl zijne metgezellen weggereden waren zonder hem bij te staan.

Weldra kreeg men in Zuid-Afrika het bericht dat Sir Garnet Wolseley aangesteld was als opperbevelhebber der troepen, hooge commissaris voor Zuid-Oostelijk Afrika, en administrateur van de landen grenzende aan het oorlogs tooneel. Lord Chelmsford was toen juist bezig zijne schikkingen te voltooien om op Ulundi aan te rukken. Het scheen alsof de voldoening hem ontzegd zou worden van den oorlog ten einde te brengen, en inderdaad kwam Sir Garnet Wolseley aan vóór den 4den Juli, toen Ulundi bereikt en de laatste slag geleverd werd, maar Lord Chelmsford was nog bevelhebber van de kolom.

Volgens schatting waren er omtrent tien duizend Zulu krijgslieden gedood vóór het einde van Juni. Omtrent twintig duizend anderen waren ontmoedigd, daar het hun niet gelukt was één enkel lager in te nemen gedurende den oorlog, en zij waren derhalve gedeserteerd en verstrooid. Met tusschen de vijftien en twintig duizend die hem nog getrouw gebleven waren, wachtte Cetywayo het Britsche leger te Ulundi af. Lord Chelmsford stelde zijn troepen op in een open carré, waartegen de Zulus zich te vergeefs wierpen. Teruggedreven door een vreeselijken kogelregen en zonder hoop om het Britsch vierkant te kunnen verbreken zelfs door de grootste opofferingen, weken zij terug, waarna de kavalerie op hen afgezonden werd. Zij gingen uiteen, om zich nooit weer te vereenigen, en Cetywayo was een vluchteling die zich trachtte te verbergen. Nadat Ulundi en de militaire kralen in de nabijheid afgebrand waren, keerde het leger naar zijn basis terug, en Lord Chelmsford nam zijn ontslag.

De oorlog was geëindigd, de koloniale vrijwilligers mochten naar huis terugkeeren, en een gedeelte van de groote geregelde krijgsmacht werd naar Engeland gezonden, ofschoon het niet raadzaam geoordeeld werd al de troepen uit het land te verwijderen voordat Cetywayo gevangen genomen was. Het volk — tot hun lof zij het vermeld — was zoo loyaal aan het opperhoofd dat vele weken verliepen voordat er een

gevonden kon worden om hem te verraden, ofschoon duizenden van zijne schuilplaats moeten hebben geweten. Eindelijk echter wees een man, die met den dood bedreigd werd als hij het geheim niet openbaarde, een afgelegden kraal aan dicht bij een bosch, en Cetywayo werd gevangen genomen.

Nooit heeft een gevangene zich meer welvoegelijk gedragen dan het gevallen opperhoofd der Zulus. Hij werd naar de Kaapstad gezonden, en na een korten tijd in het kasteel te zijn opgesloten geweest, werd hem een kleine boerderij, dicht bij die door Langalibalele bewoond, als woonplaats aangewezen. Daar had hij bedienden door hem zelven gekozen, en in elk opzicht werd hij goed verzorgd.

Zululand werd door Sir Garnet Wolseley in dertien districten verdeeld, elk waarvan geplaatst werd onder een opperhoofd die van al de andere onafhankelijk zou zijn, maar zich zou te richten hebben naar het advies van een Britschen resident. Dit toezicht van één Britschen ambtenaar over de dertien opperhoofden bestond alleen in naam. De regeling beantwoordde volstrekt niet aan de verwachting, en in 1883 werd aan Cetywayo veroorloofd terug te keeren. Intusschen had hij Engeland bezocht, waar hij zeer goed ontvangen was, en door zijn verstandige opmerkingen en waardige houding een gunstigen indruk gemaakt had op ieder met wien hij in aanraking gekomen was. Men meende dat na de ervaringen die hij had beleefd het niet onvoorzichtig zou zijn hem toe te staan naar zijn eigen land terug te keeren, nadat hij beloofd had zich aan zekere voorwaarden te onderwerpen, die beletten zouden dat zijn macht weer gevaarlijk werd.

Sommigen verwelkomden hem, maar anderen bleven getrouw aan een mede-opperhoofd, Sibepu, die er in geslaagd was een groot aantal volgelingen te krijgen. Terstond brak er een oorlog tusschen hen uit, en toen Cetywayo het volgende jaar stierf, bleef die oorlog voortduren tusschen zijn zoon Dinizulu en Sibepu. Dinizulu verkreeg de hulp van een aantal boeren, waarvoor hij hun een groot stuk grond afstond, dat later vereenigd werd met de Zuid-Afrikaansche Republiek, en nu

het district Vrijheid heet. Met hunne hulp bracht hij zijn mededinger ten onder, maar verwarring en strijd bleven in het land voortduren, en in 1887 annexeerde Groot-Brittanje al wat er van overgebleven was. Het werd in zes districten verdeeld, en in elk daarvan heeft thans een Europeesch magistraat, gesteund door soldaten en politie, toezicht.

Niet onnatuurlijk verzette Dinizulu zich tegen deze regeling, en hij veroorzaakte zulk een strijd tegen het Engelsch gezag dat de vrede niet gehandhaafd kon worden zoolang hij in het land was. Hij werd dus gevangen genomen, en in 1889 werd hij met twee andere opperhoofden naar het eiland St. Helena gezonden, waar hij nog woont.

Zululand is niet aan Natal geannexeerd, maar de gouverneur van het ééne land is ook gouverneur van het andere. Kolonisatie op groote schaal van het gebied door Europeanen is niet mogelijk.

zijn
en in
tante
victen
eesch

eling,
gezag
n het
1889
biland

gou-
ndere.
aanen

HOOFDSTUK XXX.

DE ORANJE VRIJ STAAT.

MEN zal in de geschiedenis der wereld te vergeefs een voorbeeld zoeken van eene bevolking in een minder benijdenswaardigen toestand dan de burgers van het land tusschen de Oranje en Vaal rivieren toen zij door Groot Brittanje aan hun lot overgelaten werden. Zij waren niet talrijk verspreid over eene groote vlakte, en naast hen in een bergland gelijk een sterk kasteel was er een vijandige stam, ten volle gewapend, onder het bekwaamste opperhoofd in Zuid-Afrika, juichende over de overwinning onlangs op een Britsch leger behaald, en hen in getal verreweg overtreffende. Tegen het plan om een machtigen Basuto staat te stichten hadden zij zich bepaald verzet, en nu waren zij verplicht de gevolgen er van te dragen. Hun land was zonder wegen of bruggen, bijna zonder kerken en scholen, zoodat in de behoefte daaraan voorzien moest worden, en zij zelve voor de inrichting van het bestuur moest zorgen, terwijl zij geen aandeel kregen van de invoerrechten geheven op hunnen handel in de havens van Natal en de Kaap Kolonie. Dat zij deze moeilijkheden zijn te boven gekomen en hunnen staat een der meest bloeiende in Zuid-Afrika gemaakt hebben, is iets waarop zij te recht trotsch kunnen zijn.

De regeeringsvorm dien zij kozen was de republikeinsche. Een president, die de voornaamste uitvoerende ambtenaar is, wordt door de burgers voor een tijdperk van vijf jaren gekozen. Hij moet de besluiten van den volksraad ten uit-

voer leggen, en heeft geen recht het veto uit te spreken over een door dat lichaam gemaakte wet. Hij wordt door een uitvoerenden raad bijgestaan. De volksraad is de hoogste autoriteit, en bestaat thans uit zes en vijftig leden, een voor elk veldkornetschap en een voor elken magistraatszetel. Zij worden voor vier jaren gekozen. De president en de staatssecretaris hebben het recht deel te nemen aan de debatten in den volksraad, maar geen stem. Alle Europeesche mannen die meerderjarig en in den Staat geboren zijn, zijn kiezers, en ook alle Europeesche mannelijke meerderjarige immigranten die burgers geworden zijn, en onbezwaard vast goed bezitten ter waarde van £150, of die huurders zijn van vast goed tegen £56 per jaar, of die een vast jaarlijksch inkomen hebben van £200, of die in den Staat drie jaren lang gewoond hebben en roerend goed bezitten £300 waard. Mannen van kleurlingen afkomst die in alle opzichten als Europeanen leven, kunnen het voorrecht verkrijgen van te mogen stemmen door speciaal besluit van den volksraad, en sommigen van zeer donkere kleur die op dezelfde wijze leven gaan ongehinderd stemmen. Maar het beginsel wordt strikt in het oog gehouden dat het gouvernement de beschaafde inwoners van het land moet vertegenwoordigen, en dat zij die onbeschaafd zijn geen stem er in kunnen hebben, ofschoon zij evenals de kiezers beschermd worden en in de gerechts-hoven met deze gelijk staan.

Het recht dat in den Staat geldt is, evenals bij alle andere Europeesche bevolkingen in Zuid-Afrika, het Romeinsche zooals het gewijzigd is door de wetgeving in Holland vóór 1652. De officieele taal is Hollandsch, maar de gerechts-hoven zijn ten deele volgens Engelsch model. Van Hollandschen oorsprong is de regeling waardoor in elk district de landdrost met een aantal heemraden zitting hebben in een lagere rechtbank. Boven deze rechtbanken staat een hoog-gerechtshof, samengesteld uit deskundigen die een rechts-geleerd diploma hebben.

Toen de Britsche vlag neergehaald werd was de bevolking

in partijen verdeeld, maar het gemeenschappelijk gevaar dwong hen samen een president te kiezen die Moshesh aangenaam was. De heer Josias Hoffman, een boer die goed bekend was met het groote opperhoofd en met hem zeer bevriend was, werd dus gekozen. Gedurende zijn korten diensttijd gevoelden de burgers echter dat aan de Basuto macht meer concessies gedaan werden dan bestaanbaar was met de waardigheid van een onafhankelijken Staat, en in het begin van 1855 voerde de volksraad een heftige oppositie tegen hem omdat hij een vat kruit aan Moshesh had ten geschenke gegeven zonder het te rapporteeren. Het verzet tegen hem was zoo algemeen dat hij verplicht was af te treden.

De heer Jacobus Nicolaas Boshof, een wel-opgevoed man, van hoog zedelijk karakter, en van vrij groote bekwaamheid, werd toen als president gekozen. Opgeleid zijnde in kantoorwerk in den civielen dienst van de Kaap Kolonie, kon hij de verschillende departemen

van het gouvernement in goede orde brengen. Maar van den dag af waarop hij het ambt aanvaardde werd hij zoo onophoudelijk gekweld door de allerbelangrijkste kwestie met Moshesh dat hij weinig of niets meer doen kon voor het algemeen welzijn van het land.

President J. N. Boshof.

Het doel van Moshesh was, uit een Bantu oogpunt beschouwd, zoo lofwaardig dat zijne volgelingen bereid waren alles in hun vermogen te doen om het te bevorderen. Hij wilde al het land ten zuiden van de Vaal en ten westen van den Drakensberg dat vóór de oorlogen van Tshaka door zwarten bewoond was voor zijn stam herwinnen. De overblijfselen van de stammen die in den ouden tijd het land bewoond hadden waren nu zijne volgelingen, en hij wilde den grond hebben die vroeger aan hen behoord had. Sir George Napier had hem bij verdrag een groot gedeelte er van gegeven, en dat deel, in elk geval, was hij besloten in zijn bezit te krijgen.

Het doel van het Vrijstaatsche gouvernement en van de burgers daarentegen was de grenslijn te behouden door Sir Harry Smith bepaald, die, naar hun oordeel, billijk was. Toen de blanken in dit land trokken was het een uitgestrekte wildernis, en als zij er niet in gekomen waren had Moshesh nooit een kwart van het land kunnen krijgen dat thans in zijn bezit was. Het is waar dat de Bantu in vroegeren tijd land bezeten hadden bijna zoover westelijk als Bloemfontein, maar zij hadden het geheel en al verloren gedurende de Zulu oorlogen. De erkenning van de aanspraak van Moshesh zou de vernietiging van den Staat beteekenen, en daarvan wilden de burgers niet hooren. Dit was in 't kort de oorzaak van den langen en wanhopigen strijd tusschen den Oranje Vrij Staat en den Basuto stam.

Verscheidene jaren lang wendde Moshesh al zijne pogingen in het zuiden aan, en hij liet de boeren op zijne andere grenzen ongestoord. Aan dien kant werd het vee der blanken onmeedoogend gestolen door zijne volgelingen, en in den regel weigerde hij vergoeding te geven. Sir George Grey trachtte eens de zaken tusschen de twee partijen vriendschappelijk te schikken, en door zijne bemiddeling werd er een verdrag van vrede en vriendschap onderteekend, maar Moshesh hield zich daar niet lang aan. Misschien was het opperhoofd in dit geval machteloos. Aan beide kanten waren

de personen aan de grenzen het minst gehoorzaam aan de wet, en geen van beide gouvernementen was sterk genoeg om daar ten allen tijde zijne bevelen te doen gehoorzamen. Eindelijk werden bewoonde boerenplaatsen in bezit genomen door gewapende Basuto, en vijandelijkheden konden niet langer vermeden worden.

In Maart 1858 werden de burgers in alle deelen van den Vrij Staat opgeroepen, en zij trokken in twee afdeelingen in Basutoland, met het doel om den oorlog te beperken tot het land van den vijand. Maar Moshesh was een meer bedreven krijgskundige dan de Europeesche kommandanten. Hij hield ze druk bezig totdat zij na eenige hevige gevechten voor Thaba Bosio kwamen, waar zij hoorden dat zwermen van zijne lichte ruitery hunne plaatsen verwoestten. Vóór hen was een sterke berg die niet bestormd kon worden, en zij hadden de middelen niet om hem te belegeren. Onder deze omstandigheden gingen de burgers uiteen, en reisden zoo spoedig mogelijk naar de plaatsen waar zij hunne huisgezinnen gelaten hadden.

President Boshof had reeds bij de Zuid-Afrikaansche Republiek aanzoek gedaan om hulp, maar daar de burgers van den noordelijken staat hun bijstand niet wilden verleenen vóórdat de voorwaarden vastgesteld waren waarop alle emigranten zich zouden vereenigen, en er geen tijd te verliezen was, verzocht hij de bemiddeling van Sir George Grey. Moshesh stemde toe in een wapenstilstand, en beloofde zich te onderwerpen aan de beslissing van den gouverneur. Hij was verstandig genoeg om in te zien dat als hij van zijn voordeel een te ruim gebruik maakte hij te doen zou krijgen met de noordelijke zoowel als met de zuidelijke republiek, en hij hield zich er van overtuigd dat de gouverneur hem, als den overwinnaar, een groot stuk grond zou toekennen.

Sir George Grey nam de taak van bemiddelaar op zich. Hij ontnam Moshesh een verafgelegen zendingstatie, die een soort van half onafhankelijk leengoed was van het opperhoofdschap, maar gaf hem een groot stuk grond ten zuiden

van Sir Harry Smith's lijn. Zoo eindigde de eerste strijd met de Basuto met een zeer ernstig verlies voor den Oranje Vrij Staat.

Kort daarop trad de heer Boshof af, en hij werd als president opgevolgd door den heer Marthinus Wessel Pretorius, zoon van den beroemden kommandant-generaal. Hij was de vertegenwoordiger van eene sterke partij die de vereeniging

Portret van President M. W. Pretorius.

der twee republieken begeerde, maar daar er tegenstrijdige belangen in den weg stonden, en bovendien de verklaring van den hoogen commissaris dat vereeniging de conventies met Groot-Brittanje zou opheffen, mislukte elke poging tot ineensmelting.

Gedurende deze jaren werd de Vrij Staat steeds sterker. De Griqua kapitein Adam Kok verkocht zijne territoriale rechten aan de republiek, zijn volk verkocht hun grond aan boeren uit de Kaap Kolonie, en daarop verhuisde de geheele stam naar een nieuw land onder den Drakensberg

en ten zuiden van Natal, hun door Sir George Grey gegeven. Met uitzondering van een kleine strook bijna onbewoond land, het eigendom van den Griqua kapitein Nicolaas Waterboer, tusschen de Modder en Oranje rivieren, en een locatie toebehoorende aan het Barolong opperhoofd Moroko, was al het land tusschen de Vaal en de Oranje rivieren tot aan de

Basuto grenzen thans in bezit van blanken, en de schaap- en vee-boerderij kon in een groot gedeelte er van met meer voordeel worden voortgezet dan in eenig ander deel van Zuid-Afrika.

Langs de Basuto grenzen echter heerschte voortdurende onrust. Moshesh had de stammen op den noordelijken oever van de Caledon overwonnen, en hun grond geannexeerd. De blanken beweerden dat de grenslijn moest blijven waar zij vroeger geweest was, maar het opperhoofd zeide minachtend dat hij er nooit in toegestemd had, en hij toonde duidelijk dat hij haar niet zou respecteeren. President Pretorius deed al het mogelijke om hem over te halen om billijk in deze zaak te handelen, maar te vergeefs. Zijn volk drong over de lijn, Basuto familiën vestigden zich op boeren plaatsen, en plunderden mijlen verder op.

In 1865 werd Advokaat Jan Hendrik Brand als president gekozen.

Van hem kan gezegd worden dat Zuid-Afrika geen waardiger naam kent, want niemand heeft ooit meer dan hij bijgedragen tot het welzijn der bevolking. Sir Philip Wodehouse was Sir George Grey opgevolgd als gouverneur van de Kaap Kolonie en harer Majesteits hooge commissaris voor de landen er buiten. President Brand verzocht hem de noordelijke

Portret van President J. H. Brand.

grens tusschen den Vrijstaat en Basutoland af te bakenen, en de volksraad machtigde hem Sir Harry Smith's lijn te veranderen als hij dat goedvond, daar de burgers bereid waren eenigen grond te verliezen als zij maar vrede konden hebben. Sir Philip hield niet van republieken, en hij verborg nooit zijn afkeer van de Zuid-Afrikaansche boeren, maar in zulk eene zaak kon men zich er op verlaten dat hij stipt rechtvaardig zou handelen. Moshesh stemde met grooten weerzin er in toe zich aan zijne beslissing te onderwerpen. Hij bezocht het land, inspekterde het zorgvuldig, hoorde de argumenten aan beide kanten, en na rijpe overweging bekrachtigde hij de lijn van Sir Harry Smith. De president eischte toen dat Moshesh zijne volgelingen moest verwijderen van de boerenplaatsen die zij in bezit genomen hadden, en toen het opperhoofd dat niet deed, werden de burgers opgeroepen om ze met geweld te verdrijven, waarna de oorlog begon.

De verwoesting van een groot deel van den Vrijstaat door Basuto ruitery kon niet belet worden, en een aantal personen werden op verfoeilijke wijze vermoord; daarentegen waren de burgers overwinnaars in verscheidene gevechten, en namen eenige versterkte bergen stormenderhand in. Thaba Bosio echter weerstond elken aanval. Na tien maanden gevechten te hebben, verzocht Moshesh om vrede, en bood aan een groot gedeelte van zijn land af te staan, maar een jaar later verklaarde hij dat hij dat alleen gedaan had om den oogst in te zamelen. De president en de burgers lieten zich misleiden, en in April 1866 kwam men omtrent de voorwaarden overeen en een vredesverdrag werd onderteevend.

Zijne tuinen werden beplant, en toen zijne oogsten ingezameld waren wierp Moshesh het masker af. Hij weigerde zich te houden aan de voorwaarden van het verdrag, en in Juli 1867 was President Brand verplicht de burgers nogmaals te wapen te roepen om hem te dwingen zijne verbintenissen na te komen. Beide partijen begrepen dat dit de laatste strijd moest zijn, en beide spanden alle krachten in. Maar Moshesh had niet langer de geestkracht zijner vroegere jaren,

on in zijn stam was er niemand die zijne plaats als een krijgskundige innemen kon. Zijne zonen waren slechts gewone barbaren. Eenige deelen van den stam begonnen te vertrekken, en gingen over den Drakensberg. Daarna viel de eene Basuto sterkte na de andere, uitgenomen Thaba Bosio, den berg van Moshesh zelven, die een aanval trotseerde. De graanschuren waren verwoest, en de massa van den stam, in de bergen gedreven, leed veel door hongersnood en ziekte.

De Vrijstaat was goed op weg om binnen kort zijne eigene voorwaarden te kunnen stellen, toen Sir Philip Wodehouse tusschen beide kwam. Op verzoek van Moshesh proklameerde hij den Basuto stam tot Britsche onderdanen, en zond een gewapende macht om hen te beschermen. Hij verklaarde dat de Britsche belangen niet toelieten dat zij over het land verstrooid werden als vluchtelingen. De bevolking van den Vrijstaat beschouwde natuurlijk deze handelwijze als onvriendschappelijk en onbillijk, en de volksraad zond afgevaardigden naar Engeland om er tegen te protesteeren, maar de rijksregering liet de zaak geheel in handen van den gouverneur. De president trachtte toen zoo gunstig mogelijke voorwaarden te verkrijgen, en in Februari 1869 werd er eene overeenkomst gesloten, waarbij de Vrijstaat al het land verkreeg ten noorden en ten westen van de Caledon en ten zuiden van eene lijn die bijna dezelfde was als die van Sir Harry Smith tusschen de Caledon en Oranje rivieren.

De republiek had groote behoefte aan rust toen de strijd met de Basuto geëindigd was, ofschoon zij minder uitgeput was dan haar vijand. Papiergeld was uitgegeven voor een groot bedrag, en was zeer in waarde gedaald. Het werk op de boerenplaatsen was verzuimd, en private personen zoowel als de Staat waren verplicht geweest groote schulden te maken. Er was bijna geene woning in het land die niet bewijzen leverde dat een buitengewone crisis doorleefd was. Het verlies aan menschenlevens was ook groot geweest in verhouding tot de bevolking. Maar het hart van het volk

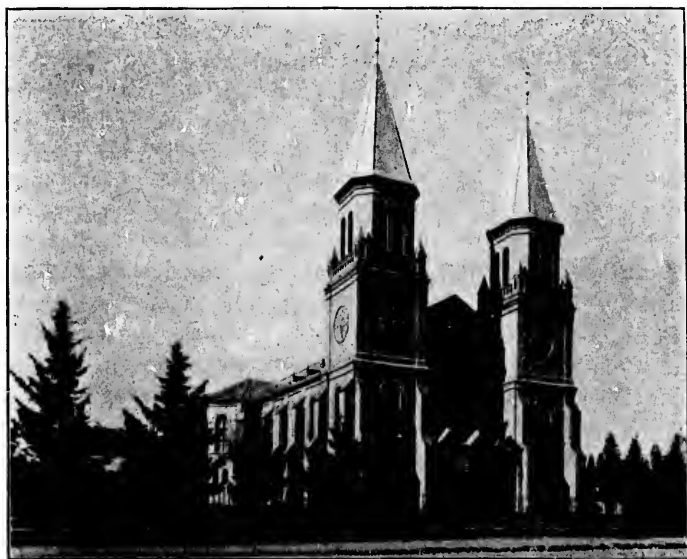
was vol moed, en zoowel het gouvernement als de burgers gingen vastberaden aan het werk om hunne verliezen te herstellen.

Kort vóór dezen datum werd er eene ontdekking gedaan die een volkomen omwenteling teweegbracht in het Zuid-Afrikaansch leven. Op zekeren dag in 1867 zag men een kind op een boerenplaats in het noorden van de Kaap Kolonie met een merkwaardig schitterenden steen spelen, die een handelaar, aan wien hij als een curiositeit vertoond werd, als een kostbaar edelgesteente beschouwde. De steen werd aan een bevoegd persoon te Grahamstown gezonden, die rapporteerde dat het een diamant van een en twintig karaat, en £500 waard was. Verscheidene personen begonnen dadelijk in den omtrek in hunne ledige uren te zoeken, en spoedig werd er nog een, maar veel kleiner, gevonden. Daarna werd er een derde opgeraapt op den oever der Vaal rivier, en de aandacht werd op die plek gevestigd.

Gedurende 1868 werden er verscheidene diamanten gevonden, ofschoon tot nu toe niemand zich uitdrukkelijk er op toelegde er naar te zoeken. In Maart 1869 werd de Ster van Zuid-Afrika gekocht van een Korana Hottentot, die den steen langen tijd in zijn bezit had gehad zonder te vermoeden dat hij eenige andere waarde had dan een machtig toovermiddel te zijn. Het was een prachtige briljant van drie en tachtig karaat ongeslepen, en werd gemakkelijk verkocht voor £11,000. Uit alle doelen van Zuid-Afrika begon men nu naar de oevers van de beneden Vaal te trekken om diamanten te zoeken, en treinen wagens, levensmiddelen en goederen vervoerende, waren op elken weg naar de binnenlanden te zien. Sommige delvers hadden het geluk rijkdom te verzamelen, maar dit was volstrekt niet met allen het geval. De diamantdelverij was een groote loterij met eenige prijzen en vele nieten. Maar zij had een machtige aantrekkelijkheid, en binnenkort waren vele honderden fortunzoekers uit Europa en Amerika er mee bezig.

Het stille, eenvoudige, huiselijke leven dat op Zuid-

Afrikaansche boerenplaatsen en dorpen in den ouden tijd geleid werd — zelden verstoord, uitgenomen door Bantu oorlogen — was voor eeuwig voorbij, en een drukke, worstelende, rusteloze levenswijze nam spoedig de plaats er van in. De rijkdom van het land werd enorm vermeerderd, want de diamanten bereikten spoedig een hoogen rang onder de uitgevoerde artikelen, maar het is de vraag of de bevolking in het algemeen zoo gelukkig is als zij vroeger was.

Nederduitsch Gereformeerde Kerk, Bloemfontein.

De zuidelijke oever van de Vaal rivier was Vrijstaatsch gebied, maar over den eigendom van den noordelijken oever bestond er geschil. Vóór de ontdekking van diamanten werd hij van zoo weinig waarde geacht dat geen werkelijk gouvernement daar bestond, ofschoon de Zuid-Afrikaansche Republiek, de Oranje Vrij Staat, de Batlapin stam, en de Griqua kapitein Nicolaas Waterboer, allen aanspraak maakten

op den grond. Het gevolg was dat elk mijnkamp aan dien kant van de rivier zelf een soort van gouvernement aanstelde, en veel verwarring en wetteloosheid ontstond daaruit.

Na eenigen tijd werden op eenige boerenplaatsen zuidwaarts veel rijker diamantmijnen dan die langs de Vaal ontdekt, en de meeste delvers verhuisden daarheen. De publieke kantoren van het district waarin zij gelegen waren, waren op verren afstand, maar zoodra schikkingen door het gouvernement gemaakt konden worden, werd er een resident landdrost aangesteld, een postkantoor opgericht, en eenige politie agenten in dienst genomen.

Personen op eenen afstand verwarden de verschillende kampen met elkander, en allen werden verondersteld in denzelfden wetteloozen toestand te zijn als die ten noorden van de Vaal. De meeste delvers waren Britsche onderdanen, zoodat hare Majesteits hooge commissaris het zijn plicht achtte in het belang van de orde tusschenbeide te komen. Een der scherpzinnigste mannen in Zuid-Afrika was destijds zaakgelastigde van den Griqua kapitein Nicolaas Waterboer, en hij had in naam van zijn klient aanspraak gemaakt op een groot deel van den Oranje Vrij Staat, daaronder begrepen de plek waar de diamantmijnen gelegen waren. Geen aanspraak kon meer hersenschimmig zijn, maar toen de heer Arnot, in naam van Waterboer, het land aan het Britsch gouvernement aanbod, werd zij, althans van die zijde, beschouwd als op wezenlijke gronden rustende.

De hooge commissaris stelde arbitrage voor, maar President Brand weigerde zijne toestemming. Hij zeide dat het land ten zuiden van de Vaal, waarop de heer Arnot aanspraak maakte, deel van den Vrij Staat had uitgemaakt sedert de conventie van 1854. Vóór dien datum was het een deel geweest van de Oranje Rivier Souvereiniteit, en voor sommige plaatsen er in waren er in dien tijd Britsche grondbrieven uitgegeven. Nicolaas Waterboer en zijn volk leefden op verren afstand, en voor zoover men nasporen kon, hadden zij nooit grond daar bewoond. Onder deze omstandigheden wilde

hij niet toegeven dat er eenige twijfel omtrent den eigendom kon bestaan. Hij was echter bereid het recht van den Staat op grond aan de andere zijde van de Vaal aan arbitrage te onderwerpen, daar die grond door koop verkregen was, en het recht van den verkooper misschien aan twijfel onderhevig was.

Terwijl de hooge commissaris en de president briefwisseling hieromtrent voerden, stemde de heer Marthinus Wessel Pretorius, die toen president van de Zuid-Afrikaansche Republiek was, er in toe zekere geschillen tusschen dat land en de Barolong, Batlapin, en Griquas aan arbitrage te onderwerpen, ten gevolge waarvan er een hof aangesteld werd, met den heer Keate, gouverneur van Natal, als beslissende scheidsrechter. De werkzaamheden werden begonnen in het kleine dorp Bloemhof, op den noordelijken oever van de Vaal. Het Vrijstaatsche gouvernement was in dat hof niet vertegenwoordigd.

De belangen die er mee gemoeid waren, waren van meer beteekenis dan men destijds inzag. Men veronderstelde dat de souvereiniteit van sommige diamantmijnen de belangrijke zaak was die op het spel stond; nu ziet men dat Groot-Brittanje's toegang tot de verre binnenlanden ook hiervan afhing. In één opzicht waren de verrichtingen niets anders dan een komediespel.

President Pretorius en zijn rechtsgeleerde raadsman hadden niets gedaan om hunne zaak behoorlijk voor den scheidsrechter te brengen. Zij wendden geene poging aan om getuigenis te weerleggen, waarvan zij de onjuistheid zeer gemakkelijk hadden kunnen in het licht stellen. Zij leverden zelfs een vervalscht document in, dat hun door een hunner tegenstanders overhandigd was opzettelijk om hen voor den gek te houden. Aan den anderen kant was de heer Arnot, die precies wist wat hij moest achterhouden zoowel als wat hij moest voorleggen. Het gevolg was dat de heer Keate, uitsluitend handelende volgens het hem voorgelegde getuigenis, uitspraak deed ten nadeelo van de Zuid-Afrikaansche Repu-

blik, en bij het bepalen van het gebied der twistende partijen, binnen Nicolaas Waterboer's grenzen opnam dat gedeelte van den Vrij Staat waarop die kapitein aanspraak maakte.

Zoodra de Keate uitspraak gepubliceerd was, — October 1871, — proklameerde Sir Henry Barkly, die toen hooge commissaris was, Waterboer's land tot eene Britsche onderhoorigheid, en bepaalde de grenslijn zoo dat de mijnen langs de Vaal en te Dutoitspan, De Beer's, en het tegenwoordige Kimberley binnen de nieuwe Britsche bezitting vielen. Een gewapende macht werd gezonden om er bezit van te nemen, en de Vrijstaatsche ambtenaren vertrokken onder protest. Het gebied, dat Griqualand West genoemd werd, werd toen een kroon kolonie. Het bleef in dien toestand tot 1880, toen het geannexeerd werd aan de Kaap Kolonie, waarvan het nu deel uitmaakt.

Eenigen tijd nadat Griqualand West onder de Britsche vlag gekomen was, werd er een speciaal hof aangesteld om over betwiste aanspraken op grond te beslissen. Gedurende vele weken werd er getuigenis ingewonnen, en het nauwkeurigst onderzoek werd gedaan naar de geschiedenis van het land en zijne bevolking. Toen eindelijk uitspraak gedaan werd, werden alle aanspraken binnen het diamantmijnen-district die gegrond waren op schenkingen door Waterboer, verworpen, omdat die kapitein daar nooit rechten had gehad.

President Brand ging toen naar Engeland, en legde zijne zaak voor de rijksregeering. In het kort kwam zij hierop neer: dat Groot-Brittanje het land den Vrij Staat ontnomen had onder voorwendsel dat het aan Waterboer toebehoorde, en dat een Britsch gerechtshof, na zorgvuldig onderzoek, sedert beslist had dat Waterboer geen recht er op had. Het antwoord dat hij kreeg was dat het noodzakelijk was dat de hoogste macht in Zuid-Afrika in bezit moest zijn van de diamantmijnen, maar hij zou £90,000 als eene vergoeding voor Griqualand West ontvangen.

De president was verstandig genoeg het aanbod aan te

nemen, en met dat geld verminderde hij de publieke schuld van den Staat. Het gevoel van verbittering onder de burgers stierf uit, en zij begonnen in te zien dat het toch misschien beter voor hen was ontslagen te zijn van de verantwoordelijkheid van orde te bewaren onder de delvers. Een diamantmijn te Jagersfontein was hun overgelaten, en zij bleek veel rijker te zijn dan men vroeger gemeend had. Zij hadden ook al de voordeelen die de andere mijnen aanboden als markten voor

De Raadzaal, Bloemfontein.

hunne produkten, zoodat zij veel winst konden maken zonder risico.

Sedert deze schikking heeft de Vrij Staat onafgebroken vrede genoten, en geen deel van Zuid-Afrika is meer vooruitgegaan. Wegen, bruggen, en goede publieke gebouwen zijn tot stand gebracht, en een uitstekend stelsel van publieke scholen wordt door het gouvernement onderhouden. De spoorweg van de Kaapstad naar de Zuid-Afrikaansche

Republiek loopt door den Staat, en er zijn lijnen naar Port Elizabeth en Oost Londen, welke allen door het gouvernement van de Kaap Kolonie gebouwd waren onder eene conventie waarin bepaald was dat de winsten gelijk verdeeld zouden worden. De lijnen ten noorden van de Oranje rivier werden echter op 1 Januari 1897 door het Vrijstaatsche gouvernement overgenomen, en zullen voortaan voor zijn eigene

Portret van President F. W. Reitz.

rekening geëxploiteerd worden. Van Harri-smith is er een spoorweg naar Ladysmith op de lijn tusschen Durban en Johannesburg, door het gouvernement van Natal gelegd. Vóór Januari 1897 was de Vrij Staat zonder publieke schuld. Zijne grenzen aan alle zijden zijn onbetwist, en er zijn geen half onafhanke-lijke stammen binnen zijn gebied. De Barolong van Moroko, de laatsten die in dien toestand waren, kwamen geheel en al onder het gouvernement na een strijd waarin het opperhoofd door een zijner

broeders gedood werd. De Kaap Kolonie, de Oranje Vrij Staat, en de kleinere landen in Zuid-Afrika aan Groot-Brittanje onderhoorig, zijn in een tolverbond vereenigd.

President Brand werd steeds herkozen tot 1888, toen hij gedurende zijn dienstdtijd overleed. De heer Francis William Reitz, vroeger hoofdrechtter, werd toen gekozen om de ledige

plaats in te nemen. Hij bleek een waardig opvolger te zijn van President Brand, en onder zijn bekwame leiding nam de bloei van den Staat snel toe. Ongelukkig bezweek zijne gezondheid in 1895, en in November van dat jaar, zich niet in staat gevoelende het werk langer te doen, nam hij zijn ontslag, tot groot leedwezen der bevolking, niet alleen der republiek zelve, maar van geheel Zuid-Afrika. In het begin van 1896 werd rechter Marthinus Theunis Steijn als president gekozen.

De bevolking bestaat thans uit omtrent twee en tachtig duizend Europeanen en honderd en veertig duizend zwarten. De industrie is bijna uitsluitend veeboerderij en landbouw, maar er zijn kostbare steenkolenvelden, en er zijn diamantmijnen te Jagersfontein en te Kofffontein, de laatstgenoemde echter niet van groote beteekenis.

HOOFDSTUK XXXI.

DE ZUID-AFRIKAANSCH E REPUBLIEK.

De groote uitgestrektheid lands ten noorden van de Vaal, die het eigendom werd van de emigranten boeren na de verdrijving van Moselekatse, bevatte grond geschikt voor bijna elke soort van landbouw en veeboerderij, en ofschoon het toen onbekend was, wordt zij in mineralen rijkdom door geen land ter wereld overtroffen. Hare oostelijke en noordelijke valleien, goed bewaterd en van groote vruchtbaarheid, hadden een tijdlang groote aantrekkelijkheid voor volkplanters, maar de ondervinding leerde dat zij minder gezond waren dan het open hooge veld, en zij werden dus gedeeltelijk weder verlaten. Op sommige plaatsen was de tsetse vlieg in groote getallen aanwezig, en deze plaag van het tamme vee belette de boeren zich in dien omtrek te vestigen totdat het groot wild uitgeroeid was, waarna zij verdween. Ook de koorts, die vroeger zoo heerschte langs de bosschen en rivieren in het lager gelegen land, werd na verloop van tijd bijna onbekend op die zelfde plaatsen, als de grond bewerkt en het weelderig gras afgebrand werd voordat het begon te verrotten.

De boeren waren allen te zamen slechts vijftien of zestien duizend in aantal, zoodat zij natuurlijk uitkozen wat hun de verkieselijkste plaatsen schenen, en niemand achtte het de moeite waard zich op de groote vlakten van het westen neer te zetten. Er was volstrekt geen eendracht onder hen. Eene poging werd aangewend om een soort van algemeen

gouvernement te vormen, door de verkiezing van één enkelen volksraad als een wetgevende macht, maar met vier uitvoerende hoofden, één voor elke der voornaamste partijen. Dit stelsel, zooals te begrijpen is, ging vergezeld van veel wanorde, en werd spoedig gevolgd door de vorming van vier republieken onafhankelijk van elkander: Potchefstroom, Zoutpansberg, Lijdenburg, en Utrecht. Hierdoor werd de toestand van zaken niet verbeterd, en men kon bijna zeggen dat de blanken over de Vaal rivier zonder eenig gouvernement waren.

Een opmerkelijk nadeel dat hieruit volgde was dat de grenzen van het bewoonde deel een toevluchtsoord aanboden aan vagebonden van allerlei soort, die uit andere streken van Zuid-Afrika hierheen kwamen. Mannen van de afschuwelijkste wreedheid en gemeenheid, maar bezielde met dierlijken moed, zwierven langs de grenzen, nominaal als jagers en handelaars, en hunne wetteloze daden werden door personen op een afstand aan de geheele bevolking toegeschreven.

Toen Europeanen het eerst in het land kwamen was het in denzelfden toestand als Mashonaland in 1890. Ten noorden en ten westen, zoover als het bekend was, waren de inboorlingen stammen uitgeroeid of door de Mantati horde, of door de volgelingen van Manikusa, of door de Matabele, en slechts eenige ellendige overblijfselen woonden nog tusschen bijna ontoegankelijke bergen of langs den rand van de groote uitgestrektheid lands, die, omdat zij geen water aan hare oppervlakte heeft, de Kalahari woestijn genoemd wordt. Het grootste gedeelte van het land ten zuiden van den twee en twintigsten breedtegraad was letterlijk zonder inwoners, want Moselekatse's benden waren gewoon het jaarlijks in de eene of andere richting te doorkruisen, en geen stam die op hun weg lag kon in leven blijven.

De aankomst der blanken en de vlucht der Matabele gaven een nieuw leven aan de bewoners der bergen en der woestijnen. Zij konden zich weer in het open

veld vertoonen en tuinen maken en rustig slapen. De Europeanen waren meesters en bezitters van het land, maar volgens de oude Hollandsche gewoonte, stonden zij toe dat elke kleine Bantu bevolking door haar eigen opperhoofd geregeerd werd in alle zaken die het heerschend ras niet aangingen.

Op de kralen werd een arbeidsbelasting gelegd, en onder een sterke regeering kon er geene betere belasting gelegd worden op een barbaarsch volk, want zij leidt hen op tot geregelden arbeid, en bovendien valt zij hoofdzakelijk op jonge, sterke mannen, in plaats van op de vrouwen, zooals de Engelsche hutbelasting. Maar onder het zwakke gouvernement van de emigranten boeren stond het stelsel aan groote misbruiken bloot, ofschoon de Bantu zich er niet over bekommerden zoolang de vrees voor de Matabele levendig was. Hun leven was nu veilig en de inwoners der kralen vermenigvuldigden met verbazende snelheid, en bovendien kwamen er vluchtelingen aan uit de landen aan de andere zijde der Limpopo, waar Moselekatse meester was.

Tien jaren verliepen, en de stammen — vooral die aan de westzijde van het land waar bijna geen Europeanen woonden — waren zoo machtig geworden dat zij ongeduldig begonnen te worden onder het bedwang waarin zij door de blanken gehouden werden en naar onafhankelijkheid verlangden. De Bakatla tak van den Bahurutsi stam, onder het opperhoofd Moselele, de tak van den Barolong stam, onder het opperhoofd Montsiwa, en de Bakwena, onder het opperhoofd Setyeli, gaven den meesten last. De regeeringloosheid en twist onder de Europeanen scheen hun de kans te geven die zij begeerden. Maar onder hen zelven leefde ook de herinnering voort aan oude geschillen, die zooveel jaloezie veroorzaakte dat vereeniging onmogelijk was, en in plaats van allen te gelijk op te staan, namen de meest ontevreden onder hen na elkander de wapenen op. Toen ook, gelijk men zien zal bij een veel meer gedenkwaardige gelegenheid later, stonden de boeren schouder aan schouder tegenover den vijand, en

waren dus in staat de verschillende opstanden tegen hun gezag te onderdrukken.

Deze rustverstoringen werden onder de aandacht van het Engelsche volk gebracht door den weleerwaarden Dr. Livingstone, den grootsten reiziger van den nieuweren tijd, die toen een zendeling was onder de Bakwena onder het opperhoofd Setyeli, en wiens huis en meubelen verwoest werden gedurende den oorlog. Dr. Livingstone koos sterk partij voor de Bantu, en deed zijn best om de aanspraak van de emigranten boeren op heerschappij over den stam waaronder hij woonde te bestrijden, zoodat zijne beweringen meer die van een advocaat dan die van een rechter zijn. Volgens hem had Setyeli volkomen gelijk en hadden de boeren volkomen ongelijk, maar elk onpartijdig schrijver die Setyeli's eigen verslag van de zaak leest, zooals het door hem zelven aan den gouverneur in de Kaapstad gegeven werd, moet tot een andere gevolgtrekking komen.

Bloedige wraaknemingen zullen wel bij elken langdurigen oorlog voorkomen, maar in deze gevechten werden er somtijds door de Europeanen daden gepleegd die de grens overschrijden van wat door beschaafde volken als geoorloofd beschouwd wordt. Men moet echter om billijk te zijn in aanmerking nemen dat die daden hun aanleiding vinden in barbaarsche handelingen der Bantu, zooals het vermoorden van blanke vrouwen en kinderen, het martelen van gevangenen, het verminken van lijken. Onder zulke omstandigheden zouden mannen uit de meest beschaafde kringen in Europa waarschijnlijk op even wreedaardige wijze wraak genomen hebben als de emigranten boeren deden.

In verband hiermee moeten er twee gebeurtenissen worden vermeld. De eerste is de kastijding toegediend aan het opperhoofd Sekwati, van den Bapedi stam, die in het ruwe district van de Lulubergen woonde, ten oosten van de Olifants rivier. De Bapedi behoorden tot dezelfde afdeeling der Bantu als de aanhangers van Moshesh, en hunne jongste geschiedenis was bijna dezelfde. Omtrent acht en twintig jaren te voren, on-

middellijk na den dood van Tulare, het grootste opperhoofd in dat gewest, verwoestte een Zulu leger onder Moselekatse het land, doodde de meeste inwoners, en dwong de rest zich te verstrooien. Na eenigen tijd verhuisde Moselekatse verder westwaarts, en toen keerde Sekwati, de zoon van Tulare, van de overzijde der Limpopo terug, waarheen hij zijn toevlucht genomen had. In het land zijner vaderen verzamelde hij niet alleen het overblijfsel van de oorspronkelijke Bapedi, maar ook vluchtelingen uit talrijke andere verbrokkelde stammen die nu den Bapedi naam aannamen.

In 1846 was er een strijd tusschen Sekwati en de emigranten boeren onder Hendrik Potgieter, waarin de Bapedi eenig verlies leden, en die eindigde met hunne onderwerping aan de Europeanen. Zij waren veel sterker in 1852, en een aantal geweren verkregen hebbende, begonnen zij de naaste boerenplaatsen te plunderen en trotseerden de blanken. Potgieter riep dus zijne burgers op, en trok tegen hen uit. Hij vond dat Sekwati den berg waarop hij woonde sterk verschanst had, en dat er vele duizenden stuks vee op waren, maar geen water. Een nauwkeurig onderzoek toonde aan dat de berg niet bestormd kon worden, en hij werd dus belegerd. Gedurende den nacht werden vrouwen en kinderen uitgezonden om water te halen. In het eerst lieten de burgers op de wacht de van dorst versmachtende Bapedi vrouwen en kinderen toe naar beneden te komen, maar niet terug te keeren, totdat men ontdekte dat mannen op deze wijze er af kwamen, en toen lieten zij niemand meer toe te passeeren. Spoedig begon het vee zoowel als het volk van dorst te sterven, maar Sekwati wilde zich niet overgeven. Twintig dagen duurde het beleg. Hoevele menschen omkwamen kan niet nauwkeurig worden vermeld, maar het aantal moet groot zijn geweest. De lucht was besmet door den stank van duizenden doode ossen. Toen keerden de boeren terug, meenende dat de Bapedi gestreng genoeg waren gestraft, en het duurde lang eer zij weer last gaven.

De andere gebeurtenis was een oorlog met het opperhoofd

Makapan, die in het bergachtig land woonde dicht bij den oorsprong van den Nijlstream. In den winter van 1854 bezocht een jachtpartij bestaande uit dertien blanke mannen, die tien vrouwen en kinderen bij zich hadden, dit opperhoofd. Zij werden allen vermoord, en de lijken vreeselijk verminkt. Onmiddellijk daarop begon Makapan's volk het land in hunne nabijheid te plunderen. Hendrik Potgieter was toen reeds overleden, en zijn zoon was kommandant-generaal van Zoutpansberg. Hij riep zijn burgers op, en trok uit tegen Makapan. De heer Marthinus Wessel Pretorius, die, na den dood van zijn vader in Juli 1853, kommandant-generaal werd van Potchefstroom, riep ook de burgers van Potchefstroom en Rustenburg op, en ging hulp bieden tegen de opstandelingen.

Nadat de kommando's vereenigd waren, werd er een aanval gedaan op een enorme grot, waarin Makapan's volk een schuilplaats gezocht had. De duisternis er in was zóó dik dat de burgers niets konden zien, maar uit de schuilhoeken werd op hen gevraagd, zoodat één man gedood werd en twee anderen werden gewond. Men besloot toen de plek te belegeren zoodat niemand er uit komen kon, en de gevolgen van hongersnood af te wachten. Op 6 November 1854 stonden de twee kommandanten-generaal dicht bij elkander vóór de grot, toen een geweerkogel den heer Potgieter in den rechter schouder trof en door zijn hals ging, zoodat hij onmiddellijk gedood werd.

De bewoners van de grot leden spoedig gebrek aan water, en velen hunner trachtten bij nacht te ontsnappen, maar werden doodgeschoten. De burgers waren bezig een wreede daad te bedrijven, maar zij waren vast besloten Makapan's volk tot een vreeselijk voorbeeld te stellen. Het beleg duurde vijf en twintig dagen. Toen ging een aantal der belegers de grot binnen, en ontmoetten zoo weinig tegenstand dat zij haar in bezit namen, terwijl slechts vier mannen licht gewond werden. Zij vonden gangen uit de groote zaal loopende en zich onder den berg uitstreckende

tot onbekende afstanden, maar de verschrikkelijke stank en de moeilijkheden van onderzoek te doen bij het flauwe licht dat zij bij zich hadden beletten hen ver te gaan. De heer Pretorius schatte het aantal buiten de grot gedood op negen honderd, en meer dan dubbel dat getal was er binnen van dorst gestorven. Makapan's stam was bijna vernietigd.

In het begin van 1857 nam de Potchefstroom partij een nieuwe grondwet aan, waaronder de heer Marthinus Wessel Pretorius president werd, maar met geen andere macht dan om de besluiten van den volksraad ten uitvoer te leggen. In het volgende jaar nam Zoutpansberg haar ook aan, en in 1860 werden Lijdenburg en Utrecht, vroeger vereenigd, ook ingelijfd, zoodat het geheele land ten noorden van de Vaal ééne republiek werd. De verschillende partijen begonnen nu naar de oppermacht in den staat te streven, en een burgeroorlog brak uit waarin eenig bloed vergoten werd. De vrede werd hersteld in Mei 1864, toen de heer Pretorius door alle partijen erkend werd als de wettig gekozen president en de heer S. J. Paul Kruger als kommandant-generaal.

Intusschen was de Baramapulana stam, die in een bergachtig land in het noorden van de republiek woonde, zeer talrijk geworden, ten gevolge van het inkomen van vluchtelingen van de overzijde der Limpopo. Die stam bezat een groot aantal geweren, van de wetteloze blanken in den omtrek verkregen, en was geneigd tegen elke bemoeiing met zijne handelingen weerstand te bieden. In een gevecht werd een broeder van het opperhoofd gedwongen te vluchten, en werd door het gouvernement beschermd, conc omstandigheid die zijnen vijand grooten aanstoot gaf. In April 1865, zoekende naar een voortvluchtigen misdadiger, pleegden eenige van de wetteloze Europeanen en een aantal zwarten die hen hielpen, daden van groot geweld op de buitenposten van den stam, en een algemeene oorlog was het gevolg.

Meer dan drie jaren lang trachtte de Republiek te vergeefs de Baramapulana ten onder te brengen. Er was geen geld in de schatkist, en het gouvernement was eenmaal zelfs

werkelijk niet in staat genoeg bijeen te krijgen om de vracht van ammunitie van Durban te betalen. De burgers van het zuidelijk gedeelte van den staat weigerden deel te nemen aan den oorlog. Kommandant-Generaal Kruger deed wat hij kon met de geringe middelen ter zijner beschikking, maar hij was eindelijk verplicht verslagen terug te trekken. Het dorp Schoeinansdal, het middelpunt van den ivoorhandel en de woonplaats van een landdrost en een predikant, werd door zijne inwoners verlaten toen het zwakke kommando aftrok, en werd later door den vijand verbrand. De Europeanen waren verplicht veiligheidshalve een groot gedeelte van het district Zoutpansberg te ontruimen, waarheen zij nooit weer in staat waren terug te keeren. De Baramapulana gevoelden echter behoefte aan handelsverkeer, en in Juli 1868 gaven zij hunne begeerte te kennen om de vriendschap weer aan te knoopen, tegelijkertijd aanbiedende schatting te betalen, en een vrede werd gretig gesloten op voorwaarden die volstrekt niet de absolute oppermacht van het republikeinsche gouvernement verzekerden.

De blanken hadden dus terrein verloren, en dat maakte het meer moeielijk dan vroeger orde te bewaren onder de Bantu verder zuidwaarts. Slechts in één opzicht vertoonde het land teekenen van vooruitgang: in het aantal der gebouwde kerken en der beroepen predikanten. Toch was er zelfs in godsdienstige zaken voortdurende strijd onder de afdeelingen van wat naar haar geloofsbelijdenis beschouwd moest worden als ééne kerk, maar waar ten deele van buiten af in gestookt werd. Een geslacht was opgegroeid zonder iets te weten van boeken of van gebeurtenissen buiten hun eigen kleinen kring. De rivieren waren zonder bruggen, er waren geene publieke kantoren die dien naam verdienden, de schatkist was altijd ledig, en de salarissen der ambtenaren, hoe klein zij ook waren, konden zelden of nooit betaald worden als de maand verstreken was. De handel bestond hoofdzakelijk uit ruilen, daar goud en zilver uiterst schaarsch waren. Toch was op de boerenplaatsen

gebrek geheel onbekend, want schapen en ossen vermeerderden op het rijke weiland, en de vruchtbare grond leverde graan, groenten, en vruchten in overvloed.

De oorlog met de Baramapulana was nauwelijks geëindigd toen er nieuwe moeilijkheden ontstonden, omdat de Barolong van Montsiwa en andere stammen in het westen aanspraak maakten op onafhankelijkheid en op een grondbezit van verbazende uitgestrektheid. De republiek was niet in een positie om haar gezag door geweld van wapenen te doen gelden, en de zaak werd nauwelijks de aandacht waardig gekeurd, totdat de ontdekking van diamanten langs de beneden Vaal rivier aan de aanspraak beteekenis gaf. Toen kwamen President Pretorius en harer Majesteits hooge commissaris voor Zuid-Afrika overeen dat de zaak door arbitrage zou geschikt worden, en beide partijen stelden een vertegenwoordiger aan om een hof te vormen, met Gouverneur Keate van Natal als beslissend scheidsrechter. De wijze waarop de zaak voor de republiek bestierd werd is in het vorige hoofdstuk verhaald. "Ik had geen enkele troefkaart in mijn hand, maar ik won het van de dwazen," zeide de heer Arnot eens aan den schrijver van dit boek, in eene discussie over de Bloemhof arbitrage. De uitspraak van Gouverneur Keate in October 1871 gaf aan de stammen de onafhankelijkheid en den grond waarop zij aanspraak maakten, en ontnam het gouvernement te Pretoria zelfs een groot district dat door blanken bewoond was sedert de eerste emigratie.

Zoodra de uitspraak bekend werd, was President Pretorius verplicht af te treden, want de volksraad beweerde dat hij buiten zijn macht gegaan was toen hij een overeenkomst sloot met den hoogen commissaris, en verklaarde dat de raad niet gebonden was door zijne daad. De hooge commissaris kondigde echter aan dat hij de uitspraak zou doen ten uitvoer leggen, ofschoon hij het land dat door die uitspraak van de republiek afgesneden werd niet in bezit nam. En nu riep men algemeen dat een knap man, die in staat zou zijn op gelijken voet te onderhandelen met den ver-

tegenwoordiger der koningin in de Kaapstad, gevonden moest worden om het ambt van president op zich te nemen. De weleerwaarde Thomas François Burgers, een predikant die op belangrijke punten van de orthodoxe kerk afweek, en wiens naam toen zeer de publieke aandacht trok wegens de behendige wijze waarop hij eenige moeilijke zaken in de kerkelijke gerechtshoven van de Kaap Kolonie had bestierd, scheen de noodige bekwaamheid te bezitten, en hij werd met bijna algemeene stemmen verkozen.

De heer Burgers was een bekwaam en een werkzaam man, met groot overredend] vermogen, maar hij was een droomer. Hij droomde van een machtige en bloeiende republiek, met hoogeschoolen en telegra-

Portret van President T. F. Burgers.

fen en spoorwegen, met een grooten naam onder de volkeren der aarde, en hij verbeeldde zich dat zij in eens kon geschapen worden uit eenige duizenden onopgevoede, ofschoon verstandige, mannen met zeventiende eeuwse denkbeelden en zulke immigranten uit Holland die hij overreden kon zich bij hem aan te sluiten. Twee jaren na zijne verkiezing haalde hij den volksraad over hem naar Europa te zenden om eene leening te sluiten voor het bouwen van een spoor-

weg van Pretoria naar Delagoa Baai en onderwijzers te verkrijgen voor een aantal staats scholen.

In Holland werd £90,000 ingeteekend voor de leening, en met dat geld werd spoorweg materieel gekocht en uitgezonden, om te Lourenço Marques te verroesten en te verrotten, want niets meer kon er geleend worden. Een superintendent generaal van onderwijs en eenige andere ambtenaren werden in dienst genomen, met wie de president naar Pretoria terugkeerde, waar hij vernam dat gedurende zijne afwezigheid de Bapedi stam, onder het opperhoofd Sekukuni, zoon en opvolger van Sekwati, gehandeld had op een wijze die geen gouvernement kon verdragen.

Een groot commando werd opgeroepen om de opstandelingen te straffen, maar de burgers kwamen met vreeze en beving bijeen. De president zelf zou hun aanvoerder zijn, en daar hij zoo genaamd modern was in zijne godsdienstige denkbeelden, vreesden zij — die zoo door en door orthodox waren — zeer dat de zegen van God op de onderneming niet rusten kon. Zoo sterk was dit gevoel in het geheele land geworden dat een groot aantal huisgezinnen, liever dan onder zijn gouvernement te blijven, aan het wegtrekken waren, ten einde een nieuwe woonplaats aan de andere zijde van de Kalahari woestijn te zoeken, en reeds toen bezig waren den weg naar Mossamedes, in de Portugeesche provincie Benguela, waar zij zich eindelijk vestigden, te teekenen met eene reeks van graven, het vreeselijk lijden aantoonende door hen op hunnen tocht ondergaan. Het hartstochtelijke gevoel ten tijde van zijne verkiezing was uitgestorven, en aan bijna niets anders werd nu gedacht dan aan de mislukking van vele zijner plannen.

Eén sterkte werd genomen, die de president in overdreven taal het Gibraltar van het zuiden noemde. Maar dit succes moedigde de boeren niet aan. Eene poging om een andere sterkte te nemen mislukte, vooral ten gevolge van het gedrag der burgers zelven, en toen was er een ware vlucht naar huis, die al de pogingen van den heer Burgers niet

konden beletten. Eenige dagen later bereikten de vluchtelingen Pretoria, en geen hoop van den opstand spoedig te onderdrukken was er overgebleven.

Dit was een der allerbelangrijkste oogenblikken in de geschiedenis van Zuid-Afrika, waarin er eene gelegenheid aangeboden werd om een beslissenden invloed te oefenen op de lotsbedeeling van het volk. Als de andere gouvernementen van het land dadelijk sympathie betuigd en hulp aangeboden hadden, en de president vervangen was door iemand in wien de burgers een volkomen vertrouwen stelden, zouden de banden tusschen alle blanken van de Zambesi tot aan Kaap Agulhas te vast zijn geworden om ooit weer verbroken te worden. Wel zouden de verschillende staten en verschillende vlaggen zijn blijven voortbestaan, maar er zou eigenlijk slechts één volk zijn geweest. In plaats hiervan verklaarden de andere gouvernementen zich onzijdig, en het meest belangrijke van die allen gaf voor te gelooven dat het volstrekt niet zeker was of de Zuid-Afrikaansche Republiek recht had oorlog tegen Sekukuni te voeren. God geeft gelegenheden aan staten zoowel als aan personen, en wees hun als zij zulke gelegenheden verloren laten gaan.

De volksraad werd haastig bijeengeroepen, en hij besloot mannen te huren waar zij ook konden verkregen worden, tegen £5 per maand, voedsel, en eene plaats van twee duizend morgen na afloop van den oorlog. Om de kosten goed te maken werd er een zware oorlogsbelasting opgelegd.

Maar het land was volstrekt niet in staat deze spanning te verdragen. De gewone kosten van het gouvernement en de renten van de publieke schuld konden niet betaald worden, veel minder nog een additioneele schuld. En zoo viel de gansche regeerings machinerie in duigen. De republiek was wezenlijk in een jammerlijken toestand, zonder geld of leger, met een zegepralend oproer, en eene algemeene verkiezing op handen die, naar men vreesde, misschien zou vergezeld gaan van burgeroorlog.

HOOFDSTUK XXXII.

DE ZUID-AFRIKAANSCH E REPUBLIEK (*Vervolg*).

TERWIJL de republiek in dezen toestand verkeerde, werd Sir Theophilus Shepstone, vroeger secretaris voor inboorlingenzaken in Natal, door het Britsche gouvernement naar Pretoria gezonden met zeer uitgebreide bevoegdheid. Hoogst ongelukkig ging hij niet om hulp of sympathie aan te bieden, maar om ten voordeele van Engeland gebruik te maken van de moeielijkheden van het land. Een der redenen door hem genoemd voor hetgeen hij later deed was dat de republiek gevaar liep door de Zulus overrompeld te worden, en als dat werkelijk het geval was, zou die omstandigheid er veel toe bijdragen om zijne handelingen te rechtvaardigen. Maar de boeren hebben nooit vrees voor zulk een gevaar te kennen gegeven, en zij hebben altijd gezegd dat het veel gemakkelijker was Cetywayo's leger te verslaan dan een verschansten berg te belegeren. Het Zulu opperhoofd trachtte destijds de republiek tegen Natal uit te spelen, en wat hij aan de ééne partij aangaande de andere zeide kan niet als betrouwbaar beschouwd worden, ofschoon de Britsche commissaris er veel waarde aan schijnt gehecht te hebben. Verder verzochten de inwoners der dorpen, die hoofdzakelijk Engelschen en Duitschers waren, den commissaris om het land tot een Britsche onderhoorigheid te verklaren, als het eenige middel tegen regeeringloosheid, en de boeren deden niets om hem en zijn kleine escorte te weerstaan.

Het gouvernement wist een soort van vrede met Sekukuni

te bedisselen, maar overigens bleven de zaken in dezen toestand tot 12 April 1877, toen Sir Theophilus Shepstone eene proclamatie uitvaardigde waarin hij het land tot eene Britsche bezitting verklaarde, en daarop het gouvernement aanvaardde, terwijl de president onder protest aftrad.

Een vrij groote militaire macht trok nu het Transvaalsch gebied, zooals het land herdoopt werd, binnen, en schijnbaar was het nieuwe gouvernement stevig gegrondvest. De handel herleefde, het geld stroomde toe, en eigendom van allerlei soort steeg in waarde. Maar de boeren waren ontevreden over het verlies hunner onafhankelijkheid, en zonden de heeren Paul Kruger en Dr. Jorissen naar Engeland om te trachten de annexatie ingetrokken te krijgen. De deputatie slaagde er niet in haar doel te bereiken, en het Britsche ministerie schijnt toen geloofd te hebben dat een groot aantal van de inwoners -- zoo niet de meerderheid -- ten gunste van Engelsch bestuur waren. Om te bewijzen dat dit het geval niet was, werden er verzoekschriften tegen de annexatie rondgezonden, die onderteekend werden door meer dan zes duizend vijf honderd personen, die bijna de geheele buitenbevolking vertegenwoordigden.

Een tweede deputatie, bestaande uit de heeren Paul Kruger en Pieter Joubert, met den heer Eduard Bok als secretaris, werd nu naar Engeland gezonden, in de hoop dat zij met zulk een krachtig argument aan hare zijde slagen zoude. Maar zij keerde teleurgesteld terug, en daarna werd herhaaldelijk verklaard door de hoogste ambtenaren in Zuid-Afrika dat de Britsche vlag onder geene omstandigheden neergehaald zou worden in de Transvaal.

Sir Theophilus Shepstone was persoonlijk niet gehaat, en als er iemand was die de boeren tevreden kon gemaakt hebben onder Engelsche heerschappij, zou hij het gedaan hebben. Maar in Maart 1879 werd hij als administrateur opgevolgd door Sir Owen Lanyon, een man van een trotsch karakter, die niet in staat was zelfs een poging te doen om de bevolking van het land te verzoenen. Het gevoelen won

nu snel veld dat als vreedzame middelen om de onafhankelijkheid hersteld te krijgen niet spoedig slaagden, er een beroep op de wapenen gedaan moest worden. De vrouwen van Zuid-Afrika hebben altijd grooten invloed uitgeoefend op de publieke zaken, en bij deze gelegenheid was hare stem bepaald ten gunste van den oorlog. Moeders moedigden

Portret van Generaal P. J. Joubert.

hare zonen, vrouwen hare echtgenooten aan zich als mannen te gedragen, en als zij overwonnen werden konden zij den dood van patriotten sterven, of wegtrekken naar het onbekende noorden, gelijk hunne vadersen vóór hen gedaan hadden.

In dien tijd gaf Sekukuni weer last, maar Sir Garnet Wolseley trok tegen hem op met een groot aantal troepen en een bende Swazis, bracht zijn stam groote schade toe, en voerde het opperhoofd zelf gevangen naar Pretoria. Kort na deze gebeurtenis bereikte de tijding het

land dat de heer Gladstone Graaf Beaconsfield opgevolgd was als eerste minister van Engeland, en daar de nieuwe premier toen hij in de oppositie was de annexatie als onrechtvaardig veroordeeld had, was het niet onnatuurlijk dat de boeren dachten dat hij hun hunne onafhankelijkheid teruggeven zou. Een tijdlang hield dus de agitatie bijna op. Een gedeelte der troepen werd uit het land verwijderd, en Sir Garnet Wolseley,

als opperbevelhebber opgevolgd zijnde door Sir George Colley, keerde naar Europa terug.

Toen het echter bekend werd dat de heer Gladstone weigerde de Britsche vlag neer te halen, en vooral toen er een door de regeering benoemde vergadering werd aangesteld, die belastingen mocht heffen, steeg de algemeene ontevredenheid ten top. Eene poging om beslag te leggen op den wagen van een boer, die geweigerd had eene belasting te betalen, bracht een aantal zijner vrienden op de been om hem te ontzetten, en de ambtenaren te Potchefstroom, ofschoon gesteund door eene sterke militaire macht, werden openlijk getrotseerd. Een groote vergadering had er te Paardenkraal plaats, in de nabijheid van het tegenwoordige Krugersdorp, en na vele dagen discussie besloten de boeren hunne zaak aan den Almachtigen God toe te vertrouwen, en samen te leven of te sterven in een strijd voor hun onafhankelijkheid. De heeren S. J. Paul Kruger, M. W. Pretorius, en Pieter J. Joubert werden als een driemanschap gekozen om het land te regeeren, en de volksraad hervatte zijne taak als de hoogste wetgevende macht. Er werd besloten dat Heidelberg de hoofdstad zou zijn totdat Pretoria hernomen kon worden, en daar, op Dingan's dag, 16 December 1880, werd de vlag der republiek weer geheschen.

De daad bewees dat het Europeesche bloed, wat dapperheid betreft, niet ontaard was door overplanting naar Zuid-Afrika, zooals velen vroeger gemeend hadden. En hier kan men vragen hoe het kwam dat dezelfde mannen, die in het kommando onder President Burgers geen gevaar onder de oogen durfden zien, dezen oorlog voor hun onafhankelijkheid gevoerd hebben met de dapperheid en toewijding der oude Spartanen; en toch later geen aanspraak maakten op roem voor hetgeen zij gedaan hadden. Het antwoord is kort: de godsdienst was de oorzaak van de verandering. In het ééne geval geloofden zij dat de Almachtige tegen hen was omdat hun aanvoerder niet het ware geloof had, in het andere geloofden zij vast dat de Almachtige met hen was, hen

voorlichtende en versterkende in den ongelijken strijd. Dit en dit alléén was het dat de vluchtelingen van Steelpoort in de mannen van Majuba veranderde.

Op denzelfden dag waarop de vlag geheschen werd, werd het eerste bloed vergoten. Een aantal burgers, onder Kommandant Cronjé, ging naar Potchefstroom om een proklamatie te laten drukken, en op hen werd door de soldaten aldaar gevuurd, waardoor één hunner zwaar gewond werd. Kolonel

Charlestown en Majubaberg van Volksrust gezien.

Winsloe, die bevel voerde over de soldaten, had een kamp buiten het dorp, en had ook het landdrost kantoor en sommige aangrenzende gebouwen versterkt, waarin een garnizoen geplaatst was onder Majoor Clarke. Kommandant Cronjé vuurde ook, en belegerde daarop de gebouwen door Majoor Clarke bezet, die na twee dagen verplicht was zich over te geven. Kolonel Winsloe verdedigde het kamp gedurende den

oorlog, en gaf het eerst over nadat er een wapenstilstand gesloten was.

Ramp op ramp trof nu de Britsche wapenen.

Kolonel Anstruther werd gelast van Lijdenburg te marcheeren met twee honderd vier en zestig man om het garnizoen van Pretoria te versterken, en werd gewaarschuwd dat hem op weg weerstand kon geboden worden, maar een zeer geringen dunk hebbende van de veeltkracht der boeren, nam hij hoegenaamd geen voorzorgen. Op 20 December trok hij zorgeloos voort met een langen wagentrein, toen hij te Bronkhorst Spruit, acht en dertig mijlen van Pretoria, zich plotseling tegenover eene krijgsmacht bevond, bestaande uit omtrent hetzelfde aantal boeren onder Kommandant Frans Joubert. De kommandant eischte dat hij moest omkeeren, en toen hij antwoordde dat hij voort gaan zou, gaven de boeren hem de volle laag. De soldaten boden zeer flauwen weerstand, en binnen weinige minuten waren er zoovelen buiten gevecht gesteld dat de kolonel — die zelf doodelijk gewond was — verplicht was zich over te geven.

Uit de garnizoenen in Natal verzamelde Sir George Colley nu meer dan duizend man bijeen, en trok uit om de troepen in de Transvaal te hulp te komen, die met de Engelschgezinden in de verschillende dorpen belegerd werden. Van deze beweging hoorende ging Kommandant-Generaal Pieter Joubert — die één van het driemanschap was — Natal in met eene macht grooter in aantal, en nam eene sterke positie in te Laing's Nek, op den weg langs welken de Britsche generaal moest marcheeren. Op 28 Januari 1881 trachtte Sir George Colley de passage van den Nek te forceeren, maar werd met zwaar verlies afgeslagen. Hij versterkte toen een kamp te Mount Prospect, op een afstand van vier mijlen, en wachtte versterkingen af die op weg waren uit Engeland.

Op 8 Februari deed Generaal Colley eene verkenning op den weg naar Newcastle, en nabij de Ingogo rivier geraakte hij in gevecht met een aantal boeren onder Kommandant

Nicolaas Smit. Tot bij het vallen van den avond kon geen der partijen aanspraak maken op de overwinning, maar toen het donker was geworden keerde het overblijfsel van de Engelsche patrouille naar het kamp terug in een zwaren regen, twee derde van hen die 's morgens uitgetrokken waren dood en gewond op het veld achterlatende.

In de genoemde drie gevechten was het verlies aan de zijde der Engelschen omtrent zes honderd man, waarvan bijna de helft gedood waren. Zeventien boeren waren gedood en acht en twintig gewond. Militaire beoordeelaars schrijven het verschil grootendeels toe aan het bedaard mikken en de bedrevenheid in het schieten aan den éénen kant, de boeren schrijven het uitsluitend toe aan de Voorzienigheid die hen begunstigde.

Portret van Kommandant Nicolaas Smit.

De nederlaag der Britsche macht die alles bekroonde moest nog volgen. Gedurende den nacht van den 26sten Februari verliet Generaal Colley zijn kamp met zes honderd man, en beklom den top van den Majubaberg, twee piketten langs den weg posteerende. Uit deze positie hoopte hij het boerenkamp op den Nek twee duizend voet lager te bestrijken, en toen den volgenden morgen bij het aanbreken van den dag Kommandant-Generaal Joubert de soldaten op den heuvel boven hem

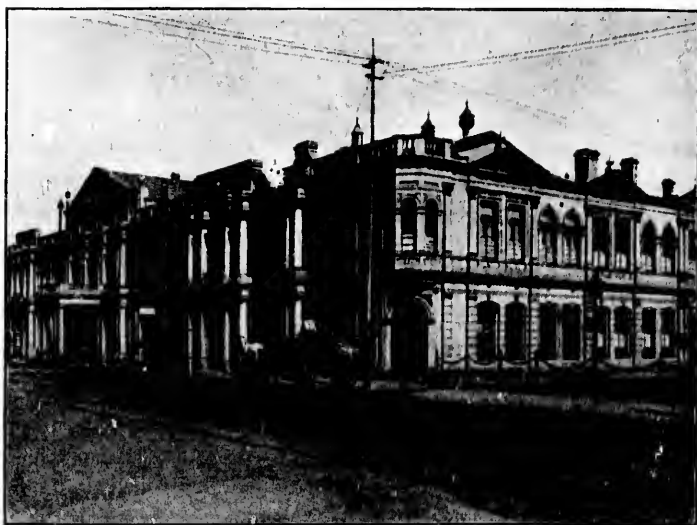
bespeurde, zag hij terstond het gevaar in. Omtrent honderd en vijftig vrijwilligers boden zich nu aan om te trachten den berg te nemen, en werkelijk klommen zij naar boven in het gezicht van de grootere macht die er op was, terwijl de kogels over hen heen vlogen alsof zij betooverd waren. Kort vóór den middag bereikten zeventig of tachtig man den top, en toen werden de soldaten door een paniek bevangen en gingen op de vlucht. Twee en negentig gedood, honderd vier en dertig gewond, en negen en vijftig gevangenen was dien dag het verlies der Engelschen, tegenover één man gedood en vijf gewond aan den kant der boeren. Generaal Colley zelf was onder de gesneuvelden.

Intusschen werden de soldaten en de aanhangers van het Britsch bewind in de Transvaalsche dorpen belegerd, en vele levens gingen verloren in uitvallen en schermutselingen, maar geene werden gedwongen zich over te geven.

Na den dood van Sir George Colley werd Sir Evelyn Wood bevelhebber der Engelsche troepen, en daar het leger in Natal met spoed versterkt werd, was hij weldra aan het hoofd van twaalf duizend man. Maar nu kwamen er instructies van de rijksregeering om niet verder te gaan, en op 5 Maart 1881 werd er een wapenstilstand gesloten tusschen den generaal en het driemanschap. Dit liep uit op de vaststelling van vredesvoorwaarden en de gedeeltelijke herstelling van de onafhankelijkheid der republiek. Het land door de Swazis bewoond werd afgesneden, en aan den anderen kant werd de lijn bij Keate's uitspraak aangegeven als de grens bepaald, terwijl verder de suzeriniteit van Groot-Brittanje als een der voorwaarden gesteld werd. Alzoo verkleind en beperkt kwam de republiek weer in het aanzijn. Door wijzigingen van de conventie met Groot-Brittanje sedert dien datum, is de westelijke grenslijn aanmerkelijk uitgebreid, Swaziland schatplichtig gemaakt aan den Staat, en de Britsche suzeriniteit vervangen door het recht van Engeland om verdragen met buitenlandsche gouvernementen gesloten te verbieden. In alles wat op zijn binnenlandsche zaken

betrekking heeft, is het land nu volkomen onafhankelijk.

Vier jaren na de herstelling der republiek werden er uitgestrekte en rijke goudvelden ontdekt in het district Lijdenburg, en eenigen tijd later op het hooge veld dat de waterscheiding tusschen de Vaal en Limpopo rivieren uitmaakt. Lang vóór dien tijd waren goudmijnen in verschillende deelen van het land bewerkt, maar zij leverden niet genoeg op om de aandacht van de buitenwereld te trekken. Maar thans begon

Beursgebouw te Johannesburg.

men naar de velden te trekken uit alle deelen van Zuid-Afrika, en kort daarna ook uit Europa. Het dorp Barberton werd gebouwd in het midden van de oostelijke mijnen, en eenige maanden lang was het de bedrijvigste plek in het land, maar toen verhuisden de meeste zijner inwoners naar de meer belangrijke velden te Witwatersrand. Hier verrees de stad Johannesburg, bijna als door een tooverslag, met straten van prachtige en stevige gebouwen en al de be-

noodigheden van den nieuweren tijd. Deze stad is nu de grootste in Zuid-Afrika, met eene bevolking van een en vijftig duizend Europeanen en twee en vijftig duizend zwarten.

De produktie van goud is steeds grooter geworden, totdat zij nu de waarde bereikt heeft van acht millioen ponden sterling per jaar, zoodat de Zuid-Afrikaansche Republiek een der eerste goudlanden in de wereld is.

In de republiek is er ook ijzer in den grootsten overvloed, steenkool van goede qualiteit en haast onbegrensd in quantiteit, zilver, koper, lood, en verscheidene andere mineralen, waarvan binnenkort stellig gebruik zal worden gemaakt.

De talrijke bevolking, die door de aantrekkingskracht van de goudvelden in het land gebracht werd, bestond grootendeels uit Engelsch sprekenden, en tusschen hunne belangen en die der boeren was er groot verschil. De boeren beschouwden het land als hun eigendom, gekocht met het bloed van hunne nabestaanden, en door hen uit de woestijn waarin Moselekatse het veranderd had in een beschaafden staat herschapen, met vreedzame woningen en plaatsen waar God aangebeden werd. Zij waren vast besloten hun recht van het te regeeren niet af te staan aan vreemdelingen, die, als zij in den volksraad een zetel verkregen, stellig hunne macht zouden gebruiken om de constitutie omver te werpen, zoo niet de onafhankelijkheid der republiek. Vóór 1877 waren de voorwaarden waaraan de kiezer voldoen moet waarschijnlijk de laagste in de wereld, maar nu werden zij verhoogd zoodat vreedelingen geene kiezers konden worden zonder getrouwheid aan de gouvernementen waaronder zij geboren waren af te zweren en zonder lange inwoning.

Voorts waren de boeren overtuigd dat de Staat recht had op een groot aandeel in den mineralen rijkdom van het land. Met dit oogmerk werd de belasting zoo geregeld dat zij veel zwaarder drukte op de mijnindustrie dan op de boerderij. Zij beschouwden de groote massa mijnwerkers en speculanten als daar gekomen niet om van de republiek hun vaste woonplaats te maken, maar om zooveel geld mogelijk in zoo

kelijk.
uitge-
enburg,
heiding
g vóór
an het
e aan-
began

Zuid-
berton
en, en
in het
s naar
verrees
g, met
de be-

korten tijd mogelijk te verdienen, en dan naar hun eigen land terug te keeren om het daar te verteren. Het goud, ofschoon overvloedig, was niet onuitputtelijk, en als de mijnen uitgeput waren, zouden de vreemdelingen zeker niet blijven.

De nieuw aangekomenen, daarentegen, beweerden dat daar zij de voortbrengers waren van den rijkdom, de personen die de inkomsten van het land tot een bedrag hadden doen stijgen dat vroeger fabelachtig zou geklonken hebben, zij recht hadden op vertegenwoordiging in den volksraad. Zij hadden vele andere grieven, onder anderen het tegengaan van het gebruik der Engelsche taal in de scholen, maar alle grieven hadden haren grond in het feit dat de vreemdelingen geene vertegenwoordiging hadden.

Een tweede volksraad werd door het gouvernement in het leven geroepen, maar had veel minder macht dan de eerste.

Ongelukkig was de politiek van het gouvernement in de laatste jaren onvriendschappelijk tegenover de Kaap Kolonie, en door hooge invoerrechten te leggen op koloniale produkten en door eene poging om de driften der Vaal rivier voor den kolonialen handel te sluiten, ten einde mededinging van den ossenwagen met den spoorweg te beletten, werden zoo vele voorstanders in andere deelen van Zuid-Afrika in tegenstanders veranderd dat de ontevreden partij in Johannesburg rekende op sterken steun van buiten af.

Het is niet mogelijk thans een ware geschiedenis te schrijven van de gebeurtenissen in December 1895 en van de eerste dagen van 1896, omdat al de beweegredenen van de daarin betrokken hoofdpersonen nog onbekend zijn. Het zij genoeg te zeggen dat er eene poging aangewend werd door een groot aantal inwoners van Johannesburg om het gouvernement te Pretoria omver te werpen, dat zij in gewapenden opstand kwamen, dat hun doel mislukte, en dat de republikeinsche regeering met de aanvoerdere zoo zacht mogelijk heeft gehandeld.

Eéne gebeurtenis in verband met dezen opstand moet vermeld worden, maar het is moeilijk haar in gematigde taal te

beschrijven, zoo berekend was zij om overal in Zuid-Afrika kwaad te stichten. Op den avond van 29 December 1895 deed Dr. Jameson, administrateur van Rhodesia, aan het hoofd van meer dan vijf honderd gewapende ruiters en een sterke artilleriemacht, een inval in de republiek uit het Britsch gebied op de westelijke grenzen, en trachtte zich met geweld een weg te banen naar Johannesburg. Een aantal burgers, die gereed waren om de opstandelingen daar te ontmoeten, werden haastig op de been gebracht om de overweldigers te bestrijden, en na een hevig gevecht, waarin Dr. Jameson vele manschappen verloor, was hij verplicht zich met zijn geheelen troep over te geven aan Kommandant Cronjé. Zijne nederlaag veroorzaakte de mislukking van den opstand, en door de liefderijke voorzienigheid van God wendde zij de vreeselijke ramp van een burgeroorlog in geheel Zuid-Afrika af, die bijna zeker gevolgd zou zijn als het niet gelukt was zijne bestemming te bereiken.

Zeer verstandig leverde het gouvernement de gevangen genomen aanvallers aan den hoogen commissaris uit, die hen naar Engeland zond, waar de aanvoerders terechtgesteld en tot gevangenisstraf gevonnisd werden. Het zou niet gepast zijn thans meer dan dit als geschiedenis te schrijven.

Hierboven is reeds opgemerkt dat de gedragslijn der republiek aan de bewoners der Britsche bezittingen lang niet vriendschappelijk toescheen. Men vergete echter niet dat de rijksregeering door hare houding in de kwestie van Swaziland en door de annexatie in April en Mei 1895 van Amatongaland, gelegen tusschen de Portugeesche bezittingen en Zululand, de republiek tot zelfverdediging genoodzaakt had. De laatstgenoemde maatregel had, bij voorbeeld, de strekking voor de republiek den weg naar de zee volkomen af te sluiten.

Na de goud ontdekkingen stegen de inkomsten van de republiek bij sprongen, en publieke werken konden ondernomen worden, waarvan vroeger niet gedroomd werd. Een stelsel van door den staat ondersteunde scholen werd inge-

voerd. Vele nieuwe dorpen werden aangelegd, en sommige van de gebouwen er in zijn onder de besten in Zuid-Afrika. Telegraaf lijnen werden gelegd, rivieren werden van bruggen voorzien, en wegen zijn gemaakt, ofschoon er natuurlijk in al deze opzichten nog veel te doen overblijft.

Een spoorweg is voltooid van Pretoria naar Delagoa Baai,

Kerkgebouw van de Ned. Herv. Gemeente te Pretoria.

met een taklijn naar Barberton. Hij werd gebouwd naar de Portugeesche grenslijn door eene maatschappij, de Nederlandsch Zuid-Afrikaansche genoemd, die door het republikeinsche gouvernement gesteund werd, en waarbij dat gouvernement zeer geïnteresseerd was. Eene lijn van Pretoria naar Vereeniging aan de Vaal rivier, langs Johannesburg, is ook door dezelfde maatschappij gebouwd, met hulp van de Kaapsche regeering. Te Vereeniging sluit zij zich aan bij de groote hoofdlijn door den Oranje Vrij Staat, die zich vertakt naar de

drie voornaamste havens der Kaap Kolonie. Van Krugersdorp is er een spoorweg langs Johannesburg naar de Fonteynen, loopende over een groote steenkolenmijn, die brandstof verschaft aan de stad en aan de machines waarmede het goudhoudend kwarts vermalen wordt langs een weg vier en vijftig mijlen lang. Een andere lijn verbindt Johannesburg met

Natal, en nog andere worden er aangelegd in verschillende deelen van het land.

De republiek is niet in het tolverbond van Zuid-Afrika opgenomen. De publieke schuld bedraagt omtrent zes millioen ponden sterling.

De staat wordt geregeerd door een president, die voor een tijd van vijf jaren verkozen wordt. Sedert de herstelling der onafhankelijkheid heeft de heer S. J. Paul Kruger onaf-

Gouvernements Gebouw te Pretoria.

gebroken dat ambt bekleed. Hij wordt bijgestaan door een uitvoerenden raad, die bestaat uit drie hoofden van departementen en twee niet-officieele leden door den eersten volksraad aangesteld. Voor militaire doeleinden wordt er elke vijf jaren een kommandant generaal door de burgers gekozen.

De wetgevende macht berust bij twee kamers, elk uit zeven en twintig leden bestaande, en voor een tijd van vier

jaren gekozen. De eerste volksraad is verreweg de meest belangrijke van de twee. De leden worden gekozen door burgers van Europeesche afkomst, in de republiek geboren of genaturaliseerd na een langen proeftijd. De tweede volksraad heeft weinig macht, daar hij hoofdzakelijk moet dienen als een adviseerend lichaam in zaken die in verband staan met de mijnindustrie. Het aantal personen bevoegd om aan de verkiezing deel te nemen is grooter dan dat der kiezers voor den eersten volksraad, daar vreemdelingen kiezers kunnen worden na twee jaren in het land te hebben gewoond.

De bevolking der Zuid-Afrikaansche Republiek bestaat uit omtrent twee honderd en vijftig duizend Europeanen en zes honderd en vijftig duizend Bantu.

meest
door.
geboren
tweede
moet
verband
voegd
an dat
elingen
hebben

aat uit
en zes

HOOFDSTUK XXXIII.

RHODESIA.

DE groote landstreek tusschen de Zambesi rivier ten noorden, de Zuid-Afrikaansche Republiek ten zuiden, de Portugeesche bezittingen ten oosten, en het Bechuanaland Protectoraat ten westen, heet Rhodesia, naar den man door wiens energie zij een Britsche bezitting geworden is. Het land was zeer dun bevolkt om precies dezelfde reden als het land ten zuiden van de Limpopo rivier vóór 1836. Toen Moselekatse noordwaarts gedreven werd door de emigranten boeren, begon hij de stammen aldaar uit te roeien, evenals hij de Bechuana nitgeroeid had, en Lobengula, zijn zoon en opvolger, zette de moorddadige gewoonte voort.

De Stichter van Rhodesia.

Groote streken werden volkomen woest gemaakt, en de overblijfselen der stammen weken naar de heuvels, waar zij hunne kralen tusschen de rotsen bouwden op plaatsen die moeilijk bereikt konden worden. Zulk eene ligging, al kon zij niet verdedigd worden, bood gelegenheid aan om te ontsnappen wanneer de Matabele benden op hunne jaarlijksche invallen naderden. Door deze vreeselijke aanvallers werd aan de levens van de Makalaka en Mashona niet meer waarde gehecht dan aan die van zoovele bokken. De verwoesters bouwden militaire kralen in de beste posities, en te Buluwayo, de voornaamste van deze, woonde het opperhoofd zelf. In dezen toestand verkeerde het land minder dan tien jaren geleden.

Volgens hedendaagsche denkbeelden is het eene gewelddadigheid in een land te gaan door een lager ras bewoond en iets er van in bezit te nemen volgens het recht van den sterkste, maar is het volkomen geoorloofd en zedelijk een opperhoofd over te halen een merk te zetten op een document waarvan hij de volle beteekenis niet in staat is te begrijpen, en zoo onder den naam van eene concessie te verkrijgen wat men begeert. De Britsche regeering sloot in 1887 met Lobengula een verdrag dat hij geen deel van zijn land zou vervreemden zonder hare goedkeuring, en op 30 November 1888 verkregen de heeren Rudd, Maguire, en Thompson, na langdurige onderhandelingen, het merk van Lobengula op een document dat hun het recht verleende naar mineralen te zoeken en ze uit te graven in het gebied onder zijn beheer. Verdere concessies werden door andere personen verkregen, en eindelijk werden zij allen vereenigd en de eigenaars er van vormden, met goedvinden der Britsche regeering, de Britsche Zuid-Afrika Compagnie.

Om deze groote vereeniging in staat te stellen hare oogmerken ten uitvoer te leggen werd er aanzoek gedaan om een charter, dat door de rijksregeering verleend werd op 29 October 1889. Daardoor werd er eene Compagnie opgericht met een kapitaal van een millioen ponden sterling

en met acht directeuren, drie aangesteld door de kroon en vijf door de aandeelhouders gekozen. Aan de Compagnie werd de bevoegdheid gegeven om ambtenaren, uitgenomen rechters en magistraten, aan te stellen en af te zetten binnen haren kring van werkzaamheid, en ordonnantiën uit te vaardigen voor gewone doeleinden. Rechters en magistraten moesten aangesteld worden door den hoogen commissaris, die ook belangrijke wetten moest proklameeren, in beide gevallen op aanbeveling van de Compagnie. De heer Cecil John Rhodes, de ziel der onderneming, werd tot bestierend directeur aangesteld.

Het eerste doel der Compagnie was eenige sterke posities in het land in bezit te nemen, en met dat oogmerk een sterke gewapende macht er in te zenden. Dr. Leander Starr Jameson werd gelast naar Buluwayo te gaan om de zaken te regelen. Hij was daar vroeger geweest in 1888, toen hij Lobengula van een aanval van jicht genezen had, en hij had dus veel invloed verkregen. Het opperhoofd stemde er in toe dat een aantal Europeanen naar Mashonaland zouden gaan, maar het was duidelijk dat men zich niet er op verlaten kon dat het Matabele leger — vooral de jonge regimenten — de expeditie ongehinderd zou laten trekken. De aanvoerders van de pioniers, zooals de voortrekkers genoemd werden, besloten daarom een omweg te nemen, ten einde de nabijheid der voornaamste militaire kralen te vermijden en het gevaar van een botsing zooveel mogelijk te voorkomen.

De voortrekkers verlieten de Kaap Kolonie in Maart 1890, en op 12 September bereikten zij de plaats waar Salisbury nu gelegen is. Dr. Jameson doorreisde toen het land oostwaarts en bevond dat er met weinig moeite een spoorweg gebouwd kon worden van Salisbury naar Fontesville aan de Pungwe rivier, die bevaarbaar was voor groote schuiten van die plaats naar Port Beira, een uitstekende haven bij den mond.

De forten Tuli, Victoria, Charter, en Salisbury — eene lijn van posten van het zuiden naar het noorden — werden

gebouwd en door de politie der Compagnie bezet, de voortrekkers, bestaande uit honderd twee en negentig jonge mannen, verstrooiden zich, zoekende naar goudriffen, en talrijke kleine gezelschappen sloten zich bij hen aan uit de Kaap Kolonie en de twee republieken. Maar daar deze gezelschappen niet genoeg voedsel en geneeskundige behoeftigheden meegebracht hadden en daar de zomer van 1890/91 buitengewoon vochtig was, leden zij groot ongemak, en velen stierven aan koorts door allerlei ontberingen veroorzaakt.

De occupatie van Mashonaland door blanken, op deze wijze, stond Lobengula volstrekt niet aan. Hij had verwacht dat eenige mannen daarheen zouden gegaan zijn om goud te zoeken, en hier waren zij bij honderden, sterke posten bezettende en handelende alsof zij de wezenlijke meesters van het land waren. Toch had hij geen lust met hen te twisten, want hij begreep de waarde van de toelage die hij maandelijks kreeg. Hij verkoos liever eene macht met de hunne wedijverende in het leven te roepen, en zonder eenig begrip van de gevolgen zijner daad, verleende hij aan den heer Edward Lippert eene concessie om boerenplaatsen, dorpsgronden, en weiveld binnen den werkkring van de Britsche Zuid-Afrika Compagnie te verkoopen, welke overeenkomst honderd jaren lang geldig zou zijn.

De Chartered Compagnie, wier kapitaal nu verdubbeld was, kocht de belangrijke concessie van den heer Lippert, en maakte daarna aanspraak op soevereine macht in Mashonaland, in werkelijkheid zoowel als in naam. Dat gebied werd van dien tijd af beschouwd als omvattende al het hooge veld van de Portugeesche grenzen ten oosten tot aan de Shashi, die in zuidelijke richting vloeit naar de Sabi rivier, en de Umnyati, een tak van de Zambesi, ten westen. Deze rivieren werden later gewoonlijk de grenzen genoemd, ten westen waarvan het Europeanen niet geoorloofd was goud te zoeken en Lobengula's recht om te doen wat hij goedgevond werd noch betwist noch belemmerd. Ten oosten er van werden

zijn rechten door de Compagnie beschouwd als geheel en al vervallen, ofschoon noch hij noch zijn leger in deze beschouwing van de zaak berustte.

De Compagnie meende nu dat haar bezit van Mashonaland zóó verzekerd was dat zij het grootste gedeelte harer politie kon afdanken, en de verdediging er van kon toevertrouwen aan vrijwilligers en burgers. De Europeesche bevolking was aan het toenemen, en daar er ruime voorraad van alles in het land was, was er bijna geene ziekte in den zomer van 1891/92. Op 20 Februari 1892 werd de telegraaflijn geopend van de Kaapstad naar Salisbury. Het boeren bedrijf werd met goede resultaten geprobeerd, en de grenzen van de streek die gezond is voor Europeanen werden spoedig ontdekt. Vele heden-daagsche benoedigheden, onder anderen zelfs drukpersen, werden ingevoerd. In Juli 1892 werden de eerste bouwerven opgeveild in de dorpen Salisbury,

Portret van President S. J. P. Kruger in 1896.

Victoria, en Umtali, en hooge prijzen werden er voor betaald. Het zoeken naar goud werd op groote schaal voortgezet, en mijnen, waarin vele eeuwen geleden gewerkt was, werden heropend en bleken kwarts te bevatten dat met winst kon worden vermalen, ofschoon zoolang de zware machinerie daarvoor vereischt niet per spoorweg kon aan-

gebracht worden, het niet mogelijk was meer te doen dan proeven te nemen.

Intusschen hadden eenige boeren in de Zuid-Afrikaansche Republiek eene concessie van land verkregen van een onderkapitein in het land, en trachtten er in te trekken en hunne eigene volkplanting aan te leggen, maar bij de Limpopo werden zij gestuit door een sterke politiemacht die hen gelastte òf terug te keeren òf in te trekken als onderdanen van de Chartered Compagnie. Sommigen hunner namen de voorwaarden der Compagnie aan, en reisden voorwaarts, de anderen keerden terug, daar President Kruger hunne handelwijze afkeurde en zij noch van hem noch van iemand anders steun kregen.

Verder gebeurde er niets van veel belang totdat in April 1893 de telegraafdraad afgesneden werd door de bevolking van een Mashona kraal nabij Fort Victoria, en een tamelijk lang stuk daarvan werd weggenomen. Dr. Jameson, de administrateur der Chartered Compagnie, legde aan de overtreders eene boete op, die zij betaalden met van de Matabele gestolen vee. Daarop zond Lobengula eene afdeeling van zijn leger om de dieven te straffen, en op 9 Juli achtervolgden zijne krijgslieden een aantal Mashonas in het dorp Victoria en vermoordden eenigen van hen voor de oogen der blanken.

De Matabele bleven in den omtrek tot den 18den, Mashona kralen verwoestende, en zulken schrik veroorzakende dat het open veld door de Europeanen verlaten werd. Dr. Jameson gaf hun daarop kennis dat zij terstond naar Buluwayo moesten terugkeeren, en zond een paar uur later een gewapende macht uit, die omtrent drie honderd hunner op den gemeentegrond vond. Met dezen had er een gevecht plaats waarin negen of tien hunner gedood werden.

De Europeesche inwoners van het land waren niet geheel ongedeerd gebleven, want een boerenwoning was geplunderd, en eenige honderden stuks vee van allerlei soort waren weg-

gevoerd. Aan geen Europeaan was echter persoonlijk enig leed gedaan.

Eene vreedzame schikking was onmogelijk. Aan den éénen kant durfde Lobengula zijne krijgslieden niet straffen voor hetgeen zij gedaan hadden en kon geen waarborg geven tegen eene herhaling van de overtreding, en aan den anderen kant verklaarden de blanken in het gebied eenstemmig dat zij hun gewoon werk niet konden doen als zij moesten blootgesteld blijven aan Matabele invallen.

Maar geen van beide partijen was gereed om onmiddellijk oorlog te voeren. In Juni had Lobengula een sterke afdeeling van zijn leger over de Zambesi gezonden tegen het Barotse opperhoofd Lewanika, zoodat hij op het oogenblik gekortwiek was. De Britsche Zuid-Afrika Compagnie had geene paarden en geene troepen zelfs om al hare feiten te verdedigen. Maar beide partijen zagen in dat een steijd onvermijdelijk was, en begonnen zich zonder tijdverlies er op voor te bereiden. De hooge commissaris deed wat hij kon om vijandelijkheden te voorkomen, en zou met een zeer kleine vergoeding tevreden zijn geweest. Het opperhoofd zelf begeerde ook vrede, maar als hoofd der Matabele kon hij zijn eisch niet wijzigen dat de Mashona in handen van zijne krijgslieden gelaten moesten worden. De Chartered Compagnie kon evenmin aan zijne benden verlof geven om binnen hare grenzen te verwoesten en te vermoorden. Niets kon duidelijker zijn.

Tegenover een huisgezin van een zendeling en de blanke handelaars in en nabij Buluwayo was de handelwijze van Lobengula hoogst lofwaardig. Hij berichtte hun dat hij hen misschien niet zou kunnen beschermen na den terugkeer der regimenten van de overzijde der Zambesi, en hij raadde hun dus aan het land te verlaten. Aan geen enkel Europeaan die beschouwd kon worden als aanspraak hebbende op zijne bescherming werd het minste leed gedaan. Sommigen hielp hij verhuizen, en die welke verkozen te blijven behandelde hij met alle mogelijke vriendelijkheid.

De Chartered Compagnie nam spoedig een aantal van de meest geharde jonge mannen in Zuid-Afrika in dienst. Dezen verbonden zich gedurende den geheelen oorlog in dienst te blijven zonder betaling, maar zij moesten gewapend en onderhouden worden, en nadat er vrede gesloten was moest elk een boerenplaats drie duizend morgen groot, twintig "claims" in goudmijnen, en een aandeel van het genomen vee krijgen.

Op 30 September ontdekte een patrouille, uit Victoria gezonden om het omliggend land te onderzoeken, dat een sterk Matabele leger dichtbij gekampeerd was, en op twee Europeanen die op verkenning uit waren, werd gevuurd. Vijf dagen later werd door eenige Matabele geschoten op eene patrouille van manschappen tot de Bechuanaland politie behoorende, die in dienst van het rijks gouvernement, niet van de Chartered Compagnie, waren, en die een verkenning deden in het land ten zuiden van Lobengula's grenzen. Het was nu duidelijk dat Lobengula het voornaamste gedeelte van zijn leger in twee groote afdeelingen bijeenvergaderd had om in het oosten en in het zuiden te ageeren, en de hooge commissaris gaf Dr. Jameson derhalve verlof zijne krijgsmacht voorwaarts te zenden.

Het plan van den veldtocht was dat twee afdeelingen direct op Buluwayo moesten aanrukken in verschillende richtingen. De eerste, onder Majoor Forbes als opperbevelhebber, vertrok op 17 October van den IJzermijnheuvel, bij den oorsprong van de Tokwe rivier. Zij bestond uit tusschen de zes en zeven honderd Europeanen, waarvan bijna drievijfde te paard waren, en zij had vijf maximkanonnen en nog vijf veldstukken van groote verwoestende macht. Zij was van een genoegzaam aantal wagens voorzien om haar kriegsbehoeften te vervoeren en lagers te vormen, en bleef zooveel mogelijk in het open veld, zoodat een Matabele leger dat haar achtervolgde geen kans zou hebben om haar onverhoeds aan te vallen.

De zuidelijke kolonne, onder Kolonel Goold-Adams, bestond

uit vier honderd en vijftig ruiters. Zij was uitnemend uitgerust met maxims en andere kanonnen, en had een voldoende wagentrein.

De kolonne onder Majoor Forbes verwoestte de militaire kralen der Matabele langs haren weg, en had herhaaldelijk schermutselingen met den vijand, maar nam zulke voorzorgen dat zij niet door een groote macht aangevallen kon worden, anders dan in lager. Slechts tweemaal waren er gevechten die den naam van veldslagen verdienen.

Kort vóór het aanbreken van den dag op 25 October was de kolonne in lager bij den oorsprong van de Shangani rivier, toen zij aangevallen werd door een Matabele leger bestaande uit omtrent vijf duizend man. Driemaal binnen omtrent vier uren rukten benden van de barbaarsche krijgslieden op het lager aan, maar bij elke gelegenheid werden zij met groot verlies afgeslagen door de machine kanonnen.

Na het gevecht te Shangani trok de kolonne nog voorwaarts, en werd van nabij gevolgd door de verslagen Matabele. Zoodra de tijding van het gevecht en den uitslag er van Lobengula bereikte, zond hij bijna zijne geheele lijfwacht, met de Imbezu en Ingubo regimenten, de uitgelezenste zijner krijgslieden, om zijn leger te versterken. De Imbezu en Ingubo, zuivere Zulus, geloofden dat zij alléén de voortrukkende blanken konden dooden, en begeerden zeer hunne meerderheid aan den dag te leggen tegenover de regimenten die hoofdzakelijk uit soldaten bestonden die vroeger gevangenen waren geweest.

Kort na den middag op 1 November werd het lager, dat men bezig was te vormen nabij den oorsprong van de Imbembesi rivier, plotseling aangevallen door het Matabele leger, dat onder beschutting van een dicht bosch genaderd was. De Imbezu en Ingubo waren in de voorhoede, en wekten de bewondering der Europeanen op door hunne schitterende dapperheid en bedaardheid. Maar zij konden niet door den storm van kogels komen, op hen geworpen uit de maxim en andere machine kanonnen, en binnen een uur was

het gevecht afgeloopen. De twee dappere regimenten hadden de helft van hun aantal aan gedooden en gewonden verloren, en eenige anderen hadden ook zwaar geleden.

Vluchtelingen uit het gevecht te Imbembesi brachten Lobengula de tijding dat alles verloren was, waarop op zijn bevel zijn voornaamste kraal in brand gestoken werd. Met al zijn volk vluchtte hij noordwaarts naar de Zambesi. Op den 4den November kwamen de troepen der Chartered Compagnie aan bij de nog smeulende kraal, en vonden in de nabijheid er van slechts twee levende personen, twee blanke handelaars die het opperhoofd tot op het laatst beschermd had en die nog ongedeerd waren, zoowel wat hun eigendom als hun personen betrof.

De kolonne onder Kolonel Goid-Adams trok meer langzaam vooruit, en ontmoette geen tegenstand, uitgenomen bij ééne gelegenheid toen de achterhoede van den wagentrein aangevallen werd door eenige honderden krijgslieden, en een gevecht volgde dat met den nederlaag der Matabele eindigde. De kolonne bereikte Buluwayo op 15 November.

Verschillende boodschappen werden aan Lobengula gezonden hem zijne persoonlijke veiligheid verzekerende als hij zich wilde overgeven, maar daar deze boodschappen niet hielpen, besloot Dr. Jameson een aantal troepen te zenden om hem gevangen te nemen, en zóó een einde te maken aan de vijandelijkheden. Zoodra dus de zuidelijke kolonne Buluwayo bereikte, werd Majoor Forbes met drie honderd man, goed van maxims voorzien, gezonden om hem te achtervolgen. Vele Matabele waren over het land verstrooid langs den weg, maar zij boden geen weerstand, en het was duidelijk dat als het opperhoofd gevangen genomen kon worden, zij terstond hunne wapenen zouden neerleggen en zich zouden onderwerpen.

Op 3 December was de krijgsmacht van Majoor Forbes op den linker oever van de Shangani rivier, en men vernam dat Lobengula's wagens, waarin hij reisde, den vorigen dag er over getrokken waren. Men wist dat het opperhoofd ziek was, en men geloofde dat er niet vele krijgslieden die bereid

zouden zijn te vechten bij hem waren. Majoor Allan Wilson werd dus met een uitgezocht aantal mannen op de beste paarden van de patrouille vooruitgezonden om het spoor te volgen, maar in elk geval moest hij vóór het donker werd terugkeeren. De rest van de patrouille vormde een lager aan den oever van de rivier.

In plaats van terug te keeren vóór het donker werd, bleef Majoor Wilson dien nacht aan de overzijde van de Shangani, en bij het aanbreken van den dag op den morgen van den 4den reed hij tot bij de wagens van het opperhoofd. De mannen die bij Lobengula waren boden weerstand, en de kleine bende Europeanen werd aangevallen en verscheidene hunner paarden werden gedood. Eenigen hadden kunnen ontsnappen als zij hadden willen wegrijden, maar niemand dacht er aan zijne kameraden in den steek te laten. Zij stonden dus naast elkander totdat al hunne ammunitie vershoten was, en toen, met hoopen Matabele dood rondom hen, sneuvelden de laatsten van de vier en dertig zooals dapperen mannen betaamt.

Terwijl dit treurspel aan den oostelijken kant van de Shangani plaats vond, werd Majoor Forbes op den westelijken oever aangevallen, maar het gelukte hem zijne vijanden af te slaan. Intusschen was de rivier vol geworden, en communicatie tusschen de oevers was afgesneden. Het schieten in het gevecht met Majoor Wilson's manschappen werd duidelijk gehoord, maar het was niet mogelijk hulp te verleen, en zonder zeker er van te zijn of er eenigen ontkomen waren of niet, was Majoor Forbes op 5 December verplicht naar Buluwayo terug te keeren. Op den terugtocht hadden de manschappen onder zijn bevel veel ontberingen te doorstaan, maar leden geen verdere verliezen.

Op den 22sten November kwamen Babyane en vier andere indunas vernemen welke vredes voorwaarden verleend zouden worden. Twee dagen later werden zij door veertien anderen gevolgd, wier doel was dezelfde informatie te verkrijgen. Hun werd aangekondigd dat als zij hunne wapenen wilden

uitleveren, zij naar hunne kralen konden terugkeeren en tuinen konden maken, zonder te worden lastig gevallen. De door de Matabele soldaten bewoonde hutten echter werden verbrand. Op 23 Januari 1894 stierf Lobengula aan koorts en jicht, omtrent veertig mijlen ten zuiden van de Zambesi, en zijn dood nam den eenigen hinderpaal van den vrede weg. Vóór dien tijd hadden de meesten van zijn volk zich aan de Britsche heerschappij onderworpen en zich tevreden verklaard met de verandering, ofschoon zij in hun hart natuurlijk volstrekt niet daarmede ingenomen waren.

Op deze wijze werd Matabeleland, de groote gezonde vlakte in het midden van het vasteland, vier tot zes duizend voet boven de zee, door de Britsche Zuid-Afrika Compagnie verkregen, en met Mashonaland werd het Rhodesia genoemd. Salisbury bleef de gouverneme.^t's zetel, maar op 14 November vaardigde de hooge commissaris eene proklamatie uit waarin Matabeleland tot een ondergeschikt district verklaard, en een magistraat aangesteld werd die te Buluwayo moest wonen.

Twee dorpen werden aangelegd, één te Buluwayo en het andere te Gwelo, het middelpunt van wat beschouwd wordt als een rijk mijndistrict. Eenige bouwerven werden uit de hand verkocht te Buluwayo vóór den 30sten Juli 1894, en op dien dag en op de twee volgende dagen werden daar drie honderd negen en vijftig stukken grond opgeveild, die gemiddeld meer dan £104 elk opbrachten. Op 1 Augustus werden er drie en zestig bouwerven opgeveild te Gwelo, die verkocht werden voor iets meer dan £63 elk. Geen stad in Zuid-Afrika, uitgenomen Johannesburg, is ooit zoo snel bebouwd als Buluwayo in de eerste twee jaren van zijn bestaan. Gerechtshoven, kerken, scholen, en telegraafkantoren namen de plaats in van militaire kralen, en het leven en eigendom van zwarten zoowel als blanken werd veilig in het land.

De verbazende vooruitgang van het land werd in 1895 gestuit door een zware droogte en door de verwoestingen

van zwermen sprinkhanen, gevolgd door het uitbreken van runderpest onder het vee in hoogst doodelijken vorm. De afgedankte Matabele krijgslieden, moede van het centonig leven onder een Europeesch gouvernement, en verlangende naar een of andere prikkeling, werden onder alle omstandigheden ontrouwbare onderdanen, en toen de priesters van den machtigen geest die in een grot woonde aankondigden dat de blanke tovenaars de oorzaak van de rampen waren, namen zij dat als waarheid aan. Om verschillende redenen beschouwden zij zich niet als verslagen in den oorlog van 1893. Voornamelijk, zij waren niet gestraft, en zij konden niet begrijpen waarom een overwinnaar zijne vijanden zou sparen.

Tegen het einde van 1895 werd het land van de politiemacht ontbloot voor het doel dat in het laatste hoofdstuk over de Zuid-Afrikaansche Republiek besproken werd, en toen de tijding aankwam dat Dr. Jameson, de overwinnaar van Lobengula, zelf overwonnen en gevangen was, kwam het grootste gedeelte van den Matabele stam in opstand. Vele mijnwerkers, goudzoekers, en boeren waren gelukkig genoeg de dorpen te bereiken, maar honderd acht en dertig mannen, vrouwen, en kinderen werden wreed vermoord. De opstandelingen kozen Nyamanda, een zoon van Lobengula, tot opperhoofd.

In elk geval waarin de Europeanen een gevecht met hen hadden, werden zij verslagen, maar vele blanken zijn in die gevechten gedood. Een groot gedeelte der Mashona, geloovende dat de Matabele de overwinnaars zouden zijn, namen ook de wapenen op, en vermoordden vele Europeesche vrouwen en kinderen zoowel als mannen, bewijzende hoe weinig het gevoel van dankbaarheid bij hen ontwikkeld is. Vóór het einde van 1896 werd de opstand ten grooten deele onderdrukt, ofschoon het land er zeer door achteruitgezekt is.

De krachtigste pogingen worden aangewend om het bouwen van spoorwegen te bespoedigen. Men gelooft dat de zuidelijke lijn naar Buluwayo voltooid zal zijn tegen het einde van

1897, en zij zal het verkeer openen met al de havens der Kaap Kolonie. De oostelijke lijn van Beira, bij den mond van de Pungwe rivier, langs Umtali naar Salisbury, wordt ook snel verlengd, en zal spoedig de Portugeesche grenzen overgaan.

De Europeesche bevolking van Rhodesia bestaat thans --- Februari 1897 — uit omtrent zes duizend zielen.

s der
mond
wordt
enzen

ns ...

HOOFDSTUK XXXIV.

DE PORTUGEESCHE BEZITTINGEN.

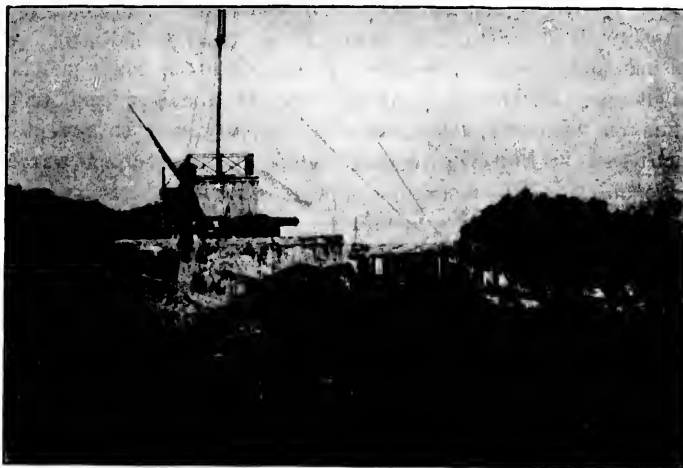
IN het begin van de negentiende eeuw was de Portugeesche macht in Afrika ten zuiden van de Zambesi zoo diep gezonken dat er slechts twaalf honderd zeven en zeventig Christenen in het geheele land waren, en onder dezen waren begrepen Aziaten, gemengde rassen, en zwarten, zoowel als Europeanen van elken leeftijd en beide seksen. De eenige bewoonde plaatsen waren Lourenço Marques, Inhambane, Sofala, Sena, en Tete, maar er waren eenige Europeanen en Aziaten verstrooid onder de Bantu. De oude handels- en zending-staties in de binnenlanden waren zoo volkomen verloren gegaan dat zelfs hare standplaatsen vergeten waren.

Kleine oorlogen werden voortdurend onde. de Bantu stammen gevoerd, maar eerst na den inval door de Angoni en de Abagaza werden groote stukken grond geheel en al ontvolkt.

In 1834 was de kapitein van Inhambane onvoorzichtig genoeg te trachten een bevrienden stam te hulp te komen tegenover Manikusa. Inhambane, dat sedert 1730 voortdurend bewoond was geweest, had toen omtrent vijf en twintig Portugeesche inwoners, en het garnizoen van het kleine fort bestond uit omtrent honderd negers. Het dorp had eene kerk en eenige huizen in Europeeschen stijl gebouwd, ofschoon geen van die huizen zeer groot was, daar de statie van minder beteekenis was dan die langs de Zambesi. Het gevolg van de bemoeiing met Manikusa door den kapitein van Inhambane was de plundering van het dorp en het dooden

van den kapitein zelven en van al de inwoners, uitgenomen tien personen, die wisten te ontsnappen.

Sofala was tot eene plaats van zeer weinig beteekenis gedaald. Het fort was bouwvallig geworden, en de beste huizen waren van klei gebouwd, maar het had nog een kapitein en een neger garnizoen. In 1836 werd het aangevallen. Het fort weerstond den aanval, maar al het overige werd geplunderd en vernield. De kommandant verzamelde toen de bevriende inboorlingen in den omtrek, en met hen en

Fort te Inhambane.

zijne negers waagde hij het den vijand slag te leveren, met het gevolg dat zijn geheele krijgsmacht omkwam. Sofala werd later weer door de Portugeezen geoccupeerd, maar herwon nooit zijn vorige positie, hoe onbeduidend die ook geweest was.

Sedert dien tijd tot onlangs werd er zeer groote verwoesting aangericht onder de Bantu tusschen de Zambesi en de Limpopo, door de Abagaza in het zuiden, de Makololo in het noordwesten, en de Matabele in het westen.

Vele van de oude stammen werden geheel uitgeroeid, en van die welke overgebleven zijn bewonen zeer weinigen den grond die in het bezit hunner voorvaderen was geweest. Vooral in de jaren 1852 en 1853 werden zij verstrooid en gedood met niet meer gewetens bezwaar dan alsof zij wilde dieren waren.

Er is een klein eiland, Chiloane genaamd, dicht bij de kust omtrent veertig Engelsche mijlen ten zuiden van Sofala. Het is geenszins eene bekoorlijke plaats, maar het heeft een vrij goede haven, en het is veilig tegen aanvallen van Bantu van het vasteland. Sommige basterds en anderen die onder de inboorlingen gewoond hadden in de nabijheid van de oude goudhaven verhuisden naar dit eiland, en sedert 1862 is er daar een krijgsmacht gestationneerd om hen te beschermen.

In 1855 verhuisden sommige vluchtelingen van het vasteland naar het eiland Santa Carolina, een der Bazaruto groep, en een klein garnizoen werd daar gestationneerd ten bewijze dat de Portugeezen de bezitters waren.

Sena was toen gedeeltelijk een puinhoop, maar eenige goede huizen stonden er nog, en werden bewoond door Europeanen die zwarte handelaars uitzonden om door ruilhandel ivoor te verkrijgen. De kerk was verwoest, en het fort, hoofdzakelijk gebouwd van in de zon gedroogde bakstenen, was in slechten toestand. Eenigen tijd te voren had een aantal Abagaza een inval gedaan in dit gedeelte van het land, en na vier en vijftig Portugeezen en basterds gedood te hebben, werden de overige inwoners van het dorp naar de eilanden in de Zambesi verdreven. Eene schikking werd toen getroffen dat de handelaars aan het opperhoofd van de veroveraars jaarlijks een zekere hoeveelheid koopwaren moesten betalen, en op deze voorwaarde werd hun vergund terug te keeren.

Na 1838, toen de emigranten boeren uit de Kaap Kolonie zich begonnen neer te zetten op het hooge veld tusschen de Vaal en Limpopo rivieren, verkreeg het zuidelijk gedeelte van het gebied langs de oostkust, waarop de Portugeezen aan-

spraak maakten, eene waarde die het vroeger nooit had gehad. De uitstekende haven bij den mond van de Espirito Santo in Delagoa Baai was de naaste haven van het pas in bezit genomen gebied, en pogingen werden herhaaldelijk aangewend om een weg er heen te maken. Vele jaren lang mislukten deze, ten gevolge van het heerschen van koorts nabij de kust en wijl de tusschenliggende strook lands geplagd was met de tsetsevlieg, maar de ligging van de baai maakte het zeker dat na verloop van tijd al de moeilijkheden om hier communicatie te openen tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en de buitenwereld zouden worden te boven gekomen.

In 1787 bouwden de Portugeezen een fort te Lourenço Marques, en zij openden een handelsstatie aldaar. De statie werd door de Franschen in 1796 verwoest, maar werd in 1799 herbouwd. De handel der plaats, die bijna geheel beperkt was tot het ruilen van ivoor, was zóó klein dat de winsten de kosten van het garnizoen niet konden dekken, hoe onbeduidend die ook waren. De Engelschen en Amerikanen zetten daar de walvischvangst voort, zonder de moeite te doen verlot te vragen aan het gouvernement dat aanspraak maakte op souvereiniteit van de baai, maar toen eenige Portugeezen zich aan dezelfde industrie waagden, mislukte zij in hunne handen.

Tegen het einde van 1822 zeilde een Engelsche ontdekkings- en opmetings-expeditie, onder Kapitein Owen, van de koninklijke zeemacht, Delagoa Baai binnen. Zij had geloofs-brieven van het gouvernement te Lissabon aan de Portugeesche ambtenaren op de kust, waarin zij gelast werden alle hulp die in hun vermogen was te verleenen, daar het doel zuiver wetenschappelijk was. Maar toen Kapitein Owen bescherming verzocht voor de bemanning zijner schuiten terwijl zij bezig waren de rivieren op te meten, werd hem door den kommandant van het fort aangezegd dat de inboorlingen niet onderworpen waren aan het Portugeesche gouvernement en dat hij zichzelf moest helpen. Dat

was de wezenlijke toestand van zaken in dien tijd. Daarop handelden de Engelsche officieren dus als of Portugeesche souvereiniteit zich niet buiten schot van de kanonnen van het fort uitstreckte, en toen Mazeta, het opperhoofd van den stam langs de Tembe rivier, aanbod zijn land aan Groot-Brittanje af te staan, nam Kapitein Owen de cessie aan. Eenige maanden later, zette Makasane, opperhoofd van den stam die tusschen de Maputa rivier en de zee woonde, zijn merk op een document, waarin hij zich en zijn land onder bescherming stelde van Groot-Brittanje.

Na het vertrek van de Engelsche expeditie verkroeg de kommandant van het Portugeesche fort een tegen-declaratie van de opperhoofden die hunne merken op de documenten geplaatst hadden, hierop neerkomende dat zij onderdanen waren van den koning van Portugal gelijk hunne vaders sedert onheuglijke tijden geweest waren. De wezenlijke waarde van al deze documenten en verklaringen werd spoedig op de proef gesteld. De kommandant met een vaandrig en negen en dertig zwarte soldaten maakte een vertoon van de Portugeesche vlag te hijschen op de oevers der Tembe rivier, waarop Mazeta hen aanviel, den kommandant en zes en twintig zijner manschappen doodde, en den vaandrig en de overige dertien negers dwong zich over te geven en zich aan zijne genade te onderwerpen. Er is geen grond om te gelooven dat een Engelsch officier onder dergelijke omstandigheden er anders af zou gekomen zijn.

In October 1833 verscheen een groot aantal krijgslieden van den Gaza stam voor het fort. Zij waren van geene andere wapenen dan assagaiën voorzien, zoodat zij niet konden binnendringen, maar het garnizoen, op zekeren nacht kans ziende om te ontsnappen, ontruimde de plaats, en trok terug naar het eiland Shefina, dat dicht bij de kust ligt. Den volgenden dag verwoestten de Abagaza het fort, en achtervolgden toen de Portugeezen naar het eiland en namen hen allen gevangen. Zij werden teruggebracht naar hunne verwoeste woonplaats, en werden daar ter dood gebracht.

Maar zoodra de rustverstoring ophield werden er door Portugal nogmaals eenige mannen uit Mozambique gezonden, en het fort werd herbouwd.

Na den dood van Manikusa in 1861, streden twee zijner zonen om het opperhoofdschap, en de Portugeezen verkregen, door Umzila te helpen, die zijn tegenstander overwon, een cessie van land, en wat van meer belang was, eene erkenning van schatplichtigheid en een bevrienden nabuur.

In Juli 1869 werd een handelsverdrag gesloten tusschen de gouvernementen van Portugal en van de Zuid-Afrikaansche Republiek, en daarin werd er eene grenslijn — de thans bestaande — bepaald. Dit verdrag werd door Groot-Brittanje met een vijandig oog beschouwd, en dat rijk maakte toen aanspraak op de zuid- en oost-kust van Delagoa Baai, gegrond op de documenten door Kapitein Owen verkregen. Het Portugeesch gouvernement weigerde natuurlijk deze aanspraak te erkennen, en zij werd verwezen naar de arbitrage van den president van de Fransche Republiek, die in Juli 1875 in het nadeel van Groot-Brittanje besliste.

In Maart 1887 werd eene maatschappij in Londen opgericht om een spoorweg te bouwen van Lourenço Marques naar de grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek, onder eene concessie van het Portugeesch gouvernement. De lijn werd, nadat zij voltooid was, door de autoriteiten in beslag genomen, omdat een artikel der concessie niet ten uitvoer gelegd was, en het bedrag der vergoeding dat aan de aandeelhouders moet worden gegeven is nog niet bepaald. Van de grenzen naar Pretoria werd de lijn voortgezet door de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg Maatschappij, en in Juli 1895 werd zij voor het verkeer geopend. Een groot deel van den handel der republiek gaat nu door Delagoa Baai, en daar de goudvelden in de laatste jaren zoo snel ontwikkeld zijn, is er zooveel vracht als de spoorweg vervoeren kan.

Lourenço Marques is dus een plaats van groote beteekenis geworden. Een bloeiende stad is er verrezen, en groeit snel

nan, ofschoon de sterfte buitensporig groot is. Men gelooft echter dat als een moeras dat aan de stad grenst droogge- maakt is, de plaats minder ongezond zal worden. De middelen om goederen met gemak te landen en te verschepen worden nu verschaft. Er is geen handel van eenig belang met het omliggende land, dat, gelijk vroeger, in bezit is van Bantu stammen, en Lourenço Marques heeft haar bestaan als stad uitsluitend te danken aan den doorvoer van koopwaren en passagiers van de schepen naar den binnenlandschen

Lourenço Marques.

spoorweg. Toch is zij heden verreweg de meest belangrijke plek in de Portugeesche bezittingen in Zuid-Oostelijk Afrika.

Op haar volgt Beira, eene stad tien jaren geleden onbekend, en die haar bestaan dankt aan de vestiging eener niet Portugeesche volkplanting in het binnenland, wier handelsweg naar zee hier eindigt. Beira ligt aan den mond van de Pungwe rivier, niet ver ten noorden van Sofala. Zij heeft een uitstekende haven, ruim, met diep water, en gemakkelijk toegankelijk. De Arabieren hadden hier eens een kleine

kolonie, maar de Portugeezen hebben de plaats nooit in den ouden tijd geoccupeerd, en toen de Aziaten vertrokken, geraakte zij zoo volkomen in verval dat zij gedurende meer dan drie eeuwen geheel vergeten was.

Toen de eerste expeditie van de Britsche Zuid-Afrika Compagnie op weg was van de Kaap Kolonie naar Salisbury in September 1890, verlieten de heeren Colquhoun en Selous, twee harer officieren, den weg om het opperhoofd Umtasa te Manika te bezoeken, die door hen overgehaald werd zich onder Britsche bescherming te stellen en eene concessie van minerale en andere rechten in zijn land te verleen. De Portugeezen beschouwden dit opperhoofd als een hunner onderdanen, en eenigen tijd later bezochten verscheidene Portugeesche ambtenaren zijne kraal. Daar werden zij, op 14den November, gevangen genomen door Majoor Forbes, van de Britsche Zuid-Afrika Compagnie, en zij werden als gevangenen naar Salisbury gezonden.

Er was groote opgewondenheid in Portugal toen de tijding van de gebeurtenissen te Umtasa's kraal dat land bereikte. Studenten boden zich aan als vrijwilligers om de eer van hun vlag te verdedigen, en werden zoo spoedig mogelijk naar Beira gezonden. Bij de aankomst van de expeditie in die haven, werden zij met eenige negers van Angola gelast een pas opgerichte handelsstatie, Andrada genaamd, omtrent twintig Engelsche mijlen van Umtasa's kraal, te occupeeren. Zij kwamen bij die statie op 5 Mei 1891 aan. Niet ver vandaar was er een kamp van de Britsch Zuid-Afrika Compagnie's politie, drie en vijftig man sterk, onder bevel van Kapitein Heyman. Op den 11den Mei werd eene Portugeesche macht, bestaande uit omtrent honderd Europeanen en drie of vier honderd Angola zwarten, op verkenning uitgezonden, en ten twee uren in den namiddag ontmoetten zij de Engelsche piketten, die in het kamp terugweken. De Portugeezen volgden, en een gevecht had plaats, dat met hunne volkomen nederlaag afliep, met zwaar verlies aan dooden en gewonden. Aan den Engelschen kant werd er niemand gedood.

Untasa en zijne volgelingen zagen het gevecht aan van den top van een heuvel buiten schot, en gaven hunne groote ingenomenheid te kennen met den uitslag, ofschoon zij waarschijnlijk hetzelfde gedaan zouden hebben als de strijd tegenovergestelde gevolgen had gehad.

De geheele Portugeesche macht vluchtte nu overhaast naar de zee kust, Andrada verlatende, dat den volgenden dag door de manschappen der Britsche Chartered Compagnie bezet werd. Zij vonden daar eenigen krijgsvorraad, waarvan zij bezit namen als wettige oorlogsbuit, maar het kostbaarst dat hun in handen viel waren elf machine-kanonnen die achtergelaten waren.

De onderhandelingen tusschen de twee gouvernementen in Europa kwamen kort daarna ten einde, en in Juni 1891 werd een verdrag in Lissabon gesloten, waarin een grenslijn tusschen de Britsche en Portugeesche bezittingen bepaald werd, — dezelfde die thans nog bestaat. Het verdrag bepaalde verder dat in geval één der mogendheden zich wilde ontdoen van land in haar bezit ten zuiden van de Zambesi, de andere de voorkeur hebben zou om dat land of eenig deel er van te koopen. Een zeer belangrijk artikel bevatte bepalingen over de onmiddellijke opmeting en spoedigen bouw van een spoorweg van het Britsch gebied naar Beira, en over de bevordering van den handel langs dien weg.

En nu was het Portugeesch gebied in Zuid-Afrika voorloopig aan alle kanten bepaald, en verzekerd tegen aanval van stammen buiten de grenzen.

Volgens de voorwaarden van het verdrag werd er eene maatschappij opgericht om den spoorweg te bouwen, die nu open is tot binnen zeer korten afstand van de grenzen, en waarvan de aanleg met spoed tot Salisbury wordt voortgezet. De spoorbreedte is slechts twee en een halve voet. De lijn loopt door de geheele strook lands waar de tsetsevlieg gevonden wordt, en zoolang de runderpest in 1896 bijna al het vee niet gedood had, was vervoer van het eindstation landwaarts in door middel van ossenwagens betrekkelijk gemakkelijk.

Beira, dat gebouwd is op een zandtong die zich in de Pungwe rivier uitstrekt, is de gezondste plaats op dat gedeelte van de kust. De stad is snel vooruitgegaan, en is reeds eene plaats van vrij groote beteekenis.

Geheel Portugeesch Zuid-Afrika tusschen de Zambesi en Sabi rivieren, uitgenomen het district waarvan Tete het middelpunt is, wordt nu door de Mozambique Compagnie geregeerd. Deze Compagnie werd opgericht in 1888 als een mijnmaatschappij, en de verkrijging van de goudvelden van Manika was het middel dat de aandeelhouders bewoog voor het kapitaal in te schrijven. In Februari 1891 echter kreeg de Compagnie een koninklijke charter, die haar groote voorrechten gaf. Zij heeft een monopolie op alle minerale en handels rechten, waarvan zij gedeelten verpachten kan aan maatschappijen of private personen, zij staat onder de verplichting een beperkt aantal kolonisten in te voeren, en zij heeft de bevoegdheid belastingen op te leggen en het land te regeeren, maar is natuurlijk onderworpen aan het oppergezag in Lissabon.

De hoofdamtenaar van de Mozambique Compagnie tusschen de Zambesi en Sabi rivieren heeft den titel van gouverneur, en woont te Beira. Het land is in districten verdeeld, waarvan elk onder een commissaris staat, ondergeschikt aan den gouverneur. De rechterlijke ambtenaren worden door de rijksregeering in Lissabon aangesteld, en zijn niet onderworpen aan de Compagnie, maar aan den gouverneur-generaal van Mozambique.

Sena en Sofala hebben hunne oude beteekenis niet herwonnen, hoe klein die ook was, en zijn nu onbeduidende plaatsen met Beira vergeleken.

Door de Mozambique Compagnie wordt onbewoonde grond voor landbouw toegekend op erfpacht, maar geen stuk grooter dan twee duizend vijf honderd morgen kan in het bezit zijn van één persoon of maatschappij. Personen van alle nationaliteiten kunnen grond occupeeren en mijnen bewerken op voorwaarde dat zij zich aan de wetten van het land onderwerpen.

Het land tusschen de Limpopo en Manisa rivieren, van de grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek naar de zee, is in het bezit van een andere Compagnie onder een concessie door de kroon verleend, gedateerd November 1893, maar er is nog niets gedaan om de hulpbronnen aldaar te ontwikkelen.

Inhambane, de haven van het gebied tusschen de Limpopo en de Sabi, is in de laatste jaren eenigszins vooruitgegaan, ofschoon, daar het afhankelijk is van handel uitsluitend met de Bantu, het van veel minder beteekenis is dan Lourenço Marques of Beira. Het dorp bestaat uit eene kerk en eenige huizen en winkels.

Er blijft nog over het gebied waarvan Tete de gouvernementszetel is, tusschen de Zambesi en de Anglo-Portugeesche grenzen ten westen van het district der Mozambique Compagnie. In het begin van deze eeuw werden er zooveel slaven uit dit gedeelte van het land naar Brazilië gezonden dat het bijna ontbloot werd van werkvolk. De goudwasscherij hield op, en het grootste gedeelte van het land verviel weer tot den toestand waarin het was toen de blanken het de eerste maal zagen. Het dorp Tete werd een depôt van den ivoorhandel.

Zoo was lang vóór 1853 de Portugeesche invloed daar aan het verzwakken, en in dat jaar ging hij geheel verloren door den opstand van een basterd-Aziaat, genaamd Nyande. Deze man wapende en oefende omtrent vier honderd zwarten, en bouwde toen een sterke verschansing bij den samenloop van de Luenya met de Zambesi, waaruit hij schatting eischte van al den handel op die rivieren gedreven.

Verskillende expedities, sommigen in Afrika, anderen in Europa, op de been gebracht, werden tegen hem uitgezonden, maar het gelukte hem ze alle af te slaan. Zijn zoon Bonga nam Tete eenmaal in, plunderde het dorp, en brandde de meeste gebouwen af. De kerk en eenige huizen bleven gespaard, en het fort, waarin de inwoners de toevlucht namen, werd niet genomen.

Na Nyande's dood volgde Bonga hem op. Deze man was een vermete en meedoogenlooze woestaard, die de loopbaan van zijn vader voortzette, maar op wreedaardiger wijze, tot 1888, toen zijne macht vernietigd en zijne bende verstrooid werd, vooral door de krachtsinspanning van een ambtenaar, Gouveia genaamd. Schikkingen met verschillende opperhoofden langs de rivier volgden, en de Portugeesche invloed werd hersteld.

Tete is herbouwd, en bevat nu de kerk die gespaard bleef

Kerk te Lourenço Marques.

toen het dorp door Bonga geplunderd werd, en twintig tot dertig steenen huizen van Europeesch model, met roode pannen daken. Zij wordt beschermd door een klein garnizoen van zwarte troepen met blanke officieren, die een vierhoekig fort, dat de rivier bestrijkt, bezetten. De Europeesche inwoners, ambtenaren inbegrepen, zijn niet meer dan vijf en twintig of dertig in aantal, want de handel der plaats is klein. Een inboorlingen stad, uit gewone hutten bestaande, ligt dicht achter de Europeesche woningen. Het gouver-

nement van Tete, gelijk van alle Portugeesche staties in Zuid-Afrika uitgenomen die onder de administratie van de Gecharterde Compagnie, is op militairen voet en ondergeschikt aan Mozambique. De Jezuïeten zijn hier onlangs eene zending begonnen, en ook op eene statie eenige mijlen van het dorp. Er zijn uitgestrekte steenkolenvelden in den omtrek, en het is mogelijk dat ten gevolge hiervan het dorp later een bloeiende plaats kan worden.

In het geheele gebied van de Zambesi tot aan Lourenço Marques zijn er in de laatste jaren moeilijkheden ontstaan bij het in toon houden der Bantu, maar Portugal heeft leeren inzien dat het noodzakelijk is andere en betere troepen te gebruiken dan veroordeelde misdadigers en onbeschaafde negers, zooals die welke vroeger in dienst genomen werden, en het is aan de regeering gelukt haar gezag vrij goed te handhaven. In een oorlog met een opperhoofd, Makombi genaamd, in 1892 verloor Gouveia zijn leven, maar zijne bestrijders werden overwonnen. Tegen het einde van 1895 nam het groote opperhoofd Gungunhana, zoon en opvolger van Umzila, een houding aan die het gouvernement noodzaakte met hem af te rekenen door geweld van wapenen. Hij werd gevangen genomen en in Januari 1896 verbannen, en door zijne nederlaag is de vrede in het land waarschijnlijk verzekerd, ten minste voor eenigen tijd.

Stoomschepen verbinden nu de verschillende havens met Europa door de Roode zee en met de Britsche koloniën van Natal en de Kaap. De handel van het land is snel toegenomen. Ongelukkig is een groot gedeelte er van in handen van Indische handelaars, eene klasse van personen die niet bijdragen tot de sterkte van een land, noch het op eenigerlei wijze verbeteren. Maar uit alle andere oogpunten beschouwd schijnen de vooruitzichten van Portugeesch Zuid-Afrika heden helderder dan ooit te voren sedert Pedro da Nhaya het eerste fort op den rivier oever van Sofala bouwde.

HOOFDSTUK XXXV.

BASUTOLAND. HET BRITSCH PROTECTORAAT. HET DUISCH PROTECTORAAT. WALVISCH BAAI EN DE GUANO EILANDEN.

TOEN Basutoland overgenomen werd als eene Britsche bezitting in 1868, werd er door den hoogen commissaris een agens aangesteld, die met eenige magistraten en eene politiemacht den stam eerder leidde dan regeerde. Moshesh stierf kort daarna, en zijn hoorderfgenaam, die Letsie heette, bezat niets van de bekwaamheid van het oude opperhoofd. Molapo en Masupha, twee andere zonen, stonden aan het hoofd van groote afdeelingen van den stam. Geen humer was gezind afstand te doen van zijn gezag over het volk, of dat gezag slechts in naam te behouden. Zij betoonden zooveel gehoorzaamheid aan de Britsche ambtenaren als juist voldoende was om de Britsche bescherming te behouden, maar deden ook niets meer dan daarvoor volst ekt noodig was.

In 1871 werd het gebied aan de kolonie geleeht, die alzoo verantwoordelijk werd voor de bewaring van de orde er in. Het regeerings stelsel bleef hetzelfde als vroeger. Met uitzondering van sommige harer slechtste bepalingen werd de Bantu wet erkend, maar het plan bestond haar langzamerhand met de wet der kolonie in overeenstemming te brengen. De hutbelasting bracht zonder bezwaar genoeg op om de kosten van administratie te dekken en een kleine som over te laten voor publieke werken, terwijl ook ruime toelagen aan de opperhoofden gegeven werden.

Binnen korten tijd herstelde de stam zijne verliezen in

eigendom, en vermeerde in aantal zooals alleen Bantu kunnen toenemen in vreedstijd. De Europeanen geloofden dat de Britsche ambtenaren invloed wonnen over het volk, en dat de macht der opperhoofden aan het afnemen was, maar het zou spoedig blijken hoe weinig grond er was voor dit geloof. In 1877 begon een golf van rustverstoring te trekken langs de Bantu stammen verbonden met de Kaap Kolonie, en toen zij bedaarde besloot het gouvernement dat er eene

Thaba Bosio.

algemeene ontwapening moest plaats vinden. Zoodra deze maatregel op Basutoland toegepast werd, kwam de bevolking in opstand. Sommige takken van den stam beweerden wel goedgezind te zijn, maar alleen omdat anderen, met wien zij in onvrede leefden, aan den tegenovergestelden kant waren. De kolonie gaf een zeer groote som gelds uit bij hare poging om de opstandelingen ten onder te brengen, maar slaagde hierin niet, en het eindigde hiermee dat in

1884 Basutoland weer overgemaakt werd aan de rijksregeering.

Sedert dien tijd is het land nominaal onder een Britschen administrateur geweest, met magistraten om hem behulpzaam te zijn, en deze ambtenaren schijnen eenigen zedelijken invloed te hebben, ofschoon de bevolking alleen dan gehoorzaamt als zij zulks goedvindt. Toen Letsie stierf, werd hij door zijn zoon Lerothodi opgevolgd, een veel bekwamer man, die nu de wezenlijke regeerder van den stam is.

Basutoland bevat thans omtrent twee honderd en veertig duizend Bantu en zes honderd Europeanen. De blanken zijn ambtenaren, zendelingen, of handelaars. Aan geene anderen wordt veroorloofd zich in het land te vestigen.

HET BRITSCII PROTECTORAAT.

Het land tusschen de Molopo en Botletle rivieren is onder bescherming van Groot-Brittanje, hetgeen beteekent dat alle blanken die er in wonen onder de jurisdictie staan van magistraten aangesteld door den hoogen commissaris, en dat de betrekking van de inboorlingen-stammen tot elkander door dezelfde autoriteit beheerd wordt, ofschoon deze zich niet dikwijls bemoeit met het gouvernement der opperhoofden over hun eigen volk. Verreweg het grootste gedeelte van dit land heeft geen water op de oppervlakte, en is zeer dun bevolkt door Boesmans en rondzwervende Bechuana, die vroeger door de stammen die hun vaste woonplaats bij de in het land aanwezige fonteinen gevestigd hadden in een toestand van de ellendigste slavernij gehouden werden. Hunne omstandigheden zijn in de laatste jaren verbeterd, maar zij leiden nog een leven van gebrek en elle de, en zijn in groote mate onderworpen aan de willekeur hunner meesters.

De voornaamste stammen in dit land zijn de Bangwaketzi onder het opperhoofd Bathoen, de Bakwena onder het opperhoofd Sebele, en de Bamangwato onder het opperhoofd Khama. Al deze stammen leden veel van Moselekatse, en

ontkwamen ter nauwernood aan volkomen uitroeiing. Het land ten westen van hunne voornaamste kralen was echter van dien aard dat zij in staat waren daarin hunne toevlucht te nemen zonder vrees van achtervolgd te worden door de Matabele, die onbekend waren met de plekken waar water gevonden kon worden. Maar zij verloren al hun eigendom, en de meesten hunner stierven den hongerdood.

De hoofdkraal van de Bangwaketzi is Kanye, en daar dicht bij is de plek waar Makaba, Bathoen's voorvader, de groote Mantati horde versloeg die het zuidelijk gedeelte van het land dat nu de Zuid-Afrikaansche Republiek is verwoestte. De horde was in dien tijd in uitgehongerden toestand, en was in twee afdeelingen op eenigen afstand van elkander gekampeerd, zoodat Makaba in staat was de ééne afdeeling te overvallen en te verslaan voordat de andere haar te hulp komen kon. Deze Makaba, die door den stam als een held beschouwd werd, werd later in een veldslag gedood door een anderen vijand, en in denzelfden strijd sneuvelden ook de beste zijner krijgslieden. Eerst nadat Moselekatse verjaagd was naar het noorden door de emigranten boeren, konden de Bangwaketzi zich hereenigen en zich neerzetten, maar sedert dien tijd hebben zij ongestoord geleefd.

De volgende stam noordwaarts is de Bakwena, wier hoofdkraal Molopolole heet. Het was onder dezen stam dat de welcerwaarde Dr. Livingstone woonde, en waarover zooveel geschreven is in Europa ten nadeele der emigranten boeren, omdat het eigendom van dien zendeling verwoest werd. De feiten zijn deze :

Toen Moselekatse verjaagd werd van de Marikwa, keerde het overblijfsel der Bakwena naar zijne oude woonplaats terug, en kreeg van Kommandant Potgieter verlof daar te blijven. Daar zij op grooten afstand van de volkplanting langs de Mooi rivier waren, werd aan dit volk geen arbeidsbelasting opgelegd, zoodat het wezenlijk onafhankelijk gelaten werd. De eenige dwang hun opgelegd was dat zij geene geweren, paarden, of wagens mochten bezitten. Deze bepaling

had ten doel te beletten dat zij militaire macht zouden krijgen. Hun opperhoofd, Setyeli genaamd, was een man die in verstandelijke ontwikkeling onder de zuidelijke Bantu alleen voor Moshesh onderdeed, ofschoon hij bij dezen grooten Mōsuto ver achterstond.

In 1845 vestigde de weleerwaarde Dr. Livingstone eene zending bij Setyeli, en verkreeg spoedig verbazenden invloed op hem. Overal in het land werd verteld dat het opperhoofd der Bakwena betooverd was door een blanken man, die hem volkomen onder zijn beheer had. Op raad van den zendeling vertrok Setyeli uit de locatie hem door den heer Potgieter aangewezen en zette zich neer aan de Kolobeng rivier, omtrent veertig mijlen westwaarts, waar water voor besproeiing uitgeleid kon worden, en waar de stam op grooteren afstand van de boeren was. Hier maakte Setyeli, of zijn zendeling in zijnen naam, aanspraak op volkomen onafhankelijkheid.

Hier verkregen de Bakwena ook zulk eene hoeveelheid wapenen en ammunitie dat de boeren hen met groot wantrouwen beschouwden, ofschoon Setyeli eerst in den winter van 1852 de republikeinsche regeering openlijk trotseerde.

Er woonde een tak van den Bahurutsi stam, die in een toestand van schatplichtigheid zijn verblijf hield op gronden in de nabijheid van Marikwa, hun door den heer Potgieter toegekend. Dat volk noemde zich de Bakatla, en aan hun hoofd stond een man Moselele genaamd. Rustig en vreedzaam zoolang zij geloofden dat de macht van den blanke onweerstaanbaar was, hadden de Bakatla, sedert Majoor Warden's nederlaag te Viervoet, niet opgehouden als veedieven last te veroorzaken. Eindelijk besloot het gouvernement Moselele ter verantwoording te roepen en, indien noodig, hem te straffen, waarop het opperhoofd en de meeste zijner volgelingen naar de Bakwena vluchtten. Setyeli ontving hem met blijdschap, beloofde hem bescherming, en liet onmiddellijk eenige andere opperhoofden in de nabijheid verzoeken zich bij hem aan te sluiten en de blanken te weerstaan.

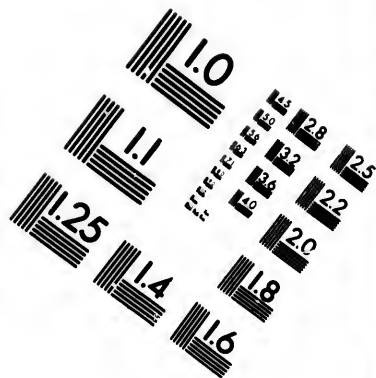
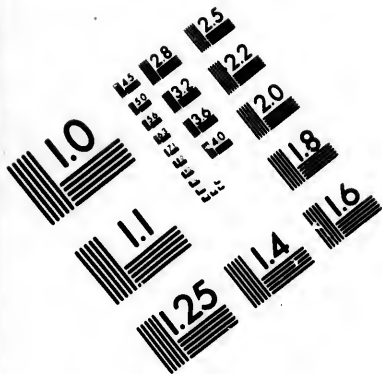
De volksraad gelastte Kommandant-Generaal Pretorius toe te zien dat de wet gehoorzaamd werd. Meer dan drie honderd man werden dus opgeroepen, en onder bevel geplaatst van den heer Pieter Ernest Scholtz, wiens orders waren de uitlevering van Moselele te eischen en als Setyeli niet wilde gehoorzamen hem aan te vallen.

Op 28 Augustus 1852 kwam de burgerwacht te Kolobeng aan. De Bakwena bleken zich te hebben verschanst en van de andere stammen de hulp verkregen te hebben waarom het opperhoofd verzocht had. Kommandant Scholtz zond dadelijk een boodschap in vriendschappelijke bewoordingen de uitlevering van Moselele eischende. Setyeli's antwoord was dat hij Moselele niet wilde uitleveren, dat Scholtz moest vechten als hij hem hebben wilde.

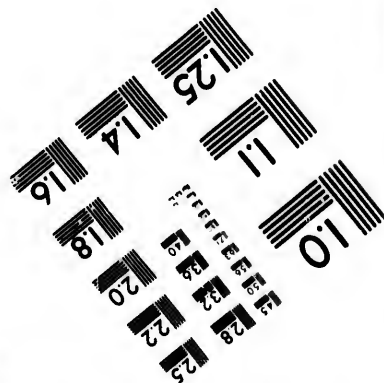
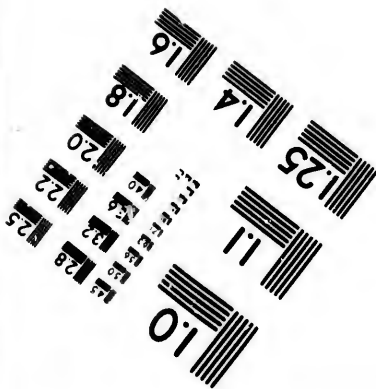
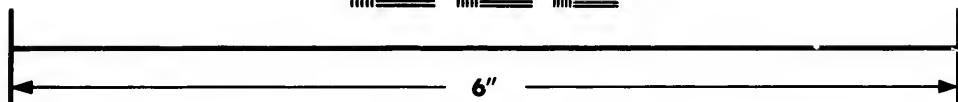
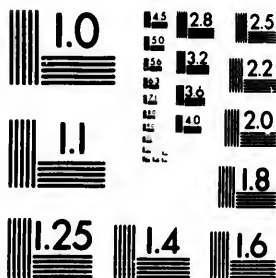
Op den 30sten rukten de boeren tegen hem op. De Bakwena en hunne bondgenooten hadden zich in sterke posities verschanst die het noodig was te bestormen, en eerst na een gevecht van zes uren werden zij genomen. Het verlies der burgers was vier man gedood en vijf gewond, Setyeli's verlies was negen en tachtig gedood. Dien nacht vluchtten de krijgslieden de woestijn in, hunne vrouwen, kinderen, en eenig vee achterlatende.

Het huis van Dr. Livingstone was acht of negen mijlen daar vandaan, want Setyeli had zijne kraal onlangs verplaatst. De zendeling was in dien tijd in de Kaapstad, en zijn huisgezin was op reis naar Engeland. Dat een eenzaam, onbewaakt huis opengebroken en zijn inhoud verwoest werd in tijd van oorlog was niet te verwonderen, maar of het door enkele burgers, of door de Bakwena, of door zwervelingen, gedaan werd, is tot nog toe onbekend, en voorzeker was het niet de daad van het kommando in zijn geheel. Sommige gevangenen zeiden aan de burgers dat er ammunitie bewaard was in Dr. Livingstone's werkplaats, en daarop werd er een patrouille daarheen gezonden. Het gebouw werd opengebroken, en een hoeveelheid geweer-makers gereedschap en eenige geweren werden gevonden,

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

0
16
18
20
22
25
28
32
36

10
11
28

waarop al het los goed verbeurdverklaard en weggevoerd werd.

Het kommando keerde terug met drie duizend stuks hoornvee, elf paarden, eenige bokken, twee wagens, acht en veertig geweren, en al het los goed dat van eenige waarde was. Op een groot gedeelte van het vee werd aanspraak gemaakt door verschillende personen als van hen gestolen, en toen dit gedeelte uitgeleverd was bleef er niet veel over.

De goede naam der boeren zou in Europa minder geleden hebben als de geschiedenis hier eindigde. Maar toen zij terugkeerden, werden tusschen de twee en drie honderd vrouwen en kinderen, die door de krijgslieden achtergelaten waren, als gevangenen meegevoerd. Zij verwachtten dat de bloedverwanten van de gevangenen vee zouden aanbieden om ze vrij te koopen, of dat Setyeli gunstige voorwaarden zou stellen op conditie dat zij vrijgelaten werden. Slechts zeer weinigen werden echter door hare vrienden vrijgekocht. Bijna allen ontsnapten na een korte gevangenschap of kregen vergunning naar hunnen stam terug te keeren, en de overigen, kinderen zijnde, werden als leerlingen ingeboekt aan verschillende personen.

Na het vertrek van den weleerwaarden Dr. Livingstone werd de vrede tusschen de emigranten-boeren en de Bakwena niet verstoord. De stam bleef zoo goed als onafhankelijk, ofschoon de republiek hen voortdurend als hare onderdanen beschouwde. Setyeli handelde gewoonlijk voorzichtig, en hield zijn volk zooveel mogelijk buiten twisten, zoodat zij in aantal toenamen en welvarend werden. Hij stierf een paar jaar geleden, en werd als opperhoofd door zijn zoon Sebele opgevolgd.

De Bamangwato zijn verder noordwaarts gevestigd. Moselekatse richtte vreeselijke verwoestingen aan onder dezen stam, maar spaarde den erfgenaam van het opperhoofdschap, wien hij als soldaat in een zijner regimenten opnam. Zoodra het veilig geschieden kon, kwam een overblijfsel van den stam uit de woestijn, en onder de aanvoering van een man,

Sekhomi genaamd, die tot het regeerend huis behoorde, gingen zij te Shoshong wonen, eene plaats die gemakkelijk verdedigd kon worden, ofschoon zij slecht voorzien was van water en overigens niet uitstekend gelegen was.

Jaren verliepen, en Matsheng, het wettig opperhoofd der Bamangwato, bleef nog een Matabele soldaat. Eindelijk, door den invloed van den weleerwaarden Dr. Moffat op Moselekatse, werd hij losgelaten, en hij werd met groote vreugde als hun opperhoofd ontvangen door de bevolking te Shoshong. Maar hij had Matabele gewoonten opgedaan en trachtte op de Matabele wijze te regeren; zijne onderdanen werden dus ontevreden, en eindelijk had er eene revolutie plaats, waardoor hij verplicht was de bescherming te zoeken van het Bakwena opperhoofd Setyeli. Sekhomi werd weer het opperhoofd der Bamangwato.

Het was niet mogelijk dat de stam machtig worden kon op zulk een plek als Shoshong, toch durfden zij niet verhuizen uit vrees voor de Matabele. Zij konden in het leven blijven, en dat was alles.

Sekhomi's oudste zoon, Khama genaamd, was een man van groote bekwaamheid, maar tusschen hem en zijn vader en zijn broeder Khamane ontstond er een sterk vijandelijk gevoel. Khama, die den Christelijken godsdienst aangenomen had, weigerde zich aan de oude gewoonten te houden, en Sekhomi beschouwde dit als een opstand tegen zijn gezag. De jonge man trok toen, met een groot aantal zijner vrienden, ver naar het noordwesten, en zette zich aan de oevers der Botletle rivier neer, maar vele zijner volgelingen werden daar door ziekte weggesleept. Met de rest keerde hij terug, overwon zijn vader en zijn broeder, en maakte zich opperhoofd te Shoshong. Khamane vluchtte naar de Zuid-Afrikaansche Republiek, waar hem eene locatie toegekend werd.

Khama heeft zich een buitengewoon bekwaam opperhoofd betoond, en door de behendige wijze waarop hij met de Britsche autoriteiten onderhandelde, heeft hij het zoover gebracht dat de rijksregeering zijn aanspraak erkend heeft

op het enorm groot land dat zich uitstrekt van het zuiden van Shoshong tot aan de Botlette rivier. Zoodra er een sterke Europeesche politiemacht gestationneerd was tusschen hem en de Matabele verhuisde hij van Shoshong naar Palapye, waar geen gebrek is aan water en tuingrond. Hij veroorloofde Khamane toen Shoshong te bewonen.

De Bakalahari en Boesmans die in de onbewoonde deelen van het Protectoraat rondzwerfen behooren tot de ellendigste aardbewoners. Eerstgenoemden zijn van Bechuana afkomst, maar lange dienstbaarheid onder meedoogenlooze meesters heeft hen van alle geestkracht beroofd en uiterst dom gemaakt. Gedurende de laatste tien jaren, dat is sedert er Europeesche ambtenaren in het land zijn, is het lot van deze arme schepsels verbeterd, en hun leven is nu betrekkelijk veilig. Op drukbezochte plaatsen kunnen zij zelfs eigendom bezitten, maar in de woestijn hebben zij nog niet ontdekt dat hunne meesters niet langer het recht hebben om met hen naar goedvinden te handelen.

In de voornaamste kralen in het Bechuanaland Protectoraat zijn zendelingen van het Londensch genootschap vele jaren lang werkzaam geweest, en groote menigten van de bevolking hebben het Christendom omhelsd.

De spoorweg van de Kaapstad naar Buluwayo loopt dicht voorbij Kanye, Molopolole, en Palapye, en brengt dus het dichtst bevolkte gedeelte van dit land in verband met een zeehaven. Een smalle strook lands langs de grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek en verder noordwaarts aan beide zijden van de lijn is door de opperhoofden aan de Britsche autoriteiten afgestaan.

Het Protectoraat is in twee districten verdeeld, waarvan elk onder een ambtenaar staat die zijne instructies van den hoogen commissaris ontvangt. Alle Europeanen in het gebied, en alle anderen die geen onderdanen van de opperhoofden zijn, worden als zij overtredingen plegen voor deze magistraten gebracht. Met de regeering der opperhoofden over hun eigen volk bemoeit het Britsch bestuur zich niet, uitgenomen in

gevallen van zeer ernstige misdaden, maar de betrekking waarin zij tot elkander staan is aan toezicht onderworpen, en zij moeten geld inzamelen voor het onderhoud der blanke ambtenaren. Thans, Februari 1897, verkeert de bevolking van dit land in grooten nood, ten gevolge van de laatste zware droogte en het verlies van bijna al hun vee aan runderpest, maar genoeg mielies is ingevoerd geweest om hongersnood te voorkomen, en vele honderden der jonge mannen werken aan den spoorweg.

Het Britsch Protectoraat is in het toverbond van de Kaap Kolonie en den Oranje Vrij Staat.

HET DUISCH PROTECTORAAT.

In 1884 begon Duitschland vasten voet te krijgen op de zuidwest kust van Afrika door zich soeverein te verklaren over de baai van Angra Pequena en haar strand. Langzamerhand is het Duitsch Protectoraat uitgebreid totdat het nu al het land omvat dat in het noorden door de Cunene rivier, in het zuiden door de Oranje rivier, in het westen door den Atlantischen oceaan begrensd wordt. In het oosten loopt de grenslijn langs den twintigsten meridiaan van Greenwich noordwaarts tot aan den twee en twintigsten breedtecirkel en verder langs den een en twintigsten meridiaan tot aan den achttienden breedtecirkel, boven welken een stuk land, dat zich veel verder oostwaarts tot aan de Zambesi uitstrekt, tot het Duitsch Protectoraat behoort. Walvisch Baai echter, de eenige goede haven langs de geheele kustlijn, behoort aan de Kaap Kolonie.

In merkwaardig contrast met de tegenovergestelde zijde van het vasteland, is het Duitsch Protectoraat, dank zij de droogte der lucht, uiterst gunstig voor de gezondheid van Europeanen. Het zuidelijk gedeelte is bijna regenloos, en er zijn daar slechts weinige bronnen, maar naarmate men noordwaarts gaat vermeedert de vochtigheid, ofschoon men niet zeggen kan dat enig gedeelte van het land een land-

bouwende bevolking kan dragen. Het is echter zeer geschikt voor de veeteelt. Men weet dat het koper bevat, maar of de kwaliteit en quantiteit genoegzaam is om de kosten te beloonen van het uitgraven en vervoer door zulk een droog land naar de naaste haven van waar het naar Europa verzonden kan worden, moet nog worden bewezen. Men gelooft algemeen dat er ook andere mineralen zullen gevonden worden.

De inboorlingen van dit land zijn Hottentotten tot aan Walvisch Baai, en verder op Bantu. De Herero of Damara en de Ovampo stammen, die geen Aziatisch bloed in hunne aderen hebben, zijn zwarter van kleur en staan lager in verstandelijke ontwikkeling dan de Bantu van het oosten. In dit gebied wordt ook een ras van menschen aangetroffen die stellig van Bantu bloed zijn, ofschoon hunne taal en gewoonten die der Hottentotten zijn, en hunne levenswijze die der Boesmans. Zij worden gewoonlijk Berg Damaras genoemd. Hoe zij in den toestand gekomen zijn waarin zij thans verkeeren is een geheim dat nog niet is opgehelderd, maar waarschijnlijk werden hunne voorouders door Hottentotten ten onder gebracht en gedwongen de taal hunner overwinnaars aan te nemen.

De Duitschers hebben reeds dezelfde ondervinding gehad als andere natiën die vóór hen getracht hebben het barbaarsche volk van Zuid-Afrika te regeeren. Een lange en moeilijke oorlog met het Hottentot opperhoofd Hendrik Witbooi werd gevolgd door een tweeden met de Damaras, maar het spreekt van zelf dat de Europeanen met hunne onbepaalde hulpmiddelen eindelijk de overwinnaars waren in dezen strijd. Een krijgsmacht van meer dan duizend man wordt thans in het Protectoraat op de been gehouden, en het is moeilijk te raden hoe die uitgaven gedekt kunnen worden, daar de handel zeer onbeduidend is. Een groote massa guano wordt van den omtrek van Kaap Cross vervoerd, maar de voorraad zal spoedig uitgeput zijn.

Krachtige pogingen worden door het Duitsch gouvernement

aangewend om kolonisten aan te voeren, ofschoon het gebied slecht geschikt is om ze in groot aantal te kunnen opnemen. Eenige boeren uit andere deelen van Zuid-Afrika zijn er in getrokken, en zij kunnen misschien slagen als veeboeren. Eenige anderen kunnen hun onderhoud verdienen als zendingen en handelaars, maar tenzij het blijkt dat het land grooten mineralen rijkdom bevat, is er geen kans voor vele personen uitgenomen in deze vakken.

Het ontbreken van een haven is een groot nadeel voor het Duitsch Protectoraat. Goederen worden somtijds ontscheept bij den mond van de Swakop rivier, maar alleen bij stil weer en zelfs dan met groot gevaar, want gewoonlijk is er een zware branding op de kust. Daarom is de meeste handel tot nu toe gegaan door de koloniale haven Walvisch Baai. Marine ingenieurs zullen echter misschien in staat zijn middelen te beramen om een veilige landingsplaats te verschaffen bij den mond van de Swakop.

WALVISCH BAAI EN DE GUANO EILANDEN.

Walvisch Baai werd tot eene onderhoorigheid van de Kaap Kolonie gemaakt door de Hollandsche Oost-Indische Compagnie, maar dit was door het Engelsch gouvernement vergeten, en de plaats werd geheel veronachtzaamd tot 1878. In Maart van dat jaar werd, wegens haar krijgskundig belang, de baai en een kleine strook lands rondom haar formeel in bezit genomen als een deel van het Britsche rijk, en een magistraat werd daarheen gezonden. In Augustus 1884 werd zij aan de Kaap Kolonie gehecht. Een meer onaantrekkelijke plek kan men zich nauwelijks verbeelden, daar het land niet anders is dan een eenzame zandwoestijn. Binnen de lijn die het Britsch van het Duitsch gebied scheidt, wonen omtrent zeven honderd Hottentotten van zeer laag ras. De eenige andere inwoners zijn de koloniale magistraat met zijne politie, het huisgezin van een zending, en eenige handelaars en verzenders van goederen naar het binnenland.

Langs de kust tusschen Walvisch Baai en den mond van de Oranje rivier zijn er vele rotsachtige eilandjes, waarop zeevogels in verbazende zwermen bijeenkomen, en daar er in die streek bijna geen regen valt, is de guano van groote waarde. In 1866 werden deze eilandjes, twaalf in aantal, als onderhoorig aan de Kaap Kolonie geproklameerd. Het kostbaarste er van is Ichaboe, dat minder dan een mijl in omtrek is. De eenige inwoners zijn de mannen in dienst van het gouvernement die de guano opzamelen, die tegen zeer lagen prijs verkocht wordt aan koloniale boeren.

ond van
waarop
ar er in
n groote
aantal,
rd. Het
mijl in
enst van
gen zeer

HOOFDSTUK XXXVI.

HET LAND TUSSCHEN DE KEI RIVIER EN NATAL.

In de laatste jaren is het land tusschen de Indwe en Kei rivieren aan den éénen kant, en Natal aan den anderen, aan de Kaap Kolonie geannexeerd, maar in sommige opzichten wordt het meer als een onderhoorig land dan als een bestanddeel van de kolonie beschouwd. Het is door twee leden in de wetgevende vergadering vertegenwoordigd, maar parlaments akten zijn er niet van kracht, tenzij dit bepaald verklaard wordt in de akte zelve of tenzij zij speciaal geproklameerd worden door den gouverneur. Het heeft zijn eigen strafwetboek, en civiele zaken tusschen Bantu die er in wonen worden door de Europeesche magistraten volgens Bantu wet beslist. De gouverneur, handelende op advies van zijne ministers, heeft de macht door proklamatie alléén wetten voor de bevolking te maken.

Het is een zeer schoone en vruchtbare landstreek, veel op Natal gelijkende, ofschoon de temperatuur langs de kust niet zoo hoog is. Op het hooge veld onmiddellijk onder den Drakensberg zijn de winternachten te koud om de Bantu te behagen, en daarom had, tot zeer onlangs, niemand daar een vaste woonplaats, uitgenomen Boesmans. Er zijn eenige prachtige bosschen op de lagere terrassen. De regenval is overvloedig en de draineering volmaakt, daar de rivieren wegens haren grooten val spoedig al het overtollig water afvoeren. Het klimaat is dus uiterst gezond, ofschoon het gras zoo rijk en de overige plantengroei zóó weelderig is,

dat als het land vlak was koorts voorzeker een landziekte zou zijn.

Zuid-Afrika heeft vele watervallen. De meest beroemde, naast de Victoria vallen in de Zambesi, zijn de groote watervallen van de Oranje rivier, de Tugela's val van zestien honderd voet over het front van den Drakensberg, en de val van de Umgeni, eenige mijlen van Maritzburg in Natal. Maar een der schilderachtigste is in de Tsitsa rivier, in het land waarover wij nu handelen. Gewoonlijk valt de rivier over den afgrond in drie of vier takken verdeeld, maar wanneer zij vol is stort zich een watermassa vier tot vijf honderd voet breed over een afgrond van bijna vier honderd voet in een nauwe kloof.

Toen blanken voor het eerst dit land bezochten, meer dan drie honderd jaren geleden, was het door geene Bantu stammen van eenige beteekenis bewoond. Een aantal kleine stammen, elk onafhankelijk van al de anderen, bewoonden het land tot aan de Umzimvubu rivier, en aan de zuidzijde er van was de bevolking van gemengd Bantu en Hottentot ras. Zij hadden dezelfde gewoonten en taal als de tegenwoordige inwoners, maar de bestaande stammen waren of nog niet gevormd of waren te klein om de aandacht van reizigers te trekken.

Tegen het einde der zeventiende eeuw vonden eenige matrozen die schipbreuk geleden hadden dat er vier stammen het land bewoonden: de Pondos, de Pandomisis, de Tembus, en de Xosas. Deze allen zijn nog heden daar, zoowel als de overblijfselen van vele andere stammen. Destijds waren zij zuidwaarts getrokken tot aan de Kei rivier, en een kleine tak werd zelfs aangetroffen bij den mond van de Buffalo rivier. Zij hadden de Hottentotten in het noorden gedeeltelijk opgenomen, gedeeltelijk uitgeroeid, en zij bleven dat werk voortzetten met anderen die zij op hun voorwaartschen weg tegenkwamen.

In vorige hoofdstukken is er genoeg gezegd over de geschiedenis van dit volk van dien tijd af tot de verwoesting

ziekte

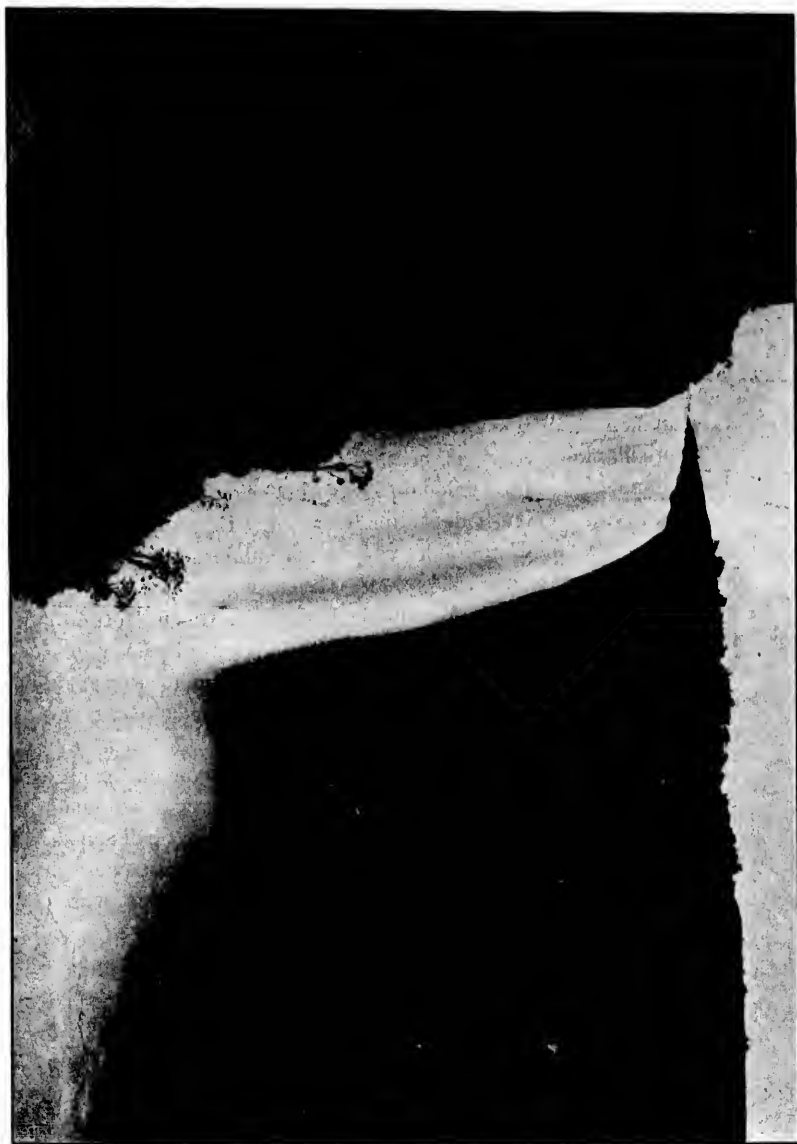
oemde,
water-
restien
en de
Natal.
in het
rivier
maar
tot vijf
onderd

er dan
Bantu
kleine
oonden
idzijde
tentot
tegen-
en of
nt van

eenige
ammen
embus,
vel als
waren
n een
an de
oorden
bleven
waart-

er de
esting

Waterval in de Umgeni rivier Natal.

van hun vee en graan door de Xosas in 1856 en 1857. Tot straf voor het deel daaraan door hen genomen, werden Kreli en zijn volk in 1858 over de Bashee gedreven door de koloniale politie te paard. Eenige honderden Fingos en eenige Xosas die voorgaven gehecht te zijn aan het Britsche gouvernement werden toen geplaatst in het district Idutywa, een gedeelte van het onbewoond land, en een Engelsch ambtenaar werd daar gestationneerd om de orde onder hen te bewaren. Het overige van het oude Kosaland tusschen de Kei en de Bashee bleef zonder inwoners tot 1864, toen Sir Philip Wodehouse meende dat het noodzakelijk was het Europeesch gedeelte der bevolking ten westen van de Kei te versterken, daar de militaire macht op de grenzen door de rijksregeering verminderd werd.

Zijn eerste plan was stukken grond als boerenplaatsen uit te geven aan een uitgezocht aantal jonge mannen uit verschillende deelen der kolonie, maar daar het Britsche gouvernement nadrukkelijk weigerde zijn gebied in Zuid-Afrika uit te breiden, was hij genoodzaakt van dat voornemen af te zien. Hij besloot toen plaats te maken voor meer boeren binnen de vastgestelde grenzen door eenige van de Bantu aldaar over te halen om oostwaarts te gaan.

Bij het uitvoeren van dit plan was het noodig te trachten Kreli van een vijand in een vriend te veranderen, en met dat doel werden hem de districten Kentani en Willowvale aangeboden, met een pensioen van £100 per jaar zoolang hij zich gedroeg naar den zin van den gouverneur. Het opperhoofd nam het aanbod met blijdschap aan, en trok dadelijk met zijn volk in het hem afgestane land. Dat hielp natuurlijk de kolonie niet, en de Gaikas onder Sandile, aan wie land over de Kei aangeboden werd in ruil voor hunne locatie aan de westzijde, weigerden te verhuizen. Zij gaven voor dat zij Britsche onderdanen wenschten te blijven, maar de ware reden waarom zij het aanbod van de hand wezen was gehechtheid aan Kreli, het hoofd van hun stam, wien zij meenden onrecht te zullen doen als zij bezit namen van

land dat vroeger aan hem had toebehoord. De Tembus van Glen Grey echter, en sommige Fingos ten westen van de Keiskama hadden geene zoodanige gewetens bezwaren, en zij namen het voorstel van den gouverneur aan. Eerstgenoemden kregen de districten Xalanga en St. Mark's, laatstgenoemden de districten Tsomo, Nqamakwe, en Butterworth.

Zoo was al het land ten oosten van de Indwe en de Kei weer door een Bantu bevolking bewoond. Britsche ambtenaren werden onder deze allen geplaatst, maar daar de rijkse regering de formeele annexatie van het gebied niet wilde veroorloven, waren zij in werkelijkheid slechts diplomatieke zaakgelastigden. Het doel waarmee Sir Philip Wodehouse deze Bantu verplaatst had werd volkomen verijdeld, want door dezen maatregel hadden de Europeanen geen roede gronds gewonnen. De Tembus en de Fingos in de kolonie zonden slechts een aantal familiën in het nieuw verworven land, maar droegen zorg geen deel hunner locaties te verlaten, en het gouvernement kon hen onmogelijk met geweld verjagen.

De hoofdtak van den Tembu stam woonde tusschen de Bashee en Umtata rivieren. Na 1863 was Gangelizwe hun opperhoofd, een man die er gewoonlijk zachtzinnig uitzag en zacht sprak, maar die onderhevig was aan uitbarstingen van geweldigen hartstocht. Zijne voornaamste vrouw was eene dochter van het Xosa opperhoofd Kreli, en hij behandelde haar somtijds zoo onmenschelijk dat haar vader een woedenden haat tegen hem had opgevat. Er was een oude vijandschap tusschen de Tembus en de Fondos, zoodat Gangelizwe aan den anderen kant ook een vijand had. In 1875 vermoordde hij, in een aanval van krankzinnige woede, een zijner bijwijken, die een onechte nicht van Kreli en een bediende was van de voornaamste vrouw. Zijne vijanden aan alle kanten waren nu gereed hem aan te vallen, en dgar zijn stam vele overblijfselen bevatte van andere stammen, op wier getrouwheid hij zich in zulk een twist niet verlaten kon, verzocht het opperhoofd zelf en zijne raadslieden Britsche

bescherming en boden aan onderdanen van de koningin te worden. Om eene rustverstoring op de grenzen te voorkomen stemde de hooge commissaris hierin toe, en in 1875 werden de districten die thans Elliot, Engcobo, Umtata, en Mqanduli heeten bij het rijk gevoegd op dezelfde losse wijze als de vroeger genoemde.

Op den oostelijken oever van de Bashee, dicht bij de kust, woonden de Bomvanas, het gevluchte overblijfsel van een stam in de eerste Zulu oorlogen nitgeroeid. Dezen waren nominaal aan den Xosa stam gehecht, maar zij hadden hunne bezittingen niet verwoest in 1856 en 1857, en konden dus Kreli een schuilplaats verleen en toen hij in het volgende jaar over de Bashee gejaagd werd. Sedert dien tijd waren zij in werkelijkheid onafhankelijk, en zij bleven dat tot 1878. Toen werd het omliggend land gewikkeld in een oorlog, die later beschreven zal worden, en Moni, het opperhoofd der Bomvanas, die te zwak was om zich neutraal te houden, verzocht als Britsch onderdaan te worden aangenomen. De hooge commissaris nam zijn aanbod aan, en nam bezit van het thans Elliotdale genoemde district, waardoor het geheele land tusschen de koloniale grenzen en de Umtata rivier op min of meer wettige wijze onder de Britsche vlag gebracht werd.

Het werd beschouwd als zijnde onder bescherming en beheer van den hoogen commissaris, die het rijk vertegenwoordigde, en geen gedeelte er van werd aan de Kaap Kolonie onderworpen gemaakt vóór 1879, toen de districten Idutywa, Tsomo, Nqamakwe, en Butterworth formeel geannexeerd werden. De districten Kentani, Willowvale, Xalanga, St. Mark's, Elliot, Engcobo, Umtata, Mqanduli, en Elliotdale werden in 1885 aan de kolonie gehecht.

In 1844 trachtte het Britsche gouvernement een machtigen Pondo staat te vormen, en gaf daartoe aan het opperhoofd Faku de beschikking over al het land tusschen de rivieren Umtata en Umzimkulu. Maar die poging mislukte, want het hoogste gedeelte van het land was bijna onbewoond,

en het lagere gedeelte was vol gevluchte stammen uit het noorden, van welke sommigen bijna even sterk waren als de Pondos zelve. Het land werd dus voortdurend verontrust door twisten en oorlogen, en eindelijk deed Faku met blijdschap afstand van zijn nominaal recht op een gedeelte er van, om een kans te hebben het andere gedeelte te veroveren en te behouden.

Eerst stond hij het land langs de kust tusschen de Umtamvuna en Umzimkulu rivieren aan Natal af, daardoor ontslagen gerakende van een aantal vijanden, en daarna bood hij in 1861 aan het Kaapsche gouvernement bijna twee derde van de rest aan. De grenslijn die hij voorstelde sneed de Pandomisis af — een stam even oud als de zijne en die nooit aan hem of aan zijne voorouders onderworpen was geweest, — de Bacas, de Hlangwenis, en eenige andere van minder beteekenis, die hij onder zulk beheer wenschte te plaatsen dat zij hem geen last konden veroorzaken terwijl hij de vijanden, die aan zijnen kant van de lijn zouden overblijven, onderwierp.

Zijn aanbod werd niet dadelijk aangenomen, maar later beschouwden Sir George Grey en de hem volgende gouverneurs het land langs den voet van den Drakensberg, ten noorden van de voorgestelde lijn, als onbewoond en te hunner beschikking als de hoogste autoriteit in Zuid-Afrika. Sir George Grey bood een gedeelte er van aan Adam Kok en zijne Griquas aan, als zij uit den Oranje Vrij Staat wilden verhuizen, en zij namen het aan. In 1862 gaf Sir Philip Wodehouse hun woonplaatsen in de districten Kokstad en Umzimkulu, en naar hen werd al het land ten noorden van dat hetwelk Faku voor zich behouden had, Griqualand Oost genoemd.

Het doel dat de gouverneur met deze verplaatsing der Griquas wilde bereiken was een volksstam onder den invloed van het Britsch bestuur, en door hem beschouwd als beschaafd genoeg om een goed voorbeeld te geven en machtig genoeg om de orde te handhaven, in het land te brengen.

Maar het plan mislukte geheel en al, en na weinige jaren was Adam Kok genoodzaakt te verzoeken dat er een Britsch ambtenaar in het land aangesteld zou worden, om te trachten de verschillende afdeelingen der bevolking te beletten elkander uit te roeien.

Gedurende den laatsten oorlog tusschen den Oranje Vrij Staat en Moshesh trokken eenige Basuto, Batlokua, en Fingo stammen in het land, en hun werd door Sir Philip Wodehouse eene woonplaats aangewezen in de districten Mount Fletcher en Matatiele. Eenige vrijgelaten slaven en koloniale zwarten hadden zich vóór dien tijd neergezet in het district Maclear.

Voortdurende twisten onder de verschillende stammen brachten eindelijk den hoogen commissaris er toe tusschenbeide te komen, daar bijna al de opperhoofden zich bereid verklaarden zich onder Britsch gezag te stellen. In 1873 werd er een ambtenaar met den titel van resident in het land gezonden, en de districten Maclear, Mount Fletcher, Tsolo, en Qumbu — de laatste twee door den Pandomisi stam bewoond — werden overgenomen. In het volgende jaar werden de districten Matatiele, Kokstad, en Umzimkulu, met Adam Kok's toestemming, ook overgenomen, evenals in 1876 het district Mount Frere, met toestemming van het Baca opperhoofd Makaula, wiens volk het bewoonde. Deze acht districten sluiten al het land in ten noorden van de lijn door Faku voorgesteld. In 1879 werden zij formeel aan de Kaap Kolonie geannexeerd. In 1886 werd het district Mount Ayliff, door de Xesibes onder het opperhoofd Jojo bewoond, ook geannexeerd. Het lag ten zuiden van Faku's lijn, maar het werd noodzakelijk de Xesibes over te nemen, of aan te zien dat deze dappere kleine stam door de Podos uitgeroeid werd.

Een klein stuk grond, minder dan zestien vierkante mijlen groot, aan de westzijde van de Umzimvubu rivier bij haren mond, met het bevaarbare gedeelte van den stroom en den oostelijken oever van de lagere doorwaadbare plaats tot aan

de zee, heet het district Port St. John's. De mond van de Umzimvubu, gelijk al de rivieren langs de kust, is bijna gesloten door een veranderlijke zandbank. Als er zware regen valt in de binnenlanden, wordt somtijds een kanaal door de zandbank geopend dertig voet of meer diep bij laagtij, maar anders is het kanaal dikwijls niet meer dan drie voet diep. Boven de zandbank is er eene watervlakte van zes honderd tot zeven honderd en vijftig voet breed en van twintig tot dertig voet diep, die zich over elf of twaalf mijlen uitstrekt, totdat men eene doorwaadbare plaats bereikt.

Er zijn andere plekken langs de kust waar schuiten kunnen landen, maar de mond van de Umzimvubu is de eenige die den naam van haven verdient tusschen Oost-Londen en Port Natal. De ankergrond op de buitenreede is vrij goed, en de rivier is gewoonlijk toegankelijk voor schuiten, kustvaarders, en kleine stoombooten. De grootste hinderpaal bij haar gebruik is niet de moeilijkheid van goederen te landen en in te schepen, maar het moeilijk verkeer met het binnenland, wegens de ruwheid van het land nabij de kust en het gebrek aan een goeden weg.

In Juli 1878 kocht het koloniaal gouvernement den grond aan den mond der rivier van het Pondo opperhoofd Nquילו, en in de volgende maand werd de haven onder Britsche souvereiniteit gebracht. In September 1884 werd het district aan de Kaap Kolonie gehecht.

De rest van Pondoland bleef nog tien jaren onder de regeering van zijne opperhoofden. Onophoudelijke gevechten tusschen de verschillende takken van den stam, waarna de verslagen partij dikwijls een schuilplaats zocht binnen het koloniaal gebied en daar eidelooze moeilijkheden veroorzaakte, maakte de tusschenkomst van de koloniale regeering eindelijk noodzakelijk. In Maart 1894 werd er een sterke politiemacht op de grenzen bijeengebracht, en een commissaris werd in het land gezonden, die de opperhoofden en hun volk onder Britsch beheer stelde. De vernielende kracht van

maxim kanonnen, aan het licht gebracht door den laatsten Matabele veldtocht, was toen juist het onderwerp van discussie onder de Pondos, en de opperhoofden hadden er geen lust in met zulke wapenen in aanraking te komen; zij stemden dus er in toe hunne onafhankelijkheid voor pensioenen te verruilen, en het land werd tot Britsch gebied geproklameerd. In September 1894 werd het formeel aan de Kaap Kolonie geannexeerd, en werd in vijf districten verdeeld, namelijk Libode, Ngqeleni, Umsikaba, Tabankulu, en Bizana. Zoo werd al het land van de Indwe en de Kei aan den eenen kant tot aan de Natalsche grenzen aan den anderen onder koloniale heerschappij gebracht.

De Bantu in deze onderhoorige landen hebben gedurende de laatste jaren zeer weinig moeite gegeven, maar er hadden eenige ernstige rustverstoringen in verscheidene districten plaats voordat zij gewoon werden aan Europeesch gezag.

Op 3 Augustus 1877 werd er een huwelijk gesloten in een Fingo kraal binnen de Butterworth grenslijn, en twee Xosa onder-kapiteins kwamen over met eenige volgelingen uit Kreli's district Kentani om deel te nemen aan de feestelijkheden. De gewoonte vordert dat allen die bij zulke gelegenheden verschijnen welkom geheeten moeten worden. In den avond, toen de gasten opgewonden waren door het dansen en drinken van kafferbier, ontstond er een twist, niemand kon later zeggen hoe of waarom. In elk geval de Xosas schaarden zich aan de eene zijde en de Fingos aan de andere, en zij maakten zulk een krachtdadig gebruik van hunne kieries dat de twee kapiteins erg gehavend werden en één hunner volgelingen werd gedood. De gasten werden toen over de grens gejaagd.

Sterke benden Xosas kwamen onmiddellijk op de been om de belediging hun vrienden aangedaan te wreken, en zij begonnen het vee der Fingos weg te voeren. De opgewondenheid aan beide kanten werd spoedig zoo groot dat de pogingen der ambtenaren om de orde te herstellen vruchteloos waren. De politie werd naar de grenzen gezonden de

koloniale vrijwilligers werden opgeroepen, en een Britsch linieregiment trok op om hen te versterken. Verscheidene hevige gevechten hadden er plaats met Kreli's volk, die omtrent zeven honderd man verloren, en toen plotseling naar Pondoland vluchtten.

In de meening dat de rustverstoring nu geëindigd was, kregen de vrijwilligers verlof naar huis te gaan; maar nauwelijks waren zij afgedankt of de Xosas keerden terug en vielen de politie aan. In December ging Kiva, een bloedverwant van Kreli, over de Kei, en deed een beroep op de Xosas in de kolonie om het hoofd van hun stam te steunen. De meesten hunner, onder anderen het opperhoofd Sandile, gaven hieraan gehoor, en het land was in den negenden Kaffer oorlog gewikkeld.

In Februari 1878 werd het koloniale kamp te Kentani aangevallen door omtrent vijf duizend Xosas, die in dichte massas storm liepen, maar weggemaaid werden door zwaar kanonnenvuur. Zoowel Kreli als Sandile waren bij het gevecht tegenwoordig. De hoofdkolonne werd aangevoerd door den priester van den stam, die zekere ceremoniën verricht had die de krijgslieden deden gelooven dat zij onkwetsbaar waren; maar toen dit vertrouwen geschokt werd, werden zij wanhopig. Toen zij uiteen liepen en vluchtten, werden zij achtervolgd door de vrijwilliger cavallerie en de Fingos, die het hun onmogelijk maakte zich te hereenigen.

Wat Kreli betref, voor hem was de slag te Kentani beslissend. Hij deed geene poging om verderen weerstand te bieden, maar trok dadelijk met zijne volgelingen over de Bashee. Nadat er vrede gesloten was, werd hem een kleine locatie in Elliotdale toegekend, en daar bracht hij het overige van zijn leven door.

Ten westen van de Kei hielden de Xosas het vele maanden lang uit, maar eindelijk werd Sandile in een gevecht gedood, en toen onderwierpen zij zich.

In October 1880, kort nadat de Basuto stam in opstand

gekomen was, stonden ook de Pondomisis in de districten Tsolo en Qumbu, de Basuto in de districten Mount Fletcher en Matatiele, en de Tembus in de districten St. Mark's, Xalanga, en Engcobo tegen de Europeanen op. Zij pleegden eenige wreedaardige moorden, — onder welke opmerkelijk was de verraderlijke slachting van den magistraat Hamilton Hope en de klerken Henman en Warrene door het Pondomisi opperhoofd Umhlonhlo, — en zij verwoestten veel eigendom, maar binnen vier maanden werden zij volkomen ten onder gebracht door eene vereenigde macht van burgers en hun vijandige Bantu.

Het land is nu verdeeld in twee hoofd-magistraatschappen. Het eene bestaat uit de districten Idutywa, Butterworth, Nqamakwe, Tsomo, Kentani, Willowvale, Xalanga, Elliot, St. Mark's, Engcobo, Umtata, Mqanduli, Elliotdale, Libode, Ngqeleni, Port St. John's, Umsikaba, Tabankulu, en Bizana. Het wordt bestuurd door een ambtenaar die den titel heeft van hoofdmagistraat van de Transkei, Tembuland, en Pondoland, en in elk der districten is een ondergeschikt magistraat. Het andere bestaat uit de districten Maclear, Mount Fletcher, Tsolo, Qumbu, Mount Frere, Matatiele, Kokstad, Umzimkulu, en Mount Ayliff, en heet het hoofdmagistraatschap van Griqualand Oost. Een dergelijk stel ambtenaren is daar aangesteld.

De bevolking van het gebied bestaat thans uit omtrent zeven honderd duizend Bantu, zeven duizend Hottentotten en personen van gemengd ras, en veertien duizend Europeanen. Laatstgenoemden zijn gouvèrnements ambtenaren, zendelingen, handelaars, en boeren op het hooge veld onder den Drakensberg en op grond van de Griquas gekocht. De opperhoofden hebben nog groote rechtsmacht, worden als ambtenaren beschouwd, en trekken salarissen, want men zou te vergeefs beproeven het volk te regeeren, als zij over het hoofd gezien werden. Personen van zeer ernstige misdaden beschuldigd worden verhoord door een rechter in een omgaaud hof volgens de koloniale wet, en in civiele zaken is appèl van

de magistratshoven op een hof bestaande uit den hoofdmagistraat en twee assessoren.

De eenige directe belasting die zij betalen is tien shillings per jaar voor elke hut, hetgeen genoeg opbrengt om de gewone kosten van het gouvernement te vergoeden, een aanmerkelijke som voor zendingen scholen uitgegeven daarin begrepen. Er is eene sterke politiemacht noodig, maar tegenover deze uitgaaf kunnen de handelslicentiën en de invoerrechten op verkochte goederen in rekening gebracht worden.

De snelheid waarmede de bevolking vermeerderd is verbazend, nu al de omstandigheden die deze vermeerdering vroeger binnen de perken hielden opgehouden hebben te bestaan. Zoover men weet, is zoo iets buiten Zuid-Afrika niet bekend. Het voedsel der bevolking bestaat uit mielies of kafferkoorn, met pompoenen, suikerriet, melk, en nu en dan vleesch op de eenvoudigste wijze gekookt of gebraden. Zoowel hun eenvoudig voedsel als hun leven in de open lucht houdt hen gezond, terwijl ieder meisje zonder uitzondering een man vindt.

hoofd-
shillings
om de
en, een
daarin
r tegen-
invoer-
worden.
dert is
ordering
oben te
-Afrika
mielies
nu en
braden.
e open-
uitzon-

HOOFDSTUK XXXVII.

DE TEGENWOORDIGE TOESTAND DER KAAP KOLONIE.

SEDERT het bestier harer zaken in handen van haar eigene bevolking kwam, is de Kaap Kolonie enorm in bloei toegenomen. Hare voornaamste middelen van bestaan zijn nog altijd veeteelt en landbouw, ten gevolge van den aard van het grootste gedeelte van het land.

De Karoo vlakten, dun bezet met sappige planten, zijn bedekt met kudde merino schapen en Angora bokken, wier ras verbeterd wordt door den invoer van het best buitenslandsch bloed, en de kom van de Oranje rivier, in gunstige seizoenen met lang gras bekleed, draagt groote troepen hoornvee. In deze streken der kolonie is landbouw alleen daar mogelijk waar er loopend water is, maar er is veel arbeid besteed aan het bouwen van dammen, waaruit tuinen en boomgaarden besproeid kunnen worden, en in den laatsten tijd heeft men met veel succes artesische putten geboord.

Op de eerste en tweede terrassen van de zuid kust en in de districten langs de oostelijke grenzen is de regenval overvloedig, en landbouw zoowel als veeteelt wordt daar uitgeoefend. Koorn en mielies zijn de hoofdgewassen, maar haver wordt op groote schaal gezaaid als paardenvoeder, en bijna elke soort van groente en vruchten is er in overvloed.

In den zuidwestelijken hoek der kolonie — het deel in de zeventiende eeuw gekoloniseerd — zijn koorn en wijn de voornaamste voortbrengselen. Er wordt thans wel niet koorn genoeg geproduceerd, zelfs niet in gunstige seizoenen, voor

het binnenlandsch gebruik en om de schepen te voorzien, want de boeren zijn niet in staat geweest gelijken tred te houden met de plotseling en snel vermeerderde vraag veroorzaakt door de mijn-industrie in het noorden, maar er bestaat weinig twijfel dat in den loop des tijds veel meer geproduceerd zal worden. De qualiteit van de wijnen en van den brandewijn die hier gemaakt worden is in de laatste jaren zeer verbeterd, ofschoon zij nog niet gewild zijn op de Europeesche markten.

Men is begonnen met het houden van tamme struisvogels, en hunne vederen nemen eene belangrijke plaats in de handelsopgaven in. Daarentegen zijn huiden van wilde dieren daaruit geheel en al verdwenen, want het groote wild, waarvan het land vroeger vol was, is uitgeroeid. Ivoor is ook zeer verminderd, en het weinigje dat thans uitgevoerd wordt komt uit de verre binnenlanden.

In 1852 werden er rijke kopermijnen geopend in het district Namaqualand, en het gedeelte der kolonie vroeger als van de minste waarde beschouwd heeft sedert onafgebroken met zijn mineralen rijkdom de algemeene welvaart bevorderd.

Daarentegen moet men in het oog houden dat Zuid-Afrika van vele nadeelen te lijden heeft. Lange en zware droogten komen somtijds voor over zeer uitgestrekte gedeelten van hare oppervlakte, en dan vergaat al het groen en dieren van allerlei soort komen in groote getallen om. Somtijds, maar zeldzaam, veroorzaken deze droogten waren hongersnood onder hare inwoners, vooral onder de kleurlingen, die te zorgeloos zijn om iets op te sparen voor tijden van gebrek.

Het zacht klimaat is voor het insektenleven ook gunstig, zoodat boeren en vruchtenweekers dikwijls te kampen hebben met moeilijkheden die in Midden en Noordelijk Europa onbekend zijn. Millioenen rupsen verwoesten somtijds de gecultiveerde landen. Onafzienbare zwermen sprinkhanen komen te voorschijn, en ofschoon het land vóór hen dan als een tuin des Heeren moge zijn, is het achter hen een naakte woestijn.

Het vee is ook onderhevig aan verschillende ziekten. In de zomermaanden moeten paarden, uitgenomen op enkele plaatsen, 's nachts op stal zijn, anders doen zij een ziekte op die bijna altijd met den dood eindigt. Longziekte en roodwater richten dikwijls verwoestingen aan onder het hoornvee, en andere ziekten van minder doodelijken aard zijn gewoon. In het verleden jaar, 1896, werd er in groote gedeelten der kolonie veel geleden ten gevolge van droogte en sprinkhanen, en de runderpest bedreigt nog de kolonie van de overzijde der Oranje rivier, waar zij bijna al het vee gedood heeft.

In 1895 werd het gebied vroeger bekend als Britsch Bechuanaland aan de Kaap Kolonie geannexeerd. De Keate uitspraak was nauwelijks gedaan of de stammen door haar van de Zuid-Afrikaansche Republiek afgesneden begonnen elkander te bevechten, en dit bleef bijna zonder ophouden voortduren totdat de Britsche vlag te Pretoria geschen werd. Toen heerschte er een tijdlang betrekkelijke orde, omdat de Transvaalsche autoriteiten de machtigste opperhoofden begunstigen, en de militaire macht in het land dwong eerbied af.

Toen de republiek hersteld werd begonnen de oude twisten opnieuw, en spoedig waren zij heftiger dan ooit. Sommigen der opperhoofden wendden nu groote gehechtheid voor aan Groot-Brittannië, en het spreekt van zelf dat hunne tegenpartij den schijn aannam van even groote gehechtheid aan het boeren-gouvernement. Het is eene dwaling te meenen dat deze volkeren grooten eerbied hebben voor Engelsche rechtvaardigheid en Engelsche welwillendheid. Slechts voor de Engelsche macht hebben zij wezenlijk ontzag. Zij zijn altijd bereid gehechtheid voor te wenden aan die partij die hun het meest geven kan. Maar in gevallen als die van de Bechuana stammen, als één opperhoofd zich een vriend der republiek verklaart, zal zijn tegenpartij zich stellig een trouwen aanhanger der koningin noemen.

Toen de zaken zóó stonden raadde een weggeloopt

Europeaan het opperhoofd bij wien hij woonde aan blanken in dienst te nemen om voor hem te vechten, en het gevolg hiervan was dat er vrijwilligers uitgenoodigd werden, die elk een boerenplaats als betaling zouden ontvangen zoodra de oorlog geëindigd was. De tegenpartij sloeg denzelfden weg in, zoodat Europeanen — ten deele van ruwo soort, ten deele Transvaalseho boeren, of door hen gezonden — schijnbaar tegenover elkander stonden in eene zaak die hen volstrekt niet aanging. In werkelijkheid bestond er geen gevaar dat zulke strijders elkanders bloed zouden vergieten, uitgenomen in geval een persoon zich bijzonder gehaat maakte, maar liet zich weldra met zekerheid voorzien dat, tenzij een of andere macht tusschen beide kwam, de vrijwilligers het beste gedeelte van het land onder zich zouden verdeelen, en niet veel dat eenige waarde had zouden overlaten aan de opperhoofden die hen in dienst genomen hadden.

De westelijke grens der Zuid-Afrikaansche Republiek was de basis der krijgsondernemingen aan den éénen kant, en het gouvernement van President Kruger deed weinig of geene pogingen om dit te beletten. De burgers van dien staat wilden geene moeite doen om stammen te beschermen die zich aan hun gouvernement onttrokken hadden, en zij hadden ook de verontschuldiging dat vrijwilligers door de andere partij in dienst genomen werden op de diamantvelden — op Britsch gebied — met nauwelijks eenig vertoon van geheimhouding. Deze inmenging in de rustverstoringen was oorzaak dat men in Engeland dacht dat de republiek schuld had aan de geheele zaak, en de publieke opinie steunde het gouvernement toen het een sterke militairo macht onder Sir Charles Warren uitzond om de stammen te beschermen.

Intusschen hadden de vrijwilligers twee groote stukken grond in bezit genomen, en op ieder daarvan een onafhankelijk gouvernement aangesteld. Het eene kreeg den naam van de republiek van Stellaland, het andere heette het land Gosen. Toen Sir Charles Warren naderde, verspreide

de bevolking van Gosen, in plaats van zich op weerstand voor te bereiden, zich over andere deelen van Zuid-Afrika, en de bevolking van Stellaland onderwierp zich, zoodat het niet noodig was een schot te doen.

Door deze expeditie verkreeg Groot-Brittanje een open weg naar de binnenlanden van Afrika, want in September 1885 werd het land dat het tooneel van den oorlog geweest was onder Britsche souvereiniteit genomen. Het werd eene kroonkolonie, geregeerd door een administrateur, onder harer Majesteits hoogen commissaris, en werd in vijf magistraats districten verdeeld, namelijk Mafeking, Vryburg, Taung, Kuruman, en Gordonia.

Het beste deel van het land werd aangezezen als reserves voor de Bechuana, maar groote stukken zijn nu bewoond door Europeesche boeren, en er is nog veel open grond. Het veld is zeer geschikt voor vee, maar landbouw gelukt slechts op kleine plaatsen, en in het algemeen is er gebrek aan water op de oppervlakte. Geene mineralen van eenige beteekenis, uitgenomen zout, zijn er tot nu toe ontdekt. Het klimaat is zeer gezond, en ofschoon de dagen in het midden van den zomer onaangenaam warm zijn, zijn de nachten altijd koel en heerlijk.

Portret van den WelEd. Heer Jan Hendrik Hofmeijr, Zuid-Afrikaansche Staatsmn.

Na de vestiging van Britsch gezag werd de orde aldaar gehandhaafd zoo goed als in één land ter wereld. Een spoorweg werd gebouwd van Kimberley — het noordelijk eindstation der lijn die door de Kaap Kolonie loopt — direct door de provincie, en wordt nu verlengd naar Buluwayo in Rhodesia. Vryburg en Mafeking, de grootste Europeesche dorpen in het gebied, liggen aan dezen weg. Gelijk reeds vroeger vermeld is, hield Britsch Bechuanaland in 1895 op een afzonderlijke provincie te zijn, daar het toen aan de Kaap Kolonie geannexcerd werd.

Het is onmogelijk te zeggen hoe groot de hoeveelheid der produkten is die de kolonie bijdraagt tot den wereldhandel, want veel van hetgeen uitgevoerd wordt komt uit de republieken, en een weinig uit het land ten noorden van de Molopo rivier. De waarde van alles dat uit Zuid-Afrika verzonden is door de Kaapsche havens in het jaar dat op 30 Juni 1896 eindigde was als volgt:

Goud	£8,040,485
Diamanten	4,849,808
Wol	1,926,082
Struisvederen	564,683
Huiden en Vellen	489,147
Angorahaar	430,712
Kopererts	261,156
Wijn	20,729
Gedroogde Bloemen	12,745
Vruchten	9,545
Hoornen	8,847
Gedroogde Visch	8,392
Brandewijn	3,960
Paarden	3,421
Aloe	3,342
Wijnsteen	2,939
Ivoor	2,071
Alle andere artikelen	110,234
Totaal van uitvoer	£16,747,758

Deze cijfers toonen de belangrijkheid aan van de mijnindustrie van Zuid-Afrika, daar goud, diamanten, en kopererts bijna viervijfde van den totalen uitvoer uitmaken. De overige artikelen alleen in aanmerking nemende, hebben zij nu bijna tienmaal de waarde die zij in 1850 hadden.

De handel ging door de verschillende havens in de volgende evenredigheid:

Kaapstad	£8,418,105
Port Elizabeth	1,911,404
Oost-Londen	862,058
Port Nolloth	261,315
Mosselbaai	181,523
Knysna	7,865
Port St. John's	1,907
Goud en diamanten per post verzonden	5,108,581
	<hr/>
	£16,747,758

De invoer uit het buitenland had, in het jaar geëindigd op 30 Juni 1896, de waarde van £15,981,982.

Deze cijfers geteld bij die in het laatste hoofdstuk over Natal vermeld, beteekenen dat Zuid-Afrika thans een koopvermogen heeft van omtrent achttien millioen ponden sterling, min de renten op de verschillende publieke schulden en op buitenlandsch kapitaal in het land belegd. Het grootste gedeelte van den handel wordt met Groot-Brittanje gedreven, en een aanzienlijk deel er van heeft zijn oorsprong in de Kaap Kolonie.

De onderhoorige landen in het zes en dertigste hoofdstuk genoemd niet mederekenende, heeft de Kaap Kolonie nu eene bevolking van omtrent drie honderd en tachtig duizend Europeanen en acht honderd en vijftig duizend kleurlingen. Van deze laatsten zijn minstens drievijfden Bantu, de anderen zijn van gemengd ras, Aziaten, afstammelingen van vrijgelaten slaven, en Hottentotten. Allen staan onder dezelfde wetten, uitgenomen in enkele opzichten waarin het noodig bleek

speciale bepalingen te maken voor Bantu bevolkingen, bij voorbeeld, de erkenning van gemeentelijk grondbezit in locaties, het verbod van den verkoop van sterken drank in zekere bepaalde streken, en het toezicht op deze personen als zij in te groot aantal op plaatsen van Europeanen wonen.

Onder de Bantu hebben zendelingen van bijna elk Christelijk genootschap vele jaren lang gearbeid, en twee of drie geslachten zijn onder hunne zorg opgegroeid. De uitslag is in het algemeen ontmoedigend voor hen die groote verbetering verwachtten, ofschoon een deel van dit volk aanmerkelijk vooruitgegaan is. Waar jongelingen afgezonderd zijn van de omgeving der kralen, en tot gewoonten van orde, zindelijkheid, en — zooveel mogelijk — werkzaamheid opgevoed zijn, is het meeste nut tot stand gebracht.

De Vrije Kerk van Schotland heeft hierin het voorbeeld gegeven, en hare inrichting Lovedale op den westelijken oever van de Tyumie rivier is thans een model dat andere Christelijke genootschappen navolgen. Het wordt nu algemeen erkend dat het onderwijs stelsel door de meeste zending genootschappen gevolgd, verkeerd was. Hun doel was kinderen van barbaren te leeren lezen en schrijven, hun onderwijs te geven in spraakkunst en aardrijkskunde, rekenkunde en geschiedenis, en hen met de Christelijke geloofsleer bekend te maken, grootendeels door middel van boeken. Het gouvernement ondersteunde de scholen, en de wedijver onder de verschillende gezindten was zoo levendig dat geene locatie van eenige beteekenis uit het oog verloren werd. En nu, nadat er onberekenbaar veel ijver en geld aan ten koste gelegd is, blijkt het dat eene opleiding van dezen aard op zichzelf van weinig waarde is, en industrieel onderricht wordt nu als eene noodzakelijkheid beschouwd.

De gemengde rassen, afstammelingen van slaven, en Hottentotten zijn ook het voorwerp geweest van zending zorg, en daar zij lang in nauwe aanraking geweest zijn met blanken, is hunne levenswijze volgens Europeesch model ingericht. De meesten hunner belijden het Christendom. Zij

doen het ruwe werk op boerenplaatsen en in de dorpen, maar zijn in den regel afkeerig van gestadigen arbeid en zijn in de hoogste mate verkwistend. De gevallen zijn niet zeer gewoon waarin personen van deze klasse geld bijeenvergaderen, ofschoon zij dikwijls uitstekende kans hebben dat te doen.

De Aziaten in de kolonie zijn meestal afstammelingen van personen uit de Specerij eilanden, die in de zeventiende en achttiende eeuw hierheen gezonden werden, en gewoonlijk worden zij Maleiers genoemd. Die van zuiver ras zijn bijna — zoo niet geheel — zonder uitzondering Mohamedanen. Maar vele Afrikanen en personen van gemengd ras hebben dat geloof aangenomen, en daar zij onder elkander gehuwd zijn, vertoonen de Maleiers elke verscheidenheid van voorkomen tusschen den volbloed Aziaat, den volbloed Europeaan, en den volbloed Afrikaan, terwijl sommigen dobberen tusschen Christendom en Islam. Zij zijn bepaald van een hooger type dan de vroeger vermelde klasse. Velen hunner zijn goede ambachtslieden, en het eigendom dat zij bezitten is aanmerkelijk. Zij zijn uitsluitend tot de steden beperkt. Eenige Indiërs uit Hindostan zijn onlangs naar de kolonie gekomen, onder welke er eenige zijn die het Roomsch-Katholiek geloof belijden.

Ten gevolge van den ijver van de zendelingen werden er gedurende vele jaren krachtiger pogingen aangewend om goed schoolonderwijs aan kinderen van kleurlingen te geven dan aan blanken, en het is een betreuenswaardig feit dat thans een groot aantal van de Europeesche buitenbevolking niets van boeken weet. Deze toestand van zaken heeft echter in den laatsten tijd ernstig de aandacht getrokken, en het is vurig te hopen dat men dit niet zal laten voortduren. De afstand tusschen de woningen van huisgezinnen op boerenplaatsen levert eene groote moeilijkheid op voor de vestiging van buitenscholen, maar in vele gevallen wordt zij te boven gekomen door rondreizende onderwijzers in dienst te nemen. Blanke huisgezinnen die te arm zijn om aan een onderwijzer kost en inwoning te verschaffen, zelfs als het gouvernement

zijn salaris betaalt, behooren zoo liberaal mogelijk te worden ondersteund, want zij loopen gevaar geheel en al achteruit te gaan.

In de steden en dorpen zijn er publieke scholen, elk onder het gemeenschappelijk beheer van een plaatselijke commissie en het onderwijs departement van het gouvernement, en de helft der kosten wordt uit de publieke schatkist betaald. Die van de eerste en tweede klasse worden bijna uitsluitend door blanke kinderen bezocht. Dan zijn er verscheidene "colleges" waarin hooger onderwijs gegeven wordt, en talrijke uitstekende scholen in verband met godsdienstige genootschappen. De Kaap Kolonie heeft ook een universiteit, die echter alleen een examineerend lichaam is, gemachtigd graden te verleen.

Geene kosten worden er gespaard om de rechtsbedeeling binnen ieders bereik te brengen. Er zijn twee en negentig bezoldigde magistraten, die zitting houden in even zoovele districten of onderdistricten waarin de kolonie verdeeld is. Alle kleine civiele en krimineele zaken worden door hen behandeld. Het hoog gerechtshof bestaat uit den hoofdrechtter en acht gewone rechtters, maar daar twee hunner een quorum vormen, hebben drie der rechtters zitting te Grahamstown, drie te Kimberley, en de overigen in de Kaapstad. Tweemaal in het jaar bezoekt een rechter van het hooggerechtshof de hoofdstad van elk district en behandelt de zaken die buiten de jurisdictie van de magistraten zijn.

De steden en dorpen zijn voorzien van publieke bibliotheken, door het gouvernement ondersteund; bijna ieder bezit twee of drie kerken van verschillende gezindten, en banken, verzekerings-kantoren, nieuwsbladen, en liefdadige inrichtingen worden in bijna allen aangetroffen. In elk, ook het kleinste dorp, is er een gemeentebestuur, dat zijne macht slechts in zeer zeldzame gevallen misbruikt heeft. Voorts heeft elk district, waar een blanke bevolking is, een afdeelsraad met uitgebreide bevoegdheid van ongeveer denzelfden aard als die der dorpsraden.

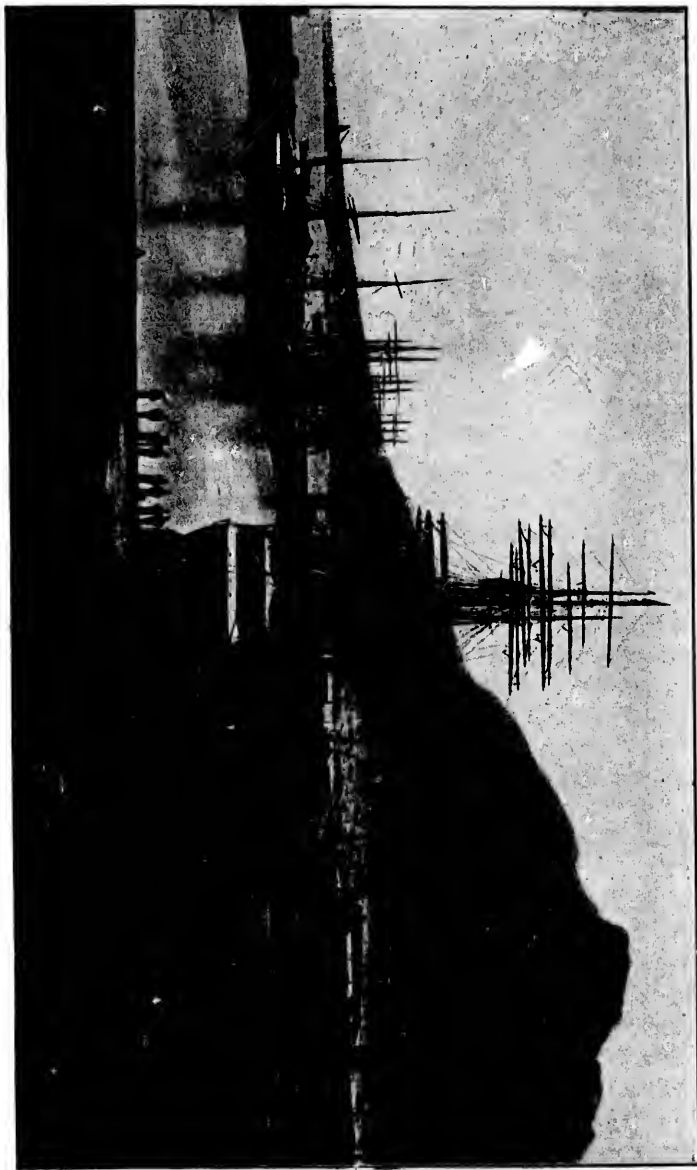
worden
achteruit

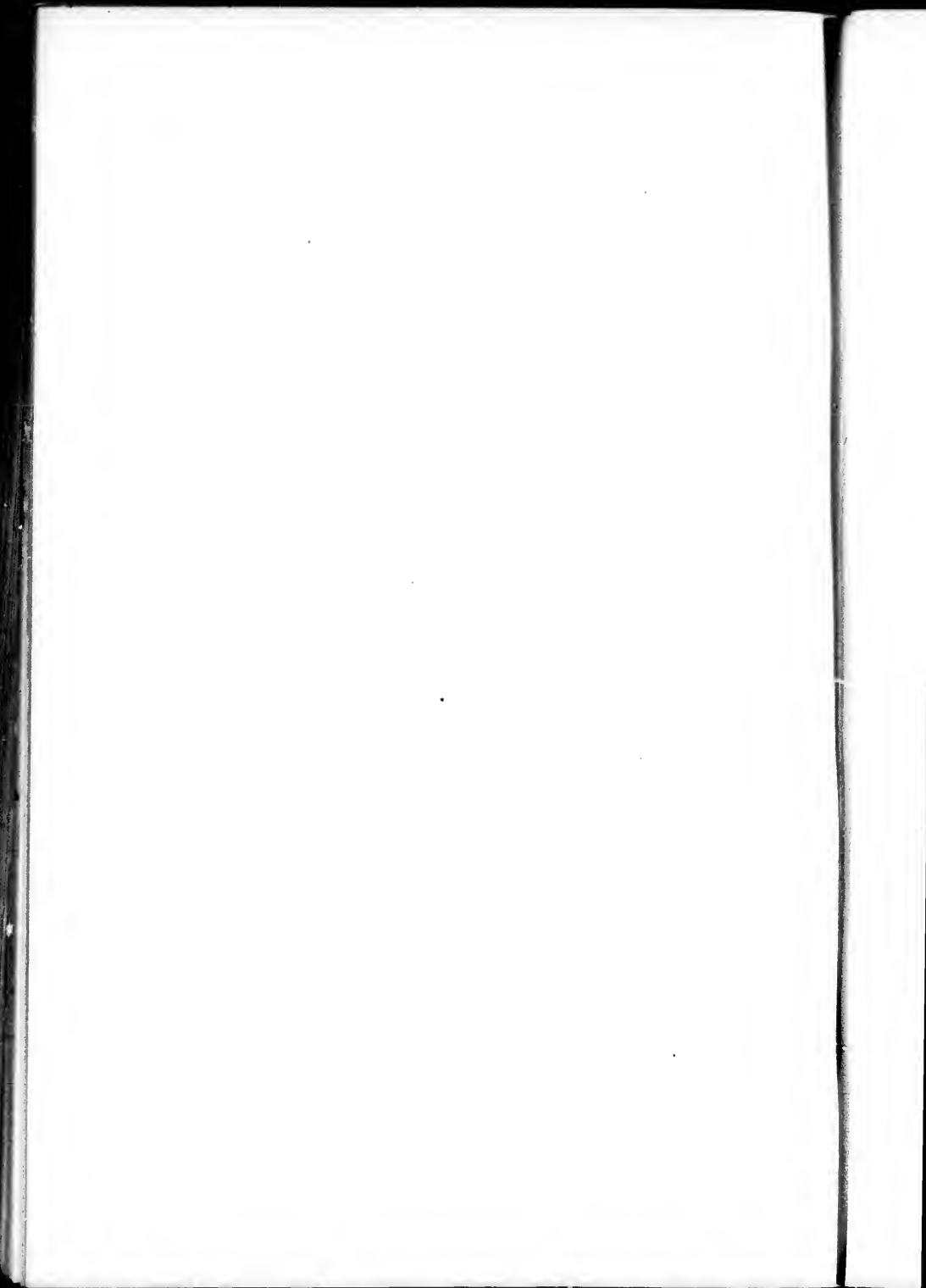
k onder
ommissie
t, en de
betaald.
tsluitend
scheidene
rdt, en
lienstige
versiteit,
machtigd

bedeeling
negentig
zoovele
deeld is.
er hen
fdrechter
a quorum
amstown,
Twee-
hoogge-
de zaken

iotheken,
ezit twee
ken, ver-
ichtingen
kleinste
lechts in
eeft elk
ingsraad
den aard

Deel van het Dok, Kaapstad.

Goede wegen zijn aangelegd zelfs in de meest woeste streken der kolonie, en er zijn bruggen gebouwd over de rivieren op de hoofdwegen. Er is bijna geen dorpje dat thans niet met alle deelen van Zuid-Afrika verbonden is door de post en den telegraafdraad. Over het spoorwegstelsel is in andere hoofdstukken reeds gehandeld, en al de groote dorpen zijn of worden met zeehavens verbonden.

Zeer groote verbeteringen zijn in de havens, vooral in de Tafelbaai aangebracht. Hier was, in den ouden tijd, het strand na winterstormen dikwijls bestrooid met wrakken van kostbare vloten, nu liggen schepen in een dok volkomen veilig, en een prachtige zeebreker beschermt den ankergrond op de reede. De kosten van deze werken, daaronder die van een droogdok dat een eerste klasse stoomboot bevatten kan, waren tot hertoe omtrent twee en een kwart millioen ponden sterling, en zij worden nog steeds uitgebreid.

Op de kusten staan nu talrijke vuurtorens als schildwachten om zeelieden bij nacht tegen gevaren te waarschuwen, en de oude schrik ingeboezemd door de stormachtige zeeën op de hoogte van de Kaap de Goede Hoop is reeds lang vergeten. Die schrik had bij de eerste omzeilingen van Afrika zijn oorsprong te danken, meer aan den afstand van huis dan aan de wezenlijke stormachtigheid van de zee, want deze is gewoonlijk onbeduidend vergeleken bij de woede van den Noord-Atlantischen oceaen.

De kolonie is met Europa verbonden door twee onderzeesche kabels, zoodat iets belangrijks dat daar den éenen dag gebeurt hier door middel van de nieuwsbladen den volgenden dag bekend is. Prachtige stoomschepen die brieven en passagiers vervoeren varen wekelijks van en naar Engeland, dikwijls de reis van zes duizend mijlen in minder dan vijftien dagen afleggende, en de passage is voorzeker een der meest aangename in de wereld.

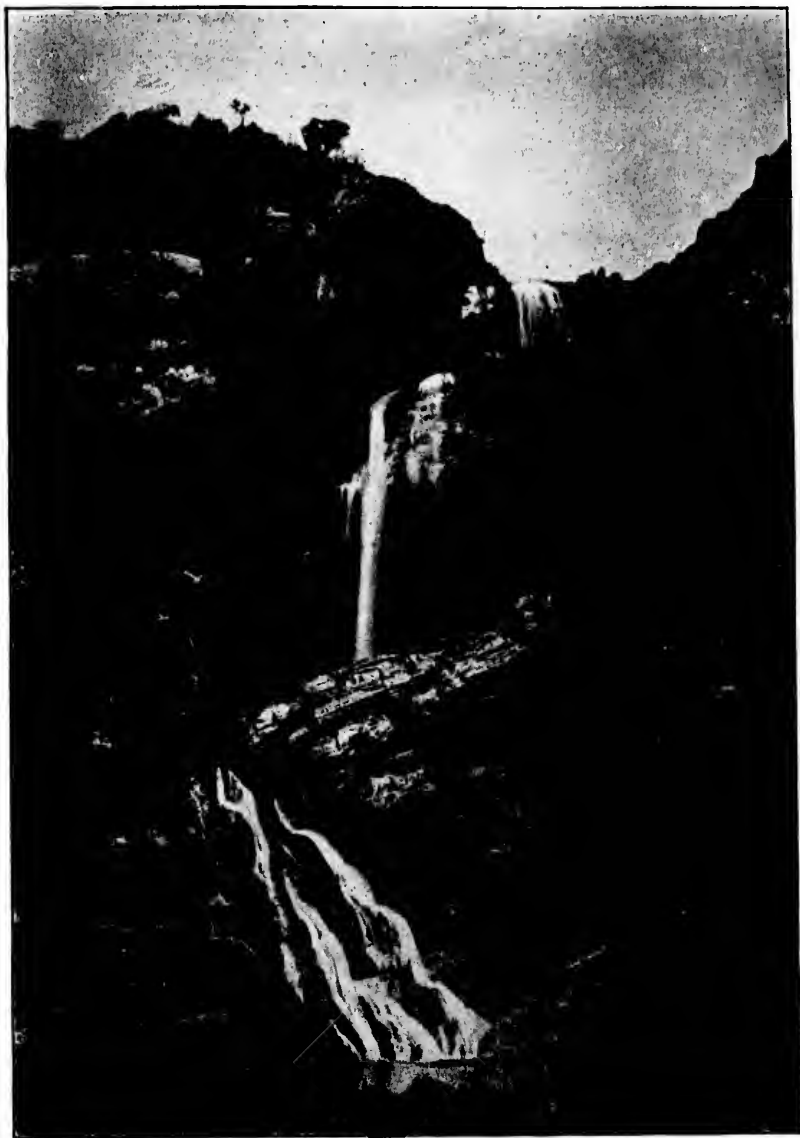
Tegenover den stoffelijken bloei door de kolonie binnen de laatste veertig jaren bereikt, moet er gesteld worden een publieke schuld omtrent acht en twintig millioen ponden

sterling bedragende, of omtrent £71 per kolonist, de kleurlingen niet meegerekend. Die som per hoofd moet echter verminderd worden door in aanmerking te nemen dat de kleurlingen het ruw werk in het land doen, en dat hunne aanwezigheid — uitgenomen op de oostelijke grenzen — geen gevaar beteekent; maar in welke verhouding met de blanken zij geclassificeerd moeten worden als belastingbetalers is moeilijk te zeggen.

Over Zuid-Afrika hingen er in het verleden jaar, 1896, dat zoo rijk in gebeurtenissen was, zwarte en sombere ongeluks wolken, aangebracht door droogte, sprinkhanen, runderpest, den Jameson inval, en den Matabele oorlog, maar onder Gods liefderijke voorzienigheid zullen zij verdwijnen, en in de toekomst schijnt er grond te zijn voor goede hoop.

kleur-
echter
dat de
t hunne
zen —
met de
betalers

96, dat
ngeluks
derpest,
onder
en in

Gezicht te Witpoortje, nabij Krugersdorp.

CHRONOLOGISCHE TAFEL VAN GEBEURTENISSEN.

A.D.

- 1486 Ontdekking van de Kaap de Goede Hoop door Bartholomeu Dias.
- 1497 Omzeiling van het Afrikaansch vasteland door Vasco da Gama.
- 1502 Eerste bezoek van Europeanen aan Delagoa Baai.
- 1503 Ontdekking van Tafel Baai door Antonio de Saldanha.
- 1505 Vestiging van Portugeezen onder Pedro da Nhaya te Sofala.
- 1510 Nederlaag door de Hottentotten aan de Portugeezen toegebracht in de Tafelvallei.
- 1544 Handel geopend te Delagoa Baai door Lourenço Marques.
- 1560 Zendingswerk door de Jezuïeten begonnen onder Bantu ten zuiden van de Zambesi.
- 1569 Expeditie van Francisco Barreto in de Zambesi vallei.
- 1591 Eerste bezoek van Engelsche schepen aan de Tafelbaai.
- 1592 Uitroeiing der Portugeezen aan de Zambesi door de Mazimba.
- 1595 Eerste reis der Hollanders naar Indië.
- 1602 Oprichting der Hollandsche Oost-Indische Compagnie.
- 1652 Bouwen van fort in de Tafel vallei door de Hollandsche Oost-Indische Compagnie.
- 1655 Invoer van den wijnstok.
- 1657 Eerste Hollandsche burgers zetten zich te Rondebosch neer.
- 1658 Invoer van slaven in de Kaap Kolonie.
- 1659 Eerste oorlog met Hottentotten.
- 1660 Ontdekking van de Olifants rivier.
- 1672 Koop van grond van Hottentot opperhoofden.
- 1673 Begin van den tweeden Hottentot oorlog.
- 1679 Stichting van Stellenbosch.
- 1685 Ontdekking der kopermijnen van Namaqualand.
- 1688 Aankomst der eerste Hugenooten.
- 1700 Eerste occupatie van grond in de kom van Tulbagh.

A.D.

- 1713 Eerste uitbreken van kinderpokken in de Kaap Kolonie.
1722 Groot verlies van menschenlevens door storm in de Tafelbaai.
1737 Schipbreuk van nog eene vloot in de Tafelbaai.
1742 Eerste gebruik van de Simonsbaai in wintermaanden.
1743 Kerk gevestigd te Roodezand, thans Tulbagh.
1745 Kerk gevestigd te Zwartland, thans Malmesbury.
1746 Dorp Swellendam aangelegd.
1752 Land doorreis oostwaarts tot aan de Kei.
1755 Tweede uitbreken van kinderpokken in de Kaap Kolonie.
1761 Zuidelijk gedeelte van Groot Namaqualand doorreisd.
1767 Derde uitbreken van kinderpokken.
1779 Begin van den eersten Kaffer oorlog.
1781 Aankomst van Fransche troepen om de Kaap Kolonie tegen de Engelschen te verdedigen.
1786 Dorp Graaff-Reinet aangelegd.
1787 Bouwen van een fort te Lourenço Marques door de Portugeezen.
1789 Begin van den tweeden Kaffer oorlog.
1792 Begin van de Moravische zending in Zuid-Afrika.
1795 Overgave van de Kaap Kolonie aan de Engelschen.
1799 Begin van het zendingswerk van het Londensche Genootschap in Zuid-Afrika.
— Begin van den derden Kaffer oorlog.
1801 Zuidelijk Bechuanaland doorreisd.
1803 Teruggave van de Kaap Kolonie aan de Hollanders.
1806 Tweede overgave van de Kaap Kolonie aan de Engelschen.
1809 Onderwerping van alle Hottentotten in de kolonie aan het Europeesch gouvernement.
1812 Vierde Kaffer oorlog.
1815 Slachter's Nek opstand.
1818 Begin van den vijfden Kaffer oorlog.
1820 Aankomst in de Kaap Kolonie van een groot aantal Britsche volkplanters.
1822 Begin van de Zulu verdelgings oorlogen.
1824 Bouwen van den eersten vuurtoren op de Zuid-Afrikaansche kust.
1830 Neerzetting der Matabele in de vallei der Marikwa.
1834 Vrijverklaring der slaven in de Kaap Kolonie.
1835 Zesde Kaffer oorlog.
1836 Begin van groote emigratie uit de Kaap Kolonie.
1837 Vlucht der Matabele naar het land ten noorden van de Limpopo.

- A.D.
- 1838 Vreeselijke slachtingen van Europeanen door Zulus.
- 1840 Onderverping van den Zulu stam aan de emigranten boeren.
- 1842 Bezetting van Natal door een Britsche krijgsmacht.
- 1843 Oprichting door het Britsche gouvernement van Griqua en Basuto verdrag staten.
- 1844 Oprichting van den Pondo verdrag staat.
- 1846 Begin van den zevenden Kaffer oorlog.
- 1847 Vorming van de provincie Britsch-Kafferland.
- 1848 Proklamatie van Britsche souvereiniteit over het land tusschen de Oranje en Vaal rivieren.
- 1850 Begin van den achtsten Kaffer oorlog.
- 1851 Begin van den eersten Basuto oorlog.
- 1852 Onafhankelijkheid van de Zuid-Afrikaansche Republiek door Groot-Brittanje erkend.
- 1854 Ontruiming door Groot-Brittanje van de Oranje Rivier Souvereiniteit en oprichting van den Oranje Vrij Staat.
- Invoer van een vertegenwoordigende wetgeving in de Kaap Kolonie.
- 1858 Tweede Basuto oorlog (eerste met den Oranje Vrij Staat).
- 1865 Begin van den derden Basuto oorlog.
- Annexatie van Britsch Kafferland aan de Kaap Kolonie
- 1867 Begin van den vierden Basuto oorlog.
- 1868 Annexatie van Basutoland aan het Britsche rijk.
- 1869 Ontdekking van diamanten in Zuid-Afrika.
- 1871 Oprichting der provincie Griqualand West.
- 1872 Invoer van verantwoordelijk gouvernement in de Kaap Kolonie.
- 1873 Opstand van Langalibalele in Natal.
- 1877 Annexatie van de Zuid-Afrikaansche Republiek aan het Britsche rijk.
- Begin van den negenden Kaffer oorlog.
- 1879 Britsche verovering van Zululand.
- 1880 Annexatie van Griqualand West aan de Kaap Kolonie.
- Begin van den vijfden Basuto oorlog.
- 1881 Herstel van de onafhankelijkheid der Zuid-Afrikaansche Republiek.
- 1884 Begin van het Duitsch protectoraat van het land langs de kust ten noorden van de Oranje rivier.
- 1885 Vorming der provincie Britsch Bechuanaland.
- 1886 Openen van uitgebreide goudvelden in de Zuid-Afrikaansche Republiek.
- 1887 Annexatie van Zululand aan het Britsche rijk.

A.D.

- 1889 Verleening van een charter aan de Britsche Zuid-Afrika Compagnie.
- 1890 Bezetting van Mashonaland door de Britsche Zuid-Afrika Compagnie.
- De stad Beira door de Portugeezen aangelegd.
- 1891 Verleening van een charter aan de Mozambique Compagnie door het Portugeesch gouvernement.
- Grenslijn van Portugeesche bezittingen in Zuid-Afrika door verdrag met Groot-Brittanje bepaald.
- 1893 De Matabele door de Britsche Zuid-Afrika Compagnie verslagen.
- Invoer van verantwoordelijk gouvernement in Natal.
- 1894 Annexatie van Pondoland aan de Kaap Kolonie.
- 1895 Annexatie van Britsch Bechuanaland aan de Kaap Kolonie.
- 1896 Jaar van rampen. Opstand te Johannesburg. Inval in de

Portret van President M. T. Steijn,
Oranje Vrij Staat.

Zuid-Afrikaansche Republiek door de troepen der Britsche Zuid-Afrika Compagnie onder Dr. Jameson. Vreeselijk verlies van leven en eigendom door dynamiet-ontploffing te Johannesburg. Opstand der Bantu in Rhodesia, vergezeld van gruwelijke moorden van blanke mannen, vrouwen, en kinderen. Groot gebrek op vele plaatsen ten gevolge van droogte en verwoestingen door sprinkhanen. Bijna volkomen uitroeiing van vee door runderpest over een enorm groote uitgestrektheid. Zinken van passagiers stoomboot van de Kaap naar Engeland en vergaan van allen aan boord, met uitzondering van drie personen.

ka Com-

ika Com-

ompagnie

door ver-

erslagen.

lonie.

il in de

Repu-

epen der

ka Com-

Jameson.

van leven

r dyna-

e Johan-

nd der

sia, ver-

ruwelijke

ke man-

n kinde-

op vele

olge van

bestingen

. Bijna

ng van

est over

e uitge-

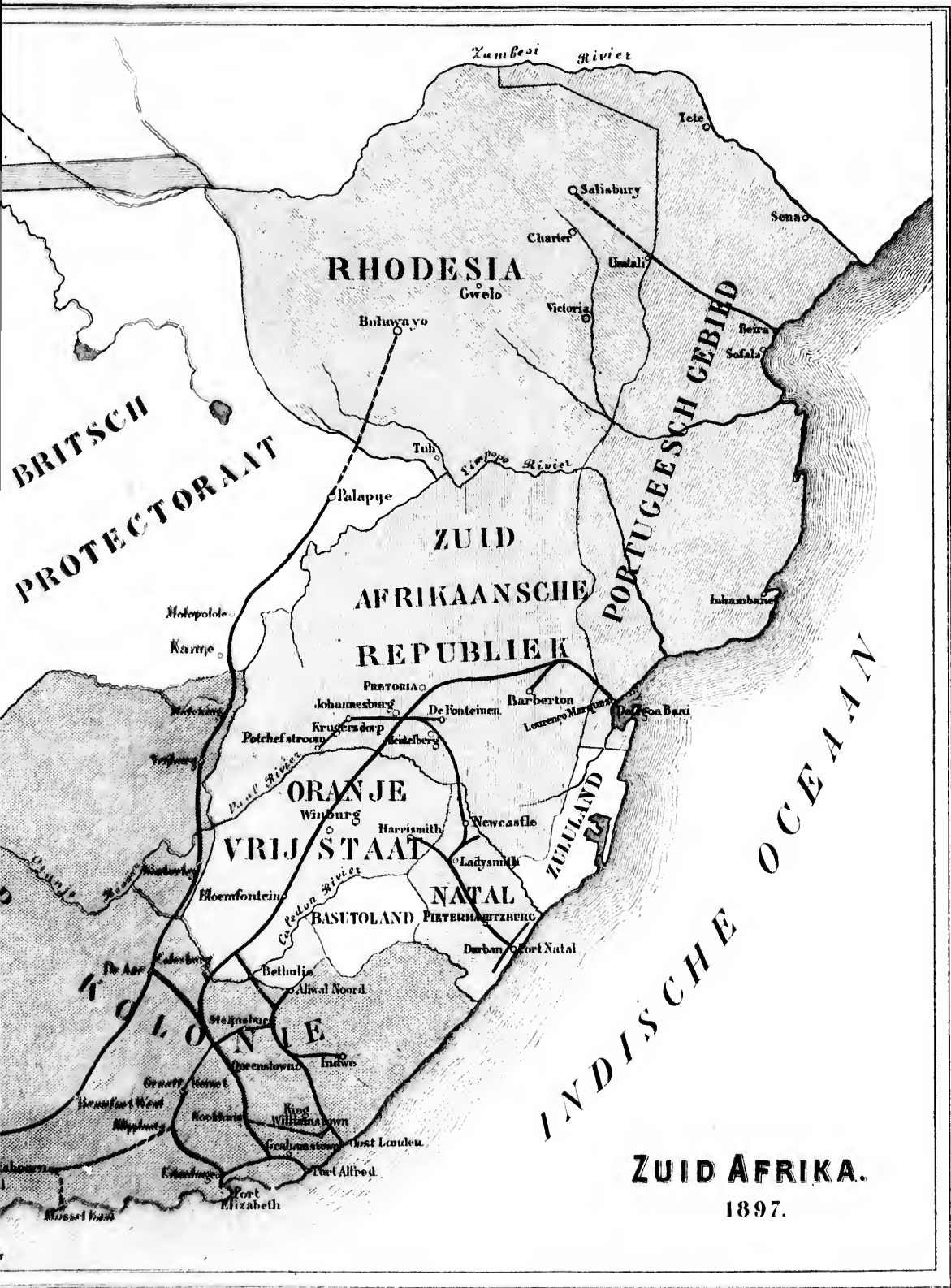
en van

oot van

Engeland

llen aan

ondering

ZUID AFRIKA.
1897.

den Haag, J. Neumann, lith.

